

Ad uso del Padre Flaminio
dal Castellaro Min.r oss.ta

R. P.

FR. FULGENTII CUNILIATI

ORDINIS PRÆDICATORUM

THEOLOGIA MORALIS UNIVERSA

IN COMPENDIUM REDACTA

A. R. P.

FR. EUSTACHIO MARIA ARMELLINI

EJUSDEM ORDINIS.

Cum pluribus Additionibus eorum, quæ in Auctoris Opere desiderantur.

EDITIO TERTIA

Modo recognita, novisque accessionibus locupletata.

TOMUS SECUNDUS.

VENETIIS,

MDCCXC.

** ** ** ** ** **

APUD THOMAM BETTINELLI.

Superiorum Permissu, ac Privilegio.

INDEX

TRACTATUUM, CAPITUM, ET PARAGRAPHORUM.

TRACTATUS X.

De Contractibus in Genere, & Specie.

§. II.

TRACTATUS XI.

In Octavum Decalogi Præceptum.

TRACTATUS XII.

De Præceptis Ecclesiæ.

TRACTATUS XIII.

De Sacramentis Novæ Legis.

TRA-

TRACTATUS XIV.

De Sacramentis in Particulari.

§. I.

pe

TRA-

TRACTATUS XV.

De Censuris.

CAP.

TRACTATUS XVI.

De Statu Religioso.

CATALOGUS

S. ATHanaſii Opera omnia Gr. Lat. nova interpretatione, præfationibus, notis, variis lectionibus illuſtrata, Opera, & ſtudio Monach. S. Mauri; ac demum noviſſimis nunc curis emendatiora, & quarto volumine aucta. f. tom. 4. Typ. Semin. Pat. 1777. L. 160:---

--- De titulis Pſalmorum ſeparatim Gr. Lat. curis Emin. Nicolai Antonelli. f. ibid. L. 16:---

Biblia Sacra Vulgatæ Editionis ad exemplar Vaticanum Sixti V., & Clementis VIII, cum Præfationibus Auguſtini Calmet in ſingulos Libros, Tabulis Chronologicis, & Indicibus copioſiſſimis; editio quam præclara, accuratiſſima emendatione, & pulcherrimis characteribus, curis Semin. Pat. 4. tom. 3. tip. ejuſdem 1763. L. 30:---

Calmet *P. Auguſtini* Prolegomena, & Diſſertationes in Sacram Scripturam. Editio noviſſima multis mendis expurgata. f. Venetiis 1781. L. 22:---

Catechiſmus ad Ordinandos pro Clericorum examine, juxta Doctrinam Catech. Concilii Tridentini. 12. Venetiis 1778. L. 2:---

Collet *Petri* Compendium Dictionarii Caſum Conſcientiæ *Joan. Pontas*, acceſſerunt præterea in hac poſtrema editione aliæ adnotationes juxta totius Italiæ Juriſprudentiam 4. t. 3. Ven. 1780. L. 24:---

Cunialiati *P. Fulgentii Ord. Præd.* Concionator Catechiſticus, propria Fidelis Populi Officia explicans; Opus cuique Fideli, præſertim vero Animarum Paſtoribus, utiliſſimum. 4. 1789. L. 7:---

Droven *P. Renati Ord. Præd.* De Re Sacramentaria contra Hæreticos, cum additio-

tionibus P. Patuzzi. Quarta Editio 4. t. 4. Ven. 1788. L. 32:---

Finetti *Jo: Francisci* De Principiis Juris Naturæ & Gentium, adversus Hobbesium, Puffendorfium, Thomasium, Wolfium, & alios, Libri XII. Editio secunda ab Auctore aucta, multisque mendis expurgata. 4. tom. 2. ib. 1777. L. 8:---

Gazzaniga, & Bertier Theologia Dogmatica in systema redacta. 8. tom. 2. Ven. 1790. L. 9:---

Hertzheim *Gasp.* Explicatio Gentilium Fabularum & Superstitionum, quarum in Sacris Scripturis fit mentio, vario hinc inde sensu, præter litteralem, ab Auctore exornata. 8. ibidem 1731. L. 3:---

Juvenin *Gaspar.* Theologia in Compendium redacta. 12. Venetiis 1790. L. 3:---

Logica sive Ars Cogitandi, auctore Ant. Arnaldi 8. Venetiis 1783. L. 2:10

Maffei *F. Marii Min. Conv.* Theoremata Metaphysicæ 8. tom. 2. Pat. typis Sem. 1788. L. 6:---

Selvaggio *Julii Laurentii Presb.* Antiquitatum Christianarum Institutiones novo methodo in quattuor Libros tributæ; Editio altera Patavina. 4. tom. 3. ibidem 1780. L. 22:---

Struggl *P. Marci Ord. Ser.* Theologia Moralis juxta Sacros Canones, probatos Auctores, Summorum Pontificum Decreta, nec non Canonicam Moralemque Doctrinam, quæ in Operibus Benedicti XIV. elucet. Editio secunda. f. tom. 2. Venetiis 1759. L. 18:---

Theologia Dogmatica, Speculativa, & Moralis ad usum Semin. Petrocorensis. 12. tom. 6. Typ. Sem. Pat. 1752. L. 14:---

D. Thomæ *Aquinatis* Summa totius Theologiæ 12. Tom. 12. Pat. typ. Sem. 1789. L. 44:---

TRA-

TRACTATUS X.

DE CONTRACTIBUS

In Genere, & in Specie.

CAPUT PRIMUM.

De Contractibus Generatim.

§. I. *De Natura, & multiplicitate Contractus.*

I. Contractus late acceptus idem est ac Pactum, quod ab Ulpiano l. 1. ff. de pacto definitur: *Duorum vel plurium in idem placitum consensus*: quæ definitione comprehenduntur etiam Promissio, & Donatio, quæ non inducunt obligationem nisi in uno tantum, nempe in promittente, & donante, cum alioquin revera sint pacta, atque consensus duorum vel plurium. Contractus autem proprie & stricte sumptus, quatenus affert obligationem in duobus vel pluribus contrahentibus in lege *Labeo* ff. de verbor. Signif. definitur, *obligatio ultro, citroque*, idest mutua, & reciproca inter contrahentes, ad commutativam & strictam justitiam pertinens. Certum est, contractum aliquo exteriori signo celebrandum esse, quippe quod cor soli Deo innotescat, nec hominibus manifestetur, nisi per exteriora signa. Hujusmodi mutua obligatio oritur nedum ex contractibus proprie acceptis, verum etiam ex illis, qui a jure vocantur quasi contractus; & sunt illæ obligationes, quæ exurgunt ex officio vel commisso, vel sponte suscepto; puta Medici, Advocati, Procuratoris, Tutoris &c. ex eo enim quod aliquis hæc munera vel sponte, vel commissa suscipit, simul suscipit obligationem a tali munere individuam, utiliter & diligentia respective requisita obeundi tale ministerium. *Explicatur natura contractus.*

II. Dividitur ergo primo contractus in formaliter talem, qui est duorum vel plurium expressa conventio circa eamdem rem cum mutua contrahentium obligatione, vel saltem cum obligatione unius erga alterum; & in virtualiter talem, qui etiam dicitur quasi talis, & est ille, in quo tacite & implicite suscipitur obligatio justitiæ ex susceptione alicujus facti, aut actionis licitæ; uti faciunt dudum memorati Medici, Curatores &c. quorum obligatio respective consurgit, aut ex naturali æquitate, aut ex lege, aut ex consuetudine. *Explicatur prima contractus divisio in formalem, & virtualem.*

Secunda Contractus divisio in Nominatum, & Innominatum.

III. Dividitur secundum contractus in Nominatum, & Innominatum: primus ille est, qui nomine proprio gaudet; puta emptionis, locationis &c. Secundus ille est, qui caret nomine specifico, & gaudet solo generico pacti, aut contractus. Hujus quatuor sunt species, nempe: Do, ut facias: Do, ut des: Facio, ut des: Facio, ut facias. Hi contractus, ut observant Doctores, hanc habent proprietatem, quod una pars contrahens potest resilire, quamdiu altera pars non implevit.

Tertio in Onerosum, & Gratuitum.

IV. Dividitur tertio in Onerosum, & Gratuitum: primus ille est, in quo ex utraque parte aliquod onus incurritur. Secundus ille est, in quo onus est ex una parte tantum, & altera nil rependere debet, ut donatio.

Quarto in illum qui dicitur stricti juris, & illum qui est bonae fidei.

V. Dividitur quarto in contractum, qui dicitur stricti juris, & in illum, qui dicitur bonae fidei: in primo agendum est secundum rigorem verborum, seu juris scripti, seu prout stat scripto exaratum; puta in Legato, Testamento, Donatione scripta &c. Secundus ille est, in quo nedum servanda sunt ea circa quae conventum fuit, verum etiam judicandum est pro aequo & bono, quamvis in conventione non fuerit expressum; puta in contractu Emptionis, Venditionis, Locationis, Conductionis, Permutationis, Commodati, Mandati, Pignoris, Depositi, Societatis, in quibus aliqua non raro facienda sunt, aequitate naturali ita fieri postulante, quamvis de illis nulla intercesserit conventio.

Quinto in Nudum, & Vestitum.

VI. Dividitur quinto in Nudum, & Vestitum: primus consistit in conventione aliqua carente eo firmamento, quod pariat actionem in foro externo; & hujusmodi sunt omnes contractus Innominati, antequam ex altera parte impleantur, nisi tamen accedat formula aliqua stipulationis, vel juramenti. Secundus consistit in illa conventione, quae innititur aliquo fundamento; unde aditum relinquit instituendi actionem in foro externo: tales sunt conventiones innixae stipulationibus scriptis, aut juramento, aut testibus &c.

Sexto in illum qui rei traditione perficitur, & in illum qui solo assensu consummatur.

VII. Dividitur sexto in illum, qui perficitur quoad substantiam traditione rei, puta Commodatum, Mutuum, Pignus &c., & in illum, qui solo assensu quoad substantiam perficitur; ut est Locatio, Venditio, Emptio &c., quae quamvis consummentur traditione, substantialiter tamen perficiuntur per assensum contrahentium.

Septimo in Purum, & Modificatum.

VIII. Dividitur septimo in Purum seu Simplicem, & Modificatum. Purus nullo accidente, seu modo afficitur; ut est simplex Venditio. Modificatus est ille, qui aliquo modo afficitur; quique modis quinque affici potest: primus dicitur adjectionis in diem, dum praefigitur dies, ante quem non oriatur obligatio solvendi, vel tradendi rem, vel instituendi actionem &c. Secundus dicitur sub

mo-

modo quando additur aliquis modus, sub quo contractus obliget, v. g. quando donatio fit cum pacto, ut res donata, per mensem concedatur alteri ad usum, vel cum pacto ut ille, cui donatur, commodet alteri aliquid aliud. Tertius dicitur ad causam; v.g. dono tibi, quia pauper es. Quartus dicitur ad demonstrationem; quando opponitur aliquod signatum ad rem, vel personam designandam; v. g. dono tibi viginti aureos in tali arca depositos, vel qui mihi debentur a Petro. Quintus dicitur ad conditionem, quando aliqua opponitur conditio; v. g. promitto tibi meam bibliothecam, si lauream doctoratus consequeris.

Observationes circa modo dicta; & primo circa contractus in solo assensu, & in sola traditione substantialiter consistentes.

IX. Nonnulla supersunt observanda circa indicatos contractus, & primo ad dignoscendum, quales sint contractus, quorum substantia in assensu mutuo contrahentium consistit, & quales, quorum substantia in ipsa traditione rei; hanc regulam tradit Bartolus in lege Jurisgentium in princip. cap. 2. ff. de pactis; quod videlicet attendendum sit ad nomen contractus. Si enim nomen contractus significet actionem ipsam, seu rem exteriorem, contractus substantia consistit in ipsa actione, & traditione; v. g. nomen Depositi, quod significat ipsam actionem deponentem, remve depositam. Quando autem nomen contractus significat assensum, conventionem, pactum, tunc contractus significatus per tale nomen, consistit substantialiter in solo assensu significato; v.g. nomen Locationis denotat mutuam conventionem Locatoris, & sic de aliis.

Observanda circa contractum sub modo.

X. Circa contractum sub modo observandum occurrit, quod statim obliget, etiamsi modus impositus non impleatur; quia quamvis subsistat gravis obligatio implendi modum, seu onus a modo impositum, est tamen quid sequens & præsupponens dispositionem jam perfectam; cum sit quid eidem adjectum: aliter esset idem contractus sub modo, & sub conditione, cum tamen sint diversi. Si autem contractui sub modo addatur pactum nullitatis, nisi modus impleatur, tunc evadit contractus sub conditione, & non est contractus sub modo. Circa vero contractum ad causam, jam patet, quod si sit causas finalis, ea non subsistente, contractus cadat: unde si promisi Petro domum quia pauperi, si talis non sit, promissio cadit. Quod si esset causa dumtaxat impulsiva, & non esset vera, subsistente alioquin finali, contractus subsisteret: quia si promiserim Petro de me benemerenti domum, & etiam quia aliam domum non habenti, etiamsi aliam habeat, teneor promissioni; quia finalis causa meritorum Petri subsistit.

Oservanda circa contractum ad causam.

Observanda circa contractum ad demonstrationem.

XI. Circa contractum ad demonstrationem notandum, quod si falsitas demonstrationis non pertineat ad substantiam rei demonstratæ, subsistit contractus, secus si ad substantiam: v. g. lego Petro agrum, qui est prope mæ-

nia civitatis, & constat decem jugeribus, cum alioquin constet duodecim; vel dono Petro anulum tot lapillis constantem, quem emi Venetiis, cum illum emerim Romæ; subsistit legatum, et donatio; quia subsistit substantia rei demonstratæ, & error est circa accidentalia. Si autem falsificetur substantia rei demonstratæ, cadit: v. g. dono Petro anulum aureum constantem decem adamantibus falsis, cum adamantes inveniantur boni. Ulterius notandum, quod demonstratio aliquando ponitur *taxative*, aliquando *demonstrative*: tunc taxative, quando dispositio incipit a numero, vel mensura rei demonstratæ; v. g. cum quis dicit, lego triginta aureos Petro, qui sunt in tali capsula; vel lego centum ulnas panni, qui est in tali arca: & tunc si in illa capsula, aut arca inveniantur plures quam triginta aurei, & plus quam centum ulnæ panni, triginta dumtaxat sunt accipiendi, & solum centum ulnæ, eo quod dispositio demonstrationis sit principaliter taxativa. Quando autem dispositio incipit a re ipsa, quæ donatur, vel legatur, & deinde subjungitur numerus, vel mensura, tunc dispositio est demonstrativa: v.g. dicendo, lego Petro pecuniam, quæ est in tali arca, quæ est summæ centum aureorum, tunc etiamsi ascendat ad mille, spectat ad Petrum; quia dispositio est principaliter demonstrativa, & non præcipue taxativa: unde debetur totum id, quod demonstratur. Ita ex Jure apud Auctores.

✠ Sunt Juris Canonici Doctores non pauci, qui sentiunt hanc regulam non esse usquequaque certam, sed ex aliis circumstantiis contrahentis, seu designantis mentem emendandam esse &determinandam existimant. Legatur speciatim Em. Cardinalis de Luca. ✠

§. II. *De Voluntate, & qualitate assensus requisiti ad contrahendum.*

Præmittuntur certo tenenda. I. Certum est apud omnes, contrahentem sine voluntate adimplendi teneri ad contractum, cum adimpletio sequatur ad essentiam contractus, qui non consistit in voluntate adimplendi, sed contrahendi. Certum quoque est, contrahentem, non habentem contrariam intentionem, valide contrahere; quia hoc ipso, quod voluntarie contrahit, implicite vult, quod sejungi nequit a contractu, nempe obligationem. Certum item esse debet, requiri in contrahente voluntatem vel implicitam vel expressam se obligandi; cum enim id sit de quidditate contractus, ut patet ex definitionibus datis, hac deficiente, non subsisteret contractus. Nec propterea ficte contrahens solum exterius, absque assensu in contractum & obligationem, eximeretur ab implendo, quod exterius significavit; quia tenetur hanc deceptionem tollere per verum assensum: ad

quod

quod potest compelli a judice, exceptis nonnullis casibus alibi recensendis.

II. Notandum ex jure, quod error est unum pro altero putare; dolus autem est quæcunque fallacia, calliditas, aut machinatio ad circumveniendum & decipiendum adhibita. Error versari potest vel circa substantiam rei, puta accipiendo siliginem pro tritico; vel circa accidentia & qualitates ejusdem, accipiendo triticum vetus pro novo. Ad errorem circa substantiam reducitur error circa naturam contractus; v. g. putans tibi donari, quod tibi venditur: nec non error circa motivum finale contractus; v. g. donas Petro, quia putas eum tibi consobrinum, cum neque sit consanguineus. Error proficisci potest a triplici personarum genere; nempe vel ab altero contrahentium, qui a seipso decipitur; vel ab altero contrahente volente suam compartem decipere, & hic est dolus; vel ab altera tertia persona, quæ non est contrahens, & hæc potest aut errare, aut dolose agere. *Notanda.*

III. Assensus procedens ex errore, aut dolo versante circa substantiam rei, reddit contractum nullum; quia tollit assensum, qui non est, nisi v. g. in gemmam, & non in vitrum. Assensus procedens ex errore aut dolo versante circa qualitates rei, quæ non sint expresse & tanquam finis intentæ, non reddit irritum contractum; quia adhuc subsistit assensus circa substantiam datus: & quamvis forte non contraxisset, si carentia illarum qualitatum sibi innotuisset; nihilominus contractus subsistit, quia assensus datus fuit v. g. in illam personam, quam putavi divitem, pulcram, cum talis non sit. Consulto dixi qualitates, quæ non sint expresse & finaliter intentæ, quia si istæ expresse intendantur ita ut, illis non extantibus, contractus subsistere non debeat; tunc palam est, eas transire in substantiam rei, & nisi extent, contractus est nullus. Advertat tamen contrahens, ut se exprimat, ne deinde compellatur stare contractui. Decipiens alterum quoad qualitates, quamvis non finaliter intentas, tenetur redintegrare deceptum pro eisdem, meliori modo, quo fieri poterit prudentum judicio; aut si deceptio provenerit ab altero contrahentium, potest ad petitionem decepti contractus rescindi juxta probabiliorem, maxime si deceptio sit circa qualitatem notabilem, & contractus sit rescindibilis: nam de matrimonio dicetur suo loco. Non potest autem decipiens petere rescissionem, immo potest obligari a decepto, ut stet contractui; quia justum est, ut decipiens pœnam luat suæ deceptionis, quæ ipsi favere numquam debet. Si demum deceptio proveniat ab altero tertio, & non ab aliquo contrahentium, tunc non est rescindibilis contractus ad petitionem decepti, sed firmus subsistit, cum *Quomodo error invalidet contractum?*

alter contrahens nullam culpam habeat, sed decipiens ille tertius tenetur ad damna illa resarcienda decepto.

Exceptio a modo datis regulis. IV. Excipiuntur ab his regulis Promissio mere gratuita, & Donatio mere liberalis, in quibus si interveniat error circa notabilem circumstantiam, revocari possunt; quia cum fundentur in mera largitate unius partis, absque ullo jure alterius, censetur quod pars se obligans non velit se obligare, si error circa circumstantiam notabilem dederit causam contractui.

* Excipiuntur etiam sponsalia, in quibus major libertas requiritur, quam in aliis contractibus onerosis, cum directa sint ad mutuum amorem, & ad ineundum indissolubilem matrimonii nexum.

Qualiter invalidet metus? V. Assensus ad contractum debet item immunis esse a metu. Varias metus divisiones vide in tract. 3. cap. 2. §. 3., ne hic inutiliter repetantur; quibus denuo visis, accipe sequentia. Metus gravis aut a principio intrinseco, puta metus mortis ab infirmitate gravi excitatus; aut a principio extrinseco naturali, seu necessario ortus, puta metus mortis ob naufragium imminens, non facit irritum contractum; quia non tollit voluntarium, neque illud injuriose minuit. Metus item gravis, & juste excitatus a principio libero extrinseco, puta a genitore comminante se accusaturum stupratorem filiæ apud judicem, non reddit irritum contractum, v. g. promissionis factæ a stupratore, ut accusationem justam declinet. Si autem metus incutiatur injuste a præfato principio libero, puta si dictus genitor comminetur mortem, nisi stuprator promittat se filiam ducturum, qui metus dirigitur ad extorquendam promissionem; tunc quamvis irritum non reddat contractum, quippe quod sit voluntarius, relinquit tamen illum rescindibilem ad beneplacitum illius, cui injuste incussus fuit dictus metus. Hæc sunt communia apud omnes. Quando metus injuste incutitur non ad extorquendum contractum, tunc distinguendum est: si enim contractus ineatur cum alia tertia persona, quamvis ex metu injusto, & non directo ad extorquendum contractum, ut dixi, tunc subsistit contractus, neque est rescindibilis. Si vero incutiatur metus a parte contrahente, cum qua contraho, vendo, emo, loco &c., ut me liberem a malo mihi ab ea comminato, quamvis non ad extorquendum contractum; tunc remanet rescindibilis ad meum beneplacitum.

Notandum circa modo asserta. IV. Notandum quod actio redhibitoria, scilicet per quam potest metum passus rescindere contractum, & rem suam, pretium &c. repetere, durat per sex menses ex jure communi. Ille autem, qui metum incussit nunquam securus est in conscientia, nisi aut restituat, quæ per talem metum acquisivit, aut ab eo, qui metum passus

fuit

fuit omnino libere, tandem declaretur ratus contractus initus. Nota insuper jure speciali declarari nullos & invalidos contractus Matrimonii, Sponsaliorum, & Professionis Religiosæ metu gravi injusto ad extorquendum contractum celebratos; non autem si ineantur ex metu levi, aut reverentiali, de quibus in propriis locis differetur.

* Alii sunt contractus præter recensitos ab Auctore *num. præced.* qui jure positivo sunt irriti, si fiant ex metu gravi injuste incusso; nimirum 1. Promissio dotis, vel ejus solutio, *l.* 21. §. *de eo quod metus causa &c.* 2. Promissio, vel traditio rerum Ecclesiæ *cap.* 2. *de jurejur.* 3. Jurisdictio metu extorta *ex l.* 2. §. *de Judic.* *

VII. Metus levis, si injuste incutiatur, & vere det causam contractui, ita ut si contrahens immunis fuisset a dicto timore, certe non contraxisset, quamvis in foro fori nec nullum efficiat contractum, nec præbeat facultatem rescindendi; in foro tamen conscientiæ, si reapse fuerit causa totalis contrahendi, relinquit contractum arbitrio metum passi rescindibilem; & qui metum incussit, restituere tenetur. *Metus levis an impediat contractum?*

§. III. *De Materia, & Obligatione Contractus, nec non de Persona ad contrahendum idonea.*

I. Materia contractus sunt omnia bona, quorum quis & dominium, & administrationum habet, & quæ jure vel Divino, vel humano prohibita non sint cadere sub conventione. *Materia contractus.*

II. Omne pactum, omnisque contractus validus, etiamsi actionem in foro præbere non valeret, obligat in conscientia; quia naturali jure fides data, quousque fieri potest, servanda est: aliter periret humana fides, humanaque societas subverteretur. Consulto addidi validum; quia si irritetur a jure, cum contractus sit nullus, nullam obligationem parere valet. *Obligatio contractus.*

☞ Si contractus non sit ipso facto irritus, sed dumtaxat irritandus, obligat in conscientia, donec a Judice irritetur. ☜

III. Personæ ad contrahendum habiles sunt, quæ usu rationis potiuntur, liberaque bonorum administratione, & facultate legitima disponendi de bonis suis. Et ne hic plura inutiliter repetantur, vide tradita in tract. 9. cap. 2. §. 2. & 3. ubi de dominio filiorum, & uxorum dissertum fuit. Solum igitur hic nonnulla sunt addenda. Et primo notandum est, ut jura absque errore intelligantur, quæ sæpe apud Auctores leguntur circa varios status hominis, quod infans dicitur in jure, qui nondum septennium explevit: infantiæ autem proximus dicitur a septimo usque ad decimum annum cum dimidio, si sit mas, *Varii status hominis secundum jura.*

vel usque ad nonum cum dimidio, si sit fœmina. Pubes mas dicitur, qui explevit annum decimum quartum, fœmina autem dum explevit annum duodecimum;& ante hanc ætatem expletam dicuntur Impuberes: unde mas a decimo & dimidio usque ad decimum quartum expletum, & fœmina a nono & dimidio usque ad duodecimum expletum, dicuntur pubertati proximi. Pupillus est impubes, qui desiit esse sub Patris potestate, quia vel obiit, vel ab eo emancipatus est. Minor est pubes, qui annum vigesimum quintum nondum expleverit; & eo completo vocatur Major. Pupillis assignantur Tutores, Minoribus Curatores.

Quid possunt Pupilli?

IV. Pupilli infantiæ proximi contractibus obligari non possunt ob defectum sufficientis judicii, vel ob periculum hujus defectus. Unde ab Instit. de inutilit. stipul. §. 10. tollitur obligatio ab eorum contractibus: quod intelligendum est de contractu cedente in eorum incommodum; qui si cedat in eorum commodum, lex valorem eidem concedit. Monent tamen Doctores, quod qui cum pupillo in ipsius favorem contraxit, possit ab executione contractus abstinere; nisi tamen aut Tutoris assensus, aut Judicis decretum intervenerit, quia tunc exequendus esset. Si pupillus de consilio sui Tutoris contraxisset, obligaretur ad contractum; & casu quo Tutor in ipsius præjudicium consilium dedisset, posset contra Tutorem actionem instituere. Bona immobilia, & etiam mobilia Pupilli, & Minoris, quæ servando servari possunt, alienari nequeunt sine licentia Judicis, motivum alienationis approbantis. Mobilia autem, quæ servando servari non possunt, qualia reputantur, quæ triennio durare nequeunt, de licentia Tutoris a pupillo alienari possunt. Minores autem Curatore carentes possunt hæc alienare propria auctoritate: qui si, contrahendo, læsionem passi fuissent, poterunt a judice obtinere beneficium restitutionis in integrum. Pupilli, qui sine licentia Tutoris de bonis mobilibus contrahunt, nedum non obligantur in foro externo, ut omnes fatentur, verum etiam neque naturali jure, & in foro conscientiæ, ut tenet probabilior. Si autem Pupillus mutuum accipiat ab aliquo, qui bona fide mutuat, ut ejus indigentiæ succurrat; debet, qui mutuavit, resarciri.

§. IV. *De Solemnitatibus quorumdam contractuum a Jure præscriptis.*

Contractus carentes solemnitatibus, quando invalidi?

I. Contractus carentes solemnitatibus, aut circumstantiis ad eorum valorem a jure sive communi, sive municipali præscriptis, invalidi remanent, nullamque pariunt obligationem. Hinc deducitur, in omnibus contractibus ser-

servandas esse leges, & approbatas consuetudines regionum, in quibus celebrantur.

Aliquando contractus prohibiti, tamen subsistunt.

II. Hinc tamen interendum non est, quod omnis contractus contra legem factus semper sit invalidus; quandoquidem non raro, ut legali axiomate utar, *multa fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent*. Si enim contractus dumtaxat prohibeatur ob quasdam circumstantias loci, personarum, temporis &c.; erit quidem illicitus, subsistet tamen validus: ita Matrimonium contractum tempore quadragesimæ illicite quidem, si absque debita licentia, valide tamen celebratur: & idem dicas de eodem matrimonio, quoad omnia impedimenta solummodo impedientia, non dirimentia.

Quando prohibitio invalidet, quando non?

III. Si interroges: undenam cognosci poterit, quando prohibitio nullum reddat, & quando illicitum dumtaxat contractum efficiat? Respondeo ex duobus capitibus id esse præsertim inferendum; primum, ex verbis legis, aut legislatoris, qui si dicat contractum esse nullum, irritum; non posse ex eo quidem tanquam debitum exigi; nullam parere obligationem; restituendum quod acquisitum fuit; si hisce, similibusve utatur verbis, indicatur contractus irritus, & prohibitus quoad sui substantiam. Secundum, quando etsi legislatori constaret nullam contractui accessisse fraudem, nihilominus illum ut nullum reputaret; signum est, prohibitionem versari circa substantiam: eapropter si quis in Italia matrimonium clandestine celebraret absque ulla fraude, idque sciretur ab Ecclesia, illud nihilominus ab eadem Ecclesia ut nullum haberetur.

CAPUT II.

DE CONTRACTIBUS.

In Specie, & primo de promissionis Contractu.

§. I. *De Promissione liberali, ejusque affectionibus.*

Notio & conditiones promissionis.

I. PRomissio est libera atque spontanea fidei obligatio de aliqua re licita & possibili, alteri præstanda. Dicitur fidei obligatio; quia cum in promissione res non detur, quod fit in donatione, tantummodo datur fides, & obligatur: & propterea promissio liberalis (nam onerosa spectat ad alium contractum) non importat simplex propositum, quantumvis efficax, sed obligationem fidei, nempe fidelitatis personæ promittentis. Debet esse item obligatio libera, & immunis a quocumque errore circa substantiam rei promissæ, aut circa motivum finale, & a quocumque minuente voluntarium. Debet insuper esse spon-

spontanea, & immunis a quocumque metu etiam reverentiali, vi, aut precibus multum importunis, & a quovis alio integram spontaneitatem, ut ajunt, lædente. Debet tandem esse de re licita, ut patet, quia de illicito præstando nulla potest esse obligatio; & possibili, quia de impossibili non potest esse firma voluntas. Exinde promittens debet habere animum se obligandi, ut patet ex dictis in cap. præced. §. 12.: sufficit autem quod hic animus sit virtualis.

Requirit acceptationem. Duplex acceptatio.

II. Requiritur etiam ex parte promissarii acceptatio. Hinc antequam promissio acceptetur, revocari potest; quousque tamen non revocetur, persistere censetur. Acceptatio autem duplex est: una formalis & expressa per verba, aut signa manifestata; alia virtualis, quando silentio promissarii acceptatur. Monent tamen aliqui, & quidem caute, non semper silentium significare acceptationem rei oblatæ, alioquin gratæ, sed id conjiciendum esse ex conditione personæ silentis, & ex qualitate rei oblatæ. Non ita dicendum est de pollicitationibus, quæ sunt meræ promissiones offerentis, quin acceptationem requirant. Hæ pollicitationes fieri consueverunt aut Civitati ad reparanda damna, v. gr. quæ passa fuit ab incendio, aut Ecclesiæ ad pias causas.

Non sic dicendum de Pollicitationibus.

☞ Promissio juramento firmata ante acceptationem revocari nequit; quia promissor vinculo religionis se obstringit ad non revocandam promissionem. ☜

Promissio liberalis qualiter obliget? Præmittuntur certa.

III. Promittens liberaliter rem notabilem, ad quam præstandam se intendit obligare obligatione legali, & civili proprie accepta & pro merito rei promissæ, si promissio acceptetur juxta omnes tenetur sub mortali ad promissionem implendam. Idem maxime dicendum, si promittens prævideat, vel prævidere debeat, quod nisi promissum præstet, promissarius grave damnum subiturus est, vel in rebus, vel in fama, vel in anima. Si promittens liberaliter rem etiam notabilem, ex cujus defectu nullum aliud damnum promissario resultet, nisi sola non acquisitio rei promissæ, & promittens se expresse declaret, se nolle obligari sub gravi, sed ex sola honestate, & fidelitate; non servando fidem, lethaliter non peccaret. At difficultas est, quando promisit rem notabilem promissione non legali aut civili, cujus defectus nullum aliud damnum promissario afferat, quam solam privationem rei promissæ, neque ullum scandalum pariat; & promittens nullam determinatam intentionem habuerit se leviter, vel graviter obligandi, an teneatur sub gravi promissum implere.

Promissio rei notabilis non legaliter facta, præcipue aquacumque intentione non obligat sub gravi.

IV. Probabilior nobis apparet opinio negans, quam tuetur Cajetanus 2. 2. qu. 113. art. 1. dub. 1., & in Summula verbo Perfidia, quem aliqui sequuntur. Hac mihi ra-

ratione suadetur, quam cum apud neminem viderim, sapientiorum judicio submitto. Cum in hoc casu nullam habeamus formalem promittentis intentionem, qui alioquin si voluisset, potuisset se sub levi dumtaxat obligare; ideo judicandum videtur, quod virtualiter voluerit id agere, quod plerumque homines cauti & timorati agere consueverunt in consimilibus casibus: id autem, quod agere solent, est, ut minorem obligationem sibi imponant, quam fieri possit; nemo enim est, qui cum ad aliquam actionem se obligare possit aut sub gravi, aut sub levi, eligat potius se obligare sub gravi, nisi ita expresse intenderit, & declaraverit. Cum igitur in nostro casu nullam formalem intentionem elicuerit, recurrendum erit ad virtualem, quæ ob dictum motivum præsumenda erit fuisse, non se obligandi sub gravi, cum levem tantum eligere potuerit.

§. II. *De Cessatione obligationis in promissione, nec non de Irritatione ejusdem.*

Quando cesset obligatio promissionis?

I. S. Thomas 2. 2. quæst. 110. a. 3. ad 5. tradit hanc regulam: *Qui non facit, quod promisit, potest excusari a duobus: uno modo, si promisit id, quod manifeste est illicitum, quia promittendo peccavit, mutando autem propositum, bene facit. Alio modo, si sunt mutatæ conditiones personarum, & negotiorum.* Ex his, & superius dictis, deduci potest, primo, quod quando res promissa evadit inutilis, aut noxia promissario, aut impossibilis promissori, cum esset materia promissioni apta, cessat obligatio. Secundo, quando cessat motivum finale promissionis factæ. Tertio, quando ex duobus sibi invicem promittentibus, unus deficit. Quarto, quando res talem mutationem subit, ut prudenter judicari queat promittentem eos casus in promissione sua noluisse comprendere; puta, si promisisset mutuare pecuniam, qua deinde ob emergentem seu supervenientem casum ipse indigeret.

Promissiones a jure irritatæ.

II. Irritantur autem a jure naturali promissiones de re illicita, nota bene de re illicita, non dico de mercede promissa propter actum illicitum; quia posito actu illicito, hæc debetur, cum illicitum non sit illam dare, ut diximus in tract. 9. cap. 5. §. 10. Promissiones autem jure positivo irritæ sunt sequentes. Prima, si promissio aperiat aditum peccandi, v. g. promissio remittendi furi obligationem pro furto, &c. Secunda est promissio, qua tollitur potestas disponendi de rebus propriis, puta non condendi, aut mutandi testamentum, aut non instituendi alium hæredem nisi Petrum. Tertia est promissio beneficii nondum vacantis, quocumque modo fiat.

* Vide in Majori Opere quæ de mercede, propter actum illicitum adjecimus §. 10. *cap.* 5. *

CAPUT III.

De Contractu Donationis.

§. I. *De Natura, Varietate, & Valore Donationis.*

Quid sit Donatio? I. DOnatio est liberalis, & omnino libera rei collatio alteri facta: unde qui verbaliter tantum donat, promittere potius dicitur, quam donare, seu promittere donationem. Donatio vero talis nullum debitum præsupponit, neque late acceptum. Et propterea donatio remuneratoria, seu, ut utar termino legali, *antidoralis*, decidit a donatione proprie tali. Hinc debet esse immunis nedum a quovis minuente voluntarium, nempe errore, dolo, metu, ut sit valida, verum etiam juxta probabiliorem a metu levi, si fuerit revera motivum donandi, quo metu sublato, donatio facta non fuisset. Et proinde si id a donatario animadvertatur, debet rem donatam restituere, & donans potest illam repetere.

Illatum notabile. II. Ex his infertur, injuste retinere donata, qui fingit se esse pauperem, aut tali necessitate gravatum, cum talis non sit: qui comminatur se non daturum id, quod aut debet, aut sine magna inconvenientia negare non potest, ut alter ad donandum inducatur: item qui animadvertit, donantem dare, quia putat rem ita, vel ita se habere, cum ita non sit; & nihilominus recipit: hi omnes ad data restituenda tenentur, quando error, aut metus fuit motivum inducens.

Divisio Donationis in Absolutam, & Conditionatam. III. Præter indicatas divisiones donationis in Verbalem, & Realem; in Liberalem, & Antidoralem; dividitur præterea in Absolutam, & Conditionatam: illa est immunis a quacumque conditione, & statim confert donatario jus in re; hæc autem aliqua conditione afficitur, nec confert donatario jus in re, nisi expleta & verificata conditione posita. Perpendendum tamen est, an revera quod apponitur donationi sit conditio, an potius desiderium quoddam donantis significatum, qui nihilominus donat, quamvis ejus desiderium non impleatur.

De Donatione inter Vivos, & Mortis causa. IV. Dividitur insuper in donationem inter Vivos, & in donationem Mortis causa: prima vult donator, ut etiam eo vivente dominium rei donatæ transeat ad donatarium: secunda vult, ne dominium transeat in donatarium, nisi ipso donatore defuncto. Et propterea donatio inter vivos acceptata irrevocabilis est: donatio autem causa mortis (quæ causa in donatione exprimenda est) revocari potest ex natura sua usque ad mortem. Circa hanc donatio-

tionem notandum est, quod etsi quandoque donans mortis causa tradat rem donatario, adhuc revocari potest, & res tradita restituenda una cum fructibus ex eadem perceptis. Quandoque hæc donatio fit a constituto in extremo vitæ periculo; a quo si evadat, censeri debet revocata, nisi iterum post evasionem a periculo illam ratam habeat: & tunc perseverat, & post donantis mortem suum sortitur effectum.

Requisita ad valorem donationis mortis causa.

V. Ut donatio causa mortis valeat, requiritur jure communi subscriptio quinque testium sicut in Codicillis, nisi consuetudo approbata regionum aliter disponat. Valet, quamvis sit donatio omnium bonorum donantis; & in hoc æquiparatur testamentis, & discriminatur a donatione inter vivos, quæ si fiat omnium bonorum, est irrita. Ut sit valida donatio mortis causa, requirit capacitatem donatarii, quæ quamvis non extet tempore donationis, sufficit quod extet tempore mortis donatoris, sicut in legatis. Notat doctissimus Molina disp. 287. alios afferens, quod quando donatio mortis causa fit sine solemnitate superius indicata, sed cum solis testibus sufficientibus ad valorem donationis inter vivos, tunc evadit donatio inter vivos; & est irrevocabilis: unde additio quæ fit mortis, non alium habet effectum, nisi suspendendi ejus executionem post mortem donantis. Quando mortis mentio fit ad designandum dumtaxat tempus executionis, & non ad differendam firmitatem donationis, tunc est donatio inter vivos, & est irrevocabilis, ut patet. Plura alia circa hanc materiam videsis apud Juristas, & præcipue in Molina doctissime & legaliter de his disserente. Monemus tamen nos fuisse loquutos, attento jure Cæsareo; & proinde observandas esse leges municipales regionum jam obtinentes, nec non ad valorem donationis cujuscumque requiri, ut supra indicatum fuit, acceptationem donatarii.

§. II. *De Donatore, & Donatario, præcipue Conjugibus.*

Quis donare possit?

I. Cum donare non possit, nisi qui rei dono dandæ habet plenum dominium; propterea tibi legenda sunt, quæ tradidimus in tract. 9. cap. 2. circa personas gaudentes dominio, nec non circa bona, quorum eis competit dominium: unde hic nil dicimus de dominio filiorum, uxorum, &c. Similiter quid circa donationes possint Beneficiarii, jam traditum habes in tract. 4. cap. 2. §. 6. Circa Religiosos autem, cum ex vi voti solemnis paupertatis semetipsos incapaces constituerint dominii personalis quarumcumque rerum, jam patet, quod sine Superioris licentia nil donare possunt.

II. Mi-

Quid circa Minores? II. Minores possunt aliquid donare juxta conditionem sui status etiam invitis Curatoribus; si autem in donando excedant, potest excessus a Curatoribus repeti, & nisi repetatur, condonari censetur; dummodo tamen excessus non sit nimius, quia tunc condonari non potest.

Quinam esse possint donatarii? III. Circa personas donatarias certum est, donari posse cuilibet capaci dominii, si ipse acceptare velit. Si autem remote capax est dominii, ut infantes, & amentes, donatur ipsis mediate, nempe mediantibus illis, qui curam illorum habent. Quemadmodum etiam Religiosis, dominii incapacibus ob votum paupertatis, donatur mediante Religione.

Quid circa donationes Conjugum? IV. Quoad Conjuges, donationes mere liberales sibi invicem factæ, sunt invalidæ, & revocabiles ad nutum donantis. Si autem neque explicite, neque implicite (idest per divortium) revocentur; confirmantur morte donantis. Nota vero, quod si res ab uno conjugum alteri donata, ante donantis mortem nondum tradita fuisset conjugi donatario, neque ab hoc possessa, non transiret in hujus dominium post mortem donantis. Nota insuper, quod si conjux donatarius, rem donatam tenens, obeat ante donatorem, res donata pertinet ad istum superstitem, & non ad hæredes conjugis donatarii defuncti. *Tria valde notanda circa donationes Conjugum.* Nota demum, quod donatio inter conjuges facta mortis causa valet, etiamsi res nondum tradita fuerit; namque non est tam donatio, quam legatum. Cavendum tamen est, ne donatio inter conjuges sive facta inter vivos, sive mortis causa, præjudicet legitimæ filiis debitæ; quia non valeret saltem pro ea parte, quæ legitimam filiorum complere debet. Ita etiam ex jure naturali cavendum est, ne præjudicet creditoribus donantis, si quos habeat.

Aliæ donationes irritæ inter Conjuges. V. Invalidæ sunt donationes inter conjuges, etiam stante matrimonio dumtaxat rato, immo etiam inter sponsos ante matrimonium; si donatio fiat sub conditione pendente a nuptiis, nempe quod res donata non fiat alterius, nisi secutis nuptiis. Si autem donatio fiat sponsæ ante nuptias absolute, & absque ullo respectu ad nuptias, valida est quamvis etiam post paucas horas nuptiæ sequantur. Invalida item est remissio alicujus debiti ab uno conjugum contracti cum altero, sicuti etiam remissio pretii rei alicujus inter ipsos venditæ.

Donationes inter Conjuges validæ. VI. Excipiuntur a jure varii casus, in quibus donatio inter conjuges statim est valida. Primo, si sint Principes. Secundo, si ex ea donatione donans non fiat pauperior, se privando re possessa. Tertio, si maritus sit prodigus, & res, quas prodigere statuerat, uxori donet. Quarto, si donatarius ex re donata non fiat ditior. Quinto, si uxor donet marito ad consequendam dignitatem, quæ etiam in ipsam uxorem resultet. Sexto, si maritus uxo-

uxori remittat dotem promissam; aut si ipsam dotet, vel dotem ejus augeat, ad compensandam inæqualitatem sive gradus, sive ætatis. Non valet tamen dotis constitutio facta uxori post nuptias mere liberaliter, sive in ipsis nuptiis. Potest tamen uxor, etiam post nuptias, marito dotem constituere, aut jam constitutam augere.

Aliæ donationes validæ.

VII. Si donatio inter conjuges non sit nuda & simplex, sed juramento firmata, quando videlicet donans jurat se non repetiturum, tunc valet donatio, nec donator potest amplius revocare, ne sit perjurus. Similiter donatio inter conjuges antidotalis, seu remuneratoria valida est. Notandum tamen, quod si donatio remuneratoria facta fuerit ante matrimonium, deducenda sit ex toto hæreditatis cumulo. Si autem fiat post matrimonium contractum, tunc deducenda est solum ex parte, de qua disponere potest; unde non minuit legitimam aliorum &c.

Quid de anulo sponsæ dato?

VIII. Anulus a sponso datus sponsæ in celebratione matrimonii, nisi fuerit eidem donatus ante, non censetur donatus. Vestes quoque pretiosæ, aliaque hujusmodi a sponso missa sponsæ ad celebrationem nuptiarum, nisi expresse donentur eidem, non censentur donari. Sponsalitia autem largitas, consistens in dono, quod ante matrimonium sponsi ex propriis bonis sibi invicem facere solent in ordine ad futurum matrimonium, sed præcipue in eo, quod sponsus elargitur sponsæ, eidem valide donatum censetur, dummodo matrimonium sequatur: proinde si matrimonium non sequatur, restituenda erunt aut sponso, aut illius hæredibus, si obiisset; dummodo non intercesserit culpa donantis, propter quam non fuerit secutum matrimonium.

Quid de largitate sponsali?

Quid de arrha?

IX. Arrha, quæ est donatio a sponso facta sponsæ, vel e contra, in remunerationem dotis, nobilitatis, virginitatis &c., acquiritur sponsæ matrimonio secuto; quam amittit, si injuste a matrimonio resiliat; sicuti & a sponso amittuntur, quæ tradidit sponsa, si & ipse injuste resiliat. Secuto autem matrimonio, ita ad uxorem pertinent, ut etiamsi nondum fuerit ipsi tradita, est eidem arrha tradenda; & si uxorem ante virum obire contingat, habet jus disponendi de ea arrha, sicuti de dote adventitia, & relinquenda illam hæredibus ab intestato.

Quid possit donare vidua de acceptis dono a viro defuncto?

X. Si mulier vidua transeat ad secundas nuptias, & filios habeat a defuncto viro susceptos, non potest disponere de sibi liberaliter donatis a defuncto pro quibus ipsi libuerit, sed debet ea donata relinquere filiis defuncti. Consulto dixi de sibi liberaliter donatis; nam de datis titulo aliquo oneroso, libere disponere potest ac de propriis. Et idem putarem dicendum etiam de datis in re-

mu-

munerationem. Verum in his standum est juribus municipalibus, & consuetudinibus locorum jam obtinentibus.

§. III. De Donationibus Genitorum, & Filiorum.

Donata filio a Patre quomodo sint filii?

I. Donatio Patris facta filio non emancipato est semper revocabilis, nisi fuerit adjunctum juramentum de non revocanda, aut genitoris morte firmetur, dummodo res filio tradita fuerit. Confirmata autem donatione per mortem Patris, filius habet jus etiam ad fructus ex ea profectos a die, qua res ipsi tradita fuit; dummodo tamen donatio ad tantam quantitatem non perveniat, ut requiratur insinuatio, (de qua in §. seq.) Confirmatur etiam dicta donatio per emancipationem filii, nisi repetatur a patre res tradita, antequam emancipetur. Donatio autem facta filio a Matre, aut Avis maternis valida est, & acquiritur res donata filio ipsi.

Donatio facta a Matre, aut Avis. Quænam donationes factæ filio a Patre sint validæ, & in portionem hæreditatis computandæ? Quænam non computanda in portionem hæreditatis?

II. Donatio facta filio a Patre bonorum filii adventitiorum valet. Bona autem a Patre donata ad ducendam uxorem, ad patrimonium pro Sacris Ordinibus, ad militiam, ad redemptionem a captivitate, ad Religionis ingressum, & filiæ ad dotem, fiunt eorumdem: & hæc donata sunt conferenda in partem hæreditatis, ut leges statuunt. Si autem expresse dixerit, se illa donasse, tunc non erunt computanda in portionem hæreditatis.

III. Non sunt computanda in hæreditatem, quæ Pater pro filio expendit in convivio pro nuptiis, in Doctoris gradus susceptione, in prima Missa, in ingressu splendidiori Religionis, aliave consimili occasione. Computandæ autem essent hæ expensæ in hæreditatem, si fierent pro filio emancipatio, aut si pater, potens revocare donationem, se declaret, velle ut in partem hæreditatis computentur; aut si frater, vel soror petat, ut computentur. Non sunt in partem hæreditatis computanda, quæ Pater filio non emancipato dat etiam ob causam, si data spectent ad decentem filii sustentationem. Unde non erunt computanda, quæ Pater mittit Filio, qui aliunde sibi providere non valeat, ob studium commoranti in aliquo Collegio, quæ dat ad discendam scientiam, vel artem suo gradui & ingenio correspondentem, ad doctoris dignitatem obtinendam, & ad consimilia.

Alia non computanda.

Si autem Pater revocans expresse donationem, se declararet, ut etiam hæc computentur, non esset computandum id quod, si mansisset domi, filio tenebatur dare ad sui congruam sustentationem.

Alia non computanda.

Neque sunt computanda, quæ Pater filio dedit, ut ad bona castrensia, vel quasi castrensia, vel adventitia pertinerent; inter quæ enumerantur, quæ pater dat filio eunti ad bellandum, ad serviendum in curia Principis, quæ castrensibus accensentur;

tur; item quæ donavit ad libros emendos pro studio, saltem post adeptum Doctoris nomen; aut ad publicum officium vel dignitatem electo, aut postquam habilis ad scientias docendas effectus est; quæ accensentur quasi castrensibus: item quæ dedit donatione remuneratoria, quæ accensentur adventitiis: item quæ dedit veluti pretium pro obsequiis, laboribus, industriis, curis, ab ipso filio extraordinarie impensis pro negotiis, opificiis, aliisque bonis paternis utilius gerendis; quia hæc filio debentur tanquam æqua compensatio suorum laborum: ita ut si ante patris obitum nihil ipsi fuerit erogatum, aliquid sit ei erogandum, si instet, ut sibi fiat compensatio; dummodo hac intentione laboraverit, ut compensaretur. Monemus iterum observandas leges Regionum.

§. IV. *De Donationis Materia.*

Quantum donari possit inter vivos?

I. Olim donatio excedens trecentum solidos, non præmissa insinuatione, erat invalida secundum leges. Deinde concessum fuit, ne excederet quingentos solidos, qui ascendunt ad summam septingentorum tredecim scutorum Romanorum, ut notant Auctores, quam summam jure Cæsareo excedere non licet in donatione inter vivos absque insinuatione. Est autem insinuatio manifestatio publico judici facta donationis, quam quis facere destinat, dictam summam excedentis: a quibus limitationibus excipiuntur donationes ad pias causas. Ubi igitur hæ leges sunt admissæ, peccant scienter illas violantes in re notabili, & excessus a donatario retineri non potest.

Donati omnium bonorum an valida?

II. Donatio inter vivos omnium bonorum tam præsentium, quam futurorum irrita declaratur a jure communi; quippe quæ communi bono adversetur, & auferat facultatem testandi. Propterea si fiat dumtaxat bonorum aut præsentium, aut futurorum tantum, non irritatur a jure communi; irritatur tamen a juribus particularibus plurium regionum. At quid si donatio omnium omnino bonorum firmaretur juramento? Probabilius mihi videtur irritum esse juramentum, cum sit de actione, quæ, utpote contra bonum commune, purgari nequit a malitia & deformitate. Si quis autem diceret: Dono tibi omnia bona mea; dicunt communiter, quod, cum donatio intelligenda sit de bonis præsentibus, esset valida: idem dicitur communius etiam si donaret simul futura, excepto usufructu præsentium, & futurorum.

§. V. *De Revocatione Donationis.*

Quinque casus reddentes donationem revocabilem.

I. Certum est apud omnes, quod possit donatio facta revocari ob ingratitudinem donatarii. Hæc autem ingra-

titudo in quinque casibus indicatur a jure civili, & Canonico; & sunt 1. Si donatarius inferat atroces injurias donatori sive coram, sive in absentia, sive verbis, sive factis. 2. Si violentas manus in donatorem extendat, ipsum sive manibus, sive alio instrumento percutiendo. 3. Si grave detrimentum donatori afferat in bonis temporalibus; & quidem non sufficit, quod sit damnum sufficiens ad culpam lethalem, sed debet esse revera grave, arbitrio judicis perpendendum. 4. Si vel per se, vel per alium posuit donatorem in vitæ periculo, quamvis mors non sit secuta ex aliquo eventu accidentali. Isti quatuor casus recensentur in laudato jure Canonico: quibus additur etiam quintus in jure Cæsareo, nempe si donatarius nolit implere conditiones, seu conventiones, ad quas scripto, vel verbo in donatione acceptanda se obstrinxit.

Observanda circa hos casus.

II. Si donator offensus dictis modis tacuit, dissimulavit, non revocavit, non possunt hæredes offensi actionem instituere contra ingratum donatarium; cum censeatur remisisse: secus autem, quando ideo non revocavit, quia sufficiens tempus non habuit, morte præventus, aut alio vero impedimento fuit præpeditus: sicuti etiam si tacuit, quia ignoravit ingratitudinem donatarii, & in tali ignorantia obierit; quia in his casibus possunt hæredes instituere actionem contra ingratum, ut revocetur donatio a Judice una cum fructibus a die litis contestatæ perceptis. Idem quoque possunt facere hæredes, si donatarius ingratus atrociter & injuste detrahat defuncto donatori, aut conventiones & pacta promissa non servet.

An in casu atrociore prædictis? Revocatio non admittitur in donatione ob causam, & in donatione antidorali. An ob dicta crimina possit revocari oblatio beneficii?

III. At quid dicendum, si donatarius crimen aliquod in donatorem committat atrocius enumeratis? Respondeo, quod, si standum sit juri positivo, non poterit revocari donatio. At si spectetur ratio, quæ est anima cujuscumque legis, respondendum videtur affirmative cum pluribus Theologis. Quæ hactenus dicta sunt de revocatione donationis, vera sunt de donatione mere liberali: nam in donatione facta ob causam, & in donatione remuneratoria, revocatio non haberet locum in indicatis criminibus. Item dicta crimina perpetrata ab eo, cui collatum fuit beneficium, contra conferentem illud, non permittunt revocationem collationis.

In quibus casibus potest mater revocare donationem?

IV. Ex Authentica *quod mater*, apposita Codici de revocandis donationibus, potest mater revocare donationem liberalem filio factam tribus in casibus: primo, si filius insidietur vitæ matris; secundo, si impias manus contra eam injecerit; tertio, si totius substantiæ ejusdem molitus fuerit jacturam. Si tamen mater evaserit meretrix, privatur hoc jure.

De revocatione in casu prolis susceptæ,

V. Susceptio prolis non expectatæ a donatore, dum donavit, est motivum a lege permissum donationis revocan-

candæ. Quod si, natis filiis, statim non petat, habet semper jus petendi, cum lex non restringat jus petendi. Quod si donatio fuisset juramento confirmata, tunc est distinguendum: si enim jurasset, nil cogitando de prole forte nascitura, & hæc nata fuerit, poterit revocationem petere: si vero jurasset, se etiam in hoc casu non revocaturum, tunc revocare non posset; cum manutentio donationis non sit per se mala, nisi pro quanto esset inofficiosa, & legitimæ filiorum præjudicans; quia cum quoad hoc esset mala & injusta, sicut deficeret donatio quoad integrandam legitimam, ita & juramentum quoad hoc caderet, & a filiis jure attentari posset rescissio. Putarem tamen, salvo meliori judicio, quod si filii etiam habita legitima vexarentur magna inopia & penuria, non peccarent attentando revocationem apud judicem, neque judex illam concedendo, præcipue si donatarius bonis abundaret; quia juramentum de non revocando afficit genitorem, non filios, & multo minus judicem, qui pro æquo & bono potest filiis innocentibus sua auctoritate consulere. *& non expectatæ a donatore.*

VI. Si donatori prole carenti nascatur proles illegitima, non habet ex lege privilegium revocandi. Si autem proles legitimetur vel a Principe, vel per subsequens matrimonium, rationabilior docet posse revocare. Pariter si donatio facta fuisset ad pias causas, prole superveniente donatori, donatio revocari non posset, nisi pro quanto esset inofficiosa proli, & legitimæ præjudicans. Cæterum laudabiliter agent pia loca, si proles suscepta & genitor bonis donatis indigeant ad congrue juxta proprium statum vitam transigendam, & præcipue pro dotandis filiabus, cedendo aut in toto aut in parte respective bona donata, obtenta prius a S. Sede dispensatione; dummodo ex hac cessione grave detrimentum spirituale pius locus passurus non sit. Immo hoc faciendum esset ad grave scandalum tollendum, si, abundante pio loco donatario, donator cum prole ob id inopia vexaretur. *Exceptiones notandæ.*

VII. Demum quando donatio est remuneratoria, seu antidoralis, & donatori nascuntur postea filii, poterit dumtaxat revocari quoad excessum, si excedat merita donatarii: si autem merita non excedat, non poterit revocari. An autem possit revocari quoad legitimam proli providendam, si aliunde haberi nequeat? Putarem quod sic; quia strictius est debitum legitimæ filiis & filiabus dandæ, quam debitum solius remunerationis; cum illud sit pietatis, istud gratitudinis. *Quid quando donatio est antidoralis?*

VIII. Si donatio facta sit uni filio, aliis filiis aut extantibus, aut post donationem natis, non posset a genitore revocari, nisi pro quanto exigeretur ad integrandam *Quid si donatio facta fuerit uni filiorum, & sit aliis inofficiosa?*

cæterorum filiorum legitimam. Si donatio fiat extraneo, & sit inofficiosa respectu ascendentium, impediatque, ne ipsis relinquatur portio legitima; revocari poterit, quousque legitima portio ascendentibus superstitibus assignetur. At quid dicendum, si carens filiis, donet ascendentibus, & deinde liberi nascantur? Quidam dicunt, ascendentes coæquandos esse piis causis; ac proinde revocari posse dumtaxat pro legitima filiorum. Alii dicunt posse revocari in toto. Putarem comparandas esse necessitates, easdemque judici sapienti & pio exponendas, & juxta ejus consilium resolvendum esse.

Quid si sit inofficiosa ascendentibus?

CAPUT IV.

DE CONTRACTU

Testamenti.

§. I. *De Natura, & divisione Testamenti.*

Natura, & requisita ad Testamentum exponuntur.

I. Testamentum est ultimæ voluntatis dispositio, solemniter facta, cum institutione hæredis. Dicitur dispositio ultimæ voluntatis, ut significetur, quomodo per ea verba conveniat testamentum cum aliis ultimis voluntatibus, puta Codicillo, Legato, & Donatione mortis causa, non revocata. Dicitur facta solemniter, quia ex jure, ad evitandas omnes fraudes, requiruntur ad valorem testamenti quædam solemnitates, quibus deficientibus invalidum censetur saltem in foro civili. Hæ solemnitates variæ sunt, juxta præscripta jurium municipalium. Dixi in foro civili; quia in foro conscientiæ non desunt graves auctores, qui adhuc valorem habere affirmant: de qua re suo loco. Dicitur cum institutione hæredis, quæ est nominatio successoris in omnibus testatoris juribus; quæ institutio adeo est necessaria, ut si desit, fere apud universas regiones omnem valorem amittat.

Testamenti divisio in Solemne, & Privilegiatum.

II. Testamentum dividitur primo in solemne, & privilegiatum. Solemne est illud, quod fit cum solemnitatibus a jure præscriptis. Quædam solemnitates præscribuntur a jure naturali & gentium, aliæ a jure civili. Primæ sunt, ut testamentum sufficienter exprimat voluntatem testatoris aliquo signo exteriori saltem coram duobus testibus idoneis. Solemnitates autem a jure civili præscriptæ sunt præter sufficientem voluntatis testatoris manifestationem, quod adsint septem testes masculi, puberes, liberi, ad id rogati, idest vocati, omnes una simul præsentes, ipsumque testamentum videntes, mentis & usu sensuum compotes.

Conditiones solemnes.

III. Te-

III. Testamentum solemne dividitur in Scriptum seu Clausum & sigillis munitum, & in Nuncupativum seu Apertum, quod absque scriptura, sola verborum nuncupatione formari potest. Circa solemnitates requisitas ad hujusmodi Testamenta, standum est Regionum consuetudinibus approbatis.

Divisio solemnis in Scriptum seu Clausum, & Nuncupativum seu Apertum.

IV. Testamentum Privilegiatum, & prout contraponitur solemni, est illud, ad cujus valorem aut solæ requiruntur conditiones jure naturali & gentium præscriptæ superius assignatæ, nempe quod sufficienter exterius significetur testatoris voluntas coram duobus testibus, aut vix aliqua alia conditione juxta regionum morem afficiatur. Hujusmodi autem testamenta sunt illa, quæ fiunt ad pias causas, nempe ad Dei cultum, ad Sanctorum honorem, ad animæ testatoris utilitatem, nec non quæ destinantur ad Beneficium Ecclesiasticum, ad hospitalia, ad monasteria, ad captivorum redemptionem, ad suffragium defunctorum &c. Item privilegiata sunt testamenta, quæ a militibus, rusticis, & tempore pestis sunt condita, nec non quæ a patre, matre, aut alio ascendente pro liberis conduntur.

Testamentum Privilegiatum.

§. II. *De Obligatione Testamenti.*

I. Probabilius videtur, quod testamenta non privilegiata carentia solemnitatibus a jure præscriptis, in locis ubi sunt receptæ, dummodo certissime constet de voluntate testatoris, sint valida in foro conscientiæ: neque hæres, aut legatarius tenetur restituere hæredi ab intestato, quæ acquisiverunt, nisi accedente sententia judicis, quæ decernat esse hæredi illi restituenda bona illa; tunc enim in foro etiam conscientiæ tenerentur bona restituere. Ita Jus Canonicum in Canone *ultima* 13. q. 2. Et ratio potissima est, quod omnes solemnitates a Jure statutæ pro validitate testamentorum eo tandem collimant, ut, submoto cujuscumque fraudis periculo, voluntas testatoris adamussim impleatur; & proinde omnes conspirant in favorem voluntatis testatoris: igitur quando certissime constat de sua voluntate, hæc in foro conscientiæ erit implenda, quamvis dictis solemnitatibus careat; dummodo adsint requisitæ a jure naturali & gentium. Id autem quam maxime agendum est, quando solemnitates defuerunt testamento vel ob ignorantiam, vel ob impotentiam testatoris, ita ut constet, eas non omnino voluntarie fuisse ab ipso prætermissas. Si autem data opera, & omnino voluntarie illas prætermisisset, tunc mihi probabilior evaderet opinio contraria.

Obligatio testamenti etiam sine solemnitate.

* Vide quæ in Majori Opere huic numero adjecta sunt. *

Quid de testamento ad pias causas, aliisque privilegiatis?

II. Est sententia communis tam apud Theologos, quam apud Juristas, testamentum ad pias causas ad sui valorem non indigere aliqua juris solemnitate, sed sufficere, quod testatoris voluntas certo constet, quomodocumque fuerit manifestata. Congruentia autem hujus privilegii est, quia legata ad pias causas cedunt in utilitatem animæ testatoris. Caveant igitur hæredes a cavillationibus Causidicorum, ne suæ conscientiæ graviter noceant.

Monitum Confessariis.

III. Quando moriens testatur ad pias causas nuncupative & vocetenus, debet Parochus, vel Confessarius assistens advocare testes, qui audiant, & testari possint audita a testatore, & confirmare relata a Confessario. Si autem nullus vocari possit, & præcipue si legatum non esset in favorem Confessarii, nescio, qua ratione non sit standum juramento Confessarii, & æquivalere non debeat assertioni testium. Pariter si testator coram duobus, vel tribus affirmet se nonnulla commisisse Confessario executioni mandanda, & velle, quæ ipse asseruerit, ut executioni mandentur; in hoc casu, Confessario attestante talia aut talia esse facienda, eroganda &c. tenebuntur hæredes indicata exequi. Caute autem aget Confessarius, si aliquas conjecturas adducat, dummodo possit, unde conjici queat illam fuisse testatoris mentem. Dixi, dummodo possit; quia non raro sunt restitutiones faciendæ, quarum nulla conjectura afferri potest.

Testamentum ad pias causas non completum.

IV. Valet quoque Testamentum ad pias causas, quod morte præventus testator absolvere non potuit: proinde quamvis quoad cæteras civiles dispositiones in eo factas, forte careat valore, quoad legata ad pias causas valore privari non debet. Cave tamen ne testamentis ad pias causas accenseas illud, quo quis habens propinquos valde inopes, non sine angustia magna vix vitam transigentes, carentes bonis, ut suis puellis dotem subministrent, liberisque juxta sui status conditionem provideant, relinquit suas facultates locis quidem piis, at non indigentibus, quinimmo plusquam sufficienter provisis: aut exhæredatis filiis ex irato animo, monasteria, quæ jam reditibus affluunt, hæredes instituit. Vide S. Augustinum Serm. 355.

§. III. *De Codicillo, & Legato.*

Quid sit Codicillus?

I. Codicillus est testamentum quoddam imperfectum, quo nullus hæres instituitur, sed vel præsupponitur institutus per testamentum, vel succedens ab intestato; & vel adjungitur testamento jam condito, aliquid addendo, mutando &c.; vel, quin præsupponatur testamentum, hæredi ab intestato committitur aliquid post mortem codicillum condentis exequendum.

II.

II Si a disponente fiant successive plures Codicilli, omnes valorem habent; & in casu, quo unus alteri opponitur, posterior derogat priori. In hoc differt Codicillus a Testamento; quod duo testamenta simul vim habere non possunt, sed posterius semper irritum reddit prius conditum, quamvis nullus hæres existat. *Quid dicendum si sint plures Codicilli?*

III. *Legatum est donatio quædam a defuncto relicta, & ab hærede præstanda*; quæ donatio esse solet alicujus rei particularis. Differt Legatum a Fideicommisso universali, quamvis conveniat cum Fideicommisso particulari. Nam Fideicommissum universale est illud, quo integra hæreditas relinquitur hæredi, at gravato hoc onere, ut sive absolute, sive cum certa conditione illam alteri restituat, propterea hic denominatur fideicommissarius, cum facultate retinendi sibi semper quartam partem hæreditatis, quæ Trebellianica dicitur. Si autem hæres sit necessarius, habet facultatem retinendi sibi legitimam, quæ non potest per fideicommissum gravari. Fideicommissum particulare est, quando, relicta hæreditate hæredi sive instituto sive ab intestato, ipsi injungitur, ut tradat talem rem alteri: solis autem verbis differt a legato; nam in legato verba diriguntur ad legatarium dicendo: Lego v. g. bibliothecam meam Titio; in Fideicommisso autem particulari verba diriguntur ad hæredem, dicendo: Relinquo hæredi meo bona mea &c. cum onere, ut cedat bibliothecam Titio. *Quid sit Legatum? Incidenter quid, & quotuplex Fideicommissum?*

IV. Circa res, quæ legari possunt: hæ sunt nedum res, quæ sunt omnino propriæ testatoris, & quas obtinet tam in re, quam in spe; verum etiam illæ, quæ sunt alteri obligatæ: propterea hæres illa redimere tenetur, & tradere Legatario. Id autem verum est, posito quod testator non ignoraverit rem legatam esse alteri obligatam; si enim hoc ignoraverit, non valet legatum, nisi tamen ex conjecturis prudenter constaret, quod testator eam nihilominus legasset, quamvis scivisset eam esse alteri obligatam: immo etiamsi testator putasset rem esse suam, cum sit hæredis, debebit hæres illam tradere legatario. Legatum fieri non debet de re, quæ alioquin est debita legatario titulo oneroso. Caveat igitur, qui debita onerosa habet, ne hoc modo his satisfacere intendat, quia non est securus in conscientia; sed explicet illam summam alteri esse debitam. *Cesus circa res legatas.*

V. Circa personas, quibus legari potest, sunt omnes illæ, quæ hæredes esse possunt, regulariter loquendo: idcirco autem ita dico; ut excipiantur Spurii, qui quamvis hæredes fieri nequeant, valide possunt eisdem alimenta legari. *Quid circa personas legatarias?*

VI. Multiplex est modus instituendi legata: nam primo relinquuntur nulla addita die, vel conditione &c. sed ab- *Quid circa modos varios instituendi legata?*

absolute; & hæc statim debentur legatario: non tamen possunt peti, antequam ab hærede adeatur hæreditas. Quando autem corruit testamentum, corruunt etiam legata, quæ ab hæredibus ab intestato præstanda non sunt. Statim autem ac hæres hæreditatem adiit, statim debentur legata una cum fructibus a die mortis testatoris perceptis. Quando autem hæc legata transeant ad hæredes legatarii, vide Molinam & Lugonem, qui plures afferunt exceptiones a jure petitas. Alia sunt legata aliquibus conditionibus affecta, & hæc dicuntur legata *in diem certum*: v. g. lego Petro decem scuta in die Paschatis eroganda: hæc ante præfatam diem peti non possunt: jus tamen illa petendi transit ad hæredes legatarii, si antea obiisset. Si autem relinquatur legatum in diem incertam: v. g. lego Petro centum scuta in die, qua nuptias celebrabit, si tali diei adjectio fiat dumtaxat in commodum hæredis, legatum ad hæredes legatarii non transit, si ante diem illam obeat. Si autem fiat in commodum ipsius legatarii, tunc adjectio diei habet rationem conditionis pendentis in futurum; & tunc legatum dicitur remanere suspensum, nec legatario cedere, nec ad ejus hæredes transire, donec conditio ponatur in esse; & eo mortuo extinguitur. Id autem intelligendum est, si legatum sit institutum intuitu personæ: si vero ob aliam causam fuerit institutum, puta pietatis; v. g. lego Agneti centum scuta ad dotem ob eleemosynam, si hæc obeat, alia puella erit dotanda. Secus autem si legasset Agneti, quia testatori in diuturno morbo inservivit; tunc enim, illa obeunte ante executionem, legatum cadit.

Conditio specialis observanda de nubendo.

VII. Unam specialiter conditionem afficientem hæreditates, & legata attentius perpendunt communiter Doctores; & est illa, qua legatum seu hæreditas afficitur conditione contrahendi, vel non contrahendi matrimonii; v. g. instituo Petrum hæredem, aut eidem lego mille aureos, si matrimonium contraxerit: quæ conditio utpote honesta, affert exequendum legatum, si matrimonium celebretur. Circa hoc Doctores dicunt, quod Petro sint mille aurei conferendi, etiamsi religionem ingrediatur; nisi forte a testatore solus nuptiarum casus exprimeretur, significando exclusionem religionis, non in odium religionis; (nam esset turpis conditio pro nihilo habenda) sed quia summam illam pro contrahendo matrimonio censuit necessariam & decentem, quam pro religionis ingressu expedire non putavit. Præterea conditio adjecta, ut hæres vel legatarius ducat talem personam, valorem habet, ut docet communis; & est implenda, ut possit hæreditas, vel legatum acquiri. Si tamen persona designata vel recusaret tale matrimonium, vel esset indigna, & male audiens; tunc, cum non defecerit conditionis imple-

Conditio de nubendo tali persona.

pletio ex parte legatarii in primo casu, & sit conditio turpis in secundo, adhuc legatum acquiritur. Conditio demum ut hæres, vel legatarius non contrahat matrimonium, rejicitur a jure. Proinde hæreditas, & legatum debetur, etiamsi matrimonium contrahat. Pariter si legentur mille si non contrahat, & quingenti si contrahat, debentur mille etiamsi contrahat; quæ omnia vera sunt etiam in foro conscientiæ. Si tamen hæ conditiones adderentur legato relicto personæ viduæ; aut si non excluderet matrimonium absolute, sed ad determinatum tempus, aut dumtaxat cum determinatis personis non esse contrahendum, conditio valeret, & esset implenda; sicuti etiam si fieret exclusio illa in expressum favorem religionis. Standum esse moneo juribus Regionum.

Conditio de non nubendo.

✠ Quamvis legata alicui determinatæ puellæ relicta sub conditione, si matrimonium contrahat, illi debeantur, etiamsi Religionis statum suscipiat; attamen legata generatim relicta pro puellis, quæ nubere volunt, dari nequeunt puellis, quæ Religionem ingredi statuunt: quippe voluntas Testatoris est omnino adimplenda. Licitum quoque non est legata relicta pro puellis nubendis indefinite, dare puellis jam nuptis vel exigua, vel sine dote. Dicimus consulto *indefinite*; quandoquidem si legata relicta fuissent pro determinatis puellis, ut pro consanguineis vel affinibus Testatoris, cum in his legatis specialis appareat affectus, & voluntas illis benefaciendi; possent, nostro quidem judicio, etiam matrimonium junctis, illis tradi. Idem plane sentiendum & de legatis relictis pro puellis orphanis nuptui tradendis, quod scilicet dari non debeant puellis, quæ parentes habent, etsi inutiles & pauperes, nisi in casu, quo nulla foret ex primo genere. Viduis pariter tradenda non sunt relicta pro virginibus. Dum vero legata pro virginibus nupturis determinata sunt, exclusæ censeri non debent puellæ, quæ secreto virginitatem amiserunt, dummodo in communi opinione pro virginibus habeantur. ✠

§. IV. *De Personis Institutoris, & Hæredis.*

Qui testari possint, aut non?

I. Cum quicumque gaudet bonorum libero dominio testari possit, propterea jure naturali testandi potestate carent Infantes, Furiosi, Amentes tempore amentiæ, in lucido tamen intervallo moraliter certo poterunt. Jure autem positivo testamenta, codicillos, legata facere prohibentur Surdi simul & Muti a nativitate: excipe pias causas, dummodo signis id manifestare possint. Surdi tantum a nativitate possunt: sicuti ille, qui est simul cæcus & surdus ex superveniente infirmitate. Usurarius publicus testari non potest, nisi constet ante confectionem testa-

ſtamenti ſatisfeciſſe, aut cautionem idoneam præſtitiſſe. Filius familias teſtari poteſt de bonis caſtrenſibus, & quaſi caſtrenſibus, nec non de adventitiis, ſi eidem jam facto clerico advenerint; non tamen de adventitiis ante clericatum, quamvis de conſenſu Patris, in foro civili: poteſt tamen de conſenſu Patris diſponere de præfatis bonis ad pias cauſas; poteſt etiam de eodem Patris conſenſu donare mortis cauſa. Impuberes teſtari prohibentur etiam ad pias cauſas. Valet tamen teſtamentum impuberis in foro conſcientiæ, quouſque a legitimo ſuperiore reſcindatur. Circa alios ſtatus perſonarum non adeo uſitatos, vide Juriſtas.

Varia hæredum genera.

II. Cum ſecundum Juriſtas & Theologos hæreditas ſit devolutio juridica bonorum temporalium in aliquam perſonam, vel ratione ſanguinis ſeu ſtirpis, vel ratione legitimæ inſtitutionis; hinc duplex inveniri poteſt hæres, nempe vel ab Inteſtato, vel ex Inſtitutione ſeu Teſtamento. Hic ſextuplex eſt: Univerſalis, Particularis; Neceſſarius, non Neceſſarius; Suus, non Suus. Hæres autem ab inteſtato ille eſt, qui jure Gentium & civili ſuccedit in bonis alterius ex vi ſanguinis, & conjunctionis abſque ulla inſtitutione ſpeciali defuncti. Quando igitur aut nullum ſit teſtamentum, aut factum declaretur illegitimum, aut alio quocumque modo juridice reſcindatur; ſuccedunt hæredes ab inteſtato. Quo autem ordine ſuccedere debeant, declaratur in Authentica *de Hæredibus ab inteſtato*, & in Authentica *defuncto* Codic. ad Senatus conſultum Trebellianum.

Quis ordo ſervandus inter hæredes ab inteſtato?

Quid circa hæredem ex teſtamento?

III. Hæres ex teſtamento ille dicitur, qui ex voluntate morientis inſtituitur, ut ſuccedat in bonis ſuis. Poteſt autem nedum quælibet perſona inſtitui, quæcumque illa ſit, verum etiam Communitates, Collegia &c. niſi jure particulari prohibeantur inſtitui, immo etiam ſinguli Religionum Ordines, quibus eſt conceſſum poſſidere bona in communi. Filiis ſpuriis prohibetur ſuccedere in bonis tam paternis, quam maternis. Debentur tamen eis alimenta, ex correctione juris civillis per Eccleſiaſticum. Naturalibus vero filiis illegitimis, ſi pater legitimos non ſuſceperit, conceditur ſucceſſio juxta beneplacitum teſtatoris: ſi autem Teſtator alios legitimos ſuſceperit, non poterit naturalibus, niſi unciam unam relinquere, ut etiam alibi indicavimus ideſt duodecimam partem bonorum. Reſpectu autem bonorum matris filii naturales æquali jure ſuccedunt ac legitimi, tam ex teſtamento, quam ab inteſtato. Cætera brevitatis gratia prætermittimus, & apud Auctores, alioſque videnda relinquimus.

§. V.

§. V. *De Consiliario Testatoris.*

Debitum incumbens Consiliario Testatoris Genitoris.

I. Qui consiliarius eligitur a volente condere testamentum, id præcipue curare debet, ut si testator filios habeat, quantum fieri potest, & nisi urgens causa interveniat, nullam discretionem inter illos faciat quoad bona illis relinquenda: dixi, nisi urgens causa &c, quæ nimirum aut manifesta sit aliis fratribus, vel si ipsis non est sufficienter nota, illam in testamento declaret. Si enim notabilem discretionem inter eosdem faciat ex levi causa, facile est, eum peccare mortaliter, tum ob manifestationem inæqualis longe dilectionis sine causa erga filios, tum ob scandala litium, invidiæ, odii, rixarum, quæ plerumque inter eosdem, propter hujusmodi irrationabiles discretiones, emergere consueverunt. Procuret igitur consiliator, si patrem inveniat aversum alicui filiorum, illius animum placare; & deinde, extante justa, certa, & nota causa alicujus discretionis, ita discernat, ut æquitati consulat, & pietati erga benemerentes, relinquendo nihilominus filio vel filiis malemerentibus præter legitimam jure naturali debitam etiam tantam bonorum portionem, quæ illis sufficiat ad vitam juxta eorum statum honeste transigendam.

Consiliator Testatoris Filii.

II. Si consiliator sit testatoris, qui sit filius, habens genitores superstites non abundantes, suggerat, ut recordetur genitorum, præcipue si sint senes, & ad sibi lucrandum impotentes; relinquatque eisdem, aut quo sustentari queant, aut hæredibus strictissime committat, ut vel tantam summam mensualem vel annuam erogent, vel in omnibus provideant, addita etiam, si opus fuerit, comminatoria. Si autem testator careat filiis & filiabus, & habeat genitores viventes, nimio tamen & vesano amore erga uxorem feratur, & velit propterea eamdem universalem hæredem instituere suorum bonorum, modica vel nulla ratione habita genitorum; conetur quantum potest, ab hac scandalosa dispositione illum avertere, quæ profecto a mortali non vacaret: neque excusationem admittat, quod commiserit uxori genitores alere, & per omnia illis providere; cum hoc eisdem valde grave sit expectare a nuru suam sustentationem, cum nurus plerumque magis afficiantur erga proprios consanguineos, & parum curent de genitoribus mariti: hæredes igitur genitores instituat, quibus potius uxorem superstitem commendet, præcipue si ex dote sua non possit decenter sustentari.

Quid circa alios?

III. Immo etiam uxori testator, sive hæredes habeat, sive non, convenientissimum est, ut legatum faciat, juxta vires hæreditatis, & merita ejusdem; cum id vix

sine

titudo in quinque casibus indicatur a jure civili, & Canonico; & sunt 1. Si donatarius inferat atroces injurias donatori sive coram, sive in absentia, sive verbis, sive factis. 2. Si violentas manus in donatorem extendat, ipsum sive manibus, sive alio instrumento percutiendo. 3. Si grave detrimentum donatori afferat in bonis temporalibus; & quidem non sufficit, quod sit damnum sufficiens ad culpam lethalem, sed debet esse revera grave, arbitrio judicis perpendendum. 4. Si vel per se, vel per alium posuit donatorem in vitæ periculo, quamvis mors non sit secuta ex aliquo eventu accidentali. Isti quatuor casus recensentur in laudato jure Canonico: quibus additur etiam quintus in jure Cæsareo, nempe si donatarius nolit implere conditiones, seu conventiones, ad quas scripto, vel verbo in donatione acceptanda se obstrinxit.

Observanda circa hos casus. II. Si donator offensus dictis modis tacuit, dissimulavit, non revocavit, non possunt hæredes offensi actionem instituere contra ingratum donatarium; cum censeatur remisisse: secus autem, quando ideo non revocavit, quia sufficiens tempus non habuit, morte præventus, aut alio vero impedimento fuit præpeditus: sicuti etiam si tacuit, quia ignoravit ingratitudinem donatarii, & in tali ignorantia obierit; quia in his casibus possunt hæredes instituere actionem contra ingratum, ut revocetur donatio a Judice una cum fructibus a die litis contestatæ perceptis. Idem quoque possunt facere hæredes, si donatarius ingratus atrociter & injuste detrahat defuncto donatori, aut conventiones & pacta promissa non servet.

An in casu atrociore prædictis? Revocatio non admittitur in donatione ob causam, & in donatione antidorali. An ob dicta crimina possit revocari oblatio beneficii? III. At quid dicendum, si donatarius crimen aliquod in donatorem committat atrocius enumeratis? Respondeo, quod, si standum sit juri positivo, non poterit revocari donatio. At si spectetur ratio, quæ est anima cujuscumque legis, respondendum videtur affirmative cum pluribus Theologis. Quæ hactenus dicta sunt de revocatione donationis, vera sunt de donatione mere liberali: nam in donatione facta ob causam, & in donatione remuneratoria, revocatio non haberet locum in indicatis criminibus. Item dicta crimina perpetrata ab eo, cui collatum fuit beneficium, contra conferentem illud, non permittunt revocationem collationis.

In quibus casibus potest mater revocare donationem? IV. Ex Authentica *quod mater*, apposita Codici de revocandis donationibus, potest mater revocare donationem liberalem filio factam tribus in casibus: primo, si filius insidietur vitæ matris; secundo, si impias manus contra eam injecerit; tertio, si totius substantiæ ejusdem molitus fuerit jacturam. Si tamen mater evaserit meretrix, privatur hoc jure.

De revocatione in casu prolis susceptæ, V. Susceptio prolis non expectatæ a donatore, dum donavit, est motivum a lege permissum donationis revocan-

candæ. Quod si, natis filiis, statim non petat, habet semper jus petendi, cum lex non restringat jus petendi. Quod si donatio fuisset juramento confirmata, tunc est distinguendum: si enim jurasset, nil cogitando de prole forte nascitura, & hæc nata fuerit, poterit revocationem petere: si vero jurasset, se etiam in hoc casu non revocaturum, tunc revocare non posset; cum manutentio donationis non sit per se mala, nisi pro quanto esset inofficiosa, & legitimæ filiorum præjudicans; quia cum quoad hoc esset mala & injusta, sicut deficeret donatio quoad integrandam legitimam, ita & juramentum quoad hoc caderet, & a filiis jure attentari posset rescissio. Putarem tamen, salvo meliori judicio, quod si filii etiam habita legitima vexarentur magna inopia & penuria, non peccarent attentando revocationem apud judicem, neque judex illam concedendo, præcipue si donatarius bonis abundaret; quia juramentum de non revocando afficit genitorem, non filios, & multo minus judicem, qui pro æquo & bono potest filiis innocentibus sua auctoritate consulere.

& non expectatæ a donatore.

VI. Si donatori proli carenti nascatur proles illegitima, non habet ex lege privilegium revocandi. Si autem proles legitimetur vel a Principe, vel per subsequens matrimonium, rationabilior docet posse revocare. Pariter si donatio facta fuisset ad pias causas, prole superveniente donatori, donatio revocari non posset, nisi pro quanto esset inofficiosa proli, & legitimæ præjudicans. Cæterum laudabiliter agent pia loca, si proles suscepta & genitor bonis donatis indigeant ad congrue juxta proprium statum vitam transigendam, & præcipue pro dotandis filiabus, cedendo aut in toto aut in parte respective bona donata, obtenta prius a S. Sede dispensatione; dummodo ex hac cessione grave detrimentum spirituale pius locus passurus non sit. Immo hoc faciendum esset ad grave scandalum tollendum, si, abundante pio loco donatario, donator cum prole ob id inopia vexaretur.

Exceptiones notandæ.

VII. Demum quando donatio est remuneratoria, seu antidoralis, & donatori nascuntur postea filii, poterit dumtaxat revocari quoad excessum, si excedat merita donatarii: si autem merita non excedat, non poterit revocari. An autem possit revocari quoad legitimam proli providendam, si aliunde haberi nequeat? Putarem quod sic; quia strictius est debitum legitimæ filiis & filiabus dandæ, quam debitum solius remunerationis; cum illud sit pietatis, istud gratitudinis.

Quid quando donatio est antidoralis?

VIII. Si donatio facta sit uni filio, aliis filiis aut extantibus, aut post donationem natis, non posset a genitore revocari, nisi pro quanto exigeretur ad integrandam cæte-

Quid si donatio facta fuerit uni filiorum, & sit aliis inofficiosa?

cæterorum filiorum legitimam. Si donatio fiat extraneo, & sit inofficiosa respectu ascendentium, impediatque, ne ipsis relinquatur portio legitima; revocari poterit, quousque legitima portio ascendentibus superstitibus assignetur. At quid dicendum, si carens filiis, donet ascendentibus; & deinde liberi nascantur? Quidam dicunt, ascendentes coæquandos esse piis causis; ac proinde revocari posse dumtaxat pro legitima filiorum. Alii dicunt posse revocari in toto. Putarem comparandas esse necessitates, easdemque judici sapienti & pio exponendas, & juxta ejus consilium resolvendum esse.

Quid si sit inofficiosa ascendentibus?

CAPUT IV.

DE CONTRACTU

Testamenti.

§. I. *De Natura, & divisione Testamenti.*

Natura, & requisita ad Testamentum exponuntur.

I. TEstamentum est ultimæ voluntatis dispositio, solemniter facta, cum institutione hæredis. Dicitur dispositio ultimæ voluntatis, ut significetur, quomodo per ea verba conveniat testamentum cum aliis ultimis voluntatibus, puta Codicillo, Legato, & Donatione mortis causa, non revocata. Dicitur facta solemniter, quia ex jure, ad evitandas omnes fraudes, requiruntur ad valorem testamenti quædam solemnitates, quibus deficientibus invalidum censetur saltem in foro civili. Hæ solemnitates variæ sunt, juxta præscripta jurium municipalium. Dixi in foro civili; quia in foro conscientiæ non desunt graves auctores, qui adhuc valorem habere affirmant: de qua re suo loco. Dicitur cum institutione hæredis, quæ est nominatio successoris in omnibus testatoris juribus; quæ institutio adeo est necessaria, ut si desit, fere apud universas regiones omnem valorem amittat.

Testamenti divisio in Solemne, & Privilegiatum.

II. Testamentum dividitur primo in solemne, & privilegiatum. Solemne est illud, quod fit cum solemnitatibus a jure præscriptis. Quædam solemnitates præscribuntur a jure naturali & gentium, aliæ a jure civili. Primæ sunt, ut testamentum sufficienter exprimat voluntatem testatoris aliquo signo exteriori saltem coram duobus testibus idoneis. Solemnitates autem a jure civili præscriptæ sunt præter sufficientem voluntatis testatoris manifestationem, quod adsint septem testes masculi, puberes, liberi, ad id rogati, idest vocati, omnes una simul præsentes, ipsumque testamentum videntes, mentis & usu sensuum compotes.

Conditiones solemnes.

III. Te-

III. Testamentum solemne dividitur in Scriptum seu Clausum & sigillis munitum, & in Nuncupativum seu Apertum, quod absque scriptura, sola verborum nuncupatione formari potest. Circa solemnitates requisitas ad hujusmodi Testamenta, standum est Regionum consuetudinibus approbatis.

Divisio solemnis in Scriptum seu Clausum, & Nuncupativum seu Apertum.

IV. Testamentum Privilegiatum, & prout contraponitur solemni, est illud, ad cujus valorem aut solæ requiruntur conditiones jure naturali & gentium præscriptæ superius assignatæ, nempe quod sufficienter exterius significetur testatoris voluntas coram duobus testibus, aut vix aliqua alia conditione juxta regionum morem afficiatur. Hujusmodi autem testamenta sunt illa, quæ fiunt ad pias causas, nempe ad Dei cultum, ad Sanctorum honorem, ad animæ testatoris utilitatem, nec non quæ destinantur ad Beneficium Ecclesiasticum, ad hospitalia, ad monasteria, ad captivorum redemptionem, ad suffragium defunctorum &c. Item privilegiata sunt testamenta, quæ a militibus, rusticis, & tempore pestis sunt condita, nec non quæ a patre, matre, aut alio ascendente pro liberis conduntur.

Testamentum Privilegiatum.

§. II. *De Obligatione Testamenti*.

I. Probabilius videtur, quod testamenta non privilegiata carentia solemnitatibus a jure præscriptis, in locis ubi sunt receptæ, dummodo certissime constet de voluntate testatoris, sint valida in foro conscientiæ: neque hæres, aut legatarius tenetur restituere hæredi ab intestato, quæ acquisiverunt, nisi accedente sententia judicis, quæ decernat esse hæredi illi restituenda bona illa; tunc enim in foro etiam conscientiæ tenerentur bona restituere. Ita Jus Canonicum in Canone *ultima* 13. q. 2. Et ratio potissima est, quod omnes solemnitates a Jure statutæ pro validitate testamentorum eo tandem collimant, ut, submoto cujuscumque fraudis periculo, voluntas testatoris adamussim impleatur; & proinde omnes conspirant in favorem voluntatis testatoris: igitur quando certissime constat de sua voluntate, hæc in foro conscientiæ erit implenda, quamvis dictis solemnitatibus careat; dummodo adsint requisitæ a jure naturali & gentium. Id autem quam maxime agendum est, quando solemnitates defuerunt testamento vel ob ignorantiam, vel ob impotentiam testatoris, ita ut constet, eas non omnino voluntarie fuisse ab ipso prætermissas. Si autem data opera, & omnino voluntarie illas prætermisisset, tunc mihi probabilior evaderet opinio contraria.

Obligatio testamenti etiam sine solemnitate.

* Vide quæ in Majori Opere huic numero adjecta sunt. *

Quid de testamento ad pias causas, aliisque privilegiatis?

II. Est sententia communis tam apud Theologos, quam apud Juristas, testamentum ad pias causas ad sui valorem non indigere aliqua juris solemnitate, sed sufficere, quod testatoris voluntas certo constet, quomodocumque fuerit manifestata. Congruentia autem hujus privilegii est, quia legata ad pias causas cedunt in utilitatem animæ testatoris. Caveant igitur hæredes a cavillationibus Causidicorum, ne suæ conscientiæ graviter noceant.

Monitum Confessariis.

III. Quando moriens testatur ad pias causas nuncupative & vocetenus, debet Parochus, vel Confessarius assistens advocare testes, qui audiant, & testari possint audita a testatore, & confirmare relata a Confessario. Si autem nullus vocari possit, & præcipue si legatum non esset in favorem Confessarii, nescio, qua ratione non sit standum juramento Confessarii, & æquivalere non debeat assertioni testium. Pariter si testator coram duobus, vel tribus affirmet se nonnulla commisisse Confessario executioni mandanda, & velle, quæ ipse asseruerit, ut executioni mandentur; in hoc casu, Confessario attestante talia aut talia esse facienda, eroganda &c. tenebuntur hæredes indicata exequi. Caute autem aget Confessarius, si aliquas conjecturas adducat, dummodo possit, unde conjici queat illam fuisse testatoris mentem. Dixi, dummodo possit; quia non raro sunt restitutiones faciendæ, quarum nulla conjectura afferri potest.

Testamentum ad pias causas non completum.

IV. Valet quoque Testamentum ad pias causas, quod morte præventus testator absolvere non potuit: proinde quamvis quoad cæteras civiles dispositiones in eo factas, forte careat valore, quoad legata ad pias causas valore privari non debet. Cave tamen ne testamentis ad pias causas accenseas illud, quo quis habens propinquos valde inopes, non sine angustia magna vix vitam transigentes, carentes bonis, ut suis puellis dotem subministrent, liberisque juxta sui status conditionem provideant, relinquit suas facultates locis quidem piis, at non indigentibus, quinimmo plusquam sufficienter provisis: aut exhæredatis filiis ex irato animo, monasteria, quæ jam reditibus affluunt, hæredes instituit. Vide S. Augustinum Serm. 355.

§. III. *De Codicillo, & Legato.*

Quid sit Codicillus?

I. Codicillus est testamentum quoddam imperfectum, quo nullus hæres instituitur, sed vel præsupponitur institutus per testamentum, vel succedens ab intestato; & vel adjungitur testamento jam condito, aliquid addendo, mutando &c.; vel, quin præsupponatur testamentum, hæredi ab intestato committitur aliquid post mortem codicillum condentis exequendum.

II.

II Si a disponente fiant successive plures Codicilli, omnes valorem habent; & in casu, quo unus alteri opponitur, posterior derogat priori. In hoc differt Codicillus a Testamento; quod duo testamenta simul vim habere non possunt, sed posterius semper irritum reddit prius conditum, quamvis nullus hæres existat. *Quid dicendum si sint plures Codicilli?*

III. *Legatum est donatio quædam a defuncto relicta, & ab hærede præstanda*; quæ donatio esse solet alicujus rei particularis. Differt Legatum a Fideicommisso universali, quamvis conveniat cum Fideicommisso particulari. Nam Fideicommissum universale est illud, quo integra hæreditas relinquitur hæredi, at gravato hoc onere, ut sive absolute, sive cum certa condicione illam alteri restituat, propterea hic denominatur fideicommissarius, cum facultate retinendi sibi semper quartam partem hæreditatis, quæ Trebellianica dicitur. Si autem hæres sit necessarius, habet facultatem retinendi sibi legitimam, quæ non potest per fideicommissum gravari. Fideicommissum particulare est, quando, relicta hæreditate hæredi sive instituto sive ab intestato, ipsi injungitur, ut tradat talem rem alteri: solis autem verbis differt a legato; nam in legato verba diriguntur ad legatarium dicendo: Lego v. g. bibliothecam meam Titio; in Fideicommisso autem particulari verba diriguntur ad hæredem, dicendo: Relinquo hæredi meo bona mea &c. cum onere, ut cedat bibliothecam Titio. *Quid sit Legatum? Incidenter quid, & quotuplex Fideicommissum?*

IV. Circa res, quæ legari possunt: hæ sunt nedum res, quæ sunt omnino propriæ testatoris, & quas obtinet tam in re, quam in spe; verum etiam illæ, quæ sunt alteri obligatæ: propterea hæres illa redimere tenetur, & tradere Legatario. Id autem verum est, posito quod testator non ignoraverit rem legatam esse alteri obligatam; si enim hoc ignoraverit, non valet legatum, nisi tamen ex conjecturis prudenter constaret, quod testator eam nihilominus legasset, quamvis scivisset eam esse alteri obligatam: immo etiamsi testator putasset rem esse suam, cum sit hæredis, debebit hæres illam tradere legatario. Legatum fieri non debet de re, quæ alioquin est debita legatario titulo oneroso. Caveat igitur, qui debita onerosa habet, ne hoc modo his satisfacere intendat, quia non est securus in conscientia; sed explicet illam summam alteri esse debitam. *Casus circa res legatas.*

V. Circa personas, quibus legari potest, sunt omnes illæ, quæ hæredes esse possunt, regulariter loquendo: idcirco autem ita dico; ut excipiantur Spurii, qui quamvis hæredes fieri nequeant, valide possunt eisdem alimenta legari. *Quid circa personas legatarias?*

VI. Multiplex est modus instituendi legata: nam primo relinquuntur nulla addita die, vel conditione &c. sed ab- *Quid circa modos varios instituendi legata?*

absolute; & hæc statim debentur legatario: non tamen possunt peti, antequam ab hærede adeatur hæreditas. Quando autem corruit testamentum, corruunt etiam legata, quæ ab hæredibus ab intestato præstanda non sunt. Statim autem ac hæres hæreditatem adiit, statim debentur legata una cum fructibus a die mortis testatoris perceptis. Quando autem hæc legata transeant ad hæredes legatarii, vide Molinam & Lugonem, qui plures afferunt exceptiones a jure petitas. Alia sunt legata aliquibus conditionibus affecta, & hæc dicuntur legata *in diem certum*: v. g. lego Petro decem scuta in die Paschatis eroganda: hæc ante præfatam diem peti non possunt: jus tamen illa petendi transit ad hæredes legatarii, si antea obiisset. Si autem relinquatur legatum in diem incertam: v. g. lego Petro centum scuta in die, qua nuptias celebrabit, si tali diei adjectio fiat dumtaxat in commodum hæredis, legatum ad hæredes legatarii non transit, si ante diem illam obeat. Si autem fiat in commodum ipsius legatarii, tunc adjectio diei habet rationem conditionis pendentis in futurum; & tunc legatum dicitur remanere suspensum, nec legatario cedere, nec ad ejus hæredes transire, donec conditio ponatur in esse; & eo mortuo extinguitur. Id autem intelligendum est, si legatum sit institutum intuitu personæ: si vero ob aliam causam fuerit institutum, puta pietatis; v. g. lego Agneti centum scuta ad dotem ob eleemosynam, si hæc obeat, alia puella erit dotanda. Secus autem si legasset Agneti, quia testatori in diuturno morbo inservivit; tunc enim, illa obeunte ante executionem, legatum cadit.

Conditio specialis observanda de nubendo.

VII. Unam specialiter conditionem afficientem hæreditates, & legata attentius perpendunt communiter Doctores; & est illa, qua legatum seu hæreditas afficitur conditione contrahendi, vel non contrahendi matrimonii; v. g. instituo Petrum hæredem, aut eidem lego mille aureos, si matrimonium contraxerit: quæ conditio utpote honesta, affert exequendum legatum, si matrimonium celebretur. Circa hoc Doctores dicunt, quod Petro sint mille aurei conferendi, etiamsi religionem ingrediatur; nisi forte a testatore solus nuptiarum casus exprimeretur, significando exclusionem religionis, non in odium religionis; (nam esset turpis conditio pro nihilo habenda) sed quia summam illam pro contrahendo matrimonio censuit necessariam & decentem, quam pro religionis ingressu expedire non putavit.

Conditio de nubendo tali persona.

Præterea conditio adjecta, ut hæres vel legatarius ducat talem personam, valorem habet, ut docet communis; & est implenda, ut possit hæreditas, vel legatum acquiri. Si tamen persona designata vel recusaret tale matrimonium, vel esset indigna, & male audiens; tunc, cum non defecerit conditionis imple-

pletio ex parte legatarii in primo casu, & sit conditio turpis in secundo, adhuc legatum acquiritur. Conditio demum ut hæres, vel legatarius non contrahat matrimonium, rejicitur a jure. Proinde hæreditas, & legatum debetur, etiamsi matrimonium contrahat. Pariter si legetur mille si non contrahat, & quingenti si contrahat, debentur mille etiamsi contrahat; quæ omnia vera sunt etiam in foro conscientiæ. Si tamen hæ conditiones adderentur legato relicto personæ viduæ; aut si non excluderet matrimonium absolute, sed ad determinatum tempus, aut dumtaxat cum determinatis personis non esse contrahendum, conditio valeret, & esset implenda; sicuti etiam si fieret exclusio illa in expressum favorem religionis. Standum esse moneo juribus Regionum. *Conditio de non nubendo.*

✠ Quamvis legata alicui determinatæ puellæ relicta sub conditione, si matrimonium contrahat, illi debeantur, etiamsi Religionis statum suscipiat; attamen legata generatim relicta pro puellis, quæ nubere volunt, dari nequeunt puellis, quæ Religionem ingredi statuunt: quippe voluntas Testatoris est omnino adimplenda. Licitum quoque non est legata relicta pro puellis nubendis indefinite, dare puellis jam nuptis vel exigua, vel sine dote. Dicimus consulto *indefinite*; quandoquidem si legata relicta fuissent pro determinatis puellis, ut pro consanguineis vel affinibus Testatoris, cum in his legatis specialis appareat affectus, & voluntas illis benefaciendi; possent, nostro quidem judicio, etiam matrimonium junctis, illis tradi. Idem plane sentiendum & de legatis relictis pro puellis orphanis nuptui tradendis, quod scilicet dari non debeant puellis, quæ parentes habent, etsi inutiles & pauperes, nisi in casu, quo nulla foret ex primo genere. Viduis pariter tradenda non sunt relicta pro virginibus. Dum vero legata pro virginibus nupturis determinata sunt, exclusæ censeri non debent puellæ, quæ secreto virginitatem amiserunt, dummodo in communi opinione pro virginibus habeantur. ✠

§. IV. *De Personis Institutoris, & Hæredis.*

I. Cum quicumque gaudet bonorum libero dominio testari possit, propterea jure naturali testandi potestate carent Infantes, Furiosi, Amentes tempore amentiæ, in lucido tamen intervallo moraliter certo poterunt. Jure autem positivo testamenta, codicillos, legata facere prohibentur Surdi simul & Muti a nativitate: excipe pias causas, dummodo signis id manifestare possint. Surdi tantum a nativitate possunt: sicuti ille, qui est simul cæcus & surdus ex superveniente infirmitate. Usurarius publicus testari non potest, nisi constet ante confectionem testa- *Qui testari possint, aut non?*

ſtamenti ſatisfeciſſe, aut cautionem idoneam præſtitiſſe. Filiusfamilias teſtari poteſt de bonis caſtrenſibus, & quaſi caſtrenſibus, nec non de adventitiis, ſi eidem jam facto clerico advenerint; non tamen de adventitiis ante clericatum, quamvis de conſenſu Patris, in foro civili: poteſt tamen de conſenſu Patris diſponere de præfatis bonis ad pias cauſas; poteſt etiam de eodem Patris conſenſu donare mortis cauſa. Impuberes teſtari prohibentur etiam ad pias cauſas. Valet tamen teſtamentum impuberis in foro conſcientiæ, quousque a legitimo ſuperiore reſcindatur. Circa alios ſtatus perſonarum non adeo uſitatos, vide Juriſtas.

Varia hæredum genera. II. Cum ſecundum Juriſtas & Theologos hæreditas ſit devolutio juridica bonorum temporalium in aliquam perſonam, vel ratione ſanguinis ſeu ſtirpis, vel ratione legitimæ inſtitutionis; hinc duplex inveniri poteſt hæres, nempe vel ab Inteſtato, vel ex Inſtitutione ſeu Teſtamento. Hic ſextuplex eſt: Univerſalis, Particularis; Neceſſarius, non Neceſſarius; Suus, non Suus. Hæres autem ab inteſtato ille eſt, qui jure Gentium & civili ſuccedit in bonis alterius ex vi ſanguinis, & conjunctionis abſque ulla inſtitutione ſpeciali defuncti. Quando igitur aut nullum ſit teſtamentum, aut factum declaretur illegitimum, aut alio quocumque modo juridice reſcindatur; ſuccedunt hæredes ab inteſtato. Quo autem ordine ſuccedere debeant, declaratur in Authentica *de Hæredibus ab inteſtato*, & in Authentica *defuncto* Codic. ad Senatus conſultum Trebellianum.

Quis ordo ſervandus inter hæredes ab inteſtato?

Quid circa hæredem ex teſtamento? III. Hæres ex teſtamento ille dicitur, qui ex voluntate morientis inſtituitur, ut ſuccedat in bonis ſuis. Poteſt autem nedum quælibet perſona inſtitui, quæcumque illa ſit, verum etiam Communitates, Collegia &c. niſi jure particulari prohibeantur inſtitui, immo etiam ſinguli Religionum Ordines, quibus eſt conceſſum poſſidere bona in communi. Filiis ſpuriis prohibetur ſuccedere in bonis tam paternis, quam maternis. Debentur tamen eis alimenta, ex correctione juris civillis per Eccleſiaſticum. Naturalibus vero filiis illegitimis, ſi pater legitimos non ſuſceperit, conceditur ſucceſſio juxta beneplacitum teſtatoris: ſi autem Teſtator alios legitimos ſuſceperit, non poterit naturalibus, niſi unciam unam relinquere, ut etiam alibi indicavimus ideſt duodecimam partem bonorum. Reſpectu autem bonorum matris filii naturales æquali jure ſuccedunt ac legitimi, tam ex teſtamento, quam ab inteſtato. Cætera brevitatis gratia prætermittimus, & apud Auctores, alioſque videnda relinquimus.

§. V.

§. V. *De Consiliario Testatoris.*

I. Qui consiliarius eligitur a volente condere testamentum, id præcipue curare debet, ut si testator filios habeat, quantum fieri potest, & nisi urgens causa interveniat, nullam discretionem inter illos faciat quoad bona illis relinquenda: dixi, nisi urgens causa &c. quæ nimirum aut manifesta sit aliis fratribus, vel si ipsis non est sufficienter nota, illam in testamento declaret. Si enim notabilem discretionem inter eosdem faciat ex levi causa, facile est, eum peccare mortaliter, tum ob manifestationem inæqualis longe dilectionis sine causa erga filios, tum ob scandala litium, invidiæ, odii, rixarum, quæ plerumque inter eosdem, propter hujusmodi irrationabiles discretiones, emergere consueverunt. Procuret igitur consiliator, si patrem inveniat aversum alicui filiorum, illius animum placare; & deinde, extante justa, certa, & nota causa alicujus discretionis, ita discernat, ut æquitati consulat, & pietati erga benemerentes, relinquendo nihilominus filio vel filiis malemerentibus præter legitimam jure naturali debitam etiam tantam bonorum portionem, quæ illis sufficiat ad vitam juxta eorum statum honeste transigendam. *Debitum incumbens Consiliario Testatoris Genitoris.*

II. Si consiliator sit testatoris, qui sit filius, habens genitores superstites non abundantes, suggerat, ut recordetur genitorum, præcipue si sint senes, & ad sibi lucrandum impotentes; relinquatque eisdem, aut quo sustentari queant, aut hæredibus strictissime committat, ut vel tantam summam mensualem vel annuam erogent, vel in omnibus provideant, addita etiam, si opus fuerit, comminatoria. Si autem testator careat filiis & filiabus, & habeat genitores viventes, nimio tamen & vesano amore erga uxorem feratur, & velit propterea eamdem universalem hæredem instituere suorum bonorum, modica vel nulla ratione habita genitorum; conetur quantum potest, ab hac scandalosa dispositione illum avertere, quæ profecto a mortali non vacaret: neque excusationem admittat, quod commiserit uxori genitores alere, & per omnia illis providere; cum hoc eisdem valde grave sit expectare a nuru suam sustentationem, cum nurus plerumque magis afficiantur erga proprios consanguineos, & parum curent de genitoribus mariti: hæredes igitur genitores instituat, quibus potius uxorem superstitem commendet, præcipue si ex dote sua non possit decenter sustentari. *Consiliator Testatoris Filii.*

III. Immo etiam uxori testator, sive hæredes habeat, sive non, convenientissimum est, ut legatum faciat, juxta vires hæreditatis, & merita ejusdem; cum id vix *Quid circa alios?*

sine scandalo prætermitti non possit: idemque faciat cum fratribus emancipatis, si hæreditas permittat. Procuret item Consiliarius, ut Testator recordetur Christi, relinquendo legata ad pias causas juxta hæreditatis vires: valde enim indecens, & scandali occasio est, ut fidelis, bonis respective abundans, legata non instituat ad pias causas.

§. VI. *De Executore Testamenti.*

Quotuplex Executor, ejusdemque obligatio?

I. Duplex est Executor Testamenti, Legitimus, & Testamentarius. Legitimus est hæres sive ab intestato, sive institutus, & si alii desint, Episcopus Loci, vel alter ordinarius Prælatus. Testamentarius est, qui ab ipso testatore instituitur executor. Quilibet executor strictissime obligatur ad fideliter exequenda omnia in testamento præscripta, statim ac novit testatoris intentionem, quam sufficienter cognitam in nullum aliud, quamvis melius commutare potest. Si autem executor, & maxime Episcopus, animadvertat in conscientia motivum aliquod justum a testatore ignoratum, ad quod si advertisset, aliter disposuisset, & si adhuc loqui posset, approbaret quod alio medio disponatur; tunc mutatio fieri potest ab executore, & maxime ab Episcopo per Epichyam, re prius cum prudentibus consiliata. Dixi per Epichyam, non per dispensationem proprie talem, quæ ad solum Pontificem pertinet.

Quid quando legatum est incertum?

II. Quando legatum ad pias causas est incertum, idest ignoratur, cui ex duobus vel tribus ejusdem nominis pauperibus personis, Ecclesiis, aut Monasteriis relinquitur; de consilio prudentum deliberandum est ab Executore de eo, quod creditur conformius menti testatoris; & nisi alia conjectura haberi queat, dandum erit pauperiori. Si autem legatum hujusmodi incertum, sit ad profanas causas, de jure naturali esset dividendum inter illos ejusdem nominis, nisi validæ conjecturæ aliter agere compellerent: jure tamen positivo, ad lites vitandas, fit caducum. Putarem tamen, quod si legatarii ejusdem nominis inter se convenirent de dividendo, ipsis esset conferendum.

Legatum generale indeterminatum seu incertum circa personas.

III. Quando relinquitur legatum generale tantæ pecuniæ in eleemosynas, nil determinando; & consanguinei executoris revera indigeant, & inopia vexentur, docet Sylvester verbo testamentum q. 2. cui alii graves subscribunt, quod possit executor illis erogare eleemosynam illam; nisi forte constaret de aliis longe indigentioribus, & dummodo caute agatur ad evitandum scandalum pusillorum. Si vero ipse executor esset revera pauper, distinguendum videtur; nam si innotescebat illius paupertas testatori, non potest quidquam sibi applicare; quia si testator voluisset

illi

illi benefacere, id fecisset: si autem ignorabatur a testatore, vel ipsi executori supervenit paupertas post obitum testatoris, respondeo cum S. Thoma 2. 2. q. 32. art. 9. *Cum aliquis distributor ponitur eleemosynarum, potest & ipse sibi accipere, si indigeat, eo tenore, quo & aliis ministrat.* Putarem tamen, quod si legatum non sit modicæ summæ, tam in casu primo, quam in hoc, etiam aliis pauperibus aliquid esset erogandum, ad præcavendum scandalum pusillorum.

IV. Quando incertitudo legatorum cadit supra res, quæ legantur, distinguendum est: si enim res legata a natura determinetur quoad gradum optimi, mediocris, infimi, & alioquin nil determinet testator; tunc executori sufficiet dare de gradu mediocri. Si res non sit determinata a natura quoad dictos gradus, sed ab arte & æstimatione humana; tunc executori sufficiet, si tribuat minimum; hoc quidem in rigore juris. Sed an laudabiliter? prudentes judicent. Quamvis autem id possit esse verum quoad causas profanas; Bartolo tamen, Covaruviæ, & aliis videtur, id non esse extendendum ad pias causas, quibus meliora danda sunt; quia per legata pia intendit testator animæ suæ benefacere. *Quid quando est incertum circa res legatas?*

V. Executores igitur testamentorum, postquam adierunt hæreditatem, si sint hæredes, tenentur quam primum moraliter possint exequi dispositiones & legata, præcipue ad pias causas; & quidem sub mortali, nisi justa & rationabilis causa dilationem excusaret. Legatur D. Thom. Quodlib. 6. a. 14. *Obligatio cito exequendi qualiter intelligenda?*

§. VII. *De Commissario Testamenti.*

I. Commissarius Testamenti distinguitur ab Executore ejusdem: huic enim competit sola executio dispositionum extantium in testamento; illi autem competit facultas disponendi circa quædam, de quibus testator non plene disposuit: hæc vero facultas secundum jus commune quandoque valet, quandoque non. Cum autem circa dispositiones testamentorum plures occurrere possint difficultates, caveat commissarius, ne suo judicio fidat, sed consulat viros in jure peritos, aut Theologos respective, ut salvus sit in conscientia, fungendo munere suo. Plura de hoc videri possunt apud Doctissimos Vasquez de Testamentis c. 3. §. 3., & Molinam disp. 157. *Commissario observanda.*

§. VIII. *De Renunciatione, & Cessatione hæreditatis.*

I. Renunciatio hæreditatis futuræ, qua hæres necessarius renunciat in toto, vel in parte juri successionis seu hæreditatis ad ipsum perventuræ, est irrita jure communi. *Quando valeat hæc renunciatio?*

ni. Tres casus excipiuntur, in quibus tenet hujusmodi renunciatio. Primus, si juramento firmetur. Secundus, si filius, patre adhuc vivente, acceperit integram portionem, quæ jure ipsi debetur. Tertius, si in ipso testandi actu renunciet juri successionis, aut si, condito testamento, prætereatur in eo, & suam præteritionem approbet.

Quando valeat pactum de hæreditate cedenda?

II. Quodvis pactum, aut quævis conventio, aut obligatio circa hæreditatem alicujus personæ viventis cedendam alteri, irritatur a jure, quamvis juramento firmata. Tres casus excipiuntur, in quibus valet. Primus, si accedat consensus illius, super cujus hæreditate pactiones fiunt, qui in ea voluntate perseveret usque ad mortem. Secundus, si hujusmodi pacta fiant super hæreditate personæ incertæ. Tertius, si renunciatio hæreditatis personæ certæ, vel pactum super hæreditate eadem, fiat alicui Communitati, Collegio, Monasterio &c. donando eidem hæreditatem obventuram genitoris, vel alterius conjuncti; valet, quamvis non exploretur illius consensus, super cujus hæreditate pactum fit.

Quid de renunciationibus ingredientium Religionem?

Circa renunciationes personarum Religionem ingredientium, vel ingressarum videatur Trid. Synod. sess. 25. c. 16. de Regularibus.

CAPUT V.

De Contractu Mutui, & de Usuris.

§. I. *De Natura Mutui, & de Obligationibus hujus contractus.*

Quid sit mutuum? exponitur ejus natura.

I. MUtuum in lege 2. ff. de rebus creditis definitur: *Traditio rei in suo genere functionem recipientis, ut statim accipientis fiat, & postea tantumdem reddatur ejusdem generis, & qualitatis.* Dicitur *traditio rei in suo genere functionem recipientis*; quia materia mutui est talis conditionis, ut una possit fungi vice alterius propter omnimodam similitudinem, quam habent: v. g. vinum vino, oleum oleo, pecunia pecuniæ &c. substitui potest, quæ omnia functionem recipere nata sunt; & illa dicuntur, quæ consistunt in pondere, aut mensura, aut numero, & quæ suo usu nata sunt consumi ab eo, qui illis utitur. Dicitur *ut statim accipientis fiat*, nempe sub ipsius dominio statim cadat, ut eam rem in suum usum consumat. Dicitur *& postea tantumdem restituatur*; ut denotetur mutuum non esse contractum undequaque gratuitum, in quo confertur aliquid absque ullo omnino onere; in mutuo enim remanet obligatio tantumdem restituendi: unde est contractus aliqualiter onerosus. Dicitur tandem *ejusdem generis, & qualitatis*, non melioris;

quia

quia esset usura, nec idem in individuo, cum detur res ad consumendum, sed ejusdem generis & qualitatis, nempe ejusdem speciei & perfectionis: puta vinum vetus pro vino veteri frumentum recens pro frumento recente &c.

Notabile circa pecuniam mutuo datam. II. Nota, quod circa pecuniam sufficit, ut reddatur idem valor, nisi aliter juste conventum fuerit. Expedit tamen tam mutuatori, quam mutuatario convenire de specie monetæ restituendæ, ut omnis usuræ species præcaveatur. *Notabile aliud.* Nota præterea, quod ut tantumdem mutuatarius reddat, debet reddere quantum accepit, neque plus, neque minus. Unde si quando dedit mutuum v. g. centum aureorum, singuli aurei valebant viginti libras nummarias, tempore autem, quo restituendi sunt, singuli valent viginti duas; non potest mutuator centum recipere, sed dumtaxat tot aureos, quot sufficiant ad explendam summam librarum receptarum.

Notabile circa alias res mutuo datas. III. Circa alias res mutuo datas, puta vinum, oleum, frumentum &c., in tali & tanta mensura tantundem ejusdem qualitatis reddendum erit, sive creverit pretium, sive decreverit, dummodo reddatur tempore præscripto, & id ignoratum nulloque modo prævisum fuerit a contrahentibus: quia si prævisum fuisset, pactum ineundum fuisset, ne alteruter usuram perpetraret, aut dando, aut accipiendo plusquam debet. Si tamen aliter conventum fuisset, puta ut reddatur frumentum in tanta mensura, quæ ascendat ad valorem centum aureorum; quia frumentum valoris centum aureorum acceptum fuit, standum esset.

Obligationes mutuatoris. IV. Obligationes mutuatoris sunt. Prima, ut moneat mutuatarium de vitio rei mutuatæ. Secunda, quod non repetat mutuum ante constitutum tempus: si vero nullum constitutum sit, prudenter expectare debet, consideratis circumstantiis rei, & finis mutui accepti; nisi tamen ipse mutuator constituatur in pari necessitate. Tertia, quod teneatur accipere restitutionem quandocumque fiat a mutuatario, nisi aliter conventum jure fuerit, pro conditione rei mutuo datæ. Quarta, quod nil omnino exigat pretio æstimabile, præter aut valorem, si pecunia; aut mensuram vel pondus ad æqualitatem, si in alia re mutuaverit.

Obligationes mutuatarii. V. Obligationes mutuatarii sunt. Prima, ut reddat mutuum tempore constituto; & si nullum fuerit constitutum, quando mutuator prudenter petit. Secunda, si fuerit in mora culpabili, redintegrare mutuatorem de damnis, si quæ occurrerunt. Tertia, reddere tantumdem ejusdem qualitatis. Neque sufficit reddere tantumdem in pecuniæ summa, si debitum fuerit reddendi res, nisi mutuator plena voluntarietate consenserit.

Quid in casu æqualis periculi?

VI. Si tempore contractus sit æquale periculum, quo aut valor pecuniæ, aut pretium rei augeatur, vel minuatur; tunc in hac æqualitate periculi licet pacisci de reddenda eadem pecunia in specie: quia est quidem ludus, quo sponte unanimiter se fortunæ committunt. Si autem certum sit, aut magis probabile, quod valor monetæ, aut pretium rei augeatur tempore restitutionis; tunc non licet præfato modo pacisci, sed dumtaxat de æquali valore monetæ, & æquali pretio rei est contrahendum, aliter esset manifesta usura; nam quæreretur lucrum ex mutuo vi mutui: dico vi mutui; quia si alius titulus justus interveniat, puta quia v. g. mutuator frumentum, quod modo dat, servaturus erat tempore illius majoris valoris, tunc potest de illo augmento pacisci, & non esset lucrum vi mutui, sed vi lucri cessantis. Esset tamen detrahendum quantum correspondet expensis, quas mutuator facere debuisset in conservando frumento, nec non computanda pericula corruptionis, furti &c. quæ evenire potuissent.

§. II. *De Titulis exigendi in mutuo aliquid ultra sortem.*

Primus Titulus damnum emergens.

I. Nomine Sortis, ut Theologi se Juristis accommodent, intelligitur capitale, seu res mutuo data. Ex Angelico, 2. 2. q. 78. art. 2. ad 1. quem communiter Theologi sequuntur: *Ille, qui mutuum dat, potest absque peccato in pactum deducere ... compensationem damni, per quod subtrahitur sibi aliquid, quod debet habere; nam hoc non est vendere usum pecuniæ, sed damnum vitare.*

Conditiones ad id requisitæ.

II. Ut autem mutuator licite possit aliquid ultra sortem accipere ob mutuum datum ratione hujus damni sibi emergentis; requiritur primo, ut mutuum revera sit hujus damni causa. Secundo, ut habeatur æqua ratio damni, & compensationis a mutuatario præstandæ: si enim damnum esset omnino certum v. g. tanti valoris, puta quia ex mutuo dato, vel dando cogitur mutuator subire damnum sex aureorum, non alio modo reparabile; jam liquet, mutuatarium pro sex aureis præsentis valoris teneri supra sortem. Si vero damnum non sit actu emergens, sed prudenter emersurum, tunc habenda est ratio hujus periculi, & compensationis ejusdem; & tanti erit æstimandum, quanti a prudente viro hujusmodi negotiorum experto in conscientia habebitur. Quod si mutuatarius pro hoc damno, quod prudenter timetur, de nulla summa pacisci velit, sed dicat, totum damnum, quod occurrerit, redintegrabo, si nullum emergat, nihil; non potest tale pactum, quippe quod justissimum, a mutuatore recusari: potest tamen fidejussionem petere pro sorte, & pro damno. Et similiter, si mutuatarius pacisci vellet de aliqua summa eroganda judicio prudentis taxata

ta, sive damnum eveniat, sive non, ut fieri solet, mutuator non tenetur admittere; sed etiam ipse prætendere potest, ut aut totum damnum redintegret, si eveniat, aut nihil, si non eveniat. Si tamen illam acceptet, juste illam retinet, etiam damno non emergente. Tertio, ut mutuator antequam mutuum det, mutuatarium admoneat de dicto damno, aut periculo.

Alter titulus est Lucrum cessans.

III. Ex fere communi, & probabiliori alter titulus aliquid exigendi mutuo supra sortem est lucrum cessans mutuatoris. Deducitur ex cap. *Pervenit* de fidejussoribus, & ex cap. *Naviganti*. Nec huic assertioni contraria est mens D. Thomæ, ut sentit Sotus. Id liquido constat ex iis, quæ docet S. D. 2. 2. quæst. 62. a. 4. asserit quippe, quod licet ei, qui est dumtaxat in via habendi, non debeatur aliqua compensatio ex æquo; attamen debetur ei aliqua compensatio *secundum conditionem personarum & negotiorum*. Ex aliis autem S. Thom. verbis q. 78. a. 2. ad 1. quæ Sotus affert, nil aliud elici potest, nisi quod mutuator non possit deducere in pactum summam æqualem lucro, quod sperat se reportaturum, sicut eam exigit æqualem damno, cui reapse subjacet.

Conditiones ab hoc titulo requisitæ.

IV. Quatuor conditiones requiruntur ad justitiam tituli modo explicati. Prima, ut revera mutuum datum sit impedimentum lucri cessantis prudenter sperati, ita ut mutuator jam esset pecuniam illam vel rem illam negotiationi traditurus. Secunda, ut mutuator non habeat aliam pecuniam vel rem, nisi illam, intellige ad negotiandum; non autem si habeat ad usum familiæ, aut dotem filiarum, aut ad prudentem provisionem casuum fortuitorum. Tertia, quod lucrum ex negotiatione non sit mere possibile, sed prudenter speratum, & probabiliter futurum. Quarta, quod mutuator ante contractum moneat mutuatarium, & paciscatur secum, etiam, si opus fuerit, interventu probi & prudentis viri, de æquivalente correspondente dictæ spei, perpensis circumstantiis, &c. & hæc compensatio non fiat tota simul statim, sed congruo tempore, puta duorum aureorum singulis annis &c.

Illatum notabile.

V. Hinc inferas, injuste compensationem exigere illos, qui illam exigunt ex eo, quod pecuniam, quam tradunt, poterant negotiationi committere; quia nimis remote se habet illa pecunia a lucro sperando. Pejus adhuc faciunt, qui dictitare non cessant, se velle tradere negotiationi suam pecuniam; cum revera non aliam occasionem quærant, nisi ut illam dent mutuo, cum intentione lucrandi secure aliquid sub dicto lucri cessantis titulo. Pessime demum agunt, qui pecuniam negotiationi plerumque de se periculosæ ex industria subtrahunt, ut eam mutuo tradant, quamvis cum lucro certo longe minori, sub dicto lucri cessantis titulo, & cum sortis securitate. Hi,

inquam, omnes ficto abutuntur lucri cessantis titulo, cum onere restituendi lucrata, quia injuste acquisita.

Titulus alter periculi extrinseci sortis. VI. Circa titulum periculi sortis, distinguas oportet duplex periculum, unum intrinsecum seu generale, quod de omni mutuo verificatur, & est intraneum ipsi contractui mutui in sua natura considerato, quatenus potest sors data perire cuicumque tradatur: aliud extrinsecum seu speciale, quod a mutui natura separari potest, proveniens videlicet vel a qualitate mutuatarii, vel negotiationis; puta si detur mutuatario prodigo, cavilloso, perditæ conscientiæ, exercenti negotia periculosa, exposita aliorum furtis &c., naviganti in periculosa navigatione &c. Quod ratione periculi intrinseci nil recipi possit ultra sortem, est adeo certum, sicuti est certum usuram esse per se malam. Quod vero ratione periculi extrinseci possit aliquid recipi, (posito quod mutuatarius non dederit pignus) judicio proborum & prudentum determinandum ultra sortem, est communior, & rationabilior, immo certa sententia. Et probatur auctoritate Sacræ Congregationis de Propaganda Fide, quæ die 12. Septembris 1645. confirmavit responsum, quod Theologi qualificatores S. Officii dederunt quæsito ad rem hanc proposito a Missionariis Sinensibus, quod responsum fuit etiam a Pontifice approbatum. Probatur etiam ratione manifesta. Quia quando probabiliter timetur damnum ex mutuo emersurum mutuatori, licitum est, ut vidimus, aliquid supra sortem exigere, quod sit hujus damni periculo proportionatum; ergo etiam quando est periculum sortis amittendæ.

Conditiones a mutuatore observandæ. VII. Nonnullæ tamen sunt a mutuatore circa id conditiones observandæ. Prima, ut periculum extrinsecum sit verum, & non fictum. Secunda, ut de hoc paciscatur, antequam mutuum tradat. Tertia, ne plus exigatur, quam a prudentibus & callentibus judicari consueverit. Quarta, ne mutuatarius cogatur ad potius aliquid pecuniæ erogandum, quam ad aliam præstandam assecurationem, puta pignoris, fidejussionis &c. Quinta, quod si petens mutuum sit valde indigens, & sortis periculum probabilissime appareat, jam patet, quod tribuendo illi mutuum cum pensione adnexa pro eodem periculo, loco illum sublevandi, magis gravatur; & agitur contra charitatem: idcirco consultius est negare mutuum, & tribuere eidem eam eleemosynam, quam juxta vires elargiri potest ille, a quo mutuum petitur.

§. III. *De Usuræ natura, & divisione.*

Usuræ notio exponitur. I. Usura communiter definiri solet, Lucrum ex mutuo, ex vi mutui. Nomine lucri intelligitur quodlibet pretio æstimabile; nam juxta S. Thomam 2. 2. qu. 78. art. 2.

Om-

Omne id pro pecunia habetur, cujus pretium potest pecunia mensurari. Hinc dare mutuum ad captandam amicitiam, & benevolentiam mutuatarii, non est lucrum usurarium, cum hujusmodi non sint pretio æstimabilia. Ita expresse S. Doctor loc. cit. Nihilominus quædam alia, quamvis pretio non æstimabilia, exigere pro mutuo esset Sacrilegium, puta Beneficium, etiam præscindendo a proventibus; puta Sacras reliquias &c.; exigeretur etiam quid longe majus pecunia, atque cum injuria gravi earumdem Sacrarum rerum, quæ pacto temporali subderentur. Dicitur ex vi mutui; si enim alio titulo vero & reali ex supradictis in §. antecedenti, non est ex vi mutui, ut patet ibidem.

II. Hinc notanda occurrit thesis ab Innoc. XI. confixa n. 42. *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitum*. Ut igitur usuræ crimen incurratur, sufficit ut quidquam pretio æstimabile quocumque titulo exigatur, exceptis supra explicatis: aliud namque est, exigere benevolentiam & gratitudinem in affectu, & amicitiam mutuatarii; & aliud, exigere aliquid pretio æstimabile ob amicitiam &c. Animadvertendum autem est, quod habet Glossa in lib. 3. Decret. tit. 29. cap. *Consuluit*. *Peccant*, ait, *sperantes causa mutui in spe lucri principaliter posita: secundario autem aliquid sperare, non puto malum*. At interrogabis: quando censebitur mutuator sperare principaliter, vel secundario? Respondet S. Antoninus p. 2. tit. 1. cap. 7. §. 1. *Tunc minus principaliter, seu secundario lucrum intendi, cum etsi speret aliquid sibi dari ab eo, qui mutuavit* (idest mutuum accepit), *ex sua liberalitate; non tamen illud* (lucrum) *eam movet, sed magis* (illum movet) *benevolentia; ita quod etiamsi non crederet sibi aliquid dari ultra sortem, adhuc tamen mutuum daret*. *Observatio habenda*.

III. Notandum præterea, usuram committi etiam quando lucrum, quod intenditur, non profluit ex ipso mutuo immediate, sed etiam mediate tantum: puta, cum quis mutuum dat, ut immediate acquirat amicitiam & benevolentiam mutuatarii, ut deinde utatur hac benevolentia, ut lucrum aliquod eliciat, vel saltem ad lucrum acquirendum sibi viam paret: etiam illa est intentio usuraria, eo quod non velit benevolentiam & amicitiam propter seipsas, sed propter lucrum a mutuo dato mediate intentum, & a mutuo originative profectum; ita ut non daret, nisi speraret, se mediate hujusmodi lucrum tandem consecuturum. *Notabile alterum*.

IV. Quod si mutuatarius, reddendo mutuum, ex mera sua liberalitate, & gratitudine certo cognita tali, donet mutuatori quidpiam pretio æstimabile, quod, absque nota offen- *Quando lucrum recipi queat?*

offensæ donatori irrogatæ respuere non possit, peccare non videtur mutuator donum accipiendo: ita S. Thomas 2. 2. q. 78. a. 2. Consulto dixi ex mera liberalitate, & gratitudine certo cognita in mutuatario. Si enim prudens suspicio oriatur, quod munus oblatum ex aliquo alio motivo proficiscatur, nempe vel ex timore, ne in posterum non detur mutuum, aut quia donum dans sit modicæ facultatis in bonis, aut scandalum aliquod id scientibus gignendum prævideatur; omnino abstinendum est a recipiendo munere.

Usuræ divisiones. Lucratoria, Compensatoria, Punitoria. Realis, & Mentalis.

V. Usura primo dividitur a Juristis in Lucratoriam, Compensatoriam, & Punitoriam. Prima est, qua percipitur lucrum ex mutuo vi mutui. Secunda, qua compensantur damna mutuatori ex mutuo resultantia, de qua egimus in §. 2. Tertia, qua imponitur pœna mutuatario culpabiliter moroso in reddenda sorte. Nos hic agimus de prima graviter peccaminosa. Et hæc dividitur in Realem, & Mentalem. Reali, deducitur expresse lucrum supra sortem in pactum: nomine autem lucri, ut monui, intelligitur quodlibet pretio æstimabile. Mentali, datur mutuum ea principali intentione aliquid recipiendi supra sortem, quamvis expresse nulla pactio intervenerit, neque directa, neque indirecta. Dividitur præterea in Formalem, & Virtualem. Formalis, qua ex mero mutuo accipitur lucrum, nullo alio titulo antecedente. Virtualis exercetur sub specie & pallio contractus; quæ dicitur etiam palliata. Tandem dividitur in Pactionalem, & meram Exactionalem. Pactionalis, qua pactum fit de lucro, quod tunc non accipitur. Exactionalis, qua, licet nullo præeunte pacto, neque lucro prius intento, reapse tamen lucrum postea exigitur, & accipitur.

Formalis, & Virtualis. Pactionalis, & Exactionalis.

Usura omni jure probibita.

IV. Usuram omni jure, nempe naturali, divino, & positivo prohibitam, indubitabile est apud omnes Catholicos; quod a Theologia dogmatum inconcusse probatur contra Calvinum, Molinæum, Salmasium, Broedersenium, nedum respectu pauperum mutuum accipientium, quod etiam ab ipsis concedebatur, verum etiam respectu divitum & mercatorum, quod ab istis respective negatur; quippe quæ sit ab intrinseco, & per se mala. Quod expresse docet S. Thom. & invicte probat 2. 2. quæst. 78. artic. 1. Idemque evincitur tum ex Scripturis, tum ex Patribus, tum ex jure Canonico & Civili; quæ omnia videri possunt luculenter pertractata a nuperis doctisque Scriptoribus, qui libellum italice inscriptum *Dell' impiego del Danaro* sapienter impugnaverunt. Hinc inferas, quam juste Innocentius XI. hanc thesim n. 41. confixerit: *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram; potest creditor aliquid supra sortem exigere a mu-*

a mutuatario, & eo titulo ab usura excusari. Eo quod falsum omnino sit, pecuniam præsentem & numeratam pretiosiorem esse futura, & numeranda, quoties futura & numeranda sit moraliter certa, vel per pignus, vel per fidejussionem, vel per moraliter certam fidelitatem mutuatarii.

§. IV. *De Usura reali manifesta.*

I. Cum de Usura mentali satis dictum sit in §. antecedente, differendum suscipimus de usura reali: & primo exponendi sunt casus, in quibus hoc vitium manifeste invenitur. Cum igitur usura realis manifeste contingat, quando aliquid pretio æstimabile in pactum expressum & formale deducitur supra sortem erogandum, patens usura erit, si mutuator paciscatur, quod etiam mutuatarius sibi mutuet, si opus ipsi fuerit: ita expresse S. Thomas loc. cit. art. 2. ad 4. Licet autem simul mutuanti unum, aliquid aliud mutuum recipere. idest si eodem tempore, quo Petrus mutuum petit pecuniæ a Paulo, Paulus petat a Petro mutuum vini; quia in hoc modo se gerendi nulla invenitur inæqualitas: immo hic revera non est contractus mutui, sed unus ex illis innominatis, qui dicitur, Do ut des. Usura vero est, obligare mutuatarium, ut in officina mutuatoris emat, ad suum molendinum veniat pro molendis frugibus, ut sua prædia colat, etiam tradito justo pretio: item *si exiget recompensationem muneris ab obsequio, vel lingua*; ait S. Thom. loc. cit. ad 3., atque alia similia: puta, si imponatur mutuatario, ut solvat debita disputabilia & incerta, ut remittat obligationem restituendi famam, vel ut desistat a petenda in judicio recompensatione famæ; ut sibi deferat honorem, obsequium &c., ut fidejubeat pro mutuatore; ut recipiat mutuum partim in pecunia, partim in mercibus, quamvis mutuatario utilibus; ut recipiat ducenta pro credito, quod mutuator habet cum Petro, ut ipse mutuatarius deinde sibi illa ducenta procuret a Petro; ut restituat in alia materia; ut reddat in alio loco mutuatario incommodo; ut det pro pignore sortis rem fructiferam, & fructus mutuator retineat, quin computentur pro extinctione sortis. Excipe, quando Socer tradit Genero rem fructiferam in pignus pro dote filiæ, quam nondum tradidit; quia cum dos detur, ut fructificet, pignus illud juste fructificat Genero loco dotis. Si autem fructus pignoris hujusmodi essent excedentes illos, quos Gener ex dote perciperet; tunc excessus ille vel esset Socero relinquendus, vel computandus in sortem dotis. Quod si Gener moriatur, fructus pignoris cedent in usum viduæ superstitis, ad onera ad se & filios alendos sustinenda, nec in sortem dotis computandi: excipe excessum, ut dixi. *Casus usuræ realis.*

* Licet tamen, ut docet P. Antoine *tract. de contract. cap. 3. in resp. ad quaest.* 11. mutuum dare ea lege, ut alter tibi solvat summam aliunde tibi ex justitia certo debitam, vel ut desistat a vexatione injusta. Item licet exigere pignus, vel hypothecam pro securitate mutui; nam haec assicuratio debita est. *

§. V. *De Usura Palliata.*

Casus Usurae palliatae, seu Virtualis.

I. Quid sit Usura palliata, jam diximus in § 3. n. 5. Palliatur primo Usura, ait S. Doctor loc. cit. a. 2. ad 7. *Si aliquis carius velit vendere res suas, quam sit justum pretium, ut de pecunia solvenda emptorem expectet: quia hujusmodi expectatio pretii solvendi habet rationem virtualis mutui. Unde quidquid ultra justum pretium pro hujusmodi expectatione exigitur, est quasi pretium mutui, quod pertinet ad rationem usurae.* Et est communis: nisi accedat titulus justus ex memoratis in §. 2. aliquid accipiendi. Secundo, ait Angelicus ibidem; *Si quis emptor rem emere vilius velit, quam sit justum pretium; eo quod pecuniam ancicipate solvit: quia etiam ista anticipata solutia habet mutui rationem, cujus quoddam pretium est, quod diminuitur de justo pretio rei emptae.* Et est communis: & etiam hic, excepto justo titulo &c. Tertio, quando quis vendit aliquam mercem summo pretio justo, eo pacto, ut eamdem statim redimat pretio justo infimo; qui contractus ab Hispanis vocatus *Mobatra*, ab Italis *Stocco*, est usura, propter onus impositum emptori, revendendi statim rem eamdem ipsi venditori pretio minori. Unde Innocentius XI. hanc thesim n. 40. damnavit: *Contractus mobatra licitus est, etiam respectu ejusdem personae, & cum contractu retrovenditionis praevie inito cum intentione lucri.*

Quid quando mutuatarius tradit mutuatori pignus?

II. Quando mutuatarius tradit mutuatori pignus pro securitate sortis, non potest mutuator pacisci, ut elapso termino mutui restituendi, pignus cadat in potestatem mutuatoris; hoc enim prohibetur utroque jure. Aliud esset, si mutuatario in mora culpabili existente, mutuator vere, & non ficte, indigeret mutuo dato; quia tunc, praemissis de jure praemittendis, posset vendi justo pretio, & sibi retenta summa aut valore mutui, reliquum esset mutuatario tradendum.

Alii casus usurae Palliatae.

III. Non potest pro labore in pecunia numeranda aliquid ultra sortem recipi, neque pro sola obligatione ad non repetendum mutuum ad certum tempus: unde Alexander VII. reprobavit hanc thesim n. 42. *Licitum est mutuanti aliquid supra sortem recipere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Si tamen mutua-

tuator hanc obligationem contraheret ad longum tempus, & simul prudenter & probabiliter timeret, attento statu negotiorum suorum, sibi eventuram necessitatem utendi re vel summa mutuo data, & nihilominus expresse contraheret, & se obligaret ad non repetendam sortem in quocumque eventu ad longum tempus, puta ad biennium; jam nemo non videt, hanc obligationem in his circumstantiis esse pretio æstimabilem: unde prius monito mutuatario de hoc necessitatis periculo, posset aliquid ultra sortem exigere judicio prudentum taxandum, ut se dictæ obligationi faciat obnoxium.

* Nullus potest aliquid exigere, vel percipere præcise ob obligationem non repetendi sortem ad certum tempus etsi longum; sed dumtaxat qui dat mutuum valet pactum finire, quod si aliquod sibi aut lucrum cessans, aut damnum emergens acciderit, teneatur qui mutuum recipit, illud compensare. Et in hoc sensu intelligenda sunt, quæ docet Auctor *num. præced.* Videatur P. Antoine tract. de contract. p. 2. c. 3. q. 8. *

Casus incidens.

IV. Dictorum occasione, sciscitaberis: Quid dicendum de pœna conventionali mutuatario imposita in contrahendo, solvendi tantam summam ultra sortem, in casu, quo sit in mora solvendi post constitutum tempus? Hanc pœnam licitam laudat utrumque jus; dummodo tamen sequentes interveniant conditiones. Prima, quod accesserit utriusque partis consensus: Secunda, ut pœna sit culpæ, quæ committi potest, proportionata: Tertia, quod si pars tantum sortis non restituatur, pœna minuatur proportionaliter: Quarta, quod non exigatur nisi propter moram culpabilem: Quinta, ut mora sit aliquomodo notabilis spectata conditione negotii & consuetudinis: Sexta, quod recta sit intentio mutuatoris, nempe recipiendi constituto tempore sortem suam.

§. VI. *De Montibus Pietatis*.

Quid sit Mons Pietatis?

I. Mons Pietatis significat cumulum quemdam pecuniæ, vel alterius rei mutuabilis, collectum ad subveniendum indigentibus, ne usuris avarorum, & maxime Judæorum, ubi vigent, nimium graventur. Tribus modis montes pietatis eriguntur, nempe aut ex eleemosynis collectis, aut ex pecuniis ad censum acceptis, aut ex utrisque. Ab his montibus datur mutuum sub determinatis conditionibus. Prima, ut mutuum solis indigentibus detur illius loci, in quo mons est constitutus: Secunda, ut detur in tali quantitate, ut major dari nequeat: Tertia, ut detur dumtaxat ad determinatum tempus, v. g. ad annum: Quarta, ut mutuatarius det pignus saltem sufficiens pro securitate sortis, ne cumulus montis, for-

tium defectu, paulatim corruat: Quinta, ut mutuatarii solvant aliquid pro expensis necessariis ad ministerium montis: Sexta, ut, si fors constituto tempore non restituatur, pignus vendatur, & retentis his quæ pro annuo censu & pro sorte monti debentur, reliquum, si supersit, tradatur mutuatario.

Montium justitia. II. His positis conditionibus, montes isti sunt liciti, ita definiente Leone X. cum Concilio Generali Lateranensi quinto, in quo sub excommunicatione vetatur, ne quis montes istos impugnet. Propterea Concilium Tridentium sess. 22. de Reform. cap. 9. hos montes locis piis accenset.

Illatum notabile. III. Hinc deducendum, quod si cumulus montis, vel legatis, vel donationibus, vel alio modo ita augeatur, ut in conscientiam minui possit census a mutuatariis solvendus, id procul dubio fieri debeat, ut ab usuræ vitio immunis servetur: immo si ita augeretur, ut etiam omnis census tolli posset, totus tollendus esset, & mutuatarii indigentes omni onere levandi forent. Ratio de se patet. Propterea vigilandum Principibus, & Episcopis est valde, ne in luxum privatorum cedant augmenta montis, & non in levamen indigentium.

Illatum alterum. IV. Inferendum præterea, quam injuste agant montes hujusmodi, si accipiant pecuniam ad censum, dum non habent fundos & bona stabilia, ex quibus trahant censum solvendum dantibus ad censum seu censualistis; & cogantur exinde augere censum annuum pauperibus, ut ipsi montes census suos solvere queant. Caveant igitur Christiani omnes a faciendis hujusmodi contractibus cum montibus pietatis, carentibus fundis stabilibus, nisi velint cooperari gravamini injusto pauperum, & se obnoxios constituere restitutioni censuum receptorum.

☞ Aliqui, avaritiæ æstu succensi, ait P. Daniel Concina *tom.* 7. *lib.* 3. *dissert.* 3. *c.* 20. *num.* 6. levi accessione monti solvenda allecti, pecunias petunt mutuas, ut easdem vel negotiationi applicent, vel cum majori accessione aliis mutuas tradant. Isti & furti & avaritiæ iniquitate inficiuntur. Animo quippe fraudolento & pravo montem decipiunt; ac pecuniam destinatam pauperum indigentiis levandis, mutuam surripiunt, ut propriæ avaritiæ indulgeant. Tenentur isti & pecuniam illico monti restituere, & damnum, si quod pauperibus, quibus ob hanc pecuniæ distractionem concessum non fuit mutui beneficium, emersit, compensare. Si tamen lucrum ex tali pecunia negotiationi exposita acquisierunt, non tenentur monti restituere; quia lucrum istud fructus non pecuniæ, sed industriæ est. Si quid vero per usuram perceperunt, restituendum mutuatariis, quos usura vexarunt. ☜

§. VII.

§. VII. *De petendo mutuum ab usurario, & de aliis modis cooperandi eidem*.

I. S. Thomas loco sæpe cit. in art. 4. docet: *Nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum sub usura; licet tamen ab eo, qui paratus est hoc facere & usuram exercere, mutuum accipere sub usuris propter aliquod bonum, quod est subventio suæ necessitatis, vel alterius*. Ex quibus verbis recte perpensis inferas ex communi, nunquam licere accedere ad usurarium ad petendum ab eo mutuum, nisi quando alium moraliter habere non possis, qui mutuet sine usura. Quando autem alium habere non potes, non debes ei offerre usuram, sed dumtaxat mutuum petere; & si ipse usuras requirat, eidem solvere licite potes. *Quando liceat petere mutuum ab usurario?*

II. Ut autem innocens reddatur petitio mutui ab usurario, dum alius mutuator inveniri non potest, plerique existimant, non requiri extremam aut gravem necessitatem, sed sufficere notabilem, quæ ad decentiam status vel personæ multum pertineat. Et Henricus a S. Ignatio bis repetit, sufficere, ut petens ducatur notabili ulilitate, & magna utilitate. Aliter est respondendum, juxta opusculum 67. inter ea, quæ S. Thomæ nomen præferunt, in quo dicitur: *quod mercatores peccant, tanquam occasionem peccandi præbentes, cum necessitas, quæ ponitur, ut scilicet honorabilius vivant, & majores mercationes faciant, non sit talis necessitas, quæ sufficiat ad excusandum peccatum prædictum*. Quamvis autem non sit D. Thom. hoc opusculum, gravi tamen gaudet auctoritate. *Quænam necessitas excuset petere ab usurario?*

III. Graviter peccant proxime cooperantes usurario. Hujusmodi sunt, juxta omnes, consulentes; eidem conferentes pecuniam fœnori dandam; judices compellentes ad solvendas usuras, vel impedientes ne restituantur, qui etiam juxta Clement. unic. de usuris ipso facto excommunicantur; item domini temporales non eliminantes a ditionibus suis fœneratores, nisi forte pro aliquo necessitatis casu ad tempus illos permittant, ad majora mala evitanda. Circa Notarios conficientes instrumenta fœneratitia videatur S. Antoninus *p.* 2. *tit.* 1. *c.* 9. §. 6. Item Proxenetæ ducentes personas indigentes ad usurarios, si ad alterum ducere possint. Item Factores seu gestores negotiorum usurarii, aliique ministri, qui aut compellunt mutuarios ad solvendas usuras, aut contractus usurarios nomine principalis ineunt. Qui omnes, in defectu principalis, ad restitutionem tenentur. *Cooperantes Usurario, quinam sint?*

§. VIII.

§. VIII. *De Restitutione Usurarum facienda.*

Obligatio usurarii. I. Omnia jura contra fœneratores conclamant, eosque ad restitutionem usurarum obligant. De usurario mentali jam ita definitum reperimus ab Urbano III. lib. 3. Decret. tit. 19. cap. *Consuluit de usuris*: idque a fortiori evincitur de fœneratore expresso. Neque a restituendo excusari potest ab ignorantia, qua iniit contractum usurarium, putans esse licitum.

Obligatio hæredum usurarii qualis? II. Si injustus fœnerator moriatur, antequam fœneratitiam pecuniam restituat, obligatio transit ad hæredes, cum hæc obligatio sit simul personalis, & realis. At quid, si hæredes sint puta tres, Petrus, Paulus, Carolus, & in tres portiones hæreditas dividatur; tenebuntur ne singuli in solidum in defectu aliorum? Probabilior videtur opinio, quod hæredes facta hæreditatis divisione non teneantur ad debita solvenda usurarii, nisi pro rata hæreditatis quam singuli percipiunt, & non in solidum, aliis deficientibus. Ratio est, quia sicuti actiones & credita defuncti dividuntur inter hæredes dumtaxat pro rata hæreditatis, ita etiam pro rata erunt dividenda debita. Consulto dixi, facta hæreditatis divisione; si enim hæredes essent v. g. filii defuncti nondum inter se divisi, sed communi penu viventes, tunc cum omnes moraliter unum sint, singuli tenerentur in solidum.

✠ Quanquam dum fœneratoris hæredes plures sunt, & inter eos divisa fœneratoris hæreditas est, non teneantur ad usuras restituendas, nisi pro rata hæreditatis, quam singuli percipiunt, & non in solidum ac de proprio, aliis deficientibus, nisi & ipsi iniquitatis participes fuerint, sicuti optime censet Auctor *n. praeced.* aliorum Doctorum vestigia premens; attamen, ut aliis placet, tota hæreditatis summa ita est restitutioni obnoxia, ut cohæredibus aliis non restituentibus, quilibet totam suæ hæreditatis partem restituere teneatur, cum jure tamen compensationem ab aliis hæredibus repetendi, si forte pars aliqua sit, quam legitime retinere valeat. Ratio evidens videtur, quippe omnia bona usurarii defuncti sunt pro restitutione hypothecæ subjecta jure naturali, & divino; adeo ut ad quascumque manus perveniant, cum onere restitutionis perveniant, qua dumtaxat integre peracta, bona quæ supersunt, legitime ad hæredes perveniunt. ✠

Obligatio Cooperatorum. III. Cooperatores proxime ad usuras, jam patet ex dictis, quod teneantur restituere in defectu principalis omnia damna ex usuris, quibus proxime cooperati fuere, profluentia, & unusquisque in solidum, si alii desint; quia in solidum, & ad modum unius causæ influxe-

xerunt in totum damnum pro illis vicibus, quibus operam dederunt; & in hypothesi, quod pro omni tempore fœnorum, & singulis vicibus operam dedissent, eorum obligatio ad omnem fœneratitiam pecuniam se extenderet.

§. IX. *De Pœnis Usurariorum*.

I. Duplex est fœneratorum genus: alii sunt Notorii, alii Occulti. Notorii aut sunt tales notorietate facti, quia usuras palam exercent sive expressas, sive palliatas, plerisque tamen compertas; aut sunt tales notorietate juris, quia per judicis sententiam fuerunt tales declarati, & condemnati; immo etiam qui fuerint a judice de tali crimine convicti; immo insuper probabilius, si ipse fœnerator extrajudicialiter se talem fuisse frequenter publicet. *Quis dicatur notorius Fœnerator?*

II. Pœnæ notorii fœneratoris sunt. Prima, infamia. Secunda, quod inhabilis reddatur ad Sacros Ordines. Tertia, si sit Clericus, est suspendendus ab Ordine, & Beneficio. Quarta, ut non admittatur ad Communionem Altaris. Quinta, ut ejus oblationes in Ecclesia non recipiantur; possunt tamen recipi decimæ & eleemosynæ ipsius, dummodo ex ipsis non reddatur impotens ad restituendas usuras; & in dubio erunt rejiciendæ. Sexta, si in eo crimine obierit, careat Ecclesiastica sepultura; & qui eum sepelierit, sit ipso facto suspensus, donec arbitrio Episcopi satisfecerit: immo sepelientes excommunicantur ipso facto, nempe tam Parochus, quam Clerici comitantes, & id scientes. Quod si in testamento præceperit restitutionem usurarum, non debet cadaver in locum sacrum transferri, nisi post redditas usuras. Septima, ne admittatur ad Confessionem, neque aliquis ejus testamento intersit, nisi aut restituat, aut sufficientem cautionem de restituendo præstet. Octava, ut testamentum ejus irritum sit, nec non codicilli, & donationes mortis causa; a qua pœna immunis evadit, si debitam cautionem dederit. Nona, ut domus ei non locetur, vel permittatur habere conductam. Decima, ut si ipse mutuum recipiat sub usura, non possit repetere usuras, nisi ipse prius restituerit acceptas. *Usurariorum notoriorum pœnæ.*

III. Ex his inferas, quid agendum sit Confessario, qui incidit in usurarium notorium, extra mortis articulum: non debet isti absolutionem impertiri, nisi constet de emendatione, habito experimenti intervallo; & nisi satisfecerit damnis illatis, saltem pro ea parte, qua potest; & si omnia redintegrare nequeat, cautionem exigat juramento firmatam. Si vero usurarius sit occultus, nihilo- *Regulæ pro Confessariis.*

lo-

lominus, ait Auctor opusc. 78. de usuris cap. 16. quod circumfertur sub nomine S. Thomæ, *compellendus est ad restitutionem: ut beneficium absolutionis ei denegetur, nisi restitutionem faciat plenam, quantum potuerit, aut dilationem petierit ab his, quibus tenetur restituere*. Item Confessarius usurarium constringere debet ad rescindendos contractus fœneratorios nondum consummatos, antequam eum absolvat, nisi talia argumenta propositi firmi dederit, ut illi credendum esse judicetur: si tamen in Confessione anteriori non impleverit, quod spoponderat, est ei differenda absolutio, quousque impleat quod potest.

* Animadvertit Petrus Collet *tom. 2. tract. de contract. part. 2. cap. 3. art. 6. pag.* 399. *E. V.* 1755. debere etiam Confessarium publico usurario pro modo culpæ publicam pœnitentiam injungere, ut scandalum reparetur. *

* S. P. Benedictus XIV. die 1. Novembris 1745. Epistolam Encyclicam incipientem *Vix pervenit ad aures* ad Episcopos Italiæ direxit, *de usuris aliisque injustis quæstibus*. Extat hæc Epistola *tom. 1. Bullarii* ejusdem Pontificis *num.* 143.

Idem S. P. in suo eximio, cedroque digno Opere *de Synodo Diœcesana tom. 2. lib. 10. cap. 4. pag. 16. Edit. Fer.* 1760. ea innuens, *quæ de usuris & contractibus ab Episcopis in Synodis decerni possunt*, plura de usuris & mutuo scitu necessaria exponit, atque declarat. *

CAPUT VI.

DE CONTRACTU

Societatis.

§. I. *De Natura, & Obligationibus Societatis.*

Notio Societatis. I. Societas est Conventio plurium, saltem duorum, de conferendo aliquid pretio æstimabile in commune lucrum & damnum pro rata. Hæc definitio ex se patet. Moneo consultissimum esse, ut conditiones Societatis scribantur, & a sociis subscribantur, ad omnes præcavendas ex oblivione discordias.

Conditiones Societatis. II. Conditiones societatis sunt sex. Prima, ut res collata in societatem vere conferatur ad negotiationem: Secunda, quod socii conferant revera quid utile negotiationi, pecuniam, merces, labores, industriam &c. Tertia, ut lucrum dividatur pro æqua rata, proportionabiliter ad id quod confertur, judicio peritorum: Quarta, ut impensæ, damna, & pericula sint communia, eadem proportione: Quinta, ut si res collata perierit, illi

illi pereat, qui illam contulit, utpote vero domino; dummodo non pereat ex culpa lata, aut levi sociorum; tunc enim tenetur socius culpæ reus satisfacere, nisi forte lex aliqua municipalis obliget reum dumtaxat pro culpa lata, & non pro levi tantum. Sexta, ut societas ineatur usque ad tempus determinatum, ante quod nemini sociorum liceat recedere. Circa tertiam & quintam conditionem videatur, quæ docet Em. Cajetanus in 2. 2. q. 78. a. 2. ad 5.

☞ Ex his constat, quid de societate animalium dicendum sit. In hoc contractu animalia gerunt vices *capitalis*; & qui ea tradit *capitalista*, qui eadem accipit *Socius* vocatur. Hic illa pascere & custodire debet, & fructus dividendi sunt. Easdem conditiones servandas in hoc contractu præscribit Sixtus V. ac in contractu societatis pecuniæ, videlicet quod capita animalium pereant domino, dummodo sine fraude & negligentia villici socii pereant. Quare societates illæ, quæ fieri alicubi solent, & vocantur *a capo salvo*, salvo nempe capitali, omnes injustæ sunt, ut Sixtus V. definivit. In hoc contractu, sicut & in cæteris, servanda semper æqualitas. ☜

§. II. *De Contractu trium Contractuum.*

Exponitur casus trium contractuum.

I. Contractus iste hoc modo celebratur. Petrus confert Paulo mille aureos ad negotiationem, & Paulus impendit suum laborem suamque industriam: & perpensis omnibus circumstantiis judicio peritorum, conveniunt de dividendo lucro in partes æquales; puta si fuerint centum, ut dividantur quinquaginta aurei pro singulis. Huic contractui, qui est societatis, additur alter, videlicet quod Paulus assecuret dictum capitale Petro; pro qua assecuratione, computatis computandis, Petrus cedit Paulo dimidium lucri sperati, nempe viginti quinque aureos. Huic contractui, qui est assecurationis, supperadditur tertius, qui est venditionis lucri incerti majoris pro certo minori; & propterea Petrus cedit Paulo aureos quindecim, ut Paulus det Petro certe & secure, quovis casu interveniente prospero, vel adverso, decem aureos singulis annis. unde Paulus remaneat cum lucro nonaginta incertorum; & Petrus cum lucro certo decem aureorum & assecuratione capitalis. An hic contractus sit licitus, sive celebrentur tres isti contractus simul, sive successive, & successu temporis cum socio?

Resolvitur, & probatur auctoritate S. Sedis.

II. Hic contractus cum socio, aut sociis initus sive simul, sive successive, est illicitus, & usura palliata sub pallio dictorum contractuum. Ita definivit Sixtus V. in Bulla *Detestabilis* anni 1586. Idem docet S. Thomas 2. 2. q.

2. q. 78. a. 2. ad 5. S. Bonaventura tom. 2. Opusc. c. 2. S. Antoninus p. 2. tit. 1. c. 7. §. 37. S. Bernardinus Senensis p. 2. serm. 39. a. 1. c. 1. & S. Carolus Borromæus cum suo Concilio 1. Mediolanensi anni 1565. Ratio autem a laudatis Doctoribus indicata illa est, quod præfatis contrahendi modis destruitur contractus societatis, & resolvitur in merum lucrum fœneratitium. Nam societas ex natura sua est communio proportionalis quoad lucra, & incommoda; atqui dictus contrahendi modus omnino tollit hanc communionem; etenim v. gr. Petro conferenti capitale mille, & assecurato de suo capitali per cessionem portionis lucri, & deinde vendenti lucrum incertum majus pro certo minori, resultant quinque pro centum, idest quinquaginta annuatim certa & secura, etiamsi totum absque ulla culpa sociorum pereat: in hoc casu ubi societas? Qualis potest esse societas, ubi unus sociorum nedum nullum patitur incommodum, sed reportat lucrum certum; dum alter socius nedum nullum habet lucrum, sed fit obnoxius toti damno?

Resolvitur objectio. Objicies: si tres dicti contractus celebrentur cum tribus distinctis personis non sociis, sunt liciti; ergo etiam cum sociis celebrati: nam utrobique servatur æqualitas inter datum, & acceptum. Respondetur concedendo, quod dicti contractus celebrati cum non socio sint liciti, quia revera servatur æqualitas; quæ nullo modo servatur, si celebrentur cum socio. Quænam enim æqualitas verificari unquam poterit, si alter contrahentium totum damnum subeat nedum operarum & industriæ perditarum, verum etiam novo oneri obnoxius fiat, reponendi integrum capitale; & alter nullum damnum subeat, & insuper etiam lucrum reportet, & quod horribilius est, quod reportet lucrum, & nullum subeat damnum titulo fundato in contractu, qui non extat; sed est destructus a pactionibus adjectis? Propterea manifeste apparet injuria socio illata, qui est socius solius nominis, & revera mutuatarius, usura injusta sub specioso pallio occultata gravatus. Non ita, dum contractus illi celebrantur cum tribus non sociis; quandoquidem nemini illorum irrogatur injuria, dum reapse servatur æqualitas inter datum, & acceptum: & quamvis tandem contrahens cum illis reportet certum lucrum absque ullo periculo, id est fructus solertiæ suæ, nemini injuriosæ; neque enim ex tali lucro ullus gravatur.

Quæsitum incidens. III. Interrogabis, an conferens capitale, & eo relicto periculis exposito, possit saltem pacisci de lucro determinato & certo minori pro incerto majori; si tamen capitale inculpate pereat, nihil recipere debeat? Salvo meliori judicio, putarem nil injustum inveniri in hoc contractu. Est enim veluti quædam sponsio, cui uterque contrahens se committit, vel longe plus incerte lucrandi

ex

ex una parte; vel si lucretur, longe minus, tribuendi plus, quam teneretur, ex altera. Unde perpensis circumstantiis periculorum, difficultatum, itinerum &c., & summa, quæ certo obligatur, & facta judicio prudentum æqualitate; nil video justitiæ adversari.

* Legatur S. P. Benedictus XIV. *De Synodo Diœces. lib.* 1. *c.* 10.*

CAPUT VII.

DE CONTRACTU

Cambii.

§. I. *De Natura, Divisione, & Justitia Cambii.*

I. Cambium est contractus, in quo pecuniæ pro pecunia commutatur, cum lucro moderato Campsoris. Campsor dicitur, qui dat pecuniam petitam: qui vero petitam recipit Campsarius nuncupatur. Cambium duplex est, nempe Reale, seu verum; & Siccum, seu fictum. Reale, seu verum est vera & realis permutatio pecuniæ cum pecunia, æqualitate servata inter datum, & acceptum; puta monetarum aurearum cum argenteis, & infra; præsentium cum absentibus: unde justus adest titulus lucri moderati, & taxati aut a lege, aut a consuetudine approbata, aut peritorum judicio. Siccum, seu fictum est, quando datur quidem pecunia pro pecunia, sed absque ulla rei alteratione, loci, aut circumstantiarum: eapropter deest titulus justus moderati illius lucri; & idcirco dicitur Siccum, quippe quod careat humore fructum afferendi; & in re est merum mutuum usurarium sub pallio cambii, reprobatum a S. Pio V. in Bulla edita Kalend. Febr. anno 1571.

Cambii notio.

Cambii divisio in Reale, & Siccum.

II. Cambium reale, seu verum dividitur in manuale seu minutum, & in locale seu per litteras. Manuale est, quando pecunia unius moduli permutatur cum alia alterius materiæ, seu moduli; puta aurea pro argentea; Veneta pro Austriaca &c. & ideo vocatur manuale, quia fit de manu ad manum, atque in eodem loco, & tempore consummari solet: vocatur autem minutum, quia plerumque minutæ monetæ cum majoribus permutantur, aut e contra. Cambium Locale, seu per litteras illud est, in quo pecunia præsens cum absente permutatur; & hoc duobus modis evenire potest: primo, ita ut Campsor hic Venetiis pecunias recipiat, tantumdem erogaturus Campsario Romæ per suum correspondentem, & negotiorum gestorem; & hoc vocatur cambium ad locum: secundo modo, ut Campsor pecuniam hic Venetiis eroget, tantumdem

Cambium Reale in Manuale, & Locale.

dem recepturus per correſpondentem Romæ; & hoc vocatur cambium in loco: utrumque autem merito dicitur cambium per litteras, quia epiſtolarum interventu correſpondenti committitur, ut illis viſis, pecuniam eroget, vel recipiat. His accedere poreſt cambium mixtum; quando & pecunia unius ſpeciei ſive moduli commutatur cum altera diverſa, & ſimul erogatur, vel recipitur in uno loco, poſtea recipienda, vel eroganda in alio.

Ex cambio reali, & vero recipitur lucrum. III. Ex cambio reali & vero licitum eſt recipere lucum ſive ex lege, ſive ex approbata conſuetudine, ſive peritorum judicio taxatum; quia qui Campſoris munus obire vult, multa pretio æſtimabilia ſubire debet: & primo quidem pro cambio tam manuali, quam locali conſervare debet multas diverſi generis, moduli, ſpeciei, & diverſarum regionum monetas; & hinc variis ſe periculis exponat neceſſe eſt, tum mutationis valoris monetarum, tum infidelitatis miniſtrorum aut correſpondentium, tum ceſſationis lucrorum, tum eventus variorum damnorum. Præterea Campſores in gratiam Campſariorum ſe privant utilitate, & quantitate talium monetarum, quibus alioquin non ſe privarent. Tandem Campſores, ut publico commodo & privato Campſariorum præſto ſint, plures expenſas facere compelluntur, & præcipue in cambio locali, videlicet expenſas penſionum & ſalariorum miniſtris erogandorum; trajectionis ſive formalis, ſive virtualis monetarum in varias regiones; penſionum locatitiarum domorum, quas inhabitant miniſtri &c. quæ omnia Campſores ſubeunt in gratiam civilis & publici commercii, & in commodum Campſariorum; ob quæ juſtum merentur lucrum propter munus publico bono adeo neceſſarium.

IV. Ut igitur Campſor juſte lucretur, caveat, ut abſit omnis fraus & dolus, ne cambium ſit apparenter dumtaxat reale, & revera ſit ſiccum. Caveat, ne lucrum reportetur ex mera temporis dilatione ad ſolvendum, ita ut pro hac dilatione quid amplius exigatur; quod eſſet manifeſte uſurarium, ut vidimus ex Bulla S. Pii. Excipe tamen, niſi ob talem dilationem revera lucrum ceſſaret, aut damnum emergeret campſori: de quo antea monendus eſſet Campſarius, ut poſſet paciſci, aut recedere a cambio. Caveat demum, ne lucrum excedat limites a lege, aut conſuetudine, aut peritorum judicio præſcriptos.

§. II. *De Cambio Manuali, ſeu Minuto.*

Quando poſſit reportari lucrum? I. In caſu, quo emptor ſeu debitor non teneatur ſolvere in determinata pecuniæ ſpecie, ſed poſſit ſolvere qua moneta libuerit, & a creditore flagitetur, ut ſibi ſolvat tali

tali determinata specie pecuniæ pretiosioris, puta aureæ; si id revera exequatur debitor, ut mere gratificetur creditori, & se priver ea moneta commodiori absque ullo penitus sui incommodo, omnique detrimento; non apparet motivum, unde possit lucrum aliquod reportare: e contra posset utique, si iter facturus, moneta commodiori se privaret, aut eo auctario, quod Italice dici solet *aggio*; tunc namque adesset verum motivum aliquod utile inde habendi ex conventione cum creditore. Quando autem legalis valor monetæ minor est, quam valor ejusdem intrinsecus in ratione metalli, & creditor obstringat debitorem, ut in illa moneta, puta aurea, sibi satisfaciat, qua alioquin non satisfaceret, sed altera; & creditor se subjiciat ad illam recipiendam in esse metalli, & secundum suum valorem intrinsecum legali majorem; non apparet, unde accusandus sit debitor, si illud auctarium admittat supra valorem legalem, correspondens entitati metalli aurei. *Lucrum solvendo moneta pretiosiori?*

II. Quando moneta purior in esse metalli, & impurior habet eumdem valorem legalem, probabilius videtur, quod possit permutari una cum alia; eo quia sunt æquales in valore legali: neque potest obligare debitor creditorem, ut solvendo moneta puriori, illam recipiat sub majori valore, quam sit valor legalis, nec proinde ut minorem monetarum numerum accipiat: sicuti etiam solvendo moneta puriori, non potest exigere majorem tritici mensuram: ita similiter si permutetur moneta impurior cum puriori, poterit licite una pro alia recipi juxta valorem legalem nullo auctario superaddito. In uno dumtaxat casu probabiliorem putarem contrariam Soto opinionem, nempe quando fraudulentus animus accedat, dum aliquis dati opera inquireret monetas impuras, & eas cum purioribus permutaret eo fine, ut conservata purarum multitudine, istas funderet, & admixta deinde materia impurarum, massam illam in novas monetas impuras, & quidem in majori numero, obtenta facultate a publicis ministris, faceret sibi cudere. *Solvitur casus.*

III. Si famulus, aut alius minister monetas aureas, sibi ab hero suo traditas creditori suo consignandas, in alias minutiores permutet, (quæ nullum auctarium efficiunt, sicut efficiunt illæ) si prudenter conjectet voluntatem sui heri esse, ut illas in specie creditori consignet; procul dubio injuste agit privando creditorem auctario illo. E contra si argumentis non fallacibus, sed moraliter certis agnoscat, sibi ab hero hanc permissionem concedi, injuste non aget. Si demum dubitet de intentione heri, probabilius est, quod teneatur monetas illas in specie creditori deferre. *Casus aliter.*

IV. An lucrum reportare ex cambio conveniat solis campso- *Casus alter.*

psoribus ex officio, an vero etiam particularibus personis, negat Cajetanus in suo de cambiis opusculo; concedit Sotus lib. 6. q. 9. a. unic. Ratio Cajetani, quia de solis campsoribus ex officio verificantur motiva superius allata, quibus justum redditur lucrum ex cambio: hæc mihi probabilior.

§. III. *De Cambio Locali, seu per Litteras.*

Explicatur lucrum, a campsore reportandum in valore inæquali monetæ.

I. Quando pecunia pluris valet, ubi campsori datur, quam in loco, ubi ab ipso restituitur campsario; tunc si lucrum, quod reportat campsor ob hunc diversum valorem, coæquet lucrum, quod sibi debetur titulo cambii, & ex vi officii sui, debet esse contentus hoc lucro: nec potest aliud lucrum recipere ex vi muneris sui, ac si pecunia utrobique eumdem valorem haberet; quia jam habet lucrum suum, & si quid ultra expetit, exorbitat a justitia. Et hinc si lucrum ex monetis esset majus, quam illud, quod sib deberetur ex titulo cambii & muneris sui, teneretur hunc excessum restituere, ne a justa taxa recederet. Si autem lucrum illud esset inferius eo, quod sibi ex officio deberetur, id supplendum esset; quia sibi debetur usque ad mensuram taxatum. Quod si pecunia pluris valeat, ubi a campsore; reddenda est campsario, quam ubi ab ipso campsore recipitur; re tunc præter lucrum, quod sibi debetur titulo cambii taxatum, poterit aliquid amplius a campsario exigere.

Casus frequens resolvitur.

II. Dubitatur, an quando campsor indiget pecunia in eo loco, in quo alias campsarius eam ipsi campsori solvere debet, possit campsor lucrum taxatum recipere? Probabilior ea opinio mihi est, quod in hoc casu lucrari non debeat, sed cambium cambio reciproce compensandum.

Alter casus frequens resolvitur.

III. Si campsori, eo quod campsarius non solverit, quando tenebatur, cesset lucrum, quod certo reportaret, cambiendo certo eam pecunia aliis campsariis, & moneat opportuno tempore campsarium morosum in solvendo; potest recambium instituere, & pecuniam, quam campsarius non solvit, eidem relinquere, ac si ibidem de novo vel a se vel a suo procuratore campsarius accepisset, & recipere pro ea novum lucrum cambiale. Putarem tamen melius esse, quod convenirent de pœna pecuniaria solvenda in casu moræ culpabilis.

Quid possit campsor prudenter dubitans de fidelitate campsarii?

IV. Potest campsor, quando prudenter dubitat de fidelitate campsarii, exigere pro pecunia erogata fidejussionem, vel pignus ad se indemnem servandum. Immo si non possit habere fidejussionem, nec pignus, potest proportionabiliter augere lucrum cambiale, sicuti diximus in cap. 4. §. 2., quod possit mutans, ob periculum extrinsecum

for-

sortis, aliquid exigere, cum hujusmodi pericula sint revera pretio æstimabilia. Hæc autem possunt esse vera, ubi Bulla S. Pii non est acceptata, & attento jure naturali: ubi enim est acceptata, hujusmodi pactiones interdicuntur ab eadem Bulla. Unde excepto dumtaxat emolumento cambiali taxato, de nullo alio lucro ex quavis causa pacisci licitum est; propterea neque de damno emergente, & lucro cessante campsoris. De quo tamen admonendus est campsarius, quod si eveniat, tenebitur: ceterum si nullum eveniat, nihil aliud expetendum; si modicum, modicum; si multum, multum; &, ut brevius dicam, illud dumtaxat, quod reapse eveniet. Lucrum tamen cambiale ex vi officii sui semper ei debetur juxta superius dicta.

V. Quando æqualiter incertum est, monetas aut minuendas, aut augendas (cum rarissime eveniat imminutio, sæpe vero augmentum) non videtur Soto l. 6. q. 12. a. 4.; cum quo plures alii, illicitum cambium ad incertam solutionem quantitatis: puta, dum campsor Venetiis numerat campsario mille aureos, quorum singuli valent libras nummarias viginti, a campsario reddenda Romæ hoc pacto, quod totidem reddat in specie sive creverint in valore, sive decreverint; quia in hypothesi æqualis omnino incertitudinis & probabilitatis, uterque se exponit æquali periculo, & est quædam species ludi. *Casus alter.*

VI. Explicat Auctor num. seq. verba Bullæ S. Pii V. tam respectu Nundinarum, quam circa terminos solutionum; quæ nos brevitati consulentes missa facimus, solumque notanda censemus verba ejusdem Bullæ, quæ congregationem pecuniæ concernunt. Ait S. P. *eos, qui conspirationes fecerint, vel congestam undique pecuniam ita ad se redegerint, ut quasi Monopolium facere videantur, pœnis, quæ a jure constitutæ sunt, teneri*. Quid sit Monopolium dicetur suo loco, dum de contractu emptionis & venditionis sermo instituetur, nempe cap. 8. §. 5. Pro præsenti materia monopolium contingit, quando campsor vel campsores aliqui ita conveniunt, ut ad se solos pecuniam campsariam trahant & colligant, ut omnes cogantur cambia petere ab ipsis solis. Dicitur autem quasi monopolium; non quia malitia monopolii careat, sed quia monopolium proprie exercetur circa emenda & vendenda. Qui igitur monopolium in pecunia campsoria dicto modo coacervant, ut deinde quo pretio voluerint, cambia augeant, incidunt in pœnas contra exercentes monopolia constitutas; & tenentur ad restitutionem lucri injuste aucti. Quod si nulla intercesserit conspiratio campsorum, pœnæ non videntur incurri; quamvis, si justum lucrum sibi augeant, ad restitutionem teneantur. Quemadmodum injuste ageret, & restitutioni obnoxius fieret, qui, fingens *Explicantur verba Bullæ circa congregationem pecuniæ.* *Fraus quædam*

Campsoris deceptor. gens se magnam pecuniæ copiam in nundinis tenere, esset causa, ut alii campsores territi offerant sua cambia pretio minori; et fraudulentus arripit occasionem ex hoc suo dolo accipiendi cambia, quibus ille alinquin indiget, tali viliori pretio, cum damno aliorum campsorum: hic inquam, injustus deceptor peccat contra justitiam, & tenetur de damnis sua fraude illatis aliis campsoribus; non tamen incurrere videtur pœnas monopolistarum.

CAPUT VIII.

DE CONTRACTU

Census.

§. I. *De Natura, & Varietate Censuum.*

Notio Census. I. Census nomen primo significat jus quoddam exigendi certam pensionem: secundo pensionem ipsam: tertio contractum, quo venditur & emitur præfatum jus. In præsenti sumitur primo modo; & definiri solet, jus percipiendi annuam pensionem ex re alterius, quæ sit utilis vel fructifera. Vendens jus percipiendi fructus ex re sua, & qui pensiones solvere debet, vocatur Censuarius: emptor vero, qui emit censum ab altero, & cui pensio solvenda est, dicitur Censualista. Hinc habes materiam census, (præscindendo nunc a legibus Pontificiis, de quibus nonnulla in fine) jure naturali esse rem quamcumque fructiferam sive immobilem sive mobilem, immo ipsam censuarii personam, dummodo sit fructifera operibus & laboribus suis, ministeriis & officiis lucrosis. Et propterea juxta omnes, illiciti & usurarii sunt census fundari super rebus sterilibus, infœcundis, & infructuosis.

Divisio Census in Reservativum, & Consignativum. II. Census dividitur primo in Reservativum, & Consignativum. Reservativus est, cum quis translato in alterum rei suæ dominio tam directo, quam utili, reservat sibi jus recipiendi quotannis ex eadem re determinatam pensionem; puta dum Princeps, aut nobilis aliqua Familia dat alteri familiæ benemerenti fundos prædiales, eidem conferendo dominium tam directum, quam utile, reservato sibi dumtaxat canone annuo, ad summam e. gr. centum scutorum in perpetuum erogandorum, tanquam in recognitionem accepti beneficii, & fundi acquisiti. Consignativus est, quo aliquis, retento sibi rei suæ dominio tam directo, quam utili super re vel persona sua, consignat & vendit alteri jus ad portionem ex re vel persona sua quotannis recipiendam ab ipso

ipso vendente, vel a quocumque alio, ad quem illa res pervenerit, affecta tali obligatione, donec redimatur. Uterque est licitus: sermo noster est de Consignativo.

III. Census Consignativus respectu fundi dividitur in mere realem, in mere personalem, & mixtum ex utroque. Realis fundatur in re aliqua fructifera, puta agro, quem afficit apud quemcumque transeat, donec a venditore seu censuario redimatur, vel ab alio, ad quem ager transierit. Personalis fundatur in persona fructifera suo labore, industria, opificio &c., qui potest etiam transire ad hæredes, si sint similiter personæ fructiferæ, donec tandem redimatur. Mixtus fundatur tam supra res, quam supra personam; & utrasque æqualiter afficit. Considerato censu respectu pensionis, dividitur in Pecuniarium, & Fructuarium. Pecuniarii pensio consistit in pecunia statuta annuatim solvenda: Fructuarii autem pensio consistit in fructibus, puta vini, olei, frumenti &c. Consideratus census respectu temporis suæ durationis dividitur in Temporarium, & Perpetuum. Temporarius durat determinato tempore, puta viginti annis: Perpetuus instituitur, ut semper duret. Consideratus demum ex parte modi, quo instituitur, alius est Redimibilis, qui redimi potest sive arbitrio solius venditoris seu censuarii, sive arbitrio solius emptoris seu censualistæ, sive arbitrio utriusque. Alius est Irredimibilis, qui redimi non potest; de cujus justitia aut injustitia differetur suo loco statim.

Divisio census Consignativi juxta quatuor respectus, quos habet.

§. II. *De Justitia naturali Censuum Realium.*

I. Census realis, naturali Jure spectatus, est licitus, quia in eo servatur æqualitas naturalis. Quamvis enim censualista decursu temporis plus recipiat, quam dederit emendo jus ad v. g. sex pro centum recipienda, & quamvis quando est redimibilis, etiam tota summa erogata ei restituatur; nihilominus hæc judicio prudenti non violant æqualitatem.

Justitia naturalis census realis.

II. Census irredimibilis jure naturali est licitus; quia sicuti licita est venditio rei, irredimibilitati ejusdem adnexa; ita venditio juris ad percipiendos fructus ex re, quæ est quædam partialis venditio rei, irredimibiliter celebrata, erit licita. Notandum, quod longe pluris emendus sit census irredimibilis, quam redimibilis, ut patet, ad hoc ut fiat justa æqualitas. Dixi jure naturali; nam de jure Ecclesiastico, vel Regionum, dicetur in fine hujus capitis.

Justitia census irredimibilis.

III. Census redimibilis ad beneplacitum censuarii seu venditoris est omni jure licitus. Ratio clara, quia in hoc censu ita celebrato omnis tollitur usuræ suspicio, cui

Justitia census redimibilis a censuario.

cui proinde favet etiam jus Ecclesiasticum, ut infra videbitur. Monent Auctores, censuarium teneri tempore congruo aliquorum mensium, antequam redimat, censualistæ id notum facere, ut possit & ipse suis consulere negotiis. Conditio aliquando apposita, ne redimatur v. g. ante quinquennium, vel nisi redimatur infra quinquennium, evadat census irredimibilis; si apponatur sponte a censuario, dummodo justum pretium interveniat, non est jure naturali injusta. Si vero conditiones præfatæ apponantur a censualista, rationabilius videtur quod exigendo redimibilitatem tali tempore, illicite agat, & usurarium animum palliet, ut in sequenti numero dicetur. Si vero exigat, ut evadat irredimibilis, si post non breve sed longum tempus, puta viginti annorum, non redimat; putarem, quod hæc conditio non sit injusta, dummodo proportionabiliter minuatur pensio solvenda.

De injustitia census redimibilis a censualista.

IV. Census cum apposita conditione, ut redimatur etjam ad nutum censualistæ, probabilius est illicitus. Ratio est, quia evadit in merum mutuum fœneratitium, sub pallio census. Quid enim aliud est fœnus, nisi mutuum datum cum obligatione restituendi tantumdem, & cum lucro, quamvis se obliget mutuator non repetendi sortem ad plures annos, dummodo lucrum reportetur ex vi mutui? atqui idem omnino evenit in censu redimibili ad nutum censualistæ; etenim est erogatio pecuniæ cum obligatione, ut restituatur, quando eroganti libuerit, præmissa aliquorum mensium præmonitione, & cum pacto, ut interea solvatur lucrum tot ducatorum: dic mihi amabo, in quo differt a mutuo fœneratitio?

Justitia census vitalitii.

V. Census vitalitius, qui etiam vocitatur indeterminatus quoad tempus, duobus modis celebratur; primo ita, ut solvatur pensio, quousque vixerit censuarius; secundo, quousque vixerit censualista; unde post mortem illius, ad cujus vitam pensio fuit alligata, cesset obligatio quævis tum pensionum solvendarum, tum capitalis restituendi. Duas conditiones requirit: prima, ut fundetur in re fructifera; secunda, ut habeatur ratio ætatis, valetudinis &c. personæ, ad hoc ut justa pensio statuatur: & in eo nulla apparet injustitia; est enim quædam sors, cui uterque contrahens se committit, æquali periculo amittendi vel lucrandi.

✠ Non requiritur, ut nobis quidem videtur, quod census vitalitius, qui improprie dumtaxat census vocitatur, fundetur in re frugifera; quippe hoc contractu non venduntur, vel emuntur rei alicujus fructus, sed solum pecunia tribuitur reddenda per partes cum periculo vel minus accipiendi, quam datum sit ex parte censualistæ; vel plus dandi, quam acceptum sit ex parte censuarii. Exigi utique possunt bona frugifera pro hypotheca, & assecura-

tio-

tione sortis seu pecuniæ datæ, sicut & in gratuito mutuo per partes restituendo pariter pro hypotheca exigi queunt: at per hoc dici non potest, quod census vitalitius fundetur in re frugifera, ut nemo non videt. ✠

☞ Frequentissimus est contractus in Italia, qui vulgo dicitur ad gaudendum *a godere*. Hoc modo celebratur. Sempronius dat tibi suam domum, vel suum agrum, & tu eidem das pecunias tuas, quæ respondent valori domus, vel prædii, mutuo sic paciscentes: Tu utere pecunia mea, & ego utar domo, aut prædio tuo. Ego quando voluero repetam pecuniam meam, & tu fundum tuum. Vel tu quinquennio aut decennio utere pecunia mea, & ego quinquennio vel decennio utar fundo tuo. Contractus iste fœneratitius est: nec praxis, seu potius corruptela, tametsi esset universalis, eum ab usura purgat; ait P. Concina *tom*. 7. *lib*. 3. *dissert*. 4. *cap*. 13. *n*. 8. Hoc tamen intelligendum est nostro quidem judicio, nisi contractus iste excusari possit alio titulo, puta lucri cessantis, vel damni emergentis. ☜

§. III. *De Justitia naturali Census Personalis*.

Justitia Census Personalis.

I. Census Personalis, spectato naturæ jure, est licitus, & redimibilis ex parte censuarii. Ratio manifesta; quia quemadmodum persona fructifera potest locare, vendere operam & industriam suam, & potest eidem imponi pensio pro tributo publico & Decima Ecclesiastica; ita potest easdem operas & industriam censui tradere. Consulto dixi, redimibilis ex parte censuarii, ut indicarem id nulli difficultati esse obnoxium, & posse esse licitum etiam censum irredimibilem seu durantem per totam vitam personæ censuariæ, idque eadem ratione; quia quemadmodum potest vendere & locare operas suas ad tempus, ita etiam ad integrum vitæ suæ cursum, quo lucrari & operari poterit. Si enim census esset mere personalis, & non mixtus, & non esset amplius in statu operandi & lucrandi, injustum esset velle ab eo recipere fructum, qui absque sua culpa non amplius fructum affert. Si tamen censuarius pro hypotheca dedisset etiam bona sua immobilia & fructifera, tunc cessante obligatione personali, substitueretur obligatio realis, & census transiret de personali in realem.

Observatio notanda.

II. Census, qui plerumque celebrantur, sunt mixti; & proinde spectato jure naturali & animo celebrantium, qui eliciendus est ex consuetudinibus locorum, cum quilibet celebrare intendat juxta morem suæ regionis; si consuetudo sit, ut etiam quando pereunt hypothecæ datæ pro censu instituendo, debitor compellatur ad solvendum ex aliis bonis, quæ possidet, judicandum est, quod

 hac

hac mente contractum inierint: si vero id ex consuetudine non constet, explorandum erit ex verbis; si enim usi fuerint nomine hypothecæ, videtur hypotheca data ad securitatem, & præsupponere obligationem personalem: si vero dicatur dumtaxat institutus census super tali agro, domo, aut fundo, tunc reputandus erit census mere realis, & tali rei obligatus; qua per consequens pereunte, pereat etiam jus percipiendi pensionem, & census intereat.

Altera observatio. III. Hinc deducendum videtur, quod dum hypothecantur bona personæ, & persona bonis; cum difficilius sit, quod pereat fundus, (quia quo amplior est, eo est durabilior) imminuenda sit pensio solvenda, eo quod census evadit remotior a periculo extinctionis. Si enim v. g. exhibens pro censu agrum dumtaxat, solvit quinque pro centum; qui præter agrum exhibet hypothecam cunctorum bonorum & operarum suarum, profecto minus quinque æquum erit, ut solvat; quia facilius extingui potest obligatio super solum agrum fundata, quam super agrum & cætera bona.

* Videantur quæ de censu personali habet sapientissimus Pontifex Benedictus XIV. *De Synodo Diœces. tom.* 2. *lib.* 10. *cap.* 5. *num.* 4. *Edit. Fer.* 1760. ubi n. 5. sic tandem concludit: „ Sed superfluum est censum personalem novis argumentis insectari, quem jam proscripsit S. „ Pius V. *in laudata Constitut. Cum unius*; ubi ad census honestatem, inter cæteras conditiones, hanc quoque requirit, ut census constituatur in re fructifera „ non qualicunque, sed immobili, certa, ac nominatim „ designata. Quapropter etiam Auctores, qui censum „ personalem, ejus natura inspecta, ab usuræ suspicione „ vindicant, ingenue tamen fatentur eum licite fieri „ non posse, ubi præfata Pii Constitutio est recepta; „ quod tamen in Gallia, Belgio, & Germania non contigisse affirmant Lessius *cit. cap.* 22. *n.* 20. Haunoldus de Just. *tract.* 10. *num.* 316. Pirhing. *ad tit. de* „ *usur. n.* 85. Wiestner *ibidem* num. 81. Verum quamquam Nos sciamus eumdem Summum Pontificem, „ supplicante Catholico Rege Filippo II. indulsisse Hispanis, ne ad suæ Constitutionis quoad eas conditiones, quæ juris naturalis aut Divini non sunt, exactam observationem adstringeretur, sicuti narrant Gutierez *cit. quæst.* 177. *in fin.* & Felicianus de Solis „ *Lib.* 1. *de censib. c.* 7. *n.* 2. nec dubitemus ab eadem „ obligatione potuisse, contrario usu, seu legitime præscripta consuetudine, cæteras eximi nationes; vehementer tamen suspicamur, in censu mere personali, „ præsertim utrinque redimibili, eas desiderari conditiones, quas non solum Pontificia Constitutio, verum

„ etiam

„ etiam ipsum jus naturale & Divinum exposcunt, ne „ sit larvatus contractus mutui, & propterea coram Deo „ usurarius." Hucusque Sapientissimus Pontifex. *

§. IV. *De nonnullis difficultatibus, quæ passim occurrunt circa Censůs.*

I. Quando ex instrumento nequit exploratum haberi, an census sit redimibilis vel irredimibilis, quid erit judicandum? Respondeo probabilius censendum esse irredimibilem, tum quia magis elongatur a suspicione fœnoris, tum quia pactum de retrovendendo non præsumitur in venditione, nisi exprimatur. Si autem ex circumstantiis ad aliter credendum, compelleremur, nempe ex fixa regionis consuetudine; ubi omnes census celebrantur redimibiles, & præcipue ex pretio census, quod solet esse majus, quando census est irredimibilis; aliter resolvendum erit. *Quæsitum primum.*

II. Census inter quæ bona recensendi sunt, an inter mobilia, an vero inter immobilia? Respondeo certum haberi, quod census irredimibilis, idest jus irredimibile recipiendi pensiones, accenseatur bonis immobilibus. Certum quoque est, pensiones ipsas, quæ ex censu irredimibili recipiuntur, bonis mobilibus esse accensendas. Unde quæsitum revolvitur ad jus redimibile. Conveniunt Auctores, censum redimibilem dumtaxat post longum tempus accenseri bonis immobilibus, eo quod locatio rei immobilis ad longum tempus æquivaleat alienationi. Circa verum censum redimibilem ad breve tempus probabilior videtur opinio affirmantium, accensendum esse bonis mobilibus. Decennium autem & supra, præcipue respectu casus nostri, censendum est longum tempus. Dixi præcipue &c. nam pro locatione Ecclesiasticorum a plerisque quinquennium judicatur longum tempus. Putat vero Sanchez censum vitalitium inter mobilia recensendum. E contra Lugo censet, quod super juvenis vitam institutus immobilibus sit connumerandus. *Quæsitum alterum.*

§. V. *De Censu, spectato Jure Ecclesiastico.*

I. Joannes XXII. lib. 3. tit. de Emptione & Venditione, Martinus V., & Callistus III. in suis extravagantibus, relatis inter extravagantes communes, sequentes præscribunt conditiones, ut contractus census justus habeatur. Prima, ut determinata bona assignentur, & obligentur a censuario pro fundo census. Secunda, ut pretium pro censu constitutum persolvatur a censualista totum & integrum. Tertia, ut censuario relinquatur plena facultas redimendi sive in toto, sive pro parte, quan- *Quid de censu secundum Jus Ecclesiasticum Jo: XXII Martini V. & Callisti III?*

quando, & ubi sibi placuerit. Quarta, ut censuarius non possit compelli a censualista ad redimendum. Quinta, ut pereuntibus bonis assignatis pro fundo census, hic extinguatur.

II. S. Pius V. anno 1569. in Bulla incipiente *Cum onus*, non derogatis conditionibus a præfatis Pontificibus statutis, sequentes apposuit; quibus non observatis, declarat census usurarios. Prima, ut census instituatur super re immobili, determinata, & fructifera ex natura sua. Secunda, ut tali re pereunte, vel sterili reddita, census pereat. Tertia, ut pretium a censualista in pecunia numeretur in ipso actu celebrationis contractus coram Notario & Testibus, ita ut solutio fieri non possit pecunia antea data, neque credita. Quarta, ut non fiant pacta directe vel indirecte obligantia ad casus fortuitos illum, qui alias ex natura contractus non obligatur. Quinta, ut non fiant pacta tollentia vel restringentia facultatem redimendi, aut alienandi rem censui subjectam. Sexta, ut neque fiant pacta obligantia debitorem morosum ad interesse lucri cessantis, vel ad aliam pœnam. Septima, ne census augeatur ex non solutis pensionibus jam decursis. Octava, ne apponatur pactum, ut capitale a censuario invito repeti possit in pœnam non solutarum pensionum, vel ob aliam causam. Quæ conditiones, quamvis omnino commendabiles sint, & etiam observandæ in locis, in quibus indicatæ Bullæ sunt receptæ; in locis tamen, in quibus non fuerunt promulgatæ, neque usu receptæ, non obligant, nisi dumtaxat quoad conditiones a jure naturali postulatas.

CAPUT IX.

DE CONTRACTU

Venditionis, & Emptionis.

§. I. *De Natura, & Perfectione hujus Contractus.*

Exponitur Notio hujus contractus.

I. VEnditio est pactio mercis pro pretio: Emptio autem est pactio pretii pro merce. Ex his duobus unus contractus completus assurgit. Communius & probabilius dicitur, emptionem & venditionem perfici quoad substantiam, quando celebratur pactum dandi mercem pro determinato pretio: Dominium tamen in re non transferri, nisi contractus consummetur per traditionem rei; quæ traditio est complementum integrans contractum, quamvis non sit de essentia ejusdem: proinde non sufficit sola traditio, neque sola emptio & venditio, sed requiritur, quod traditioni præcesserit venditio & emptio, quæ deinde compleantur per traditionem. Quamvis antem

tem venditor nondum rem tradiderit emptori, neuter tamen potest licite a contractu resilire; cum contractus essentialiter jam fuerit perfectus, licet nondum consummatus. Propterea si quis eorum resiliret a contractu, (& multo magis si rem ita venditam & emptam de facto traderet alteri) injuste ageret, & teneretur de damnis, si quæ fuerint secuta: res tamen alteri de facto tradita remaneret in istius possessione, utpote contractu jam consummato. Quod si contractus aliquis pro sui valore exigeret vel scripturam legalem per Notarium, vel chyrographum subscriptum a contrahentibus; tunc, quamvis verbo partes convenerint, non perficitur essentialiter contractus, nisi post subscriptionem vel instrumentum Notarii; unde possent resilire innoxie.

Observatio notanda.

II. Hinc, ex communi, res empta, quamvis nondum tradita, si pereat aut fructum faciat, perit & fructum facit emptori; nisi aliter conventum fuerit, vel ferat regionum consuetudo, & nisi culpa venditoris perierit, vel ipse fuerit in mora culpabili illam tradendi. Sed de his iterum suo loco.

Dubii resolutio.

III. Interrogabis: Quid dicendum, si eadem res in solidum duobus successive vendita fuerit? Respondeo ex dictis, quod, si nulli eorum adhuc tradita fuerit, pertineat ad primum emptorem. Si vero aliquis eorum, quamvis posterior tempore, per solutionem pretii & traditionem eam acquisierit, remanet ipsi; cum habeat jus in re, alter vero dumtaxat jus ad rem. At in utroque casu tenetur venditor ad omnia damna reparanda, quæ inde decepto evenerunt.

Exceptiones notanda.

IV. Excipiuntur ab hac regula aliqui casus. Primus, quando primus emptor solvit jam pretium, & posterior, cui res tradita fuit, non solvit. Secundus, si in contractu pactum fuerit rem non tradendi alteri, aut intercesserit clausula *constituti*, idest quando ipse venditor constituit se possidere nomine emptoris. Tertius, quando res vendita fuit Ecclesiæ, vel civitati; quibus danda est, quamvis alteri privato tradita, nisi tamen fuerit emptori hypothecata. Quartus, quando posterior emptor, qui erogavit pretium, & cui tradita fuit, sciebat eam fuisse ab alio emptam: unde primus emptor infra annum habet potestatem illam evincendi, qui annus computatur a die habitæ notitiæ hujus fraudis: & idem est dicendum, etiamsi alteri, quamvis ignoranti, fuisset donata; & nisi a primo emptore sciente infra annum evincatur, juste etiam in foro conscientiæ tunc possidebitur a secundo. Si tamen emptor secundus, vel donatarius induxisset scienter venditorem ad rem sibi dandam venditione, vel dono; tunc quocumque tempore poterit a primo emptore evinci.

§. II.

§. II. *De Materia vendibili, nec non de Persona ad vendendum habili.*

Res vendibiles. I. Quæcumque pretio æstimabilia sunt, vendi & emi possunt, dummodo lege non interdicantur. Nomine autem rerum pretio æstimabilium significantur nedum res temporales, verum etiam bona naturalia humana, puta libertas hominis, bona civilia, nempe jura, servitutes, credita, debita, actiones &c. item res in spe tantum existentes, puta partus fœminæ, quæ sit mancipium, partus pecudum, pisces capiendi jactu retis, animalia capienda venatione hodierna &c. & circa hoc notandum occurrit, quod quamvis piscatione aut venatione nihil capiatur, adhuc emens pactum pretium solvere tenetur, cum emerit operas illas piscatorum & venatorum; dummodo tamen isti suas revera partes expleverint: ad differentiam partus servæ aut pecudum, qui si non nascantur, non potest erogatum pretium retineri, cum sit quædam venditio conditionalis. Bona sperata, ex testamento jam condito a testatore vivente, illicite & invalide venduntur; eo quod hæc venditio sit contra bonos mores ad vitandas insidias emptoris contra testatoris vitam. Si tamen testator assentiretur, tunc valeret contractus.

Venditio rei, quæ putabatur existens. II. Si vendatur res non existens ut existens, venditio est invalida; & si venditor sciebat, tenetur ad damna emptori secuta compensanda: si vero non sciebat, nullam subit obligationem respectu damnorum: si autem res ex parte perierat, potest emptor rescindere contractum, si velit, & compensationem exigere pro reliquo, vel pretium pro rata recuperare. De rebus spiritualibus, vel spiritualibus adnexis, quæ sunt invendibiles jure divino vel humano respective, satis dictum fuit tract. 9. cap. 13 §. 8. & sequentibus de Simonia.

Res de se malæ vendi non possunt. III. Res de se malæ, & quæ dumtaxat ad malum usum inservire possunt, sine peccato gravi vendi nequeunt: ita S. Thom. 2. 2. q. 169. art 2. ad 4. Et consequenter graviter peccant hujusmodi res vendentes, & ementes. Qui igitur vendunt libros de se graviter turpes, cantilenas de se inhonestas, libellos famosos, picturas de se obscœnas, graviter peccant; sicuti & ementes: quia posito quod hujusmodi sint ex se talia, sunt occasiones proximæ & graviter incitantes ad peccandum.

Res non de se malæ. IV. Res, quibus emptores possunt bene vel male uti, licite vendi possunt, dummodo venditori prudenter non constet, emptorem esse male usurum: ita S. Doctor loc. cit. Sciscitaberis statim: Quid de vendentibus fucos mulieribus? Respondeo ex S. Thom. loc. cit. ad 2. *non semper talis fucatio est cum peccato mortali,*

sed

sed solum quando fit propter lasciviam, vel in Dei contemptum; cum alioquin semper sit peccatum veniale: S. Doctor ibidem: *Mulierum fucatio est quædam species fictionis, quæ non potest esse sine peccato*. Debet igitur venditor rationem habere circumstantiarum personæ, temporis &c., ne vendat illicite, puta gladium homini irato, & actualiter contra inimicum furenti &c. sed de his actum fuit tract. 4. cap. 9. §. 6. de Scandalo.

V. Circa personas habiles ad vendendum, nil addendum dictis in cap. 1. hujus tractatus, §. 3. ubi recensuimus personas ad contrahendum habiles.

§. III. *De Personis, quibus vetitum est negotiari.*

I. Negotiatio proprie accepta est, qua res aliqua eo animo emitur, ut eadem immutata & integra denuo vendatur cum lucro. Nota, quod emptio & venditio in hac definitione sumuntur etiam pro permutatione unius rei cum alia. Licitam esse negotiationem, si honesto fine suscipiatur, affirmant omnes cum S. Thom. 2. 2. qu. 77. a. 7. *Negotiatio quid?*

II. Negotiatio, alioquin licita, sub gravi interdicitur Clericis & multo amplius Religiosis a jure Ecclesiastico pluribus in locis. Et contra deobedientes infligitur pœna excommunicationis, suspensionis, & depositionis; quæ omnes sunt ferendæ sententiæ, confirmanturque a Tridentina Synodo sess. 22. de Reformat. cap. 1. Probabilius autem videtur, quod negotiatio a præfatis personis rarissime, vel semel, aut iterum facta, non sit inobedientia mortalis, dummodo non sit de turpi, nec alicujus magnæ summæ, neque cum ullo scandalo. *Quomodo licita? Clericis & Regularibus vetatur. Quid de negotiatione semel aut iterum?*

✠ Certe a lethali crimine non videntur immunes Clerici & Religiosi, qui etiam duntaxat semel & iterum negotiationem exercent, si negotiatio sit alicujus magnæ summæ. Quantæ autem summæ debeat esse negotiatio, ut ad mortale pertingat, universim definiri nequit; sed hoc definiendum censemus ex circumstantiis, nempe caussis, rebus emptis, aliisque in particulari a prudenti Sacramenti Pœnit. Ministro rite considerandis. ✠

III. Si Clericus in Sacris non constitutus mercationes exerceat, videtur non peccare lethaliter, cum Canones loqui credantur de Clericis statui clericali immobiliter addictis. Nihilominus cum dedecens sit, quemvis Clericum mercaturam agere, etiam non constitutum in Sacris, deberet Episcopus monere, ut desistat; & si nolit, a clericatu deponere. Si autem beneficiarius esset, quamvis in Sacris non constitutus, probabilius lethaliter peccaret; cum enim teneatur ad Horas canonicas, sitque proinde Beneficii titulo mancipatus cultui Divino, de ipso veri- *Quid de Clericis in Sacris non constitutis?*

verificantur motiva, propter quæ a Canonibus mercatura interdicitur. Immo notant Doctores ex Pontificum Bullis, quod ab hujusmodi beneficiariis negotiantibus auferuntur spolia, nedum correspondentia beneficio ecclesiastico retento, verum etiam acquisita per negotiationem. Indicium est igitur, ea fuisse male parta & illegitime congregata.

✠ Legibus, quæ latæ sunt contra Clericos negotiationem & mercaturam exercentes, non solum subjiciuntur Clerici, qui beneficium aliquod Ecclesiasticum possident; vel sunt sacris Ordinibus insigniti, sed & Clerici, qui nullum habent beneficium, suntque dumtaxat in minoribus Ordinibus constituti. Sic sane sentiunt plures, & quidem magni nominis Theologi; idque pluribus argumentis evincunt. Videatur P. Concina *t. 7. lib. 3. diss. 3. cap. 3, nu. 5.* ✠

Quid de emente, & vendente rem sine lucro?

IV. Si Clericus emat & vendat rem immutatam sine lucro, puta dum quædam victualia, quæ vili pretio venduntur, procurat & emit nedum pro se, verum etiam pro suis amicis, conventibus &c., ut eodem pretio eisdem vendat; non agit illicite, neque mercaturam facit, sed potius amicis & benemerentibus gratificari dicitur.

Quid de vendentibus propria opificia, seu artefacta? De ementibus animalia suis pascuis saginanda? &c.

V. Mercaturam exercere non dicitur Clericus, qui peritus in aliqua arte non vili nec dedecente, emit materiam suis opificiis idoneam, puta colores, tela &c. ad pingendum; argentum, aurum, chalybem ad Horologia elaboranda &c., ut artefacta justo pretio vendat vel ad sui vel familiæ sustentationem, consanguinearum virginum collocationem, eleemosynarum erogationem. Similiter si animalia emat, pascuis suorum prædiorum saginanda, & saginata vendenda. Non tamen licitum est agros ad locationem conducere, ut fructus eorumdem vendat; neque uvas emere, ut vinum per alios vendendum conficiat; neque conducere salinas alienas, ut sal inde confectum vendat; neque greges alienos conducere, ut lac, lanam, caseum &c. vendat; neque ex lana proprii gregis pannum per operarios texere ad vendendum; neque jumenta emere ad eadem lucrose locanda. Aliter vero dicendum, si Clericus teneat greges, ut lac, fœtus, & lanam vendat; quia vendit fructus suorum fundorum: sicuti etiam si emeret agrum cum fructibus aut jam maturis aut maturescentibus, quos deinde venderet; venderet enim fructus agri jam sui. Itidem Clericus nil mali ageret, si id, quod antea emerat ad proprium usum, illud experiens incommodum aut minus utile, venderet etiam carius; quia in his deest animus negotiator. Quæ hactenus licita cum Doctoribus permisimus, neutiquam talia asseruntur, ut Clericus ditescat, sed dumtaxat ob honesta motiva supra indicata.

* Ce-

* Celebris Canonista Prosper Fagnanus *nu.* 38. *& seq.* in cap. 1. *Multa* tit. 5. *Ne Cler. Monach.* lib. 3. *Decret.* nonnullas refert circa hanc materiam resolutiones S. Congregationis Cardinalium Tridentini Concilii Interpretum, ipso Secretarii munus in eadem S. Congregatione gerente, editas. *

* S. P. Benedictus XIV. *Kalendis Martii* 1741. Constitutionem, quæ incipit *Apostolicæ servitutis*, evulgavit *contra Clericos sæcularibus negotiis se immiscentes*; quæ est legenda.

* Etiam S. P. Clemens XIII. *die* 17. *Septembris* 1759. Epistolam dedit ad Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, & Episcopos *super observantia Canonicarum Sanctionum adversus Clericos negotiatores, & sæcularibus negotiis sese immiscentes editarum*. In ea speciatim declarat, ac definit cambium activum, natura sua, esse actum veræ & propriæ negotiationis; ideoque Ecclesiasticis omnibus vetitum censeri debere, tam proprio nomine, quam per interpositam personam illud contrahere. *

§. IV. *De Justo rerum Pretio.*

Quid & quotuplex sit pretium?

I. Pretium est pecunia, aut quid æquivalens datum pro re empta, eidemque rei quantum fieri potest commensuratum. Duplex est, Legitimum, seu legale; & Naturale, seu vulgare & commune. Legale illud est, quod a publica auctoritate taxatur; & hoc consistit in indivisibili, quodque absque injustitia a privata persona augeri non potest, aut minui. Naturale est illud, quod a viris rerum vendibilium valoris peritis, perpensis omnibus circumstantiis, ex rectæ conscientiæ dictamine statui consuevit: & quia nemo hominum est, qui rei valorem infallibiliter attingere possit, ut omnino æquale pretium statuere queat; proinde pretium naturale non consistit in indivisibili, sed communi omnium assensu subdividitur in Summum, seu rigorosum; in Medium, seu moderatum; & in Infimum, seu pium.

Excedere pretium quale peccatum?

II. Hæc pretia excedere est illicitum graviter, vel leviter pro ratione excessus: graviter peccatur cum onere restituendi, si excessus sit notabilis tam ex parte vendentis supra rigorosum, quam ex parte ementis infra infimum; leviter autem, si excessus sit levis. Legatur D. Thom. 2. 2. q. 77. a. 1.

Motiva alterandi pretia.

III. Pretium vulgare seu commune augeri solet ex rerum penuria, ex ementium copia, & ex pecuniæ abundantia. Quemadmodum e contra rerum copia, ementium paucitas, & pecuniæ penuria rerum pretia minuere solent. Item emendi modus confert ad alterandum pretium; quando enim venditur minutatim, carius venditur,

tur, quam cum in magna quantitate simul eadem species venditur: minutæ enim venditioni varia incommoda adjunguntur tum in pondere, aut mensura; tum quoad laborem in ipso venditionis exercitio &c.; tum quia vendens in magna quantitate, italice *vendere indigrosso*, cum citius expediat merces, aditum capit iterum negotiandi pecuniam, iterumque lucrandi: unde mitius venditur in magna quantitate, quam minutatim.

Alia motiva alterandi. IV. Merx oblata a venditore, & præcipue rogante ut ematur, minoris valet, quam si ematur ex officina mercatoris. Unde est axioma: Merces ultroneæ vilescunt; dummodo tamen tanta non sit emptorum copia, ut æquali pretio emantur merces ultroneæ, & quæsitæ: tunc enim oblatio ultronea non habet vim detrahendi de pretio maxime legitimo, seu legali: unde v. g. frumentum etiam oblatum non est emendum minoris pretio taxato. Dixi maxime legitimo, quia etiam quando pretium est vulgare, si constet venditorem offerre mercem alioquin optimam ob suam necessitatem pretio infra infimum, injustum est illam emere infra infimum; sicuti injustum est ob necessitatem, quam talis rei habet emptor, illam vendere supra rigorosum; quia id est vendere, aut emere necessitatem alterius, & rem non suam, neque vendibilem; & est inhumanum. Legatur D. Thomas 2. 2. q. 77. a. 1. & q. 13. de malo a. 4. ad 7. Quicumque igitur non aliunde pretium vel auget supra summum, vel minuit infra infimum, nisi ob solam ementis vel vendentis necessitatem, restituere vel compensare tenetur. Heu, quot injuste vendentes!

Quousque merces ultroneæ vilescant? V. Cajetanus, Lessius, Bonacina, & alii docent, merces ultroneas vilescere pro tertia parte justi pretii currentis, ita ut si pretium sit novem, emi possint pro sex. Alii docent, vilescere pro dimidio pretii communis: hanc opinionem nemini consulerem, nam descensus talis in pretio convincit emi necessitatem proximi. Prima sententia est humanior, & æquior, & per se tenenda: per accidens tamen evenire potest casus, quod etiam pro dimidio emi possit, quando venditores non vendunt ob necessitatem, sed ut se expediant a cura & custodia mercis.

Quid de pretio rerum carentium pretio? VI. Sunt quædam res carentes pretio tum legitimo, tum naturali, puta gemmæ extraordinarii ponderis, statuæ, picturæ, numismata, feræ mansuefactæ, aves &c., quas dicunt graves Theologi posse vendi quanti plurimi placuerit venditori; eo quod volenti rem pretio carentem ita emere non fiat injuria. Rationabilior apparet opinio aliorum docentium, etiam hujusmodi pretio convenienti esse vendenda, cum etiam ista sint pretio aliquo peritorum & prudentium judicio moraliter commensuranda;

da; ita ut illud notabiliter excedere injustitia non vacet: & quamvis ratione singularitatis, & raritatis debeat esse longe altius aliis appretiabilibus, confinia tamen sua debet habere, & a commutativa justitia mensurari.

VII. Quando res venduntur sub hasta, probabilius & communius dicitur, quod hic extraordinarius modus, publica auctoritate permittente, concedat, ut res vendatur, quanti vendi potest, juxta pretia a licitantibus oblata. At valde cavendum a fraudibus in hoc vendendi modo: usitatiores sunt: si venditor studiose occultet defectus rei vendibilis: si fictos licitatores admittat, qui exterius ostendant se velle emere tali pretio, ut hoc modo pretium augeatur: si executor retrahat aliquos volentes vere offerre majus pretium, ut aliquis ejus amicus pretio minori emat: si consulto eligat illud vendendi tempus, quo emptores sunt in minori numero, ut res minori pretio ab aliquo ematur: si emptor aliquos impediat ab offerendo majori pretio, ut ipse minori emat: si emere volentes inter se conspirent, & monopolium faciant conveniendo, ne ullus excedat talem summam circa tales res, ut viliori pretio emantur: qui modi sunt omnes manifeste injusti, ut patet, & restitutioni obnoxii. *Quid de pretio rerum, quæ venduntur sub hasta?*

VIII. Vendere rem credito cum dilatione temporis ad solvendum, non est sufficiens motivum, ut propter hunc solum titulum pretium augeatur, ex communi: *Quia hujusmodi expectatio pretii solvendi habet rationem mutui: unde quidquid ultra justum pretium pro hujusmodi expectatione exigitur, est quasi pretium mutui, quod pertinet ad rationem usuræ*, ait S. Thom. 2. 2. q. 78. a. 2. ad 7. Neque opponas contrariam mercatorum praxim; quippe mercatores contrarium agentes, nisi habeant alium verum justum titulum aut lucri cessantis, aut damni emergentis, aut periculi extrinseci suo loco explicati, usuram committunt cum restituendi onere. Similiter neque sola anticipata solutio justam reddit pretii justi imminutionem: *Quia etiam ista anticipatio solutionis pecuniæ habet mutui rationem, cujus quoddam pretium est, quod diminuitur de justo pretio rei emptæ*, ait S. Doctor ibidem cum communi; & tunc usuram perpetrat emptor. *Cum aliquis multum indiget habere rem aliquam, & alius læditur, si ea careat, in tali casu justum pretium erit, ut non solum respiciatur ad rem, quæ venditur, sed ad damnum, quod venditor ex venditione incurrit; & sic licite poterit aliquid vendi plus, quam valeat secundum se, quamvis non plus vendatur, quam valeat habenti.* Hæc S. Doctor 2. 2. q. 77. a. 1. Qui casus tunc verificantur, quando venditor vendit ob meras pre- *Sola dilationis solutionis non sufficit ad augendum justum pretium, neque mera solutionis anticipatio.*

preces, & flagitationes volentis emere; alioquin non venditurus; quia si venditor ipse rem, quamvis necessariam sibi, proferat vendendam, tunc nil amplius exigere poterit pro damno, quod patitur; quia non compellitur vendere a flagitante amico, sed a propria necessitate.

Quid quoad pretium affectionis?

IX. Qui specialem affectionem ad rem, quae vendenda petitur, fingit, quam revera & coram Deo non habet, injuste acquirit auctarium valoris rei, & ad restitutionem tenetur. Et circa id cavere debent, qui requisiti ad aliquid vendendum, & comperientes necessitatem volentis emere, sibi creant affectionem ad rem petitam, quam revera non habent. Qui igitur revera habet hujusmodi affectionem rationabili motivo innixam, puta quia res sibi ex dono personae dilectae provenit, quia ex legato Patris, quia ex legato defunctae uxoris, quia sibi valde commoda &c. potest ob displicentiam, quae sibi obventura est ex talis rei privatione, aliquid conveniens supra pretium naturale rei exigere, dummodo affectio sit rationabilis & honesta, ut notant omnes; si enim esset fundata in motivo indigno, puta quia donum sui scorti, injusta esset exactio, cum & ipsa quoque affectio rejicienda sit divino jure. Hoc autem pretium affectionis confinia habere debet peritorum judicio, pensatis gradu affectionis, & motivo ejusdem. Non enim licet petere quantum suggesserit indiscretio affectionis, sed quantum prudens judicium praescribet. Monent demum Doctores hanc opinionem de aliquo ultra pretium naturale exigendo ob affectionem *non esse de facili consulendam*.

Quid de merce longe meliori, quae habet pretium legale?

X. Quando merx, quae habet pretium a lege taxatum, est caeteris ejusdem speciei, quae communiter venduntur, melior; conveniunt omnes, quod nisi excessus bonitatis sit valde notabilis, non liceat augere pretium, sine injustitia: si vero reapse excessus sit valde notabilis, putant nonnulli quod posset vendens, debita proportione servata, pretium augere. Haec dicta velim, ne Confessarius post factum revera tale poenitentem perturbet, injungens tamen eidem, ut imposterum abstineat; & nemini ante factum consulat, tum ob deceptiones avaritiae facillime suadentis dictum excessum, tum ob perturbationes quietis civilis inter mercatores, qui & scandalizari, & commoveri possent contra hujusmodi venditorem.

Solutio casus correspondentis.

XI. Data opera admiscere merci praedictae longe meliori quaedam inferioris conditionis, quae nullum detrimentum sive quoad durationem, sive quoad salubritatem, sive quoad aliud caput afferant eidem, sed dumtaxat, quae illam coaequant aliis, quae communiter venduntur; quidam concedunt non esse injustum. Et haec quoque opinio, verificatis conditionibus indicatis, poterit deservire Confessario post factum: ante factum autem nemini suadendam

dam

dam putarem; tum ob maximam difficultatem, quæ extat, ne miscibilia adjuncta deteriorem & minus utilem efficiant mercem illam in aliquo capite, unde lædatur justitia; tum etiam quia bonitas excedens mercis efficiet, ut citius illam vendat, & expeditius valeat lucrifactam pecuniam novæ negotiationi committere.

XII. Aliquando evenit, quod quis emat merces v. g. Venetiis, transferendas v. g. Corcyram: poteritne venditor eas vendere pretio quod Corcyræ solvetur; & est duplo majus pretio, quo venduntur & emuntur Venetiis? Respondent Auctores cum distinctione, quod si vendens se obliget transferre suis expensis merces illas Corcyram, & earumdem mercium suscipiat in se periculum, possit pretio Corcyræ illas vendere: si vero & translatio mercium, & earumdem periculum relinquatur emptori; injuste venduntur pretio Corcyræ. *Quid de titulo vendendi pretio alterius loci?*

XIII. Quando aliqua merx taxatur publicâ auctoritate, permittendo exteris, ut si in civitatem advehant merces illas; possint vendere supra taxam, (ut fieri consuevit tempore sterilitatis, magnæque rerum penuriæ) Petrus indigena si emat ab extero supra taxam, juxta mihi probabiliorem, poterit supra taxam eodem pretio quo emit vendere; quia cum exterus ille gaudeat hoc privilegio ob factas expensas in advehendis mercibus, Petrus emens ab illo, & emptam mercem vendere volens, fungitur vicibus exteri illius, & transfert in se actionem ejusdem, vendendo eo pretio, quo emit. *Casus incidens resolvitur.*

XIV. Quid dicendum de vendentibus frumenta, aut farinam Pistoribus, Artocopis, & Spiropopolis supra taxam, qui jam carius vendendo, vel minus dando, se indemnes servant? Respondetur cum communi, vendentes injuste agere, & teneri ad compensationem, non dictis ementibus farinam, sed pauperibus; qui vel carius emendo, vel minus recipiendo, damnum reportant. *Casus aliter resolvitur.*

XV. Emens credita, census, chyrographa nondum maturata, minoris, quam sit summa suo tempore exigenda & recipienda, si exactio immunis sit ab omni incommodo; difficultate, aut labore pretio æstimabili, & non aliunde minoris emat, nisi quia statim ipse erogat totum simul, quod ipse recepturus est, v. g. in tribus ratis post annum; longe probabilius est, quod illicite agat contra justitiam. Probatur ex damnatione thesis 41. ab Innocentio XI. etiam alibi relatæ: *Cum pecunia numerata pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.* Ex quibus ita argumentor: Falsum est, quod pecunia numerata & præsens semper pluris facienda sit, quam numeranda & absens; & proptere- *Quid dicendum de pretio chyrographorum maturandorum &c.?*

rea aliquando æstimanda erit æquali valore: at quando id eveniet? profecto quando pecunia numeranda, & absens, & futura, omni prorsus periculo vacat in sui exactione, & est moraliter certum, quod suo tempore erogabitur: ne igitur affirmetur justum, quod fuit ab Innocentio reprobatum ut usurarium, dicendum erit; quod pro credito certo, nulli periculo obnoxio, nullaque molestia exigendo, non possit licite erogari minus, quam suo tempore recipiendum sit. Consulto dixi, immune ab omni incommodo &c. Nam si exactio crediti emendi revera incommodis, difficultatibus, periculis esset obnoxia, cum hujusmodi sint pretio æstimabilia, nulli dubitandum est, quod pecunia præsens statim eroganda, & a venditore crediti absque ulla difficultate, ullove incommodo tota simul statim recipienda, merito pluris, facienda esset, quam futura, tot molestiis superandis sociata, ut proinde quid minoris, prudentum judicio perpensis difficultatibus, erogandum esset.

✠ Doctrina, quam tradit Auctor hoc n., etiam juxta præstantiores Theologos vera est, quamvis qui credita vel chirographa revera incommodis, difficultatibus, & periculis obnoxia, minoris emit, possit sine molestia, labore, & periculo redimere suo tempore aut ob gratiam Principis, aut ob specialem cum debitore necessitudinem, aut alio proprio & particulari titulo; quippe ex eo quod illa ementi, ob peculiarem titulum ad ipsum dumtaxat pertinentem, facilis reddatur eorumdem exactio, melior non efficitur ipsorum conditio secundum se; & est per accidens, quod respectu talis ementis a difficultatibus & periculis eximantur; unde hoc solummodo ex conditione ementis proficiscitur. ✠

§. V. *De Pretio taxato ex Monopolio.*

Notio Monopolii.

I. Monopolium proprie est, quando unus vel pauci procurant, ut venditio, vel emptio quarumdam mercium ad ipsos solos reducatur: quando id fit auctoritate privata, est semper illicitum contra justitiam, eo quod violet jus tam venditorum, quam emptorum, ut patebit referendo modos, quibus committitur. Nempe primo, quando unus vel pauci conveniunt emere omnes merces alicujus speciei aut maximam earumdem partem vili pretio, ut consumpto residuo penes alios existente ejusdem mercis, inducatur penuria, & carius vendatur ab ipsis pretio eorum libito constituto. Secundo, quando conspirant ad vendendam mercem pretio dumtaxat rigoroso, & summo. Tertio, quando conspirant ad impediendum, ne merces talis generis advehantur ad locum, in quo ipsi mercem habent, ut carius illam vendere possint; aut quan-

Modi, quibus committitur auctoritate privata.

quando magnam copiam ejusdem abscondunt, ut ex penuria pretium augeatur, & carius vendant. Quarto, quando falsis expositionibus rapiunt a Principe privilegium monopolii, ad pretium vel augendum, vel non minuendum. Quinto, quando prævidendo pretium talis mercis imminutum iri, quia v. g. naves jam onustæ prospere navigant portum versus, ipsi spargunt falsas voces, naves aut a pyratis fuisse prædatas, aut ab undis submersas, aut oliveta fuisse gelu decocta, vineas exsiccatas &c, Sexto, quando inter artifices fit conventio, ne opificium ab uno cœptum, ab altero perficiatur.

* Circa secundam partem tertii modi observandum occurrit, non esse injustitiæ accusandos, qui merces suas in illud servant tempus, quo eas cariores fore præsumitur, modo caritatem hac arte non inducant; quia tunc nulli injuriam inferunt.

Monopolium publica concessione factum.

II. Ut Monopolium, publica concessione factum, sit immune a peccato, nonnullas necessario postulat conditiones. Prima, ut merx sit Communitati necessaria & alioquin sit periculosæ, et difficilis advectionis; ita ut, nisi concedatur uni, aut aliquibus provisio ejusdem, deficere possit Communitati, aut non haberi in quantitate sufficienti publico usui. Secunda conditio est, ut concedatur privilegium, cum pretio a Principe taxato, post mature perpensas circumstantias periculorum, dispendiorum &c. ut & Privilegiati suum conveniens lucrum habeant, & Communitas beneficio mercis gaudere possit. In alia item circumstantia concedi solet a Principibus privilegium Monopolii, nempe ad sublevandas urgentes necessitates publicas ad bonum commune: & tunc evadit quoddam tributi genus subditis impositum. Ut igitur hoc Monopolium concessum vacet ab omni reatu contra charitatem & justitiam, requiruntur illæ conditiones, quæ postulantur a justa impositionem aliorum tributorum, gabellarum &c. & proinde quod revera adsit necessitas talis lucri, quod non alio meliori modo procurari queat; & quod revera publica utilitas illud exigat.

Non potest alius innocens vendere pretio monopolii.

III. Innocens, qui in monopolium privatum, & injustum non confluxit, juxta probabiliorem, contra nonnullos, non potest vendere pretio per monopolium constituto, & jam facto communi in illo loco: Ratio est, quia cum pretium per monopolium privatum constitutum sit illicitum contra charitatem, & etiam contra justitiam, ut probavimus; propterea neque huic innocenti id licitum erit. Quod si velit vendere pretio summo, dummodo qualitas mercis correspondeat, vendat eo pretio; at non quia per monopolium constituto, sed quia ita sibi jus competit: immo consultum erit, ut aliquando vendat pretio medio.

* Si merces ob monopolium raræ factæ essent, posset is, qui monopolii particeps non foret, eas pluris vendere; quia merces raræ pluris in rei veritate valent, quam communes. *

Monopolium retundere an liceat? IV. Monopolium illicitum alio monopolio repellere, non ut actio illicita altera actione illicita repellatur, (quod nunquam licet) sed ut tentetur via justæ compensationis, deficiente alio medio, in rigore loquendo, & mere speculative, non esset peccatum: puta, repellendo monopolium vendendi solo pretio summo, aut supra, altero monopolio emendi dumtaxat pretio infimo; dummodo tamen hæ servarentur conditiones, quod damnum venditorum non excederet damnum ab ipsis illarum emptoribus, & quod nulla alia via moraliter pateret emptoribus se eximendi a tyrannide monopolii venditorum. Verum quia est moraliter impossibile, ut præfata observetur æqualitas inter damna illata & recepta, & quod pateat recursus ad Judicem, qui aut monopolium coerceat si injustum, aut approbet si justum; proinde in praxi hujusmodi defensio vacare non potest culpa.

* Petrus Coller *tom. 2. tract. de contract. p. 2. c. 1. a. 6. sect. 5. concl. 2. in resp. ad instant. 2.* postquam statuit teneri Monopolas ad restitutionem propter injuste ablatam Civibus libertatem emendi infra summum, aut vendendi supra infimum, regulam assignat observandam in hujusmodi restitutione facienda. Hæc autem, *ait*, restitutio ex prudentis viri arbitrio facienda est, attendendo præsertim spem majorem aut minorem, quam habere poterant Cives emendi viliori pretio, aut vendendi majori. Censent aliqui, *subdit*, contractum reduci debere ad pretium medium; & id satis justum videtur, quia sic reponitur æqualitas. *

§. VI. *De Obligationibus Venditoris.*

Præmittitur regula S. Thomæ. I. Præmitto S. Thomæ Doctrinam ex 2. 2. q. 77. a. 2. & omnibus communem: *Circa rem, quæ venditur, triplex defectus considerari potest; unus quidem secundum speciem rei; & hunc defectum si venditor cognoscat in re, quam vendit, fraudem committit in venditione . . . . . Alius autem defectus est secundum quantitatem, quæ per mensuram cognoscitur; & ideo si quis scienter utatur mensura deficienti in vendendo, fraudem committit, & est illicita venditio . . . Tertius defectus est ex parte qualitatis; puta, si aliquod animal infirmum vendat quasi sanum: quod si quis scienter fecerit, fraudem committit in venditione. unde est illicita venditio: & in omnibus casibus non solum aliquis peccat injustam venditionem faciendo, sed*

etiam

etiam ad restitutionem tenetur. Si vero, eo ignorante, aliquis prædictorum defectuum in re vendita fuerit, venditor quidem non peccat, quia facit injustum materialiter, nec ejus operatio est injusta ... tenetur tamen, cum ad ejus notitiam pervenerit, damnum recompensare emptori.

II. Peccant ergo graviter pro ratione materiæ venditores, vendentes rem defectuosam in sua substantia; & ignorato defectu ab emptore, contractus est nullus. Quando autem admixtio alterius rei talis est, ut substantiam non corrumpat, puta aquæ vino admixtæ, farinæ filignis triticeæ [commixtæ] &c., quæ speciem vini, & tritici non trasmutet; contractus quidem validus est, at venditor tenetur imminuere de pretio pro rata meræ mercis, & item reparare damna, si quæ ex deceptione oriantur: & peccat graviter ita decipiendo. *Deductiones communes ex tradita doctrina.*

III. Vendens unam rem loco alterius, quæ, seclusa omni dubitatione, sit æque utilis ad finem ab emptore intentum, quamvis infideliter agat, ad restitutionem non tenetur, dummodo pretium recipiat correspondens rei datæ; quia quamvis res non sit eadem physice, est eadem moraliter. Quæ doctrina ad summum deservire potest post factum, nemini tamen ante factum consulenda; & pœnitenti, ne illa utatur deincepes, inculcandum. Hic addendum censeo ex S. Antonino part. 2. tit. 1. cap. 17. §. 4. *Dum aliqui sophisticant* (idest alterant) *ea, quæ vendunt, ut se servent indemnes & cum aliquo lucro congruo, quia si venderent puras res, emptores non vellent dare justum pretium, quia alii vendunt alia sic sophisticata & mixta minori pretio; videntur posse excusari, dummodo non fiant tales mixturæ, quæ noceant humanis corporibus, quod accidere potest in his, quæ venduntur in cibum & potum hominum, & præcipue in medicinalibus.* *Quid de vendente unam rem loco alterius.*

IV. Jam patet ex dictis cum S. Doctore, quod fraus circa quantitatem, pondus, mensuram sit, ut injusta, resarcienda. Hinc quando venditor artificiose procurat, ut merx crescat in mole aut quantitate sibi non naturali, puta madefaciendo frumentum, aut in loco humido illud tenendo, ut turgescat, & in minori copia mensuram impleat; qui lanam humectant, ut magis ponderet; qui pannos in tractorio supra exigentiam trahunt, ut facilius ulnam adæquent &c. fraudem committunt restitutioni obnoxiam. *Vitia quoad quantitatem.*

V. Vendere mercem defectuosam quoad qualitatem est illicitum, & pro ratione defectus grave est, aut leve peccatum; quia est deceptio proximi, cum onere resarciendi: & proinde ait S. Antoninus loc. cit. §. 6. *Si venduntur carnes infectæ pro sanis, aromata antiquata, &* *Vitia quoad qualitates mercis.*

sic virtute debilitata pro recentibus; liber corruptus, & falsus pro fideli; corium fragile pro durabili; vinum corruptum pro sano; domus ruitura pro stabili & firma; panus defectuosus pro ind fuctuoso, & hujusmodi; ut patet, agitur, contra justitiam; hi enim omnes sunt defectus occulti, qui ab emptore animadverti aut non, aut vix possunt. Proptera Angelicus loc supracit. a. 5. hanc tradit regulam: *Si vitia sint occulta, & ipse venditor non detegat, erit illicita & dolosa venditio; & tenetur ad damni recompensationem. Si vero vitium sit manifestum, puta si equus sit monoculus .. potest licite venditor indemnitati suæ consulere, vitium recitendo*, coæquato tamen pretio cum merito mercis: sed de hoc iterum n. 8. Quando vero venditor scit vitium occultum mercis, unde grave damnum evenire potest emptori, vel aliis ea utentibus, tenetur illud manifestare; aliter ipsi incumbunt omnia damna, ut docet S. Doctor loc. cit. Si igitur vendat oves morbidas, quæ inficiant alias sanas emptoris, tenetur tam pro damno mercis, quam pro infectione aliarum: similiter si vendat equum furiosum, qui emptorem præcipitet, & lecto adigat; tenetur & pro deceptione in merce & pro damno secuto, & pro lucro forte cessato &c. sic de similibus; quia horum omnium fuit causa dolosa.

Aliæ deductiones.

VI. Idem dicendum, quando venditor dat mercem de præsenti bonam, quæ tamen inutilis est ad finem emptoris, qui interrogavit venditorem, an ad talem finem vel usum deserviat; puta vinum servandum tempore æstivo, quod venditor scit plerumque in æstate corrumpi, quamvis alio anni tempore sanum persistat; quia decipit graviter emptorem, & inde ad damna tenetur. Similiter si emptor venditorem interroget, an illa merx sit ab omni vitio immunis, vel an aliquo vitio laboret; tunc non potest ullum defectum celare, quamvis patens & manifestum: quod si aliquid celet, vel non dicat, etiamsi patens, decipit in re gravi interrogantem. Si vero de vitio tantum dubitet, debet interroganti hanc suspicionem aut dubium declarare; immo etiamsi emptor non interroget, tenetur hoc dubium aperire, & præcipue si sit de vitio, reddente mercem inutilem fini, ac usui emptoris. Neque sufficit illam vendere pretio diminuto & correspondente merci suspectæ, quia emptor semper illam emit ut bonam, & non vitiatam: unde nisi declaret suspicionem, decipit emptorem cum onere resarciendi damna. Insuper si vendat rem litigio obnoxiam, debet hoc vitium manifestare emptori: neque sufficit, quod venditor sit animo paratus resarcire emptorem in casu, quo res illa evincatur; id namque non sufficit, ad reddendum emptorem, quantum sufficit securum; cum evenire possit, ut vendi-

tor

tor aut bonis omnibus a fisco expolietur, aut aliquo alio casu incendii, latronum &c. depauperetur.

VII. Si vitium sit patens, neque venditor interrogetur, ut supra; nihilominus si venditor animadvertat emptorem ob sui hebetudinem, aut visum deficientem, aut aliunde, non observasse vitium illud manifestum, tenetur illum admonere de vitio; quia in eo casu, quamvis sit absolute manifestum, respective ad talem emptorem est occultum. *Quid si vitium sit patens, nec venditor interrogetur?*

VIII. Quando vitium rei occultum illam neque reddit noxiam, neque inutilem emptori ad finem intentum, neque sit alteri revendenda cum periculo præjudicii novi emptoris; tunc venditor non peccat, emptori illi primo nil interroganti, si illam vendat, vitio non manifestato, pretio alioquin merito rei correspondente: est D. Thom. loc. cit. *Quomodo liceat vendere merces defectuosam occulte?*

IX. Si Mercator ab amico certior fiat secreto per epistolam, brevi adventuram magnam copiam alicujus mercis, unde illius pretium sit notabiliter minuendum; potest, si vult, totam illam mercem, quam apud se habet in magna quantitate, vendere pretio currenti, quod alioquin est altum, & se indemnem servare brevi eventuro damno: Ita S. Doctor 2.2. q.77. a. 3. Et ratio est, quia vendit rem justo pretio currente, juxta communem peritorum æstimationem, quæ communis æstimatio non tollitur ex privata & secreta alicujus privati notitia: sicuti privata notitia valorem monetæ cras imminutum iri non efficit, quod illam hodie expendere non possim pro valore hodierno. Propterea vendi potest domus pretio currenti alto ab eo, qui privata secreta notitia scit, Curiam regiam brevi alio transferendam, cum magno pretii domus decremento: dixi vendi, non locari; quia translata curia, etiam locatio subsequens translationem esset minuenda. Similiter Senatores, qui scientia secreta sciunt, mense venturo monetæ valorem fore minuendum, cum non sint deterioris conditionis aliis privatis, qui his notitiis privatis utuntur; poterunt tales monetas expendere pretio currenti, non tamen (nota bene) non tamen executionem legis data opera differre, quousque se dicta monetæ specie exonerent. *Qualiter possit venditor uti scientia occulta mutationis pretii?*

X. Fateor tamen, mihi multum arridere limitationem doctissimi Viguertii, quam etiam alii amplectuntur, nempe quod si venditor non indigens, dum contrahit, animadvertat lucrum a se reportandum, evasurum esse exitiale ementi mediocris fortunæ, qui emit, ut eamdem mercem revendat ad sui & familiæ sustentationem; & propterea pretii imminutionem brevi eventuram, ipsi ementi & familiæ esse allaturam damnum valde grave; venditor, inquam, iste graviter peccet contra charita- *Limitatio christiana data doctrinæ.*

tem,

rem, vendendo hujusmodi homini; sed teneatur ipsum secreto monere, ut emptionem adhuc differat modico tempore, & sibi interim apud alios venditores provideat. Et si interea ipse vendens velit jure suo uti, & suum agere negotium absque charitatis læsione, vendat non indigentibus, sed illis, quibus pretii imminutio superventura exitium afferre non possit. Quæ diximus de notitia privata venditoris respectu rei vendendæ, applicanda sunt notitiæ privatæ emptoris respectu rei emendæ.

§. VIII. *De Obligationibus Emptoris*.

Tenetur emptor monere venditorem ignarum.

I. Tenetur aliquando emptor in conscientia monere venditorem ignarum de bonitate & valore rei, quam vendit; quæ ignorantia deducitur ex vili pretio, quod ipse venditor exigit: quia hic error, cum sit antecedens, causat involuntarium, & efficit contractum nullum, & solvitur pretium injustum: ita communis apud Molinam disp. 353. Quod si emptor cognoscens valorem rei eroget pretium intra lineam justi pro eadem, ait Lugo disp. 26. sect. 8. n. 136. eum satisfacere suæ obligationi, quia erogat pretium justum. Cavere autem debet, ne aspernetur mercem, aut aliis mendaciis & fraudibus eidem detrahat injuste; quia quamvis det pretium justum, cum tamen sit infimum, mendacia præcludunt venditori aditum animadvertendi valorem rei ex pretio sibi exhibito; & veritate comperta, petiisset forte pretium medium, aut supremum. Multo autem magis tenetur emptor veritatem valoris mercis aperire venditori, ipsum interroganti de valore suæ mercis; quia etiam in hoc casu, secluso quocumque doloso artificio aspernandi mercem, imponendi eidem defectus, quibus caret &c. teneretur sincere aperire, si sciat, tria pretia, & deinde cum eodem tractare de merce emenda.

Casus emergens resolvitur.

II. At dubium exurgit, num quando emptor, jam certus de præstantia & æstimatione mercis, dicit venditori se velle de eadem secum absque scrupulo contrahere, vel quidpiam simile proferat, quo possit venditor reddi sufficienter monitus, ut sibi caute consulat; num, inquam, emptor sic conscientiæ suæ satisfaciat? Negant Bannez, Ledesma, Lugo, & Molina, qui contrariam vocant improbabilem; quam tamen a Cajetano sustineri in Summula verbo Emptio n. 2. aliqui dicunt, sed perperam, ut statim ostendam. Putant nonnulli, sub distinctione esse respondendum: vel enim vendens, habito hoc nutu ab emptore, ostendit se percepisse, & potest suspendere venditionem, donec peritos consulat de qualitate mercis; & in hoc casu, si venditor velit omittere consultationem cum peritis, quam commode habere potest ante-

æquam vendat, & nihilominus vendere velit, suæ inertiæ adscribere debet, si majus pretium non accipiat. Et in hoc sensu videtur Cajetanus loquutus, dum ait: *Ex quo dominus rei, monitus cum protestatione, non curat discutere rem suam ... & emptor non tenetur ei explicite affirmare, quantum valet, cum habeat alios, unde possit inquirere, & scire*. Et hac moderatione adhibita, puto eam non posse dici improbabilem, quamvis a me non admittatur; quippe quod emptor ex una parte est omnino certus de præstantia v. g. gemmæ, et alioquin semper sibi apertus relinquitur aditus dubitandi, an sufficienter ad contrahendum cognoscatur a venditore, ita ut contractum etiam ex ignorantia processisse suspicari prudenter queat, cum notabili venditoris damno. Quod si venditor ex nutu habito ab emptore vel non perceperit, vel si etiam perceperit, sit in morali necessitate vendendi, quin possit consultationem præmittere; tunc communiter conveniunt, emptorem injuste emere, nec præsumi posse, venditorem condonare emptori residuum valoris & pretii; cum condonatio illa non sit omnino spontanea & liberalis, qualis esse deberet, utpote mera donatio.

Casus alter.

III. Quando etiam venditor, quam emptor æqualiter ignorant valorem mercis ejusque perfectionem, & committendo se sorti conveniunt de determinato pretio; juxta Cajetanum ibidem, celebratur licitus contractus, cum uterque æquali periculo, vel fortunæ se exponat: proinde tota solutio pendet ex omnino æquali gradu periculi, qui si desit, contractus est injustus.

§. VIII. *De Fructibus, & Periculis rei venditæ.*

Quando fructus rei venditæ spectent ad emptorem?

I. Quando res vendita tradita est emptori, quamvis pretium nondum fuerit solutum, & venditor in dilationem consenserit, fructus rei spectant ad emptorem. Si vero rem venditam nondum tradiderit, neque habuerit animum transferendi dominium ejusdem in emptorem quousque erogetur pretium, & nil circa fructus conventum fuerit, isti pertinebunt ad venditorem. Sermo autem est de fructibus adhuc pendentibus; si enim jam collecti fuerint, e. gr. uvæ ex vinea vendita, ligna cæsa ex nemore vendito, quamvis nondum fuerint asportata in domum venditoris, nihilominus censentur esse ipsius, nisi aliter conventum fuerit.

Etiam quando est in mora solvendi.

II. Etiam, quando post traditionem rei, pretium neque est solutum, neque pro soluto habitum consensu venditoris, sed emptor est in mora solvendi, adhuc fructus esse emptoris docent S. Antoninus, Sylvester, Panormitanus relati a Sanchez. lib. 1. Consil. cap. 7. dub. 21. & alii plures; quia fructus sequuntur substantiam rei: atqui

qui substantia pertinet ad emptorem, eo quod, ut videbimus, etiam periculum rei ad ipsum spectet; igitur etiam fructus: aliter totum commodum esset venditoris, & totum incommodum emptoris. Tandem nisi alius titulus accedat venditori percipiendi fructus, quam sola solutionis dilatio, jam fœneratitia esset receptio fructuum, ut patet.

Etiam fructus immaturi.

III. Fructus pendentes, & nondum maturi, qui venduntur cum vinea aut horto, quamvis nondum soluto pretio, neque facta translatione fundi venditi in emptorem, etiam effecti maturi ad istum pertinent; quia juxta legem *fructus* 44. ff. de rei venditione, fructus pendentes tam maturi, quam immaturi censentur pars fundi, reique fructiferæ. Idem dicas de fructibus nascituris & producendis, ob eamdem rationem.

Damna rei emptæ quando pertineant ad emptorem?

IV. Res determinata in individuo, puta hoc dolium vini, hæc domus &c. etiam antequam emptori tradatur, celebrato jam contractu, & habita fide de pretio erogando, si absque culpa venditoris pereat, perit emptori, nisi aliter conventum fuerit. Ita lex *quod sæpe* §. in iis ff. de contrahend. emption. & in cap. de commod. & peric. rei venditæ. Si vero perierit ex culpa venditoris, illam non custodientis prout tenebatur, aut quia fuit in mora culpabili illam tradendi emptori parato ad eam recipiendam; tunc perit venditori; & si pretium erogatum fuisset, restituere tenetur illud. Videndum tamen est, an res illa, quæ apud venditorem periit ex mora, simili modo infallibiliter periisset apud emptorem; quia, si id verum esset, puta incendio fulmineo, ait Lugo post Molinam, nullum damnum pati deberet venditor.

✠ Sententia, quam, ut Auctor refert, post Molinam adoptavit Cardinalis de Lugo, quamque alii Doctores amplexati sunt, minus veritati consona videtur: unde opposita ut probabilior, veriorque sequenda est. Quippe venditor per culpabilem moram tradendi rem emptori, effectus est injustus rei alienæ detentor; atque proinde debitum jam contraxit rei alienæ restituendæ: quo urgente & instante, res apud ipsum casu fortuito periit: igitur ad damnum compensandum adstringitur ipse. Nec obstat, quod simili modo res infallibiliter periisset apud emptotem; etenim in primis hoc non impedit, quin venditor ex mora sua culpabili non fuerit injustus detentor. Præterea rei perditio, quamvis æque apud emptorem secuta fuisset, apud istum tamen vere secuta ex accidente fortuito, & sine culpa venditoris dici potuisset: at cum ita apud venditorem accidit, in hac hypothesi sua culpa periit; quia nempe emptori, cum tenebatur & poterat, rem non tradidit. ✠

Quando ad venditorem?

V. Si venditio fuit alicujus rei indeterminatæ in indivi-

viduo, puta duorum doliorum vini ex duodecim, quæ habet venditor in cella vinaria; decem ovium tui gregis ex centum constantis, tunc res vendita periens perit venditori; & quousque habeat dolia vini & gregem, tenetur dare duo dolia & decem oves.. Si autem aliquo eventu puta incursione hostili omnia sua dolia omnesque oves perirent; tunc, restituto pretio, si illud receperat, ad nil amplius tenetur. Et hæc doctrina extenditur etiam, quando venditur aliquid non solum ad mensuram & numerationem, sed etiam ad corpus & in individuo; dummodo sibi reservet emptor ante complementum contractus, v.g. degustationem vini talis dolii, explorationem talis frumenti &c., quia etiam tunc periculum spectabit ad venditorem, donec hæ actiones præstentur, quæ suspensum tenent assensum. Debet tamen præfigi certus temporis terminus ad has explorationes faciendas; quem terminum si prætergrediatur emptor, periculum ad eumdem spectabit: ita citatæ leges. Quod si nullus terminus fuerit præscriptus, potest venditor convenire emptorem, & coram testibus protestari, quod nisi infra tantum tempus exequatur explorationem, res pereat ipsi emptori.

§. IX. *De Pactis venditioni & emptioni adjectis, nec non de debito pro Evictione.*

I. Primum pactum aliquando venditioni adjectum, dicitur retrovenditionis aut redemptionis: & consistit in eo, quod res vendatur cum pacto, ut quando venditori libuerit, teneatur emptor rem emptam ipsi revendere. Hic contractus, quando est in favorem venditoris, licitus asseritur, dummodo associetur sequentibus conditionibus: prima, ut tam vendens, quam emens veram habeat intentionem emendi, & vendendi; aliter esset usura palliata: secunda & consequens primam, ut rei venditæ dominium, periculum, fructus &c. spectent ad emptorem: tertia, ut servetur identitas rei venditæ, ita ut si vendatur vinea in hyeme & fructibus spoliata, in tali statu redimatur; si in Augusto, in Augusto redimatur: quarta, ut non vendatur pretio vili; debet tamen minui de alioquin justo pretio, pro tertia parte, ut volunt plures Doctores; quamvis consultius sit hujusmodi diminutionem, omnibus perpensis, esse judicio peritorum & timoratorum relinquendam: quinta, ne addatur pactum, ut minori pretio redimatur, quam fuerit vendita, sed redimatur eo pretio, quali pro tempore redemptionis a peritis æstimabitur; non tamen quanti primo vendita fuit, ut male affirmant aliqui; eo quod tempore primæ venditionis pretium erat imminuendum ob onus pretio æsti-

Quid de pacto retrovenditionis in favorem venditoris?

æstimabile emptori impositum illam revendendi; quando vero revenditur, nullum onus imponitur.

✠ Qui sentiunt in contractu venditionis cum pacto retrovenditionis, aut redemptionis post certum tempus, rem redimi posse eodem pretio, quod in venditione solutum fuit; hac validissima nituntur ratione, quia videlicet per diminutionem justi pretii factam in prima venditione satis compensatum fuit onus impositum retrovenditionis, seu redemptionis rei. Fatentur teneri qui redimit ad expensas necessarias pro rei sive conservatione, sive restauratione. Videatur Continuator P. Patuzzi *tract. 7. de contract. diss. 2. p. 1. c. 6. n. 1. confect. 1.* ✠

Quid de eodem pacto in favorem emptoris?

II. Pactum redimendi in favorem emptoris solius probabilius usuram sapit. Ratio est, quia quamvis res vere ematur, & si perierit, pereat emptori, & proinde licitum videri possit pactum revendendi; nihilominus quodnam periculum subire potest emptor, quando emit res immobiles?

Quid de eodem pacto in favorem utriusque?

III. Pactum revenditionis in favorem utriusque, saltem periculosum est pro conscientia, neminique consulendum: quamvis enim non sit adeo proximum fœnori ac anterius, non vacat tamen fœnoris periculo.

Quid de eodem pacto statim post emptionem exequendo?

IV. Contractus ab Hispanis dictus Mohatra, in quo aliquis emit rem a venditore summo pretio, eidem ex pacto statim retrovendendam pretio infimo, est injustus & reprobatus, ut alibi dixi, ab Innocentio XI. in thesi 40. *Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito, cum intentione lucri.* Si vero hic contractus fiat absque ullo prævio pacto tam formali quam virtuali, tam explicito quam implicito, & absque ullo scandalo, nullam omnino continet injustitiam.

Quid de pacto Legis commissoriæ?

V. Aliud pactum venditionibus addi solet, quod dicitur Legis commissoriæ, quo vendens ita vendit, ut nisi emptor intra præfinitum tempus pretium solvat, merx non censeatur empta, & contractus irritus evadat: si tamen venditor, in cujus favorem est tale pactum, & cujus arbitrio stat illud imponere, velit eidem renunciare, & velit contractum nihilominus subsistere, subsistet. Hoc pactum est justum, a jure l. 18. digest. approbatum; nulli enim nocet.

Quid de pacto Adjectionis in diem?

VI. Aliud item addi solet pactum, quod vocatur Adjectionis in diem, quando venditur aliquid ea conditione, ut si alter intra certum & definitum tempus aliquam meliorem conditionem offerat, sive augendo pretium, sive solvendo loco & tempore commodiore, sive alio modo utiliore ipsi venditori, res non censeatur vendita & empta. Hoc pactum est licitum, dummodo sincere eveniat, semota quacumque fraude, & dummodo pretium

cor-

correspondeat oneri imposito emptori . Fructus autem rei hoc modo venditæ ad illum pertinebunt, de quo contrahentes convenerint : quod si non conveniant, videant coram Deo, quo animo contraxerunt, & juxta eumdem decernant, vel pacifice conveniant.

Quid de Retractu Gentilitio?

VII. Retractus Gentilitius, Italice *di Ricupera*, est jus a legibus omnium fere regionum concessum proximo consanguineo venditoris infra annum unum & unam diem rescindendi contractum venditionis factæ, & ad se revocandi rem immobilem, idem pretium reddendo, quo eadem res ab extraneo, vel altero consanguineo minus conjuncto empta fuerat; & est licitus, quia ab omnibus fere gentibus approbatur ex motivo, ut res Familiæ ab ea possideri possint, & ab ea non divellantur. Dictus autem terminus temporis ad recuperandum concessus valet tam contra præsentes, quam contra absentes ; quo elapso, non amplius venditio rescindi potest. Et nota, quod res recuperabilis debet esse stabilis, & immobilis: proinde neque Census consignativi, neque officia, neque usufructus, nec multo minus mobilia quatumvis pretiosa recuperari possunt. Hinc peccaret contra justitiam, qui fraudibus, mendaciis &c. impediret consanguineum jus habentem ad recuperandum, illumque retraheret : quemadmodum peccaret ille extraneus, aut conjunctus remotior, possidens rem illam immobilem, si proximiori recuperare volenti resisteret, aut timorem incuteret, ne recuperet.

Dubium incidens resolvitur.

VIII. Si plures essent ejusdem gradus proximiores, qui recuperare vellent, cui cedenda res esset? Respondent aliqui, diligentiori illorum. At quid si recuperans eo fine recuperet, ut carius rem illam vendat, aut ut illam non pro se vel familia recuperet, sed ut donet amico, ut alteri vendat? Certum est, illum agere injuste; quia abutitur legis privilegio concesso, ne familiæ suis bonis priventur. Videndæ sunt consuetudines approbatæ regionum, si aliquam exceptionem aut variationem admittant.

Quid sit Evictio, & ejusdem obligatio?

IX. Evictio est rei, quam quis ab alio emit, aut dono accepit, abductio ab eodem facta per sententiam judicis: puta si domus, quam Petro vendidisti, ab ipso Petro abducatur per judicis sententiam ab aliquo alio; proinde tu teneris Petro de evictione, idest reddere Petro pretium, quale domus illa tempore evictionis æstimabatur, nec & non ipsum Petrum compensare pro quanto eidem intererat, quod domus illa non evinceretur. Si tamen venditor ignorabat rem esse alienam, tenebitur dumtaxat ad rescindendum contractum, & ad restituendum pretium acceptum; quia, cum egerit bona fide, non est puniendus ut reus.

Evictio in aliis contractibus onerosis.

X. Obligatio evictionis etiam in aliis contractibus onerosis locum habet, puta in permutatione, quando debitum sol-

ſolvitur creditori, tradendo eidem rem aliquam loco pecuniæ: item quando inter hæredes dividitur hæreditas: item quando res communis dividitur inter ſocios: item quando res aliqua datur genero in dotem filiæ: item quando datur alicui, ut a lite ſe removeat; non tamen ſi res litigioſa per tranſactionem applicetur uni ex contendentibus, & alteri detur res aliqua in compenſationem, ſi res illa litigioſa ab aliquo altero evincatur, non tenetur alius, qui per tranſactionem accepit compenſationem, de Evictione, neque ad reddendam rem, quam accepit: cum id non acceperit pro illa re litigioſa, ſed ut a lite abſtineret; neque ipſe cedere voluit niſi ſolum illud jus incertum & obſcurum, quod habebat, qualecumque illud eſſet.

Quid de Gratuitis?

XI. Circa contractus gratuitos Donationis, & Promiſſionis, quando donatio non incipit a promiſſione, ſed ab ipſa traditione rei, ſi res donata evincatur, donator ad nil tenetur, ſi donaverit ignorans rem eſſe alienam, aut contentioſam: ſi vero donaverit id ſciens, & non præmonuerit donatarium, tenetur non pro evictione rei donatæ, ſed ad expenſas a donatario factas circa rem donatam, & ad damna ſubſecuta. Si vero donatio incipiat a promiſſione, promittens tenetur de evictione, ſi promiſit rem determinatam, puta duos modios tritici, duas oves gregis &c. Unde ſi a promiſſore aliquis evincat ejus triticum, aut gregem, adhuc obligatio ſubſiſtit duorum modiorum, duarum ovium &c. ſi autem promiſerit rem aliquam in individuo, puta hunc vitulum, & illum tradiderit promiſſario, ſi evincatur ab aliquo, non tenetur promiſſor de evictione; quia cenſetur non ſe voluiſſe obligare ultra illud jus, quod habebat in vitulum, qualecumque illud erat. Unde etiamſi, antequam vitulum traderet, vitulus evinceretur, puto, quod ad nil ultra teneretur; quia promittendo liberaliter, promiſit ſecundum jus, quod in vitulum habebat, & non aliter.

Evictio circa uſusfructus.

XII. Obligatio pro evictione comprehendit etiam uſusfructus evictos: unde venditor tenetur de evictione illorum: Nota quod obligatio de evictione ligat etiam in foro conſcientiæ, ita ut ſi venditor vendat ſciens vel dubitans rem eſſe alienam, & non præmonuerit, teneatur & pro evictione, & ad omnia damna. Si autem ignoranter vel bona fide vendidit, tenetur pretium reddere emptori etiam ante evictionem, ſi cognoverit rem eſſe alienam. An autem in caſu evictionis teneatur etiam ad damna? Putarem, quod tanquam poſſeſſor bonæ fidei non teneatur ad aliud, niſi in quo factus eſt ditior.

Obligatio evictionis afficit conſcientiam.

Excipiuntur aliqui caſus.

XIII. Excipiuntur aliqui caſus, in quibus venditor bonæ fidei non tenetur de evictione. Principaliores affero. Primus, quando in contractu expreſſe declaravit, ſe nol-

nolle teneri de evictione rei, casu quo forte evincatur; dummodo hujus periculi omnino ignorans fuerit. Secundus, quando sententia judicis jubentis evictionem fuit manifeste injusta; & tunc perinde est, ac si emptor rem fortuito amisisset. Tertius, quando emptor litem motam permisit definiri per judicem arbitrum, ad quem non spectabat causæ cognitio. Quartus, quando emptor tempore emptionis sciebat, rem esse alienam: si autem utroque sciente rem esse alienam expresse conventum fuisset venditorem teneri de evictione, tunc ad eam teneretur, non tamen ad interesse. Quintus, quando emptor potuit præscribere rem emptam, & culpa negligentiaque sua non præscripsit; tunc venditor bonæ fidei non tenetur de evictione.

✠ Circa primum casum ab Auctore exceptum lubet animadvertere, quod leges civiles decernunt non posse contrahentes convenire, ne de evictione venditor teneatur; quia hujusmodi conventio esset contra bonos mores. Sic l. 1. §. 7. *ff. de Pactis*. ✠

§. X. *De Commissario Venditoris, & Emptoris.*

I. Si commissarius sit aut famulus committentis, aut alter mercede conductus pro labore suo in vendendo vel emendo, aut amicus committentis, qui amiciter suscipiat vendere, aut emere pro amico; tenetur totum pretium rei venditæ, aut totum, quod percipit de pretio rei emptæ, tradere committenti. Proinde quando committens ait, se esse contentum, etiamsi vendat rem tanti; nisi expresse addat, quod si vendat pluris, aut emat minoris, dono relinquit ipsi commissario, quod supra lucratus fuit, aut minus percepit emendo, tota utilitas ad committentem pertinebit; quia illis verbis non intelligitur cessisse dictis utilitatibus in casu, quo commissarius sua dexteritate illas reportet; sed significare voluit, quod nisi pluris vendi aut minoris emi res possit, etiam de tali summa erit contentus. *Obligatio Commissarii circa utilitates rei gestæ.*

II. Interrogabis: Quando censebitur committens cedere utilitates illas commissario? Respondet Lugo disp. 16. sect. 9. n. 150. quod tunc censeantur cedi ministro commissario, quando neque est famulus, neque mercede conductus, neque eidem pro labore suo datur, aut promittitur ullum præmium; tunc ait Lugo, taxato pretio, censetur, quod utilitates illas committens eidem relinquat. Præterea si commissarius iste diligentiam & industriam extraordinariam impendat, ad quam non tenebatur, puta si jussus vendere, in hoc loco, alio mercem transferat, ut pluris venderet, aut minoris emeret; poterit tanquam fructum suæ industriæ retinere lucrum, quod reportavit. *Quando possit gaudere utilitatibus?*

Quod si lucrum reportatum revera excederet meritum suæ industriæ, non posset retinere totum, sed retento eo, quod correspondet merito industriæ adhibitæ, reliquus excessus esset tradendus domino rei, utpote fructus rei venditæ; neque ipsi commissario remanet titulus retinendi totum, cum non negotietur nomine proprio.

An possit emere nomine suo?

III. Quando, adhibita a ministro omni morali diligentia, non inveniat nisi pretium, quod a domino rei taxatum fuerat, potest ipse emere nomine proprio; cum non sit deterioris conditionis, ac alii emptores. Et si deinde, expectata opportuna occasione, rem jam emptam pluris vendat, manifestum est lucrum esse suum; quippe quod sit fructus rei jam suæ. Similiter si post adhibitam omnem moralem diligentiam, & pretium a domino taxatum invenire non potuit, poterit ipse rem emere pretio justo infimo, reservandam quando pluris & pretio summo vendere poterit nomine suo.

* Hic animadvertere opportunum existimamus cum Petro Collet *tract. de contract. part. 2. cap. 2. art. 6. sect. 4.* nonnisi caute, & vix unquam permittendum esse, ut sartores, architriclini &c. aliquid a mercatoribus, apud quos emunt, accipiant; quia quod iis cedit, a domino, pro quo fit emptio, solvi solet. Si tamen, *subjungit*, sartores, & alii, jam completo contractu, aliquid accipiant a mercatoribus, qui hac gratitudine eos ad officinas suas pertrahere nituntur, id reprehendi non potest; immo nec essent culpandi, si quid ante perfectum contractum acciperent, modo aliunde eorum, pro quibus emunt, negotium fideliter peragant; quod quia vix unquam evenit in praxi, vix unquam tolerandum est. Utique constat venditores plerosque mentiri cum dicunt sartoribus, se in eorum dumtaxat gratiam diminuere pretium mercis: quandoquidem sæpius sic affectus est mercator, ut alteri cuilibet eodem venderet pretio, quo sartori vendit. Quapropter hæc multum pendent a circumstantiis; atque hic satius est stringi, quam laxari habenas. *

CAPUT X.

DE CONTRACTU

Locationis, & Conductionis.

§. I. *De Natura hujus Contractus.*

Quid sint Locatio, & Conductio?

I. LOcatio est contractus, quo usus seu fructus rei aut personæ ad certum tempus traditur pro justo pretio. & Conductio est contractus, quo accipitur usus rei vel personæ, justo pretio erogato, vel erogando. Ex quibus

bus duobus actibus unus contractus completus assurgit, & cum sit quædam species venditionis, emptionis, nempe usus rei; propterea, proportione servata, quæ dicta sunt de emptione & venditione, applicanda erunt etiam huic contractui.

II. Hinc manifestatur materia hujus contractus, videlicet tam res immobiles, quam mobiles, nec non proventus, & reditus Beneficii, Decimarum, Commendæ &c. sunt materiæ locabiles, & conducibiles. Bona autem Ecclesiastica ex variis juribus locari non possunt, nisi ad triennium. Jus eleemosynas percipiendi obtentum ex concessione Pontificis vel Episcopi, ut quis possit suis vel familiæ necessitatibus subvenire, probabilius non potest licite locari. Solum licita erit hujusmodi locatio, quando qui jus quæstuandi habet, est revera impeditus, & non potest illo jure uti, nisi per alterum, qui ejus vices gerat; cui cum debeatur justa merces pro suo labore, propterea poterit ipsi locari dicta facultas, ut ex eleemosynis conquisitis & indigens levamen retrahat, & vices gerens suam mercedem habere possit. *Materia locabilis.*

III. Circa personas, quibus sive immobilia, sive mobilia licite locari queant, hæc regula generalis statui potest; quod quando locatio cooperaretur proxime ad peccatum alterius, profecto a locando abstinendum esset: & circa hujusmodi, quæ hic desiderari possent, sufficienter deduces ex tractatu 4. c. 9. §. 6. *Quibus bona licite locari queant?*

§. II. *De Dissolutione Locationis, ejusque Prorogatione.*

I. Finito locationis tempore, idque advertente locatore, si conductor sequatur re conducta uti, censetur tacite prorogata locatio, juxta conditionem rei locatæ. Si enim res locata esset prædium urbanum, nempe in civitate existens, censetur prorogata locatio, quousque alteri contrahentium libuerit; si vero esset prædium rusticum, idest ruri existens, censetur prorogata ad annum sequentem: quæ prorogatio verificatur etiam respectu prædiorum Communitatis, & Ecclesiæ etiam respectu rerum mobilium juxta multos; quæ prorogatio mobilium cessat ad beneplacitum contrahentium. Quando contingit prorogatio hujusmodi, subintelligitur quoad idem pretium, pignus, hypothecam, non tamen quoad eamdem fidejussionem, nisi fidejussor de novo assentiatur. Pro hac prorogatione aliqui cum Molina disp. 498. num. 13. non requirunt novam scripturam, pro qua supplet tacitus ille consensus: e contra multi eam exigunt. Si prædium rusticum esset talis conditionis, quod nonnisi singulis bienniis fructum afferret, censeretur tacite prorogata locatio ad sequens biennium: si autem ferret fructus bis in anno, adhuc censeretur prorogata ad annum integrum sequentem. *Prorogatio locationis tacita.*

II. Potest locator in quibusdam casibus expellere conducto- *Quibus in*

casibus possit conductor expelli a locatore ante tempus?

ductorem, ante finitum tempus locationis. Primo, quando non solvit pactam pensionem saltem ad biennium, neque offerat promptam satisfactionem: idque utroque jure. Secundo, si res locata evadat locatori necessaria, quæ necessitas locationis tempore prævideri non potuerit; puta si domus, in qua habitat locator, corruat, neque aliam habeat, in qua se recipiat, nisi locatam, neque aliam conducere possit, restituendo pretium pro rata. Tertio, quando res locata indiget refectione necessaria, quæ nequeat executioni mandari, nisi dimittatur a conductore. debet tamen, refectione expleta, restitui conductori: Quarto, quando conductor abutitur re locata in Dei offensam, aut proximi nocumentum.

Quando dissolvatur aut non locatio?

III. Contractus locationis non dissolvitur, si mortuo locatore succedat hæres universalis; qui tenetur stare locationi sicuti conductor conductioni, cum hæres universalis gerat personam defuncti. Si vero res locata perveniat ad legatarium particularem, vel a locatore alteri vendatur, vel donetur; neque hic tenetur stare locationi, neque conductor conductioni: si tamen hic legatarius, aut donatarius, ant emptor stare nolit locationi factæ a locatore primo, posset conductor instituere actionem contra eumdem locatorem viventem ad suum inereſſe recuperandum.

Exceptiones aliquæ.

IV. Nonnullæ afferuntur exceptiones, impedientes dissolutionem hujus contractus. Prima, quando primus locator in translatione rei locatæ apposuit obligationem standi contractui facto. Si vero ex circumstantiis appareat voluisse obligare emptorem, aut donatarium ad non expellendos v. g. habitantes in ea domo tam pro pretio, quam gratis; neutros iste expellere poterit: si autem id non constet, intelligitur obligatio de habitantibus dumtaxat pro pretio. Secunda, quando successor locatoris primi convenit cum conductore, aut eidem concessit perseverantiam in locatione. Tertia, si conductor deduxerat in pactum, ut res illa alteri traderetur, & res ipsa esset hypothecata pro firmitate contractus; & si fuerit specialiter hypothecata, nullum efficit etiam contractum alienationis initum: si autem fuerit hypothecata hypotheca generali, quamvis irritam non reddat alienationem factam tradendo illam alteri, potest tamen conductor se defendere contra successorem volen em illum expellere; qui successor, juxta mihi probabiliorem, tenetur conductorem non expellere. Quarta, quando quis succedit in Majoratu, vel acquirit Fideicommissum; hic enim non tenetur stare locationibus a prædecessore, aut ab illo, qui restituere debebat hæreditatem. Si autem conductor contra suam voluntatem expellatur a successore, poterit instituere actionem contra hæredes locatoris pro suo interesse, si deceptus fuerit

a lo-

a locatore, casu quo asseruerit bona illa esse libera, cum essent gravata; non autem si conductor ipse sciebat esse gravata, & non in plena locatoris dispositione.

V. Uxor non potest dissolvere locationem rei dotalis factam a marito, sicut pupilli, & minores non possunt dissolvere locationes factas a Tutoribus, & Curatoribus. Maritus, si ignorabat aliquod bonum dotale sibi datum fuisse locatum, potest dissolvere locationem antea factam a consanguineis uxoris: secus autem, si id sciebat. *Uxor non potest dissolvere locationem factam à viro bonorum dotalium. Quid de marito?*

VI. Prælati, Abbates, Superiores, aliique Beneficiarii non possunt dissolvere locationes factas ab eorum prædecessoribus rerum ad eorum Ecclesias & monasteria pertinentium, & quarum sunt legitimi administratores, neque conductores possunt dimittere rem conductam. Si autem bona sint propria sui beneficii, suæ Præbendæ ac dignitatis, & ad eorum personas pertinentia, possunt, si velint, dissolvere locationes prædecessorum; quia se habent tanquam succedentes in Majoratu: & ideo etiam conductor, si velit, potest resilire. *Quid Superiores Ecclesiastici circa bona a Prædecessoribus locata?*

§. III. *De Remissione, Augmento, & Diminutione Pensionis pro re locata.*

I. Solvenda est Pensio tempore constituto; & si nullum fuerit constitutum, tempore consueto in illa regione. Si locator neget se accepisse pensiones, & conductor ostendat schedas seu chyrographa de solutionibus factis tribus ultimis annis, præsumitur in foro, quod solverit etiam anteriores. Fructus prædii locati probabilius sunt conductoris statim ac separati sunt a prædio. *Quid quoad solutionem pensionum?*

II. Quando res locata redditur inutilis conductori, ita ut illa amplius uti nequeat absque ulla sua & locatoris culpa, puta si pereat casu fortuito, aut si diruat domus ex invasione hostili, quæ a neutro potuit impediri, aut infestetur a dæmonibus, quin liberari possit; tunc locator non tenetur ad substituendum aliud loco rei illius locatæ, sed dumtaxat debet remittere conductori pensionem pro rata temporis, quo inutilis evasit. Id intelligas de inutilitate orta ex ipsa re; nam si evadit inutilis, quia conductor non potest illa uti, puta quia æger, non idcirco remittenda est pensio. *Quid quoad remissionem pensionis?*

III. Si conductor dimitat v. g. domum ob pestilentiam ibidem grassantem, multi cum Molina dicunt, remittendam ei esse pensionem pro rata temporis: Alii cum Lessio negant: Alii meo videri melius cum Lugone distinguunt: si domus inficiatur absque conductoris culpa, (ut supponunt omnes) remittendam esse; si non inficiatur, non esse ei remittendam; quia cum adhuc habitabilis sit, & reapse multi alii indigenæ proprias domos non infectas ha- *Quid quoad quædam impedimenta?*

bitent, & adhuc domus non infectæ locentur; non est rationabile, quod locator privetur sua pensione. Si autem impedimentum ortum habeat ex parte conductoris, tenetur pensionem integram solvere: ita tamen, ut si locator interea rem illam, puta domum, aliis locet, poterit conductor minus solvere, pro quanto correspondet pretium novæ locationis a domino locatore factæ. Unde etiam si dominus interea domum locasset pretio majori, quam primo conductori locavit, retento sibi pretio locationis primæ, teneretur illud auctarium dare primo conductori. Cessato vero impedimento se tenente ex parte ipsius rei locatæ, propter quod suspensa fuit obligatio pensionis pro rata, ipsaque re integra remanente, si adhuc tempus superfit, neque dominus illam alteri locaverit, regulariter loquendo, tenetur conductor conductionis contractum continuare. Dixi regulariter loquendo, quia si interea, v. gr. durante bello ad longum tempus, dominus locasset domum alteri, tunc neque primus conductor posset compellere locatorem ad sibi reddendam domum, neque locator posset compellere conductorem illum ad continuandum; quia adhuc impedimentum ortum videtur non ex parte conductoris, ad differentiam casus, quo impedimentum oriretur ex parte locatoris, qui debebat vel illud tollere, vel præmonere conductorem; tunc enim teneretur locator non solum ad remittendam pensionem pro rata temporis, verum etiam ad totum interesse conductoris nedum intrinsecum, verum etiam extrinsecum, nempe pro quanto conductor ex hoc eventu lucratus erat, quia locatoris fraus & deceptio horum omnium damnorum causa fuit.

Quid de locante rem alienam?

IV. Locans bona fide rem alienam, quam putat esse suam, si hæc a proprio domino evincatur, tenetur dumtaxat ad procurandum, ut dominus illam conductori ad locationem concedat; quod si nolit, tenetur ad offerendum conductori rem æqualem, si possit: sin autem, tenetur remittere pensionem correspondentem tempori sequenti. Idemque dicendum, si res locata absque locatoris culpa a fisco auferatur.

Quid circa diminutionem pensionis?

V. Si fructus rei locatæ, puta fructus agri, minuantur ob fortuitam sterilitatem, si nulla adsit positiva lex aliquid decernens, non extat obligatio minuendæ pensionis. Si pensio constituta fuerit tempore imminentis periculi, puta excursionis hostilis, & hujus periculi in locatione non fuerit facta mentio, & adhuc periculum immineat, detrahendum est de solita pensione; quippe quod in hujusmodi circumstantiis res minori pretio locari soleant, ratione periculi pretio æstimabilis; & tunc standum erit locationi ita diminutæ, sive deinde damnum eveniat, sive non.

Quid quando nulli colliguntur fructus?

VI. Ex æquitate & benignitate juris, quando ex re loca-

locata nulli omnino colliguntur fructus, absque ulla conductoris culpa, ob infortunium insolitum, (nam quoad infortunia solita tacite conductor acquievisse judicatur) puta ob vastationem locustarum, ob aggressionem hostium, ob diuturnam siccitatem, inundationem extraordinariam; liberandus est conductor a pensione. Et ita agendum pro rata in casu notabilis magnæque sterilitatis; nempe, juxta probabiliorem, quando a conductore deductis expensis, & semine pro anno sequenti, si solverit integram pensionem, læderetur ultra dimidium justi pretii. Et nota, quod nomine expensarum deducendarum intelliguntur etiam operæ præstitæ ab ipso conductore. Nota secundo, quod probatio horum damnorum spectat ad conductorem: in dubio autem, an processerint ex desidia ipsius, probare id incumbit locatori. Nota tertio, quod paucitas fructuum computanda est post collectionem in domum conductoris: unde etiamsi fuissent multi, & in acervum redacti, sed excursione hostium auferantur, eadem est ratio, ac si non fuissent nati.

Quid circa pensionis augmentum?

VII. Quod pensio non sit augenda conductori, jam habenti rem conductam, propter ubertatem extraordinariam terræ, vel a casu accidentali provenientem; puta si omnes finitimi compellantur ad tuum molendinum concurrere, quia cætera alia inundatio rapuit & comminuit, quod, inquam, propter hos & similes eventus pensionem primo constitutam augere non liceat, probabilius docent Theologi; & certe consuetudo fere communis regionum ita fieri demonstrat hac ratione, quia lucrum illud conductoris nemini nocet, non enim propterea locator aliquid amittit; cur igitur erit augenda pensio? Ad differentiam gravis infortunii conductori evenientis, ut supra indicavimus, quod cum eidem plurimum noceat, pietas naturalis dictat, ut pensio illi minuatur. His non obstantibus, si quæ sint Regionum leges aliter fieri disponentes, quæ jam obtineant, eisdem erit obtemperandum.

§. IV. *De nonnullis Obligationibus Locatoris, & Conductoris.*

Quid quando conductor operarum non utitur operario?

I. Quando persona locat operam suam alteri, & conductor illa non utitur, quin a locante impediatur; tenebitur conductor solvere pactam mercedem locatori operæ suæ, posito quod interea alteri operam suam non locaverit: si enim eam alteri locasset modo licito, (nempe intentione & pacto recedendi ab ipso statim ac vocetur a primo conductore) tunc detrahendum esset respective &c. ita communius, & rationabilius; quia si locator alium conductorem non invenisset, injuste privaretur lucro, eo quod operam suam primo conductori obligaverit, quoad

usum tot dierum. Si autem invenerit alium conductorem, cum tempus non perdiderit, & lucrum operæ suæ acquisierit, nec damnum passus fuerit; tenebitur dumtaxat primus conductor supplere quod deest lucro tot dierum; quod si nihil desit, nihil tribuet.

Quid de opere male elaborato?

II. Si opus inchoatum ab opifice, qui se peritissimum asseruit operi illi construendo, esset adeo male elaboratum, ut inutile reddatur conductori; cum conductorem deceperit, si opus illud nullius meriti a prudentibus judicetur, nullum pretium pro inchoato opere tenebitur erogare, & juste ab opere prosequendo dimitti potest. Secus autem, si se peritissimum non asseruisset, sed dixisset se totam suam diligentiam impensurum; dimitti utique poterit a prosequendo, sed erogato tamen pretio conveniente operi.

Quid si famulus infirmetur?

III. Famulus, qui se locavit hero ad biennium, si sex mensibus casu ægrotet; non tenetur, completo biennio, ad supplendum pro illis sex mensibus; quia obligatio famuli est onus impositum obligatum tempori prædicto: unde, eveniente impedimento non posito ab ipso, non tenetur supplere. Id confirmatur a simili in locatione domus ad triennium, quæ si ob aliquam causam, non positam a locatore, puta propter obsidionem inimicorum, non habitetur pro trimestri a conductore; non tenetur conductor expleto triennio supplere.

Obligatio locatoris rerum.

IV. Tenetur locator rei alicujus manifestare vitia ejusdem conductori, aliter tenetur ad damna inde conductori contingentia; quandoquidem difficillime probabit ignorontiam invincibilem, quæ illum excusare possit. Ratio patet a simili de venditore rei vitiosæ. Hinc inferas, Infectores, italice *Tintori*, Fullones, italice *Lavandai*, Sartores &c. res sibi traditas ad tingendum, lavandum, suendum &c. si a muribus ac tineis corrodantur ex eorum incuria, teneri ad damna.

Locans operam imperitus, vel infideliter agens

V. Qui se sufficienter peritum ajens, locat operam suam ad gubernandam navem mercibus onustam, & vel illam ad scopulos allidat, vel alio modo ejusdem naufragium eveniat ex ipsius inscitia, aut negligentia; tenetur ad omnia damna, ut patet. Similiter si quis navem fortem & bene instructam locet, deinde in alteram non ita bene instructam merces occulte transferat, vel etiam in aliam æqualem, reclamantibus tamen dominis mercium, si hæc mergatur, vel alio modo pereat, prima incolumi portum ingressa; tenetur ad damna omnia, quia eorumdem causa.

Locans operas ad ædificium.

VI. Qui locat operas ad ædificium vel suis expensis, vel tanto tempore construendum, & istud inveniatur notabiliter vitiosum, prudentum judicio; si conductor nolit ædificium, non poterit compelli. Si e contra ædificium,

cium, quamvis non placeat conductori, judicio peritorum debeat placere; locator non tenebitur ad aliquid: sicuti etiam, si antequam approbetur a conductore, fortuito, puta incendio casuali, pereat.

Locans operas ad aliquid custodiendum.

VII. Qui locavit operas ad greges, vel quidpiam aliud custodiendum, si coram Deo & in rei veritate portio aliqua gregis vel rei absque ulla sua culpa pereat, non tenetur ad aliquid in foro conscientiæ, quod innititur veritati: at in foro fori, quod innititur præsumptioni, non admittitur excusatio, nisi illam probet. Quando autem damnum procedit ex aliquo pacto non servato, v. g. si locator locavit stabulum, aut fœnile, aut aliud promptuarium eo pacto, ne ignis unquam vel lumen inferatur, & idcirco quia illatum, locus igne consumptus fuit, quamvis absque ulla conductoris culpa; tenebitur ad damna.

Quid de expensis factis in re locata?

VIII. Excepta omni consuetudine, aut lege municipali, & attenta præcisa ratione contractus; conductor non tenetur ad expensas faciendas in utilitatem rei locatæ, quæ utilitas sit aut perpetua, aut longo tempore duratura etiam post expletum tempus conductionis, & non sit utilitas mere voluptuosa, sed aliquo modo necessaria. Expensæ vero, quæ fiunt tempore conductionis, si sint necessariæ ad colligendos fructus ex re locata, puta terram arare, agrum seminare, vites potare &c. spectant ad conductorem: si vero sint necessariæ, ut possit haberi usus rei locatæ, pertinent ad locatorem. Si autem expensæ non sint necessariæ, quamvis reddant rem meliorem & locatori utiliorem, nihilominus si factæ fuerint absque ullo nec saltem tacito consensu ejusdem, rationabilius non tenetur eas solvere locator, qui juste cogi non potest ad solvendum, quod ipse omnino ignoravit, & solutio redundaret in grave ipsius incommodum. Consulto dixi, absque illius consensu vel tacito; quia si scivisset conductorem tales expensas facturum, vel facere, & non se declarasset nolle ulli incommodo succumbere, censetur tacite consensisse.

Casus incidens resolvitur.

IX. Si in contractu celebrando locator obliget conductorem ad meliorandam rem conductam tali, vel tali modo, & ob nimiam celebrantium oscitantiam non fuerit expressum, cujus expensis id agendum sit, neque id conjecturis possit exploratum haberi; quidam dicunt, expensas pertinere ad locatorem: quidam verosimilius stando verbis casus propositi, expensas dicunt spectare ad conductorem; qui enim obligat alterum ad aliquid faciendum, implicite obligat ad sumptus necessarios pro executione commissi.

CA-

CAPUT XI.

DE CONTRACTIBUS

Emphyteusis, & Feudi.

§. I. *De Natura, & Obligationibus Emphyteusis.*

Quid sit Emphyteusis, & quae sint ejus conditiones?

I. EMphyteusis est contractus, quo res immobilis alicui conceditur ad longum tempus, addita obligatione pensionis annuatim solvendae domino proprietario. Distinguitur a simplici locatione, quae fieri potest de re mobili, & ad breve tempus, cum emphyteusis & rem immobilem, & saltem decennium requirat. Conditio servanda est, quod statuatur pensio justa, attenta qualitate rei quae datur, & durationе temporis ad quod datur; si enim fundus sit sterilis, & detur ad breve tempus, gravatur emphyteuta, qui debet diu & multum expendere ad illum reddendum fructiferum; & propterea solet emphyteusis durare tota vita conductoris, vel etiam duabus vel tribus generationibus.

Quid si non solvatur pensio constituta?

II. Si non solvatur pensio constituta per triennium, nisi vera & sincera oblivio, vel verum & reale impedimentum involuntarium excusaverit, potest repeti res data in emphyteusim una cum melioramentis ab emphyteuta factis: immo si fundus sit Ecclesiae, dicunt Doctores sufficere defectum biennalem, nisi emphyteuta remedium afferat satisfactione solemni; ita ex capite *Potuit* de locato. Debet tamen debitor saltem semel admoneri ex charitate christiana, ut sibi consulere possit.

Quid si res pereat?

III. Si res emphyteutica pereat fortuito sine ulla emphyteutae culpa, absque spe recuperandi illam, cessat obligatio pensionis. Si tamen totus fundus non periret, jus Civile vult, totam adhuc solvendam pensionem; eo quod censeant Juristae, quod pensio emphyteutica sit valde modica. Ex quo inferas, quod si esset notabilis, ex jure naturali justitiae & charitatis pensio minuenda esset proportione servata ad damnum ab emphyteuta passum. Si autem emphyteutae malitia, inertia, negligentia fundus deterior evadat, potest ipsi auferri.

An possit vendere melioramenta?

IV. Emphyteuta non potest vendere jus suum, seu meliorem statum, in quo rem emphyteuticam posuit, nisi prius interroget dominum proprietarium, an velit ipse emere; cui conceduntur duo menses ad deliberandum: quod si vendat, ignorante domino, omnia redeunt ad ipsum. Quod si Emphyteuta vendidit quidem, sed non tradidit emptori, antequam dominum interrogaret; aut si vendidit, & tradidit, vendidit tamen sub conditione,

quod

quod dominus emere nolit, quod si velit, solvatur contractus; non incurrit præfatam pœnam, quemadmodum neque si donaverit, legaverit, oppignoraverit, permutaverit. Non potest tamen investituram tradere, sed debet eam petere a domino proprietario, ut hic examinare possit, an donatarius, legatarius &c. sit persona sufficiens ad pensionem solvendam, & ab ipso petere possit stipulationem pensionis.

V. Quando ab emphyteuta res alienatur, dum illam donat alteri, aut cum altera permutavit, novus possessor ejusdem debet domino directo solvere Laudemium, quod est quinquagesimum valoris fundi. Consuetudo tamen obtinuit, ait Sylvester, verbo Emphyt. num. 28. ut solvatur trigesima pars. Hoc laudemium non debetur, quando res illa recipitur titulo hæreditatis, vel datur titulo dotis, nec quando res illa inter hæredes dividitur, nec quando res ad venditorem revertitur soluto contractu, ex pacto de redimendo. *Quid agendum illi, qui rem emphyteuticam dono accepit &c.?*

§. II. *De Feudo, quatenus spectat ad forum morale.*

I. Feudum est contractus, quo dominium utile alicujus rei immobilis conceditur alteri, pro fidelitate exhibenda per se, obsequioque personali præstando, dominio directo rei apud infeudatorem remanente. Ex his, Feudum ab Emphyteusi distinguitur; quia in hac pensio solvenda est in rebus; in Feudo autem puro nil reale solvendum, sed dumtaxat obsequium & servitium personale; cui si pensio aliqua realis addatur, evadet Feudum Emphyteusi mixtum. Ad infeudantem spectat jus cognoscendi de causa inter eos, qui feudum possident, vel contendunt; quod jus non competit domino directo rei emphyteuticæ. *Feudi natio.*

II. Feudatarius non potest donare, oppignorare, aut alio modo transferre Feudum in aliam personam, aut familiam, sicuti potest emphyteuta. Fœmina, nisi expresse dicatur, non succedit in Feudum, cum non possit servitium personale, præcipue militare, infeudanti præstare; sicuti succedit in emphyteusi, cum pensionem æque ac homo solvere possit fœmina. Feudatarius potest, quando sibi libuerit, feudum resignare & a se abdicare, quod non potest facere emphyteuta. Feudatarius non tenetur præstare servitium infeudanti, nisi requisitus; Emphyteuta vero tenetur pensionem solvere etiam non requisitus. *Quid possit Feudatarius?*

III. Feudum amittitur, & revertitur ad dominum directum, si non præstetur a Feudatario obsequium præstandum, quando illud requiritur. Item si audeat feudatarius illud alienare, absque voluntate & consensu domini. Item si successor in Feudo non petat investiri, vel reno- *Quomodo amittatur Feudum?*

renovationem investituræ: item si Feudatarius sit domino ingratus, illumque graviter offendat. Plura alia videsis apud Juristas.

CAPUT XII.

DE CONTRACTIBUS

Ludi, & Sortis.

§. I. *De Notione Ludi liciti, & de Ludi Materia.*

Ludi notio & diversitas. I. Ludus est contractus, quo ludentes conveniunt, ut victori præmium aliquod cedat ab ipsis depositum. Ludus dividitur in Industriosum, in quo majorem partem habet ars, industria, dexteritas, robur &c. & in Fortuitum, in quo exitus soli fortunæ & casui, vel saltem pro majori parte committitur. *Ludi*, ait S. Thomas in 4. dist. 16. q. 4. art. 2. q. 1.) *nullam turpitudinem habentes - - . sunt materia virtutis Eutrapeliæ; & ideo, servatis debitis circumstantiis, possunt laudabiliter fieri ad quietem propriam, & ad aliis delectabiliter convivendum. Sed contingit in eis esse peccatum, eo quod debitæ circumstantiæ non servantur: unde in talibus ludis aliquid decet unum, quod non decet alium.*

✠ Auctor de ludo agit dumtaxat, quatenus contractus est. De ludo autem generatim, prout est dictum vel factum ad oblectationem animi ordinatum, disserit D. Thomas *loc. n. seq. cit.* & *art.* 3. conditiones percenset & exponit, quas ludus comites habeat oportet, ut sit licitus. Has brevitatis gratia prætermittimus, & apud S. D. videndas relinquimus. ✠

Quando & quale peccatum? II. S. Doctor 2. 2. q. 168. art. 3. docet, quod *quandoque ludus potest esse peccatum mortale propter vehementiam affectus ad ludum, cujus delectationem præponit aliquis dilectioni Dei; ita quod contra præceptum Dei, vel Ecclesiæ talibus ludis uti non refugiat. Quandoque est peccatum veniale, puta si aliquis non tantum afficitur ad ludum, quod propter hoc velit aliquod contra Deum committere.* Hinc ludens cum periculo proximo blasphemandi, pejerandi, graviter rixandi, peccat lethaliter: item ludens cum damno notabili familiæ suæ, aut familiæ colludentis, aut cum quibus dubitat prudenter, an de proprio ludant, quales sunt filii familias, aut cum quibus scit non habere de proprio, quod exponant, quales sunt Religiosi professi, si quantitatem respective notabilem exponant; lethaliter peccat, quia cooperatur alieno peccato mortali, & restituere tenetur. Sed de his iterum. Item ait S. Doctor loco proxime citato a. 3. *Quando utitur*

tur quis, causa ludi, turpibus verbis, vel factis, vel etiam his, quae vergunt in proximi nocumentum, quae de se sunt peccata mortalia.

III. Qui ludit ex intentione primaria lucrandi, cum communiori Cajetani & Soti non peccat lethaliter, quia revera non desideratur damnum proximi, sed desideratur res proximi; ita ut ad ludendum perveniat modo justo. Secus dicendum, si lucrum intentum praevideretur allaturum familiae colludentis grave detrimentum. *Intendere principaliter lucrum.*

✠ Omnibus rite perpensis, probabilior apparet sententia, quae statuit peccati mortalis fontem esse, qui principaliter ludum suscipit propter lucrum, si sermo sit de intentione primaria notabilem summam acquirendi. In hoc quippe casu non potest desiderari summa notabilis proximi, quin simul notabile ejusdem detrimentum desideretur. ✠

IV. Si ludentium unus exponat rem pretio aestimabilem, & alter preces, aut aliud spirituale; cum ludus sit contractus onerosus, vix a Simoniae labe excusari possent, nisi ob ignorantiam aut totalem inadvertentiam. Hoc crimen incurrere non videntur, si ambo preces, aut aliud spirituale exponant, dummodo non intendant subjicere rem spiritualem pacto humano. *Materia Ludi.*

§. II. *De Locis ludo dicatis, & de Personis ludo operam dantibus.*

I. Ducentes, & tenentes domos ludo destinatas, quo lusores convenire possint, omniaque parata inveniant, ut ludo alearum ad beneplacitum vacent; peccant mortaliter. Ratio duplex; prima, legum auctoritas hujusmodi loca strictissime prohibentium, additis etiam poenis in eos, qui eadem loca tenent: secunda, quia in hujusmodi conventiculis plurima gravia peccata foventur, & praecipue plurium familiarum extrema excidia. *Quid de tenentibus Loca alearum ludo destinata?*

II. Priusquam de personis ludentibus dicamus, statuendum puto & declarandum, quod Alearum vocabulo, non quilibet ludus, qui chartis lusoriis perficitur, designetur, in quo magnam partem sibi vendicat ingenium, ars, industria &c. sed intelligitur dumtaxat ludus ille, qui sive chartis, sive taxillis, sive quovis alio instrumento exercetur, & mero casu fortuito victoria obtinetur. Ita enim communi sensu semper intellecta fuit vox Aleae, & contra hos ludos constitutae fuerunt leges tam civiles, quam Ecclesiasticae; & contra aleatores severe animadvertunt, quippe quod maxime irritent humanam imbecillitatem ad prorumpendum in blasphemias contra divinam Providentiam, cujus nutu etiam nobis fortuita justo consilio disponuntur. Hinc graves Doctores, quos *Quid Alearum nomine denotetur?*

inter

Etiam laicis interdicitur saltem frequens. inter S. Raymundus lib. 2. Summæ tit. 2. scribit. *Peccatum eorum, qui aleæ deserviunt, est mortale, cum tales pœnæ non sint imponendæ pro levi crimine.*

Clericis multo magis. III. Clericis interdictum alearum ludum omnia fere Concilia tam Generalia, quam Provincialia, quam Diœcesana manifestant; & præsertim Tridentinum Sess. 22. c. 1. de reformatione. Et observandum, quod Concilium aleis addit etiam *lusibus*, ut declaret, quod nedum alearum ludus clericis prohibeatur, verum etiam alii lusus, qui indecentiam aliquam immixtam habent, quos inter, omnes chartarum ludi merito recensentur: quippe si harum frequentia nimia etiam laicos dedecet, multo magis clericos, & præcipue in officinis aliisque locis, quæ laicorum observationi patent. Quod autem diximus de Clericis, a fortiori urget pro Regularibus, quos afficit specialis obligatio & voti paupertatis, & laici populi suis moribus ædificandi.

Quid de exponentibus non sua? IV. Ludentes ludo alioquin permisso dominium habere debent eorum, quæ ludo exponunt, ut patet. Hinc, juxta communem, Pupilli absque Tutoris & Minores absque Curatoris & Religiosi absque Superioris licentia, nil exponere possunt; & qui lucratur, tenetur lucrata restituere respective Tutoribus, Curatoribus, Religioni. Et idem dicas de filiis familias, qui cum moderate ludere possint, & ludo exponere de bonis castrensibus, aut quasi castrensibus; non possunt quidquam de bonis adventitiis, & profectitiis exponere contra voluntatem Patris saltem expressam: dixi saltem expressam; quia si Pater sciat filium de prædictis bonis aliquid moderatum exponere, & taceat, videtur jam assentiri.

Specialia de Filio familias. V. Si filius habens a patre licentiam exponendi determinatam summam infra annum, & illa summa lucretur v. g. centum; potest in eodem ludo eademque vice continuante exponere & illa centum, & etiam summam illam sibi a genitore permissam. Si autem, finito jam ludo victor centum recedat, & post paucos dies iterum ludum reassumat; plures dicunt, quod si ludat cum eodem, potest licite ludere de interpretato consensu patris, si vero ludat cum altero, requiratur consensus patris, antequam exponat centum lucrata. Bannez vero in 2. 2. q. 32. a. 7. concedit posse ludere sive cum eodem, sive cum altero. Armilla vero absolute negat cum ullo, cui alii subscribunt apud laudatum Sanchez. Mihi probabilius apparet, quod asseritur ab hoc Auctore.

✠ Non potest prudenter præsumi consensus Patris, ut queat filius notabilem summam, quam acquisivit, iterum etiam in eodem ludo exponere; etsi indoles Patris liberalis sit, & ad filium benevola. Sicut enim juxta do-

ctri-

ctrinam D. Thomæ 2. 2. *q.* 32. *a.* 8. *ad* 3. filius de præsumpto consensu Patris nonnisi modicam potest eleemosynam in pauperes erogare; ita de præsumpta licentia Patris nonnisi modicam valet summam ludo exponere. ✠

§. III. *De Modis ludendi illicitis.*

I. Qui ludens exponit rem alienam, aut furto sublatam, aut commodato vel deposito sibi commissam, usu non consumptibilem, illamque perdit, & a colludente id ignorante illam evincat verus dominus ejusdem rei; tunc tenetur injustus perdens redintegrare victorem, ut patet. Si vero injustus ludens vicerit, tunc vel habebat alia bona, quibus si perdidisset, poterat victori satisfacere, vel non habebat: si habebat, videtur posse retinere, quod vicit: si autem non habebat, aut habendo animus deerat solvendi, non potest retinere, quod vicit. *De exponente lusui rem alienam.*

II. Qui alium ad ludendum compellit, & moraliter cogit; si vincat, restituere tenetur passo coactionem, quod lucratus est; si perdat, repetere non potest: ita S. Doctor in 4. dist. 15. q. 2. a. 5. q. 3. ad 2. Idem dicas, in casu quo ludens victor velit recedere a ludo, & alter compellat ad prosequendum, protestans se non soluturum deperdita, nisi ille prosequatur, aut aliis modis utatur moralem vim inferentibus. *Compellens alterum ad ludendum.*

III. Fraudes in ludo præcipue chartarum quædam a ludi legibus dicuntur permissæ, quædam sunt aperte injustæ. Inter permissas hæ recensentur. Prima, habere chartas meliores, unde certa sit victoria, & nihilominus augere sponsionem, provocando socium si velit tenere. Secunda, habere chartas inferiores, & nihilominus simulare, & provocare sponsionem, ac si meliores haberet, & alter timens recuset. Tertia habere chartas meliores, & simulare formidinem, ut alter animosius provocet, & ita magis perdat. Quarta, videre adversarium sumentem plures chartas quam debeat, & silere, ut propter talem excessum perdat. Iis Henricus a S. Ignatio lib. 9. cap. 55. n. 613. addit quintam, nempe aspicere chartas minus custoditas ab adversario, (addo, non tamen id fraudulenter procurare, sed utendo oscitantia adversarii) & sextam non monere socium, dum errat in numeratione punctorum: (addo, dummodo hæc consuetudo ibidem obtineat). Hæ fraudes dicuntur permissæ, quibus, qui ludo se exponit, implicite assentiri censetur. Fraudes illicitæ sunt. Prima, signare chartas aliquibus notis soli fraudatori agnoscendis. Secunda, numerare pro se plura puncta, & minora pro adversario. Tertia, præoccupare primum locum, quando non est præoccupandus, si hic alio- *Fraudes in ludo quot, & quæ?*

alioquin plurimum conferat ad victoriam. Quarta, defraudare numerando pecuniam deperditam, tantam esse asserendo, cum tanta non sit. Quinta, componere artificiose chartas, ita ut sibi meliores obveniant. Sexta, mentiri dicendo se habere chartas, quas non habet. Septima, habere occultum correspondentem, qui adversarii chartas certis signis indicet.

♣ Circa astutias & sagacitates, quas Auctor post alios Doctores ut in ludo permissas *n. praeced.* recenset atque exponit, animadvertenda erunt quæ in nova Majoris Operis Editione adjicientur. ✠

Quid de æqualitate peritiæ in ludentibus? IV. Quando ludus non est meræ fortunæ, sed requirit etiam peritiam in ludentibus, si illi, qui ludere suscipiunt, ignorent vicissim gradum suæ peritiæ; cum uterque se periculo committat, licite ludunt, & peritior juste lucratur. Prosequendo tamen ludum, & cognita clare alterius collusoris longe minori peritia, tenetur peritior a ludo desistere. Si autem excessus peritiæ non sit notabilis, non videtur injustus lusus. Si demum parum fortuna in ludum illum influeret, & eventus pro maxima parte a peritia penderet; peritior abstinere deberet, nisi forte collusor sua omnino sponte prosequi vellet.

Quid si peritior invitetur a minus perito? V. Quando longe peritior, qui se talem cognoscit, invitatur a minus perito ignorante invitati peritiam; tenetur ille modeste recusare, neque, si ludat, potest retinere quod lucratur; & multo minus lucrata retinere potest, qui se fingit minus peritum, ut alteri fucum faciat, illumque decipiat, ludo exposita sibi lucrando. Alia habet Molina disp. 517. ad hanc rem scitu digna.

Quid de exponentibus reliquum capitalis? VI. Quando ludentes conveniunt versus finem ludi de exponendo id quod remanet, italice *vada il resto*, ille, qui certus est minus sibi capitale remanere, acceptare contra illum, quem scit majori capitali potiri, ut docet rationabilior, non potest. Si tamen uterque ignoret, quid sibi remaneat, & sorti se committere eligant, ut plus vel minus lucrentur, quam exponunt; tunc volentibus injuria non fit.

§. IV. *De Restitutione facienda ab injusto ludente.*

Ad quid teneatur fraudator? I. Qui in eodem ludo perdidit v. g. centum, quæ per fraudem antea lucratus fuerat, tenetur & illa centum, quæ perdidit solvere, & etiam illa centum, quæ per fraudes acquisierat. Item quando fraudator, nisi fraudes adhibuisset, certo perdidisset; tenetur & lucrum restituere, & etiam dare id, quod perdidisset. Si certus esset ipsum, etiam fraude non adhibita, non victum iri, dubitet vero an victoriam esset reportaturus; poterit retinere id, quod exposuerat, debebit tamen restituere rem, quam vicit,

vicit pro rata dubii. Præterea si etiam fraude non adhibita certus sit, se victoriam non fuisse assecuturum, dubitet autem, an fuisset vincendus; tenebitur restituere rem alienam, quam lucratus fuit ob fraudes adhibitas, & tantam rei a se expositæ portionem, quæ coæquare valeat spem victoriæ alterius collusoris. Demum si etiam fraude non adhibita, victoria fuisset æqualiter dubia & æqualiter probabilis utrique; tenebitur restituere, quod per fraudes lucratus est, non tamen rem quam exposuit: quod si spes innocentis revera fuisset major, tenebitur compensare juxta gradum hujusce majoris spei pro rata rei expositæ.

II. Ludens ludo vetito & vincens non tenetur restituere lucrata, antequam petantur a victo. Quia jus commune Cæsareum in lege alearum Cod. de Aleatoribus, prout intelligitur a multis, non obligat victorem ad restituendum, nisi post sententiam judicis. Si autem alicubi essent leges municipales, jubentes restitutionem etiam ante sententiam judicis, quæ non sint desuetudine abrogatæ, observandæ ibidem erunt. Legatur D. Thomas 2. 2. q. 32. a. 7. ad 2. *Quid de vincente in ludo vetito?*

III. Si victor in ludo vetito absque ulla vi vel fraude impediat, ne judex eum restituere compellat, non tenebitur restituere, quia non extat sententia judicis. Si vero a judice interrogetur, tenetur ingenue veritatem fateri se lusisse, & vicisse; & si condemnetur, tenetur in conscientia restituere. Quod si victus promiserit, se non petiturum restitutionem, adhuc illam petere poterit. Excipe dumtaxat casum, nempe si juramento suam promissionem non repetendi firmasset; tunc enim cum non teneatur repetere; & propterea possit absque peccato servare juramentum, in ejusdem reverentiam petere non amplius posset: immo juxta Sotum cum aliis neque petere posset ab Episcopo relaxationem juramenti, sine expressa victoris licentia; quippe relaxatio cederet in præjudicium tertii. *An possit declinare sententiam Judicis?*

✠ De restitutione ab eo facienda, qui ludo vetito aliquid lucratus est, clarius fusiusque sermo erit in nova Majoris Operis Editione. ✠

§. V. *De spectantibus ad Contractum Sortis.*

I. Hic contractus, prout ad rem præsentem pertinet, duobus modis perficitur: primo, quando ex plurium consensu res aliqua divisa in varias partes, est inter eos dividenda; & dici potest sors divisoria, quæ jure naturæ non est illicita, dummodo nulla fraus interveniat. Secundo, quando res non dividitur, sed interventu sortis integra ad unum inter multos debet pervenire; & hic est *Notio, & divisio sortis.*

ludus ille, qui Italice nuncupatur *Lotto*, dum multi aliquid contribuunt, ut describantur inter illos, ex quibus unus vel aliqui dumtaxat debeant sortis favore rei vel rerum sorti commissarum fieri possessor seu possessores.

Conditiones requisitæ, ut sors justa sit licita.

II. Ut hæc sors sit licita, nonnullas postulat conditiones. Prima, ut omnis fraus amoveatur, ne ita disponantur res, ut sors potius super unum determinata cadat. Secunda, debent contributiones taxari proportione servata ad præmium quod emitur tam quoad numerum contribuentium, quam quoad quantitatem summæ contribuendæ. Tertia, ut si requirantur ministri, stipendium eorumdem deductum vel ex pretio rerum, vel ex summis contribuentium debeat esse strictè labori eorum proportionatum, & non amplius. Quarta, antequam contractus ineatur, debent publicari leges ejusdem, ut unusquisque videat, an sibi expediat summam requisitam contribuere; & cum non raro aliqua portio extrahi soleat ad pias causas, id quoque significandum est. Quinta, ut hæ sortes instituantur publica auctoritate, aut publico assensu, qui taxet prudentum judicio, quid contribuendum sit, ut quantum fieri potest, servetur æqualitas inter datum & recipiendum, quando extractio facienda erit; quæ nonnisi assistente publica auctoritate fieri debet.

✠ Specialis difficultas, quæ circa sortitionis ludum a Doctoribus excitatur, in nova Majoris Operis Editione sedulo examini subjicietur, & enodabitur. ✠

CAPUT XIII.

DE CONTRACTIBUS

Sponsionis, & Assecurationis.

§. I. *De spectantibus ad Sponsionem.*

Sponsio quid, & quotuplex?

I. SPonsio, italice *Scommessa*, est contractus quidam, in quo duo vel plures de veritate alicujus rei vel eventus contendentes, sibi vicissim aliquid spondent, ut ejus fiat, qui fuerit veritatem assecutus. A Jure sponsiones quædam sunt prohibitæ. Item jure naturali prohibentur omnes illæ quæ fiunt super actiones peccaminosas, puta qui plus biberit, manducaverit &c. Aliæ autem sponsiones circa actiones, aut res honestas, aut indifferentes non sunt prohibitæ, dummodo serventur justæ conditiones, quas circa ludum observandas tradidimus.

Sponsionem facere super peccato alterius

II. Quidam illicitis sponsionibus accensent illas, quæ fiunt super peccato alterius, puta quod redibit ad scortum

tum,

tum, quod ad ebrietatem, quod occidet &c. quia præbetur occasio tenenti partem affirmativam, desiderandi peccatum alterius. Soto tamen, & aliis non videtur illicitum.

III. Sponsio aliquando potest, immo debet esse inæqualis, ita ut unus perdat v.g. quinquaginta, alter centum, ita postulante inæqualitate probabilitatis. At difficultas est, quando quis certus omnino est de veritate rei præteritæ vel præsentis, aut de eventu futuro, & alteri ipsum provocanti protestatur se certum & securum esse, & nihilominus alter insistit provocando ad sponsionem; an possit, qui certus est, acceptare post factas protestationes suæ securitatis & scientiæ. Doctores communius negant, dicentes non debere spondere, & si vincat, ad restitutionem teneri. Hinc deducas, quod si quis putans se omnino certum de parte, quam sustinet, spondeat, & deinde ob supervenientia motiva in dubium inducatur; si vincat, retinere potest, quod vicit: quia quamvis spondendo, dum existimabat se certum de parte, quam sustinebat, peccaverit affectu injusto; processu tamen, exorto dubio, juste vicit: quia tandem nulla injustitia realis interfuit, dummodo eodem circiter dubii gradu ac competitor hæsitarit. *Inæqualitas sponsionis ob motiva inæqualia.* *Deductio inferenda.*

IV. Si commissa jam sponsione inter duos vel plures, quod v.g. currendo, æquitando &c. unus alterum superabit, post initum contractum aliquis eorum resiliat, si resiliat absque justa causa, solvere tenetur; eo quod jam contractus fuit mutuo eorum consensu celebratus; & alioquin in ipso stat, ne alter vincat, aut vincere possit. Si tamen fieret hic contractus ad modum ludi, Italice *disfida*, puta se provocando ad ludendum pila de tanta summa pecuniæ, & deinde alter nollet amplius ludere; tunc rescinderetur contractus, neque quidquam esset restituendum: verum hæc non est sponsio, sed provocatio ad ludum, quo non posito, non acquiritur jus ad commissum. *Casus exurgens resolvitur.*

§. II. *De spectantibus ad Assecurationem.*

I. Assecuratio est contractus, quo qui pro pretio vel interesse suscipit in se periculum alicujus rei. Hinc liquet esse contractum onerosum, quamvis etiam possit gratis fieri; & tunc reducitur ad contractum gratuitum donationis. Celebratur autem assecuratio per mutuum consensum inter assecuratorem & assecuratum; & ut evitentur contentiones, satius est scripto consignare pretium assecurationis, & materiæ assecuratæ quantitatem & qualitatem. Inferas igitur, quomodo ad hujus contractus æquitatem requiritur æqualitas inter pretium *Assecurationis Notio.*

& periculum rei assecuratae, quod suscipitur, considerata qualitate periculi, non rei eventu, sed quando celebratur contractus: & sicut in venditione datur pretium summum, medium, & infimum; ita in assecuratione, comparative ad tres periculorum gradus, statuitur pretium assecurantis.

Prima conditio ad aequitatem contractus. II. Inferas iterum, quomodo ambo contrahentes debent esse dubii de periculo; si enim alteruter illorum esset moraliter certus vel nullum extare periculum, vel rem jam periisse, aut certo esse perituram, injuste contraheret. Propterea assecurator securus, quamvis scientia privata, nullum extare periculum, non potest lucrum recipere; quemadmodum neque assecuratus certus rem periisse, vel esse perituram, posset petere aut retinere pretium assecurationis. Immo ille, qui deciperet, teneretur nedum restituere decepto id, quod ab ipso accepit, verum etiam damna omnia resarcire ex contractu secuta, puta, expensas factas in celebratione contractus, lucra cessantia, si pecunia illa vel re illa aliquid lucraturus fuisset deceptus, & non lucratus fuit, quia pecuniam vel rem tradidit decipienti.

Altera conditio. III. Inferas praeterea, quod in casu quo assecurans sciret, longe minus esse periculum quam putatur, vel assecuratus conjiceret ex rumoribus, aut prudentibus indiciis, esse longe majus quam communiter creditur; uterque tenetur hanc notitiam manifestare: aliter tanquam deceptores tenerentur restituere pro rata notitiae habitae majoris vel minoris periculi, quantumvis privata esset notitia acquisita; quia, cum fundamentum aequitatis hujusce contractus sit gradus periculi, hoc occultato, corruit aequitas ejusdem.

CAPUT XIV.

DE CONTRACTIBUS

Fidejussionis, Pignoris, & Hypothecae.

§. I. *De spectantibus ad Fidejussionem.*

Fidejussionis notio. I. Fidejussio est alienae obligationis in se susceptio, ut fidejussor se ad illam implendam obstringat, si debitor principalis ab ea defecerit. Hic contractus perficitur solo contrahentium consensu in foro conscientiae.

Conditiones in Fidejussione requisitae. Prima. II. Septem conditiones ad valorem hujus contractus requiruntur pro foro conscientiae. Prima, ut fidejussio sit accessoria contractui debitoris principalis, etiamsi fidejussor fidejusserit, antequam ab altero celebretur contractus, puta emptionis: neque fidejussio incipit existere, nisi

nisi celebrato contractu, & alter principalis contrahat obligationem solvendi. Proinde si quis pro alio se constituat debitorem principalem, tunc non est fidejussio, quæ debet esse accessoria debito alterius; & tunc potest primo loco impeti ille, qui ita se debitorem constituit, relicto v. g. emptore: quod in fidejussione fieri nequit; neque enim fidejussor conveniri potest ad solvendum, nisi prius a principali debitore repetitum fuerit debitum.

III. Secunda conditio est, quod fidejussor ad plus non obligetur, quam sit obligatus debitor principalis tam quoad summam quam quoad qualitatem pecuniæ aut rei, eo quod sit in merum supplementum. *Secunda conditio.*

IV. Tertia conditio est, quod si obligatio principalis sit irrita, irrita quoque sit fidejussio, ob eamdem rationem: unde si fidejussio sit v. gr. pro debito fœneratitio, cum debitum utroque jure sit nullum, ita & fidejussio. *Tertia conditio.*

V. Quarta conditio est, ne compellatur fidejussor solvere, nisi facta exploratione, an debitor principalis solvere queat aut in toto, aut in parte; & tenebitur fidejussor, quod ille non potest. *Quarta conditio.*

VI. Quinta conditio est, quod fidejussor sit habilis ad solvendum pro alio: si enim sciens suam impotentiam fidejubeat, peccat mortaliter, graviter decipiendo creditorem. Et in casu, quo ex hac deceptione damna alia evenirent creditori, ad hæc omnia teneretur fidejussor, præter debiti solutionem. Debitor etiam principalis si culpabiliter non solvat, quia ex vitio se impotem reddiderit, tenetur resarcire fidejussorem in omnibus ab ipso erogatis, cum ex vi contractus teneatur indemnem servare fidejussorem quoad omnia. *Quinta conditio.*

VII. Sexta conditio est, quod sit persona ad fidejubendum idonea. Hinc uxor prohibetur fidejubere pro marito: unde creditor, qui a tali muliere solutionem accepit, restituere tenetur. Obligatio tamen valorem habebit, si firmetur juramento. Minores, qui nondum 25. annos attigerint, possunt quandoque fidejussioni obligari; possunt tamen beneficio restitutionis uti, rescindendo contractum, eo quod legaliter semper censeantur læsi. Excipe nisi fidejubeant pro Patre carceribus mancipato. Milites, dum bello vacant, non possunt fidejubere. *Sexta conditio.*

VIII. Septima conditio est, quod fidejussio gratis fiat. Addunt aliqui, dummodo fidejussor nullum damnum prudenter prævideatur passurus; quia tunc, cum evaderet onus pretio æstimabile, posset de aliquo præmio convenire. Hæc dicta sunt secundum jus commune, absque præjudicio legum & consuetudinum municipalium. *Septima conditio.*

* Lege quæ adjecta sunt huic num. in Majori Opere; & præsertim vide discussam difficultatem, an licitum sit

pro fidejussione exigere pretium a debitore pro ratione quantitatis debiti & periculi. *

§. II. *De Notione, & Divisione Pignoris, & Hypothecæ.*

Notio Pignoris, & Hypothecæ.

I. Pignus est contractus, in quo creditori traditur a debitore res aliqua mobilis pretio æstimabilis ad securitatem sui crediti: unde res tradita ita remanet eidem obligata, ut ex ipsa possit deducere solutionem, servatis servandis infra explicandis. Hypotheca est contractus, quo creditori obligatur a debitore res immobilis ad securitatem sui crediti, ut similiter ex ea deducere possit solutionem, servatis similiter servandis. Differentia autem præcipua inter hos contractus in eo consistit, quod pignus traditur in manus creditoris, hypotheca autem manet apud debitorem. Item, quod pignus est semper res determinata, quia cum tradatur in manus creditoris, patet, quod nil indeterminatum tradi possit; hipotheca autem quamvis sæpe sit rei determinatæ, aliquando immo plerumque etiam est rei confusim datæ, ut fieri solet in hypotheca generali omnium bonorum debitoris.

Quotuplex Hypotheca.

II. Hypotheca duplex est, nempe Conventionalis seu expressa, quæ fit expresso partium consensu, & mutua conventione, vel etiam decreto judicis: alia est tacita seu Legalis, quam consuetudo vel lex attribuit, quamvis de ipsa in contractu nulla mentio fiat.

§. III. *De Obligationibus Oppignerantis, & Hypothecantis.*

Prima obligatio.

I. Prima debitoris oppignerantis, vel hypothecantis obligatio est, ut tradat creditori rem oppignerabilem, vel eidem obliget hypothecabilem. Res autem, quæ dari possunt in pignus vel hypothecam sunt omnes illæ, quæ vendi possunt, habitæ etiam in spe; res incorporales, nempe jura, credita quæ quis habet, usufructus alicujus capitalis, Emphyteusis, non tamen Feudum, nisi obtenta prius permissione a domino directo feudi; item jurisdictio temporalis. Quæ autem vendi nequeunt, neque oppignerari aut hypothecari possunt: hujusmodi sunt res Ecclesiæ, juspatronatus quoad præsentationem ad beneficia, mobilia pretiosa divino cultui dicata, puta paramenta pretiosa, calices, candelabra &c. nisi tantum ad redimendos captivos, vel ob aliquam causam necessariam, post obtentam facultatem requisitam. Item homo liber oppignerari non potest; si tamen se in pignus tradat ei, qui pecunia illum redemit, donec ipsi satisfaciat, licite fit.

Secunda & tertia obligatio.

II. Secunda obligatio est, ne oppignerans, vel hypothecans

cans eamdem rem pluribus det, vel obliget, nisi revera sufficiat pro eorumdem creditis assecurandis. Tertia obligatio est, quod oppignerans compenset omnes expensas a creditore factas, ne res oppignerata pereat, vel lædatur, & ut conservetur: neque potest pignus repetere, nisi integre satisfecerit etiam pro hujusmodi expensis.

III. Quarta obligatio est, ne debitor vendat rem hypothecatam, nisi prius moneat de hoc volentem illam emere; nam graviter deciperet illum id occultando, quandoquidem putans emere rem liberam, emeret rem alteri obligatam. Verum tamen est, quod creditor non posset impetere hunc emptorem rei sibi hypothecatæ; nisi prius convenerit debitorem, ejusdem fidejussores, & eorum hæredes: ita ex Authentica de fidejus. §. *sed neque*: & postquam creditor probaverit in foro, rem illam fuisse sui debitoris tempore debiti contracti, & fuisse sibi hypothecatam, nec non imperita ab eo fuisse bona debitoris, fidejussorum, & hæredum eorumdem; tunc possessor rei hypothecatæ cogitur solvere: cui inde creditor credere tenetur actionem, & jus quod habebat contra debitorem, & fidejussores, & hæredes, a quibus compensationem juridice exigere poterit pro re hypothecata, qua spoliatus fuit a creditore. *Quarta obligatio.*

§. IV. *De Obligationibus creditoris, cui datum est Pignus, vel facta Hypotheca.*

I. Prima obligatio creditoris oppigneratarii est conservare pignus, ne pereat, aut deterius evadat; aliter teneretur de damno secuto ob ipsius culpam latam, vel levem juridicam, juxta regulas contractus cadentis in utilitatem utriusque. Secunda, quod non potest uti re oppignerata, absque debitoris consensu. Si tamen ea utatur in utilitatem debitoris, ne deterior evadat, puta si utatur moderate equo ad ipsum exercendum, ne infirmetur, bene agit. Si vero utatur re in propriam utilitatem de consensu debitoris, debet talis usus computari in sortem; aliter esset usura. Tertia, tenetur fructus perceptos ex re oppignerata, vel hypothecata computare in sortem, deductis tamen expensis ac laboribus ad eos percipiendos. *Tres primæ creditoris oppigneratarii vel hypothecarii obligationes.*

II. Quarta obligatio est, quod non possit ita contrahere, ut si debitor non solvat tempore constituto, pignus censeatur venditum creditori pro debito, vel pro tanto pretio; quia id lex prohibet, ut diximus in præcedentibus. Potest tamen ita contrahere, ut si debitor non solvat tempore constituto, possit creditor pignus vendere, ut sibi satisfaciat, & si quid supersit, reddat debitori: & in hoc casu debet vendere quanti pluris potest, salva justitia, ne præjudicet domino pignoris. Justum tamen *Quarta obligatio.*

 est,

est & debitum, ut, antequam vendat, moneat debitorem, si forte velit ipse rem illam vendere; quod si velit, tenetur illam eidem cedere vendendam, ita tamen ut vel non exeat ex ipsius manu, vel si exire debeat, debitor det fidejussionem vel aliud pignus æquale. Quod si nullus terminus pro solutione constitutus fuerit, tunc incipit debitoris mora, quando transacto convenienti tempore, creditor petit sibi satisfieri; & postquam bis vel ter petierit, præmissa admonitione, poterit exequi pactum vendendi pignoris modo nunc dicto.

Quinta conditio. III. Quinta conditio est, quod creditor, soluto toto debito, & non ante, reddat pignus debitori; propterea quamvis unus ex hæredibus debitoris solveret, vel unus ex hæredibus creditoris solutionem reciperet pro rata sua, non idcirco restituendum est pignus, neque quoad partem.

CAPUT XV.

DE CONTRACTIBUS

Depositi, & exinde Sequestri, Commodati, Precarii, & Mandati.

§. I. *De spectantibus ad contractus Depositi, & Sequestri.*

Notio Depositi. I. DEpositum non significat proprie ipsam rem depositam, sed contractum, quo traditur res alicui custodienda; unde non perficitur solo consensu, sed rei traditione a depositario acceptæ ad custodiam: quod contingit aliquando implicite fieri, puta si res tuas alicui tradas, ad quem ex officio, quod erga te gerit, spectet res tuas custodire: v. g. dum iter habes, pervenis ad cauponam, caupo tibi cubiculum assignat, in quo res tuas reponas &c. hic ex vi officii sui hoc se gerendi modo curam suscipit rerum in cubiculo assignato custodiendarum. Aliter autem dicendum esset, si brevi ibidem moraturus, donec jentaculum sumas, & interea res tuas relinquas vel currui alligatas, vel in vestibulo diversorii positas, quin illas custodiendas assignaveris.

Depositum quotuplex? II. Depositum aliquando est Purum, aliquando Mixtum alteri contractui. Purum suscipitur in gratiam solius deponentis: Mixtum resultat etiam in utilitatem depositarii, puta si eidem pro custodia aliquid tribuatur; & tunc immiscetur alteri contractui aut locationis, aut mutui &c.

Varii modi tradendi deposita. III. Variis modis deposita traduntur. Primo sigillata, & obsignata; & tunc, quamvis esset pecunia, ea uti non po-

potest depositarius, sed intactam servare debet: & cum dominium maneat apud deponentem ut dominum rei, ipsi perit, si absque depositarii culpa pereat. Secundo datur res deposita numerata, vel mensurata, ex. gr. tot modii tritici, tot capita pecorum &c. quæ ideo numerantur, non ut eorum usus concedatur depositario, sed ut liquido constet, quantum reddere debebit: & tunc similiter dominium remanet deponenti. Tertio res numerata, vel mensurata traditur, concedendo facultatem depositario, ut illa utatur, & cum sola obligatione reddendi tantumdem: & tunc si utatur re, transit hic contractus in mutuum pro ea parte, quam consumit, aut pro toto, si totum consumat; cum obligatione reddendi tantumdem, quando libuerit deponenti.

Non potest depositarius per se loquendo uti re deposita.

IV. Igitur per se loquendo, attenta natura hujus contractus, non potest depositarius uti re deposita, cum eidem tradatur non ad usum, sed ad custodiam: Si tamen opus esset aliquando uti re deposita, ne deterioraretur per non usum, tunc prudenter & rationabiliter præsumitur consensus domini, ut debita moderatione depositarius ea utatur ob hoc solum motivum, ne deterior fiat; & excepto hoc motivo, probabilius peccare videtur depositarius, si re usu consumptibili deposita in sui commodum utatur; & in hoc omnes conveniunt, si incertus sit se habiturum tantumdem restituendum ejusdem perfectionis, quando a deponente repetetur: probabilius etiam videtur, quod etiamsi habeat tantumdem restituendum, non possit absque licentia uti. Si autem bona fide egerit absumendo, certus se habiturum tantumdem, excusari poterit a peccato gravi: ante factum vero nemini consulendum est, ut absque licentia absumat rem consumptibilem penes se depositam.

Obligationes depositarii.

V. Tenetur itaque depositarius depositum reddere statim ac a deponente petitur, quamvis dixisset se non petiturum, nisi post tantum tempus. Excipe, nisi prudenter prævideas ab eodem repeti in damnum sui, vel proximi, puta si repetat equum, ut pergat ad occidendum inimicum &c. Item nisi bona ipsius deponentis sint publicata, & fisco addicta. Item nisi deponens fuisset furatus rem depositam, & multo minus si eam deposuisset in manibus domini rei depositæ; qui, si ut suam probaverit, potest eam retinere. Item si non fuerit adhuc præstita satisfactio pro expensis circa rem depositam necessario factis: in his enim casibus non tenetur statim restituere &c. Secundo tenetur depositarius ad damna dumtaxat pro dolo, & culpa lata; quia est contractus cedens in utilitatem solius deponentis, si sit merum gratuitum depositum: quod si cederet etiam in utilitatem depositarii, vel quia fuit eidem concessus usus, vel quia alio titulo

tulo sibi etiam utilitas provenit, tenetur de culpa etiam levi; & etiam de levissima, si se obtulisset ad custodiendam rem maximi momenti, & spopondisset exquisitam diligentiam, juxta dicta de contractibus in genere. Cavere autem debet depositarius, ne rem depositam tradat, nisi aut domino ejusdem, aut tali personæ ab eo missæ.

Depositarii munus a quo obeundum? VI. Munus depositarii potest exerceri a quovis rationis usu pollente, etiam a fœmina. Non a Religioso professo, nisi de licentia Superioris: aliter ageret contra paupertatis votum; in casu enim, quod ex culpa lata teneretur ad redintegrationem, hæc subeunda esset a Religione, cui oneri illicite subjiceretur sine suo consensu.

* Neque Ecclesia, ex deposito facto penes Clericum v. g. Canonicum seu Rectorem ejusdem, neque Monasterium ex deposito facto apud Religiosum, oneri subjicitur resarciendi damnum obveniens ei qui deposuit, si ex dolo aut culpa lata depositarii illud pereat, nisi depositum conversum fuerit in commodum & utilitatem totius Ecclesiæ vel Monasterii. Hæc concors est Doctorum sententia innixa textui expresso in *Cap. Gravi* 1. de Deposito. *

Contractus Sequestri. VII. Contractus Sequestri in eo constit, quod res controversa traditur alicui tertio custodienda, ut deinde ad illum perveniat, cui juste adjudicabitur.

§. II. *De spectantibus ad contractus Commodati, & Precarii.*

Commodatum quid? I. Commodatum est contractus, quo res aliqua gratuito traditur alteri ad merum usum, usque ad tempus constitutum; ita ut, antequam tempus finiatur, regulariter repeti non possit.

Obligationes commodantis. II. Obligationes commodantis sunt. Prima, ut manifestet vitia rei commodatæ, ne ulli noceat; & nisi manifestet, tenetur de damno inde secuto. Secunda, ut faciat expensas extraordinarias circa rem commodatam, quia quoad ordinarias tenetur commodatarius. Tertia, ne repetat ante constitutum tempus, aliter teneretur ad damnum inde contingens commodatario; nisi forte haberet justam causam repetendi, puta si ex carentia rei suæ damnum consimile vel majus inopinato immineret sibi. Dixi *inopinato*; nam si necessitatem sibi eventuram prævideritt, & nihilominus commodaverit, censetur cessisse juri suo.

Obligationes commodatarii. III. Obligationes Commodatarii, ex communi sunt. Prima, ne utatur re commodata, nisi ad eum usum, pro quo eam recipit, vel pro quo prudenter credat, dominum præstiturum consensum. Secunda, ut finito termino temporis constituti, rem commodatam restituat; si enim sit in

in mora culpabili, & res quocumque casu pereat, ipsi perit; & tenetur ad omne damnum ex tali mora secutum. Tertia, ut faciat omnes expensas ordinarias pro conservatione rei commodatæ. Quarta, ut custodiat rem commodatam summa diligentia; unde tenetur ad damna etiam ex levissima culpa juridica, cum contractus cedat in sui solius utilitatem.

IV. Precarium est contractus, quo res conceditur alicui ad usum sicuti in commodato, cum hac distinctione, quod in precario nullum constituitur tempus, & potest repeti ad beneplacitum concedentis; cum in commodato repeti nequeat, antequam expiret tempus constitutum, seu congruum. *Quid sit Precarium?*

§. III. *De Contractu Mandati*.

I. Mandatum Italice *Commissione e non Comandamento*, est officium susceptum in gratiam alterius, seu obligatio ab aliquo suscepta aliquid agendi gratis in gratiam alterius, puta aliquid emendi, vendendi &c. additur ly *gratis*, quia si fiat pretio, erit locatio operæ, & non Mandatum. *Quid sit Mandatum?*

II. Obligatio mandantis in eo est posita, ut subministret mandatario requisita ad mandati executionem, & solvat omnes expensas ab eodem factas, id dictante lege naturali. Obligationes autem mandatarii sunt. Prima, ut omnem diligentiam adhibeat, ac si ageret in causa propria. Secunda, ut nitatur negotium susceptum consummare, & perficere meliori modo, quo potest. Tertia, ut compenset damna, si dolo aut culpa lata juridica peccet: teneretur etiam de levi culpa, si se obtulisset, dum alius ipso diligentior in promptu erat; immo etiam de levissima culpa, si maximam diligentiam spopondisset, aut si illam natura negotii postularet. Quarta, ut minime confinia mandati impositi prætereat. Quinta, ut nihil petat pro mandato exequendo; aliter esset locatio operæ: unde non potest se compensare occulte pro labore & tempore impensis in gerendo negotio. *Obligationes mandantis, & mandatarii.*

TRA-

TRACTATUS XI.

IN OCTAVUM

Decalogi Præceptum.

CAPUT UNICUM

De Obligationibus Personarum ad Legale Judicium requisitarum.

§. I. *De spectantibus ad Personam Judicis.*

De scientia in Judice requisita.

I. TEnetur Judex, juxta commune, quoad intellectum ea scientia pollere, quæ necessaria est ad recte judicandum; cum quilibet teneatur sub gravi eas cognitiones habere, quæ ad proprium ministerium rite obeundum sunt necessariæ, quales in Judice sunt, scientia Legum, scientia Consuetudinum & Regularum in materia juris & justitiæ. Quando igitur ex imperitia errat judicando, quamvis existimet se recte judicare, tenetur omnia damna parti, ex suo judicio detrimentum passæ, resarcire. Hinc tenetur judex certitudinem saltem moralem habere in causæ, quam audit, cognitione, ne errandi periculo se exponat cum onere restituendi.

Quænam voluntas requiratur in Judice?

II. Tenetur Judex præterea juxta S. Thomam 2. 2. q. 60. ar. 2. esse immunis ab illis criminibus, de quibus judicium profert. Tenetur item judicare secundum leges tam quoad servandum ordinem procedendi in forma judicii, ita ut servetur ordo legalis in processibus formandis &c., quam quoad ferendam sententiam secundum statuta a legibus, ut S. D. asserit loc. cit.

Quid agendum, quando non constat, cui jus competat?

III. Quando jus non est clarum, idest quando non constat clare, cuinam parti litigantium competat jus, tenetur judex judicare secundum probabiliorem. Proinde Innocentius XI. reprobavit hanc thesim n. 2. *Probabiliter existimo judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem.*

Quid, quando jura sunt æqualia?

IV. Quando argumenta partium sunt æque probabilia, & res controversa a nemine earum possidetur, debet res æqualiter inter eas dividi, ita exigente æquali jure earumdem. Hinc reprobavit Alexander VII. thesim num. 26. *Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.* Dixi si a nulla partium possidea-

sideatur; quia, ut vidimus suo loco, *in dubiis melior est conditio possidentis*.

✠ Animadvertendum est, quod Judex in causis criminalibus, si utrinque appareat æqualis probabilitas, debet reo favere, eum absolvendo, *ex reg.* 11. *Jur. in* 6. Alioqui se exponeret periculo damnandi innocentem. ✠

V. Ex communi sententia, judex non potest licite munera a partibus, antequam ferat sententiam, recipere. Neque audiendi sunt, qui permittunt posse recipi esculenta & poculenta, quandoquidem etiam ista emollire valent animum judicis: eo vel magis, quia semper prudenter suspicari potest, dona illa fieri aliquo modo præter voluntatem, utpote ex metu profluentia. *Non potest munera recipere.*

VI. Tenetur Judex sub mortali providere de Advocato pauperibus, nedum extrema, sed etiam gravi necessitate advocati laborantibus, qui illos defendat in causa justa; quamvis non habeant, unde solvant, jubendo Advocato, ut ipsis gratuito patrocinetur, nedum quando ob inopiam non inveniunt patrocinatorem, verum etiam quando propter potentiam adversarii nemo audet illis patrocinari; & tenetur advocatus justæ jussioni obtemperare ex præcepto gravi dilectionis proximi. *Tenetur providere de Advocato pauperibus.*

VII. Tenetur Judex celeritate moraliter possibili expedire lites, cum litigantes jus habeant, ne sine justo motivo differatur judicium; propterea dilatio evadit magis, vel minus gravis pro ratione moræ, vel etiam damnorum inde manantium: neque liber ullatenus erit judex, sine justa causa differens, ab onere redintegrandi damna & expensas, quas compulsi fuere litigantes, præcipue advenæ, facere ob dilationem. *Qualiter teneatur expedire causas?*

VIII. Judex debet habere jurisdictionem & auctoritatem in personas, & causas judicandas; hinc judicium sine jurisdictione prolatum est irritum. Quatuor autem modis habetur jurisdictio legitima; nempe ratione potestatis ordinariæ, vel delegatæ; ex partium litigantium consensu, & compromisso; ratione delicti in suo territorio commissi; & ratione rei in suo territorio existentis, de qua excitatur lis contra possessorem. *Qua auctoritate pollere debeat?*

IX. Judex judicans ex cognitione injuste extorta, graviter peccat, & tenetur ad redintegrationem omnium damnorum ex tali judicio secutorum. Extorquetur autem injuste confessio, (relictis pluribus ad Juristas spectantibus) Primo, si judex interroget reum, nulla præcedente infamia, vel semiprobatione, aut sine sufficientibus indiciis. Secundo, si tormenta adhibuit, quando non debebat; & quamvis die sequenti reus confessionem ratam habeat, nihilominus nullum robur addit. Tertio, si persona torqueri non poterat, quia vel privilegiata ob dignitatem, aut ob aliud motivum vel infirmitatis vel ætatis in- *Qualiter peccet judicando ex cognitione injuste extorta?*

com-

competentis. Quarto, si dolose actum fuerit, puta promittendo ficte impunitatem.

Quotuplex inquisitio? X. Inquisitio alia est Generalis, alia Specialis, alia Mixta. Generalis, quando judex generaliter inquirit, an leges observentur. Specialis, quando de determinata persona, determinatoque delicto inquirit. Mixta, quando inquirit generatim de aliqua persona, & specialiter de crimine determinato; vel e contra, quando generatim inquiritur de aliquo crimine, & specialiter de persona determinata.

Quomodo se gerere debeat circa accusationem? XI. Quando Judex procedit per vim accusationis, & accusatio est juridica, testem juridice interrogat, etiamsi ante accusationem nulla infamia præcesserit. Quando vero Judex procedit per viam denunciationis, tunc interrogat juridice testes, quando agit ad instantiam denunciatoris rationabiliter petentis, ut causa examinetur.

An inquirere possit absque ullo motivo? XII. Judex, etiam absque ullo motivo, potest licite facere inquisitionem generalem. Cavendum tamen est, juxta monitum Sylvii in art. 1. cit. quæstionis, quæsito 2., cavendum est illis qui interrogantur, etiamsi sub juramento interrogentur, ne manifestent occultos criminosos nulla criminum infamia laborantes; (nisi vel ad emendationem eorum necessarium sit, ut manifestentur Superiori, non tanquam Judici, sed tanquam Patri; aut nisi aliquod grave damnum immineat, si non denuncientur; quia in hoc casu nulla habenda est ratio famæ eorum:) neque juramentum datum quidquam obest; quod non potest esse vinculum iniquitatis: est autem contra charitatem occultum criminosum manifestare, nisi in duobus indicatis casibus. Unde si Visitator, aut Inquisitor circa illa interroget, quæ tu nosti sed occulta, debes tacere, aut etiam si opus sit, negare te illa scire; quia debes respondere juxta mentem interrogantis rationabilem: mens autem interrogantis est, seu esse debet, ne detegantur personæ in particulari, nisi præcesserit infamia per rumorem, denunciationem, aut accusationem; dummodo scilicet publicum bonum, aut proximi non periclitetur.

Quomodo quando crimen est publicum, & ignoratur delinquens? XIII. Quando crimen est publicum, & ignoratur criminosus, potest & tenetur judex inquirere in genere, quisnam illud perpetrarit. Non potest autem licite judex facere inquisitionem specialem contra aliquem, inquisitione tendente ad punitionem, nisi præcesserit ejusdem personæ diffamatio, vel semiprobatio, vel aliud justum motivum, a quo aperiatur aditus inquisitioni.

An possit abolere accusationem? XIV. Judex, qui est Princeps supremus, potest de jure abolere accusationem quamvis ordinatam ad commune bonum, quando ipsi in conscientia & coram Deo videtur ita expedire bono & quieti Communitatis. Judex autem inferior supremo id agere non potest, regulariter loquen-

quendo. Ait tamen Cajetanus in Commentario super ar. 1. quæst. 68. quod etiam Judex inferior ex Epichia & Gnome, ideft ex æquitate & altiori judicio poteft aliquando non admittere accufationem legitimam pro communi bono, fi videat illam communi bono perniciofam; inchoatam autem abolere, fi aliter non poteft fuftinere commune bonum, fufpendendo profecutionem vel diffimulando, poteft.

XV. Judex in inquirenda veritate non poteft licite uti tortura, nifi poft adhibita omnia alia media ad veritatem affequendam. Ad torquendum autem reum prærequiruntur indicia aut probationes de commiffo crimine gravi & tali, quod mereatur pœnam mortis, quæ indicia fint adeo vehementia, quod non defit nifi confeffio rei ad plenam probationem; & propterea Judex compellatur ad illum torquendum, ut confiteatur. Qui autem femel tortus fuit, & confeffus non fuerit reatum, non poteft iterum torqueri, nifi adveniant nova indicia. Poteft autem tortura repeti, quando confeffus crimen in tortura, ab hac folutus, negavit coram judice, & revocavit confeffionem factam. Quando vero tertio torquetur, & tertio in tortura confitetur, nec non tertio a tortura folutus revocat confeffionem, abfolvendum effe dicunt; quia præfumitur fola tormentorum vi extortam fuiffe confeffionem falfam, eumque effe innocentem. Aliqui tamen excipiunt cafum, in quo indicia effent adeo vehementia, ut prudentem præfumptionem relinquant, delictum a reo malitiofe negari. Tortura tunc eft injufta, quando fpectatis viribus & complexione rei cenfetur moraliter impoffibile, quod illam fuftinere poffit, & tunc adimitur Judici jus procedendi ex confeffione hoc modo extorta; quia injufte. In jure eximuntur a tortura Viri Illuftres, aut conftituti in magna dignitate, Senes, Impuberes, Doctores, Milites, Prægnantes, & Mulieres nondum confirmatæ a partu. In quibufdam tamen cafibus etiam prædictæ perfonæ torturæ fubjiciuntur; circa quod plura apud Juriftas.

Quando poffit uti tortura, & quomodo?

XVI. Circa relaxationem pœnæ delictis debitæ ita differit S. Thomas 2. 2. q. 67. a. 4. *Duplici ratione impeditur Judex, ne reum a pœna abfolvere poffit: primo quidem ex parte accufatoris, ad cujus jus quandoque pertinet, ut reus puniatur, puta propter aliquam injuriam in ipfum commiffam, cujus relaxatio non eft in arbitrio alicujus judicis; quia quilibet Judex tenetur jus fuum reddere unicuique. Alio modo impeditur ex parte Reipublicæ, cujus poteftate fungitur, ad cujus bonum pertinet, quod malefactores puniantur. Sed tamen quantum ad hoc differt inter inferiores Judices, & fupremum Judicem, fcilicet Principem, cui eft plenaria poteftas publica commiffa: Judex enim inferior*

Poteft ne relaxare pœnam

vior non habet potestatem absolvendi reum a pœna contra leges a Superiore sibi impositas .... Sed Princeps, qui plenariam habet potestatem in Republica, si ille, qui passus est injuriam, velit remittere, poterit reum licite absolvere, si hoc publicæ utilitati viderit non esse nocumentum.

§. II. *De spectantibus ad Accusatorem.*

Quid sit Accusatio, & quid Denunciatio? I. Animadvertendum in primis est cum S. Thom. 2.2. q. 68. ar. 1. quid intersit Accusationem inter, & Denunciationem. *Hæc est differentia inter denunciationem, & accusationem, quia in denunciatione attenditur emendatio fratris, in accusatione autem attenditur punitio criminis.*

Quis teneatur accusare ex officio? II. Tenentur sub mortali delinquentes accusare, si sufficienter probare possint, omnes illi, qui ex officio stipendium a Republica recipiunt: immo si etiam jubeantur, ut deferant crimina, quæ vident aut audiunt a viris fide dignis, tenentur id exequi; & si quis omittat, reus efficitur omnium damnorum ex silentio suo profectorum. Ratio patet; quia ideo stipendium accipit. Multo magis ad id tenentur, qui ex stipendio deputantur ad custodiendos agros a furunculis & vastatoribus, vias publicas ab aggressoribus &c. & si a proprio munere deficiant, non deferendo, non accusando &c. omnibus damnis ex defectu suo profectis fiunt obnoxii.

Quis teneatur licet non ex officio? III. Personæ privatæ, quamvis non ductæ stipendio, tenentur sub mortali denunciare, nota bene, non dico accusare, sed denunciare, quando crimen aliquod vergit in damnum Communitatis sive spirituale, sive temporale, ne progrediatur: hujusmodi crimina sunt proditio patriæ, signatio falsæ monetæ, veneficia, Hæresis, & alia similia; tametsi deferens alicui incommodo subjici forte deberet. Circa hoc notanda est thesis 5. ab Alexandro VII. reprobata: *Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.* Etiam pro justa defensione innocentis a gravi malo imminente, quæ nulla alia via obtineri potest, tenetur quisque ex charitate reum aut denunciare, aut accusare.

Quid quando crimen probari non potest? IV. Quando crimen probari non potest, abstinendum est ab accusatione: in eo autem casu admonenda est persona, cui malum imminet, ut sibi caveat, quin eidem detegatur insidiator, nisi forte necesse sit. *Quid quando crimen probari potest, sed est occultum?* Abstinendum item ab accusatione, quando crimen incipit in dubium revocari, post diligentem adhibitam inquisitionem, ne graviter lædatur ejus fama.

V. Quando crimen probari potest, sed est occultum, si speretur privata correptione delinquentem emendatum iri, & pro damnis satisfacturum; videtur, quod non sit procedendum ad accusationem. Excipiuntur crimen hæresis, & non-

& nonnulla alia, de quibus actum fuit Tract. 4. cap. 8. §. §. 5. & 6. quæ denuncianda sunt, nulla præmissa correptione.

VI. S. Thomas 2. 2. q. 68. ar. 2. docet accusationem judicialem faciendam esse in scripto. Ibidem autem a. 3. asserit accusationem reddi injustam, nedum quando est calumniosa & fraudulenta, sed etiam *quando accusator tergiversatur, scilicet abstinendo ab eo, quod cœperat, quasi tergum vertens inordinate*, nempe sine justa causa; quia in re gravi decipit justitiam. Propterea, quando accusator deficit in probatione, adjicitur pœnæ Talionis: ita S. Doctor in art. 4. *Accusatio Judicialis facienda est in scripto. Quando reddatur injusta? & tunc quomodo puniendus accusator?*

§. III. *De spectantibus ad Reum.*

I. S. Thomas 2.2. q. 69. a. 1. hæc habet: *Quicumque facit contra debitum justitiæ, mortaliter peccat. Pertinet autem ad debitum justitiæ, quod aliquis obediat suo Superiori in his, ad quæ jus prælationis se extendit: judex autem superior est respectu ejus, qui judicatur; & ideo ex debito tenetur accusatus veritatem exponere, quam ab eo secundum formam juris exigit: & ideo si confiteri noluerit veritatem, quam dicere tenetur, vel si eam menduciter negaverit, mortaliter peccat. Si vero judex hoc exquirat; quod non potest secundum ordinem juris, non tenetur ei accusatus respondere: sed potest vel per appellationem, vel aliter licite subterfugere; mendacium tamen dicere non licet.* *Quando teneatur reus fateri veritatem?*

II. Ut autem fateri teneatur, debet, ut audisti a S. Doctore, juridice interrogari: ut vero juridice interrogetur, requiritur, ut præcesserit infamia, aut præcesserint indicia competentia, aut semiplena probatio, idest assertio unius testis omni exceptione majoris, ut habetur in capitibus 21. & 24. de Accusat. & docet S. Doctor in a. 2. Multi dicunt, quod ad interrogandos testes ab accusatore allegatos sufficiat accusatio; & proinde teneatur judex, antequam reum interroget, eidem manifestare statum suæ causæ, nempe indicia, & probationes, & testes; tam ad hoc, quod si quid habeat in contrarium opponere queat, quam ut sciat se legitime interrogari. Unde si revera illegitime, & contra hunc ordinem juris interrogetur, non tenetur suum crimen fateri; sed potest eludere judicem illegitime interrogantem, tamen absque mendacio. *Quid requiritur, ut juridice interrogetur?*

III. Hinc si reus legitime interroganti nolit respondere, verumque fateri, incapax est absolutionis sacramentalis; quia vult perseverare in lethali peccato. Si autem a judice absolvatur, & per sententiam finiatur judicium; juxta plures, non tenetur revelare crimen suum, nisi Confessario; & pœnitentiam agere de celata veritate, dum *Quid si nolit crimen fateri?*

eam revelare tenebatur: at hoc quam difficile! ob necessarium propositum firmum non amplius ita se gerendi. Si autem preferatur in ipsum sententia capitis, pariter non tenetur post prolatam sententiam crimen confiteri, juxta multos. Si tamen aut bonum commune, aut sublatio scandali, aut periculum, quod aliquis innocens accusaretur de eodem crimine, postularet, ut reus suum crimen fateretur; tunc teneretur illud etiam post sententiam fateri, non ex vi judicii, sed ex præcepto naturali aut pietatis erga Patriam, aut charitatis erga proximum.

Debitum Rei circa complices. IV. Tenetur præterea reus legitime interrogatus de complicibus, quando nempe contra eos stant supradictæ conditiones ad juridicam interrogationem requisitæ, sub mortali respondere veritatem, ob rationem superius dictam obediendi Superiori legitime præcipienti in re gravi, publici intentione boni: immo sufficit sola conditio, quod crimen ab eo commissum sine sociis perpetrari nequiverit. Si vero crimen sit de exceptis a supradictis conditionibus, tenetur complices manifestare, & saltem illos, de quibus ignorat an sint emendati, obligatione orta ex supra indicatis virtutibus, & etiam ex justitia legali. Immo tenetur complices manifestare, si legitima consuetudo obtinuerit, ut reus interrogetur etiam de delictis privatis, quorum manifestatio Reipublicæ interest: proinde si in omnibus istis casibus revelare nolit, non est capax absolutionis sacramentalis; quia contumax in inobedientia mortali.

Non potest sibi imponere falsum crimen. V. Tandem non potest sibi imponere falsum crimen, ad evitanda tormenta quantumvis gravia; & esset perjurus, si juramentum præstitisset de veritate facienda: eapropter si crimen falsum sibi imposuisset, teneretur revocare imposturam, quamvis gravissima subiturus tormenta: & nisi hæc faciat, absolvi non potest; quia contumax in peccato gravi.

Non licet ipsi juste condemnato se defendere. An possit fugere damnatus ad mortem vel aliam gravem pœnam corporalem? VI. Non licet reo, juste ad mortem damnato, se defendere. Reus captivus, ante condemnationem, licite fugere potest, cum nemo teneatur subire pœnam, antequam condemnetur. Immo post latam sententiam mortis, aut alterius gravis mali corporalis, juxta communem, potest licite fugere (nisi se speciali vinculo aut juramenti, aut voti, aut promissionis non fugiendi se obstrinxerit). Neque tenetur facere id, cum quo mors est ex se conjuncta, sicuti est remanere in carcere; non enim ipsi jubetur, ut sibi inferat mortem, sed ut illam patiatur, & ut illas actiones faciat, quæ non sunt mortis illativæ, sed indifferentes, puta collum præparare, manus extendere, scalam ascendere &c. fugere igitur licite potest, si velit, non tamen tenetur. Si autem simul cum capitali sententia jubeatur illi a judice, ne fugere audeat; multi sentiunt

tiunt adhuc fugere posse. Probabilior tamen sustinet, tunc licite fugere non posse. Hoc autem præceptum a judicibus fieri non consuevit: quod si fugeret, bona fide putans sibi licere, non peccaret.

VII. Suarez asserit, communem esse opinionem, reum juste damnatum ad carcerem non perpetuum, non posse licite fugere. Si autem carcer sit perpetuus, videtur quod fugere possit. Si vero Princeps juberet, ne fugeret, juxta dicta teneretur obedire; quod præceptum, ut dixi, fieri non solet. Communior & forte probabilior docet, licere reo juste condemnato etiam rumpere carceres, aliaque frangere impedimenta ad fugam arripiendam.

An damnatus carceri non perpetuo fugere possit? Quid si carcer sit perpetuus?

An liceat carceres effringere?

✠ Circa hoc postremum videatur P. Jo: Vincentius Patuzzi O. P. 2. *tom. in fol. in Append. cap.* 7. *n.* 14. ✠

VIII. Plures docent non esse illicitum consanguineis rei consulere fugam, & ministrare instrumenta ad illam exequendam: nemini autem licere adjuvare reum suo facto, suaque opera ad effringendum carcerem, aut ad fugiendum, puta funibus extrahendo, scalam sustentando &c. quia id, quod licet reo ex juris naturalis indulgentia, idem jus aliis vetat: nam perturbaretur nimis ordo justitiæ, & judicum jura nimis offenderentur.

An licitum sit consulere fugam, & præbere instrumenta ad frangendum carcerem?

IX. Non potest licite reus juste condemnatus petere a custodibus, & multo minus illos pecunia inducere, ut illum fugere permittant; quia cooperaretur peccato lethali eorumdem contra strictam obligationem, qua tenentur ad custodiam inclusorum. Quod diximus de carceri mancipato, dicendum ducimus de perpetuo triremibus condemnato, cum hæc pœna forte superet pœnam perpetui carceris.

Non potest inducere custodes, ut fugam permittant.

X. Circa Appellationem S. Thomas sic differit 2. 2. q. 69. a. 3. *Duplici de causa contingit aliquem appellare: uno quidem modo, confidentia justæ causæ, quia videlicet injuste a judice gravatur; & sic licitum est appellare, unde dicitur in jure: Omnis oppressus libere Sacerdotum, si voluerit, appellet judicium, & a nullo prohibeatur. Alio modo quis appellat, causa afferendæ moræ, ne contra eum justa sententia proferatur: & hoc est calumniose se defendere, quod est illicitum; facit enim injuriam & judici, cujus officium impedit, & adversario suo, cujus justitiam, quantum potest, perturbat: & ideo sicut dicitur in jure; omni modo puniendus est, cujus appellatio injusta pronunciatur.* Et idem dicendum etiam in causis non criminalibus. Hinc qui illicite appellat, reus evadit omnium damnorum, quæ parti adversæ ex dilatione judicii propter dilationem interjectam obveniunt. Addit Angelicus in responsione ad 1. *Licitum est ei, qui contra justitiam gravatur, ad directionem superioris potestatis recurrere, appellando vel ante sententiam, vel post; & quia non præsumitur esse rectitudo, ubi vera fides non est, ideo non li-*

Quando licita Appellatio?

Et quomodo?

cet catholico ad infidelem judicem appellare secundum illud 2. q. 6. *Catholicus, qui causam suam sive justam, sive injustam ad judicium alterius fidei judicis provocaverit, excommunicetur; nam & Apostolus arguit eos, qui judicio contendebant apud infideles*. Nota ex Sylvio in Commentario super hoc loco, quod appellare ex justo motivo, etiam ante sententiam prolatam, licitum sit, loquendo de tribunali Ecclesiastico, non de tribunali laico, a quo non licet appellare ante prolationem sententiæ: ita in 2. q. 6. capite *non ita*.

Quodnam tempus ad appellandum concedatur? XI. Angelicus pariter in responsione ad 3. docet: *Æquitas juris ita subvenit uni parti, quod altera non gravetur: & ideo tempus decem dierum concessit ad appellandum, quod sufficiens æstimavit ad deliberandum, an expediat appellare. Si vero non esset determinatum tempus, in quo appellare liceret; semper certitudo judicii remaneret in suspenso, & ita pars altera damnificaretur. Ideo autem non est concessum, ut tertio aliquis appellet super eodem, quia non est probabile toties judices a recto judicio declinare*. Notat idem Sylvius ibidem, quod in aliquibus regionibus consuetudo obtinuit, ut appelletur etiam post secundum judicium. Appellationes Regularium a punitionibus regularibus suorum Superiorum, ut suspendatur executio pœnitentiæ injunctæ, non admittuntur. In causis autem gravioribus, aut dum exceditur modus regularis puniendi, appellare poterunt ad Superiores. Ab Officiali Episcopi ad Episcopum non est Appellatio, cum idem sit moraliter judex. A tribunali autem Archidiaconi ad Episcopum est appellatio, quia est tribunal diversum.

Appellatio a sententia justa quando liceat? XII. Appellare a sententia justa licet, quando inveniuntur nova documenta, quæ in anteriori judicio produci non potuerunt. Quando autem jus partium est æque probabile, & neutra earum possidet; tunc, juxta alibi dicta, dividenda est res inter eas, ita postulante æquitate naturali. Unde qui contra se habuit judicium, potest appellare ad id obtinendum, nempe dimidium rei, de qua est contentio: dixi si neutra pars possideat; quia jam satis liquet in materia justitiæ, dum res est in dubio, meliorem esse conditionem possidentis, bona fide semper continuata.

§. IV. *De spectantibus ad Testes*.

Quando extet obligatio testificandi? I. Circa testificandi obligationem ita disserit S. Thomas 2. 2. q. 70. a. 1. *Aliquando requiritur testimonium alicujus, aliquando non requiritur. Si requiritur testimonium alicujus subditi auctoritate Superioris, cui in his, quæ ad justitiam pertinent, obedire tenetur; non est dubium,*

bium, quin teneatur testimonium ferre in iis, in quibus secundum ordinem juris testimonium ab eo exigitur .... Si autem testimonium exigatur ab eo in aliis, puta in occultis, de quibus infamia non praecessit, non tenetur ad testificandum. Si vero requiratur ejus testimonium, non auctoritate Superioris, cui obedire tenetur, tunc distinguendum est: quia si testimonium requiratur ad liberandum hominem vel ab injusta morte seu poena quacumque, vel a falsa infamia, vel etiam ab iniquo damno, tunc tenetur homo ad testificandum: & si ejus testimonium non requiratur, tenetur facere, quod in se est, ut veritatem denunciet alicui, qui ad hoc possit prodesse .... Super his autem, quae pertinent ad condemnationem alicujus, non tenetur aliquis facere testimonium, nisi cum a Superiore compellitur secundum ordinem juris; quia si circa hoc veritas occultetur, nulli ex hoc speciale damnum nascitur; vel si immineat periculum accusatori, non est curandum, quia ipse in periculum sponte se ingessit: alia autem ratio est de reo, cui periculum imminet, eo nolente. Nota, quod quando dicit non requisitum non teneri testimonium ferre, quando agitur de condemnatione, excipienda sunt ab hac regula illa delicta, quae vergunt in corruptionem multitudinis sive spiritualem, sive corporalem, & quae in antecedentibus recensuimus; quia tunc etiam non requisitus denunciare tenetur.

II. In responsione ad 2. docet: *De illis, quae sunt homini commissa in secreto per confessionem, nullo modo debet testimonium ferre; quia hujusmodi non scit ut homo, sed tanquam minister Dei; & majus est vinculum Sacramenti quolibet hominis praecepto.* Et nota, quod haec regula non afficit solum Confessarium, sed etiam quemcumque alium, qui relationem habuerit ad audita in confessione: puta ad Theologum consiliarum, ad interpretem &c. requisitos pro auditis in confessione: sed de his plurima in tract. 14. cap. 4. §. 8. *Circa ea vero, quae aliter homini sub secreto committuntur, distinguendum est: quandoque enim sunt talia, quae statim cum ad notitiam hominis venerint, homo ea manifestare tenetur; puta si pertinent ad corruptionem multitudinis spiritualem, vel corporalem, vel in grave damnum alicujus personae, vel si quid aliud est hujusmodi, quod quis propalare tenetur vel testificando vel denunciando: & contra hoc debitum obligari non potest per secretum commissum; quia hoc frangeret fidem, quam alteri debet,* nempe Communitati, & publico bono, (ut paulo ante indicavimus). *Quandoque vero sunt talia, quae quis prodere non tenetur; unde potest obligari ex hoc, quod sibi sub secreto committuntur, & tunc nulli tenetur ea prodere etiam ex praecepto Superioris; quia servare fidem est de jure naturali, nihil autem potest praecipi homini contra id.*

Sequitur eadem Angelici doctrina circa obligationem respondendi.

id, quod est de jure naturali. Ex his inferas, illos non debere testificari, qui crimen cognoscunt sub secreto naturali, ut Medicus, Chyrurgus, Obstetrix, Consiliarius &c. item qui notitiam acquisiverunt modo injusto, puta aperiendo furtive litteras, cogendo hominem, vel illum inebriando, ut sibi revelet: item qui scit illum, qui putatur reus, omnino alienum esse a crimine, puta si absque omni culpa hominem pro fera occidisset: de his, inquam, non tenetur homo testimonium ferre, sed potest licite subterfugere, & licitis modis veritatem dissimulare, quamvis Superior jubeat. Ut autem quis teneatur Superiori interroganti respondere & testari, sufficit quod præcesserit accusatio, vel denunciatio, vel querela contra aliquem.

Quid de eo, qui non vult sponte esse testis?

III. Nolens se sponte offerre ad testimonium ferendum, non tenetur ad restitutionem damnorum ex sua omissione secutorum; imo neque tenetur si nolit testificari, quamvis compellatur a judice, si sibi aut suis grave malum immineat. Si tamen necessitas publici boni, aut longe gravioris damni innocenti imminentis obliget, tunc tenetur testificari; quia in his casibus charitas graviter obstringit: imino respectu damni publici obligat etiam justitia legalis. Respectu vero damni innocentis debet haberi ratio damni, cui testis exponitur, & damni, quod innocenti privato evenit. Si enim æquale, aut gravius sit damnum testi resultans, non tenetur testari, neque debet a judice compelli; si vero sit notabiliter minus, tenetur.

Testis falsum deponens.

IV. Testis vel ex malitia, vel ex culpabili inadvertentia falsum deponens, tenetur ad omnia damna ex falsa testificatione secuta. Idcirco tenetur quamprimum revocare testimonium, si extet spes, quod revocatio sit profutura; & ad id tenetur etiam cum periculo æqualis damni, quod imminet illi, contra quem falso testificatus fuit.

Testis qui se subtrahit a testificando.

V. Qui scit se vocandum esse a judice legitimo, ut testimonium ferat, & se subtrahit fuga, vel alio modo; peccat graviter contra charitatem, non autem peccat contra justitiam. Si vero fugiat, postquam mandatum accepit, videtur quod non teneatur ad restitutionem.

✠ Non solum veteres plures, sed & non pauci ex nobilioribus nostri temporis Theologi sustinent, eum, qui a Judice legitime citatus & interrogatus fuga, silentio, tergiversatione veritatem in damnum innocentis celat, teneri ad ejusdem damni reparationem, eumdemque innocentem resarciendum. Videantur Genettus *t.* 7. *tract.* 8. *c.* 6. P. Antoine *tract. de Oblig. c.* 5. §. 3. *q.* 3. Continuator Honorati Tournely *de Obl. Decal. Præcep. sect.* 2. *concl.* 2. & Continuator P. Patuzzi *tom.* 5. *in fol. tract.* 8. *dissert.* 1. *c.* 14. *n.* 4. ✠

VI.

VI. Testes esse debent saltem duo, vel tres: idque probatur ab Angelico loc. cit. in art. 2. Nota, quod in quibusdam casibus vix possibile est inveniri posse duo testes; puta, quando fur nocturnus vineam diripit, quia tunc solius custodis testimonium admitti debet, & sic in similibus: aliter fere nunquam possent hujusmodi delicta puniri, cum magna communis securitatis perturbatione. Immo addit Sylvius in commentario, aliquando evenire posse, ut etiam ad unius testimonium aliquis possit secreto a Principe interfici, cui certo constet de mali machinatione per eumdem imminentis, & quæ alioquin sine magna Reipublicæ perturbatione averti non posset; dummodo habeatur ratio qualitatis testis, nimirum probitatis, gravitatis, & certitudinis suæ assertionis. Idcirco testes debent esse semper omni exceptione majores. *Numerus testium requisitus.*

VII. *Discordia testium*, ait S. Doctor in resp. ad 2. *in aliquibus principalibus circumstantiis, quæ varient substantiam facti, puta in tempore, vel in loco, vel in personis, de quibus principaliter agitur, aufert efficaciam testimonii; quia si discordant in talibus, videntur singulares esse in suis testimoniis, & de diversis loqui: puta, si unus dicat hoc factum esse tali tempore vel loco, alius alio tempore vel loco; non videntur de eodem facto loqui. Non tamen præjudicatur testimonio, si unus dicat se non recordari, & alius asserat determinatum tempus vel locum: & si in talibus omnino disconvenerint testes actoris & rei, si sint æquales numero & pares dignitate, statur pro reo; quia facilior debet esse judex ad absolvendum, quam ad condemnandum, nisi forte in causis favorabilibus (sicut est causa libertatis, & hujusmodi. Si vero testes ejusdem partis dissenserint, debet judex ex motu sui animi percipere cui parti sit standum vel ex numero testium, vel ex dignitate eorum, vel ex favorabilitate causæ, vel ex conditione negotii & dictorum. Multo autem magis testimonium unius repellitur, si sibi ipsi aliquis diffideat interrogatus de visu & scientia: non autem si diffideat interrogatus de opinione & fama, quia potest secundum diversa visa & audita diversimode motus esse ad respondendum. Si vero sit discordia testimonii in aliquibus circumstantiis non pertinentibus ad substantiam facti, puta si tempus fuerit nubilosum vel serenum, vel si domus fuerit picta aut non, aut aliquid hujusmodi, talis discordia non præjudicat testimonio; quia homines non consueverunt circa talia multum sollicitari, unde facile a memoria elabuntur: quinimmo aliqua discordia in talibus facit testimonium credibilius, ut Chrysostomus dicit supra Matthæum; quia si in omnibus concordarent etiam in minimis, viderentur ex condicto eumdem sermonem proferre: quod tamen prudentiæ judicis relinquitur discernendum.* *Quid in casu discordiæ testium?*

An falsum testimonium semper sit lethale?

VIII. *Falsum testimonium*, ait S. Doctor 2. 2. q. 70. a. 4. *habet triplicem deformitatem. uno modo ex perjurio, quia testes non admittuntur nisi jurati; & ex hoc semper est peccatum mortale. Alio modo ex violatione justitiae; & hoc modo est peccatum mortale in suo genere, sicut & quaelibet injustitia . . . Tertio modo ex ipsa falsitate, secundum quod omne mendacium est peccatum; et ex hoc non habet falsum testimonium, quod semper sit peccatum mortale.* Id autem ita explicat in responsione ad 2. *Injustum judicium non est judicium; & ideo ex vi judicii falsum testimonium in injusto judicio prolatum ad injustitiam impediendam, non habet rationem peccati mortalis, sed solum ex juramento violato.*

Deductiones utiles.

IX. Hinc inferas grave peccatum esse, conficere falsa instrumenta, falsas scripturas, syngraphas, aut veras adulterare, ut Judex decipiatur; immo illicite agere & graviter peccare contra justitiam legalem illum, qui cum amiserit veram scripturam, a qua pendet litis victoria, alteram similem conficit, quamvis in causa justa; eo quod hujusmodi suppositio scripturarum sit valde perniciosa Reipublicae, cujus multum interest, ne sopponantur, quia periret fides actuum publicorum, si id liceret: & idcirco a legibus graviter prohibetur. Et cum materia sit gravis, obligat sub mortali. Non tamen qui aliam substituit similem primae amissae vel suffuratae in causa justa, tenetur ad restitutionem, si vincat; quia revera jus habet ad rem illam, quamvis hac via acquisitam. Et si substitueret absque ullo conscientiae stimulo & bona fide, forte nec lethaliter peccaret contra justitiam legalem.

Qui retententur testimonium ferre?

X. A testimonio ferendo repelluntur nonnulli: & circa hoc ita differit S. Doctor loc. cit. a. 3. *Testimonium non habet infallibilem certitudinem, sed probabilem; & ideo quidquid est, quod probabilitatem afferat in contrarium, reddit testimonium inefficax. Redditur autem probabile, quod aliquis in veritate testificanda non sit firmus, quandoque quidem propter culpam, sicut infideles & infames: item illi, qui publico crimine rei sunt, quandoque autem absque culpa: & hoc est vel ex defectu rationis, sicut patet in pueris, amentibus, & mulieribus; vel ex affectu, sicut patet de inimicis, & personis conjunctis, & domesticis; vel etiam ex exteriori conditione, sicut sunt pauperes, servi, & illi, quibus imperari potest: de quibus probabile est, quod de facili possunt induci ad testimonium ferendum contra veritatem.*

§. V.

§. V. *De spectantibus ad Advocatum, atque ad alios ministros.*

I. *Cum præstare patrocinium causæ pauperum ad opus misericordiæ pertineat, idem est hic dicendum, quod supra de aliis operibus misericordiæ dictum est*; ait S. Doctor 2. 2. q. 71. a. 1. Idcirco vide tradita a nobis in tract. 4. cap 8. §. 7. Ex doctrina igitur locis citatis exhibita tenetur advocatus patrocinium præstare pauperi, nedum in extrema necessitate constituto, sed etiam in gravi; idest quando nedum casurus est causa, ob quem casum redigendus sit ad extremam necessitatem aut quoad vitam periclitaturus, verum etiam quando est casurus causa, ita ut nisi patrocinantem inveniat, gravem bonorum jacturam sit passurus, aut ad triremes dirumve carcerem condemnandus, aut perpetuo exilio subjiciendus: atque ad id tenetur advocatus etiam cum jactura aliqua propriorum bonorum ad status sui decentiam pertinentium; puta si interea prætermittere compellatur alias causas lucrosas, non necessarias ad status sui conservationem, ut assistat pauperi in gravi præfata necessitate. In eadem necessitate constituitur pauper juxta plures auctores, quando quamvis sint alii advocati, qui ipsi patrocinari possent, nemo tamen patrocinatur, quasi reciproce unus de altero confidens, quod sit patrocinaturus. Quid enim prodest indigenti, quod omnes illius gravem necessitatem noverint, si a nemine adjuvetur? unde ut advocatus sciens eximatur ab obligatione, debet esse prudenter certus, quod aliquis sit illi patrocinaturus.

Obligatio Advocati respectu pauperum.

✠ Lubet animadvertere teneri quandoque advocatum etiam causam pauperis agere in communi dumtaxat necessitate existentis, nimirum si id præstare queat absque sui status imminutione, talesque occurrant ex parte pauperis circumstantiæ, ut ad ei suppetias ferendas charitas suadeat, atque præscribat.

Legatur S. P. Benedictus XIV. *de Synod. Diœces. lib.* 13. *cap.* 10. *n.* 12. ubi fuse exponit, quandonam & in quibus causis ex jure permissum sit sæcularibus Clericis non solum Minoribus, sed & Sacris Ordinibus insignitis advocati munus exercere in Tribunalibus etiam Laicalibus. ✠

II. *Advocatus auxilium præstat ei & consilium, cujus causæ patrocinatur; unde si scienter injustam causam defendit, absque dubio graviter peccat, & ad restitutionem tenetur ejus damni, quod contra justitiam per ejus auxilium altera pars incurrit. Si autem ignoranter injustam causam defendit, putans esse justam, excusatur secundum modum, quo ignorantia excusari potest*, ait S. Doctor 2. 2. q. 71.

Obligatio Advocati respectu causæ defendendæ.

q. 71. art. 3. nempe, si ignorantia fuerit inculpabilis, excusatur; si autem vincibilis & culpabilis, non excusatur; puta si ex defectu debitæ scientiæ, examinationis instrumentorum, & rationum &c.

✠ Sedulo observandum est quod docet idem Angelicus *l. c. in resp. ad 2.* videlicet, *quod si Advocatus in principio credidit causam justam esse, & postea in processu appareat eam esse injustam .... potest & debet causam deserere, vel eum, cujus causam agit, ad cedendum inducere, sive ad componendum sine adversarii damno.* ✠

Quid respectu causæ dubiæ? III. In causa criminali dubia non potest advocatus licite tueri partes Actoris. In causa vero civili dubia, quæ æqualibus circiter fundamentis munitur pro & contra, si advocatus defendat clientem jam possessorem rei, quæ est in controversia, potest illum licite defendere. Si vero cliens non sit possidens, non potest licite illius patrocinium suscipere. Si demum res a nemine possideatur, tunc exposita clienti æquali probabilitate, & consequenter periculo perdendi, potest illum tueri: consultius tamen aget, si inducat clientem ad dividendam rem cum altera parte.

Quid respectu causæ minus probabilis? IV. Quando causa clientis est dumtaxat probabilis, & illa adversarii est notabiliter probabilior, non potest licite advocatus illam assumere tuendam. Neque dicas clientem & advocatum jus habere ad exponenda sua fundamenta judici: nam quamquam habeant hoc jus ad id faciendum historice, & extra judicium, non tamen illud habent ad ipsum inclinandum, & in judicio.

Epitome casuum, in quibus Advocatus lethaliter peccat. V. Advocatus igitur lethaliter peccat, juxta omnes: primo, si officium assumat absque sufficienti peritia: secundo, si causam injustam defendat: tertio, si in progressu caussæ ejus injustitiam animadvertens, non desistat: quarto, si secreta clientis revelet: quinto, si omittat diligentiam, quam diligentiores adhibere solent: sexto, si ob culpabilem tarditatem augeantur expensæ clientium: septimo, si clienti non aperiat pericula causæ, qui forte a lite abstinuisset: octavo, si utatur falsitatibus in causa tractanda: nono, si accipiat pretium justo majus: decimo, si injustam transactionem suadeat: undecimo, si injustis cavillationibus vexet partem adversam, ut plures expensas faciat: quibus adde duodecimum casum, nempe si causam probabilem tueatur contra notabiliter probabiliorem.

✠ Circa nonum perspicue differit D. Thomas *cit. q. 71. a. 4.* statuitque *in corp.* posse licite advocatum moderatum exigere pretium considerata conditione personarum, & negotiorum, & laboris, & consuetudine patriæ; non posse autem sine injustitia moderati pretii pro suo labore aut patrocinio limites excedere. Præstat vero animadvertere

non

non esse licitum advocato pactum inire cum cliente de quota litis sibi loco salarii solvenda. Hoc quippe jure prohibetur, ne præbeatur occasio per fraudes ac modos injustos litem vincendi: immo nec licet pacisci, ut, si in causa victor remaneat, tantum stipendii recipiat. Potest tamen absque culpa convenire, ut sive vincat, sive perdat, certam eamque justam pro suo labore mercedem acquirat. ✠

Obligationes aliorum ministrorum.

VI. Referendarius, ad quem spectat fideliter referre collecta, graviter peccat, si aliquid substantiale omittat, aut jus unius partis ita exaggeret, ut deprimat aut minuat jus alterius. Notarius sive Cancellarius, aut quovis alio nomine vocetur ille, ad quem spectat construere processum, graviter peccat, si illum aut contra ordinem juris conficiat; aut si depositis a teste, aut factis partium aliquid addat, vel detrahat; si juramentum de secreto servando violet; si alteri transcribendum committat cum errandi periculo; si non custodiat acta scripta cum debita diligentia, & multo magis, si illa alteret, aut loco eorum alia supponat &c. Procurator graviter peccat causam injustam aut suscipiendo, aut suadendo, ut dictum est de Advocato: si litem studiose protrahat; si notabiliter negligat illius terminationem; si ad injustam compensationem inducat; si cum adversa parte colludat &c. Satelles seu apparitor graviter peccat non observando juramentum; monendo ut sibi caveat ille, quem capere debet; non exequendo, quæ sibi imponuntur a Tribunali; durius agendo, ut pecuniam extundat; inferendo vim injustam; permittendo asportationem in civitatem rerum vetitarum &c. Reliqua quoad hanc materiam sunt a Juristis, nec non a legibus Municipalibus petenda.

Post expletam tractationem in Præceptum Octavum, sequi deberent illæ, quæ instituuntur in Nonum & Decimum: cum tamen de Nono differuerimus in tract. 2. c. 1. §. 7. nec-non in cap. 2. ejusdem Tractatus §. 3. & de Decimo differuerimus in Tractatibus 9. & 10. propterea hic nil addendum superest circa Decalogum.

TRA-

TRACTATUS XII.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

De primo Ecclesiæ Præcepto, quo jubemur Missam audire diebus festivis ab Ecclesia præscriptis, fuse disseruimus in tract. 6. cap. 2. §§. 1. & 2. Proinde ibidem dicta non sunt hic repetenda.

CAPUT PRIMUM.

De Secundo Ecclesiæ Præcepto.

§. I. *De Natura jejunii, nec non de Refectione ab eo exacta.*

Quid & quotuplex Jejunium?

I. SAnctus Thomas in 4. sent. dist. 5 quæst. 3. art. 1. quæst. 1. hæc habet: *Jejunium dupliciter dicitur; scilicet jejunium naturæ, & jejunium Ecclesiæ: a primo jejunio dicitur aliquis qualibet die jejunus, antequam cibum sumat: a secundo autem dicitur jejunus, quasi ordinatam ab Ecclesia, propter peccatorum satisfactionem, obedientiam servans. In satisfactionem autem peccatorum non solum oportet, quod ab illis homo abstineat, quæ lex virtutis prohibet, sed etiam ab illis, quibus salvâ virtute uti possemus; quia qui illicita commisit, oportet a licitis abstinere, ut ait Augustinus. Unde jejunium ab Ecclesia institutum præsupponit abstinentiam illam, quæ ad virtutem exigitur; & addit abstinentiam quamdam ab illis, quæ medium virtutis non corrumpunt. Et ideo Isidorus hæc duo in definitione jejunii comprehendit, scilicet abstinentiam ab illis, quæ virtutem corrumpunt, in hoc quod dicit, Parsimonia victus; & ab illis, quibus salva virtute alias uti liceret, in hoc quod dicit, Abstinentiaque ciborum.* Duo igitur imponuntur a præcepto jejunii, nempe parsimonia victus, & abstinentia ciborum.

Quid pertineat ad Parsimoniam victus, & ad unicam refectionem?

II. Ad parsimoniam victus pertinet unica refectio, quæ in Ecclesiæ jejunio observanda est; hincque abstinendum a pluribus refectionibus. Debet proinde refectio esse continuata, ita ut moraliter una refectio judicetur. Aliquando tamen potest una censeri, quamvis interrupta; puta si quis nondum satis refectus, a mensa surgat, vocatus ob necessitatem alicujus negotii non diutini conficiendi, & confecto negotio redeat, adhuc eamdem censetur consummare comestionem; vel si absque necessitate, sed ob ali-

aliquod aliud motivum, nondum refectus vadat animo redeundi, & non multum tempus interponat. Sylvius in 2. 2. q. 147. art. 6. quæsito 1. concl. 2. ait, quod qui sine causa interrumpit, & redit post horam, forte peccet solum venialiter, eo quod non videtur tempus notabile: ab aliis tamen rejicitur, cum qui ita se gerit præceptum parvi facere, ac veluti contemnere videatur. Qui vero ita complet prandium suum, ut vere compleat animo etiam virtuali non redeundi, neque aliud comedendi, qui animus apparet ex modo se gerendi, puta linteum complicando & recedendo a mensa, & deinde etiam infra breve tempus sibi offeratur aliquid comedendum, atque ex eo comedat in tanta quantitate, quæ alioquin jejunium frangere sufficiat; jejunium frangere docent Navarrus cap. 21. n. 14. & Sylvius loc. cit. concl. 3.

III. Pauperes, qui ostiatim mendicant, nec unam sufficientem refectionem habere possunt, excusantur si parvas refectiones repetant: ita S. Doctor 2. 2. quæst. 147. a. 4. ad 4.. *Quid dicendum de Pauperibus?*

IV. Protrahere refectionem ad longum tempus, puta ad plures horas, si fiat in fraudem jejunii, jam patet esse contra præceptum unius refectionis. Protrahere autem fine non fraudulento, sed ob animi levitatem, aut ad liberaliorem comestionem, videtur non esse mortale; nisi adeo immanis plurium horarum esset protractio, ut tempus, quod in refectione insumitur, æquivaleret tempori plurium refectionum. Protrahere demum ob convivii solemnitatem, puta nuptiarum, adventum hospitum &c. urbanitatis & solemnitatis gratia, non videtur esse mortale. *Protrahere refectionem ad plures horas.*

V. Bibere ex se non frangit jejunium, ut docet S. D. loc. cit. Qui igitur bibit ad extinguendam sitim, jejunium non frangit: si tamen ita bibendo excederet, & id faceret in fraudem jejunii, procul dubio jejunium frangeret. Quod autem asserit Angelicus ibidem, immoderate edentem in eadem refectione peccare, intelligitur peccare contra temperantiam, non contra jejunii præceptum. Similiter jejunium frangit potus Cocholatæ, si in ea quantitate sumatur, quæ etiam in aliis rebus jejunium frangat: de quo diffuse P. Daniel Concina in sua dissertatione italica. *Bibere an frangat jejunium?*

VI. Circa quantitatem cibi, quæ requiritur, ut quis extra refectionem comedens jejunium mortali culpa frangat, varie opinantur Auctores. Putarem, quod excedere unam unciam non vacet a gravi. Illud certum est apud omnes, quod sæpe repetere sumptionem alicujus modici, puta unius amigdalæ, ita ut tandem accresceret ad quantitatem vetitam, lethale sit; ut propterea Alex. VIII. hanc thesim n. 5. confixerit: *In die jejunii, qui sæpius mo-* *Quænam quantitas cibi frangat jejunium?*

modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.

Quid de collatiuncula serotina? VII. Parsimonia victus admittit collatiunculam serotinam, post tempora S. Thomæ inter fideles introductam, & consuetudine approbatam ex silentio Pontificum. Pro quantitate ejusdem certa regula tradi non potest. Nam juxta varietatem climatum, constitutionum corporum, & valetudinum, videtur libranda. Ab ipsa, juxta Doctores graves & probos, excludendus est esus piscium & pulmentorum; & ubi conceditur indultum pro lacticiniis, excludendus est esus ovorum, casei, & similium, nisi forte aliter postulet debilitas aut constitutio jejunantis, cui alii cibi esuriales & collatiunculæ proprii noceant; quales sunt fructus exsiccati vel recentes, bellaria, & alia hujusmodi.

An toties peccet, quoties eadem die refectionem sumit? VIII. Qui pluries in eadem die refectionem sumit, puta quinquies, juxta mihi probabiliorem imo evidentem, quinquies peccat mortaliter. Ratio, quæ evertit præcipuum adversæ opinionis motivum, in eo est posita, quia præceptum unius dumtaxat refectionis sumendæ est principaliter negativum, est enim non sumendi plures refectiones.

§. II. *De Delectu ciborum, & de hora refectionis.*

A quibus cibis abstinendum? I. Audivimus a S. Doctore alterum, quod a præcepto jejunii imponitur, esse *abstinentiam ciborum*. Cibi autem, a quibus abstinendum est, juxta communem omnium fidelium, sunt carnes, ova, & lacticinia, excepta concessione legitima, & consuetudine Ecclesiæ assensu præscripta. Hic noranda occurrit thesis 32. ab Alex. VII. confixa: *Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova & laticinia obliget in Quadragesima.* Quod autem toties quis lethaliter peccet, quoties in die carnes comedit; jam satis commune est.

* Legatur S. P. Bened. XIV. *de Synodo Diœcef. lib. 11. c. 5. n. 9.* *

Quid de hora refectionis. II. Tempus refectionis sumendæ modo est meridies, ita ut notabiliter anticipare sine justa causa sit lethale; ita probabilior cum S. Doct. in 4 sent. d. 15. q. 3. art. 4. q. 3. *Cum Ecclesia instituit certum tempus comedendi a jejunantibus, qui nimis notabiliter anticipat, jejunium solvit.* Ratio vero præsupponit, quod nunc ab omnibus admittitur ut indubitabile, nempe præceptum jejunii esse graviter obligans, cum Alex. VII. damnaverit thesim 23. quæ dicebat: *Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subjicere præcepto.* Si igitur præceptum graviter obstringit, quando materia vel circumstantia materiæ erit gravis, graviter quo-

quoque obligabit; atqui præscriptio temporis est res de se gravis; igitur qui notabiliter prævenit tempus, gravem reatum incurret. Notabile vero tempus præventionis est, etiam juxta recentiores, una hora.

Motiva justa præveniendi tempus.

III. Motiva autem justa præveniendi non omnia admittimus, quæ a multis recensentur: unde excludimus peregrinationem ex mera devotione suscipiendam, eo quod ordinata devotio postulet, ne opera arbitraria, quamvis pia, impediant opera præcepta, ut patet. Excludimus item meram urbanitatem convescendi cum amico, qui iter facit, neque valet differre itineris prosecutionem usque ad meridiem. Motiva igitur justa illa censenda sunt, quæ involvunt grave & notabile incommodum sive corporale, sive civile, sive temporale evitandum, quod a jejunante evitari nequeat, nisi notabiliter ante meridiem reficiatur.

An liceat tempus refectionis invertere?

IV. Commutare tempus refectionis, sumendo collatiunculam mane, & vespere prandere, si fiat ex rationabili causa nullum est peccatum: sin autem, quantum potui ex auctoribus deducere, non videtur excedere culpam venialem; non enim suppetit ratio urgens, quæ compellat ad asserendum mortale.

Casus incidens resolvitur.

V. Quando quis vel non recordans esse diem jejunii, vel id ignorans, mane jentaculum sumpsit, plus comedendo, quam patiatur collatiuncula serotina, poterit ne sero prandere? Respondet Sylvius loc. cit. q. 2. si possit absque alia refectione diem transigere sola collatiuncula vespertina, eadem sit contentus; quia sic jejunabit unica refectione. Si autem notabile incommodum sit ex hac observantia passurus, vespere se reficiat: hæc ille.

§. III. *De Exemptione a jejunio.*

Causæ a jejunio eximentes, quarum prima est dispensatio.

I. Quinque sunt causæ a jejunio eximentes, nempe Dispensatio, Ætas, Infirmitas, Labor, & Pietas. Et circa primam eximuntur a jejunio legitime dispensati. Cum autem jejunium & abstinentiam a carnibus & unicam refectionem suo tempore sumendam comprehendat; ille, qui est ab abstinentia dispensatus, eo quod esus piscium eidem noceat, non propterea est dispensatus ad duas refectiones, sed tenetur ad unicam juxta opinionem, quæ cum esset probabilior & sanior; modo est certa; ita ut opposita sit falsa, eo quod ita declaraverit S. P. Ben. XIV. in Const. incipiente: *Non ambigimus* data an. 1741. 30. Maji §. 4. Qui etiam respondens ad quæsita Archiep. Compostellani ait, quod nedum teneantur dispensati ad unicam refectionem, & ad horam præscriptam observandam, & ad non permiscendas epulas seu carnes cum piscibus; verum etiam in collatiuncula serotina teneantur

a la-

a lacticiniis abstinere, nisi forte consuetudo ab Episcopis non ignorata & tolerata aliter fieri permittat, ut dicitur fieri in quibusdam regionibus.

* Videnda quaesita Archiepiscopi Compostellani ad Benedictum XIV. hujusque ad illum responsa, quae referuntur ab Auctore *n. seq. in Majori Opere*.

Exemptio propter aetatem.

II. Secunda causa eximens a jejunio est aetas, nempe ante vigesimum primum annum completum. Congruentiam affert D. Thomas art. 4. ad 2. Religiosi tamen professi Religionum, in quibus observantur jejunia quaedam sub praecepto, etiam ante praedictam aetatem tenentur sub praecepto ad eadem. Pueri, qui ingressi sunt rationis usum, unde subduntur legibus Ecclesiae, tenentur a cibis vetitis abstinere. Circa senes nil est definitum a S. Thoma; sed docet S. Antoninus 2. p. tit. 6. cap. 2. §. 5. *Senes, si sint multum debiles, eo modo possunt excusari, sicut dictum est de infirmis: ratione autem senectutis tantum non excusantur, si sint fortes ad ferendum jejunium: nec est determinata aetas ab aliquo, usque ad quos annos quis teneatur ad jejunium.* Idcirco recentiores illi, qui contendunt epocham exemptionis ob senectutem post sexagesimum aut septuagesimum annum stabilire, decipiuntur; quia inveniuntur non raro sexagenarii & septuagenarii robustiores viris quadragenariis. Attendatur igitur corporis constitutio, & damnum a jejunio illatum constitutioni senis; & prudens ac pius Confessarius judicet.

Exemptio propter infirmitatem.

III. Tertia causa eximens est infirmitas, ita ut nedum infirmi lecto decumbentes, verum etiam valetudinarii recentes a morbo, quique remanent valde debiles, eximantur a jejunio; & ut prudenter se gerant, consulant medicum peritum & intaminatae conscientiae. Debilis, qui nequit singulis diebus jejunare, potest autem aliquibus, in istis jejunare tenetur. Qui dormire non potest, nisi coenatus, ita ut graviter debilitetur propter frequentem & quasi continuam vigiliam, non ideo ab una dumtaxat refectione absolvitur, sed tenetur collatiunculam facere mane, & vespere prandere; ac proinde si praeceptum nequit observari quoad modum, observetur quoad substantiam.

Exemptio propter labores.

IV. Quarta causa eximens est labor, seu status personae: propterea mulieres praegnantes & lactantes eximuntur, ob majus nutrimentum requisitum ad sui, & foetus, aut lactentis alimentum. Soli illi operarii eximuntur, quorum labor experientia & prudentum judicio cum jejunio conciliari non potest: proinde si extaret operarius laboriosus, qui utrumque conciliare posset, teneretur. Si autem dubitaret, teneretur experiri an possit, ob auctoritatem Alex. VII. reprobantis oppositum in thesi 30. *Omnes officiales, qui in republica corporaliter laborant,*

rant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio. Porro ex S. Thoma in art. 4. ad 3. illicite violant jejunium, qui solius voluptatis causa aut etiam lucri non necessarii ad suam, & suorum, suique status conservationem labores suscipiunt, quos cum jejunio componere nequeunt; qui in jejunii diebus longa itinera pedibus conficienda absque necessitate suscipiunt; qui laboriosis venationibus sine necessitate, immo voluptatis ergo operam dant, ita ut jejunia observare non possint: isti, inquam, violant profecto legem jejunii. Notanda est thesis 31. ab Alex. VII. confixa: *Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt, equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant*.

V. Quinta causa excusans est Pietas. Quando igitur aliquod opus jejunio sanctius est faciendum vel ex officio, vel postulante proximi necessitate, vel quod, consideratis circumstantiis, utilius est animabus proximi facere, quam ab illo abstinere, ut jejunium servetur, operarius hujusmodi eximitur a jejunio, si tale opus sociari nequeat cum jejunio, neque possit in alium tempus transferri. Rationem dat S. Doctor loc. cit. Conferenda est igitur præstantior dignitas operis, utilitas proximi, & deinde coram Deo resolvendum quid agere oporteat. Ne autem subrepat deceptio, monet S. Doctor: *Videtur tamen in talibus recurrendum esse ad Superioris dispensationem, nisi forte ubi est ita consuetum, quia ex hoc quod Prelati dissimulant, videntur annuere*. Non igitur quævis actio melior laboriosa, quæ componi non potest cum jejunio, ab eodem excusat, si suscipiatur: puta, si quis in quadragesima longam peregrinationem ex mera devotione susceperit; quia alio tempore potest illa perfici. Hujusmodi autem pia opera jejuniis anteferenda ab auctoribus recensentur, & sunt opera misericordiæ utriusque ordinis tunc requisita. Addunt aliqui cum Cajetano super art. 3. *Quod uxor*, quæ ex jejunio macilenta, *minusque grata viro sui occulis apparet, & hinc despici aut minus amari conspicit ab eo, excusatur a jejunio; quoniam ipsa tenetur se conservare gratam viro suo*. Verum, servata reverentia Eminentiss. Doctori, nimis indulgens videtur hæc assertio ita nude exposita. Putarem esse addendum, quod si despectus uxoris & imminutio affectus conjugalis eo usque perveniat, ut ex signis conjugalibus prudenter timeat, ne maritus torum adulterinis amoribus maculet; tunc quidem ex pietate, charitate, & justitia rationabiliter a jejunio se eximire posset, petita a Parocho dispensatione: tunc enim teneretur se gratam exhibere, ad impediendam gravissimam Dei offensam. Addo, quod si vir

Exemptio propter pietatem.

si conscientiæ relaxatæ, qui neque velit servare jejunium, neque quod ab uxore observetur; & proptereacum eadem quotidie rixatur, atque in blasphemias erumpit, in perjuria, in minas, quia secum cœnare recusat, comminando etiam eidem conjugalem injuriam irrogare, unde tumultibus & scandalis quotidie familia repleatur; in hoc etiam casu poterit pia uxor de Parochi licentia ad tot peccata viri impedienda secum cœnare majori sobrietate, qua poterit. Excipe tamen casum, in quo vir id faceret in contemptum legis.

* Plura huic *num.* addita sunt in majori Opere, quæ legenda sunt utpote scitu valde necessaria. *

CAPUT II.

De Tertio Ecclesiæ Præcepto Confessionis annuæ faciendæ.

§. I. *De Necessitate Confessionis ex vi Juris divini.*

Necessitas juris divini.

I. Confessionem Sacramentalem lapsis post Baptismum esse necessariam fatentur Catholici omnes ex verbis Christi Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* Si igitur alia sunt remittenda & alia retinenda, quomodo id sacro ministro innotescere poterit, nisi a pœnitente explicetur? Idcirco Conc. Trid. sess. 14. cap. 5. *Ex institutione Sacramenti Pœnitentiæ jam explicata universa Ecclesia semper intellexit institutam etiam esse a Domino integram peccatorum confessionem, & omnibus post Baptismum lapsis jure divino necessariam existere...* Ex his colligitur oportere *a pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in Confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint* &c. Et S. Thomas longe ante Concilium in 4. dist. 17. q. 3. art. 1. q. 3. *Ad confessionem obligamur uno modo jure divino, ex hoc ipso quod est medicina: & secundum hoc non omnes tenentur ad confessionem, sed illi tantum qui peccatum mortale incurrunt post Baptismum.* Est autem necessitas ista medii ad salutem, ut confessio fiat in re, si fieri possit; sin autem, in voto: ita omnes cum S. Doct. loc. cit. qu. 3. art. 1. q. 1.

Quando obligat hoc præceptum divinum?

II. Hoc divinum præceptum obligat per se in mortali periculo mortis: ita S. Doct. Quodlib. 1. art. 11. *Tempus autem implendi præceptum de Confessione videtur, quando imminet aliquis casus, in quo necesse est homini, quod sit confessus, puta si immineat ei mortis articulus.* Nomine autem articuli mortis, ut notat Sylvius in 3. partem qu. 1. suppl. art. 1. quæst. intelligitur morale & prudens

dens periculum, e. gr. partus difficilis, imminens conflictus militaris, morbus gravis & periculosus, navigatio periculosa &c. Monet tamen S. Doct. ante verba relata, *quod peccator quam citius commode potest, peccatum suum confiteatur*. Quibus verbis ostendit Angelicus sibi arridere opinionem illam, quae obligat peccatorem ad non differendam diu confessionem: de quo differetur suo tempore, dum de Sacramento Poenitentiae in tr. 14. c. 4. §. 3. n. 14.

☞ Quamvis negari non possit, quin saepius mortis periculum pro articulo promiscue accipiatur, attamen si exacte loqui velimus, distinguendus est articulus mortis a periculo mortis; & Auctor etiam unum ab alio accurate distinguit *Tom. 2. tr. 14. c.4.§. 6.* Itaque articulus mortis est tempus illud, quo mors proxime instat, estque moraliter certa & fere inevitabilis. Periculum autem mortis est tempus illud, quo mors non certo instat, sed ex saepe contingentibus probabiliter timetur. ☜

An etiam extra periculum mortis?

III. Probabilius est, quod praeceptum divinum de confessione per se obliget etiam extra articulum & periculum mortis; tum quia videtur inconveniens, quod Christus intenderit praeceptum de re adeo fidelibus necessaria non obligare nisi in periculo mortis, quod esset idem regulariter ac semel in vita; tum etiam quia cum confessionem instituerit, ut homo reconcilietur Deo, incredibile est noluisse obligare, ut homo Deo non reconcilietur, nisi in mortis periculo.

Quando obliget per accidens?

IV. Praeceptum divinum confessionis per accidens obligat, quoties Eucharistia est sumenda, & sumpturus invenitur in statu culpae lethalis: item quando quis non potest gravi tentationi resistere, aut nova mortalia vitare, nisi confessionem faciendo; quia in primo casu a D. Paulo jubetur homo se probare. (Sed de hoc iterum dum de Eucharistia.) In secundo autem casu, cum ex negativo praecepto teneatur homo nunquam peccare lethaliter, inde & adhibere remedia ad hoc necessaria: si igitur expertus sit nullum aliud remedium sibi superesse, nisi confessionem, ad hanc faciendam tenebitur.

§. II. *De Obligatione Confessionis ex vi juris Ecclesiastici*.

Praeceptum Ecclesiasticum explicatur.

I. Jussu Concilii Generalis Lateranensis quarti cap. 21. renovato a Concilio Trid. sess. 14. cap. 5. mandatur, quod *omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur Sacerdoti proprio, & injunctam sibi poenitentiam propriis viribus studeat adimplere*. Nomine *fidelis* significatur baptizatus; unde intelliguntur etiam

An falsum testimonium semper sit lethale?

VIII. *Falsum testimonium*, ait S. Doctor 2. 2. q. 70. a. 4. *habet triplicem deformitatem: uno modo ex perjurio, quia testes non admittuntur nisi jurati; & ex hoc semper est peccatum mortale. Alio modo ex violatione justitiae; & hoc modo est peccatum mortale in suo genere, sicut & quaelibet injustitia . . . . Tertio modo ex ipsa falsitate, secundum quod omne mendacium est peccatum; et ex hoc non habet falsum testimonium, quod semper sit peccatum mortale*. Id autem ita explicat in responsione ad 2. *Injustum judicium non est judicium; & ideo ex vi judicii falsum testimonium in injusto judicio prolatum ad injustitiam impediendam, non habet rationem peccati mortalis, sed solum ex juramento violato*.

Deductiones utiles.

IX. Hinc inferas grave peccatum esse, conficere falsa instrumenta, falsas scripturas, syngraphas, aut veras adulterare, ut Judex decipiatur; immo illicite agere & graviter peccare contra justitiam legalem illum, qui cum amiserit veram scripturam, a qua pendet litis victoria, alteram similem conficit, quamvis in causa justa; eo quod hujusmodi suppositio scripturarum sit valde perniciosa Reipublicae, cujus multum interest, ne sopponantur, quia periret fides actuum publicorum, si id liceret: & idcirco a legibus graviter prohibetur. Et cum materia sit gravis, obligat sub mortali. Non tamen qui aliam substituit similem primae amissae vel suffuratae in causa justa, tenetur ad restitutionem, si vincat; quia revera jus habet ad rem illam, quamvis hac via acquisitam. Et si substitueret absque ullo conscientiae stimulo & bona fide, forte nec lethaliter peccaret contra justitiam legalem.

Qui vetentur testimonium ferre?

X. A testimonio ferendo repelluntur nonnulli: & circa hoc ita disserit S. Doctor loc. cit. a. 3. *Testimonium non habet infallibilem certitudinem, sed probabilem; & ideo quidquid est, quod probabilitatem afferat in contrarium, reddit testimonium inefficax. Redditur autem probabile, quod aliquis in veritate testificanda non sit firmus, quandoque quidem propter culpam, sicut infideles & infames: item illi, qui publico crimine rei sunt, quandoque autem absque culpa: & hoc est vel ex defectu rationis, sicut patet in pueris, amentibus, & mulieribus; vel ex affectu, sicut patet de inimicis, & personis conjunctis, & domesticis; vel etiam ex exteriori conditione, sicut sunt pauperes, servi, & illi, quibus imperari potest: de quibus probabile est, quod de facili possunt induci ad testimonium ferendum contra veritatem*.

§. V.

§. V. *De spectantibus ad Advocatum, atque ad alios ministros.*

I. *Cum præstare patrocinium causæ pauperum ad opus misericordiæ pertineat, idem est hic dicendum, quod supra de aliis operibus misericordiæ dictum est*; ait S. Doctor 2. 2. q. 71. a. 1. Idcirco vide tradita a nobis in tract. 4. cap 8. §. 7. Ex doctrina igitur locis citatis exhibita tenetur advocatus patrocinium præstare pauperi, nedum in extrema necessitate constituto, sed etiam in gravi; idest quando nedum casurus est causa, ob quem casum redigendus sit ad extremam necessitatem aut quoad vitam periclitaturus, verum etiam quando est casurus causa, ita ut nisi patrocinantem inveniat, gravem bonorum jacturam sit passurus, aut ad triremes dirumve carcerem condemnandus, aut perpetuo exilio subjiciendus :. atque ad id tenetur advocatus etiam cum jactura aliqua propriorum bonorum ad status sui decentiam pertinentium; puta si interea prætermittere compellatur alias causas lucrosas, non necessarias ad status sui conservationem, ut assistat pauperi in gravi præfata necessitate. In eadem necessitate constituitur pauper juxta plures auctores, quando quamvis sint alii advocati, qui ipsi patrocinari possent, nemo tamen patrocinatur, quasi reciproce unus de altero confidens, quod sit patrocinaturus. Quid enim prodest indigenti, quod omnes illius gravem necessitatem noverint, si a nemine adjuvetur? unde ut advocatus sciens eximatur ab obligatione, debet esse prudenter certus, quod aliquis sit illi patrocinaturus. *Obligatio Advocati respectu pauperum.*

✠ Lubet animadvertere teneri quandoque advocatum etiam causam pauperis agere in communi dumtaxat necessitate existentis, nimirum si id præstare queat absque sui status imminutione, talesque occurrant ex parte pauperis circumstantiæ, ut ad ei suppetias ferendas charitas suadeat, atque præscribat.

Legatur S. P. Benedictus XIV. *de Synod. Diœces. lib.* 13. *cap.* 10. *n.* 12. ubi fuse exponit, quandonam & in quibus causis ex jure permissum sit sæcularibus Clericis non solum Minoribus, sed & Sacris Ordinibus insignitis advocati munus exercere in Tribunalibus etiam Laicalibus. ✠

II. *Advocatus auxilium præstat ei & consilium, cujus causæ patrocinatur; unde si scienter injustam causam defendit, absque dubio graviter peccat, & ad restitutionem tenetur ejus damni, quod contra justitiam per ejus auxilium altera pars incurrit. Si autem ignoranter injustam causam defendit, putans esse justam, excusatur secundum modum, quo ignorantia excusari potest*, ait S. Doctor 2. 2. *Obligatio Advocati respectu causæ defendendæ.*

q. 71.

q. 71. art. 3. nempe, si ignorantia fuerit inculpabilis, excusatur; si autem vincibilis & culpabilis, non excusatur; puta si ex defectu debitæ scientiæ, examinationis instrumentorum, & rationum &c.

✠ Sedulo observandum est quod docet idem Angelicus *l. c. in resp. ad 2.* videlicet, *quod si Advocatus in principio credidit causam justam esse, & postea in processu appareat eam esse injustam .... potest & debet causam deserere, vel eum, cujus causam agit, ad cedendum inducere, sive ad componendum sine adversarii damno.* ✠

Quid respectu causæ dubiæ? III. In causa criminali dubia non potest advocatus licite tueri partes Actoris. In causa vero civili dubia, quæ æqualibus circiter fundamentis munitur pro & contra, si advocatus defendat clientem jam possessorem rei, quæ est in controversia, potest illum licite defendere. Si vero cliens non sit possidens, non potest licite illius patrocinium suscipere. Si demum res a nemine possideatur, tunc exposita clienti æquali probabilitate, & consequenter periculo perdendi, potest illum tueri: consultius tamen aget, si inducat clientem ad dividendam rem cum altera parte.

Quid respectu causæ minus probabilis? IV. Quando causa clientis est dumtaxat probabilis, & illa adversarii est notabiliter probabilior, non potest licite advocatus illam assumere tuendam. Neque dicas clientem & advocatum jus habere ad exponenda sua fundamenta judici: nam quamquam habeant hoc jus ad id faciendum historice, & extra judicium, non tamen illud habent ad ipsum inclinandum, & in judicio.

Epitome casuum, in quibus Advocatus lethaliter peccat. V. Advocatus igitur lethaliter peccat, juxta omnes: primo, si officium assumat absque sufficienti peritia: secundo, si causam injustam defendat: tertio, si in progressu caussæ ejus injustitiam animadvertens, non desistat: quarto, si secreta clientis revelet: quinto, si omittat diligentiam, quam diligentiores adhibere solent: sexto, si ob culpabilem tarditatem augeantur expensæ clientium: septimo, si clienti non aperiat pericula causæ, qui forte a lite abstinuisset: octavo, si utatur falsitatibus in causa tractanda: nono, si accipiat pretium justo majus: decimo, si injustam transactionem suadeat: undecimo, si injustis cavillationibus vexet partem adversam, ut plures expensas faciat: quibus adde duodecimum casum, nempe si causam probabilem tueatur contra notabiliter probabiliorem.

✠ Circa nonum perspicue differit D. Thomas *cit. q. 71. a. 4.* statuitque *in corp.* posse licite advocatum moderatum exigere pretium considerata conditione personarum, & negotiorum, & laboris, & consuetudine patriæ; non posse autem sine injustitia moderati pretii pro suo labore aut patrocinio limites excedere. Præstat vero animadvertere

non

non esse licitum advocato pactum inire cum cliente de quota litis sibi loco salarii solvenda. Hoc quippe jure prohibetur, ne præbeatur occasio per fraudes ac modos injustos litem vincendi: immo nec licet pacisci, ut, si in causa victor remaneat, tantum stipendii recipiat. Potest tamen absque culpa convenire, ut sive vincat, sive perdat, certam eamque justam pro suo labore mercedem acquirat. ✠

Obligationes aliorum ministrorum.

VI. Referendarius, ad quem spectat fideliter referre collecta, graviter peccat, si aliquid substantiale omittat, aut jus unius partis ita exaggeret, ut deprimat aut minuat jus alterius. Notarius sive Cancellarius, aut quovis alio nomine vocetur ille, ad quem spectat construere processum, graviter peccat, si illum aut contra ordinem juris conficiat; aut si depositis a teste, aut factis partium aliquid addat, vel detrahat; si juramentum de secreto servando violet; si alteri transcribendum committat cum errandi periculo; si non custodiat acta scripta cum debita diligentia, & multo magis, si illa alteret, aut loco eorum alia supponat &c. Procurator graviter peccat causam injustam aut suscipiendo, aut suadendo, ut dictum est de Advocato: si litem studiose protrahat; si notabiliter negligat illius terminationem; si ad injustam compensationem inducat; si cum adversa parte colludat &c. Satelles seu apparitor graviter peccat non observando juramentum; monendo ut sibi caveat ille, quem capere debet; non exequendo, quæ sibi imponuntur a Tribunali; durius agendo, ut pecuniam extundat; inferendo vim injustam; permittendo asportationem in civitatem rerum vetitarum &c. Reliqua quoad hanc materiam sunt a Juristis, nec non a legibus Municipalibus petenda.

Post expletam tractationem in Præceptum Octavum, sequi deberent illæ, quæ instituuntur in Nonum & Decimum: cum tamen de Nono differuerimus in tract. 2. c. 1. §. 7. nec non in cap. 2. ejusdem Tractatus §. 3. & de Decimo differuerimus in Tractatibus 9. & 10. propterea hic nil addendum superest circa Decalogum.

TRA-

TRACTATUS XII.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

De primo Ecclesiæ Præcepto, quo jubemur Missam audire diebus festivis ab Ecclesia præscriptis, fuse disseruimus in tract. 6. cap. 2. §§. 1. & 2. Proinde ibidem dicta non sunt hic repetenda.

CAPUT PRIMUM.

De Secundo Ecclesiæ Præcepto.

§. I. *De Natura jejunii, nec non de Refectione ab eo exacta.*

Quid & quotuplex jejunium?

I. Sanctus Thomas in 4. sent. dist. 5 quæst. 3. art. 1. quæst. 1. hæc habet: *Jejunium dupliciter dicitur; scilicet jejunium naturæ, & jejunium Ecclesiæ: a primo jejunio dicitur aliquis qualibet die jejunus, antequam cibum sumat: a secundo autem dicitur jejunus, quasi ordinatam ab Ecclesia, propter peccatorum satisfactionem, obedientiam servans. In satisfactionem autem peccatorum non solum oportet, quod ab illis homo abstineat, quæ lex virtutis prohibet, sed etiam ab illis, quibus salva virtute uti possemus; quia qui illicita commisit, oportet a licitis abstinere, ut ait Augustinus. Unde jejunium ab Ecclesia institutum præsupponit abstinentiam illam, quæ ad virtutem exigitur; & addit abstinentiam quamdam ab illis, quæ medium virtutis non corrumpunt. Et ideo Isidorus hæc duo in definitione jejunii comprehendit, scilicet abstinentiam ab illis, quæ virtutem corrumpunt, in hoc quod dicit, Parsimonia victus; & ab illis, quibus salva virtute alias uti liceret, in hoc quod dicit, Abstinentiaque ciborum.* Duo igitur imponuntur a præcepto jejunii, nempe parsimonia victus, & abstinentia ciborum.

Quid pertineat ad Parsimoniam victus, & ad unicam refectionem?

II. Ad parsimoniam victus pertinet unica refectio, quæ in Ecclesiæ jejunio observanda est; hincque abstinendum a pluribus refectionibus. Debet proinde refectio esse continuata, ita ut moraliter una refectio judicetur. Aliquando tamen potest una censeri, quamvis interrupta; puta si quis nondum satis refectus, a mensa surgat, vocatus ob necessitatem alicujus negotii non diutini conficiendi, & confecto negotio redeat, adhuc eamdem censetur consummare comestionem; vel si absque necessitate, sed ob ali-

aliquod aliud motivum, nondum refectus vadat animo redeundi, & non multum tempus interponat. Sylvius in 2. 2. q. 147. art. 6. quæsito 1. concl. 2. ait, quod qui sine causa interrumpit, & redit post horam, forte peccet solum venialiter, eo quod non videtur tempus notabile: ab aliis tamen rejicitur, cum qui ita se gerit præceptum parvi facere, ac veluti contemnere videatur. Qui vero ita complet prandium suum, ut vere compleat animo etiam virtuali non redeundi, neque aliud comedendi, qui animus apparet ex modo se gerendi, puta linteum complicando & recedendo a mensa, & deinde etiam infra breve tempus sibi offeratur aliquid comedendum, atque ex eo comedat in tanta quantitate, quæ alioquin jejunium frangere sufficiat; jejunium frangere docent Navarrus cap. 21. n. 14. & Sylvius loc. cit. concl. 3.

Quid dicendum de Pauperibus?

III. Pauperes, qui ostiatim mendicant, nec unam sufficientem refectionem habere possunt, excusantur si parvas refectiones repetant: ita S. Doctor 2. 2. quæst. 147. a. 4. ad 4.

Protrahere refectionem ad plures horas.

IV. Protrahere refectionem ad longum tempus, puta ad plures horas, si fiat in fraudem jejunii, jam patet esse contra præceptum unius refectionis. Protrahere autem sine fraudulento, sed ob animi levitatem, aut ad liberaliorem comestionem, videtur non esse mortale; nisi adeo immanis plurium horarum esset protractio, ut tempus, quod in refectione insumitur, æquivaleret tempori plurium refectionum. Protrahere demum ob convivii solemnitatem, puta nuptiarum, adventum hospitum &c. urbanitatis & solemnitatis gratia, non videtur esse mortale.

Bibere an frangat jejunium?

V. Bibere ex se non frangit jejunium, ut docet S. D. loc. cit. Qui igitur bibit ad extinguendam sitim, jejunium non frangit: si tamen ita bibendo excederet, & id faceret in fraudem jejunii, procul dubio jejunium frangeret. Quod autem asserit Angelicus ibidem, immoderate edentem in eadem refectione peccare, intelligitur peccare contra temperantiam, non contra jejunii præceptum. Similiter jejunium frangit potus Cocholatæ, si in ea quantitate sumatur, quæ etiam in aliis rebus jejunium frangat: de quo diffuse P. Daniel Concina in sua dissertatione italica.

Quænam quantitas cibi frangat jejunium?

VI. Circa quantitatem cibi, quæ requiritur, ut quis extra refectionem comedens jejunium mortali culpa frangat, varie opinantur Auctores. Putarem, quod excedere unam unciam non vacet a gravi. Illud certum est apud omnes, quod sæpe repetere sumptionem alicujus modici, puta unius amigdalæ, ita ut tandem accresceret ad quantitatem vetitam, lethale sit; ut propterea Alex. VIII. hanc thesim n. 5. confixerit: *In die jejunii, qui sæpius mo-*

modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.

Quid de collatiuncula serotina? VII. Parsimonia victus admittit collatiunculam serotinam, post tempora S. Thomae inter fideles introductam, & consuetudine approbatam ex silentio Pontificum. Pro quantitate ejusdem certa regula tradi non potest. Nam juxta varietatem climatum, constitutionum corporum, & valetudinum, videtur libranda. Ab ipsa, juxta Doctores graves & probos, excludendus est esus piscium & pulmentorum; & ubi conceditur indultum pro lacticiniis, excludendus est esus ovorum, casei, & similium, nisi forte aliter postulet debilitas aut constitutio jejunantis, cui alii cibi esuriales & collatiunculae proprii noceant; quales sunt fructus exsiccati vel recentes, bellaria, & alia hujusmodi.

An toties peccet, quoties eadem die refectionem sumit? VIII. Qui pluries in eadem die refectionem sumit, puta quinquies, juxta mihi probabiliorem imo evidentem, quinquies peccat mortaliter. Ratio, quae evertit praecipuum adversae opinionis motivum, in eo est posita, quia praeceptum unius dumtaxat refectionis sumendae est principaliter negativum, est enim non sumendi plures refectiones.

§. II. *De Delectu ciborum, & de hora refectionis.*

A quibus cibis abstinendum? I. Audivimus a S. Doctore alterum, quod a praecepto jejunii imponitur, esse *abstinentiam ciborum*. Cibi autem, a quibus abstinendum est, juxta communem omnium fidelium, sunt carnes, ova, & lacticinia, excepta concessione legitima, & consuetudine Ecclesiae assensu praescripta. Hic notanda occurrit thesis 32. ab Alex. VII. confixa: *Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova & laticinia obliget in Quadragesima.* Quod autem toties quis lethaliter peccet, quoties in die carnes comedit; jam satis commune est.

* Legatur S. P. Bened. XIV. *de Synodo Diœces. lib. 11. c. 5. n. 9.* *

Quid de hora refectionis. II. Tempus refectionis sumendae modo est meridies, ita ut notabiliter anticipare sine justa causa sit lethale; ita probabilior cum S. Doct. in 4. sent. d. 15. q. 3. art. 4. q. 3. *Cum Ecclesia instituit certum tempus comedendi a jejunantibus, qui nimis notabiliter anticipat, jejunium solvit.* Ratio vero praesupponit, quod nunc ab omnibus admittitur ut indubitabile, nempe praeceptum jejunii esse graviter obligans, cum Alex. VII. damnaverit thesim 23. quae dicebat: *Frangens jejunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subjicere praecepto.* Si igitur praeceptum graviter obstringit, quando materia vel circumstantia materiae erit gravis, graviter

quo-

quoque obligabit; atqui præscriptio temporis est res de se gravis; igitur qui notabiliter prævenit tempus, gravem reatum incurret. Notabile vero tempus præventionis est, etiam juxta recentiores, una hora.

III. Motiva autem justa præveniendi non omnia admittimus, quæ a multis recensentur: unde excludimus peregrinationem ex mera devotione suscipiendam, eo quod ordinata devotio postulet, ne opera arbitraria, quamvis pia, impediant opera præcepta, ut patet. Excludimus item meram urbanitatem convescendi cum amico, qui iter facit, neque valet differre itineris prosecutionem usque ad meridiem. Motiva igitur justa illa censenda sunt, quæ involvunt grave & notabile incommodum sive corporale, sive civile, sive temporale evitandum, quod a jejunante evitari nequeat, nisi notabiliter ante meridiem reficiatur. *Motiva justa præveniendi tempus.*

IV. Commutare tempus refectionis, sumendo collatiunculam mane, & vespere prandere, si fiat ex rationabili causa nullum est peccatum: sin autem, quantum porui ex auctoribus deducere, non videtur excedere culpam venialem; non enim suppetit ratio urgens, quæ compellat ad asserendum mortale. *An liceat tempus refectionis invertere?*

V. Quando quis vel non recordans esse diem jejunii, vel id ignorans, mane jentaculum sumpsit, plus comedendo, quam patiatur collatiuncula serotina, poterit ne sero prandere? Respondet Sylvius loc. cit. q. 2. si possit absque alia refectione diem transigere sola collatiuncula vespertina, eadem sit contentus; quia sic jejunabit unica refectione. Si autem notabile incommodum sit ex hac observantia passurus, vespere se reficiat: hæc ille. *Casus incidens resolvitur.*

§. III. *De Exemptione a jejunio.*

I. Quinque sunt causæ a jejunio eximentes, nempe Dispensatio, Ætas, Infirmitas, Labor, & Pietas. Et circa primam eximuntur a jejunio legitime dispensati. Cum autem jejunium & abstinentiam a carnibus & unicam refectionem suo tempore sumendam comprehendat; ille, qui est ab abstinentia dispensatus, eo quod esus piscium eidem noceat, non propterea est dispensatus ad duas refectiones, sed tenetur ad unicam juxta opinionem, quæ cum esset probabilior & sanior; modo est certa; ita ut opposita sit falsa, eo quod ita declaverit S. P. Ben. XIV. in Const. incipiente: *Non ambigimus* data an. 1741. 30. Maji §. 4. Qui etiam respondens ad quæsita Archiep. Compostellani ait, quod nedum teneantur dispensati ad unicam refectionem, & ad horam præscriptam observandam, & ad non permiscendas epulas seu carnes cum piscibus; verum etiam in collatiuncula serotina teneantur a la- *Causæ a jejunio eximentes, quarum prima est dispensatio.*

a lacticiniis abstinere, nisi forte consuetudo ab Episcopis non ignorata & tolerata aliter fieri permittat, ut dicitur fieri in quibusdam regionibus.

* Videnda quæsita Archiepiscopi Compostellani ad Benedictum XIV. hujusque ad illum responsa, quæ referuntur ab Auctore *n. seq. in Majori Opere*.

Exemptio propter ætatem. II. Secunda causa eximens a jejunio est ætas, nempe ante vigesimum primum annum completum. Congruentiam affert D. Thomas art. 4. ad 2. Religiosi tamen professi Religionum, in quibus observantur jejunia quædam sub præcepto, etiam ante prædictam ætatem tenentur sub præcepto ad eadem. Pueri, qui ingressi sunt rationis usum, unde subduntur legibus Ecclesiæ, tenentur a cibis vetitis abstinere. Circa senes nil est definitum a S. Thoma; sed docet S. Antoninus 2. p. tit. 6. cap. 2. §. 5. *Senes, si sint multum debiles, eo modo possunt excusari, sicut dictum est de infirmis: ratione autem senectutis tantum non excusantur, si sint fortes ad ferendum jejunium: nec est determinata ætas ab aliquo, usque ad quos annos quis teneatur ad jejunium.* Idcirco recentiores illi, qui contendunt epocham exemptionis ob senectutem post sexagesimum aut septuagesimum annum stabilire, decipiuntur; quia inveniuntur non raro sexagenarii & septuagenarii robustiores viris quadragenariis. Attendatur igitur corporis constitutio, & damnum a jejunio illatum constitutioni senis; & prudens ac pius Confessarius judicet.

Exemptio propter infirmitatem. III. Tertia causa eximens est infirmitas, ita ut nedum infirmi lecto decumbentes, verum etiam valetudinarii recentes a morbo, quique remanent valde debiles, eximantur a jejunio; & ut prudenter se gerant, consulant medicum peritum & intaminatæ conscientiæ. Debilis, qui nequit singulis diebus jejunare, potest autem aliquibus, in istis jejunare tenetur. Qui dormire non potest, nisi cœnatus, ita ut graviter debilitetur propter frequentem & quasi continuam vigiliam, non ideo ab una dumtaxat refectione absolvitur, sed tenetur collatiunculam facere mane, & vespere prandere; ac proinde si præceptum nequit observari quoad modum, observetur quoad substantiam.

Exemptio propter labores. IV. Quarta causa eximens est labor, seu status personæ: propterea mulieres prægnantes & lactantes eximuntur, ob majus nutrimentum requisitum ad sui, & fœtus, aut lactentis alimentum. Soli illi operarii eximuntur, quorum labor experientia & prudentum judicio cum jejunio conciliari non potest: proinde si extaret operarius laboriosus, qui utrumque conciliare posset, teneretur. Si autem dubitaret, teneretur experiri an possit, ob auctoritatem Alex. VII. reprobantis oppositum in thesi 30. *Omnes officiales, qui in republica corporaliter laborant,*

rant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio. Porro ex S. Thoma in art. 4. ad 3. illicite violant jejunium, qui solius voluptatis causa aut etiam lucri non necessarii ad suam, & suorum, suique status conservationem labores suscipiunt, quos cum jejunio componere nequeunt; qui in jejunii diebus longa itinera pedibus conficienda absque necessitate suscipiunt; qui laboriosis venationibus sine necessitate, immo voluptatis ergo operam dant, ita ut jejunia observare non possint: isti, inquam, violant profecto legem jejunii. Notanda est thesis 31. ab Alex. VII. confixa: *Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt, equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.*

V. Quinta causa excusans est Pietas. Quando igitur aliquod opus jejunio sanctius est faciendum vel ex officio, vel postulante proximi necessitate, vel quod, consideratis circumstantiis, utilius est animabus proximi facere, quam ab illo abstinere, ut jejunium servetur, operarius hujusmodi eximitur a jejunio, si tale opus sociari nequeat cum jejunio, neque possit in aliud tempus transferri. Rationem dat S. Doctor loc. cit. Conferenda est igitur præstantior dignitas operis, utilitas proximi, & deinde coram Deo resolvendum quid agere oporteat. Ne autem subrepat deceptio, monet S. Doctor: *Videtur tamen in talibus recurrendum esse ad Superioris dispensationem, nisi forte ubi est ita consuetum, quia ex hoc quod Prelati dissimulant, videntur annuere*. Non igitur quævis actio melior laboriosa, quæ componi non potest cum jejunio, ab eodem excusat, si suscipiatur: puta, si quis in quadragesima longam peregrinationem ex mera devotione susceperit; quia alio tempore potest illa perfici. Hujusmodi autem pia opera jejuniis anteferenda ab auctoribus recensentur, & sunt opera misericordiæ utriusque ordinis tunc requisita. Addunt aliqui cum Cajetano super art. 3. *Quod uxor*, quæ ex jejunio macilenta, *minusque grata viri sui occulis apparet, & hinc despici aut minus amari conspicit ab eo, excusatur a jejunio; quoniam ipsa tenetur se conservare gratam viro suo*. Verum, servata reverentia Eminentiss. Doctori, nimis indulgens videtur hæc assertio ita nude exposita. Putarem esse addendum, quod si despectus uxoris & imminutio affectus conjugalis eo usque perveniat, ut ex signis conjugalibus prudenter timeat, ne maritus torum adulterinis amoribus maculet; tunc quidem ex pietate, charitate, & justitia rationabiliter a jejunio se eximire posset, petita a Parocho dispensatione: tunc enim teneretur se gratam exhibere, ad impediendam gravissimam Dei offensam. Addo, quod si vir

Exemptio propter pietatem.

 sit

dens periculum, e. gr. partus difficilis, imminens conflictus militaris, morbus gravis & periculosus, navigatio periculosa &c. Monet tamen S. Doct. ante verba relata, *quod peccator quam citius commode potest, peccatum suum confiteatur*. Quibus verbis ostendit Angelicus sibi arridere opinionem illam, quæ obligat peccatorem ad non differendam diu confessionem: de quo differetur suo tempore, dum de Sacramento Pœnitentiæ in tr. 14. c. 4. §. 3. n. 14.

☞ Quamvis negari non possit, quin sæpius mortis periculum pro articulo promiscue accipiatur, attamen si exacte loqui velimus, distinguendus est articulus mortis a periculo mortis; & Auctor etiam unum ab alio accurate distinguit *Tom. 2. tr. 14. c. 4. §. 6.* Itaque articulus mortis est tempus illud, quo mors proxime instat, estque moraliter certa & fere inevitabilis. Periculum autem mortis est tempus illud, quo mors non certo instat, sed ex sæpe contingentibus probabiliter timetur. ☜

An etiam extra periculum mortis?

III. Probabilius est, quod præceptum divinum de confessione per se obliget etiam extra articulum & periculum mortis; tum quia videtur inconveniens, quod Christus intenderit præceptum de re adeo fidelibus necessaria non obligare nisi in periculo mortis, quod esset idem regulariter ac semel in vita; tum etiam quia cum confessionem instituerit, ut homo reconcilietur Deo, incredibile est noluisse obligare, ut homo Deo non reconcilietur, nisi in mortis periculo.

Quando obliget per accidens?

IV. Præceptum divinum confessionis per accidens obligat, quoties Eucharistia est sumenda, & sumpturus invenitur in statu culpæ lethalis: item quando quis non potest gravi tentationi resistere, aut nova mortalia vitare, nisi confessionem faciendo; quia in primo casu a D. Paulo jubetur homo se probare. (Sed de hoc iterum dum de Eucharistia.) In secundo autem casu, cum ex negativo præcepto teneatur homo nunquam peccare lethaliter, inde & adhibere remedia ad hoc necessaria: si igitur expertus sit nullum aliud remedium sibi superesse, nisi confessionem, ad hanc faciendam tenebitur.

§. II. *De Obligatione Confessionis ex vi juris Ecclesiastici.*

Præceptum Ecclesiasticum explicatur.

I. Jussu Concilii Generalis Lateranensis quarti cap. 21. renovato a Concilio Trid. sess. 14. cap. 5. mandatur, quod *omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur Sacerdoti proprio, & injunctam sibi pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere*. Nomine *fidelis* significatur baptizatus; unde intelliguntur et-

jam hæretici, qui tenentur legibus Ecclesiæ, & sunt in statu inobedientiæ culpabilis; proinde sicut tenentur reconciliari Ecclesiæ, ita mediate tenentur obedire præceptis ejusdem. Annus autem discretionis ille significatur, in quo acquiritur usus rationis, qui plerumque est septennarius. Quibusdam vero illucet usus rationis ante, quibusdam post; & propterea vigilare tenentur genitores, ut filios opportune in ordine ad confessionem instruant, & ducant, nec deesse debet Confessarii solertia, ut exploret, an adsit usus rationis, an peccatum de se grave invenerit, & an absolvere debeat. Præcipit autem Concilium confessionem omnium mortalium, (quæ sola sunt confessionis materia necessaria) quæ memoriæ occurrunt post diligens examen: & præcipit confessionem validam, ita ut per confessionem voluntarie nullam non satisfiat præcepto; ita declarante Alex. VII. sequentem thesim n. 14. reprobante: *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.* Nomine proprii Sacerdotis directe intelligitur Parochus: sed profecto non est excludendus Episcopus, qui Parochus Parochorum censetur: nec multo magis Summus Pontifex omnium Pastor. In his nostris regionibus consuetudo jam invaluit, ut quilibet fidelis, cui Confessario approbato libuerit, confiteatur; immo etiamsi extra suam Diocœsim confiteatur, præcepto satisfacit, sive confiteatur approbato Sæculari, sive Regulari: proinde Regularis debet esse approbatus ab Episcopo; nec valeret Confessio, quamvis fuisset injuste ab Episcopo reprobatus, ita definiente Alex. VII. damnante thesim 13. *Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.* Ubi autem viget consuetudo, quod annua confessio fiat Parocho, est observanda. Ly *semel in anno* non determinat ullam anni partem: propterea qui ita confitetur, ut inter unam & alteram confessionem non intercurrat integer annus, satisfacit præcepto. Si enim Ecclesia aliquam anni partem decernere voluisset, id fecisset, sicuti fecit in Communionis præcepto. Et proinde si quis post Confessionem factam aut labatur in nova mortalia, aut aliquorum in Confessione invincibiter oblitus fuerit, non teneatur ex vi hujus præcepti alteram facere confessionem.

Quid de omittente confiteri?

II. Qui omittit confiteri, elapso jam anno, tenetur, quam primum moraliter potest, confessionem facere; verba namque Concilii id clare manifestant, dum dicunt *saltem semel in anno*; quibus indicitur, ne differatur ultra annum: hinc viget obligatio, ne diutius differatur, ita ut toties graviter peccet qui differt, quoties ei occurrit, opportunitas confitendi cum recordatione omissi præcepti. Si autem confiteatur post elapsum annum, satisfacien-

tiendo pro anno transacto, tenetur eodem anno noviter cœpto iterum confiteri.

III. Qui prævidet se impediendum, ne confessionem faciat, antequam elabatur annus, ex vi hujus præcepti tenetur prævenire; v. gr. dum suscepit longam navigationem &c. quia præceptum non expirat cum fine anni, sed obstringit, ne saltem elabatur annus; igitur obligat prævenire, si prævideatur annus elapsurus. *Quid de eo, qui prævidet se impeditum iri?*

IV. Hoc præceptum obligare sub gravi, nemo Catholicorum inficiatur. Habens autem sola venialia, a plerisque dipensatur ab onere confessionis annuæ: sed ab Halensi, a S. Bonaventura, Sylvestro, & aliis; quibus novissime subscripsit doctissimus Fagnanus, subjicitur præcepto. Nobis audiendus S. Thomas in 4. d. 17. q. 3. a. 1. q. 3. ad 3. *Dicendum, quod ex vi Sacramenti non tenetur aliquis venialia confiteri, sed ex institutione Ecclesiæ, quando non habeat alia, quæ confiteatur. Vel potest dici secundum quosdam, quod ex decretali prædicta non obligentur nisi illi, qui habent peccata mortalia, quod patet ex hoc, quod dicit; quia debet omnia peccata sua confiteri, quod de venialibus intelligi non potest ..... & per hoc etiam ille, qui non habet mortalia, non tenetur ad confessionem venialium; sed sufficit ad præceptum implendum, ut se Sacerdoti repræsentet, & se ostendat absque conscientia mortalis esse; & hoc ei pro confessione reputatur.* *Gravitas hujusce præcepti?*

CAPUT III.

De Quarto Ecclesiæ Præcepto Communionis Paschalis.

§. I. *De Obligatione Communionis quoad jus divinum.*

I. JUre divino Christi Domini Joan. 6. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis &c.* & Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem*, tenentur fideles aliquoties in vita Eucharistiam sumere: idque ita declaratur a S. Thoma 3. p. q. 80. a. 11. *Duplex est modus percipiendi hoc Sacramentum, scilicet spiritualis, & Sacramentalis. Manifestum est autem, quod omnes tenentur saltem spiritualiter manducare, quia hoc est Christo incorporari. Spiritualis autem manducatio includit votum seu desiderium percipiendi hoc Sacramentum ..... & ideo sine voto percipiendi hoc Sacramentum, non potest homini esse salus. Frustra autem esset votum, nisi impleretur, quando opportunitas adesset: & ideo manifestum est, quod homo tenetur hoc Sacramentum sumere non solum ex statuto Ecclesiæ, sed ex mandato Domini dicentis Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. Ex statuto autem Ecclesiæ sunt determinata tempora exequendi hoc præceptum:* *Præceptum divinum.*

ptum: & loquitur de necessitate medii: nam in resp. ad 2. æquiparat hoc Sacramentum Sacramento Baptismi; ait enim: *quantum vero ad adultos utrumque est necessarium*. Intellige susceptum saltem in voto, & quidem explicito, si menti occurrat; implicito autem, nempe contento in contritione perfecta, vel actu amoris Dei super omnia. Et nota quod ly *hoc facite in meam commemorationem*, intelligitur de tota actione in cœna illa peracta, nempe nedum de celebratione, verum etiam de distributione, ac proinde de sumptione a fidelibus exequenda.

Communio de jure divino in periculo mortis. II. Ex vi præcepti divini per se obligantis tenetur adultus ad sumendam Eucharistiam in articulo, aut periculo mortis, ex. gr. morbo gravi, partu difficili, navigatione periculosa &c. quia nisi obligaret saltem hoc tempore, nunquam obligaret. Et animadverte, quod etiam per modum viatici licet pluries illam sumere in eodem morbo, dummodo dies aliquot intercedant, juxta Ritualia cujusque Diœcesis. Nam in Parisiensi requiritur intercessio decem dierum, in aliis longior, in aliis brevior.

* Vide *tr.* 14. *cap.* 3. 5. 6. *n.* 13. & quæ huic n. addita sunt in majori Opere, tam de eo qui in exitu vitæ communionem facit sacrilegam, quam de eo qui mane corpore sanus ex mera devotione sanctissimam percepit Eucharistiam, & postea repentino corripitur morbo, ita ut in ultimo versetur vitæ discrimine, medicorumque judicio prudenter timeatur ipsa die moriturus. *

Et etiam pluries in vita. III. Ex vi præcepti divini per se obligantis, tenetur adultus ad sumendam Eucharistiam etiam pluries in vita: ita communior, & vera; quia cum fuerit instituta ad alimoniam spiritualem animæ, frustranea foret institutio, nisi etiam extra mortis periculum ex divino præcepto sumenda esset.

§. II. *De Obligatione ex vi præcepti Ecclesiastici.*

Obligatio ex vi juris Ecclesiastici. I. Ex laudato Cap. Conc. Lateran. tenentur fideles adulti discretionis annos assecuti semel in anno, nempe in Paschate Resurrectionis, Eucharistiam sumere, & quidem sub gravi; tum quia præceptum est in re gravi, tum quia pœna omittentibus inferenda est gravis, nempe interdictum ab ingressu Ecclesiæ viventibus, & privatio sepulturæ Ecclesiasticæ morientibus. Nomine autem Paschatis intelligitur communiter tota quindenna a die Palmarum usque ad Dominicam in Albis inclusive. Si autem alicubi ex approbata consuetudine concedatur tempus diuturnius, non est obstandum. Potest tamen differri ex consilio Confessarii, ita expediens esse judicantis.

Quid no- II. Adultorum nomine, qui hoc præcepto tenentur, intel-

telliguntur etiam pueri, qui ætatem diſcernendi attigerunt, & ſunt capaces ſufficienter percipiendi tanti Sacramenti dignitatem, & munditiem ad illud requiſitam: propterea fixa ætas non poteſt præſcribi; communiter tamen comprehendit latitudinem ab anno decimo uſque ad decimum quartum: & propterea qui ultra decimum quartum differunt, ſi aliunquin ſint capaces, graviter delinquunt contra Eccleſiæ præceptum; & gravius peccant genitores vel alii, qui puerorum curam gerunt, ad quos pertinet curare, ut leges Dei & Eccleſiæ a ſuis obſerventur. Si tamen puer confeſſionis capax in periculum mortis incidat, ſufficienter inſtruatur etiam pro communione, ne tanto Sacramento & ſubſidio privetur. *mine adultorum obligatorum? Aliquando etiam pueris danda.*

III. Paſchalis Communio fieri debet in propria Parochia, & Euchariſtia eſt ſumenda de manu Parochi vel ejus delegati. Neque ſatisfit præcepto, ſi abſque licentia Parochi fiat extra Parochialem Eccleſiam: ita ex conſuetudine interpretante Canonem Concilii Lateranenſis. Sacerdos autem celebrans ſatisfacit præcepto, celebrando in Eccleſia, cui eſt aggregatus. *Ubi facienda Communio?*

* Videſis plura in majori Opere huic num. adjecta, & præſertim animadverte, primo non ſatisfacere præcepto Eccleſiæ qui tempore Paſchali ſine licentia Epiſcopi vel Parochi communionem percipiunt in Eccleſia Cathedrali: ſecundo Sacerdotes Miſſam celebrantes, in quacumque Eccleſia celebrent, ſatisfacere præcepto communionis Paſchalis; ſi vero non celebrent, teneri communicare in propria Parochia, & de manu proprii Sacerdotis Euchariſtiam ſumere. *

✠ Hæc omnino conſentanea ſunt iis, quæ docet Em. Card. Lambertinus, poſtea S. P. Benedictus XIV. *Inſtit.* 18. *num.* 9. 10. 11. *&* 12. *& Inſtit.* 55. *n.* 9. Fuſe & accurate has verſat ac decidit ipſe difficultates, & ad ſuas firmandas deciſiones plura affert, quæ noſcere maxime intereſt. ✠

IV. Ut ſatisfiat præcepto, debet eſſe communio facta cum bona conſcientia, quantum humanæ cognitioni permittitur. Idcirco per communionem ſacrilegam nequit ſatisfieri præcepto, ita docente Innoc. XI. qui damnavit theſim 58. in qua dicebatur: *Præcepto communionis annuæ ſatisfit per ſacrilegam Domini manducationem.* *Quali communione ſatisfiat?*

V. Vagi tenentur in ea Parœcia ad communionem in Paſchate, in qua eo tempore inveniuntur; quia tunc eidem ſubjiciuntur, cum alium Paſtorem fixum non habeant: & ſimiliter peregrini, qui ſunt ejus loci incolæ, in quo tempore Paſchali inveniuntur, ut declaravit Eugenius IV. *Quomodo ſatisfiat a vagis, & peregrinis?*

VI. Qui etiam una die ante Paſchale tempus communicavit, tenetur iterum ſub mortali infra tempus Paſchale *Quid de eo, qui vel ante tem-*

pus communicavit, vel communicare omisit Paschali tempore? Eucharistiam sumere; quia quando a lege determinatur tempus implendi præcepti, etiam illud est observandum. Qui autem non communicavit infra tempus paschale, tenetur infra annum communicare in Paræcia; quia est præceptum affirmativum, obligans ad actionem ponendam, mixtum negativo, ne diutius differatur; unde non expirat obligatio cum tempore, sed perseverat.

An teneatur supplere quamprimum? VII. An autem teneatur omittens supplere quam primum, ita ut toties peccet omissione lethali, quoties recordatur, & opportunitatem habet supplendi? Probabilior affirmat; quia non præcipitur communio primario propter solemnitatem, sed ne diutius anima privetur tanto adjutorio. Ad differentiam præcepti auditionis Missæ, quæ primario præcipitur in cultum diei festivæ; & proinde, ea transacta, cessat obligatio.

Qui prævidet se impeditum iri, ad quid teneatur? VIII. Qui prævidet se impediendum, ne paschali tempore communicare queat, si prævideat nedum paschali tempore, sed etiam multo post impeditum iri, prævenire tenetur: si autem prævideat dilationem futuram longe breviorem esse, & viciniorem esse tempori Paschali, quam anticipatio longe distans ab eo tempore, tunc putarem posse differre, puta cum a navigatione redierit; dummodo tamen non excedatur annus. Qui demum prævenit, si postea accidat, ut tempore paschali non discesserit, tenetur iterum eo tempore communicare; quia tempus illud est expresse in præcepto, neque anticipatio facta valet, nisi in casu impotentiæ pro dicto tempore.

CAPUT IV.

De Quinto Ecclesiæ Præcepto Solutionis Decimarum.

§. I. *De Qualitate obligationis hujus præcepti.*

Explicatur obligatio juris naturalis. I. S. Thomas 2. 2. q. 87. art. 1. explicans strictam obligationem solvendi decimas, affert textum S. Augustini relatum a Gratiano 16. q. 1. dicentis: *Decimæ ex debito requiruntur, & qui eas dare noluerint, res alienas invadunt.* Deinde subjungit S. Doctor, quod in lege veteri præceptum de decimis *partim erat morale*, (id est naturale) *inditum naturali ratione, partim autem judiciale ex divina institutione robur habens.* Et post plura sic concludit: *Sic ergo patet, quod ad solutionem decimarum homines teneantur, partim quidem ex jure naturali, partim ex institutione Ecclesiæ; quæ tamen, pensatis opportunitatibus temporum & personarum, posset aliam partem determinare solvendam.*

Ecclesiæ mandatum explicatur. II. Decimarum igitur solutio fuit ab Ecclesia approbata quoad eam quotam, quæ solvenda præcipitur: & præter

ter alia loca juris Canonici, clare constat Concilium Trid. sess. 25. cap. 12. de reformat. decimarum solutionem districte mandasse, monendo, ut qui illas subtrahunt aut impediunt, excommunicentur, neque absolvantur, nisi expleta restitutione earumdem. Hoc autem jus naturale recipiendi temporalia laicorum ad alendos Dei ministros, non obscure innuitur a D. Paulo 1. Cor. c. 9. Ecclesia igitur non instituit substantiam decimarum, idest dandam esse sustentationem Dei ministris, Deo ipsi pro fideli populo vacantibus, sed solum quotam determinavit, & approbavit debere esse decimam partem bonorum. Et hinc colligas præceptum naturale de sustentatione ministrorum aboleri non posse quoad substantiam, bene vero quoad quotam. Et proinde si a summo Pontifice tolleretur obligatio decimarum, esset procul dubio ministris Ecclesiæ aliunde providendum.

§. II. *De Modis, qui eximere possunt a solutione decimarum.*

I. Communior cum S. Thoma docet, quod per consuetudinem, aut præscriptionem verificari possit exemptio a decimis solvendis; quod intelligas, dummodo ministri Ecclesiæ aliunde habeant congruam sustentationem. Cavere igitur debent Rectores Ecclesiarum ab impetranda a S. Sede facultate exigendi decimas, ubi ex consuetudine, vel præscriptione non solvuntur, si alioquin habeant, unde sustentari possint, ne veniant in suspicionem, quod decimarum nova exactio sit avaritiæ potius effectus, quam necessitatis. *Exemptio a decimis solvendis.*

§. III. *De quibus rebus sint Decimæ solvendæ; necnon quibus, & a quibus sint solvendæ.*

I. Quamvis Angelicus doceat in ar. 2. quod *de omnibus possessis decimæ sint solvendæ*; id asserit loquendo præcisive a quacunque consuetudine, vel præscriptione; & sine præjudicio eorum, quæ paulo ante ex eodem Angelico asseruimus; ita ut consuetudo ab Ecclesia cognita, & tolerata dirigat debentem decimas solvere. Circa bona autem male acquisita, distinguendum est cum S. Doct. loc. cit. *Uno modo, quia ipsa acquisitio est injusta, puta quia acquiruntur per rapinam, per furtum, aut usuram, quæ homo tenetur restituere, non autem de eis decimas dare: tamen si aliquis ager sit emptus de usura, de fructu ejus tenetur usurarius decimas dare; quia fructus illi non sunt ex usura, sed ex Dei munere. Quædam vero dicuntur male acquisita, quia acquiruntur ex turpi causa, sicut de meretricio, & histrionatu, & aliis hujusmodi, quæ non tenentur* *Quorum bonorum decimæ sint solvendæ?*

restituere. Unde de talibus tenentur dare decimas secundum modum aliarum decimarum personalium (si sint in usu); *tamen Ecclesia non debet eas recipere, quamdiu sunt in peccato, ne videatur eorum peccatis communicare; sed postquam pœnituerint, possunt de eis ab his recipi decimæ.* Et ad 3. docet: *De minutis rebus non tenentur homines decimas dare, nisi forte propter consuetudinem Patriæ.* Hæc autem minuta sunt herbæ hortenses, aliaque similia. Et ad 4. docet: De *his, quæ furto vel rapina tolluntur, ille, a quo auferuntur, decimas solvere non tenetur, antequam recuperet, nisi forte propter culpam vel negligentiam suam damnum incurrerit; quia ex hoc Ecclesia non debet damnificari. Si vero vendat triticum non decimatum, potest Ecclesia decimas exigere & ab emptore, quia habet rem Ecclesiæ debitam, & a venditore, quia, quantum est de se, Ecclesiam defraudavit: uno autem solvente, alius non tenetur. Debentur autem decimæ de fructibus terræ, in quantum proveniunt ex divino munere; & ideo decimæ non cadunt sub tributo, nec etiam sunt obnoxiæ mercedi operariorum: & ideo non debent prius deduci tributa & pretium operariorum, quam solvantur decimæ; sed ante omnia debent decimæ solvi ex integris fructibus.*

Decimæ sunt dandæ solis Clericis curam animarum gerentibus.

II. Circa personas, quibus debentur decimæ, docet S. Doctor in ar. 3. *Dicendum quod circa decimas duo sunt consideranda; scilicet ipsum jus accipiendi decimas, & ipsæ res, quæ decimæ nomine dantur. Jus autem accipiendi decimas est spirituale; consequitur enim illud debitum, quo Ministris Altaris debentur sumptus de ministerio, & quo ministrantibus spiritualia debentur temporalia, quod ad solos Clericos pertinet habentes curam animarum: & ideo eis solum competit hoc jus habere. Res autem, quæ nomine decimarum dantur, corporales sunt; unde possunt in usum quorumlibet cedere, & sic possunt etiam ad Laicos pertinere.*

Quibus modis ad Laicos spectare possint?

III. Multis modis possunt decimæ, idest res temporales, quæ decimæ vocantur (non jus primarium illas recipiendi) ad laicos pertinere; nempe per venditionem, donationem, vel permutationem, dum Ecclesiæ ministri illas vel illarum partem dictis modis alienant, sicuti alias proprias temporales: item per locationem locando easdem res: item per privilegium Pontificis, qui quandoque Principibus sæcularibus de Ecclesia benemerentibus concedit decimas in Feudum etiam perpetuum. Hæ autem personæ sæculares non possunt transferre dictas decimas in aliam personam laicam; sed si velint illas dimittere, tenentur restituere eidem Ecclesiæ, a qua Feudum illud habuerunt, aut alteri Ecclesiæ, sive domui Religiosæ assignare, habito tamen consensu Episcopi. Et dum dicitur petenda licentia ab Episcopo, ille intelligitur Episcopus, sub quo erat Ecclesia illa, a qua

illæ

illæ decimæ originaliter proficiscebantur. Et notandum, quod maxime post Concilium Generale Lateranense III. non possunt Episcopi dare decimas in feudum sæcularibus.

IV. Quare autem solis Clericis curam animarum habentibus competat jus primarium decimarum (quo nomine veniunt etiam Episcopi, & Rectores Ecclesiarum) ratio est, quam innuit S. Doct., quia ad illos solos ex debito sui muneris attinet Sacramenta ministrare, verbum Dei concionari suis subditis, doctrinam Christianam docere. Et propterea Sum. Pont. in cap. *cum contingat* decernit, decimarum perceptionem ad solas Ecclesias Parochiales pertinere de jure communi. Hoc tamen non obstante, si contingat aut ex privilegio, aut ex consuetudine, aut ex charitate, decimas dari etiam aliis illius Ecclesiæ Clericis altari deservientibus, & choro adsistentibus, Parochumque adjuvantibus, dubio procul erit observandum. *An dentur etiam aliis Clericis?*

V. Neque inferas: si ergo decimæ dantur ob congruam sustentationem ministrorum, illis dandæ non erunt, qui ex proprio patrimonio habent unde commode vivant; & præcipue iis non debebuntur a pauperibus. Ita enim occurrit S. Doct. loc. cit. ad 1. *In nova lege decimæ dantur Clericis non solum propter sui sustentationem, sed etiam ut ex eis subveniant pauperibus; & ideo non superfluunt, sed adhuc necessariæ sunt possessiones Ecclesiasticæ, & oblationes, & primitiæ simul cum decimis*. Et in quodlib. 4. artic. 10. ubi ex professo de hoc disserit, indicat rationem, cur debeantur, etiamsi minister non indigeat, quæ ratio ita paucis ob oculos ponitur. Quia videlicet debentur ex justitia, & æquitate naturali: quod autem debetur ex naturali justitia, debetur creditori, sive sit dives, sive pauper, sive debitor pauper sit sive dives. Laudabiliter tamen faciet Parochus, vel Episcopus habens sufficientes proventus, si pauperibus remittat decimas, titulo quidem meræ eleemosynæ, & non alio modo, ne præjudicium juri Parochiali afferat. Idcirco monent Auctores, quod in casu hujus remissionis, syngrapham sibi conscribere faciat, qua pauper testetur sibi in meram eleemosynam decimas fuisse remissas; & hoc, ne eleemosyna ullam consuetudinem, aut præscriptionem fundare incipiat. *Objectio resolvitur.*

VI. Quando quis in diversis Paræciis bona tenet, docet S. Doct. in resp. ad 2. loci ex Summa supracitati: *Quod decimæ personales* (si sint in usu) *debentur Ecclesiæ, in cujus Paræcia homo habitat: Decimæ vero prædiales rationabiliter magis videntur pertinere ad Ecclesiam, in cujus terminis prædia sita sunt; tamen jura determinant, quod in hoc servetur consuetudo diu obtenta. Pastor autem, qui diversis temporibus in diversis parochiis gregem pascit,* *Casus incidens resolvitur.*

debet

debet proportionabiliter utrique Ecclesiæ decimas solvere; & quia ex pascuis fructus gregis proveniunt, magis debetur decima Ecclesiæ, in cujus territorio grex pascitur; quam illi, in cujus territorio ovile locatur.

Clerici qualiter teneantur ad decimas?

VII. *Clericis, in quantum sunt ministri Altaris spiritualia populo seminantes, debentur decimæ. Unde in quantum Clerici sunt, idest in quantum habent Ecclesiasticas possessiones, decimas solvere non tenentur. Ex alia vero causa; propter hoc, quod possident proprio jure, vel ex successione parentum, vel ex emptione, vel quocumque hujusmodi modo, sunt ad decimas solvendas obligati. Unde Clerici de propriis prædiis tenentur solvere decimas parochiali Ecclesiæ, sicut & alii, etiamsi ipsi sint ejusdem Ecclesiæ Clerici; quia aliud est habere aliquid ut proprium, aliud ut commune; prædia vero Ecclesiæ non sunt ad decimas solvendas obligata; etiamsi sint intra terminos alterius Parochiæ:* ita S. Doct. in art. 4. loc. cit. Circa hæc postrema verba animadvertendum est cum Cajetano in Commentario, ea esse intelligenda de bonis illi Ecclesiæ datis, ob intuitum parochialium ministeriorum, &, ut ita dicam, in dotem in sui fundatione. Si enim eidem Ecclesiæ adveniant ex legato, dono &c., alia prædia constituta intra terminos alterius parochiæ, transeunt ad ipsam cum onere decimarum solvendarum.

Quid de Religiosis?

VIII. *Religiosi, qui sunt Clerici, si habeant curam animarum, spiritualia populo dispensantes, non tenentur decimas dare; sed possunt eas recipere. De aliis vero Religiosis, etiamsi sint Clerici, qui non dispensant populo spiritualia, est alia ratio; ipsi enim tenentur de jure communi decimas dare: habent tamen aliquam immunitatem secundum diversas concessiones, eis a Sede Apostolica factas,* ait S. Doct. in solut. ad 2.

TRA-

TRACTATUS XIII.
DE SACRAMENTIS NOVÆ LEGIS.

CAPUT I.

De Sacramenti Natura, & Effectibus.

§. I. *De Sacramentorum essentia, numero, & institutore.*

I. SAcramentum, juxta S. Thom. 3. p. q. 60. art. 2. prout sumitur in præsenti, est *signum rei sacræ, in quantum est sanctificans homines*. Dicitur signum, non quidem naturale, sicut fumus, qui naturaliter repræsentat ignem, sed arbitrarium, seu ex Dei beneplacito destinatum ad aliquid significandum; est autem signum non mere speculativum, seu mere deserviens ad aliquid manifestandum, sed etiam practicum, idest institutum ad aliquid in sui usu efficiendum: signum item sensibile, *quia est homini connaturale, ut per sensibilia perveniat in cognitionem intelligibilium*, ait S. Doct. ibid. art. 4. item stabile, idest quod durare debeat, eo quod sit signum, quo homines in unum Religionis nomen colligantur: & cum Religio stabilis sit, stabilia quoque decet esse signa, quibus Religionem profiteantur: signum tandem a Deo institutum; quia, ut statim videbimus, cum sit signum in suimet usu gratiæ sanctificantis collativum, & gratia a nemine conferri possit nisi a Deo, propterea ipsius solius est destinare signa, quorum usu ipse gratiam elargiatur. Præterea Sacramentum novæ Legis ex doctrina S. Thomæ loc. cit. art. 3. est signum *commemorativum* rei præteritæ, nempe Passionis Christi, tamquam causæ nostræ justificationis; *Demonstrativum* rei præsentis, nempe gratiæ, quæ confertur tamquam formæ nostræ justificationis; & *Prognosticum* rei futuræ, nempe Gloriæ, tamquam finis nostræ justificationis. *Explicatur Sacramenti notio, & primo ratio signi.*

II. Dicitur signum rei sacræ, quæ res sacra a Sacramento significata proprie est gratia habitualis, qua sanctificatur anima. Cum enim Sacramentum, tamquam instrumentum assumatur a Deo ad gratiam efficiendam, & conferendam animæ, propterea illius propriissime dicitur signum demonstrativum; quæ Gratia, cum, ut di- *Explicatur ly rei Sacræ &c.*

xi, fit habitualis & sanctificans, recte dicitur signum gratiæ, in quantum sanctificat homines. Ex his inferas tria esse necessario requisita ad Sacramentum quodlibet, nempe institutionem Dei, signum sensibile, & promissionem gratiæ in ejusdem signi digno usu.

Tria in quovis Sacramento distinguenda. III. Hinc nota, quomodo in Sacramentis tria distinguenda sunt, nempe id quod dicitur Sacramentum tantum; quia est merum signum significans, quin ab alio significetur: id quod est res significata simul & signum; quia & significatur & significat: & id quod est res tantum, quia dumtaxat significatur & non significat aliud. Do exemplum in Sacramentis imprimentibus characterem, in quibus tria ista inveniuntur; puta in Baptismo ablutio exterior cum verbis a baptizante prolatis est Sacramentum tantum, quia significat ablutionem animæ per gratiam, quin ipsa ablutio ab alio significetur. Character impressus in collatione Baptismi est res simul & Sacramentum; quia significatur per illam ablutionem, & simul significat eamdem gratiam regenerativam. Gratia autem est res tantum, quia significatur ab ablutione & a charactere, quin ipsa aliud significet.

* Explicatur in majori Opere quid sit Sacramentum tantum, quid res tantum, & quid res & Sacramentum simul etiam in aliis Sacramentis. *

Numerus, & Auctor Sacramentorum. IV. Septem esse Sacramenta novæ legis, & a Christo instituta docemur ex definitione Synodi Tridentinæ Sess. 7. can. 1.

Hujusce autem numeri egregiam congruentiam affert Angelicus Doctor 3. *p. q.* 65. *a.* 1.

* Necessarium fuisse non quidem absolute, sed necessitate congruentiæ Sacramenta institui ad hominum justificationem & salutem, & asserit apertissime, & pluribus argumentis perspicue evincit D. Th. 3. *p. q.* 61. *art.* 1. *

§. II. *De Partibus Sacramenta componentibus.*

Partes Sacramenta componentes. I. Partes Sacramenta componentes vocitari solent materia, & forma. Materiæ nomine denotantur res, vel actiones sensibiles, quæ in singulorum collatione exhiberi consueverunt: nomine vero formæ significantur verba, quæ a Ministris proferuntur, vel aliquid verbis æquivalens. Ita ex Concilio Generali Florentino in Decreto Eugenii IV.

* Materia & forma in quolibet Sacramento duplex est, remota videlicet, & proxima. Materia remota communiter est illa res sensibilis, quæ per actionem Ministri applicatur suscipienti. Materia proxima est ipsamet debita applicatio materiæ remotæ, quæ scilicet una cum forma sibi correspondente prolata a Ministro, proxime

con-

constituit Sacramentum. Forma vero remota sunt certa verba a Ministro proferenda una cum applicatione materiæ. Forma proxima est actualis prolatio eorumdem verborum una cum applicatione materiæ facta a Ministro. Quænam sit autem materia & forma tum remota, cum proxima cujuslibet Sacramenti, suis propriis locis perspicuum fiet.

II. Materiæ & formæ Sacramentorum quædam fuerunt a Christo determinatæ in specie, quædam vero tantum in genere. Determinavit in specie materiam & formam Baptismi, materiam & formam Eucharistiæ, materiam & formam Sacramenti Pœnitentiæ. Materias autem & formas aliorum Sacramentorum, tametsi deduci queant ex Scripturis, habemus manifeste in Traditione Apostolico divina; de quibus differetur, cum de unoquoque in particulari sermo instituetur. Eorum igitur Sacramentorum, quorum formas & materias immediate ipse Christus non determinavit in specie, determinavit tamen in genere; nempe imponendo Apostolis & successoribus, ut adhiberent in collatione illorum Sacramentorum illas materias illasque formas, quibus sufficienter significaretur effectus illius Sacramenti. Id autem est necessario asserendum; nam cum videamus Ecclesiam Græcam & Latinam diversis materiebus & formis uti in collatione Sacramenti Ordinis, & neutra reprobet ritum alterius, sed ut legitimum admittat; profecto inferendum est præfatorum Sacramentorum formas & materias dumtaxat in genere Christum modo explicato determinasse, & reliquisse Ecclesiæ optioni determinare in specie, quibus esset utendum; ac Græcis concessisse materias & formas illas, sicuti Latinis formas & materias, quibus utuntur. *Quomodo a Christo determinatæ?*

✠ Circa formam Sacramenti Pœnitentiæ, ejusque determinationem legenda erit Appendix de *Absolutione Sacramentali*, seu *de Forma Sacramenti Pœnitentiæ*, quæ in nova Majoris Operis Editione *Tractatui de Sacramento Pœnitentiæ adjungetur*. ✠

III. Requiritur unio inter materiam & formam; cum enim ambæ sint partes componentes Sacramentum, quod est compositum ex ipsis assurgens, nisi uniantur, nunquam assurget. Hæc autem unio idest simultas partium sufficit, ut sit moralis, ita ut humano modo prudenter judicentur simul coexistere; & hæc coexistentia, seu simultas major vel minor requiritur juxta diversitatem Sacramentorum; nam v. g. in Baptismo, cum verbis designetur actio abluendi, sufficiet quod verba proferantur, antequam compleatur ablutio, vel viceversa; quia jam apparet simultas moralis: optimum tamen est utrumque simul incipere, & finire; & ita in aliis Sacramentis. In Sacramento autem Pœnitentiæ non exigitur semper *Unio requisita inter materiam & formam.*

ista

ista simultas adeo stricte accepta; quia cum sit institutum ad modum judicii, non semper sententia statim profertur cognita causa; quamvis, quando absolutio profertur, semper sit aliquo modo præsens confessio dolorosa antea facta & ita: in Matrimonio putantur consensus moraliter conjungi, quamdiu censentur moraliter perseverare.

§. III. *De vario Materiæ & Formæ usu.*

Mutatio Materiæ & formæ

I. Mutare materiam substantialiter, puta adhibere panem hordeaceum pro triticeo, irritum reddit Sacramentum. Mutare autem materiam accidentaliter, puta in Ecclesia Latina uti pane triticeo fermentato pro azimo, relinquit Sacramentum validum; sed illicite agitur lethaliter, nisi forte in casu necessitatis, de quibus suis locis dicetur. Idem similiter dicas de mutatione formæ, quæ si sit mutatio sensus substantialis, nullum reddit Sacramentum; non autem si accidentalis, quamvis & hæc sit semper graviter illicita, si sufficienti deliberatione fiat. Similiter interruptio verborum si sit talis, quod continuationem moraliter tollat, irritum facit Sacramentum; si vero continuationem non violet, validum relinquit Sacramentum; sed si fiat sine causa, est lethalis, ob gravem injuriam, quæ irrogatur Sacramento. Indulgeatur scrupulosis; sed prudenter castigetur eorum obstinatio. Pariter omissio, aut adjectio verborum, sensum non corrumpentium, non efficit irritum Sacramentum; sed semper est lethalis, si advertenter fiat. Mutatio vero idiomatis potest esse vel lethaliter, vel venialiter, vel nullo modo peccaminosa, respective ad circumstantias, & qualitates Sacramentorum, personarum, vel temporum.

Forma conditionaliter prolata.

II. Forma conditionalis sub conditione de futuro reddit Sacramentum nullum, neque fit adveniente conditione, quia tunc desunt materia & forma. Forma vero conditionalis sub conditione de præterito, vel præsenti, nec irritum reddit Sacramentum, neque est illicita, si in necessitate adhibeatur; puta dum non potest haberi materia certa, sed dumtaxat dubia, aut cum dubitatur de valida collatione Sacramenti: non, inquam, irritum reddit Sacramentum, quia jam conditio fuit, aut est simul cum Sacramenti partibus: neque est illicita servatis servandis, de quibus alibi, quia nulla irrogatur injuria Sacramento.

Uti Materia dubia.

III. Materiæ dubiæ usus dumtaxat est licitus in casu necessitatis ministrandi Sacramentum, nec materia certa haberi potest; quia ita faciendo succurritur extreme indigenti, & nulla irrogatur injuria Sacramento, quod in tali

tali casu ministratur conditionate, idest si materia sufficiat, te baptizo &c.

IV. Uti forma vel materia probabili, dum certa haberi potest, est grave sacrilegium: ita tenere compelluntur omnes, post confixam ab Innoc. XI. Thesim. 1., in qua dicebatur: *Non est illicitum in conferendis Sacramentis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi: hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis*. Materia autem & forma pertinent ad valorem Sacramenti, ut patet. *Uti materia vel forma probabili, relicta secura.*

§. IV. *De primo Sacramentorum effectu, nempe gratia habituali.*

I. De fide est, Sacramenta novæ legis conferre gratiam sanctificantem eadem digne suscipientibus; ita Tridentina Synodus sess. 7. can. 8. Gratia autem, quam conferunt, est gratia habitualis, seu gratum faciens, seu sanctificans; quod dicitur ad illam distinguendam a gratiis actualibus auxiliantibus, neque formaliter, sed solum dispositive sanctificantibus. Hæc gratia sanctificans aliquando vocatur prima, aliquando secunda: prima vocatur, quando confertur animæ adhuc existenti in statu peccati lethalis, quod ad gratiæ adventum depellitur; & exinde primo sanctificat animam. Vocatur autem secunda, quando animæ jam habenti gratiam ejusdem gratiæ habitualis accedit novum augmentum. Conferre gratiam primam convenit Sacramentis illis, quæ appellari solent mortuorum, eo quod fuerint instituta ad justificandam animam; & sunt duo, nempe Baptismus, & Pœnitentia. Conferre autem gratiam secundam cæteris quinque convenit, quia instituta fuerunt, ut conferantur animæ jam justitiam & gratiam habenti; & idcirco vocitari consueverunt Sacramenta vivorum. *Sacramenta conferunt gratiam.*

* Ex canone Concilii Tridentini ab Auctore *num. præced.* relato exploratum est, novæ legis Sacramenta gratiam producere *ex opere operato*. Hunc autem loquendi modum paucis exponere operæ pretium censemus. Itaque *opus operatum* nil aliud Catholici intelligunt, quam ipsum Sacramentum, sive externum ac sensibile signum debite suscipienti applicatum ab administrante, hoc est materiæ & formæ conjunctionem, ejusque applicationem juxta Christi institutionem; v. g. in Baptismo externam per aquam ablutionem sub præscripta verborum forma: & hoc opus contraponunt *operi operantis*, idest fidei, pietati, & merito Sacramentum conferentis, vel recipientis; hæc enim ab operante suam æstimationem & valo-

rem accipiunt: at Sacramentum, ex eo quod fit exterius, pensatur. Igitur causare gratiam ex *opere operato* est illam producere virtute & efficacia externi operis Sacramentalis etiam ab indigno & infideli Ministro præstiti, quod Donatistæ negabant, & aliquando sine ulla dispositione subjecti, in infantibus; semper vero etiam in adultis ultra exigentiam dispositionis prærequisitæ, quæ solum ad tollendum obicem gratiæ, non ad ipsam præstandam est necessaria.

Quomodo per accidens gratia prima causetur a Sacramentis vivorum, & secunda a Sacramentis mortuorum?

II. Contingere autem non raro potest, ut gratia secunda conferatur a Sacramentis mortuorum, sicuti e contra prima a Sacramentis vivorum: puta, si accedens ad Baptismum vel Pœnitentiam accedat jam justificatus per contritionem perfectam (ex qua certum est peccatorem justificari) tunc Sacramenta illa, cum semper sint collativa gratiæ bene dispositis, & jam inveniant animam justificatam per gratiam, conferunt ejusdem gratiæ augmentum, nempe gratiam secundam: ita e contra si recipiens v. g. Sacramentum Ordinis, & existens in statu peccati mortalis, procuraverit per contritionem se ab eo mundare meliori modo, quo potuit, revera tamen ad id non pervenerit, & putans se dispositum, bona fide accedat ad suscipiendum Ordinem; tunc, cum Sacramentum non inveniat obicem voluntarium, eo quod destructus fuit a voluntate detestante illum, Sacramentum illud vivorum per accidens confert gratiam primam, eo quod de fide sit Sacramenta *conferre gratiam non ponentibus obicem*, ut definit Tridentina Synodus sess. 7. can. 6. Videatur D. Th. 3. *p. q.* 72. *a.* 7. *ad.* 2., & *q.* 79. *a.* 3.

Quid addat gratia Sacramentalis gratiæ communiter dictæ?

III. Gratia, quæ per Sacramenta confertur, vocari solet Sacramentalis, non quia sit diversæ speciei a gratia habituali communiter dicta, cum gratia habitualis sit dumtaxat unius speciei; sed quia *addit super gratiam communiter dictam quoddam divinum auxilium ad consequendum Sacramenti finem*, ait S. Doct. 3. p. q. 62. a. 2.; igitur superaddit gratiæ illi habituali communiter dictæ quoddam jus ad consequenda auxilia divina, quæ correspondent effectibus Sacramentorum respective, & ut pie, devote, & sicut oportet obeantur munera illorum Sacramentorum propria.

Quænam Sacramenta suscepta cum obice gratiam causent eo remoto?

IV. Sacramenta cum obice peccati mortalis suscepta, si sint ex iis, quæ imprimunt characterem, (de quo statim in 6. seq.) quando removetur obex per Pœnitentiam, causant suam gratiam; ita communior Theologorum cum S. Th. variis in locis, sed præcipue 3. p. q. 69. a. 10. Ratio etiam suffragatur: Cum enim Sacramenta sint ex se, & ex propria institutione productiva gratiæ, illam statim producunt, nisi inveniant impedimen-

mentum; igitur si Sacramenta perseverent in aliquo suo effectu, gratiam illam efficient; remoto impedimento; atqui Sacramenta imprimentia characterem, quamvis ex se transeant, remanent tamen virtualiter in effectu a se producto, qui est character ipse indelebilis; ergo, remoto impedimento, efficiunt gratiam suam. Sacramenta vero, quæ non imprimunt characterem, cum neque existant in se, eo quod transeant, peracta actione Sacramentali, neque existant in aliquo alio suo effectu, eo quod non imprimant characterem; sane remoto obice, non causabunt gratiam suam; quandoquidem causa neque existens in se, neque in aliquo suo effectu, inhabilis est ad aliquid efficiendum: ita expresse S. Doct. in 4. dist. 4. q. 3. a. 2. q. 3.

§. V. *De Charactere, altero aliquorum Sacramentorum effectu.*

I. Characteris nomine significatur signaculum quoddam spirituale & indelebile, animæ impressum ad suscipiendum; vel aliis tradendum ea, quæ sunt divini cultus: ita colligitur ex Patrum traditione, ex quibus attente perlectis, ita disserit S. Th. 3. p. q. 63. a. 5. *Character Sacramentalis est quædam participatio Sacerdotii Christi in fidelibus ejus ..... Sacerdotium autem Christi est æternum; & inde est quod omnis sanctificatio, quæ fit per Sacerdotium ejus, est perpetua, re consecrata manente. Quod patet etiam in rebus inanimatis; nam Ecclesiæ vel Altaris manet consecratio semper, nisi destruatur.* Et prosequitur ad 2.: *Divinus cultus consistit vel in recipiendo aliqua divina, vel in tradendo aliis: ad utrumque autem horum requiritur quædam potentia activa; ad recipiendum autem requiritur potentia passiva.* Ex quibus habes characterem non esse habitum quemdam, ut plurimi affirmant, sed potentiam quamdam spiritualem. Propterea concludit S. Doct. q. 72. a. 5. in resp. ad 2. *Hæc spiritualis potestas est instrumentalis, ... habere enim characterem competit ministris Dei; minister autem se habet per modum instrumenti.* *Quid sit character?*

* Lege quæ huic numero addita sunt in Majori Opere. *

II. Sacramenta vero, quæ characterem imprimunt, de fide est esse tantum tria, nempe Baptismum, Confirmationem, & Ordinem: ita Synodus Tridentina sess. 7. can. 9. Sunt hæc tria initerabilia. *Sacramenta imprimentia characterem.*

* D. Th. 3. p. q. 63. a. 6. solita sua perspicuitate explicat, cur per omnia novæ Legis Sacramenta character non imprimatur, sed per tria dumtaxat recensita. * *Quis Minister ordinarius Sacramentorum?*

CAPUT II.

De Sacramentorum Ministro, & subjecto.

§. I. *De requisitis generatim in Ministro, ut valide ministret.*

Quis Minister ordinarius Sacramentorum? I. Minister ordinarius Sacramentorum est solus homo viator, ut constat ex dispositione Christi, & ex Patrum traditione; ita tamen ut respectu Baptismi in casu necessitatis neque fœmina excludatur, ut suo loco dicetur.

Aliquorum Sacramentorum debet esse determinata Persona. II. Minister aliquorum Sacramentorum debet esse Persona sacris Ordinibus insignita, & est de fide ex Can. 10. Tridentini sess. 7. Consulto dixi quorumdam Sacramentorum; nam Baptismus etiam a laico in quibusdam casibus ministratur, & Matrimonium a laicis celebratur & ministratur.

Non requiritur in Ministro fides aut justitia. III. Ut Minister Sacramentorum valide agat, non requiritur in eo fides aut justitia, dummodo alia necessaria præstet, materiam videlicet, formam, & intentionem: ita de fide sanxit Tridentina Synodus sess. 7. can. 12. Requiritur ergo, ut valide agat, præter materiam & formam, etiam intentio saltem faciendi id quod facit Ecclesia, ex definitione Tridentini loc. cit. can. 12. *Si quis dixerit in ministris, dum Sacramenta conficiunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia, anathema sit.*

Requiritur intentio interna Ministri. IV. Quid autem significetur verbis illis denotantibus *intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia*, varia est gravissimorum Doctorum opinio. Quidam enim dicunt cum Cano sufficere, quod Minister serio intendat facere solum opus externum; ita ut exterius ex circumstantia appareat, ministrum serio se gerere, & prout exterius fit ab Ecclesia, quamvis nulla, vel contraria sit in ministro intentio sua interna. Alii e contra communius, & videri nostro probabilius dicunt, requiri intentionem internam in Ministro volendi facere saltem, quod fit ab Ecclesia: idque evincitur ex ipsis Concilii verbis. Etenim Concilium præter positionem materiæ & formæ, requirit intentionem; ergo requirit intentionem in sensu nostro explicatam, & non in sensu oppositæ opinionis: probo consequentiam; illa intentio opinionis oppositæ jam requiritur a Concilio, dum exigit positionem seriam materiæ & formæ, nam hæ non ponuntur, nisi ab intendente & volente illas ponere; ergo si præter positionem materiæ & formæ requirit etiam intentionem, postulat intentionem in sensu nostro explicatam, quæ est alia

alia ab intentione & volitione positionis materiæ & formæ: aliter repeteret idem inutiliter; quandoquidem intentio ponendi materiam & formam includitur in positione earumdem, & est cum positione ipsarum. Hac & aliis rationibus suspicari possumus inductum fuisse Summum Pontificem Alex. VIII. ad reprobandam thesim inter confixas ab ipso n. 28. in qua dicebatur: *Valet Baptismus collatus a Ministro, qui omnem ritum externum formamque Baptismi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: Non intendo facere, quod facit Ecclesia*. Nostræ opinioni videtur conformis esse etiam Angelicus, dum 3. p. q. 64. art. 10. ubi de intentione requisita loquens, dicit: *Intentio Ministri potest perverti dupliciter, uno modo respectu ipsius Sacramenti; puta cum aliquis non intendit Sacramentum conferre, sed derisorie aliquid agere* (hoc interius intendendo): *& talis perversitas tollit veritatem Sacramenti præcipue* (nota bene) *præcipue quando suam intentionem exterius manifestat*.

* Vide, quæ ad hanc rem addita sunt in Majori Opere post n. VI. *

V. Jam alibi explicata triplici intentione, actuali videlicet, virtuali, & habituali, dicimus cum communi ad conficiendum Sacramentum sufficere intentionem virtualem, quæ videlicet remanet ex actuali jam antea elicita, & cujus imperio, impulsu, & efficacia homo operatur, quæ operari constituit, diciturque adhuc humano modo operari ex influxu præcedentis elicitæ actualis intentionis. Habitualis autem nil prodest, quia omni caret influxu in operationem. *Sufficit intentio, virtualis.*

* Et huic *num.* plura sunt adjecta in Majori Opere scitu necessaria. *

§. II. *De requisitis, ut licite ministret.*

I. Minister Sacramenta solemniter conficiens, idest agens ex officio & munere suo, debet esse immunis a reatu mortali, alioquin peccat mortaliter Sacramentum conficiendo, & ministrando: est communis cum S. Doct. qui 3. p. q. 64. art. 6. ita probat assertum; quia minister ex officio agens, tenetur se conformare agenti principali, cujus se exhibet ministrum: & aliter faciens irrogat gravem injuriam tam præfato agenti, quam Sacramento. Minister autem agens in casu necessitatis, si ministret non in statu gratiæ, non peccat, ita S. Doct. loc. cit. ad 3. *In articulo necessitatis baptizando* (Sacerdos) *non peccaret in casu, quo etiam laicus posset baptizare: sic enim patet, quod non exhibet se ministrum Ecclesiæ, sed subveniret necessitatem patienti. Secus autem est in illis Sacramentis, quæ non sunt tantæ necessitatis, sicut Baptis-* *Ut licite ministret debet esse in gratia.*

mus. Id intelligitur etiam de mere ministrante, quamvis non conficiat Sacramentum, ut docet probabilior cum Rituali Romano Pauli V. auctoritate edito, & cum D. Th. in 4. dist. 24. q. 1. art. 3. q. 5. & 3. p. loc. cit. Unde antequam ministret, saltem actum perfectæ contritionis eliciat: dixi *saltem*, quia Rituale docet, quod si copiam Confessarii habeat, convenit confiteri. Circa Eucharistiam dicetur suo loco.

* Confessionem Sacramentalem præmittendam esse consecrationi, & sumptioni Eucharistiæ ab eo, qui sibi conscius est peccati mortalis, nisi necessitas excuset, & certum est penes omnes, & suo loco perspicuum fiet, videlicet cap. 3. §. 6. Hoc idem & ab eo præstandum, qui Eucharistiam dumtaxat administrare debet, vel aliud Sacramentum conficere, si habeat copiam Confessarii, & non urgeat necessitas extreme indigenti succurrendi; adeoque non sufficere, si solum actum eliciat perfectæ contritionis, sentiunt non pauci, & præcipue P. Daniel Concina *De Sacram. in Gen. lib.* 1. *Differt. un. c.* 11. §. 5. *n.* 27. & *seq.* *

Tenetur observare sacras cæremonias.

II. Tenetur item Minister, ut licite ministret, observare sacras cæremonias, respective præscriptas pro confectione, aut administratione Sacramenti; ita ut si notabiliter cum advertentia desit, peccet mortaliter. Ita Synodus Tridentina sess. 7. can. 13.

Quando peccet ministrando indignis?

III. Si minister Sacramentum ministret peccatori publico, sive publicitate juris, quia declarato tali per sententiam judicis, vel per ipsius confessionem, vel per depositionem testium in judicio, sive publicitate facti perpetrati in loco publico, quod majori parti innotescit, neque potest aliqua tergiversatione celari; huic, inquam, peccatori sive publice, sive occulte petenti si ministret, peccat lethaliter: quia contra Evangelium Mat. 7. dat sanctum canibus, & mittit margaritas ante porcos. Excipe matrimonium, cujus ipsi contrahentes sunt ministri. Non enim peccat contrahens cum publico peccatore, neque peccato illius cooperatur; quia in ipso stat, ut saltem per contritionem se mundet. Peccatori autem occulto petenti in publico non est denegandum Sacramentum; quia læderetur fama ipsius cum gravi scandalo. Si vero petat occulte, denegandum est; quia nullum sequitur inconveniens, & alioquin urget præceptum de non dando sancto canibus.

* Circa traditam hucusque ab Auctore doctrinam, quæ est *S. Th.* 3. *p. q.* 80. *art.* 6. omniumque Theologorum, plura videsis apud Continuatorem *Prælect. Theolog.* Honorati Tournely *Tract. de Sacram. in Gen.* p. 2. art. 3. sect. 5. & alia, quæ huic *num.* adjecta sunt in Majori Opere. *

§. III.

§. III. *De Subjecto Sacramentorum.*

I. Ex communi, Adultus qui sit, vel aliquando fuerit compos sui, ut valide recipiat Sacramentum, debet habere intentionem vel formalem, vel virtualem, vel interpretativam suscipiendi illud: ita docet Conc. Carthag. 3. c. 34. Consulto diximus de adulto, qui sit, vel fuerit compos sui; nam si fuerit semper impos, eadem est ratio de ipso, ac de parvulis. Si autem quæras, quorum Sacramentorum capax sit impos perpetuus, dicendum Baptismi esse capacem valide, & licite; quia Ecclesia supplet intentionem: Confirmationis valide quidem, sed non licite; sicuti & Eucharistiæ: Pœnitentiæ esse omnino incapacem, & similit. Extremæ Unctionis, & Matrimonii. Ordinis demum Sacramentum plures dicunt valide recipere posse, sed non licite. *Ut adultus valide recipiat Sacramentum, quid requiritur?*

* Intentio, quæ requiritur ad valide suscipiendum Sacramentum, non debet necessario esse vel actualis, vel virtualis, sed sufficit habitualis, & interpretativa. Quandoquidem Canones docent, valere Sacramenta collata dormientibus, amentibus, & præ subita infirmitate linguæ usum & cujusvis alterius signi amittentibus, si appareat eos antea Sacramenta desiderasse. In talibus autem dubio procul neque est intentio actualis, neque virtualis, ut patet. Excipiuntur tamen Sacramenta Pœnitentiæ & Matrimonii, ad quæ valide recipienda non est satis intentio habitualis, seu voluntas præterita non retractata. Siquidem actus Pœnitentis sunt materia proxima Pœnitentiæ; & ad valorem contractus, cujusmodi est Matrimonium, requiritur consensus saltem virtualis. *

II. Ad validam Sacramentorum susceptionem, non requiritur fides, vel justitia, Sacramento Pœnitentiæ dumtaxat excepto. Ita manifeste S. Augustinus lib. 3. De Baptismo c. 14. Unde si vir nullius religionis velit baptizari, valide baptizatur, & post Baptismum valide alia Sacramenta suscipit, quæ invalide susciperet sine Baptismo; quamvis omnia sacrilege suscipiat; eo quod valor eorum a nulla suscipientis dispositione pendeat, si adsit voluntas suscipiendi. Hinc patet justa exceptio Sacramenti Pœnitentiæ, quod actus pœnitentis bonos & virtuosos tanquam sui partem materialem postulat, ut videbitur suo loco. *Requisita ad validam Sacramentorum receptionem.*

III. Ad licitam Sacramentorum receptionem illæ requiruntur conditiones, quæ a diversa qualitate Sacramentorum postulantur. Nam Sacramenta vivorum exigunt statum gratiæ, mortuorum autem in adulto exigunt saltem attritionem cum dilectione; eo quod prima conferantur animæ jam supernaturaliter viventi, secunda vero animæ *Requisita ad licitam.*

a peccati morte suscitandæ. Nec mirum, cum gratia sit forma perfecta sive ut primo collata, sive ut aucta; forma autem perfecta ad sui introductionem in subjectum congruas postulat dispositiones, ut videre est in formis naturalibus, cum quibus analogiam quamdam servant etiam formæ supernaturales.

* Theologi, qui censent præmittendam esse Sacramentalem Confessionem non solum confectioni & sumtioni Eucharistiæ, sed & cujuscumque Sacramenti administrationi ab eo, qui sibi lethalis criminis conscius est, iisdem argumentis ducti existimant ad eamdem obstringi quemcumque in statu peccati mortalis existentem, qui aliquod vivorum Sacramentum recipere debet; atque adeo non sufficere putant, si actum contritionis dumtaxat eliciat. Lege inter cæteros Petrum Collet. *Instit. Theol. Tom. 4. Tract. de Sacram. in gen. c. 4. d. 2.* & quæ notavimus §. *præcedenti n. 1.* *

Quando liceat petere Sacramentum ab indigno Ministro?

IV. Petere Sacramenta ab indigno ministro non tolerato, nedum est illicitum, verum invalidum etiam fieret Sacramentum; quippe quod hujusmodi sint ministri omni jurisdictione privati: exceptis, juxta communem Doctorum, Sacramentis Baptismi, & etiam Pœnitentiæ in casu extremæ necessitatis, & in defectu alterius Ministri, ut plures docent. Hi autem non tolerati, sunt, juxta Concilium Constantiense, nominatim excommunicati, & publici clericorum percussores, quorum crimen nulla potest tergiversatione celari: item degradati, suspensi, interdicti, & irregulares nominatim & publice denunciati, ut tales. Tolerati vero dicuntur illi, qui nullo dictorum impedimentorum irretiuntur; sunt tamen in statu noto culpæ lethalis; a quibus, si alii Ministri non sint, petere Sacramenta, urgente aliqua gravi necessitate, vel impellente aliqua notabili utilitate, non est illicitum, sive parati sint, sive non ad Sacramenta administranda; eo quod petens in talibus circumstantiis, petit, quod ille potest, si velit, digne ministrare, dolendo de suo statu; & alioquin petens habet justum petendi motivum. Si autem petantur, dum non est aut gravis necessitas, aut magna utilitas, aut alii ministri adsint, illicita graviter est petitio; quia absque justo motivo ponitur offendiculum proximo contra præceptum charitatis.

* Minister non toleratus, seu vitandus utique nequit valide conficere, & administrare Sacramenta, quæ pendent a potestate jurisdictionis, cum in tali casu existens sit quacumque jurisdictione destitutus: atque proinde Sacramentum Pœnitentiæ ab ipso administratum extra mortis articulum irritum est & nullum, etiamsi illius censura a pœnitente ignoretur invincibiliter: unde cum id iste noverit, ad confessionem repetendam tenebitur, nisi forte

con-

confessio facta fuisset in loco, ubi ex communi errore & titulo colorato pro legitimo ministro haberetur. Diximus consulto extra *mortis articulum*; quippe ministrum non toleratum posse in mortis articulo Pœnitentiæ Sacramentum valide administrare, adversus Fagnanum, aliosque ipsi adhærentes, communior sententia docet. At Minister non toleratus seu vitandus valide conficit Sacramenta, quæ pendent dumtaxat a potestate Ordinis, si cætera necessario requisita non desint; quia sicuti non potest Ordinis charactere privari, ita neque valore actuum, qui ab eodem proficiscuntur, ut docet S. Th. 3. *p. q.* 82. *ar.* 7. Vide reliqua valde scitu necessaria, quæ huic *num.* in Majori Opere addita sunt. *

APPENDICULA

De Sacramentalibus.

* I. SAcramentalia sunt res ad cultum Dei religioso ritu ab Ecclesia ordinatæ, & ex communi fidelium persuasione ad hominum sanctificationem specialiter inservientes. Per *res* hic etiam actus intelliguntur. Sacramentalia autem appellantur, vel ex eo quod soleant adhiberi ad Sacramenta conficienda aut ministranda, vel ex eo quod aliquo modo æmulentur indolem & virtutem Sacramentorum.

II. Sex communiter recensentur Sacramentalia, ad quæ cætera reducuntur. Ea vero comprehenduntur, & exprimuntur sequenti verisiculo:

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

Singula hæc verba sunt seorsum explicanda. *Orans* denotat Orationem Dominicam, ad quam revocant nonnulli preces in Ecclesiis solemniter consecratis fusas. De Oratione Dominica videatur *cap. de Quotidianis, de Pœnit. dist.* 3. *Tinctus* significat Aquæ benedictæ sumptionem, vel receptionem tempore aspersionis; de qua legatur *c. aquam de Consecrat.* distinct. 4. Huc reducitur unctio cæremonialis in Regem, & similes Unctiones; item impositio cineris benedicti. *Edens* ostendit devotam Panis benedicti, qui a Veteribus *Eulogia* dictus est, manducationem. *Confessus* designat Confessionem, quæ publice fit Fer. V. in Cœna Domini, vel eam, quæ fit in principio Missæ, atque ad Primam & Completorium. Huc reducitur tunsio pectoris, qua manifestatur interior animi dolor. *Dans* portendit eleemosynæ elargitionem; ad quam alia misericordiæ opera tum corporalia, tum spiritualia reducuntur. Huc reducitur etiam jejunium religiose susceptum. *Benedicens* demum exprimit Benedictionem Episcopi, vel Abbatis consecrati, solemni ritu ac signo Crucis populo da-

datam, prout explicat Glossa *in Proœmio Sexti Decret. vers. Benedictionem*. Consule Reiffenstuel *Theol. Moral. tract.* 3. *dist.* 2. *q.* 3. *a num.* 34. *ad* 39.

Ex his vero aliqua, ut observat Wigandt *tract.* 13. *exam.* 2. *n.* 25. specialem habent consecrationem, seu benedictionem Ecclesiæ ad nostram sanctificationem, v. gr. aqua benedicta, benedictio Episcopalis: alia non habent, ut tunsio pectoris &c.

III. Superest denique, ut Sacramentalium efficaciam patefaciamus. Sane nonnulla ex ipsis non solum ad meram populi instructionem per spiritualium rerum magis sensibilem & expressam significationem, aut ad solam Sacramentorum inducendam reverentiam decora & religiosa eorumdem administratione, aut unice ad excitandam pietatem, & devotionem fidelium, qui sunt fines generales omnium sacrorum rituum, verum etiam ad quosdam determinatos effectus ab Ecclesia ordinantur; eaque majori vi pollent, quæ quamdam habent consecrationem, ut præcit. Wigandt advertit. Non eousque tamen se se extendit Sacramentalium virtus, ut illorum applicatione obtineatur Sacramentorum effectus, scilicet gratia, quemadmodum conceptis verbis tradit D. Th. 3. *p. q.* 65. *a.* 1. *ad* 6.

Quo vero pacto per Sacramentalia, & præsertim per aquæ benedictæ usum venialia peccata dimittantur, difficultas est, quæ Doctores in varias opiniones distraxit. Nobis magis arridet, veriorque apparet sententia, quæ statuit per usum Sacramentalium immediate non auferri peccata venialia, sed solum mediate remitti, quatenus videlicet auxilia divina ad venialium detestationem, & displicentiam saltem virtualem moventia conciliant. Hoc quoque clare videtur docere S. Th. 3. *p. q.* 87. *a.* 3. *in corp.*

Hæc autem divina auxilia ad detestationem venialium voluntatem moventia nobis per Sacramentalia minime comparantur *ex opere operato*, ut quidam autumant. Igitur probabilius illorum effectus in Ecclesiæ orationes refunditur, quæ sua sanctitate & meritorum copia impetrat iis, qui Sacramentalibus utuntur, auxilia opportuna ad venialia detestanda. Porro hæc vis impetratoria *opus operantis* involvit. *

TRA-

TRACTATUS XIV.

DE SACRAMENTIS IN PARTICULARI.

CAPUT PRIMUM.

De Sacramento Baptiſmi.

§. I. *De Notione*, *Inſtitutione*, *&* *Neceſſitate Baptiſmi*.

I. BAptiſmus ex S. Doct. 3. *p. q.* 66. *art.* 1. *eſt ablutio corporis exterior, facta ſub forma præſcripta verborum*. Ablutio exterior ſub præſcripta verborum forma eſt Sacramentum tantum, quia dumtaxat ſignificat, & non ſignificatur: character eſt res, & Sacramentum ſimul; res, *quia ſignificatur per ablutionem* &c. Sacramentum, *quia ſignificat interiorem juſtificationem*, ait S. Doct. Gratia vero regenerativa, qua juſtificamur, eſt res tantum. *Notio Baptiſmi.*

II. Baptiſmum inſtitutum fuiſſe a Chriſto, jam definitum perſpeximus in tract. præc. *c.* 1. §. 1. *n.* 4. Inſtituit autem illum ante Paſſionem, ut refert S. Joannes c. 3., & illum inſtituit, quando a Joanne in Jordane fuit baptizatus, ut fert communis Theologorum cum S. Doct. loc. cit. art. 2. ſequente plures Patres. *Inſtitutio Baptiſmi.*

III. Lex Baptiſmi cœpit poſt Chriſti reſurrectionem; nam tunc dumtaxat Apoſtolis impoſuit Mat. ultimo: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris &c.* Quando autem incœperit obligare homines, incerta eſt epocha. Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 4. loquens de juſtificatione, quæ eſt translatio de ſtatu peccati ad juſtitiam, dicit, quod *hæc translatio poſt Evangelium promulgatum ſine lavacro regenerationis, aut ejus voto fieri non poteſt:* igitur cœpit poſt Evangelium ſufficienter promulgatum. *Obligatio Baptiſmi.*

IV. Illud certum eſt, Sacramentum Baptiſmi eſſe omnibus neceſſarium ſive in re, ſive in voto, ut audivimus a Concilio, & quidem neceſſitate medii ad ſalutem aſſequendam; neceſſitas autem medii ſignificat, quod niſi tale medium ponatur, finis nullo modo obtineri poſſit: aliquando ex connexione neceſſaria inter medium & finem, qualis eſt inter gratiam & gloriam; aliquando ex benepla- *Neceſſitas Baptiſmi.*

neplacito supremi Domini, ita statuentis: & hujusmodi est connexio inter Baptismum, & salutem; quia videlicet ita statuit suprema Christi auctoritas, ut nemo consequatur gloriam, nisi Baptismo expietur vel in re, vel in voto, ita ut nulla ignorantia suffragari possit, tametsi per hypothesim esset inculpabilis. Ita expresse declaravit Christus, Joan. 2. Et ita semper tenuit concors Patrum traditio, etiam pro parvulis, ut probatur a Theologia dogmatum.

Sufficit in Adulto Baptismi votum, seu Baptismus Flaminis.

V. Sicut itaque pro parvulis necessaria est ad salutem receptio reipsa talis, seu realis Baptismi, ita pro adultis in defectu realis Baptismatis necessarium est saltem votum, seu efficax desiderium ejusdem, ut indicavimus ex Concilio sup. relato n. 3. & hoc votum, seu efficax desiderium Baptismi vocitari solet Baptismus Flaminis. Consistit autem hoc Baptismi votum, ut loquitur S. Th. loc. cit. art. 11. *In quantum alicujus cor per Spiritum Sanctum movetur ad credendum, & diligendum Deum, & pœnitendum de peccatis*: & ita semper tenuit antiquitas, cujus luculentissimus testis est S. Augustinus in lib. 4. de unico Baptismo parvulorum c. 12. alias de Baptismo contra Donatistas c. 22. Adultus igitur, cui deesset, qui ministrare posset Baptismum, instructus de fide Christi toto corde credat,* & perfecta contritione pœniteat, & si advertit, etiam expresse Baptismum desideret, & assequetur salutem Baptismo Flaminis.

Baptismus Sanguinis.

VI. Suppleri potest item Baptismus aquæ seu fluminis per Baptismum Sanguinis, seu per martyrium in odium fidei susceptum. Ita Patrum traditio ex verbis Christi Mat. 10. An autem Baptismus sanguinis justificationem conferat ex ipso opere operato, seu ex vi sua, vel ex opere operantis, seu juxta gradum dispositionis martyrium subeuntis, Theologis Scholæ resolvendum relinquimus. Nobis sufficiat audire S. Doctorem 3. p. q. 87. art. 1. *Passio pro Christo suscepta obtinet vim Baptismi, & purgat ab omni culpa veniali & mortali, nisi actualiter voluntatem peccato inveniat inhærentem.*

☞ In adultis ad recipiendum Baptismum sanguinis sequentes dispositiones requiruntur. 1. Voluntaria acceptatio mortis illata a persecutore in odium fidei. 2. Ut Martyrium acceptetur ob fidem Christi, & ex motivo supernaturali per fidem proposito. 3. Necessaria est charitas saltem initialis & imperfecta, quæ postea perfecta evadat vi ipsius martyrii. 4. Adulti, qui alicujus peccati sibi conscii sunt, purgare conscientiam suam debent, eo modo quo ad Baptismum aquæ, aut pœnitentiam se disponerent. Si catechumenus sit, Baptismum præmittere debet, & si Baptismo tinctus sit, confessionem, si opportunitas adsit.

* Ani-

* Animadvertere operæ pretium existimamus, Martyrium supplere vicem Baptismi, non solum in adultis, sed etiam in parvulis; quod saltem clare non exprimit Auctor. Sic unanimi consensu censent Theologi cum D. Th. 2. 2. *q.* 124. *art.* 1. *ad* 1. *

Dilatio Baptismi parvulorum quando gravis?

VII. Cum igitur tam magna sit Baptismi necessitas, peccabunt profecto Genitores & Tutores parvulorum, si quamprimum moraliter possunt, non procurent illos Baptismate expiari: ita Communis: eamque docet expresse Catechismus Conc. p. 2. de Sacr. Baptismi nu. 34. Hinc probabilior cum Soto loc. cit. art. 3. & aliis censet, quod dilatio usque ad octavum diem sit mortalis, & Natalis Alex. in sua Eruditissima Morali plura affert Galliarum Concilia idem confirmantia.

✠ Juvat hic duo accurate animadvertere. Primum est, fas non esse Parentibus suorum infantium Baptismum differre ultra tempus præscriptum in peculiari Diœcesi, in qua degunt; adeo ut teneantur omnino obtemperare, etiamsi in propria Diœcesi coarctatum sit tempus ad tertium diem, nec posse nisi justa & urgente causâ tale sibi tempus præstitutum ad Baptismum infantibus procurandum prætergredi. Secundum est, quod quamvis absque lethali crimine differri possit Baptismus usque ad tempus præstitutum Synodorum, vel Episcoporum Decretis particularium Diœcesium, ut Doctores plures sentiunt; attamen hoc intelligendum est, dummodo nullum subsit mortis periculum: si enim in infante baptizando tale periculum deprehendatur, tunc quælibet vel levis dilatio gravissimi peccati sontes constituit Parentes, vel alios quoscumque infantis curam habentes, qui illum ex levi etiam negligentia perire sinerent, cum agatur de re maximi momenti. ✠

Quando mortalis etiam in adultis?

VIII. Adultis quamvis sapienter ab Ecclesia aliquandiu differatur Baptisma, non licet tamen illis differre, quantum ipsis libuerit. Unde si ultra tempus ab Ecclesia præfinitum sine causa differant, juxta fere communem, peccant lethaliter: quia in re gravissima non est recedendum sine causa ab Ecclesiæ consuetudine, quæ est, ut post quadraginta dierum instructionem privatæ adultis conferatur Baptisma, servatis solemnitatibus ad duorum Paschatum vigilias.

§. II. *De Baptismi materia tum remota, tum proxima*.

Aqua naturalis est materia idonea.

I. Materiam remotam Sacramenti Baptismi esse aquam naturalem, jam ex Christi verbis supra relatis norunt Catholici omnes: egregias autem congruentias, cur Christus hanc materiam selegerit, videre potes in S. Doct.

3. p.

3. p. q. 66. art. 3. Propterea, quamvis alteretur calore, limo &c. remanet semper materia valida, quousque perserverat species aquæ; peccaret tamen graviter contra reverentiam Sacramento debitam, qui potens habere aquam mundam, uteretur limosa &c. Quando autem in casu necessitatis uteretur quis aqua, dubitans an speciem suam perdiderit, deberet administrare Sacramentum sub conditione: Si est materia idonea, ego te baptizo &c.

An glacies, nix &c.? II. Hinc, ex communi glacies, nix, grando, gelu non sunt materia idonea, quia non sunt aqua, qua quis ablui possit: aliter autem esset dicendum, si resoluta redirent in aquam ablutioni aptam. Multo minus quæcumque aliæ aquæ artificiales, rosacea, citrina, &c. neque humores ex arboribus defluentes, neque lacrymæ, quia hujusmodi non sunt aqua naturalis. Nota tamen, ex communi, quod in casu necessitatis extremæ, & in defectu aquæ naturalis adhiberi possent hujusmodi sub conditione, *si sit materia sufficiens*, ad succurrendum proximo extreme spiritualiter indigenti.

Quantitas aquæ requisita. III. Tanta vero requiritur aquæ quantitas, ut verificari possit, quod persona proprie & similiter sit abluta, quia verificari debent verba formæ: ego te baptizo, idest abluo. In casu itaque solius necessitatis, & deficientiæ aquæ abundantioris, etiam minimâ aqua posset quis uti, proferendo formam sub conditione, si sit materia idonea &c. periculo deinde submoto, si sic baptizatus viveret, iterum esset sub conditione baptizandus, dicendo, si non fuisti baptizatus, ego te baptizo &c.

Materia proxima Baptismi, & quomodo facienda ablutio? IV. Cum materia proxima Sacramenti illa sit, qua applicatur materia remota, idcirco materia proxima baptismi est ablutio: *hæc autem ablutio fieri potest non solum per modum immersionis, sed etiam per modum aspersionis, vel effusionis: & ideo quamvis tutius sit baptizare per modum immersionis, quia habet hoc communior usus* (illorum temporum) *potest tamen fieri Baptismus per modum aspersionis, vel effusionis* (ut modo fit) ait S. Th. loc. cit. art. 7. cum communi.

Quomodo abluendus qui baptizatur? V. Certum est infantes in uteris maternis valide Baptizari non posse, eo quod non abluatur corpus infantis, sed matris, ut notavit S. Doctor loc. cit. ex S. Augustino. Si autem obstetrix manum deferentem aquam in utero matris intromitteret, & infans ablueretur, videtur, quod esset validum Baptisma juxta multos: si tamen dubitaret, quam corporis ejus partem abluisset; egressus ex utero, iterum baptizandus esset sub conditione, ut infra constabit ex S. Doct.

* Vide quæ circa hanc materiam docet S. P. Benedictus XIV. *De Synodo Diœces.* lib. 7. c. 2. *

VI. In-

VI. Infans involutus in pelle secundina juxta probabiliorem Soti, & aliorum invalide baptizatur; quia non abluitur corpus. Si tamen constaret pellem illam ita esse porosam, ut aqua attingeret corpus, sicut si esset involutus subtili linteo, baptizaretur valide, sed extra necessitatem semper illicite. Qui tamen baptizaretur in præfata pelle ob necessitatem mortis imminentis, si evaderet, iterum esset sub conditione baptizandus. Invalide baptizaretur, si solum aut in capillis quis ablueretur, aut in digito, aut in pede; quia non dicitur ablutus homo, si dumtaxat in dictis partibus abluatur. In necessitate tamen ob auctoritatem Vasquez, & aliorum illi adhærentium, posset sub conditione baptizari, dicendo, si valere potest, ego te baptizo &c. Baptizandus itaque est abluendus in capite, vel si non possit in capite, quia mors immineret, in pectore vel scapulis; quia hoc modo secundum communem sensum intelligitur homo ablutus. S. Thomas tamen loc. cit. ad 4. ita limitat hanc doctrinam: *Quia tamen in nulla exteriorum partium integritas vitæ ita consistit, sicut in capite; videtur quibusdam, quod propter dubium, quacumque alia parte corporis abluta, puer post perfectam nativitatem* (vel postquam periculo subtractus est) *sit baptizandus sub hac forma; si non es baptizatus, ego te baptizo &c.* *In qua parte corporis est abluendus?*

✠ Ablutus aut in pellicula secundina, aut in linteo involutus, non censetur, ut nonnulli observant, nisi moraliter in corpore ablutus, quamvis pellicula sit adeo porosa, vel linteus adeo subtilis, ut ad ipsum corpus aqua pertingat; adeoque in tali casu non habetur illa ablutio, quam ritus postulat Baptismi, & Ecclesia adhibet, quæ nudum sive corpus, sive caput abluendum indicit. Quare si necessitas urgeat, nempe si infantis mors timeatur, infringenda pellicula est, antequam abluatur. Quod si fieri nequeat absque periculo, baptizari debet, iterum sub conditione baptizandus, si periculum evadat. ✠

VII. Hinc validus esset Baptismus ex immersione, qua suffocaretur baptizandus, puta projiciendo illum in puteum vel flumen, & projiciens diceret, Ego te baptizo &c. quia extarent omnia requisita ad valorem, ut patet: quæ projectio est semper illicita mortaliter, etiamsi nullus alius suppeteret modus baptizandi illum, ut tenet probabilior cum Suarez qu. 68. Secus dicendum, si infanti alioquin probabiliter morituro, timeretur ex ablutione Baptismatis, quod regulariter ministratur, acceleratio mortis. *Casus resolvitur.*

* Vide quæ huic *num.* addita sunt in Majori Opere. *

VIII. Qui non habens modum alium baptizandi puerum jam morientem, nisi illum submittendo aquæ laben- *Casus alter.*

ti

ti de tecto, vel alio loco defluenti, vere illum baptizaret, si formam proferret, ut docet communior. Non baptizaret autem puerum, qui verba proferret, dum ab altero vel projiceretur in flumen, vel alio modo ablueretur, ut patet, quia non verificarentur verba formæ.

§. III. *De forma Baptismi.*

Forma Baptismi. §. I. Jam liquet apud omnes, formam Sacramenti Baptismi in Ecclesia latina esse hanc: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen.* Ubi statim nota, neque *ly ego*, neque ly *Amen*, esse de necessitate formæ: qui tamen illas advertenter omitteret, peccaret, quia in re gravi ageret contra consuetudinem Ecclesiæ. Dixi in Ecclesia latina; quia alio modo profertur ab Ecclesia Græca, quin differat quoad substantiam: unusquisque tamen tenetur sub gravi se conformare suæ Ecclesiæ. Hinc quæcumque mutatio advertenter facta in verbis formæ, quamvis sensum non corrumpens, est mortalis; quia esset voluntaria discrepantia a consuetudine Ecclesiæ in re gravissima, qualis est Sacramentorum effectio.

Quænam mutationes corrumpant sensum formæ? II. Ut aliquas mutationes irritum reddentes Sacramentum indicemus, de quibus posset esse contentio, primo si duo simul eumdem baptizent dicentes: *Nos te baptizamus in nomine* &c. sumendo ly *nos* collective, & non singulariter, aut solius gravitatis gratia æquivalenter ad ly *ego*; invalide baptizarent, ait S. Doct. *quæst.* 66. *a.* 5. *ad* 4. E contra si diceret baptizans Baptizando, *ego vos baptizo* &c. sumpto ly *vos* in singulari urbanitatis gratia, valide baptizaret. Nullum esset Baptisma collatum *in nominibus Patris* &c.; quia tolleretur identitas essentiæ, & virtutis divinæ; sicut neque si diceretur *in nomine Trinitatis*, vel *Genitoris*, *Geniti*, & *Spirati*, ut docet S. Th. *loc. cit. a.* 6. & *a.* 5. *ad* 7.

Mutatio idiomatis in forma. III. Solam mutationem idiomatis in proferenda forma, palam est relinquere intactum ejus valorem; immo aliquando laudabiliter fit, ne erretur ab ignorante latinum idioma: puta, cum fœmina in necessitate baptizat.

Interruptio formæ. IV. Si proferens formam, illam interrumpat, & *sit tanta interruptio verborum, quod intercipiatur intentio pronunciantis, tollitur sensus Sacramenti, & per consequens veritas ejus: non autem tollitur, quando est parva interruptio, quæ intentionem proferentis & intellectum verborum non aufert*, ait S. Doct. *q.* 60. *art.* 8. *ad* 3. Propterea si quis dicat: *Ego te bap.*, & interpositis aliquibus verbis, subjungat *tizo* in *nomine* &c. invalide baptizat, quia non subsistit significatio. E contra si quis diceret: *Ego te baptizo*, deinde vocaret aliquem, & postea

stea sequeretur, *in nomine Patris* &c valide baptizaret, quia non tolleretur intellectus verborum: peccaret tamen graviter, nisi ex magna necessitate id ageret. Ex his solve consimilia.

V. Talis tandem esse debet simultas prolationis formæ cum ablutione, quod saltem forma incipiatur antequam finiatur ablutio, vel inchoetur ablutio, antequam forma finiatur.

Simultas prolationis, et ablutionis.

§. IV. *De Ministro Baptismi.*

I. Minister solemnitatis, ille videlicet, cui ex vi ministerii sui convenit baptizare solemniter, adhibitis nempe cæremoniis, quæ in Ecclesia adhiberi solent, est Sacerdos. Minister ex commissione, ille scilicet, cui quamvis ex vi sui officii baptizare solemniter non conveniat, est tamen idoneus, ut hæc functio solemnis ipsi demandetur, est Diaconus. Minister demum necessitatis, ille scilicet, qui necessitate ita postulante, ne baptizandus sine Baptismo decedat, potest sine solemnitate baptizare, est quilibet rationis compos, sciens requisita ad valorem Baptismi, ita ex Patrum constanti Traditione. Unde a Catechismo p. 2. de Baptismo c. 2. *n.* 24. inter ministros necessitatis recensentur *omnes etiam de populo sive mares, sive fœminæ, quamcumque illi sectam profiteantur.*

Quis sit Baptismi Minister solemnitatis?

Quis ex commissione, & quis necessitatis?

II. Ut autem minister necessitatis licite id munus obeat, debet illud implere extra Ecclesiam, & in solo necessitatis casu; aliter peccaret lethaliter, ut docet communius cum S. Doct. q. 67. a. 3.

Quid in Ministro necessitatis, ut licite ministret?

III. Hic autem ordo servandus a ministris solemnitatis, quod simplex Sacerdos non potest Baptismum administrare sine licentia Parochi, vel Episcopi; & sine licentia ministrans, peccat culpa mortali: quemadmodum mortaliter peccat Parochus ille, qui subditum alterius Parochi baptizat sine istius licentia.

Quis ordo servandus in Ministris solemnitatis?

IV. Ministri necessitatis debent hunc ordinem servare, ut mulier præsente viro, Laicus præsente Clerico, Clericus præsente Diacono vel Subdiacono, Clerici quicumque præsente Sacerdote, baptizare non præsumant in necessitate: non tamen invertendo hunc ordinem æqualiter peccant; sed dumtaxat est gravis inversio, quando Laicus præsente Sacerdote vel Diacono baptizare præsumit; quia Sacerdos est ordinarius hujus Sacramenti minister, & Diaconus habet ad illud saltem jus remotum.

Qualis ordo est servandus inter ministros necessitatis?

* Vide P. Paulum Gabrielem Antoine *tract. de Bapt. q.* 8. *resp.* 3. *

☞ Si puero periclitanti duo dumtaxat præsentes forent, nempe Sacerdos excommunicatione irretitus, & obstetrix; hæc præferenda esset Sacerdoti excommunicatione irretito, & ab Ecclesiæ corpore reciso. ☜

Incurritur ne aliqua pœna a baptizantibus sine licentia?

V. Sacerdos solemniter baptizans sine supradicta licentia non incurrit irregularitatem. Eam tamen incurrit Clericus non Sacerdos, si solemniter baptizet, quam non incurrit, si non solemniter baptizet, quamvis sine necessitate & licentia; quia in dicto jure hic casus non exprimitur. Eamdem incurreret laicus, si solemniter baptizare auderet, ut tenet communis cum Soto loc. cit.

Quid de Regularibus?

VI. Regulares ex jure canonico in *cap. placuit* 16. *q.* 1. prohibentur solemniter baptizare: tamen de licentia Episcopi, vel Parochi, & proprii Superioris id possunt.

Plures simul baptizare.

VII. Quod unus Minister eadem actione plures simul baptizet sine necessitate, plures dicunt esse lethale, eo quod agatur contra consuetudinem Ecclesiæ in re gravi, qualis est modus ministrandi Sacramenta.

Errans in persona, putans esse unam, cum sit altera.

VIII. Qui putans baptizare filium Petri, cum sit filius Pauli, vel femellam, cum sit masculus, valide baptizat. Excipe, nisi baptizans hac insueta limitatione, non sine peccato gravi, uteretur: Intendo hunc baptizare, dummodo sit filius Petri, vel masculus &c. tunc enim patet, quod intentio non se extenderet nisi ad illum.

Quid requiritur, ut licite ministret?

IX. Minister solemnitatis, etiam in necessitate, solemniter tamen baptizans, tenetur esse in statu gratiæ. Unde si in statu culpæ lethalis solemniter ministret, lethaliter peccat, ut docet fere communis cum S. Doct. 3. P. q. 64. art. 6. Si autem in necessitate non solemniter ministret, quamvis sit Sacerdos, & etiam excommunicatione irretitus, non peccat mortaliter, ut plures cum S. Doct. sustinent, ita docente loc. cit.

Quinam teneantur scire requisita ad Baptismum?

X. Ex hactenus dictis deducas; Parochum teneri sub mortali scire requisita ad Baptismum valide ministrandum, materiam videlicet, formam, & intentionem; nec non Sacerdotem, sicuti etiam Diaconum, & etiam Obstetrices.

§. V. *De Ritu Patrini, & effectibus Compaternitatis.*

Quid sit Patrinus, & quando necessarius?

I. Patrinus, qui est quidam comminister in Baptismo solemni, significat sponsorem, qui promittit se de baptizato paternam curam habiturum, & se pro eodem fidejubere, respondendo pro infante Sacerdoti interroganti. Congruentiam hujus ritus assignat S. Th. 3. p. q. 67. eamque ex ipso affert Catechismus p. 2. de Sac. Bap. c. 2. n. 26. In solemni igitur administratione Baptismi nequit omitti Patrinus absque culpa mortali. Secus in privata administratione.

Quot debent esse Patrini?

II. Patrinus vel debet esse unus tantum sive vir, sive fœmina fuerit, vel ad summum duo, nimirum mas, & fœmina; ita ut lethaliter delinquatur, si ambo sint mares, vel fœminæ; sic statuente Synodo Tridentina

sess.

seff. 24. c. 2. Idem observandum est, quamvis alterius nomine suscipiatur baptizandus, ob eamdem rationem. Procurandum tamen est, quando duo eliguntur, ne sint conjuges, ita jubentibus pluribus Conciliis Provincialibus, quorum auctoritas satis declarat id esse inconveniens etiam extra illas Diœceses, in quibus obligatio procul dubio est gravis. Dixi procurandum, quia in jure nullum extat præceptum omnes Ecclesias afficiens.

III. Infidelis non baptizatus illicite, invalide eligitur in Patrinum; quia non baptizati non subduntur legibus Ecclesiæ. Hæreticus vero Baptismo expiatur valide eligitur & sed illicite moraliter. Eligibilis in Patrinum debet, esse confirmatus. Quia autem non vidi apud Auctores hanc conditionem urgeri, putarem quod illam omittere non excedat veniale, nisi forte jura specialia Diœcesum id jubeant. Quilibet ergo Catholicus usu rationis pollens eligi potest, quamvis convenientius sit, ut adultus eligatur, qui habilior sit ad munera Patrini obeunda, casu quo necessitas eveniat. Si tamen in aliqua Diœcesi ætas aliqua præscripta fuisset, omnino parendum esset.

Quinam sint eligibiles in Patrinos?

IV. *Ex cap. Non licet dist. 4. de cons.* interdicitur Monachis suscipere infantes de Baptismo. Unde Sotus *in 4. d. 4. q. unica art.* 5. docet eos peccare mortaliter. Regularibus autem non Monachis quidam id licere negant, alii affirmant. Videtur idem motivum æque militare pro utrisque; multo magis, quia plura Concilia particularia id Regularibus vetaverunt. Et S. Car. Bor. in instruct. Bap. hoc idem nedum Regularibus, verum etiam Clericis prohibuit. Itaque saltem sine suorum Superiorum licentia hoc munus obire non debent: & Superiores nonnisi ex urgentissima causa concedere prudenter possunt; puta ob instantiam alicujus Principis, vel Nobilis speciali nota fulgentis, ubi hoc non est interdictum.

An Monachi, & Regulares?

V. Duo sunt effectus Compaternitatis: primus explicatur a Catechismo p. 2. de Bap. n. 28. *Debet a se susceptos admonere, ut castitatem custodiant, justitiam diligant, charitatem teneant, & ante omnia symbolum & orationem Dominicam eos doceat, Decalocum etiam, & quæ sint prima rudimenta religionis Christianæ.* Quando autem ad hanc sollicitudinem sub gravi teneantur, docet S. Th. *q.* 67. *ar.* 8. Secundus effectus compaternitatis est cognatio spiritualis, seu affinitas spiritualis, quæ impedit Matrimonium contrahendum, & jam contracti usum tollit, quæque ex Conc. Trid. sess. 24. c. 2. Reform. Matrim. oritur inter Patrinos & ipsum Baptizatum, inter Patrinos & Baptizati genitores, inter Baptizantem & Baptizatum, Baptizatique genitores. Hinc si aliquod carnale peccatum inter dictas personas perpetretur, præter

Effectus Compaternitatis?

speciem luxuriæ, gravatur etiam specie Sacrilegii, etiamsi perpetretur inter masculos.

Quid quando plures quam duo baptizatum tangunt?

VI. Quando nulli Patrini fuerunt aut a parentibus baptizandi, aut a Parocho destinati, & plures quam duo baptizandum simul illicite tangunt; omnes præfatam cognationem contrahere, docet probabilior cum Barbosa 2. *part. de potestate Episcopi allegatione* 30. *n.* 11. qui etiam refert ita respondisse Sacram Congregationem. Si vero Patrini illi non simul, sed successive baptizandum tangant, non omnes, sed ille qui primus, vel ille & illa, qui primo tetigerunt, cognationem contrahent. Hinc inferas, ad contrahendam cognationem requiri Patrinos tangere baptizandum; quia & alia jura, & Conc. Trid. loc. cit. utuntur hac expressione: *quod si aliqui præter designatos baptizatum tetigerint &c.* quæ expressio non verificat de solo tactu morali, ut patet, sed physico. Non est autem necesse, quod respondeat interrogationibus a baptizante factis.

Quid quando suscipit per Procuratorem?

VII. Quando suscipiens baptizatum, suscipit per Procuratorem, probabilius videtur non Procuratorem, sed Principalem contrahere cognationem; quia qui per alium facit, per seipsum facere videtur, & quamvis ipse Principalis physice non tangat, tangit tamen loco ejus ipse Procurator.

Quid de Patrino in Baptismo privato?

VIII. Quamvis autem in Baptismo privato non requiratur Patrinus, si tamen aliquis in eo Baptismo Patrini munus obeat, probabilius videtur, quod contrahat cognationem, quia sequeretur illum non esse verum Patrinum: si igitur est verus Patrinus, contrahit effectum compaternitatis, qui est cognatio. His non obstantibus P. Lucius Ferraris in novissima sua Bibliotheca Canonica, verbo Baptismus art. 7. nu. 20. & 23. affirmat, oppositum fuisse responsum a Sacr. Congr. Con. videlicet tenentem Baptizatum in Baptismo privato nullam contrahere cognationem, quam tamen contrahit baptizans.

Quid de Genitore prolem baptizante in necessitate?

IX. Quando aliquis Genitorum, in necessitate infantis morientis, baptizat illum, non contrahit cognationem cum altero conjuge. Si vero alii adsint, qui talem necessitatem supplere queant, & nihilominus ipsi velint baptizare; probabilius videtur, quod illam contrahant. Quando autem Pater baptizat in dicta necessitate filium ex concubina susceptum, contrahit cognationem cum eadem, ex communi.

Quid de eo, qui suscipit in solis solemnitatibus Baptismi, & qui levat filium Petri per errorem, dum est invitatus pro filio Pauli?

X. Suscipiens in solis solemnitatibus illum, qui in necessitate baptizatus fuit Baptismo privato, non contrahit cognationem: ita declaravit Sac. Congreg. Conc. 13. Julii 1624. relata a P. Ferrari loc. cit. n. 22. Qui per errorem levat Filium Petri invitatus pro filio Pauli, nisi expresse levare non intendat nisi filium Pauli, videtur contrahere

cogna-

cognationem cum Petro ejusque uxore &c. quia reapse vult esse Patrinus illius, quem actu levat de sacro fonte.

✠ Quamvis suscipiens in solis solemnitatibus illum, qui in necessitate baptizatus fuit Baptismo privato, nullam contrahat cognationem, ut ex declaratione S. C. docet Auctor in hoc n. attamen eam contrahit, si Baptismus sub conditione, ex justo exorto dubio, iteretur. ✠

§. IV. *De Subjecto Baptismi secundum varios status considerato.*

Subjectum Baptismi capax.

I. Certum est apud Catholicos omnem hominem sive puerum sive adultum, sive marem sive fœminam, esse subjectum Baptismi capax. An autem infantes infidelium non baptizatorum sint invitis eorum parentibus baptizandi? Resp. quod si gaudeant usu rationis, & baptizari velint, possunt juxta omnes invitis eorum parentibus baptizari: si autem nondum rationis usum attigerint, longe communior & probabilior est opinio S. Th. 3. p. q. 68. a. 10. & alibi, non posse invitis parentibus baptizari.

Quid de filiis infidelium non baptizatorum?

II. Hinc quando dubitatur, an puer usu rationis gaudeat, non est baptizandus, ut docet probablior cum S. Antonino; quia in materia justitiæ, in casu dubii, melior est conditio possidentis: in tali autem dubio parentes sunt certi possessores naturalis juris, quod habent super talem filium; igitur in casu dubii non sunt expoliandi suo jure suaque possessione. Id autem intelligas, nisi filius ille esset jam in vitæ extremo constitutus; quia tunc baptizari potest.

Quid quando dubitatur, an puer usu rationis gaudeat?

III. Infantes præfatorum infidelium & judæorum, qui sunt subditi tantum politice Principibus Christianis, non possunt licite, invitis parentibus, baptizari: ita probabilior cum S. Th. loc. cit. ad 2. Quando autem dicti infideles sunt vere mancipia; probabilius videtur cum Suarez posse a Domino, invitis eorum parentibus, Baptismo donari; dummodo ita elongentur a parentibus, ut omne submoveatur periculum subversionis; quia cum possint a Dominis filii illi vendi & donari, multo magis baptizari & Ecclesiæ consignari, si sint impotes rationis. Si enim ea gaudeant, eorum consensus est explorandus. Quamobrem si quis vel contra conscientiam, vel bona fide præfatos filios, invitis parentibus, Baptismo traderet, teneretur ab eorum cura illos eripere; quia in concursu vel juris violati parentum, vel religionis certo moraliter violandæ per apostasiam, prævalet præceptum naturale religionis non violandæ.

Quid de filiis judæorum, & infidelium mancipiorum?

IV. Posse præfatos infantes baptizari docet Theologorum communis, quando alteruter parentum assentitur; quia consensus unius illorum est favorabilis tum puero,

Quid si alteruter parentum assentiatur?

tum Religioni; ideo præferri debet dissensui alterius, nulla habita ratione, an dissentiens sit pater. In hoc tamen magna est utendum prudentia & cautione, nempe ut spes moraliter certa affulgeat puerum post Baptismum posse Christiana disciplina educari, nec subsit periculum ullum seductionis in apostasiam.

* Videatur Epistola S. P. Bened. XIV. data *die* 28. *Febr.* 1747. ad Archiep. Tarsensem Urbis Vicesgerentem, quæ incipit: *Postremo mense*. *

Quid de filiis hæreticorum?

V. Filii infidelium Baptizatorum, nempe hæreticorum, per se loquendo, possunt, invitis parentibus, baptizari; quia, cum nascantur ex genitoribus per susceptum Baptismum Ecclesiæ subjectis, propterea potest Ecclesia eos compellere ad sibi tradendos proprios filios parvulos Baptizandos. Dixi per se loquendo; quia plerumque id potest esse illicitum, ob periculum subversionis filii ad profitendos errores paternos: unde essent a potestate parentum eripiendi; quod tamen Ecclesia agere non consuevit.

Dispositiones requisitæ in adulto baptizando valide.

VI. Ut adultus valide recipiat Baptismum, certum est requiri in eo voluntatem illius recipiendi. Si autem illius voluntas minuatur a timore gravi eidem incusso, quo adactus suscipiat Sacramentum, valide suscipit, si intentionem suscipiendi, licet metu extortam, habuerit. Nefas tamen gravissimum est hujusmodi metum incutere, ut docent communiter SS. Patres. Valide autem baptizatur adultus baptizari volens, quamvis nullum actum fidei elicuerit; quia, dum adsunt tria illa necessario requisita, fit validum Sacramentum, illicitum tamen.

Dispositiones in adulto requisitæ ad licitam Baptismi receptionem.

VII. Ut adultus licite suscipiat Baptismum, debet habere fidem Dei Auctoris Gratiæ & Remuneratoris Gloriæ, Trinitatis, Incarnationis, & eorum articulorum, quos Ecclesia Catechumenos docere consuevit: quod ex scripturæ factis ostendit Catechismus part. 2. de Bap. c. 2. num. 37. In casu autem necessitatis adulti morituri, cui non vacat omnia illa discere; sufficiet fides Dei Remuneratoris, Trinitatis, & Incarnationis; quippe quod hæc mysteria ostendimus necessaria necessitate medii in *tract.* 4. *c.* 1. §. 2. Requiritur insuper actus pœnitentiæ vitæ præteritæ. Hic pœnitentiæ actus, quamvis laudabile sit, ut sit contritionis perfectæ, sufficiet tamen etiam attritionis: ita clare S. Doct. *in* 4. *dist.* 6. *q.* 1. *a.* 3. *ad* 5. Debet autem attritio Baptismo præmittenda esse cunjuncta alicui amori imperfecto, saltem benevolentiæ erga Deum, ut patet ex Synodo Trid. *sess.* 6. *c.* 6.

Quid de amentibus seu furiosis?

VIII. De amentibus, seu furiosis, ita differit S. Th. 3. p. q. 68. a. 12. *Circa amentes & furiosos est distinguendum. Quidam enim sunt a nativitate tales, nulla habentes lucida intervalla, in quibus etiam nullus rationis usus apparet; & de talibus quantum ad Baptismi susceptionem, vide-*

videtur idem judicandum esse, ac de pueris, (quibus datur). *Alii vero sunt amentes, qui ex sana mente, quam habuerunt prius, in amentiam inciderunt; & tales sunt judicandi secundum voluntatem, quam habuerunt, dum sanæ mentis existerent: & ideo si tunc in eis apparuit voluntas suscipiendi Baptismum, debet eis exhiberi in furia & amentia constitutis, etiamsi tunc actu contradicant. Alioquin si nulla apparuit in eis voluntas suscipiendi Baptismum, dum sanæ mentis essent, non sunt baptizandi. Quidam vero sunt, qui etsi a nativitate fuerint furiosi vel amentes, habent tamen aliqua lucida intervalla, in quibus recta ratione uti possunt. Unde si tunc baptizari voluerint, baptizari possunt etiam in amentia constituti: & debet tunc eis Sacramentum conferri, si periculum timeatur; alioquin melius est, ut tempus expectetur, in quo sunt sanæ mentis, ut devotius suscipiant Sacramentum. Si autem tempore lucidi intervalli non appareat in eis voluntas suscipiendi Baptismum, baptizari non debent in amentia constituti. Quidam vero sunt, qui etsi omnino non sanæ mentis existant, in tantum tamen ratione utuntur, quod possunt de sua salute cogitare, & intelligere Sacramenti virtutem; & de talibus idem est judicium, sicut de iis, qui sanæ mentis existunt, qui baptizantur volentes, non autem inviti.* Quando autem dubitatur, an amens ante amentiam Baptismum petierit, communis docet esse sub conditione baptizandum; quia & consulitur illius saluti, & præcavetur injuria Sacramenti. Si autem certum esset, quod post desideratum Baptismum quis in mortale aliquod lapsus fuisset, puta in concubinatum, & in eo statu amentia correptus fuisset, non esset baptizandus, cum Sacramentum non sit administrandum certe indisposito.

Quando monstra sunt baptizanda?

IX. Circa monstra dicendum, quod monstrum ex fœmina rationali & masculo bruto procul dubio non sit baptizandum. Si vero nascatur ex masculo homine & fœmina bruto, si tali corporis structura edatur in lucem, ut dubitari posset habere organa sufficientia ad functiones animæ rationalis, potest baptizari sub conditione de capacitate ejusdem. Denique circa monstra nata ex utroque generante rationali videndum propono S. Carolum Borromæum, qui videtur transcripsisse doctrinam S. Th. ex Quodlibetis in sua Instructione Baptismi.

Quid agendum circa expositos?

X. Circa infantes expositos, qui absque schedula testante fuisse Baptismo expiatos inveniuntur, procul dubio sunt baptizandi. Quando vero inveniuntur cum schedula testante, adhuc probabilius videtur eos esse sub conditione baptizandos, præcipue in locis, ubi mixti Christianis commorantur Judæi.

Quid circa baptizatos ab obstetricibus?

XI. Qui in necessitate baptizantur ab obstetricibus, non sunt iterum baptizandi sub conditione, nisi subsit ra-

 tio-

tionabile motivum, erratum fuisse in administratione, quia ipsæ tenentur scire necessario requisita. Quando autem administratum fuit ab alia Persona, præsertim fœmina, antequam Parochus statuat iterum baptizare, exploret quomodo se gesserit fœmina illa, ne sine prudenti motivo iterum sub conditione baptizer.

✠ Videatur Dissertatio *De Abortivis baptizandis* habita in Collegio Episcopali Veronensi anno 1761. & postea typis etiam evulgata, in qua perspicuis adductis fundamentis ostenditur, abortivos fœtus quocumque tempore excussos baptizandos esse saltem sub conditione, tum si aliqua præseferant signa vitæ, tum etiam, si hæc vitæ signa in iis non appareant, modo non constet eos vita omnino carere. Recusa fuit hæc Dissertatio Veronæ septennio elapso, nempe anno 1769. eique addita Appendix eamdem vindicans ab objectis. ✠

§. VII. *De Effectibus Baptismi.*

Effectus Baptismi recensentur.

I. Primus Baptismi effectus est omnium omnino peccatorum ipsum antecedentium remissio, quæ remissio fit per infusionem gratiæ sanctificantis & supernaturaliter regenerantis. Illud autem hic monendum cum S. Th. 3. p. q. 69. a. 8. quod parvulis conceditur gratia in gradu æquali, *cum æqualiter se babeant ad Baptismum*: adultis vero præter gradum gratiæ, parvulis quoque communem, conceditur etiam gradus major gratiæ, servata proportione ad dispositionis gradum, quo ad Baptismum accedunt; *quia per propriam fidem* illud suscipiunt. Alter Baptismi effectus est character in anima impressus & indelebilis, quo Baptizatus constituitur inter oves Christi, & aggregatur veræ Ecclesiæ, cujus evadit subditus, redditurque habilis ad alia Sacramenta valide suscipienda, & ad exercenda opera Christianorum propria Fidei, Spei, Charitatis, aliarumque virtutum. Tertius demum effectus est remissio coram Deo omnium pœnarum peccatis omnibus ante susceptum Baptismum commissis debitarum.

CAPUT II.

De Sacramento Confirmationis.

§. I. *De Notione, & materia tum remota, tum proxima Confirmationis.*

Confirmatio Sacramentum.

I. SAcramentum Confirmationis est unctio exterior Chrismatis ab Episcopo consecrati, manu ejusdem Episcopi in fronte facta in modum Crucis, sub præscri-

scripta verborum forma; cujus explicationem ex dicendis haurire facile poteris. Confirmationem esse Sacramentum novæ legis de fide definitum fuisse a Synodo Tridentina *sess.* 7. *can.* 1. tradidimus *tract.* 13. *c.* 1. §. 1. *num.* 4. ac proinde a Christo fuisse institutum, similiter definivit eadem Synodus loco & can. cit.

Ejus materia remota.

II. Ejus materia remota est Chrisma, ut omnes tenent cum S. Th. 3. p. *q.* 72. *a.* 2. & ut plerique docent, necessitate Sacramenti, oleo olivarum admiscendum est balsamum; idque deducitur ex Patribus, appellantibus nomine Chrismatis hujus Sacramenti materiam. Hoc Chrisma debet esse consecratum, & quidem ab Episcopo. Manuum Episcopi impositio spectat ad materiam hujus Sacramenti; quia id habetur Act. 8. *tunc imponebant manus super illos* (baptizatos), *& accipiebant Spiritum Sanctum*. Et ideo multi Patrum appellarunt Chrismationem nomine manus impositionis.

Materia proxima Confirmationis, & usus ejusdem.

III. Materia proxima cum sit usus materiæ remotæ, in Confirmatione est unctio Chrismatis in fronte baptizati; & quia hac unctione imponitur chrismando Episcopi manus, idcirco manus impositio pertinere videtur ad materiam proximam, quæ a solo Episcopo fieri debet in modum Crucis, digito pollice manus dexteræ Episcopi. Quod autem Crux fiat digito pollice manus dexteræ, non est de necessitate Sacramenti, sed de necessitate præcepti gravis.

§. II. *De Forma Sacramenti Confirmationis, & effectibus ejusdem.*

Forma hujus Sacramenti.

I. Forma hujus Sacramenti in Ecclesia Latina his verbis comprehenditur: *N. Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Egregiam hujus formæ explicationem & congruentiam videsis in S. Doct. loc. cit. a. 4. Alia est Græcorum forma, valida quoque & ipsa.

Effectus ejusdem.

II. Effectus hujus Sacramenti sunt, gratiæ habitualis augmentum per se, seu gratia secunda; per accidens autem, ut alibi explicavimus, gratia prima, supernaturaliter corroborativa, conferens jus ad auxilia divina, quoties opus fuerit, ad fidem profitendam sive coram tyranno, sive contra obloquentes. Alter effectus est character, ut definivit Trid. sess. 6. can. 9. & ideo est Sacramentum initerabile. Tertius effectus est cognatio spiritualis eo modo, quo explicavimus *in cap. de Bapt.* §. 5. Nam etiam in hoc Sacramento requiritur Patrinus, & quidem unus dumtaxat. *Non refert autem, utrum masculus, vel fœmina teneat*, ait S. Doct. *a.* 10. *ad* 3. quamvis decentissimum sit, ut mas marem, & fœmina fœmi-

nam teneat, & confirmandum tangat. A quo munere prohibentur Monachi & Regulares, ut dictum fuit loc. cit. Tandem nota, quod Patrinus hic debet esse alius a Patrino Baptismi, nisi necessitas aliter fieri compellat.

☞ A Patrini munere excludi debet qui non est confirmatus, & qui 14. ætatis annum nondum attigit. Non sunt etiam in Patrinos eligendi Parentes, ob cognationem spiritualem, quam contracturi essent. ☜

§. III. *De Confirmationis Ministro.*

Minister hujus Sacramenti. I. Minister ordinarius hujus Sacramenti est solus Episcopus, ut liquet ex Conc. Trid. *sess. 7. de Confirm. can.* 3. Apposite autem dixit Concilium ordinarium Ministrum, ut ut locum relinqueret illi disputationi, quæ inter Theologos Scholæ æstuanti animo controvertitur, an Pontifex possit ex gravissima causa dispensare cum simplici Sacerdote, ut sit hujus Sacramenti extraordinarius minister ex commissione. Et profecto probabilior videtur affirmativa, ut constat ex S. Greg. M. *lib.* 3. *epist.* 26. *ad Januarium*, & D. Th. 3. *p. q.* 72. *a.* 11. *ad* 1. & ex Eugenio IV. in Conc. Flor.

* Lege, quæ habet hac de re S. P. Benedictus XIV. *de Synodo Diœces. lib. 7. cap. 7.* *

Quid requiritur, ut licite confirmet? Et varii casus resolvuntur. II. Ut licite Episcopus confirmet, debet esse in statu gratiæ. Debet quoque sub mortali uti chrismate confecto illo anno. Peccaret item graviter, ut docent omnes, si diutius aut rarius differret hoc Sacramentum ministrare, quam patiatur amplitudo suæ Diœcesis. Item peccat graviter, si Confirmationem ministret in aliena Diœcesi. Non autem peccat graviter, si subditum alienæ Diœcesis in sua confirmet; quia jam usus invaluit, ut Episcopi confirment quoscumque confirmandos ad se accedentes. Si tamen Episcopi finitimi se declarassent non velle, abstinendum esset, ut patet. Non peccat graviter, si administret non jejunus, vel non confirmatus, vel extra Ecclesiam, sed in Sacello; immo quoad hoc tertium neque venialiter, si aliqua causa subsit rationabilis. Est tamen valde dedecens, si non confirmatus confirmet. Non debet, sub gravi, confirmare, nisi adsit Patrinus, qui confirmandum tangat, quia ita præcipitur ab Ecclesia.

* Vide quæ huic num. adjecta sunt in Majori Opere. *

§. IV. *De Subjecto Confirmationis.*

Qua ætate confirmandus sit fidelis? I. Quamvis primis Ecclesiæ sæculis consuetudo viguerit baptizatis statim conferendi Sacramentum Confirmatio-

tionis, quamquam essent infantes; nihilominus temporis decursu, & persecutionibus Christianorum jam conquiescentibus, hanc disciplinam Ecclesia ipsa temperavit; & censuit, ut loquitur Catechismus p. 2. de Confir. n. 17. *Minus expedire hoc fieri, antequam pueri usum rationis habuerint: quare si duodecimus annus expectandus non videtur, usque ad septimum certe hoc Sacramentum differre maxime convenit.*

II. Circa perpetuo amentes, probabilior apparet opinio Soti, quod non sit eis hoc Sacramentum administrandum; eo quod, ut videbimus, nec sit necessarium, nec consulatur reverentiæ ejusdem. Moribundis autem potest licite administrari; sed consulendus erit Parochus, an expediat, ne tumultus apud idiotas excitetur. Amentibus vero, quibus lucida intervalla identidem eveniunt, poterit licite & laudabiliter administrari. *An amentibus, & moribundis?*

III. Ut valide suscipiatur Confirmatio, jam liquet ex dictis, quod illam suscipiens debet esse baptizatus Baptismo fluminis. Ut autem licite, debet esse in statu gratiæ; quo si careat, debet saltem per contritionem perfectam disponi, quamvis consultissimum sit præmittere Confessionem, si fieri possit. *Quæ dispositiones requirantur ad valide & licite suscipiendam confirmationem?*

IV. Qui prætermittit confirmari, ait S. *Th.* 3. *p. q.* 72. *a.* 8. *ad* 4. explicans doctrinam Hugonis Victorini, periculose agit; *non quia damnaretur, nisi forte propter contemptum, sed quia detrimentum perfectionis pateretur.* Non igitur peccat lethaliter, nisi omittat ex contemptu. Essent potius accusandi lethalis culpæ Genitores, qui non curant prolem suam tanto adjutorio, ad eam in fide firmandam, communire, cum etiam id pertineat ad strictam obligationem, qua afficiuntur, prolem in Catholicis institutionibus erudiendi, eamdemque in Christiana pietate educandi. *An omittens confirmari peccet lethaliter?*

* Sentiunt gravissimi Auctores Sacramentum Confirmationis necessarium esse in re, vel in voto necessitate præcepti tum Divini, tum Ecclesiastici. Lege quæ tradita sunt in Majori Opere. *

CAPUT III.

De Augustissimo Eucharistiæ Sacramento.

§. I. *De Eucharistia Notione.*

I. EUcharistiam esse novæ legis Sacramentum, fide docemur ex definitione Conc. Trid. sess. 7. can. 1. illam Sacramentorum albo connumerantis; cum constet fuisse a Christo institutum in cœna, esse signum sensibile, & in ipsius digno usu promissam conferri gratiam, *Eucharistia est Sacramentum.*

ut

ut ex fusius dicendis clare constabit. In Eucharistia autem Sacramentum tantum sunt species consecratæ; quia significant dumtaxat, quin significentur ab alio: res tantum est gratia habitualis nutrimentum afferens spirituale, de qua suo loco; quia significatur dumtaxat, & non significat: res & Sacramentum simul sunt corpus & Sanguis Christi sub speciebus contenta; quia & significantur a speciebus, & significant simul gratiam illam, quæ nutrimentum affert spirituale. Sacramentum igitur Eucharistiæ, ut merum Sacramentum est, consistit in speciebus consecratis, continentibus vere & realiter & substantialiter ipsum Christum Deum hominem; quia Sacramentum, ut tale, illud est, quod solummodo significat; hujusmodi autem sunt species consecratæ, quæ significant gratiam recipiendam a sumentibus illas: dixi continentibus Christum; quia, ut præfatam gratiam significent conferendam suimet usu, debent necessario continere Christum, sine quo nihil causarent, neque essent signa practica, effectiva rei significatæ, nempe gratiæ. Cum igitur sint signa completa gratiæ, quatenus continent Christum, necessario relationem quamdam servant etiam ad consecrationem, qua mediante illum conferunt.

In quo consistat Sacramentum Eucharistiæ?

II. Cum itaque hoc Sacramentum, qua tale, consistat in speciebus consecratis, ut Christum realiter continentibus, servato ordine ad consecrationem ut ponentem Christum sub ipsis, & ad sumptionem ut conditionem necessariam ad efficientiam gratiæ; optime deducitur Sacramentum Eucharistiæ consistere in re permanente, ad differentiam aliorum Sacramentorum, quæ consistunt in mero usu & applicatione formæ ad materiam, & earumdem ad subjectum; quibus cessantibus, cessat Sacramentum. Non ita in Eucharistia, quæ verum perseverat Sacramentum, verumque signum gratiæ conferendæ in sui usu, etiamsi usu non sumatur. Quandoquidem etiam in pixide inclusum, cum contineat in se veraciter Christum, est signum gratiæ conferendæ, quando sumetur.

Unitas specifica ejusdem.

III. Cum autem certum sit apud omnes Theologos, Sacramenta inter se invicem specie distingui, & unumquodque sua unitate specifica gaudere, docemur ab Angelico 3. p. q. 73. *a.* 2. unitatem specificam hujus Sacramenti esse petendam ex unitate finis, unius videlicet integræ refectionis spiritualis.

Ejusdem unitas numerica.

IV. Hinc deducitur etiam ejusdem Sacramenti unitas numerica, nempe ex quo capite unum Sacramentum Eucharistiæ distinguatur numero ab altero, videlicet ex unitate & pluralitate refectionum.

* Probabilior sententia videtur, quæ sustinet unitatem vel distinctionem numericam Sacramenti Eucharistiæ

stiæ desumi ex continuatione vel discontinuatione physica specierum; atque adeo speciem v. gr. panis physice continuam esse actu unum numero Sacramentum, species autem physice discontinuas esse actu plura numero Sacramenta. Assertionem hanc inter cæteros explicant PP. Salmanticenses Scholastici *tract.* 23. *disp.* 2. *dub.* 4. §. 2. *num.* 58. *

§. II. *De Materia remota conficiendi Corporis Christi.*

Materia Corporis est panis triticeus.

I. Ex communi Catholicorum materia remota conficiendi Corporis Christi est panis triticeus. Ita docemur ab Evangelio, Christum panem sumpsisse, & in eo consecrasse. Nomine autem panis sine alio addito intelligitur panis, quo communiter vescuntur homines, qui est triticeus: quando enim panem, qui triticeus non sit, significare volunt, non dicunt panem absolute, sed cum addito; puta panem hordeaceum, siligineum &c.

Sive azymus, sive fermentatus.

II. Non refert autem pro valore, sit ne azymus, vel fermentatus. Non enim panis azymus, & fermentatus specie differunt, sed sunt specie idem panis. Pluribus autem motivis tum ex Scriptura, tum ex Patribus, tum ex congruentia petitis, elegit Ecclesia Occidentalis panem azymum. Quæ videnda relinquimus in Theologis Scholæ & Dogmatum, contra Michaelem Cerularium.

Quænam sint materiæ ineptæ?

III. Ex dictis manifestum remanet panem ex hordeo, fare, spelta, siligine confectum, esse materiam ineptam, quia nullum prædictorum est triticum; ut docet communis cum S. Th. a. 3. ad 2. sed neque ex amydo, qui est quidem triticum, sed corruptum.

Quid si admisceatur alia materia?

IV. Admiscere autem farinæ triticeæ farinam alterius speciei, quamvis semper graviter sit illicitum, non semper ineptam reddit materiam, si sit in modica quantitate: unde S. Th. *qu.* 74. *a.* 3. *ad.* 3. *Modica permixtio non solvit speciem; quia id, quod est modicum, quodammodo absumitur a plurimo: & ideo si sit modica admixtio alterius frumenti ad multo majorem quantitatem tritici, poterit exinde confici panis, qui est materia hujus Sacramenti: si vero sit magna permixtio, puta ex æquo, vel quasi; talis permixtio speciem mutat: unde panis exinde confectus non erit debita materia hujus Sacramenti.*

Quid de pane triticeo non aqua conglutinato?

V. Massa cruda farinæ triticeæ non est materia apta, immo neque si foret elixa; quia est quidem puls, sed non panis naturalis. Neque si farina triticea esset conglutinata aqua non naturali, sed aut rosacea, aut citrina &c. aut melle, lacte, butyro, succo ex fructibus expressis; quia non esset panis naturalis, qui debet esse panis triticeus, aqua naturali conglutinatus, & igne tostus.

VI. Cer-

Materia Calicis. VI. Certissimum est apud omnes vinum de vite esse materiam necessario requisitam ad conficiendum Sanguinem Christi; quod deducit S. Th. *loc. cit. ar.* 5. ex ipsius Christi verbis. Hinc nulli alii liquores sunt materia apta; *quia illi liquores non dicuntur proprie vinum, sed secundum similitudinem*, ait S. Doct. ar. 5. ad 1. neque acetum: *quia sicut de pane totaliter corrupto non potest confici hoc Sacramentum, ita de aceto: potest tamen confici de vino acescente, sicuti & de pane, qui est in via ad corruptionem, licet peccet conficiens.*

☞ Non refert, num vinum sit album vel nigrum, dulce vel asperum, ut sit idonea materies consecrationis Calicis. Satis est, ut sit vinum de vite. Attamen dum fieri potest, adhibendum est vinum album ad evitandas maculas, quas vinum nigrum in purificatorio relinquit, ut sic majori decentiæ & munditiæ consulatur. ☜

De aqua miscenda. VII. Vino consecrando, sub gravi, admiscenda est aqua, *non necessitate Sacramenti*, ait S. Th. ar. 7. sed de necessitate præcepti graviter obligantis. *De aqua autem illa calici infusa, est duplex opinio*, ait S. Th. in 4. dist. 11. q. 3. ar. 4. q. 1. ad 2. *Quidam enim dicunt, quod aqua maneat in sua natura, & solum vinum transubstantietur: alii vero dicunt, quod aqua apposita in unum convertitur, & sic totum in sanguinem transubstantiatur. Hæc secunda verior apparet.* Ex hoc infert ibidem S. D. & 3. *p. q. 74. ar.* 8. *Cum illorum opinio sit probabilior, qui dicunt aquam converti in vinum, & vinum in Sanguinem, hoc fieri non posset, nisi adeo modicum apponeretur de aqua, quod converteretur in vinum: & ideo semper tutius est parum de aqua apponere, & præcipue si vinum sit debile; quia si tanta fieret appositio aquæ, ut solveretur species vini, non posset perfici Sacramentum.* Motiva autem præcepti apponendi aquam recensentur ab Angelico loc. cit. art. 6.

* Vide quæ huic num. addita sunt in Majori Opere. *

An ex agresta, aut musto fiat Sacramentum? VIII. *Agresta est in via generationis, & ideo non habet speciem vini. Et propter hoc de ea non potest confici hoc Sacramentum; non tamen debent uvæ integræ hoc Sacramento misceri, quia jam esset ibi aliquid præter vinum. Prohibetur etiam, ut mustum statim expressum de uva in calice offeratur; quia hoc est indecens propter impuritatem musti: potest tamen in necessitate fieri.* Sic S. Doct. *loco cit. ar. 5. ad 3.*

Quid de vino congelato? IX. Vinum congelatum, ita ut nullo modo bibi possit, esse materiam ineptam Sacramento videtur dubitari non posse, cum nullo modo sit potabile: vinum autem ita congelatum, ut adhuc, quamvis aliqua difficultate, epotari possit, esse validam materiam videtur probabilius cum Soto; quia & retinet speciem vini, & est potabile:

le: graviter tamen illicitum est illo uti; immo Suarez judicat esse illicitum uti vino ex gelu soluto, si aliud haberi queat.

Nunquam consecrandum sine aqua.

X. In nullo casu est licitum uti vino absque aqua infusa; quia nulla potest esse necessitas, quæ prævaleat gravitati hujus præcepti, antiquissimæque sanctioni Ecclesiasticæ.

* Si complendum foret Sacrificium, & aqua haberi nequiret, (quod tamen vix contingere posse videtur) non solum licitum esset, sed & necessarium uti vino absque aquà infusa. Nam lex divina, efficiendi Sacrificium perfectum & integrum, prævalet præcepto Ecclesiastico de aqua vino consecrando admiscenda, ut compertum est. *.

Præsentia materiæ consecrandæ.

XI. Materia consecranda debet ita esse præsens Sacerdoti ad validam consecrationem, ut verificentur pronomina illa *hoc*, & *hic*: ut omnes fatentur. Hinc non est de necessitate Sacramenti, quod illam teneat præ manibus, quia adhuc verificaretur pronomen illud demonstrativum.

Materia debet esse designata.

XII. Materia consecranda debet esse designata; ita enim denotant pronomina illa *hoc*, & *hic*. Hinc nulla esset consecratio illa, qua Sacerdos ex decem hostiis sibi præsentibus, octo ex illis, non designatis, dumtaxat consecrare intenderet, ob datam rationem. Idcirco Sacerdos consecrans materiam in pixide contentam, debet intendere totam in ea contentam consecrare una cum fragmentis. Si igitur aliquando Sacerdos ex mera inadvertentia, (nam advertenter id nunquam agere debet) ponat in pixide nondum purificata, & adhuc habente quasdam particulas consecratas, alias particulas consecrandas, ita ut non amplius distinguere valeat illas ab istis; tunc non videtur sufficere, ut consecrationem proferat super totam materiam non consecratam in pixide contentam, ut dicunt quidam recentiores; quia cum sint admixtæ consecratis, neque valeat illas amplius discernere, reapse non verificatur pronomen *hoc*: videtur ergo, quod tunc debeat proferre consecrationem super omnes illas Particulas in pixide contentas: ne autem illam proferat super consecratas, consecrationem applicet super omnes illas, & super singulas sub conditione, si non sint consecratæ: si autem in pixide illa non purificata extarent sola fragmenta, & in eadem poneret particulas consecrandas, tunc sufficiet ut particulas dumtaxat consecrare intendat, quippe quæ sint materia designata. Caveat itaque, ne unquam novam materiam in pixide consecrandam ponat, nisi antea illam ab alio Sacerdote purificare faciat.

Quid circa guttulas vini

XIII. Guttulæ adhærentes superficiei exteriori calicis non censentur consecratæ; quia ad illas non censetur di-

recta

calici adhærentes? recta intentio consecrantis; qui peccaret si ita intenderet, quamvis valide consecraret. Guttulæ autem adhærentes interiori superficiei erunt consecratæ, si intendat consecrans totam materiam in calice contentam consecrare; non erunt autem consecratæ, si illius intentio dirigatur dumtaxat ad continuum illud vini in Calicis fundo consistens. Tandem nota, quod super qualibet minima parte materiæ, quæ sensibilis sit, valide consecratio profertur, sed illicite.

* Videantur quæ huic num. adjecta sunt in Majori Opere. *

Una materia sine altera licite consecrari non potest. XIV. Nunquam licitum est, neque humana auctoritate dispensari potest, ut una species consecretur sine altera; quia est contra præceptum divinum Christi, qui cum utramque speciem consecrasset, subjunxit, *hoc facite in meam commemorationem*: igitur ita semper agendum, neque unquam in aliquo casu invenitur a Tridentino dispensatum.

Græci & Latini semper consecrent in materia suæ Ecclesiæ, excepto aliquo casu. XV. Sacerdos Græcus celebrans in suis regionibus, & Ecclesiis, tenetur in fermentato consecrare; sicut Latinus in suis in azymo, & quidem ambo sub gravi; quia aliter agentes, ut ait S. Th. loc. cit. a. 4. *perverterent Ecclesiæ suæ ritum*. Hinc Honorius III. in Cap. *litteras* extra *de celebratione Missarum*, ab officio suspendit, & beneficio privavit Sacerdotem Latinum, eo quod in fermentato consecraverit: unde in quavis necessitate neutri licet ritum suæ Ecclesiæ pervertere. Si autem Sacerdos Græcus inter Latinos commoretur, & Latinus apud Græcos, poterunt se accommodare, ille ritui Latinorum, & hic ritui Græcorum, dummodo non habeant propriam Ecclesiam, sicuti habent Romæ & Venetiis; quia tunc in ea celebrent ritu proprio. Si autem peregrinentur, & celebrent in Ecclesiis ritus non sui; tunc dicunt Cajetanus & Sotus, se accommodent ritui Ecclesiæ, in qua celebrant.

* Videantur plura addita huic num. in Majori Opere, quæ scitu necessaria sunt, & legatur Constitutio S. P. Bened. XIV. super ritibus Græcorum, quæ incipit *Etsi Pastoralis edita an.* 1741. *

Materia proxima. XVI. Ex his liquet, quod cum materia proxima Sacramentorum sit applicatio materiæ remotæ ad usum, ita applicatio hostiæ ad celebrandum, & infusio vini in Calicem sit materia proxima hujus Sacramenti.

* Et huic num. plura necessaria addita reperiuntur in Majori Opere. *

§. III. *De Forma hujus Sacramenti.*

Quæ verba sint forma I. Nemo Theologorum ignorat formam consecrationis panis in his verbis esse repositam: *Hoc est enim corpus meum.*

meum. Consecrationis vero Calicis esse: *Hic est enim calix Sanguinis mei novi & æterni testamenti mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Omnes fatentur neque in minimo apice eas licite posse advertenter mutari, absque gravi piaculo. Omnes item concordant *ly enim* non esse de necessitate Sacramenti, cum positum sit ad elegantiorem conjunctionem verborum sequentium cum verbis antecedentibus. Omnes denique affirmant in forma panis nil omitti vel mutari posse, quin irritum reddatur Sacramentum. Non ita de forma Calicis, pluribus affirmantibus sufficere pro valore illa verba: *Hic est Calix sanguinis mei*; cætera vero esse quidem de integritate ejusdem formæ, non de essentia. Alii e contra fere omnia requirunt. Utrique vero S. Thomam in suas partes trahere conantur. Ut circa quæstionem instituto nostro quasi adventitiam, nostram proferamus opinionem, Videtur prima sententia probabilior. Ratio validissima est, quia verba Sacramentalia efficiunt, quod significant; cum itaque illa verba significant ibi esse sanguinem Christi, illum efficiunt.

Consecrationis Eucharistiæ?

☞ Sane sententia hæc probabilior censeri debet. Quemadmodum enim hæc sola verba: *Hoc est corpus meum*, constituunt formam essentialem panis; ita hæc: *Hic est calix sanguinis mei*, efficiunt formam essentialem calicis. Sicuti namque illa significant, & efficiunt transubstantiationem panis in Corpus Christi; sic ista significant, & efficiunt conversionem vini in sanguinem. ☜

* In prolixis additionibus, quæ hoc loco habentur in Majori Opere, plura sane occurrunt scitu digna, expliacanturque etiam in ipsis singula seorsum utriusque formæ Sacramenti Eucharistici verba juxta S. Th. doctrinam 3. p. *pluribus in locis ibidem citatis*. *

§. IV. *De admirabili Efficacia verborum consecrationis.*

I. Expono tibi doctrinam fidei, præsenti instituto nostro correspondentem, ad hoc mirandum Sacramentum spectantem, referendo canones Sacrosanctæ Synodi Tridentinæ sess. 13.

Canones Tridentini.

Canon Primus.

Si quis negaverit in Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento contineri vere, realiter, & substantialiter Corpus & sanguinem una cum anima & Divinitate D. N. Jesu Christi, ac proinde totum Christum; sed dixerit tantummodo esse in eo, ut signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.

Canon Secundus.

Si quis dixerit in Sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis & vini, una cum Corpore & Sanguine D. N. Jesu Christi, negaveritque mirabilem illam & singularem conversionem totius substantiæ panis.... & vini. . quam quidem conversionem Ecclesia aptissime Transubstantiationem appellat, anathema sit.

Canon Tertius.

Si quis negaverit in venerabili Sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie, & sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri, anathema sit.

Canon Quartus.

Si quis dixerit, peracta consecratione, in admirabili Eucharistiæ Sacramento non esse Corpus & Sanguinem Domini nostri Jesu Christi, sed tantum in usu, dum sumitur, non autem ante, vel post; & in hostiis seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur, vel supersunt, non remanere verum Corpus Domini, anathema sit.

Canon Quintus alibi afferetur in §. 7. *n.* 1.

Canon Sextus.

Si quis dixerit in Sacrosancto Eucharistiæ Sac. Christum Unigenitum Dei Filium non esse cultu latriæ etiam externo adorandum, atque ideo neque festiva peculiari celebritate venerandum, neque in Processionibus secundum laudabilem & universalem Ecclesiæ Sanctæ ritum & consuetudinem solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, & ejus adoratores esse idololatras, anathema sit.

Canon Septimus.

Si quis dixerit, non licere sacram Eucharistiam in Sacrario reservari, sed statim post consecrationem adstantibus necessario distribuendam, aut non licere, ut illa ad infirmos honorifice deferatur, anathema sit.

Ca-

Canon Octavus.

Si quis dixerit Christum in Eucharistia exhibitum spiritualiter tantum manducari, & non etiam Sacramentaliter ac realiter; anathema sit.

Canon Nonus.

Si quis negaverit omnes & singulos Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum juxta præceptum Sanctæ Matris Ecclesiæ, anathema sit.

Canon Decimus.

Si quis dixerit non licere Sacerdoti celebranti seipsum communicare, anathema sit.

Canon Undecimus, & ultimus alibi afferetur in §. 6. n. 1.

Nobis hæc omnia de fide esse tenenda scire satis est: quorum probatio Theologiæ dogmatum curæ relinquitur.

II. Circa primum Canonem distinguas oportet, quid sub speciebus ponatur ex vi verborum, quidve per concomitantiam aut connexionem. Ex vi verborum ponitur sub specie panis solum corpus, cum per verba illud dumtaxat significetur: ac proinde si in titulo mortis Christi Apostoli jam in cœna constituti Sacerdotes consecrassent, reapse sub specie panis solum Christi corpus cum divinitate absque sanguine & anima extitisset; quia in eo triduo vere corpus erat sine sanguine & anima: postquam autem resurrexit non amplius moriturus, cum habeat inseparabiliter conjuncta corpori animam & sanguinem; propterea consecratio, ponendo ex vi verborum sub specie panis solum corpus, ponit concomitanter & connexiva conjunctione vere, realiter, & substantialiter etiam animam & sanguinem una cum divinitate, quæ semper unita fuit his Christi partibus. Et idem dicas de verbis consecrationis calicis respective. Circa secundum Canonem audisti totam omnino substantiam materiarum transire in substantiam Corporis & Sanguinis Christi: non tamen idcirco putes illa annihilari; eo quia quod annihilatur non transit in aliud, sed transit in nihilum, quod non potest dici de materiebus illis, quæ quamvis nihil sui relinquant, non tamen transeunt in nihilum, cum transeant in Corpus & Sanguinem Domini.

Notandum circa relatos Canones.

Circa Canonem Tertium ad examen vocant Theologi, num ante separationem hostiæ consecratæ totum Christi

Corpus sit in tota hostia, & totum in qualibet parte? Adfirmantem sententiam propugnant S. Th. 3 *part. quæst.* 76. *art.* 6. ☞

§. V. *De Ministro Sacramenti Eucharistiæ secundum diversa tempora.*

Minister conficiendi Eucharistiam.

I. Certum est apud omnes Catholicos solum Sacerdotem esse Ministrum Eucharistæ conficiendæ; quandoquidem Christus solis Apostolis, & eorum successoribus dixisse legitur: *Hoc facite in meam commemorationem:* & ita semper hæc verba intellexit Ecclesia.

Minister distribuendi Eucharistiam.

II. Minister ordinarius distribuendi Eucharistiam est solus Sacerdos; ita docemur a Trid. sess. 23. c. 1. Unde S. Th. post allatas egregias congruentias de Ministro ordinario 3 *p. q.* 82. *a.* 3. ait: *Diaconus quasi propinquus Ordini Sacerdotali aliquid participat de ejus officio, ut scilicet dispenset Sanguinem, non autem Corpus, nisi in necessitate, jubente Episcopo, vel Presbytero.*

Sacerdos an possit sibi extra Sacrificium ministrare?

III. Sacerdos, si alius Minister non adsit, potest communicare seipsum, nedum in casu necessitatis, sed etiam ex devotione, dum deest ipsi serviens Missæ, & alioquin ardenter appetat se communicare: poterit ex ciborio Sacram pixidem extrahere, & inde sumere sanctam particulam, observando, quantum fieri poterit, cultum cæremonialem, & occulte id agendo, ad omnem præcavendam simplicium admirationem. Non ita agere potest Diaconus, nisi forte in sola necessitate; quia jura postulant in Diacono *casum necessitatis*, ut aliis ministret; igitur a fortiori ut ministret sibi. Profecto vehemens ardor requiritur, ut Sacerdos ita secum agat.

Non ita Diaconus.

Quænam jurisdictio requiratur in distribuente?

IV. Præter potestatem ordinis, requiritur in Ministro distribuente etiam potestas jurisdictionis, idest licentia proprii Pastoris, quia talis actus est jurisdictionalis, utpote pascendi oves. Sufficit autem licentia præsumpta, sive sufficit, quod distribuens judicet Pastorem non abnuere, quemadmodum consuetudo obtinens jam manifestat; Communione Pascali, & ea, quæ in articulo mortis facienda est, dumtaxat exceptis.

✠ Hic breviter animadvertere abs re non erit nec Regularibus, nec aliis Sacerdotibus fas esse, inscio Parocho, prima vice pueros a se instructos ad Sacram Synaxim admittere, cum & hoc ad jus Parochiale pertineat. Nullus itaque, præsertim ex Regularibus, hoc sibi arroget munus. Instruant quidem pueros, eosque omni adhibita diligentia ad rite ferventerque Sanctissimam Eucharistiam recipiendam disponant; at ad illam ipsos accedere non sinant, nisi proprio Parocho sese præsentent, & ab eo ad Sacram Mensam admoveantur. ✠

V.

V. Hinc Regulares non sibi usurpant hujusmodi jurisdictionem, Eucharistiam ministrantes in suis Ecclesiis quibuscumque fidelibus, etiam inconsulto Parocho. Etenim agunt absque ullius injuria, ex vi privilegiorum suorum. Excipitur tamen eis dies Paschatis, seu Dominicæ Resurrectionis; quæ prohibitio intelligitur de Communione Paschali ad satisfaciendum præcepto, ita ut possint quodlibet die temporis Paschalis communionem ministrare, dummodo ea Communione, sine Parochi licentia obtenta, sumens non satisfaciat præcepto, ut communiter Auctores interpretantur verba illa, quibus dies Paschatis excipitur. Possunt præterea Regulares vi suorum privilegiorum ministrare Communionem Paschalem ad satisfaciendum præcepto sæcularibus, qui in eorum Conventibus ut commensales commorantur, & sub eorum obedientia degunt, ad inserviendum illis &c. & quamvis id verum asserant etiam de famulis pernoctantibus extra claustra, id tamen non admittimus; eo quod non sint vere *familiares & commensales*, ut privilegia requirunt. Item Regularibus licet præfatis Sæcularibus secum commorantibus ministrare Viaticum. *Quid de Regularibus?*

* Animadvertendum quod *huic num.* additum fuit in Majori Opere, & videnda quæ habet S. P. Bened. XIV. *De Synod. Diœces. lib.* 9. *c.* 16. *n.* 3. & *Instit.* 55. *n.* 7.

VI. Tempore pestis tenetur is, qui animarum curam gerit, ministrare hoc Sacramentum infirmis peste ictis, etiam cum suæ vitæ periculo. Si tamen vera sit declaratio Gregorii XIII. a P. Diana *p.* 5. *tract.* 3. *resol.* 53. allata, quæ non reprobat oppositum, neque nos repugnare audemus. Potest autem in dicto casu administrari Eucharistia in cochleari argenteo, vel alio decenti instrumento, quin ulla interveniat irreverentia Sacramento. Neque est necesse, ut deferatur cum lumine, aliisque cæremonialibus, si haberi non possint. *An, & quomodo administranda tempore pestis?*

* Hac de re vide plura apud S. P. Bened. XIV. *de Synod. Diœces. lib* 13. *c.* 19. *n.* 20. & *seqq.* *

VII. Minister Eucharistiæ tenetur sub mortali esse in gratia, dum ministrat: unde si sit in statu lethali, saltem per actum contritionis conetur se mundare: aliter tot peccata committet, non quot personas communicat, sed quot refectiones, seu distributiones multiplicat. Hinc deduces mortaliter peccare Diaconum, qui solemniter Eucharistiam in vase inclusam de uno loco ad alium transfert, vel Sacerdoti tradit, si id agat in statu culpæ lethalis; quia quamvis hæc non sit Sacramenti administratio, est tamen suimet Ordinis sacri functio ex officio. *Ministrans debet esse in gratia.*

* Ex iis, quæ superius tradidimus §. I. colligere in-

promptu est, Sacerdotem tot numero distincta Sacramenta ministrare, quot sunt personæ, quibus sacram porrigit Eucharistiam. Ostendimus namque unitatem, vel distinctionem numericam Eucharistici Sacramenti ex physica specierum consecratarum penes quantitatis sive extensionis continuitatem unitate, vel multitudine resultare. Hinc sentiunt non pauci, Sacerdotem Eucharistiam ministrantem in statu peccati mortalis, tot mortalia committere, quot personis etiam continuate illam distribuit. Vide reliqua, quæ huic num. addita sunt in Majori Opere, ad id declarandum. *

Ornatus ministrantis, & alii ritus. VIII. Sacerdos ministrans sine superpelliceo & stola peccat mortaliter: excipe administrationes occultas, quæ fiunt a Missionariis in regionibus hæreticorum. Similiter grave esset non præmittere administrationi, quæ ex consuetudine & ritu Ecclesiæ præmitti consueverunt, nempe Confessionem, Misereatur, & accensionem luminis. Immo relinquere advertenter per diem, vel integra nocte sine lumine Eucharistiam tabernaculo inclusam, esset lethale.

IX. Minister ex officio, nempe Parochus, tenetur sub gravi vel per se vel per alium ministrare suis subditis Eucharistiam tempore Paschali, ut patet; item quoties subditi rationabiliter petunt; item etiam infirmis diuturna infirmitate detentis, qui aliquoties infra annum ex devotione communicare optant; quia isti rationabiliter præ aliis petunt, quippe qui spirituali corroboratione specialiter indigeant.

§. VI. *De Subjecto Eucharistiam suscipiente.*

Dispositio necessario in suscipiente requisita. I Ad dignam Eucharistiæ sumptionem requiritur, ut suscipiens sibi non sit conscius de peccato mortali non confesso, sed prudenter speret se esse in statu gratiæ. Idcirco Synod. Trid. sess. 13. can. 11. ita definivit de fide: *Si quis dixerit solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum, anathema sit*. Et adeo necessarium censuit statum gratiæ, ut in eodem canone definierit prosequendo: *Et ne tantum Sacramentum indigne, atque ideo in mortem & condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa Sancta Synodus illis, quos scientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia Confessoris, necessario præmittendam esse confessionem Sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat*. Ille itaque, qui conscientiam habet peccati mortalis non confessi, aut de eo prudenter dubitat, juxta

com-

communiorem & in praxi tenendam, tenetur antequam Eucharistiam sumat præmittere confessionem Sacramentalem; quia etiam in dubio possidet auctoritas præcepti Sanctæ Synodi, quæ cum certa sit de sua auctoritate, non debet se reus dubius committere periculo agendi contra eamdem. Item jussit eadem Synodus in cap. 7. dictæ sessionis: *Quod si, necessitate urgente, Sacerdos absque prævia confessione celebraverit, quamprimum confiteatur.*

Quanam necessitas excuset a præmittenda confessione?

II. Necessitatem autem urgentem tunc occurrere communiter Theologi censent, quando non potest Sacerdos prætermittere celebrationem absque notabili scandalo, vel gravi infamia; tunc enim censetur Mater Ecclesia indulgere, ut, præmissa contritione perfecta, celebret. Nomine autem Scandali non significatur levis quædam admiratio, quam sustinere deberet; sed significatur, quando præberetur occasio detrahendi, temere judicandi, vel proximum infamandi: sicut neque nomine infamiæ intelligitur quæcumque levis nota vel suspicio, sed qualis prudenter creditur nocere notabiliter famæ Sacerdotis. His addimus Parochum ad communicandum infirmum, aut ne populus die festivo Missa privetur, si careat Confessario, posse contritum celebrare; quia etiam in iis casibus videtur adesse urgens necessitas. Secus dicendum, si debeat celebrare ratione Capellaniæ, eleemosynæ ad vitam sustentandam, aut ad satisfaciendum præcepto de Missa in die festo, aut ad satisfaciendum præcepto Paschalis Communionis; quia in his casibus adesse non videtur gravis necessitas.

Etiam Laici tenentur præmittere confessionem, excepta necessitate urgente.

III. Præceptum de præmittenda confessione æqualiter afficit etiam Laicos mortali certo aut dubio obnoxios, ut tenet communis, cum eadem sint motiva præcepti. Nihilominus etiam ipsi poterunt, urgente necessitate, sine confessione contriti accedere, si aut infamia gravis, aut scandalum notabile, aut aliud grave malum prudenter timeatur.

Casus incidens resolvitur.

IV. Sacerdos ex necessitate celebraturus, & habens peccata mortalia non reservata cum aliis mortalibus reservatis, si non habeat Confessarium gaudentem facultate in reservata, sed dumtaxat habentem facultatem in non reservata, dicit Sotus *in* 4. *dist.* 5. *q.* 17. *a.* 5. cum multis, quod teneatur nihilominus confessionem facere, & directe absolvetur a non reservatis; quia tenetur obedire Concilio in eo, quod potest. Si tamen non haberet cum reservatis nisi venialia, non videtur juxta Suarez *disp.* 66. *sect.* 3. & alios, obstrictus præmittere confessionem venialium, cum non sit obligatio fatendi venialia; unde sufficeret, ut contritus celebraret.

* Videnda & perpendenda attente quæ huic num. adjecta sunt in Majori Opere. *

Celebrans absque Confessione.

V. Quando igitur Sacerdos in necessitate celebrat contritus, non præmissa Confessione, tenetur ex mandato Concilii quamprimum confiteri. Et circa hoc Alex. VII. duas theses reprobavit 38. & 39. In quarum prima dicebatur: *Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quamprimum, est consilium, & non præceptum.* Et in secunda: *Illa particula* quamprimum *intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.* Dicto igitur præcepto tenetur obedire, non, data opportunitate, sed statim finita Missa, si moraliter possit, tenetur adire Confessarium; hæc enim videtur esse mens Sacri Concilii: quamprimum ergo moraliter potest, Confessarium quærat, & Confessionem faciat. Dicto præcepto quamprimum confitendi non videntur obstricti laici communicantes contriti in necessitate, non præmissa Confessione. Consulendi tamen sunt, ut & ipsi quoque in reverentiam Sacramenti id perficiant.

Indigne celebrans quot peccata committit?

VI. Sacerdos indigne celebrans, videtur non perpetrare duo peccata, unum consecrando, alterum sumendo, sed unum dumtaxat, quamquam gravius; quia est una numero actio, integrata duabus, a divina institutione conjunctis. Pro judicio autem Confessarii parum refert, cum vel sit unum peccatum longe gravius æquivalens duobus, vel sint duo æquivalentia uni longe graviori; totumque explicatur a pœnitente dicente: Celebravi in statu culpæ lethalis. Non tamen excusatur a mortali Sacerdos, qui post consecrationem recordatur culpæ lethalis a se commissæ, si ante sumptionem non eliciat actum contritionis.

Numerus peccatorum indigne sumentis est declarandus.

VII. In confessione sequente indignam sumptionem Eucharistiæ exponendus est numerus peccatorum lethalium, cum quorum conscientia quis indigne sumpsit; quia quo major est illorum peccatorum numerus, eo magis notabiliter aggravat actionem sacrilegam.

Accedere cum pluribus venialibus, an sit novum veniale?

VIII. Accedere ad Eucharistiam cum pluribus peccatis venialibus habitualibus, videtur Suarez disp. 66. sect. 1. non esse novum peccatum veniale; quia accedere hoc modo non est nova positiva irreverentia, sed mera omissio reverentiæ perfectæ: est autem novum veniale accedere vel cum actuali affectu ad aliquod veniale commissum, vel actu perpetrando aliquod veniale; quia est cum nova positiva irreverentia. Nec videtur dissentire S. Th. 3. *p. q.* 79. *a.* 8.

Quale jejunium requiratur ad Eucharistiam?

IX. Jejunium, jam a pluribus sæculis in Ecclesia Romana requisitum in suscipiente Eucharistiam, debet esse jejunium naturale; de quo ita differit S. Th. 3. *p. q.* 80. *a.* 8. *ad* 5. *Ecclesia Romana diem a media nocte incipit; & ideo si post mediam noctem aliquis sumpserit aliquid per modum cibi vel potus, non potest eodem die hoc sumere*

Sa-

Sacramentum: potest vero, si ante mediam noctem. Nec refert, utrum post cibum vel potum sumptum dormierit, aut digestus sit, quantum ad rationem præcepti. Propterea qui dubitat, an hora mediæ noctis transierit, dum manducavit vel bibit, tenetur abstinere ab Eucharistia. Hinc audiens primum pulsum horologii indicantis horam mediæ noctis, statim tenetur abstinere a cibo; quia primus ictus jam significat horam esse completam, & ictus illi incipiunt novam horam subsequentem, ideo etiam pluribus ictibus hoc denotatur, quia unico ictu id fieri nequit. Quando plura horologia successive pulsant, standum est primo; eo quod dubitetur, quodnam illorum juste pulsaverit: ne igitur quis exponatur periculo deobediendi præcepto, standum erit primo.

X. Nomine autem cibi aut potus intelliguntur etiam medicamenta cujuscumque generis, necnon quæcumque alia, quæ cibi nomen non merentur; puta papyrus, calx, carbones, ossicula fructuum, & quodvis aliud, quod ore sumatur, & trajiciatur in stomachum: quia non dicitur quod cibus tantum frangat, sed quidquid sumitur ad modum cibi, nempe per os assumendo, & illud deglutiendo, quamvis cibus non sit. Immo experientia teste compertum est, aliquando fœminas sive fætantes, sive passionibus histericis vexatas, nutriri cineribus, calce, carbonibus &c. alioquin nedum nutritioni ineptis, verum & adversantibus: unde S. Th. 3. *p. q.* 80. *a.* 8. *ad* 4. *Non refert, utrum aliquid hujusmodi nutriat aut per se, aut cum aliis, dummodo sumatur per modum cibi vel potus.* Non ita dicendum de saliva, de sanguine, vel alio humore ex capite defluente, & ad modum salivæ deglutito. Circa frustula, quæ dentibus adhærent ex residuo ciborum sumptorum, ita loquitur S. Th. *in* 4. *dist.* 8. *q.* 1. *a.* 4. *q.* 2. *ad* 3. *quæ interius geruntur sine exterioris cibi sumptione, non videntur solvere jejunium naturæ, nec impedire Eucharistiæ perceptionem, sicut deglutio salivæ: & similiter videtur de his, quæ intra dentes remanent, & etiam de eructationibus.* In 3. autem parte Summæ postremo suæ mentis fœtu *q.* 80. *a.* 8. *ad* 4. videtur cum quadam limitatione loqui, dum dicit: *Reliquiæ tamen cibi remanentis in ore, si casualiter deglutiantur, non impediunt sumptionem hujus Sacramenti:* ubi ly *si casualiter*, videtur significare restricte, nempe ad casualem frustulorum illorum deglutionem; proinde videtur excludi deglutio frustulorum advertenter facta.

Quid nomine cibi vel potus significetur?

* Vide plura scitu digna addita huic num. in Majori Opere. *

XI. Circa tabaccum P. Giribaldus tr. 4. de Euchar. c. 10. dub. 2. ex professo differit, an jejunium solvat, dum in pulvere per nares sumitur, & defluens in stoma-

Quid dicendum de Tabacco?

machum cum saliva trajicitur: & resolvit negative contra Lezanam & quosdam alios; rationemque in eo constituit, quia non sumitur ad modum cibi vel potus, quæ sumuntur organo oris, & non narium: unde si aliquid ex eo in stomachum transeat, id evenit per modum vel salivæ, vel respirationis: idemque a fortiori resolvit de fumo tabacci, & idem de tabacco dentibus manso: de hoc tamen cum facile sit, ut aliquid de succo tabacci deglutiatur, videtur posse non levis insurgere difficultas, cui jam animadverto occursum iri dicendo, quod succus ille salivæ immisceatur; & si forte deglutiatur, ad modum salivæ deglutiatur. Perpende, & resolve; nam plane non suadeor.

Exceptio Viatici. XII. Eximitur ab obligatione jejunii naturalis infirmus, *qui brevi credatur moriturus*, ut loquitur Rituale Romanum, dum sumit Eucharistiam per modum Viatici, posito quod non possit absque sui præjudicio abstinere vel a cibo, vel a medicinalibus sibi ministrandis. Dixi posito quod non possit &c. ut non approbem opinionem aliquorum dicentium, quod absolute dispensetur a jejunio, etiamsi absque ullo suo incommodo possit abstinere. Ratio enim satis clara videtur, quod si possit absque ullo omnino incommodo jejunium servare, non dispensetur, eo quod nullum adsit motivum justæ dispensationis; quæ nulla est, quando omnino irrationabilis est. Et hic reprehendendus occurrit vulgaris error plu- *Insania popularis.* rium, qui infirmo, Viatico reficiendo, data opera aliquid ore sumendum porrigunt, erronee putantes id necessarium esse communioni per modum Viatici factæ; cum, ut dixi, sola necessitas alicujus incommodi vitandi a tanto præcepto licite infirmum eximat.

Pluries Viaticum recipi potest in eadem infirmitate. XIII. Durante eadem infirmitate, eodemque morbi periculo perseverante, potest iterum infirmus, etiam non jejunus communicare, ut dicit fere communis, & pia consuetudo declarat. Quantum vero intervallum exigatur inter unam communionem & alteram varium est Doctorum judicium. Putarem duo esse perpendenda: primum, ne nimis proxima repetitio admirationem & oblocutionem excitet; & ideo consuetudo locorum a piis, & doctis observata, poterit esse regula tenenda: secundum, ne pietati devotionique decumbentis damnum spirituale afferatur. Cæterum absolute loquendo, & præcisis circumstantiis, quæ emergere possunt, putarem a sententia Suarez non esse recedendum, qui requirit octo vel decem dies.

* Lege S. P. Bened. XIV. *De Synod. Diœces. lib. 7. c. 12.* & vide in additamentis, quæ occurrunt in majori Opere discussam fuso calamo difficultatem illam; Num, si quis per longum tempus tali infirmitate laboret, ut nequeat

queat jejunium naturæ servare, possit aliquando etiam non jejunus Eucharistiam percipere, si non urgeat mortis periculum. *

XIV. Sacerdos non jejunus non potest celebrare ad communicandum moriturum, quamvis nec extent particulæ consecratæ, neque alius celebrans; quia in re, quæ non est tantæ necessitatis, utpote supplebilis per votum, non tenemur proximo succurrere, quoties violandum sit præceptum grave Ecclesiasticum, & agatur de reverentia tanto Sacramento debita. *Non potest non jejunus celebrare ad communicandum infirmum.*

XV. Sacerdos non jejunus, qui inadvertenter ad altare accessit, & post consecrationem recordatur se non esse jejunum, doleat de inadvertentia sua, sed tenetur perficere Sacrificium; quia hujusmodi perfectio est de jure divino. Si vero id animadvertat ante consecrationem, & possit absque infamia vel scandalo a prosequendo desistere, ad id tenetur. Si vero aliquod horum prudenter timeatur, debet prosequi; quia præceptum positivum non obligat cum tanto gravamine. *Casus incidentes resolvuntur.*

XVI. Si Sacerdos post sumptam hostiam, sumendo calicem advertat vel esse aquam, vel acetum, vel quodpiam ineptum consecrationi, ut ait Angelicus loco cit. ad 4. *Aliam hostiam apponere debet, iterum consecrandam simul cum sanguine; quod ideo dico, quod si diceret sola verba consecrationis sanguinis, non servaretur debitus ordo consecrandi: & sicut dicitur in prædicto Can. Conc. Tolet.* (primo, vel secundo) *perfecta videri non possunt sacrificia, nisi perfecto ordine compleantur. Si vero inciperet a consecratione sanguinis, & repeteret omnia verba consequentia, non competeret, nisi adesset hostia consecrata; cum in verbis illis occurrant quædam dicenda & facienda non solum circa sanguinem, sed etiam circa corpus: & debet in fine iterum sumere hostiam consecratam & sanguinem, non obstante etiam si prius sumpserit aquam, quæ erat in calice; quia præceptum de perfectione, vel de perceptione hujus Sacramenti majoris est ponderis, quam præceptum, quod hoc Sacramentum a jejunis sumatur.* *Quid si Sacerdos sumpserit aquam, quam loco vini consecravit?*

XVII. Sacerdos, qui post Sacramenti sumptionem & sumptam ablutionem calicis advertit extare fragmentum in corporali, vel patena, quod judicat esse sui Sacrificii, juxta Bonac. q. 6 punct. 2. nu. 14. potest illud sumere. In casu autem quo Sacerdos celebrans, post consecrationem morte repentina corripiatur, nec alius inveniatur jejunus, qui complere possit Sacrificium illud, poterit etiam aliquis Sacerdos non jejunus perficere; quia perfectio Sacrificii est de jure divino, quod prævalet Ecclesiastico de celebrando a jejunis. *Sacrificium, in quo Sacerdos post consecrationem repente moritur, debet perfici etiam a non jejuno, si alius*

* Observanda accurate, quæ huic num. addita reperiuntur in Majori Opere.

Præ-

Jejunus non inveniatur.

☞ Præter jejunium naturæ, aliæ reperiuntur ex parte corporis dispositiones, ut quis accedat debito modo ad hoc Sacramentum. De corporis ornatu, ait P. Concina *lib.* 3. *dissert.* 1. *c.* 11. §. 3. *nu.* 23. extrema vitanda sunt. Sordidus est indecens, & irreverentiam redolet. Honesta mundities in veste, in vultu, in manibus elucere debet. Arcendæ autem sunt, *subdit n.* 24. a Sacra Communione mulieres illæ, quæ sinu nudato & vanis vestibus luxum, fastum, & mundanas pompas præferentibus ad tantum Sacramentum accedere non erubescunt. Qui autem tussi laborat, aut qui ad vomitum stomachum inclinatum sentit, abstinere a communione debet. Si tamen prudenter vomitum proximum non timeat, communicare potest, licet per diem vomere soleat.

Si quis vero passus sit pollutionem involuntariam, nullumque illius effectum, neque mentis hebetudinem, neque animi commotionem experiatur; tum accedere hunc ad Communionem posse, communiter Auctores docent. Si vero pollutio relinquat animum turbatum, tum desistendum a Communione ex quadam decentia, adfirmant. Legatur *D. Th.* 3. *p. q.* 88. *ar.* 7. ☜

Qualiter dandum sit amentibus & Energumenis?

XVIII. Amentibus, qui totaliter carent usu rationis, *& qui sic a nativitate permanserunt*, ait Angelicus 3. p. q. 80. *ar.* 9. non est dandum hoc Sacramentum; *quia in eis nullo modo præcessit hujus Sacramenti devotio*. Si vero non semper caruerint usu rationis; *tunc si prius, quando erant compotes suæ mentis, apparuit in eis devotio hujus Sacramenti, debet eis in articulo mortis hoc Sacramentum exhiberi, nisi forte timeatur periculum vomitus, vel expuitionis: unde in Conc. Carthag.* 4. *c.* 76. *legitur*: „ *Is, qui in infirmitate pœnitentiam petit, si casu dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrænesim conversus fuerit; dent testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam*: & si continuo creditur moriturus, *reconcilietur per manuum impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia*. „ Si autem ita sint amentes, *ut tamen debilem usum rationis habeant, non est eis hoc Sacramentum denegandum, quia possunt aliquam devotionem hujus Sacramenti habere*. Et ad 2. loquens de Energumenis, ait: *De Energumenis est eadem ratio, quæ de amentibus; unde Cassianus dicit: Eis, qui ab immundis vexantur spiritibus Communionem Sacrosanctam a senioribus nostris nunquam meminimus interdictam*. Submoto periculo alicujus irreverentiæ.

* Vide quæ de Communione, reis extremo supplicio afficiendis tribuenda, tradita sunt in additamentis, quæ occurrunt in Majori Opere. Iis namque petentibus, & alioquin recte dispositis non est deneganda. *

§. VII.

§. VII. *De Eucharistiæ digne sumptæ Effectibus.*

I. De fide est vel præcipuum Sanctissimæ Eucharistiæ fructum, vel unicum non esse remissionem mortalium: ita Synod. Trid. *sess.* 13. *can.* 5. Per accidens autem aliquando talem remissionem causat, modo explicato in tract. 13. §. 4. Idque aperte docet S. Th. q. 79. a. 3.

Remissio mortalis non est effectus per se Eucharistiæ, sed per accidens.

II. Primus Eucharistiæ effectus est collatio augmenti gratiæ sanctificantis, quod Angelicus probat *loc. cit. ar.* 1. ex quatuor capitibus. Est autem gratia spiritualiter nutriens & corroborans, per analogiam ad cibum materialem, qui corroborat & nutrit. Secundus Eucharistiæ effectus est amatoria cum Christo unio, quemadmodum innuit Egregius Auctor Sermonis de Cœna Domini inter Opera S. Cypriani. Tertius effectus est refectio quædam spiritualis dulcedinis, *qua*, inquit Ang. *l. c. a.* 1. *ad* 2. *anima spiritualiter reficitur per hoc, quod anima spiritualiter delectatur, & quodammodo inebriatur dulcedine bonitatis Divinæ.* Quem effectum non experiuntur illi, qui palatum cordis madidum tenent delectationibus terrenorum. Quartus effectus Eucharistiæ est remissio peccatorum venialium, quæ ex duplici capite eidem adscribitur a S. Th. *loc. cit. a.* 4. Quintus effectus est præservatio a peccatis mortalibus, qui effectus explicatur a S. Doct. *loc. cit. a.* 6. Sextus effectus est remissio pœnæ peccatis debitæ vel in toto vel in parte juxta gradum fervoris, quo sumitur hoc sacramentum. Quomodo autem id eveniat, exponit S. Th. a. 5.

Eucharistiæ Effectus.

III. Præfati effectus conceduntur digne suscipienti Eucharistiam, cum primo verificatur Sacramentum fuisse assumptum, & manducatum, seu in stomachum trajectum. Qui dicendi modus est verbis Christi conformior, spondentis effectus istos illis, *qui manducant suam carnem*: manducare autem non est in ore tenere, aut mandere cibum, sed illum in stomachum trajicere & deglutire. Tunc igitur producitur gratia hujus Sacramenti correspondens tam operi operato, quam dispositionibus a suscipiente præmissis. Ex opere autem operantis eo magis crescit, quo magis, donec perseverant species consecratæ in stomacho, qui illas suscipit, prorumpit in actus fidei, spei, dilectionis, gratiarum actionis, oblationis, sanctorum desideriorum, piorumque affectuum erga Christum; & quo hi actus ferventiores sunt, eo gratia augetur ex opere operantis.

Quo tempore præfati Effectus concedantur?

* Plures difficultates discussione dignas resolutas reperies in additionibus, quæ occurrunt in Majori Opere. *

§. VIII.

§. VIII. *De Eucharistiæ Sacrificio, ejusdemque Notione.*

Notio Sacrificii generatim. I. Nota in primis naturam Sacrificii generatim accepti, quæ in eo consistit, quod sit oblatio exterior rei sensibilis, facta Deo, a legitimo ministro publica auctoritate deputato, cum immutatione victimæ, ad protestandum illius super universa creata supremum dominium. Explico singulas datæ definitionis partes. Dicitur oblatio exterior, quia Sacrificium est publicus Dei cultus nomine totius communitatis oblatus: idcirco debet consistere in aliquo actu exteriori, communitati fidelium innotescente; & eadem ratione debet esse oblatio rei sensibilis, quia sensibilia dumtaxat fideli populo innotescere possunt. Debet autem offerri a legitimo ministro publica auctoritate instituto; quia, quamvis id non requiratur a quidditate Sacrificii, cum tamen Sacrificium offeratur nomine Communitatis, decentissimum est, ut non a quolibet, sed ab electo Ministro offeratur. In Sacrificio debet victima immutari, & si vita gaudeat, debet mactari; eo quod offeratur Deo, non utcumque, sed ut supremo rerum omnium Domino, potienti plena & absoluta potestate in vitam, mortem, & existentiam cunctorum entium; quæ sicuti ex nihilo condidit, ita ad nihilum suo nutu redigere potest.

Missa est verum Sacrificium. II. Celebratio Eucharistiæ, quæ communiter vocitatur Missa (eo quod nobis a Deo Patre mittitur Filius sub speciebus, & a nobis eidem Patri remittitur per oblationem) est verum novæ legis Sacrificium, ut fides docet in Syn. Trid. sess. 22. can. 1 *Si quis dixerit in Missa non offerri Deo verum & proprium Sacrificium, aut quod offerri non aliud sit, quam nobis Christum dari, anathema sit.* Eidem enim convenit data Sacrificii notio; eo quod sit oblatio exterior, ut patet, rei sensibilis, nempe Corporis & Sanguinis Christi; quæ quamvis nobis modo insensibilia sint, nihilominus & sunt sensibilia in se, & nobis sensibilia redduntur per species consecratas, in quibus realiter continentur: hæc oblatio fit Deo, ut patet ex verbis Canonis; a legitimo ministro ab Ecclesia consecrato & destinato cum mactatione victimæ oblatæ, quæ est Christus, qui ex vi verborum sacramentaliter mactatur, quatenus vi verborum expressorum ponitur Corpus separatum a sanguine; in hoc enim consistit mactatio victimæ; nam ex vi prolationis verborum ponitur sub specie panis solum Corpus & sub specie vini solus sanguis: quamvis nunc, ob conjunctionem, quam habent in Christo jam vivente, reapse unum sit alteri conjunctum: quod non evenisset in triduo mortis Christi, si Apostoli consecrassent; quia tunc revera sanguis

guis erat separatus a corpore, & in hostia extitisset nedum sacramentaliter, sed etiam realiter solum Corpus sine anima & sanguine, & in calice extitisset solus sanguis sine anima & corpore; quia tunc revera Christus ita erat: modo tamen tam in hostia, quam in calice sunt omnia realiter conjuncta; quia Christus vivit non amplius moriturus: nihilominus sensibiliter, & sacramentaliter ex vi verborum non significatur in hostia nisi solum corpus, & in calice nisi solus sanguis, quod sufficit ad Sacramentalem & per verba sensibilem mactationem victimæ, ad protestandum supremum Dei dominium in cuncta creata: habet igitur celebratio Eucharistiæ in Missa veram Sacrificii naturam.

III. Hinc infertur cum S. Th. *q.* 82. *ar.* 10. quod *consecratione hujus Sacramenti Sacrificium offertur*: & ad 1. quod *hoc Sacramentum perficitur in consecratione materiæ, in qua Sacrificium Deo offertur*: & *a.* 4. *ad* 1. *Consecratio Eucharistiæ est Sacrificium*. Consistit igitur essentia hujus Sacrificii in consecratione utriusque speciei. Nam in ea actione debet consistere essentia Sacrificii, quæ fit in persona Christi offerentis principalis, & qua immolatur victima: sola autem consecratio fit in persona Christi, ut patet ex verbis Canonis, cætera enim proferuntur a Sacerdote in persona propria; & sola consecratione mactatur victima, eo quod sola consecratione separatur corpus a sanguine, modo explicato: ergo &c. *In consecratione consistit hujus Sacrificii.*

IV. Cum autem consecratio fiat in ordine ad sumptionem, quandoquidem sit sacrificium institutum ad modum convivii, simulque sit holocaustum, in quo tota consumitur victima; idcirco sumptio utriusque speciei est pars non essentialis, sed integralis principalis ejusdem sacrificii: & propterea Ecclesia fuit semper sollicita, ut sacrificium consummaretur, etiamsi desit jejunus, a non jejuno, ut diximus §. VI. Hinc consummatio victimæ potest dici de essentia hujus actionis, in quantum est holocaustum; de sola integritate autem in quantum est sacrificium. *Quomodo sumptio spectet ad hoc sacrificium?*

V. Hoc itaque Sacrificium si consideretur in ordine ad suum finem est Latreuticum, seu honorem Deo exhibens, oblatum in ipsius honorem, ad contestandam illius in cuncta creata supremam Dominationem: est Eucharisticum, seu in gratiarum actionem pro beneficiis a Deo acceptis: est Satisfactorium, dum offertur pro peccatis commissis & remissis: Impetratorium pro obtinendis a Deo beneficiis primo spiritualibus, deinde temporalibus. Si autem consideretur in ordine ad fructus & effectus, est Propitiatorium, dum offertur Deo pro consequenda venia peccatorum mortalium, quatenus obtinentur auxilia ad ea detestanda & relinquenda: est Expiatorium, dum offer- *Qualitates hujus Sacrificii.*

offertur pro remissione venialium animæ justæ: est Satisfactorium, dum offertur ad diminutionem pœnarum peccatis remissis debitarum: est Impetratorium pro obtinendis beneficiis cujuscumque generis. Sed de his fructibus iterum operosius in sequenti paragrapho.

Principalis offerens Christus. VI. Ex hactenus dictis inferas principalem offerentem hoc sacrificium esse Christum ipsum, ut fides docet in Conc. Lateran. c. *Firmiter*, ubi dicitur: *Idem ipse Sacerdos est Sacrificium*. Et in Trid. 22. c. v. *Una enim eademque est hostia, idem nunc offerens Sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in Cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa*. *Minister solus Sacerdos.* Proprius autem & solus Minister ejusdem Sacrificii est Sacerdos, ex Christi institutione per illa verba Apostolis dicta: *Hoc facite in meam commemorationem*, quæ verba perpetua Traditione Ecclesia semper intellexit solis Sacerdotibus applicanda. Cæteri vero fideles dici possunt Coofferentes sacrificium, non quia illud una cum Sacerdote conficiant, sed quia una cum illo Deo offerunt: & quidem specialiter, qui illud celebrare facit; qui suam intentionem intentioni Sacerdotis conjungit; & qui eidem inservit; & præsertim qui devote sacrificio adest, & suam intentionem Ecclesiæ intentioni conjungit.

* Vide, quæ his addita sunt in Majori Opere.

§. IX. *De Valore, & Effectibus Sacrificii Missæ.*

Explicatur valor Sacrificii Missæ. I. Valor Sacrificii Missæ ex pluribus capitibus deduci potest. Primo ex opere operato, idest ex ipsamet actione sacrificandi in vi institutionis Christi, independenter a dispositione sacrificantis; & hic valor est æqualis in omni Sacrificio Missæ, quia æqualis est respectu omnium Sacrificiorum institutio. Secundo ex opere operantis, qui profluit ex illa actione, quatenus a tali Ministro exercetur, & hic eo major est, quo dignior est offerens. Tertio ex ipsa re, seu victima oblata; & ex hoc capite est infinitus; cum victima oblata, quæ est Christus Deus homo, sit valoris infiniti. Quarto valor sumitur pro efficacia, quam Sacrificium habet respectu sui effectus, quatenus per ministros Ecclesiæ Deo offertur; & hoc modo est valoris finiti, eo quod sit oblatio, quæ fit a Ministro creato finitæ virtutis & efficaciæ: & secundum hanc considerationem sumitur in præsenti, nempe non ex infinitate victimæ oblatæ, sed ex natura operis a Christo instituti, & procedentis a Ministro finitæ efficacitatis ex mandato Christi. Si enim neque Sacrificium Crucis habuit infinitatem quoad efficaciam, cum plurimi non salventur, sed dumtaxat quoad sufficientiam; multo minus efficaciam infinitam habebit Sacrificium ab homine

mine oblatum; quandoquidem Sacrificium Missæ ex Trid. sess. 22. c. 1. a Christo relictum sit Ecclesiæ sponsæ, ut Sacrificii Crucis *salutaris virtus in remissionem* peccatorum applicaretur. Ex quo apparet Sacrificium Missæ esse instrumentum quoddam, quo mediante valor Sacrificii Crucis nobis applicatur: instrumentum autem non habet efficaciam majorem sua causa principali. Cum igitur Sacrificium Crucis non habuerit in ordine ad effectum efficaciam infinitam, neque hoc Sacrificium hac gaudebit. Et hic videtur esse sensus Ecclesiæ approbantis multiplicationem Sacrificiorum pro eadem persona. Exinde sequitur minus prodesse Sacrificium oblatum pro pluribus, quam si applicetur pro uno tantum; valor namque finitus, quo in plures partes dividitur, eo minus ab illis participatur, quam si totus uni dumtaxat applicetur. Hanc esse S. Th. mentem elicet *ex* 4. *sent. d.* 45. *q.* 2. *a.* 4. *q.* 3. *ad* 2.

Quid valor, quid fructus?

II. Ex dictis inferas aliud esse valorem, & aliud fructum Sacrificii; valor namque est ipsa Sacrificii efficacia, quæ vim habet obtinendi a Deo bona cujuscumque generis tam ipsi offerenti, quam illis, pro quibus offertur; fructus autem sunt ipsa bona per valorem obtenta.

Explicatur fructus, qui immediate profluit ab ipso Sacrificio.

III. Fructus Sacrificii a quocumque celebrati sive probo, sive malo Sacerdote, & profluentes immediate ab ipso Sacrificio ex opere operato, sunt duo, nempe satisfactorius & impetratorius: satisfactorius in eo consistit, quod Sacrificium ex ipso opere operato habet vim satisfaciendi pro pœnis temporalibus, idest non æternis, quæ debentur peccatis jam remissis fidelium tam vivorum, quam defunctorum, dummodo tamen viventes sint in statu gratiæ: cum enim Missæ Sacrificio applicetur valor Sacrificii Crucis, & Sacrificium Crucis oblatum fuerit etiam pro dictis pœnis; propterea &c. Fructus impetratorius similiter immediate procedens ab ipso Sacrificio ex opere operato in eo consistit, quod impetret beneficia tam spiritualia, quam temporalia ad fidelium salutem conducentia; & hoc ob dictam rationem.

Explicantur fructus mediate tantum a Sacrificio profluentes.

IV. Fructus mediate dumtaxat a Sacrificio profluentes ex ipso opere operato sunt duo, nempe propitiatorius & expiatorius. Propitiatorius in eo consistit, quod obtineat auxilia gratiæ, quibus & doleamus de peccatis, & sinceram eorumdem emendationem procuremus, ob datam rationem. Dicitur autem hæc propitiatio mediate profluere a Sacrificio, quia obtinetur immediate, non ex vi Sacrificii, sed ex vi auxiliorum à Sacrificio immediate impetratorum. Fructus expiatorius mediate profluens a Sacrificio ex ipso opere operato in eo consistit, quod obtineat auxilia ad nos corrigendos a venialibus per pios voluntatis affectus: & etiam hoc ob da-

tam rationem, quia in eo applicatur Sacrificium Crucis, a quo omnia hujusmodi processerunt. Ex his etiam infertur, quod Sacrificium Missæ ex opere operato & immediate nullum delet peccatum, quamvis efficax sit ad impetranda auxilia, quibus a peccatis per contritionis actus emendemur.

Explicantur fructus per respectum ad participantes Sacrificium. V. Præfati fructus, si considerentur respective ad participantes, dividuntur in alios quatuor, nempe in Generalem, Ministerialem, Specialem, & Specialissimum. Generalis percipitur a tota fidelium Catholicorum Communitate. Ministerialis est ille, qui participatur ab illis, quibus a celebrante applicatur Sacrificium, ita ut vere dicatur pro illis Sacrificium celebratum; & propterea ex se longe uberior, & copiosior est cæteris perceptis ab aliis. Specialis ille est, qui percipitur a pie assistentibus celebrationi &c. Specialissimus ille est, qui percipitur ab ipso Celebrante, si digne celebret, quique nulli alteri est applicabilis.

* Num plus valeat Sacrificium a bono quam a malo Sacerdote oblatum? Vide D. Th. 3. p. q. 82. a. 6. in c. *

§. X. De Applicatione Sacrificii.

Applicatio Sacrificii quando facienda? I. Applicatio Sacrificii nil aliud est, quam intentio Sacerdotis volentis applicare Sacrificium, quod est celebraturus, pro tali persona, anima, familia &c. quibus applicat supradictum fructum ministerialem ipsius Sacrificii. Hæc intentio debet fieri saltem ante consecrationem utriusque speciei; quia, cum ex dictis constet Sacrificium essentialiter consistere in consecratione, ut verificetur applicatio Sacrificii, debet saltem hujusmodi applicatio fieri ante consecrationem. Consultissimum tamen est illam facere ante inchoationem Missæ. Hinc facta post consecrationem est nulla, ut patet ex ratione allata.

* Plura reperies addita huic num. in Majori Opere, quæ sedulo attendenda sunt. *

Quid de applicatione conditionata? II. Applicatio sub conditione de præsenti, vel præterito valet; puta si Petrus vivit, si obivit, applico &c. quia jam habet objectum, ad quod determinate dirigatur, & evadit jam absoluta. Sub conditione autem de futuro non valet; puta si Petrus mensæ venturo ingrediatur religionem, si in itinere periclitetur &c. quia deberet Deus tenere suspensum effectum Sacrificii, donec impleatur conditio, quo nil absurdius, cum Deus non revelaverit se ita gesturum. Et propterea testantur Doctores cum Gavanto, Clementem VIII. & Paulum V. condemnasse talem applicandi modum; & Bar-

bosa

bosa ad sess. 22. Con. Trid. in principio, id reprobatum fuisse refert a Sac. Congreg. an. 1605.

III. Quid ergo dicendum, si celebrans offerens pro anima v. gr. Petri, dicat; & nisi hæc indigeat, pro Anima Annæ &c? Respondeo, quod si offerat libere, & non ex stipendio, valide applicat & licite. Si vero applicet ex stipendio, obligatur applicare juxta intentionem dantis stipendium: unde se expoliavit libertate applicandi cui voluerit, & sub quacumque conditione; quam ignorat, an sit conformis intentioni dantis stipendium: & proinde injuste agit cum onere vel restituendi, vel supplendi alio Sacrificio. *Casus incidens resolvitur.*

* Em. Card. Bona *tract. ascet. de Miss. c. 1. §. 5.* praxim observandam in applicatione Missæ exponit. *

IV. Quid iterum dicendum, si Religiosus professus applicet contra expressam voluntatem Superioris serio jubentis, ut Sacrificia applicet v. gr. pro tali persona, & ipse applicet pro alia? Quod peccet contra obedientiam, jam nemo non videt, neque ullus Doctor dubitat; an vero valeat Sacrificium juxta intentionem Sacerdotis, vel potius juxta intentionem Superioris? Mihi longe probabilius est, prævalere intentionem Superioris: ita Diana p. 2. tr. 12. ref. 72. & multi cum ipso: ita etiam Barbosa de potestate Episcopi Alleg. 24. num. 28. Ratio in eo fundatur, quod ex vi voti obedientiæ remanet religiosus privatus usu proprii arbitrii, præcipue circa ea, quæ sunt exterioris gubernationis Conventus & Familiæ; ita ut invalida sit quæcumque obligatio, vel solutio contra seriam & expressam voluntatem Superioris a Religioso facta. Dispositio igitur applicationis Sacrificii, præcipue afferentis stipendium, a Religioso facta contra expressam voluntatem Superioris, eo ipso irrita erit; quippe quod sit usus arbitrii, quo professus caret circa hujusmodi, si non sit cum stipendio; & etiam contra paupertatem, si sit cum stipendio. *Casus alter resolvitur de applicante contra voluntatem Superioris.*

* Probabilior videtur opposita sententia, ut patet ex iis, quæ allata sunt in additamento huic numero facto in Majori Opere. Vide igitur, quæ ibi tradita sunt, & lege S. P. Bened. XIV. *De Sacr. Missæ Sacrificio lib. 3. c. 9. num. 4.* *

APPENDIX.

* *De iis, pro quibus Missæ Sacrificium offerri, & applicari potest, nec ne.*

Sic paucis, quæ in hac Appendice fuse tradita & exposita sunt, exhibentur. Missæ Sacrificium soli Deo offertur, sicut soli Deo Templa & Altaria eriguntur; quia Sacrificium est cultus Latriæ, ad protestationem Su-

premi, quod habet Deus in res omnes creatas, dominii; qui cultus uni Deo debitus est. Offerri vero potest Missæ Sacrificium pro omnibus hominibus, Paganis, Judæis, Schismaticis, Hæreticis, Excommunicatis, ut convertantur & resipiscant; præcipue autem pro Fidelibus, ut colligitur ex Apost. 1. ad Timoth. c. 2. Etenim pro omnibus passus est Christus. Ergo pro omnibus offerri Sacrificium potest. Potiori tamen jure offertur pro Fidelibus baptizatis mortalem vitam degentibus, qui sunt membra Ecclesiæ. Pro damnatis autem in Inferno nec debet, nec potest offerri Missæ Sacrificium. Insuper neque pro Beatis in Cœlo regnantibus offertur. Pro Fidelibus vero in charitate pie defunctis, & in Purgatorio detentis potest offerri, utiliterque offertur Sacrificium tam ut satisfactorium, quam ut impetratorium. Hæc summatim ob oculos posita, clarius distinctiusque explicata reperies in Majori Opere; in quo etiam aliæ difficultates ad rem hanc pertinentes discutiuntur, & elucidantur. *

✠ Vide Doctrinam *ibidem* traditam præsertim quoad Excommunicatos, & Hæreticos; ubi ex Sylvio diximus pro eorum conversione & salute Sacrificium offerri posse, ita tamen ut, si ex eorum numero fuerint, qui vitari debent, duo observentur, 1. Ut nullius ipsorum nomen publice exprimatur: 2. Ut, quando Sacerdos offert Sacrificium ut Minister Ecclesiæ pro Ecclesia vel Ecclesiæ membris, non offerat illud pro Hæreticis vel Excommunicatis saltem vitandis. ✠

§. XI. *De Obligatione celebrandi generatim, nec non de tempore, & loco celebrandi.*

Obligatio celebrandi saltem aliquoties.

I. *Christus Apostolis ut consecrarent præcepit per hæc verba, Hoc facite in meam commemorationem, uti semper Ecclesia Catholica intellexit, & docuit*, ait. Trid. Syn. sess. 22. c. 3. Idcirco, juxta omnes cum Angelico 3. *p.* q. 82. *a.* 10. tenentur singuli Sacerdotes jure divino aliquando saltem Sacrificium offerre: *unde Sacerdoti, etiamsi non habeat curam animarum, non licet omnino a celebratione cessare; sed saltem videtur, quod celebrare teneatur in præcipuis Festis, & maxime in illis diebus, in quibus fideles communicare consueverunt*, ait S. Th. Id autem omittere, est lethaliter peccare contra religionem & cultum Deo debitum. Idcirco Conc. laudatum sess. 23. c. 14. ait: *Curet Episcopus, ut Sacerdotes saltem diebus Dominicis, & Festis solemnibus; si autem curam habuerint animarum, tam frequenter, ut suo muneri satisfaciant, celebrent.*

Tempus celebrandi, aut non celebrandi.

II. Quotidie celebrandi quamvis fuerit mos antiquissimus, ut patet *ex epist.* 54. S. Cypriani; nihilominus nulla est

la est obligatio, nisi forte ratione beneficii, vel capellaniæ id postulantis. Potest tamen licite fieri, si nihil obsit. Die Parasceve nemini licet publice aut privatim celebrare sub mortali; & hoc ex Ecclesiæ institutione. Die Cœnæ Domini non esse vetitum celebrare quamvis doceant plures, & quamvis moneant standum esse consuetudinibus Diœcesum; nihilominus ex Novissimo Decreto Clem. XI. sub die 15. Martii 1712. id prohibetur. Hinc recentissimus P. Lucius Ferraris Ord. Min. Observ. tom. 6. suæ Promptæ Bibliot. Canonicæ &c. verbo Missa art. 5. n. 8. docet obtemperandum esse, non obstante quocumque privilegio & contraria consuetudine ex Dec. Sac. Cong. & Clem. XI. 20. April. 1707. & ejusdem vivæ vocis oraculo die 8. Augusti 1713.

III. Circa horam celebrandi jus commune & consuetudo generalis præscribunt, ne Missa ante auroram finiatur, neque post meridiem inchoetur; & videri potest Rubrica Missalis. Nomine autem auroræ intelligitur prima irradiatio, quæ respective ad diversos menses perseverat vel una & dimidia hora ante ortum solis. Excusat necessitas pro administrando viatico, si desint particulæ consecratæ. Excusare etiam videtur consuetudo regionum a silentio Episcoporum approbata, in quibus hora vel prævenitur, vel protrahitur. *Hora celebrandi.*

* Lege S P. Bened. XIV. *Institut.* 13. *num.* 3. *

✠ Notandum quod habet Dominicus Soto *in* 4. *d.* 13. *q.* 2. *a.* 2. *Potest, inquit, ex privilegio hora parum tum anticipari, tum & postponi . . . . Et sunt Magnates, qui habent privilegium, ut eis per horam a meridie celebretur . . . . Attamen quod hoc fiat ad inserviendum deliciis eorum, qui noctes aleis & crapulis vacando in dies vertunt, diesque dormiendo in noctes, non potest non esse vituperio dignum.* Videnda sunt quæ in nova Editione Majoris Operis ad rem hanc uberiori calamo exhibebuntur. ✠

IV. Locus celebrandi, communiter loquendo, debet esse sacer, idest vel consecratus, vel benedictus ab Episcopo vel auctoritate Episcopi, aqua per ipsum benedicta. Excipitur casus publicæ necessitatis, si Ecclesia corruerit, & ne populus Sacrificio careat; nec non in bello, dum celebratur solis diebus festivis in Tentoriis sub dio; immo etiam in littore, ne diu milites aut navigantes Missa careant; & etiam, de licentia Pontificis, in navi, mari certo moraliter tranquillo. In domibus autem Sæcularium, ex privilegio Sanctæ Sedis, licet celebrare in Sacello benedicto. Missæ autem obligationi non satisfaciunt, nisi designati in Brevi. Regulares ex privilegiis ex Trid. non revocatis, in Oratoriis & aliis honestis locis proprii Conventus licite celebrant. *Locus celebrandi.*

§. XII. De Ornatu requisito ad celebrandum.

Recensentur requisita exteriora.

I. Ad celebrandum requiritur Altare, habens lapidem consecratum, sub mortali; & sine ipso celebrare nunquam licet. Requiruntur tres mappæ benedictæ, quarum una saltem totam mensam tegat; & plures affirmant in necessitate sufficere etiam duas. Requiritur lumen regulariter in duobus cereis accensum, sine quo celebrare, regulariter est lethale. Excipitur casus necessitatis, in quo etiam unus cereus, & si hic non possit haberi, sufficiet candela sebacea, vel etiam lampas olearia; nunquam tamen licet sine aliquo lumine: necessitas autem est, ne populus Missa careat. Requiritur sub mortali Missale; quia nemo in re adeo gravi potest suæ fidere memoriæ: neque ullus legere non valens potest celebrare, absque speciali Sanctæ Sedis dispensatione, & tunc solum in Oratorio privato. Requiritur regulariter Crux in Altari, nisi in eo Altari expositum sit Venerabile, aut nisi Altare ipsum sit Crucifixi, vel Crucis: excipitur necessitas, ne populus Missa careat; nunquam tamen ex mera devotione licet sine Cruce celebrare. Bened. XIV. in Constit. 16. Junii 1746. §. 5. approbat opinionem sustinentium requiri Crucem cum Crucifixo; ideo hanc tenendam suadeo. Requiritur demum Minister deserviens, qui sit masculus; & nunquam licet sine inserviente celebrare.

* Vide quæ addita sunt huic num. in Majori Opere, utpote valde utilis. *

Recensentur requisita proximiora.

II. Requiritur Calix & Patena cum sua supellectili, quæ sint respective consecrata vel benedicta. Calix, in cuppa saltem, sit argenteus; sin autem, sufficiet stanneus, dummodo intus sit deauratus, quæ deauratio non est simpliciter necessaria in argenteo: idem dicas de Patena. Requiritur Corporale lineum benedictum, sine quo nunquam licet. Requiritur Palla benedicta, sine qua advertenter nunquam licet. Item Purificatorium, quod non eget benedictione. Velum Calicis, & Bursa requiruntur: sed potest Missa celebrari, occurrente necessitate, etiam sine illis. Requiruntur vestes sacræ & quidem omnes, & benedictæ; ita ut, aliqua earum deficiente, celebrare non liceat. Deficiente Cingulo, & sit celebrandi necessitas: poterit loco Cinguli, se cingere alia Stola, quemadmodum si desit Manipulus, poterit in necessitate accomodare aliam Stolam ad modum Manipuli; nunquam tamen hæc licent ad celebrandum ex mera devotione. Color vestium singulis, diebus præscriptus est observandus, quando fieri potest: putant tamen aliqui non esse mortale, si desit color præscriptus, & aliqua necessitas celebrandi urgeat, aut diei festi, aut communicandi infirmum, & adhibea-

tur

tur color appropinquans præscripto; quæ omnia intelliguntur, semoto semper scandalo. Vestes non debent esse nimis diffutæ, nec Corporale & Purificatorium nimis immunda: & circa hoc gravis obligatio obstringit Custodes, Sacristas &c. ut lethale sit, si in hoc notabiliter deficiant.

* Et huic num. reperiuntur plura adjecta in Majori Opere, quæ scitu digna sunt.

✠ Purificatorium non egere benedictione censet Auctor aliorum Doctorum auctoritate nixus. Verum alii oppositum propugnant, & ex præcepto benedictionis Tobalearum rite inferunt præceptum benedicendi Purificatorium. Legantur Meratus *part.* 2, *tit.* 1. *n.* 10. & P. Joan. Michael Cavalerius *tom.* 5. *cap.* 11. ✠

III. Sciscitaberis, a quibus respective consecranda, vel benedicenda sint præfata requisita? Respondeo ea requisita, in quibus intervenit sacra unctio, puta Calicem & Patenam, consecrandas esse ab Episcopo pro suis subditis atque reliquis in sua Diœcesi commorantibus. Hac facultate gaudent etiam Abbates illi, quibus est concessus Pontificalium usus, attamen tantummodo pro suis subditis & Monasteriis, neutiquam pro quibusvis extraneis: ita declaravit expresse Sac. Congr. habita coram S. P. Alex. VII. die 27. Sept. 1659. Regulares autem Superiores, quibus non est concessus Pontificalium usus, consecrare non possunt supradicta neque pro suis Ecclesiis; possunt tamen benedicere supellectiles vestesque sacras tantum pro usu suarum Ecclesiarum, ut dicitur in cit. n. 18. nec non in Constit. Bened. XIII. data 26. Maji 1727. in cujus §. 33. idem S. P. post indicatos alios Pontifices, hocce privilegium nostris concedentes, illud confirmat, atque innovat.

A quibus consecranda, & benedicenda sint præfata requisita?

§. XIII. *De observandis in ipsa celebratione.*

I. Recitandæ sunt breves illæ preculæ injunctæ Sacerdoti, dum se induit, ad Amictum, Albam &c. quarum omissio est venialis culpa major vel minor pro rata omissionis. Nemo potest celebrare capite cooperto, nisi de S. Sedis speciali licentia. Debet Sacerdos habere vestem talarem, dum se induit vestibus sacris.

Primum observandum.

II. Generatim loquendo nil addi, vel minui potest in celebratione, præterquam a Missali in Rubricis præscribitur: ita ut quævis additio, vel subtractio pro ratione materiæ advertenter facta, sit lethalis, vel venialis.

Observandum secundum.

☞ Qui omitteret deliberate partem notabilem Canonis, peccaret mortaliter; qui vero omitteret materiam levem etiam Canonis, ut nomen unius Sancti, venialiter dumtaxat delinqueret. Qui tamen aliquid delibera-

te in Canone omitteret, quod corrumperet sensum, reus evaderet lethalis criminis. Nihil ergo addendum, nihilque omittendum.

Observandum tertium. III. Ex communi Doctorum, Sacerdos, qui ex modo se gerendi in celebratione tam quoad nimiam celeritatem in legendo, tam quoad verborum obtruncationem, tam quoad malam executionem cæremoniarum, nempe genuflexionum, signorum Crucis, benedictionum &c. ita ut indevotionem, admirationem, & scandalum notabile piis adstantibus ingerat; peccat lethaliter. Quid igitur dicendum de plurimis, qui, quæ alte legunt, devorant? quæ submissa voce, deglutiunt? qui cæremonias tanta festinatione, oscitantia, levitate, inurbanitate, & irreverentia exequuntur? Qui paucis minutis vix quadrantem horæ attingentibus Missam absolvunt? Quid his miserrimis dicturus est Christus, qui Sacratissimum Corpus suum, pretiosumque Cruorem adeo indevote & irreverenter quotidie tractarunt, ut ab adstantibus potius devotionem repellerent, quam eisdem conciliarent? Interrogabis: Quantum ergo temporis insumendum est in celebratione? Respondeo, quantum requiritur, ut executioni mandentur præscripta a Missali Romano; in eo siquidem jubetur, ut quæ alta voce leguntur, *Distincte & apposite proferantur, non admodum festinanter, voce mediocri & gravi, quæ & devotionem moveat, & auditoribus ita sit accommodata, ut, quæ leguntur, intelligant.* Respondeo iterum, quantum exigitur, ut obediatur Conc. Trid. sess. 22. in Decr. de observandis & vitandis in celebratione, nempe: *Ut omni religionis cultu ac veneratione celebretur, ... omnem operam & diligentiam ponendam esse, ut quantum maxime fieri potest, interiori munditia & puritate, atque exteriori devotionis ac puritatis specie peragatur.*

* Lege S. P. Bened. XIV. *Instit.* 34. §. 6. *n.* 30. *

Observandum quartum. IV. Peccat item mortaliter Sacerdos, qui advertenter & notabiliter distractus Sacrificium celebrat; si enim voluntaria notabilis distractio in recitatione Horarum lethalis est, nisi repetantur, multo magis lethalis erit voluntaria notabilis distractio in actione longe præstantiori, qua major sub Cœlo non invenitur, & quæ repeti nequit.

Observandum quintum. V. Missam inchoatam interrumpere illicitum est absolute loquendo, nisi in casu aliquo gravis necessitatis corporalis celebrantis, vel spiritualis proximi, puta aut Baptismi ministrandi, aut absolutionis impertiendæ repente morituro; quibus peractis, Missam prosequatur: quod si, consecratione facta, prosequi nequeat, alter est substituendus, qui Sacrificium compleat, juxta superius dicta. Quod si, dum Missa celebratur, Ecclesia polluatur mutilatione aut occisione alicujus &c. aut

excom-

excommunicatus vitandus eadem egredi nolit, & hæc ante cœptum Canonem eveniant, recedere debet ab Altari. Vide Missale in Rubricis.

§. XIV. *De Stipendio celebrationi debito.*

I. Quod justum stipendium debeatur Sacerdoti celebranti, non tanquam pretium operis, sed tanquam debitum honestæ suæ sustentationi, nemo Doctorum ambigit. Stipendium autem justum illud est, quod vel lege, vel consuetudine approbata taxatum invenitur, ita ut nequeat Sacerdos plus exigere; aliter teneretur excessum illum restituere, utpote extortum, & non libere datum. Recipiens autem stipendium tenetur ex justitia celebrare, sicuti a dante stipendium præscribitur, videlicet tot Missas celebrare, talis qualitatis, in tali loco, tali tempore, atque pro tali causa, si hæc cuncta præscribat. Peccabit igitur, si aut plures Missas celebrandas assumat, quas prævidet se non posse juxta conditiones petitas celebrare: immo si finis celebrationis interea frustretur, puta, quia eas celebrandas dedit ante litis tractationem tali die eventuram, vel ob aliud simile, tenebitur ad restitutionem: ratio patet.

Stipendium qualiter debeatur, & qualiter teneatur Sacerdos?

* Animadvertenda sunt quæ habet S. P. Bened. XIV. Instit. 56. *n.* 14 „ Non minorem, *inquit*, sane diligentiam Sedes Apostolica contulit, ut Missarum Sacrificia præscripto tempore ac loco, integroque numero persolvantur. Decreta Urbani VIII. prohibent adventitias Missas accipere, nisi reliquæ omnes, pro quibus antea stipendium collatum fuit, penitus absolvantur. Hinc orta quæstio fuit, an hujusmodi decretum nullam pateretur interpretationem, responsumque est novas eleemosynas admitti posse, *dummodo infra modicum tempus possent omnibus satisfacere*. Porro hujusmodi modici temporis spatium ad duos vel tres menses protrahebatur. At S. C. *die* 17. *Julii* 1655. ita respondit: *Cum in declaratione undecimi impressa super decretis aliorum onerum Missarum permittatur receptio aliorum onerum Missarum celebrandarum, dummodo infra modicum tempus possit omnibus satisfieri; hodie nonnulli Superiores Regulares pro conscientiarum*, ut inquit, *quiete, denuo quærunt, an dictum modicum tempus celebrandi Missas reputetur tempus duorum vel trium mensium*. Sacra &c. respondit: *Modicum tempus intelligi infra mensem* ". Hoc idem tradit *& in Opere de Syn. Diœc. lib.* 5. *c. ult. n.* 10. *

Si quis stipendium pro Missa vel Missis manualibus celebrandis recipiat majus consueto, & ipse tradat Missas vel Missam alteri celebrandam, tenetur totum sti-

An imminui possit stipendium

perceptum dando alteri celebraturo minus. stipendium eidem erogare, nec potest absque restitutionis onere illum excessum stipendii consueto majoris sibi retinere. Hinc Alex. VII. seq. in. 9. prop. damnavit: *Post Decretum Urbani VIII. potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.* Immo Bened. XIV. anno 1. sui Pontificatus, nempe 1741. sub die 30. Junii in sua Constit. ad omnes Ecclesias directa, quæ incipit *Quanta cura*, post detestatum ac vetitum præfatum turpe lucrum, sic subjungit: *Quoniam autem ita comparatum est, ut præsenti pœnæ metu salutaribus monitis facilius obtemperetur; per edictum in vestris Diœcesibus* (sic injungit Patriarchis, Primatibus, & Episcopis omnibus) *proponendum, affigendumque, universis notum facite, quemcumque, qui eleemosynas seu stipendia majoris pretii pro Missis celebrandis, quemadmodum locorum consuetudines vel synodalia statuta exigunt, colligens, Missas, retenta sibi parte earumdem eleemosynarum seu stipendiorum acceptorum, sive ibidem, sive alibi, ubi pro Missis celebrandis minora stipendia seu eleemosynæ tribuuntur, celebrari fecerit; laicum quidem seu sæcularem, præter alias arbitrio vestro erogandas pœnas, excommunicationis pœnam; Clericum vero sive quemcumque Sacerdotem pœnam suspensionis ipso facto incurrere: a quibus nullus per alium, quam per nos ipsos, seu Romanum Pontificem pro tempore existentem, nisi in articulo mortis constitutus, absolvi possit.*

* Videatur observatio huic num. addita in Majori Opere. *

* Beneficiarius, dum per alium celebrare cogitur, potest licite consuetam præbere eleemosynam, quamvis ex beneficio majorem ipse percipiat. Sic censuit Sac. Congreg. ut refert P. Daniel Concina *de Eucbar. lib. 3. c. 6. §. 2. n. 14.* Id concedunt Doctores plures etiam Cappellano licet amovibili, & illis, quibus commissa est perpetuarum Missarum celebratio. In Missis ergo manualibus (sic idem P. Concina concludit) vetitum est celebrare Missas per alios, collato stipendio minori, quam acceptum sit. *

Illicitum est pro una Missa plures eleemosynas accipere, & pluribus acceptis insufficientibus uno

III. Dubio vacat, illicitum, contra justitiam, & restitutioni obnoxium esse pro una Missa plures eleemosynas accipere, & pluribus acceptis una Missa satisfacere: ita ex thesi 10. reprobata ab Alex. VII. in qua dicebatur: *Non est contra Justitiam pro pluribus Sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre: neque etiam contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam juramento firmata danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.* Certum quoque est, post decretum Sacræ Congreg. auctoritate Urb. VIII. confirmatum, quod ille, qui accipit sive a pluribus, sive ab eodem multa stipendia, quæ singu-

singula sint justo & taxato minora, non possit illa reducere ad stipendium taxatum, & per pauciores Missas dicto stipendio taxato correspondentes, minores numero Missas celebrare, & suis obligationibus satisfacere. *Sacrificio satisfacere.*

IV. Certum similiter est illum, qui ab aliquo eleemosynam pro Missa celebranda accepit, non posse alteram eleemosynam accipere ea intentione, applicandi huic secundo fructum illum, qui ipsi celebranti correspondet: unde idem Alex. VII. n. 8. hanc thesim damnavit: *Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem: idque post Decretum Urbani.* *Fructus specialissimus celebrantis non applicabilis pro stipendio.*

V. Sac. Congreg. decretum evulgavit ab Urb. VIII. confirmatum tom. 4. Bullarii: *Sacerdotes quibus diebus tenentur Missas celebrare ratione Beneficii, seu Capellæ, Legati, Salarii, si eleemosynas etiam pro aliis Missis celebrandis susceperint, non posse eadem Missa utrique obligationi satisfacere.* Ita si Missa celebretur v. gr. pro defuncto, & detur alia eleemosyna v. gr. pro infirmo; non potest eadem Missa satisfacere utrique obligationi, puta applicando fructum satisfactorium pro defuncto, & impetratorium pro infirmo, ut declaravit Sacr. Congreg. teste Fagnano, ejusdem Congreg. Secretario. Qui quotidie celebrare tenetur titulo vel Beneficii, vel Capellaniæ, si ex justa & rationabili causa, puta infirmitatis, aliquo vel aliquibus diebus non celebret; non propterea supplere tenetur; quia fundatores præsumuntur potuisse & debuisse prævidere, quod Capellanus, vel Beneficiarius non semper valere potest, aut quod numquam aliquis casu eventurus sit, quo a celebrando impediatur. *Quid circa Capellanos?*

* Lege S. P. Bened. XIV. *De Sacrof. Mis. Sacrif. lib.* 3. *c.* 9. *n.* 9. ubi plures casus decidit ad hanc rem pertinentes. *

VI. In casu, quod proventus Capellaniæ, vel Beneficii adeo fuerint imminuti, absque ulla Capellani culpa, ut non recipiat stipendia congrua pro onere Missarum suscepto, non potest ipse reducere Missas ad numerum congruo stipendio correspondentem, sed ex mandato Trid. sess. 25. c. 4. tenetur recurrere ad Episcopum, ut ipse provideat; & ubi decretum Urb. VIII. est receptum, est ipsi recurrendum ad S. Sedem, quæ, re mature perpensa, quod magis expedire sibi visum fuerit, determinabit. *Quid si minuatur reditus?*

* Vide laudatum S. P. Bened. XIV. *De Synod. Diœc. lib* 5. *c.* 9. ubi dixerit *de advertendis ab Episcopo in statuendis Missæ eleemosynis, evellendisque abusibus circa eas glisentibus.* *

§. XIV.

§. XV. *De Pollutione Ecclesiæ.*

Casus pollutionis Ecclesiæ.

I. Occasione dictorum sciscitaberis, quibus in casibus Ecclesia execretur & polluatur? Respondeo. Primo pollui Ecclesiam per injuriosam humani sanguinis effusionem, quæ vox effusionem significat copiam aliquam. Secundo per homicidium injustum voluntarium, etiamsi sanguis non effundatur: requiritur tamen in utroque casu, quod percussio eveniat in Ecclesia; propterea si foris percussus intret Ecclesiam, & ibi aut moriatur, aut plurimum sanguinis effundat, non polluitur: sicuti e contra pollui ur, si intra Ecclesiam percussionem vel vulnus accipiat, & adhuc vivens aut nondum effundens sanguinem egrediatur, & foris sanguinem fundat, vel moriatur: ita etiam polluitur, quamvis percutiens vel vulnerans foris existens lapidem jaciat, & graviter percutiat existentem in Ecclesia. Tertio polluitur per quamvis effusionem voluntariam humani seminis, quæ tamen sit aliquo modo notoria. Quarto si excommunicatus vitandus non absolutus in ea sepeliatur: unde si sepeliatur hæreticus toleratus, illicite quidem agitur; sed Ecclesia non polluitur. Quinto si non baptizatus in ea sepeliatur: aliqui tamen dicunt non pollui per sepulturam pueri non baptizati; quamvis conveniant omnes esse peccatum lethale. Cæmeterium pariter polluitur eisdem modis.

Nonnullæ difficultates resolvuntur.

II. Quod si dicta crimina patrentur super fornicem externum Ecclesiæ, super tectum, in turri, in cubiculis contiguis, immo etiam juxta plures in Sacristia, non polluitur Ecclesia; quia non sunt loca spectantia ad corpus internum Ecclesiæ. Quousque remanet Ecclesia polluta, etiam altaria remanent polluta, & etiam Cæmeterium, si eidem sit contiguum; quia hoc est eidem accessorium, accessorium autem non trahit secum principale, bene vero contra.

Quomodo tollitur pollutio Ecclesiæ?

III. Si Ecclesia antea fuerat dumtaxat benedicta, tollitur pollutio per benedictionem aquæ benedictæ factam ab Episcopo, vel a Sacerdote de licentia Episcopi, aqua ab Episcopo benedicta. Si autem antea fuerit consecrata, indiget nova consecratione, quæ a solo Episcopo fieri potest; & istis modis reconciliari dicitur.

Alii casus resolvuntur.

IV. Ecclesia etiam quandoque exsecratur absque culpa alicujus, nimirum quando parietes ejus quoad majorem partem corruunt, vel destruuntur, vel eorum interior crusta aut tota aut pro majori parte simul aufertur; quia consecratio fit in parietibus, & linitur crusta eorumdem. Dixi simul; quia non desunt, qui dicunt, quod si parietes paulatim & successive destruantur, & reficiantur,

tur, non exsecretur: ita in capite *ligneis* de consecrat. Ecclesiæ. Nota, quod, exsecrata Ecclesia, non exsecrantur Altaria; quemadmodum neque quando exsecrantur altaria, puta quia integre corruunt, exsecratur Ecclesia; unde, altaribus iterum consecrandis, non iterum est Ecclesia consecranda, & vicissim. Hæc omnia depromuntur ex variis juribus.

CAPUT IV.

De Sacramento Pœnitentiæ.

§. I. *De Notione, & Necessitate Sacramenti Pœnitentiæ*.

I. PŒnitentiæ nomine significatur primo virtus quædam, quæ est pars potentialis justitiæ. Cum enim pœnitentia respiciat satisfactionem Deo offerendam pro pter injurias eidem irrogatas, & cum numquam possit homo reddere æquale; idcirco inter partes potentiales justitiæ recensetur. Et hinc deducas pœnitentiam esse virtutem, qua principaliter detestamur peccata, & dolemus toto corde de ipsis, cum proposito non amplius illa perpetrandi, & animo satisfaciendi Deo offenso, dolenter & humiliter veniam petendo, atque consequenter congruis satisfactionibus utendo, ad peccata commissa, pro modulo nostro, expianda. *Pœnitentia virtutis notio.*

II. Isti actus virtutis pœnitentiæ, nempe detestatio & dolor de peccatis cum animo non amplius illa perpetrandi, assumpti fuerunt a Christo, ad instituendum per eosdem in nova lege Sacramentum Pœnitentiæ, eosdemque destinavit, ut infra videbimus, tamquam partem materialem seu materiam ejusdem Sacramenti: unde dici consuevit, quod confessio dolorosa sit pars materialis proxima hujus Sacramenti, cum pars formalis sit absolutio Sacerdotalis. Pœnitentiæ igitur Sacramentum ita definiri potest: Pœnitentia est Sacramentum a Christo institutum ad remittenda peccata post Baptismum commissa, per actus a pœnitente elicitos & per absolutionem Sacerdotis. *Notio Sacramenti Pœnitentiæ.*

III. Hoc Sacramentum fuit a Christo institutum post Resurrectionem, quando Joan. 20. Apostolis apparens, *insufflavit & dixit*: *Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt*: quibus verbis contulit ipsis & successoribus legitime approbatis facultatem remittendi peccata, & quidem mediantibus actibus pœnitentis, nempe detestatione & dolore peccatorum, & confessione eorumdem, eo modo quo fieri potest. Si enim contulit potestatem remittendi & retinendi peccata, quomodo pru- *Quando institutum?*

prudenter Sacerdos id facere potest, nisi peccata commissa eidem exponantur? quomodo judicare poterit, quænam sint remittenda, quænam retinenda, nisi singula eidem significentur? & quidem significentur dolenter, & sincero animo ab iis deinceps abstinendi; alioquin esset historica & illusoria narratio.

Illius necessitas adultis. IV. Sacramentum itaque Pœnitentiæ adultis, post Baptismum mortaliter peccantibus, est necessarium in re, quando fieri potest confessio; in voto autem, seu efficaci desiderio ejusdem in perfecta contritione contento, quando confessio fieri nequit; & est necessarium necessitate medii ad salutem assequendam. Ita Conc. Trid. sess. 14. c. 2. ubi hujus Sacramenti necessitatem pro adultis peccatoribus coæquat necessitati Baptismi pro nondum baptizatis, ut vidimus alibi.

✠ In comperto est apud omnes necessarium esse votum Sacramenti Pœnitentiæ, dum Sacramentum in re suscipi nequit. At dissensio est inter Doctores, num Votum esse debeat formale & explicitum, an vero sufficiat virtuale & implicitum. Probabilior nobis apparet sententia, quæ statuit debere esse formale & explicitum, cum in nova lege & ipsa perfectissima contritio, quæ statim peccatorem justificat, tantum non præstet effectum, nisi in ordine ad Sacramentum Pœnitentiæ, & ad claves Ecclesiæ. ✠

§. II. *De Materia Sacramenti Pœnitentiæ.*

Materia remota necessaria Sacramenti Pœnitentiæ. I. Materia remota Sacramenti Pœnitentiæ sunt peccata post Baptismum commissa, quæ si sint mortalia certa aut dubia, erunt materia necessaria, nempe necessario a pœnitente exponenda, cum hoc Sacramentum institutum fuerit ad justificandum peccatorem; sola namque mortalia privant animam justitia, seu gratia habituali & sanctificante: idcirco autem dixi post Baptismum commissa; quia adulto digne Baptismum suscipienti remittuntur per Baptismum. Dixi mortalia etiam dubia; nam cum sub dubio privent gratia, etiam ipsa sunt sub dubio exponenda, ut iterum dicetur in §. 4. n. 3. Si enim omitterentur, exponeretur Sacramentum periculo nullitatis.

Materia remota sufficiens. II. Peccata autem venialia sunt materia remota sufficiens, videlicet quæ sufficit, ut sit materia opportuna Sacramento: ita idem Conc. sess. 14. c. 5. *Venialia quamquam recte, & utiliter, citraque omnem præsumptionem in Confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt.*

Materia proxima Pœnitentiæ. III. Materia proxima hujus Sacramenti sunt actus pœnitentis, nempe contritio, confessio, & satisfactio: ita lauda-

laudatum Conc. sess. 14. Can. 4. *Si quis negaverit ad integram & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam Sacramenti Pœnitentiæ; videlicet contritionem, confessionem, & satisfactionem, quæ tres Pœnitentiæ partes dicuntur, anathema sit.* Dicuntur autem *quasi* materia, non quia non sint revera & proprie ejusdem Sacramenti materia, sed quia sunt actus, qui non permanent, sed transeunt, ad differentiam materierum aliorum Sacramentorum, quæ sunt quid permanens; ut aqua in Baptismo, Chrisma in Confirmatione &c. Satisfactio autem opere præstita est quædam pars, at non essentialis, sed dumtaxat integralis; seu integrans Sacramentum, per Confessionem & Absolutionem jam quoad essentiam constitutum: & idcirco Conc. in c. 3. ejusdem sess. dicit, illos actus requiri ad integritatem Sacramenti. Sunt autem materia proxima, quia applicant & subjiciunt clavibus materiam remotam; & etiam quia ex ipsis actibus contritionis, & Confessionis, tamquam ex partibus componentibus, addita absolutione, assurgit hoc Sacramentum. Neque obest, quod contritio ex se non sit sensibilis, cum possit etiam sola mente & animo elici. Respondetur enim, quod redditur sufficienter sensibilis per humilem confessionem.

§. III. *De Contritione, prima materiæ hujus Sacramenti Parte.*

I. Contritio generatim accepta *est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero*: ita ad litteram Conc. sess. 14. c. 4. Dividitur in perfectam, & in imperfectam. Perfecta; quæ propriissime contritio vocatur, est dolor ac detestatio peccatorum propter Deum super omnia dilectum, ob suam infinitam bonitatem & amabilitatem. Imperfecta, quæ vocitatur Attritio, est dolor & detestatio peccatorum ob aliquod aliud motivum supernaturale fide cognitum; puta ob amissam Dei gratiam, ob perditum Paradisum, ob turpitudinem peccatorum, quatenus deturpant animam, illamque constituunt Deo odiosam & coram ipso deformem, (quod in re est idem cum amissione gratiæ), ob incursum periculum damnationis æternæ. *Quid, & quotuplex contritio?*

II. Ut autem dolor, seu contritio generatim sit ad Sacramentum Pœnitentiæ sufficiens, requiritur primo, quod sit formalis, nempe quod sit actus sinceræ displicentiæ de peccatis commissis, ut vere pœniteat peccatorem illa perpetrasse: unde non sufficit ad Sacramentum dolor virtualis, qui est actus amoris Dei super omnia; quia, quamvis vere elicitus habeat vim justificandi, non tamen est illa dispositio requisita a Sacramento, quod idcirco Pœni-

nitentiæ nuncupatur: quia pars, quæ a peccatore confertur, debet esse actus virtutis pœnitentiæ; inter actus autem virtutis pœnitentiæ præcipuus est dolor, seu displicentia vera de peccatis commissis.

Secunda conditio a dolore requisita. III. Secunda conditio ab hoc dolore requisita est, quod sit interior, idest corde & animo vere conceptus, nempe mente & voluntate; mente quidem concipiendo gravitatem offensæ divinæ ejusdemque injustitiam, voluntate autem serio detestando & abominando peccata mente & corde, habendo illa ceu mala super omnia alia mala, divinamque bonitatem anteponendo cuicumque alteri bono; ex quibus consurgit in animo dicta detestatio & displicentia peccatorum. Neque est necesse, quod hic dolor sit sensibilis, idest sentiatur in appetitu sensitivo, (qui est optimus, quando etiam sensibiliter sentitur) sed sufficit, quod sit appretiative talis, nempe odiendo offensam Dei supra quodvis malum, & æstimando divinam bonitatem supra quodvis bonum; ita ut paratus sit quodvis malum pati, & omni bono privari, potius quam lethale peccatum committere.

Tertia conditio a dolore requisita. IV. Tertia conditio est, quod sit dolor supernaturalis ex auxilio divinæ gratiæ profluens; & ideo optimum est illud a Deo petere, dum pœnitens se præparare vult ad Confessionem: de fide enim est ex Conc. Trid. sess. 6. can. 3. *Hominem pœnitere non posse, sicuti oportet ... absque Spiritus Sancti præveniente inspiratione*. Idcirco Innoc. XI. reprobavit thesim 57. in qua dicebatur: *Probabile est sufficere attritionem naturalem, modo honestam*.

Quarta conditio requisita. V. Quarta conditio est, quod sit universalis, nempe quod dolor comprehendat omnia peccata mortalia commissa, etiam quorum pœnitens non recordatur, aut quæ ignorat. Deus namque non concedit veniam dimidiatam: & propterea dolor concipiendus est ex motivo excludente omnia lethalia; quæ motiva paulo ante indicata sunt.

✠ Quamvis dolor seu contritio universalis esse debeat, nempe extensa ad omnia & singula peccata lethalia commissa; attamen necesse non est, ut pœnitens tot contritionis actus eliciat, quot sunt peccata perpetrata; quippe nullibi neque in Scripturis, neque in Patribus hujusce obligationis vestigium occurrit. Id tamen præstare plurimum prodest, præsertim ad contritionem augendam. Videatur Catechis. Concil. Trid. *p.* 2. §. 29. ✠

Quinta & sexta conditio. VI. Quinta conditio est, quod sit dolor efficax & absolutus, idest excludens affectum ad quodvis mortale & ad omnes occasiones proximas ejusdem, quæ jam in se sunt peccata lethalia; immo etiam ad occasiones propinquas non necessarias, in quibus homo constitutus, quamvis non plerumque sicut in occasionibus proximis, tamen pluries lapsus est in mortale. Dixi, quod debet esse absolu-

solutus, videlicet non pendens ab aliqua conditione; ita ut, quavis posita conditione, nunquam sit peccandum lethaliter. Hoc autem propositum regulariter debet esse explicitum & formale, ita docente Conc. Trid. *cum proposito non peccandi de cætero*. Dixi *regulariter*, ut declararem, quod si dumtaxat ex inadvertentia omittatur, tunc censetur implicite contentum in dolore; idcirco nunquam debet advertenter omitti. Si quis autem illud advertenter omitteret, merito suspecta esset habenda Confessio illa, quia suspectus redderetur etiam dolor.

✠ Si accurate perpendantur, quæ habet D. Thomas 3. *p.* tum *q.* 86. *a.* 2. tum 87. *a.* 1. *ad* 1. quæque docet S. Synodus Tridentina *Sess* 14. *cap.* 4. luculenter apparet propositum debere esse semper formale & explicitum, & non sufficere virtuale & implicitum. Sententiam hanc ut tutiorem amplexati sunt nobiliores Theologi tum veteres, cum recentiores. Videatur inter cæteros Bellarminus *de Pœnit. lib. c.* 6. ✠

VII. Septima conditio est, quod eliciatur dolor *cum spe veniæ*, ut loquitur Conc. sess. 14. c. 4. qui actus spei, quamvis laudabilissimum sit, ut formaliter eliciatur, non videtur tamen necessarium; eo quod sit imbibitus in ipso modo se gerendi pœnitentis, qui profecto ad Confessionem non accederet, nisi speraret a Deo sibi veniam impertiendam. *Septima conditio.*

VIII. Dolor cum proposito &c. præmittendus est necessario saltem absolutioni; quia absolutio applicari non potest, nisi Confessioni dolorosæ, quæ est pars materialis proxima Sacramenti, cujus pars formalis est absolutio, ut suo loco dicetur. Confessio autem sine dolore saltem præmisso absolutioni non est Confessio dolorosa, sed narratio historica, immo Confessio sacrilega; ut omnes affirmant. Dixi saltem absolutioni præmittendum dolorem, quia rationabilius & tutius est ipsum præmittere Confessioni, ut revera sit Confessio dolorosa. *Dolor &c. præmittendus est saltem absolutioni.*

IX. Toties renovandus est dolor, quoties est renovanda absolutio. Hæc opinio tenenda est, utpote tutior & innixa gravi fundamento posito in eo, quod renovata absolutione novum fit Sacramentum: atqui novum Sacramentum requirere videtur novam partem nedum formalem, verum etiam materialem ipsum componentem; igitur renovandus erit dolor. *Toties renovandus dolor, quoties renovanda absolutio.*

X. Non est necessarius dolor contritionis perfectæ, a perfecta charitate promotus; quia cum hoc Sacramentum, ut loquitur Conc. Trid. sess. 14. c. 1. *sit institutum a Christo pro fidelibus Deo reconciliandis*, si exigeret tamquam dispositionem necessariam contritionem hanc perfectam, exigeret fideles jam Deo reconciliatos; ex contritione namque perfecta oritur justificatio, ut a fide do- *Non requiritur Contritio perfecta, sed sufficit Attritio.*

cemur; quamvis autem non sit necessaria, laudabiliter tamen est procuranda; quia in nova lege contritio ista non justificat, nisi per ordinem ad Sacramentum, & includendo votum ejusdem. Sufficiet igitur attritio; at non ex solo & mero metu pœnarum concepta, sed quæ etiam ex aliqua Dei dilectione & charitate procedat, quæque Deum cæteris omnibus præferat, ita ut dolor de peccatis sit etiam, in quantum peccata sunt offensæ Dei summe diligibilis; quæ Dei dilectio requisita indicatur a Conc. sess. 6. c. 6. Si autem optas videre hanc veritatem ab imis fundamentis ex Concilii mente demonstratam, legas *Tractatum de doctrina Concilii Trid. circa dilectionem in Sacramento Pœnitentiæ requisitam*, compositum latino idiomate ab Illustr. & Reverendiss. Jacobo Benigno Bossueto Ep. Meldensi, Parisiis impressum, deinde gallice redditum ibidemque impressum, tandem in Italicum idioma translatum, & Venetiis impressum typis Thomæ Bertinelli an. 1751. in quo etiam rationabiliter idem Bossuetus docet hanc sententiam esse in praxi dubio procul tenendam, præcipue post damnatam ab Innoc. XI. thesim 1. qua docebatur licitum esse in conferendis Sacramentis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore &c. atqui hic agitur de valore Sacramenti, cum agatur de parte essentiali ejusdem, nempe de materia proxima; igitur hæc erit opinio tenenda, quæ nedum est tutior, verum etiam longe probabilior, utpote menti Concilii longe conformior.

* Lege S. P. Bened. XIV. *De Synod. Diœces. lib. 7. cap. 13.* *

Dolor, & propositum requiruntur etiam in Confessione venialium. XI. Requiruntur dolor, & propositum etiam in confessione dumtaxat venialium; ita ut saltem de uno aut aliquibus pœnitens serio doleat, & firmiter proponat se illa non amplius perpetrare: quia posito, quod debeat fieri Sacramentum, requiruntur necessaria ad valorem ejusdem; aliter fieret Sacrilegium. Monendum duco, & suadendum saluberrimum consilium, quod si pœnitens non habeat nisi venialia in Confessione exponenda, confiteatur etiam aliquod mortale ex vita anteacta, & etiam eidem applicet actum doloris, firmumque propositum, explicando se jam de eodem fuisse alias confessum. Cum enim sincerum dolorem, stabileque propositum circa venialia elicere non sit adeo facile; propterea addendo materiam gravem, & in quam relapsus respectu talis pœnitentis sit aut rarus aut nullus, certior redditur valor Confessionis, magisque removetur Confessio a periculo Sacrilegii, ob defectum sinceri doloris, & firmi propositi.

* Videsis plura in Majori Opere huic num. addita. *

Debet dolor referri XII. Debet prætetea dolor cum proposito referri ad con-

Confessionem, idest elici animo confitendi; eo quod quælibet pars respectum aliquem habere debeat ad suam compartem, ut ex eisdem totum morale assurgat. Si enim dolor elicitus careat hoc respectu, non potest vere dici actus Sacramentalis, neque pars materialis Sacramenti. Putarem autem .... salvo meliore judicio, quod sufficiat, si hic respectus addatur etiam post dolorem elicitum: puta, si quis absque ullo animo Confessionis faciendæ mane, examinata conscientia, eliciat actum doloris cum proposito; & post aliquot horas, dolore non interrupto per aliquod novum peccatum, habita opportunitate confitendi, memor doloris ante eliciti, illum referat ad Confessionem, quam modo facere vult: sufficere puto. *ad Confessionem.*

* Contritio semel concepta in ordine ad Sacramentum Pœnitentiæ haud dubie retractatur per subsequens perpetratum mortale peccatum, adeo ut amplius deservire nequeat pro proxima ejusdem Sacramenti materia. Per subsequens autem aliquod veniale non retractatur contritio de aliis sive venialibus, sive lethalibus. *

XIII. An autem peccator in mortali existens teneatur ad non differendum saltem diu actum contritionis perfectæ, ita ut peccet mortaliter, si notabiliter ipsum differat; varia est auctorum sententia. Probabilior mihi semper visa fuit, & menti S. Th. omnino conformis opinio, quam tenent plures, nempe quod absque novo peccato mortali non possit saltem diu differre actum contritionis; quibusdam eorum addentibus ad id teneri, etiam statim post peccatum perpetratum. Eam docere videtur S. Th. *in q.* 3. *Suppl. a.* 5. *&* 2. 2. *q* 62. *num.* 8. Videatur etiam S. Doct. 1. 2. *q.* 109. *a.* 8. *ad* 5. S. quoque Anton. eamdem sententiam clarissime docet 3. p. tit. 14. c. 18. §. 2. asseritque talem esse mentem etiam D. Th.

☞ Quænam autem dilatio contritionis post lethale admissum notabilis censeri debeat, ut sufficiat ad mortale, non una est omnium sententia. Ex morali judicio id æstimandum esse opportunitate, periculis, tentationibus, aliisque circumstantiis inspectis, jure meritoque, ut nobis quidem videtur, sentit Suarez *part.* 2. *de Sacram. disp.* 15. *sect.* 6. *in fin. Illud tempus*, ait, *si non sit positiva lege præscriptum, prudenti judicio ipsius hominis, vel alterius, qui ejus cognita conscientia possit auxilium præstare, committendum est, ut pensatis circumstantiis omnibus judicet, an incipiat nimia esse dilatio. Neque aliquam regulam certiorem, aut magis particularem assignare possum, tam in hoc præcepto quam in aliis affirmativis, præsertim circa actus, qui ad Deum ordinantur, sola ac nuda naturali ratione perspecta.* ☜

§. IV. De Confessione.

Confessioni præmittendum examen.

I. Certum est apud omnes Confessioni, quæ absque repentino necessitatis casu fieri consuevit, præmittendum esse examen conscientiæ non qualecumque, sed quale præscribitur a Conc. Trid. sess. 14. c. 5. quod illud vocat *diligentem sui. discussionem*: quæ verba explicat Catechismus p. 2. de Sacr. Pœnit. n. 47. dicendo: *In Confessione summa illa cura & diligentia adhibenda est, quam in rebus gravissimis ponere solemus*. Debet igitur examen conscientiæ correspondere ætati, qualitati ministerii, & statui pœnitentis, & præcipue tempori ab ultima Confessione evoluto; ita ut quilibet eam diligentiam adhibeat, quam coram Deo adhiberet in negotio magni momenti: Hoc autem examen ideo prærequiritur, ne Confessio culpabiliter deficiat quoad integritatem suam. Quod ut melius percipias,

Duplex integritas Confessionis.

II. Nota, duplicem distingui Confessionis integritatem, formalem videlicet, & materialem. Formalis in eo consistit, quod a pœnitente ea exponantur, quæ moraliter invenire potuit, attentis circumstantiis, in quibus versatur. Materialis autem in eo consistit, quod omnia reapse mortalia ab eo perpetrata, nullo prætermisso, accusentur. Ad valorem Sacramenti sufficit formalis.

Quid tenetur confiteri.

III. Tenetur primo peccator confiteri *omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita & diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta, & circumstantias, quæ speciem mutant*: ita Conc. Trid. sess. 14. can. 7. Habes ergo definitum, teneri pœnitentem fateri omnia lethalia tum externa tum interna, necnon circumstantias speciem mutantes, nempe quæ addunt peccato novam speciem (alibi explicatam in tract. 2. c. 1. §. 3.) & numerum peccatorum lethalium in sua specie. Præterea tenetur confiteri peccata mortalia dubia, ut indicavimus in §. 2. n. 1. Rationem tradit S. Th. 3. p. q. 84. a. 4. ad 5. Immo si, postquam confessus fuit peccatum dubium ut tale, comperiat fuisse certum, tenetur iterum illud ut certum confiteri, ut docet communior etiam inter Probabilistas: & ratio fundatur primo in verbis Concilii jubentis peccata confitenda, *quorum conscientiam habet*; valde autem est diversa conscientia peccati dubii, & conscientia peccati certi. Secundo ob notabiliter diversum judicium, quod facit judex de reo certo, & de reo dubio. Tertio, quia etiam in foro laico valde diverso modo punitur crimen dubium, & certum.

Peccata lethalia oblita.

IV. Tenetur insuper fateri peccata lethalia in anterioribus Confessionibus oblita, si postea menti recurrant, ut patet, cum debeat omnia mortalia fateri juxta Concilium:

cilium: proinde Alex. VII. reprobavit thesim 11. quæ dicebat: *Peccata in confessione omissa, sive oblita ob instans vitæ periculum aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exponere.* Tenetur item fateri consuetudinem peccandi, præcipue si de eadem interrogetur a Confessario; ita definiente Innoc. XI. reprobando thesim 58. quæ oppositum docebat: *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.* Dixi præcipue si interrogetur, quia etiam quando non interrogatur, neque Confessarius potest illam animadvertere, debet pœnitens illam aperire Confessario: puta si habens consuetudinem blasphemandi, vel alterius gravis peccati, confiteatur hodie novo Confessario de blasphemia bis prolata, cum soleat frequentare Confessiones v. gr. semel in hebdomada, & sæpius Confessarium novum adeundo, semper habeat plures lapsus voluntarios in blasphemias: hic proculdubio reus est consuetudinis, quam cum animadvertere forte nequeat Confessarius, qui diligens & attentus non sit, tenetur pœnitens illam aperire; quia, ut vidimus & videbimus, incapax est absolutionis, donec emendetur.

Tenetur fateri consuetudinem peccandi.

V. Circa circumstantias intra eamdem speciem notabiliter aggravantes discordant auctores: probabilior docet eas esse necessario confitendas. Nota, nomine circumstantiarum notabiliter aggravantium intra eamdem speciem intelligi illud augmentum, quod intra eamdem speciem multiplicat virtualiter gravitatem mortalem: exemplum obviam est in furto, puta furantis decem, & furantis mille; & circa hanc circumstantiam universi scriptores conveniunt, quam ut distinguant ab aliis, quas negant confitendas, multa dicunt, quæ revera bene perpensa aut nihil concludunt, aut concludere debent etiam pro aliis aggravantibus. Fundamentum præcipuum opinionis, quam sustinemus, nempe eas esse confitendas, deducitur ex modo loquendi Syn. Trid. sess. 14 c. 5. ubi loquens de circumstantiis speciem mutantibus subministrat fundamentum etiam pro aggravantibus notabiliter, dum ait: *Quod sine illis peccata ipsa neque a pœnitentibus integre exponantur, neque judicibus innotescant, & fieri nequeat* (nota bene) *ut de gravitate criminum recte censere possint, & pœnam, quam oportet, pro illis imponere*: atqui hæc ratio concludit etiam pro notabiliter aggravantibus, nam quis dicat æquali judicio censendum esse & æquali pœna puniendum peccatum furti centum, & decem millium? odium unius diei, & unius anni? delectationem morosam unius quadrantis, & plurium horarum? Si igitur dictis motivis convincitur necessitas Confessionis circumstantiarum speciem mutantium, similiter concluditur necessitas Confessionis etiam notabiliter aggra-

Quid circa circumstantias aggravantes?

vantium. Hoc idem clarius docere videtur Catechismus p. 2. c. 5. n. 47.

* Doctores plures, quibus & Auctor subscripsit, & præsertim PP. Salmanticenses non solum Morales, sed & Scholastici contendunt D. Thomam in suo Theologico Opere, nempe Commentario in libros Sent. oppositum docuisse. Verum id inficiantur alii, & præcipue P. Daniel Concina tum *Theol. Christ. tom.* 9. *Dissert.* 4. *c.* 6. *tum in eadem Theol. contracta Tom.* 2. *lib.* 11. *Dissert.* 2. *c.* 4. Lege etiam Magistrum Joannem a S. Thoma in 1. 2. *q.* 18. *disp.* 10. *a.* 2. *n.* 21. & *seqq.* ubi difficultatem hanc fuso calamo versat, ac S. Th. mentem egregie in propatulo ponit. *

Circumstantiæ minuentes quando confitendæ?

VI. Ex dictis habes circumstantias minuentes non esse necessario confitendas, dummodo taliter non minuant, ut de lethali transferant ad veniale, qualis esset in re gravi semiplena advertentia &c. tunc enim sunt necessario exponendæ, ne contingat in Sacramentali foro gravis deceptio; esset enim mendacium sacrilege perniciosum.

Complex criminis an, & quando revelandus?

VII. Certum est apud omnes, quod quando pœnitens potest moraliter alium adire Confessarium, cui non sit nota persona complicis, ad id tenetur; si enim proximi fama nunquam est injuste lædenda, tunc vel præcipue dum quis ad Sacramentum accedit, veniam peccatorum obtenturus: quando autem alterum moraliter adire non potest, tunc si ad breve tempus possit differre, ut habeat Confessarium, cui complex sit ignotus, tenetur differre; & interim sibi consulat per actum contritionis. Si autem diu differre debeat, aut urgeat præceptum Confessionis vel Communionis; tunc probabilius est posse & teneri integrare Confessionem revelando complicem, qui necessario revelandus est. Ita S. Th. in 4. d. 16. q. 3. a. 2. q. 6 ad 5. & in opusc. 12. q. 6.

Causæ excusantes ab integritate Confessionis.

VIII. Varii sunt casus excusantes ab integritate materiali Confessionis. Primus oblivio inculpabilis alicujus peccati lethalis. Secundus, si mutus nequeat omnia peccata gestu significare, & scribere nesciat. Tertius, si pœnitenti immineat mors, antequam integre confiteatur; dicturus omnia, si supervixerit. Quartus, quando imminente naufragio, vel instante prælio & pugna, non vacat omnium Confessiones audire; sufficiet, ut singuli aliqua peccata dicant, & absolvantur: vel si neque id fieri vacet, sufficiet Confessio in genere, dicendo se peccasse, dolendo, proponendo; & etiam collective absolvi possunt, forma numero plurali prolata: *Absolvo vos a censuris & peccatis vestris, in nomine Patris &c.* confessuri deinde, si evaserint. Quintus, qui carentes Confessario callente idioma, non alium habere possunt, quam aliqua peccata intelligere valentem; dicant quæ

potest

potest ille capere, in casu tamen necessitatis, vel præcepti urgentis; integre deinde alteri intelligenti confessuri. Sextus, si Sacerdos aliquis confiteri teneatur, & nequeat exponere peccatum aliquod, quin frangat sigillum Confessionis, neque alium Confessarium habere possit, debet peccatum illud omittere, alio tempore exponendum. Septimus, si integra Confessio certo moraliter allatura sit grave detrimentum infirmo, periculoso morbo laboranti, tunc prudenti æconomia utatur Confessarius, principaliora aliqua audiendo, cætera reservando tempori opportuniori, si a Deo concedetur; & interea absolutionem det, ne morbus malignus mentem occupet, aut in delirium abripiat, & non confessus obeat. Octavus, si infirmus laboret morbo pestilenti, & a longe audiri non possit propter necessario adstantes, puta si sint duo vel tres infirmi in eodem cubiculo, & de proximo audiri nequeat sine manifesto vitæ Confessarii periculo; tunc uno, vel altero peccato audito, poterit absolvi, remittendo integram Confessionem in aliud tempus, si a Deo concedatur. Nonus, si, dum non potest haberi alius Confessarius, & sit confitendi necessitas, prudenter timeatur Confessarium, qui adest, aut violaturum sigillum, aut sumpturum occasionem peccandi, aut grave damnum allaturum proximo; poterit omitti peccatum illud, & postea alii Confessario exponi. Neutiquam tamen licet dimidiare Confessionem occasione magni concursus pœnitentium, cum id damnaverit Innoc. XI. in thesi 59. in qua dicebatur: *Licet Sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos, ratione magni concursus pœnitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis, vel indulgentiæ*.

Quid dicendum de pœnitente habente etiam reservata?

IX. Casus specialis est, an pœnitens habens reservata possit dimidiare Confessionem confitendo Confessario, carenti facultate in reservata, peccata non reservata, quæ deinde confiteatur habenti facultatem super reservatis? Certum est id regulariter loquendo non licere; esset namque dimidiare Confessionem mortalium, quod est illicitum. At dices: Quid ergo agere debet, qui est in necessitate celebrandi aut communicandi, ita ut non possit omittere celebrationem aut communionem absque infamia aut gravi scandalo, & non potest habere Confessarium gaudentem facultate super reservatis? Circa hoc in prima editione diximus, quod si certus sit se non habere Confessarium auctoritate donatum, se gerere debeat, ac si non haberet copiam Confessarii; ac proinde post invocatum divinæ gratiæ auxilium, conetur elicere actum contritionis perfectæ, & ita celebret aut communicet: deinde quamprimum potest, si sit Sacerdos, Confessarium idoneum requirat, & confiteatur, cum ad

id Sacerdos teneatur ex gravi præcepto Tridentini: & etiam laicus id laudabiliter aget. Hanc doctrinam moderatus sum in secunda editione, ob nonnulla verba S. Th. ibidem allata. Verum cum deinde perpenderim decretum Clem. VIII. in quo vetatur, ne in ullo casu absolvat a casibus reservatis, qui caret tali facultate, *In nullo casu etiam necessitatis, vel impedimenti, nisi in articulo mortis*, idque vetetur sub pœna excommunicationis latæ sententiæ Papæ reservatæ, si quis absolvat; propterea corrigo in hac tertia editione, quod emendaveram in secunda, & confirmo standum esse doctrinæ supradictæ in prima editione scriptæ.

* Relege quæ ad rem hanc habet Auctor *supra cap. 3. de Eucharistiæ Sacram.* §. 6. quæque nos *ibidem* addidimus. *

Casus repetendæ necessario Confessionis.

X. Casus, in quibus necesse est repetere Confessionem, vel Confessiones, multi sunt. Primo, si advertenter pœnitens siluerit peccatum mortale, quod exponere tenebatur. Secundo, si mentitus fuerit in re gravi, puta taliter excusando grave, ut appareat leve, aut advertenter affirmando grave, quod non commisit, aut commissum negando. Tertio, si examen necessarium respective non præmisit; nisi diligentia Confessarii suppletum fuerit, & pœnitens de hac omissione ante absolutionem se accusaverit, & doluerit. Quarto, si saltem ante absolutionem dolorem necessarium non elicuerit. Quinto, si animum sincerum non habuerit exequendi jussa Confessarii, puta restituendi, solvendi debita, deserendi occasionem &c. Sexto, si affectum ad aliquod mortale retinuerit. Septimo, si inter confitendum aliquod mortale perpetraverit, quin de eodem se accuset, & dolorem necessarium renovet utpote interruptum per illud novum mortale. Octavo, si innodatus excommunicatione advertenter ad Sacramentum accesserit, quin prius a censura solvatur. Nono, si consulto elegerit Confessarium minus idoneum ad sua peccata discernenda, & ad obligationes peccatis adnexas declarandas, cum magis idoneum habere potuerit. Hi quidem casus respiciunt defectum pœnitentis. Sunt & alii respicientes defectum Confessarii; & primo, si postea noverit pœnitens Confessarium non fuisse Sacerdotem, aut Sacerdotem non approbatum; aut quamquam esset Sacerdos & approbatus, non tamen esset talis pro ipso pœnitente; puta, cum Regularis absque suorum Superiorum licentia confitetur extra Religionem suam. Secundo, si Confessarius ipse non protulerit sufficienter formam absolutionis, vel declaraverit se non habuisse intentionem absolvendi. Tertio, si surditate laborans mortalia aliqua sciatur non intellexisse.

Duo notanda cir-

XI. Notandum, quod quando Sacerdos caret jurisdictione, quia fuerit suspensus a Confessionibus audiendis,

& communi errore creditur facultatem habere; & habeat titulum coloratum; videlicet quia fuerit antea ipsi collatus titulus parochialis, tamen invalide, ob vitium Simoniæ occultum; Confessiones apud illum bona fide factæ sunt validæ; quia in his casibus Ecclesia pia mater supplet jurisdictionem, & intendit, quod pro Confessionibus hujusmodi jurisdictionem habeat, quousque pœnitenti innotescat illius suspensio, aut de ea dubitet: tenetur tamen Confessarius sub gravissimo peccato abstinere a ministerio. Alterum notandum est, eas Confessiones esse repetendas a pœnitente, quas fecit mala fide, idest cognoscendo, quod sacrilege fierent; non vero illas, quas quis fecit, postquam omnino oblitus fuit illarum sacrilegarum, & sincere doluit de omnibus mortalibus, omniaque dixit, quæ menti occurrerunt, promptus vere coram Deo etiam Confessiones illas repetere, si earum meminisset; quia in hoc casu illæ v. g. decem factæ sacrilege, modo sunt peccata invincibiliter oblita; & propterea si postquam fecit v. g. viginti Confessiones bona fide & sinceras modo explicato, atque cum hac totali oblivione, & post has viginti rite factas recordetur v. gr. illarum decem cum mala conscientia factarum; tenebitur has dumtaxat decem repetere, & non illas viginti. *ea modo dicta.*

* Vide, quæ huic num. addita sunt in Majori Opere. *

XII. *Ex institutione Ecclesiæ tenetur homo, qui potest, ut verbo confiteatur, non solum propter hoc, ut ore confitens magis erubescat; & quia ore peccavit, ore purgetur: sed etiam quia semper in omnibus Sacramentis accipitur id, cujus est communior usus .... unde & in manifestatione peccatorum convenit uti verbis, quibus homines communius & expressius suos conceptus significare consueverunt*, ait S. Th. quodlib. 1. q. 6. a 10. cum communi: nisi igitur necessitas aliter fieri postulet, puta quia pœnitens est impos ad loquendum, debet semper Confessio fieri verbo: neque est in potestate Confessarii circa hoc dispensare, cum nequeat agere contra communem Ecclesiæ institutionem: & qui nollet confiteri verbis, sed aut scriptura aut nutibus, cum alioquin posset verbis, deberet tamquam male dispositus repelli. *Confessio verbis facienda.*

XIII. Qui contra oblivionem jam sæpius expertam prætermittendi plura mortalia, solet peccata sua scripto signare, ut possit, absque dicta jactura, voce securius eadem confiteri, laudabiliter facit. Immo, ut mihi probabilius cum Vasques & aliis nonnullis videtur, tenetur id agere, si præfatæ oblivioni obnoxius sit, cum huic incommodo prævalere debeat præceptum divinum de integra, quantum fieri potest, Confessione facienda. *In aliquo casu tenetur homo peccata scribere.*

XIV.

Confiteri per interpretem. XIV. Confiteri per interpretem non est vetitum, immo laudabile, quando aliter Confessio fieri nequeat, ne pœnitens diutius moretur in periculo animæ; cum contritio perfecta hominibus insuetis non sit adeo facilis. In articulo mortis conveniunt omnes cadere sub debito. Et quamvis quidam dicant tunc sufficere aliqua dumtaxat peccata fateri per interpretem; alii probabilius cum Card. de Lugo sustinent, omnia, quæ in conscientia sunt, esse significanda. Similiter quamvis multi dicant in eo solo casu urgere obligationem utendi interprete; S. tamen Th. in 4. d. 17. q. 3. a. 4. q. 3. ita loquitur, ut denotet non in solo articulo mortis peccatorem ad id teneri, sed etiam aliis temporibus, & præcipue ne diu versetur in statu culpæ lethalis.

Requiritur præsentia pœnitentis. XV. Requiritur in Confessione talis præsentia pœnitentis, ut *ly Te*, quod in absolutione profertur, verum significatum habeat; cum enim sit pronomen demonstrativum, non admittit distantiam talem, ut amplius *ly Te* verificari nequeat. Hinc Clemens VIII. anno 1602. reprobavit doctrinam, quæ dicebat: *Licere per litteras, seu internuncium Confessario absenti peccata Sacramentaliter confiteri, & ab eodem absente absolutionem obtineri.* Et quamvis nonnulli explicarint non reprobari illos, qui dicerent licere Confessionem facere per litteras Confessario absenti, dummodo absolvens adveniat, & fiat præsens pœnitenti; nihilominus Card. de Lugo disp. 17. n. 64. monet Sacram Congregationem hujusmodi interpretationem reprobasse. Unicus casus licitus ille est, quando moribundus Confessionem optavit, & de peccatis doluit, & veniam petiit, absente Confessario; qui deinde adveniat, & testes habeat petitæ a moriente Confessionis, neque ullum signum a pœnitente ipse elicere valeat: tunc, inquam, tenetur illum absolvere. Sed de hoc iterum suo loco.

§. V. *De Satisfactione Sacramentali.*

Quid sit satisfactio? I. Satisfactio est tertia pars, dicta integralis, Sacramenti Pœnitentiæ, a pœnitente ponenda; quæque eidem injungitur a Confessario in pœnam peccatorum perpetratorum, & pro remissione saltem partiali pœnarum in Purgatorio luendarum. Hinc quascumque pœnas arbitrarias assumeret pœnitens, quamvis commendabiles, non tamen gauderent titulo satisfactionis Sacramentalis, quia non prodirent ex judicio Sacramentali; & proinde satisfactio Sacramentalis in statu gratiæ præstita, nedum habet vim satisfaciendi pro peccatis ex opere operantis, sicut quicumque alii cruciatus a pœnitente justo assumpti, verum etiam ex opere operato, seu virtute Sacramen-

menti, propter uberiorem applicationem meritorum Christi per Sacramentum impertitam: unde S. Th. quodlib. 3. q. 13. dixit: *Amplius valet ad expiandum, quam si proprio arbitrio homo faceret idem opus.*

II. Necessario est injungenda satisfactio, non quidem necessitate Sacramenti, sed necessitate præcepti, ita ut graviter peccet Confessarius, si illam injungere advertenter omitteret; cum teneatur integritatem Sacramenti procurare. Est autem injungenda ante absolutionem, nisi forte oblivio inculpabilis accedat, ita postulante ordine judiciali, ut antequam reus absolvatur, satisfactionem spondeat, & etiam ut dispositionis animi illius firmior habeatur suasio. Circa hoc Alex. VIII. reprobavit thesim 16. in qua dicebatur: *Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni induxit non politia aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex & præscriptio, natura rei id quodammodo dictante*: & thesim 17. *Per illam praxim mox absolvendi, ordo pœnitentiæ est inversus*: & thesim 18. *Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet; nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu.* Quibus thesibus Doctores illi contendebant nedum injunctionem satisfactionis, sed ipsam quoque impletionem ejusdem præmittendam esse absolutioni, quod reprobatur ab Alex. VIII. Aliquando tamen, ita postulantibus circumstantiis, exigi potest, ut pœnitens satisfactionem impleat antequam absolvatur; puta si ita fieri compellat status pœnitentis, juxta prudentem œconomiam Confessarii.

Quando injungenda?

III. Non est in arbitrio Confessarii, quam sibi placuerit satisfactionem injungere, ita ut graviter peccet, si pro multis lethalibus levissimam imponat; sed debet esse proportionata gravitati & multitudini peccatorum, & statui, sexui, ætati, & conditioni pœnitentis: & laudabiliter aget, si interroget pœnitentem, an possit injunctam implere.

Debet esse proportionata peccatis, & pœnitenti.

* Videnda sunt quæ ex S. P. Bened XIV. aliisque gravissimis Auctoribus huic num. adjecta reperiuntur in Majori Opere, utpote scitu valde necessaria. *

IV. Cum satisfactio injungatur, etiam ut remedium ad peccatorum fugam & pœnitentis emendationem, advertat Confessarius satisfactiones quasdam esse medicinales, quæ imponuntur, ut pœnitens caveat a specialibus illis peccatis, ut illas speciales occasiones devitet; eo fine, ut dum satisfactiones illas exequitur, monitorum Confessarii, & propositi facti recordetur: hujusmodi sunt quotidiana v. g. litaniarum Virginis recitatio, donec denuo confiteatur; actus contritionis quotidie emittendus

Satisfactiones medicinales.

ad

ad dictum tempus, & similia. Inter has satisfactiones medicinales quædam sunt conditionatæ, quas exequi tenebitur pœnitens, casu quo reincidat in tale peccatum: v. g. si in mollitiem lapsus fueris voluntariam, audies devote unam Missam, & contritionis actum emittes &c. hæ tamen pœnitentiæ conditionatæ sunt adjungendæ pœnitentiæ absolutæ, quæ semper est injungenda, ut Sacramentum suam habeat integritatem.

Monita ad Confessarium circa satisfactionem.

V. Non sunt imponendæ satisfactiones actionum aliunde jam præceptarum, cum ex Trid. sess. 14. c. 8. injungantur ad castiganda peccata commissa; sed debent esse actionum, quæ aliunde non sint præceptæ. Caveat Confessarius, ne unquam imponat pœnitentiam toto vitæ decursu duraturam, tum quia id est nimis grave, tum quia observatu difficile; experto crede. Caveat item, ne tales injungat satisfactiones, ex quarum executione indirecte violari possit Confessionis factæ sigillum: unde caute se gerere debet circa conjugatos respectu sui invicem, circa filios respectu genitorum, circa famulos respectu dominorum &c. pœnitentia enim talis esse debet, ut semper occulta remaneant delicta in Confessione exposita. Potest tamen, & debet Confessarius pro publico & notorio delicto publicam injungere satisfactionem; id autem non est violare indirecte Confessionis sigillum, sed compensare scandalum proximis datum. Hinc potest publico usurario publicas eleemosynas imponere, jubere publicæ meretrici, ut se induat veste humili & pœnitente &c.

Genera operum pro satisfactione injungendorum.

VI. Opera autem pro satisfactione Sacramentali injungenda, sunt, quæ a Concilio & Catechismo indicantur, nempe preces, jejunia, eleemosynæ: sub nomine autem precum veniunt omnes Religionis actus, puta Sacramentorum frequentia, meditationes, actus virtutum theologalium & contritionis, Missarum auditio, orationes vocales &c. Nomine jejunii veniunt omnia opera pœnalia corporalia, omnesque carnis macerationes. Nomine demum eleemosynæ veniunt omnia opera misericordiæ tam corporalia, quam spiritualia.

* Lege quæ habet S. P. Benedictus XIV. De Synod. Diœces. *lib.* 5. *c.* 9. *n.* 6. *

Obligatio satisfactionis.

VII. Tenetur pœnitens pœnitentiam congruam acceptare, & suo tempore exequi sub mortali: acceptare quidem, quia aliter suspectum redderet suum dolorem, pravamque animi sui dispositionem manifestaret; tum vel maxime, quia tenetur cooperari, ut Sacramentum suam assequatur integritatem quæ ratio simul probat; ipsum teneri etiam ad illam exequendam; &, juxta probabiliorem cum Tannero & aliis, quamvis sit pœnitentia levis, puta quia injuncta pro solis venialibus vel mortali-

talibus alias confessis; nihilominus tenetur sub gravi illam, saltem pro parte implere, ob adductam rationem, ne Sacramentum sua careat integritate. Neque valet opponere, quod materia levis incapax sit obligationis gravis; id namque verum est de materia levi secundum se accepta, & a quocunque alio respectu sejuncta, non de materia levi affecta aliquo respectu gravi, qualis est in casu integritas Sacramenti.

VIII. Tenetur pœnitens satisfactionem exequi tempore a Confessario præfixo, si illud præfigat: sin autem, non licet ad longum tempus illam differre. Differre autem ad paucos dies, si fiat cum causa, nullum peccatum, si sine causa, est veniale. Quantumvis autem pœnitens differat, exequi tenetur; cum dilatio culpabilis solutionis non eximat a debita solutione, semperque debeatur sua integritas Sacramento. *Quo tempore implenda?*

IX. Probabilius est, quod implens satisfactionem in statu culpæ lethalis committat peccatum veniale. Non tamen, juxta multos, tenetur illam repetere in statu gratiæ; quia, quamquam non quoad modum, tamen quoad substantiam integravit Sacramentum, & obtemperavit præcepto. *Quando careat suo effectu?*

X. Non potest pœnitens satisfactionem injunctam implere per alterum, ita definiente Alex. VII. & reprobante thesim 15. quæ dicebat: *Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat*. Quia est pars integralis Sacramenti a pœnitente suscepti; & ipse est debitor pro culpa commissa. *Debet a pœnitente impleri.*

XI. Pœnitentia imposita nequit mutari a pœnitente in aliud opus, quamvis magis pium. Potest tamen a Confessario, qui illam injunxit, intra Confessionem mutari, quin facta repetatur Confessio, si de statu pœnitentis recordetur. Quando autem petitur mutanda ab altero Confessario, exponenda sunt ei peccata, propter quæ imposita fuit: immo debet novus Confessarius aliquid saltem relinquere illius pœnitentiæ, ne prius Sacramentum sua integritate privetur; nisi forte Confessarius novus per novam injunctam pœnitentiam utrique intendat Confessioni & anteactæ & præsenti suam afferre integritatem. *Mutare satisfactionem quis, & quomodo potest?*

* Vide plura animadvertenda huic num. addita in Majori Opere.

☞ Causæ excusantes a pœnitentia implenda a Confessario imposita, hæ sunt. 1. Si pœnitenti sit moraliter impossibile exequi pœnitentiam sibi injunctam. Si tamen pœnitentia dividua sit, eam implere debet partem, quam potest. 2. Si pœnitentiæ impositæ, puta Religioso, uxori, servo, peregrinandi, jejunandi &c. Superior, Maritus, Dominus impediant executionem. At tum peti a

Confessario commutatio debet. 3. Si pœnitens oblitus pœnitentiæ sit, tum adire Confessarium debet, ut si recordetur pœnitentiam patefaciat. Si etiam Confessarius oblitus peccata fuerit, tum denuo confiteri peccata debet, ut congruam pœnitentiam accipiat, & manifestare, an oblivio fuerit nec ne culpabilis. Sic P. Daniel Concina *Theol. Christ. tom.* 9. *lib.* 2. *dissert.* 5. *c.* 10. *n.* 23. qui jure merito sententiam illorum refellit, qui putant legitima esse causam excusantem a pœnitentia implenda, si constet eam esse injustam.

Juxta autem communem Theologorum consensum peccaret graviter, qui ob gravem pœnitentiam ab uno Confessario acceptam, alium Confessarium adiret, & occultata priore Confessione, iterum confiteretur, ut leviorem acciperet satisfactionem.

§. VI *De Ministro Sacramenti Pœnitentiæ.*

Quid & quotuplex sit jurisdictio.

I. Jurisdictio, generatim accepta, est potestas regendi & sententiam ferendi in subditos: & loquendo respective ad hoc Sacramentum, alia est in foro interno seu conscientiæ tantum, alia in foro externo seu Ecclesiæ. illa exercetur in pœnitentes, illos absolvendo, obligando, dirigendo quoad ea, quæ in foro Sacramentali consummanda sunt: ista exercetur imponendo leges, ferendo censuras, statuendo pœnas Ecclesiasticas etiam publicas, solvendo, dispensando, & liberando ab eisdem. Jurisdictio tam in foro externo, quam in interno dividitur in Ordinariam, & Delegatam: illa competit ratione officii & muneris afferentis curam animarum, quam habent Pontifex in universa Ecclesia, Episcopus in sua Diœcesi, quamvis nondum consecratus, sed etiam dumtaxat electus & confirmatus, dummodo sit Sacerdos, Parochus in sua Paræcia, Superiores Religionum in suos subditos. Delegata committitur alteri ab habente ordinariam, & acquiritur a delegato per concessionem expressam, vel etiam aliquando tacitam, quæ semper tamen requirit notitiam habentis ordinariam. Hæc potestas delegata non expirat per mortem delegantis, aut per ejus dimissionem ab officio, quando concessa fuit absque nulla temporis præscriptione, neque ab eo fuerit revocata, neque ab illius Successore, aut Superiore. Qui autem gaudet potestate delegata, non potest illam alteri subdelegare, nisi de expressa delegantis licentia.

Requiritur in Ministro jurisdictio.

II. In Ministro Pœnitentiæ præter ordinem Sacerdotalem requiritur potestas jurisdictionis: ita Conc. Trid. sess. 14. c. 7. Requiritur præterea in eo, qui non sit beneficiarius cum cura animarum, approbatio illius Episcopi, in cujus Diœcesi confessiones audit: ita laudatum

Conc.

Conc. sess. 23. c. 15. Est autem hæc approbatio necessaria nedum pro licito, sed etiam pro valido; cum ita etiam declaraverit Sac. Congreg. & verba Concilii satis aperta sint, *nullum posse idoneum reputari*. Neque opponas hanc jurisdictionis potestatem conferri in ordinatione Sacerdotis. Quamvis enim conferatur quoad solam potestatem in actu primo, non tamen quoad facultatem in actu secundo: hæc enim requirit subditos, in quos exerceatur; qui subditi non assignantur Sacerdoti ordinato, sed assignantur ab Episcopo, in cujus Diœcesi conceditur facultas confessiones excipiendi; atque illis limitationibus, quæ Episcopo videbuntur, puta, ut audiantur confessiones masculorum dumtaxat, & pro tempore, quod ipsi libuerit, puta ad tres, sex, octo menses &c.

III. Non sufficit, quod Sacerdos petierit facultatem ab Episcopo, si hæc ipsi denegetur, etiam injuste; unde jure merito Alex. VII. damnavit thesim n. 13. in qua dicebatur: *Satisfacit præcepto confessionis annuæ, qui confitetur Regulari, Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato*. Et thesim n. 6. *Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario*.

Non sufficit, quod injuste reprobetur.

IV. Regulares non indigent approbatione Episcopi ad audiendas Confessiones Regularium sui Ordinis; sed sufficit approbatio suorum Superiorum, juxta cujusvis Ordinis statuta, quia circa Regulares respectu suorum nil innovatum fuit in Concilio. Necessaria vero est approbatio Episcopi ad audiendas Confessiones Monialium sui Ordinis ex Constit. Greg. XV. quæ incipit *Inscrutabili*, & ex Constit. septima Clem. X. ita jubentium.

Approbatio Superiorum etiam pro Regularibus, respectu Religiosorum sui Ordinis: pro Monialibus autem Episcopi.

✠ Ut Regulares valeant licite Sæcularium confessiones excipere, satis non est approbatio Episcopi, sed & licentia suorum Superiorum requiritur. Sic sane censet S. Antoninus 3. p. tit. 17. c. 10. cui Theologi ferme omnes etiam benigniores subscribunt; idque evidens redditur ex ratione ex vi voti obedientiæ deprompta, quam adfert S. Thomas *Quodlibet. a.* 10. *ad* 3. Hac ratione deducti Doctores nonnulli a peccato mortifero eximere non audent Regulares, qui suis Superioribus insciis & inconsultis, multoque magis ipsis resistentibus, repugnantibus, & invitis sese Episcopis præsentant; & post præsentationem, & ab iisdem obtentam approbationem Sæcularium confessiones audiunt.

An vero Regulares in hoc casu non solum illicite, sed etiam invalide Sacramentum Pœnitentiæ administrent, alia est peculiaris difficultas, quam nos brevitati consulentes absque discussione præterimus. Eam sub examen inducunt plures, præsertim Passerinus de *Homin. stat. & offic. tom.* 2. *q.* 187. *a.* 1. Bordonus *Var. Resolut. p.* 1. *Resolut.* 36.

&

& nuperrime Continuator *Ethic. Christ.* P. Jo. Vincentii Patuzzi *tract. de Sacram part. 5. dissert. 5. cap. 4. n. 4.* Videsis istos. ✠

V. Confessarii Regulares unius Ordinis non possunt valide absolvere Regulares alterius Ordinis, nisi isti obtinuerint licentiam Confessiones faciendi extra suum ordinem, vel apud Regulares talis Ordinis; quia Pontifex, a quo Regulares facultatem habent audiendi Confessiones, juxta Clementinam *Dudum de Sepulturis*, sicuti quoad Sæculares posuit conditionem approbationis Episcoporum; ita quoad alios Regulares extra Ordinem intacta reliquit statuta cujuscumque Ordinis.

Quid respectu Regularium alterius Ordinis.

VI. Recipientes Beneficium habens adnexam curam animarum ipso facto approbantur ad Confessiones; quia jus Confessiones audiendi est individuum a tali Beneficio. Si autem hujusmodi Beneficiarius aut privetur Beneficio, aut illud resignet, indiget approbari, ut valide Confessiones audiat; quia cum cesset ab habenda cura animarum, relinquitur conditioni cæterorum, dum Tridentinum in supra allatis verbis solos habentes *Parochiale Beneficium* excipit.

✠ Videatur declaratio Sacræ Congregationis Cardinalium Concilii Tridentini, quorum refert Barbosa de *Offic. & Potest. Episcop. Alleg.* 25. §. 1. ✠

Quid de Beneficiariis?

VII. Ex communi, defectus jurisdictionis aliquando suppletur ab Ecclesia, dummodo duæ conditiones verificentur, nempe quod adsit titulus coloratus, & error communis; quæ duo supra explicavimus in §. 4.

Quando ab Ecclesia suppletur jurisdictio?

Quid in articulo mortis?

VIII. In articulo mortis, non extante Sacerdote idoneo seu approbato, potest quilibet simplex Sacerdos nulla censura irretitus, & hoc deficiente, etiam excommunicatus absolvere valide pœnitentem, ne moriatur non absolutus: ita Communis ex Trid. sess. 14. c. 7. manifeste dicente, *Omnes Sacerdotes quoslibet pænitentes* posse absolvere *in articulo mortis*: de quo fusius in §. XI. Cum autem inter se distinguatur articulus mortis, & periculum mortis, ut patet; idcirco cum Concilium exprimat dumtaxat articulum mortis, Sotus in 4. d. 18. q. 4. a. 4. cum aliis nonnullis docet hujusmodi absolutionem valere in solo articulo, non in periculo mortis. Alii communius docent id verum esse etiam in periculo mortis, quod expresse asseruit Rituale Romanum jussu Pauli V. editum: *Si periculum mortis immineat, approbatusque desit Confessarius, quilibet Sacerdos potest a quibuscumque censuris & peccatis absolvere*; quia similis est necessitas urgens tam in articulo, quam in periculo mortis: puta, dum quis congressurus est ad pugnam, vel invenitur in imminenti naufragio. Sed de his iterum in paragrapho indicato.

IX.

IX. Parochus, ex communi, licite & valide absolvit subditum suum in quacumque Diœcesi, dummodo id agat caute & sine scandalo, quia ipsius jurisdictio in subditum est ordinaria, neque pendens ab approbatione, quamvis exerceatur extra proprium territorium; cum tamen non sit contentiosa, sed voluntaria, neque strepitum fori postulet, exerceri potest: non ita dicendum de aliis Confessariis respectu subditorum Diœcesis, in qua sunt approbati; quia eorum jurisdictio est delegata, & pendens ab approbatione Ordinarii, quæ non extenditur extra confinia suæ Diœcesis. *Quid possunt Parochi in proprios subditos?*

X. Confessarius generaliter approbatus in Diœcesi nequit valide audire Confessiones Monialium illius Diœcesis, sive sint subditæ Episcopo, sive Regularibus: ita Clem. X. in Constit. incipente *Superna*. *Generaliter approbatus, non censetur approbatus pro Moniali.*

* Plura addita occurrunt huic num. in Majori Opere, & præsertim reperies Constitutionem in compendium redactam S. P. Bened. XIV. super designatione Confessariorum extraordinariorum pro Monialibus editam *die* 5. *Augusti* 1748. quæ incipit *Pastoralis cura*. *

XI. Ex eodem Clemente X. ibidem: *In Monasteriis, ac etiam Collegiis, ubi juxta instituta Regularium vivitur, posse tam Prælatos Regulares, quam Confessores Regulares eorumdem Monasteriorum, seu Collegiorum Confessiones audire illorum Sæcularium, qui inibi sunt de familia, & continui commensales; non autem illorum, qui tantum ipsis deserviunt.* *Quid possint Regulares circa domesticos Sæculares?*

XII. Nullius momenti modo habenda est opinio quorumdam antiquorum, dicentium posse Sacerdotem non approbatum absolvere a solis venialibus pœnitentem sola venialia habentem; ita ut saltem illicite mortaliter peccet id faciens: ita ex decreto Innoc. XI. edito anno 1679. Dixi saltem illicite agere, quia plures dicunt etiam invalide, eo quod talem facultatem ut exercendam non habet ex vi ordinationis Sacerdotalis, in qua eidem non assignantur subditi, in quos illam exerceat; certum namque est absolutionem etiam a solis venialibus esse actum jurisdictionis, qui in non subditos exerceri valide non potest. *Quid de absolutione a solis venialibus?*

§. VII. *De Obligationibus Confessarii ad licite obeundum suum Ministerium.*

I. Longe probabilius est mihique verum graviter peccare Confessarium illum, qui approbatione & jurisdictione tantum probabili, extra necessitatis casum, audet ministrare Sacramentum; quia absque necessitate exponit Sacramentum periculo nullitatis: cum enim jurisdictio sit dumtaxat probabilis, sicut probabile est, quod illam habeat, ita quoque probabile, quod illam non ha- *Illicitum est absolvere cum jurisdictione tantum probabili.*

habeat. Et hic defectus ab Ecclesia non suppletur, cum jura de hocce casu altum silentium teneant.

Toties peccat, quoties absolvit in statu mortali.

II. Ministrans hoc Sacramentum in statu peccati lethalis juxta communem sacrilege peccat, quia conficit Sacramentum indigne; & juxta longe probabiliorem, mihique veram, toties hoc sacrilegium committit, quoties novum Sacramentum conficit, idest quot pœnitentes absolvit. Antequam itaque Sacramentum administret, saltem per contritionem perfectam se mundet a lethali.

Debet esse immunis a censura.

III. Debet præterea Minister esse immunis ab omni censura; quia quamvis absolutio prolata a Confessario excommunicato, suspenso, aut interdicto sit valida, est tamen graviter illicita; dummodo non sit excommunicatus, suspensus, aut interdictus vitandus, cujus absolutio est etiam invalida.

Obligatio vacandi studio moralis.

IV. Cum munera Confessarii sint Judicis, Doctoris, & Medici; idcirco sub mortali scire tenetur quæ ad hæc munera rite obeunda necessaria sunt: neque contentus esse debet approbatione Episcopali, cum examen paucis interrogationibus & responsis expediatur, si alioquin requisitis notitiis careat; approbatio namque scientiam non infundit eorum, quæ sciri debent, si ignorentur. Proinde in statu admodum periculoso versantur Confessarii illi, qui approbatione consequuta innixi aut nulla aut valde modica sollicitudine tanguntur studio scientiæ moralis operam dandi, ut vix aliquoties in anno ad breve tempus lectioni alicujus scriptoris moralis vacent; cum alioquin stricto debito teneantur, quousque hoc munere funguntur & fungi volunt, se magis idoneos reddere ad seligendas opiniones veritati propinquiores, ad cavendas damnatas, eisdemque affines, ad eorum notitiam comparandam, quæ ignorant, atque ad oblita memoriæ commendanda.

Quid scire tenetur respectu trium munerum, quibus fungitur?

V. Ut Judex itaque tenetur Confessarius discernere & distinguere criminum gravitatem, speciem, eorumdem circumstantias speciem addentes, notabiliter aggravantes: debet item cognoscere, quousque se extendat sua jurisdictio, & proinde scire casus reservatos tam Summo Pontifici quam Episcopo, impedimenta matrimonii, & his similia, quæ ad judicium valide & juste perficiendum sunt necessaria. Ut Doctor scire tenetur, præter hactenus dicta, etiam illa omnia, quæ ad Sacramenta valide & rite ministranda requiruntur, & quam maxime quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ spectant, eaque omnia, quæ ad instruendum pœnitentem occurrere possunt, & quoad solutionem dubiorum, quæ ipsius animum pulsare valeant: & proinde scire tenetur saltem regulas, & principia cujuscumque tractatus; resolutiones quæstionum, & casuum saltem communiorum; requisita in pœnitente ut valide & li-

& licite possit absolvi: & si is quid proponat, quod discussione aut consultatione indigeat, differat resolutionem, quousque absque temeritate resolvat, quid resolvendum sit; ne cæcus cæco ducatum præstans, ambo in foveam cadant. Tenetur item interrogare pœnitentem tum circa ea, quæ prudenter conjicit ab illo prætermitti, tum ad ejusdem statum, & ministerium, & gradum pertinentia: & circa hoc, heu quot Confessarii suo muneri desunt! Ut medicus tandem tenetur scire remedia, quæ animam curare valent a præteritis excessibus, & præservare a relapsu in eosdem. His generatim positis descendamus ad specialia.

VI. Cavendum est summopere Confessario, ne intempestiva correptione pœnitentem terreat, aut insolitis admirationibus eum verecundia afficiat; quod præcipue cum masculis juvenibus, & cum mulieribus observandum est: ex hoc enim contingit Confessiones obtruncari, & pœnitentem plura silere, quæ exponere jam paraverat. Studeat igitur cum magna animi & oris quiete expiscari, quæ prudentia dictaverit expiscanda, & correptionem in fine reservet; correptionem autem, quam cognoscat pœnitens, non ab indignatione aut commoto animo, sed a charitate Christi proficisci; & talis sit, quæ nedum os illius non obstruat ad alia proferenda, si quæ memoriæ occurrant, sed etiam quæ illum alliciat ad illa exponenda.

Caveat a commotione animi, & correptione intempestiva.

VII. Caveat item, ne intempestive absolvat illos, quibus absolutio est salubriter differenda; hi summarie indicantur a Rituali Romano: *Ne absolvat eos, qui talis beneficii sint incapaces; quales sunt, qui nulla dant signa doloris, qui odia & inimicitias deponere, aut aliena si possunt restituere, aut proximam occasionem peccandi deserere, aut alio modo peccata derelinquere, & vitam in melius emendare nolunt; aut qui publicum scandalum dederunt, nisi publice satisfaciant & scandalum tollant.* Iis, inquam, est differenda absolutio, donec resipiscant, interea eos charitative hortando ad emendationem, & declarando illis eorum incapacitatem pro absolutione obtinenda, donec emendentur, illos interea incitando, ut redeant.

Caveat item, ne absolvat illos, quibus differenda est absolutio.

VIII. Ut hæc clarius percipias, tria distinguas occasionum peccandi genera: quædam dicuntur remotæ, quæ remote tantum inducere possunt ad peccandum, & in quibus non solet homo delinquere, puta aspectus faciei personæ alterius sexus. Proximæ, in quibus homo constitutus plerumque mortaliter peccare solet; & hæ subdividuntur in Absolutas, & Respectivas. Absolutæ sunt illæ, quæ ex natura sua urgenter incitare valent quemcumque ad peccandum lethaliter, puta aspectus volunta-

Varia occasionum peccandi genera.

rius & morosus verendorum alterius sexus. Respectivæ sunt illæ, quæ magnam vim impellendi habent, non respectu cujuscumque, sed respectu talis personæ; ita ut plerumque labatur in mortale, quando in tali occasione invenitur: puta, aspectus deliberatus faciei personæ alterius sexus, quam videns lethaliter concupiscere aut delectari morose plerumque solet. Subdividitur item occasio proxima in Liberam, & Necessariam. Libera illa est, quæ voluntarie retinetur, & dimitti libere potest absque gravissimo incommodo. Necessaria illa est, quæ dimitti moraliter non potest, vel quia non est in potestate peccantis se ab illa elongare, puta soror a fratre; vel quia sine gravi aut scandalo, aut infamia, aut notabilissimo damno temporali, puta decidendi a proprio honesto statu, dimitti non potest. Inter occasiones remotas, & proximas quasdam alias sapienter detegerunt plures Theologi, quas vocarunt propinquas, in quibus constitutus neque plerumque labitur peccator, sicut in proximis; neque aut nunquam aut rarissime, sicut in remotis, sed spectatis naturis rerum & circumstantiarum, sæpe labitur in mortale.

* Lege P. Thomam Du jardin *De Officio Sacerdotis qua judicis* &c. sect. 2. §. 2. ubi plura tradit ad rem hanc scitu necessaria. *

IX. Circa occasiones proximas nota sequentes theses a summis Pontif. damnatas, nempe ab Alex. VII. n. 41. *Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis sit ad oblectamentum concubinarii, vulgo Regalo; dum deficiente illa nimis ægre ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur*. Ab Innoc. XI. n. 61. *Potest aliquando absolvi, qui in proxima peccandi occasione versatur, quam potest & non vult omittere, quin immo directe, aut ex proposito quærit, aut se ingerit*: n. 62. *Proxima occasio non est fugienda, quando aliqua causa utilis, aut honesta non fugiendi occurrit*: & n. 63. *Licitum est quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi*. Quando igitur peccator invenitur constitutus in occasione proxima voluntaria, non est capax absolutionis; quia cum retinere, quærere, se ingerere in occasionem proximam lethaliter peccandi, sit in se peccatum mortale, etiamsi per accidens aliquando non contingat lapsus, & homo volens peccatum mortale sit incapax absolutionis; propterea volens occasionem proximam, cum velit peccatum mortale, non est absolvendus. Quando autem occasio proxima est necessaria, ut reapse non sit in potestate pœnitentis se ab illa elongare, tunc alia est via cum ipso tenenda. Posito quod serio doleat, & promittat se do-

cu-

cumenta Confessarii executurum, poterit prima vice absolvi: documenta vero ei danda, sunt. Primo, frequentia Confessionis apud eumdem Confessarium pro determinato tempore. Secundo, fuga occasionis, quantum permittere potest ratio circumstantiarum, & status personæ. Tertio, nonnullæ breves preces quotidie recitandæ ad determinatum tempus, ut obtineat a Deo suæ gratiæ subsidia. Quarto, injunctio alicujus actus pœnalis in casu relapsus, & conditionate; actus, inquam, pœnitentialis proportionati statui & circumstantiis personæ: deinde juxta gradum fructus, quem Confessarius a pœnitente eliciet, absolutionem aut impertiatur, aut differat, prout expedire in Domino sibi videbitur, pœnitentem semper in spem erigendo, suaviter & charitative tractando, ne avertatur ab accessu ad Confessarium; quod esset pro pœnitente ipso maximum malum, si eveniret.

X. Pœnitens, qui versatur in aliqua occasione propinqua, tametsi in ea constitutus, non plerumque, sed sæpe labatur, quamquam aliquibus videatur toties quoties absolvendus, inculcata eidem occasionis fuga; probabilius est, etiam ipsi quoque denegandam esse absolutionem, si nolit occasionem liberam ex ejus solo arbitrio pendentem derelinquere. Qua enim ratione suaderi unquam poterit, ut sincere dolens judicetur, firmumque habeat propositum non relabendi, qui absque notabili incommodo nullaque jactura, nisi solius oblectamenti, non vult deserere offendiculum sui relapsus non rari, sed frequentis? Inculcata igitur prima vice desertione occasionis, eademque serio promissa, absolvatur: at si inveniatur in sequenti Confessione relapsus, neque deseruisse occasionem propinquam omnino liberam, differatur absolutio, quousque vel occasionem deserat, vel in illa positus non amplius mortaliter cadat. *Observanda circa occasiones propinquas.*

IX. *Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, & naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat se dolere, & proponere emendationem.* Hæc doctrina reprobata fuit ab Innoc. XI. in thesi 60. Item etiam hæc in thesi 58. *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.* Non est igitur absolvendus habens consuetudinem aliquam peccandi mortaliter, nisi talia det argumenta post absolutionis dilationem opportunam, ut Confessarius spem prudentem concipere possit, pœnitentem & corde detestari consuetudinem, & serio procurare sui emendationem, cujus certum indicium præbuit abstinendo a voluntariis lapsibus pro tempore dilatæ absolutionis. Circa hoc accidit non raro Confessariis deceptio nimiæ facilitatis concipiendi spem emendationis in pœnitente consuetudinario *Observanda circa consuetudinem peccandi.*

sive circa venerea, sive circa perjuria, sive circa obscœnos discursus, sive circa aliquod aliud lethale, eo quia videat illum commotum, compunctum, & quandoque etiam lacrimantem. Verum experientia longi temporis didici, etiam post lacrimarum imbrem, fere numquam sequi emendationem, nisi interventu discretæ dilationis beneficii absolutionis, quæ pœnitentem excitet ad percipiendum status sui infelicitatem, emendationemque toto conatu procurandam, adjuncta deinde eidem obligatione, pro determinato tempore frequentis Confessionis; aliter nil concluditur.

Confessarius non obligans ad restitutionem, quando debeat restituere?

XII. Confessarius, qui ex ignorantia culpabili deobligat pœnitentem a restitutione facienda, juxta omnes; vel deliberate dissimulat eidem restitutionem inculcare, quando est facienda, fit hujusmodi oneri obnoxius ipse, juxta fere communem; quia est causa realis damni proximi: ut igitur ab hoc onere se liberet, tenetur quando pœnitentem agnoscit, petere ab eo facultatem loquendi secum de auditis in Confessione; qua concessa, eidem aperiat suam obligationem: si autem vel pœnitentem ignoret, vel inveniat inique nolentem licentiam petitam concedere; cogitur ipse onus restituendi subire, quemadmodum communiter asseritur tam de consultore in damnum alterius, quam de non loquente, dum loqui potest, & tenetur ex vi officii sui ad impediendum alienum damnum juxta dicta in tract. 9. c. 5. §. 14.

* P. Paulus Gabriel Antoine tract. de Pœnit. c. 3. ar. 3. q. 10 clarius evolvit ad quid Confessarius teneatur propter defectum circa restitutionem. *

An Confessarius conformari debeat opinioni pœnitentis?

XIII. Confessarius liceite absolvere non potest pœnitentem, qui circa aliquam actionem de mortali persistit in sua opinione minus probabili contra probabiliorem ipsius Confessarii. Si autem pœnitens revera longe doctior esset Confessario, & affirmaret coram Deo opinionem suam sibi esse probabiliorem, & illam, quam Confessarius ut probabiliorem adoptavit, sibi esse minus probabilem; tunc non imprudenter ageret Confessarius deponendo suam opinionem, & adoptando doctrinam pœnitentis ad missam ut probabiliorem, illumque absolvendo; quia rationabiliter ageret, absque ulla suæ conscientiæ læsione, immo cum suæ conscientiæ reformatione rationabili.

Quid circa ignorantes Mysteria Fidei?

XIV. Confessarius absolvere non potest pœnitentem, qui ignorat Mysteria Trinitatis & Incarnationis, nisi prius instruatur; ita fuit definitum ab Innoc. XI. reprobante theses 64. & 65. *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium SS. Trinitatis & Incarnationis D. N. Jesu Christi. Sufficit illa mysteria semel credidisse.* Neque de hoc aliquis modo dubi-

dubitat. At quod acriter controvertitur est, quid agendum circa Confessiones præteritas cum tali ignorantia factas? Quidquid multi dicant, longe rationabilius & probabilius est eas esse repetendas. Quomodo autem se gerere debeat Confessarius in directione fœminarum, vide tr. 16. c. 3. §. 1.

* Vide quæ huic num. addita sunt in Majori Opere, & præsertim Constit. S. P. Ben. XIV. editam *die 7. Febr.* 1742. quæ incipit: *Etsi minime nobis.* *

§. VIII. *De Obligatione Confessarii circa sigillum Confessionis.*

I. Sigillum Confessionis est religiosa obligatio afficiens Confessarium servandi, sub inviolabili, in quocumque casu, secreto cognita ex Confessione sacramentali, quamvis non perfecta per absolutionem: quæ obligatio est juris naturalis, divini, & ecclesiastici. Conc. Later. IV. jubet violatorem sigilli *non solum a Sacerdotali officio deponendum, verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum Monasterium esse detrudendum.* Hæc itaque obligatio adeo obstringit, ut in nullo casu, etiam vitæ perdendæ, dispensari possit, sine spontanea & expressa pœnitentis concessione. *Quid sit sigillum, & quanta illius obligatio?*

II. Confessarius sigillum frangens peccat duplici speciei delicto, injustitiæ videlicet, & sacrilegii: injustitiæ, quia violat contra jus naturale secretum in re gravissima; sacrilegii, quia irrogat gravissimam injuriam Sacramento contra virtutem Religionis. Hinc in fractione sigilli non datur parvitas materiæ, eo quod quæcumque violatio, etiam in re minima, semper de se reddit odiosum Sacramentum, et eidem gravem facit injuriam: quapropter etiamsi Confessarius graviter in aliquo errasset, non potest cum pœnitente loqui de auditis in Confessione extra Confessionem, nisi petita & obtenta a pœnitente licentia, quam si ipsi neget, quamvis graviter peccet, nihilominus Confessarius silere compellitur. *Violatio sigilli quale peccatum?*

III. Duplici autem modo contingit violatio sigilli, directe scilicet, & indirecte. Directe, manifestando aliquid ad Confessionem pertinens, & ex sola Confessione cognitum: indirecte, aliquid dicendo vel faciendo, ex quo præbetur motivum cognoscendi vel suspicandi de auditis a tali pœnitente in Confessione, unde vel ipsi pœnitenti, vel alteri redundet aliquod gravamen: vel quando Confessarius ex peccato a pœnitente audito se dirigit, quoad directionem externam eo modo, quo non se dirigeret, nisi peccatum illud audiisset, puta dando eidem suffragium contrarium in concursu &c. *Quot modis violatur sigillum?*

IV. Materia sigilli nedum sunt peccata omnia tam ex- *Materia sub sigillo tenenda.*

terna quam interna, tam publica quam occulta, & privata, cum eorum circumstantiis; verum etiam pravæ inclinationes, tentationes, vitia, imperfectiones, indispositio, complices, materia, seu objectum peccati pœnitentis, occasio, motivum, & causa peccati. Item defectus dumtaxat naturales ex Confessione in pœnitente cogniti; puta defectus natalium, ignorantia, debilitas mentis, scrupulositas, & quodcumque aliud afferens dedecus aliquod pœnitenti, si a Confessario ex Confessione dumtaxat agnitum fuerit. Quæ omnia silere tenetur Confessarius, nedum vivente pœnitente, verum etiam eo mortuo.

Varii modi frangendi sigillum.

V. Franget igitur sigillum Confessarius, qui conqueritur de scrupulis, de næniis, de hebetudine, de phantasia, aliisque defectibus talis pœnitentis, quos nonnisi ex Confessione expertus est: item qui de aliquo Monasterio, Collegio, aliove loco, in quo plures collegialiter vivunt, dicit ibidem florescere amores, se invicem corrodere, extare dissensiones, vanitates, &c. si hæc tantummodo ex Confessionibus auditis noverit: item qui de aliquo castro, oppido, rure, aliove loco non ampli circuitus dicit dominari adulteria, furta &c. si id ex Confessionibus tantum compererit: item qui paucorum hominum, vel paucarum mulierum Confessionibus auditis, dicit se tale crimen audiisse, quamvis non indicata persona; quia singuli illi in suspicionem venire possunt de crimine illo; immo fieri potest, ut aliquis audientium pœnitentes illos viderit & noverit, atque ex quibusdam circumstantiis conjiciat, quis vel quæ eorum illud perpetrarit: item qui dicit se neminem absolvisse, aut quasi neminem eorum, quos mane, aut post prandium audivit: item qui motibus agitatis, crispitudine frontis, aliisque exterioribus signis indicat se enormia audire, aut cum pœnitentem disputare, aut eumdem severe corripere: item qui voce adeo alta loquitur, ut a circumstantibus audiri possit; qui cum pœnitente, sine illius præhabita licentia, extra Confessionem de auditis in Confessione primus loquitur; qui loquens de suis pœnitentibus aliquem præ cæteris commendat, dicendo se ab illo nunquam audivisse mortalia; qui monere audet genitores filiæ pœnitentis, ut super ipsam invigilent, vel ut bene explorent, an velit nubere tali viro, vel genitores filii, ut animadvertant, cum quibus conversetur, quæ loca frequentet &c. item qui ita fugiunt & declinant pœnitentem alias auditum, ut ipse conjicere possit se declinari, ne iterum audiatur ob controversias secum in Confessione habitas: item qui consilium quærentes pro solutione alicujus casus, ita incaute se gerunt, ut quæsitum audiens possit conjicere, quænam sit persona, de qua interrogans

sci-

ſciſcitatur: item qui dicunt cum mulieribus, quas audiunt, vel cum tali perſona ſe terere tempus; qui litteras teſtimoniales, vel ſuffragium, vel promotionem denegant, etiam occultiſſime, ob audita in Confeſſione; immo qui peccatum futurum prædicunt ex cognitis in Confeſſione: hi, inquam, omnes ſigilli violatores reſpective, directi, aut indirecti merito jure cenſentur.

☞ Utique ſi pœnitens moroſus & ſcrupuloſus ſit in ſuæ conſcientiæ ſtatu exponendo, non poteſt Sacerdos hoc revelare. Diſtinguendum tamen eſt, ut animadvertit P. Concina *Theol. Chriſ. tom.9. lib.2. diſ.* 3. *c.* 12. *nu.*10. Nam ſi reipſa publice conſtaret talem eſſe ſcrupulis exagitatum, aut ſpurium, blæſum &c. tum defectus iſti publici non caderent ſub ſigillo. Confeſſarium tamen, ſubdit, nunquam ſilentii, ſæpe ſermonis pœnitebit. ☜

VI. Confeſſarius tenetur ad ſigillum circa audita a pœnitente, qui acceſſit animo confitendi, quamvis ob illius indiſpoſitionem ſine abſolutione dimiſſo; quia cum expoſuerit peccata animo faciendi Sacramentum, audita fuerunt ſacramentaliter; & ita tenet communis. Si autem manifeſte conſtaret, quod acceſſerit animo non confitendi, ſed vel ſollicitandi Confeſſarium, vel ad ipſum inducendum ad aliquod aliud peccatum; quemadmodum illa non eſſet Confeſſio Sacramentalis, ſed vera ſeductio, ita neque gauderet privilegio ſigilli: deberet tamen forte ex alio capite Confeſſarius ſilentium cuſtodire. *Sigillum obligat etiam in Confeſſione imperfecta.*

* Confeſſarius, ſi audierit pœnitentem, & non abſolverit, requiraturque de atteſtatione Confeſſionis in ſcriptis, debet illam concedere: non tamen unquam affirmare debet ſe illum abſolviſſe, nec tunc pariter cum illum abſolverit; nam alias ſi hoc de aliquo atteſtatus fuiſſet, & de aliquo non, revelationis Confeſſionis periculum ſubiret. Legatur *Inſtit.* 45. S. P. Ben. XIV. §. 10. *

VII. Poteſt Confeſſarius intra Confeſſionem loqui cum Pœnitente de auditis in aliis ſuis Confeſſionibus, quoties conjuſtum & rationabile motivum occurrit vel ipſum convincendi de fallaci promiſſo, vel corripiendi de non dimiſſa occaſione, vel admonendi de aliquo a ſe non admonito, puta de onere reſtituendi, vel de ſpecie peccati non interrogata, vel de aliqua alia re, de qua aut ipſe interrogare debebat, aut quæ conferat in pœnitentis utilitatem. Item ſi pœnitens extra Confeſſionem Confeſſarium primus alloquatur de expoſitis in Confeſſione, poteſt Confeſſarius reſpondere. Et quidam cum Lugone addunt, quod ſi ſtatim poſt datam abſolutionem advertat Confeſſarius aliquid eſſe pœnitenti ſubjungendum, quod intra Confeſſionem dicere vel oblitus fuit, vel non advertit, poteſt eidem illud dicere. Dixi, ſi ſtatim poſt abſolutionem; ſi enim talis mora intercedat, ut moraliter *Quando poſſit Confeſſarius loqui cum pœnitente de auditis in Confeſſione?*

liter

liter censeatur completa actio, finitumque judicium, debebit prius ab eo petere licentiam ad secum colloquendum de sua Confessione; & in casu quo hæc licentia denegetur a pœnitente, quamvis ageretur de ipsius gravissimo malo declarando, etiam æterno, nullo modo posset loqui.

Casus incidens resolvitur. VIII. Si a quovis, etiam a supremo judice, Confessarius interrogetur de aliquo pœnitentis peccato, sub quacumque comminatione; debet simpliciter, etiam cum juramento, si opus sit, dicere, se nescire pœnitentem tale crimen perpetrasse: & verum jurat, quia respondet in sensu interrogationis; quandoquidem interrogatio deber esse, an ipse sciat peccatum tali scientia, humano & civili convictui propria, quæque deservire possit ad illud crimen dicendum: de qua dumtaxat notitia possunt homines sciscitari, & non de illa, quæ habetur in persona Christi, quæ est solius fori divini. Unde egregie S. Th. in 4. d. 21. q. 3. ar. 5. ad 3. *Homo non adducitur in testimonium, nisi ut homo, & ideo absque læsione conscientiæ potest jurare, se nescire quæ scit tantum ut Deus*. Propterea responsio, quam alii suggerunt adhibendam dicendo talem interrogationem esse impiam & injustam, impiumque esse eidem respondere, videtur potius augere suspicionem interrogantis sagacis, quam tollere. Et si interrogans insisteret, an audierit Confessionem illius, respondeat se audivisse; & si urgeat, an tale crimen fuerit confessus, respondeat se nihil tale audivisse: nam semper respondet ut homo, & de auditione ipsi conveniente ut homini, & non ut Christo.

* Relege quæ tradidimus *Tom. 1. Tract. V. c. unic.* §. 1. *n.* 6. *

Casus alter. IX. Confessarius, qui aliunde audivit crimen in Confessione sibi a pœnitente expositum, non idcirco potest illud majori certitudine affirmare, quam antea fecisset: proinde si de eodem loquatur, eo gradu certitudinis loqui debet, ac si illud in Confessione non audiisset; quia, ut patet, id esset uti cognitione in Confessione acquisita. Immo quamvis crimen Petri v. g. esset omnibus notum, quia illud patravit in platea, puta homicidium; non potest Confessarius in laudem ejusdem dicere, quod magno dolore, profusisque lacrimis illud sibi confessus fuerit, quia revelaret directe Confessionem, ut patet.

Casus alter. X. Si Confessarius ex Confessione notitiam acquirat, sibi imminere grave malum in vita, fama, aut bonis, debet petere a pœnitente licentiam utendi tali notitia, dumtaxat ut sibi præcavere queat occultiori modo, quo poterit; & pœnitens tenetur sub mortali illam eidem concedere: quod si pœnitens nolit, timens imprudenter revelationem Confessionis, & Confessio bona fide facta aut inchoa-

inchoata fuerit; Confessarius, quamvis illum sine absolutione dimittere debeat tanquam indispositum, non potest sibi præcavere a tali periculo, si præbeatur motivum aliis suspicandi de Confessione revelata, sed fortiter subire debet tale malum non sine ingenti merito apud Deum, & quadam quasi martyrii specie, in defensionem sigilli Sacramentalis. Posset tamen Confessarius, salvo meliori judicio, in dicto casu sibi præcavere a tali malo gravi, si nullum periculum interveniret aliis manifestandi audita in Confessione, nisi soli pœnitenti.

☞ Hinc infertur non posse Confessarium a Sacrificio abstinere, fugere &c. quando cognovit in Confessione ab aliquo criminis socio parari sibi insidias, venenum vino infusum &c. si delicti complices & participes conjicerent ab aliquo sociorum revelatum in Confessione fuisse crimen: quapropter in hunc iram converterent. ☜

XI. Suadere pœnitenti, ut complicem manifestet, ex mero motivo zeli imprudentis faciendi eidem complici correptionem, ipsum ad meliorem frugem revocandi, est illicitum; quia contra usum Ecclesiæ in administratione hujus Sacramenti. Immo noviter prohibitum fuit sub gravi præcepto a Bened. XIV. in Const. data 7. Julii 1745. quæ incipit *Suprema &c.* Si autem pœnitens id sponte faciat, prudenter judicans melius consulere animæ suæ, & felicius sibi præcavere ab iterum prolabendo, si a Confessario nomine ipsius pœnitentis complex moneatur, id poterit acceptari a Confessario. Sed prudentius aget, si hortetur pœnitentem, ut id sibi manifestet extra Confessionem, promittendo illi cum juramento se perpetuum silentium cum aliis servaturum; sic enim se gerendo tollit a complice omnem suspicionem violati sigilli, dicendo eidem, quod Titius vel Titia ipsum rogavit extra Confessionem, ut illum moneat &c. *Casus alter.*

* Vide Const. S. P. Bened. XIV. *huic num. adjectas* in Majori Opere. *

XII. Nedum Confessarius tenetur sigillo præfato, verum etiam omnes illi, qui vel mediate vel immediate, vel licite vel illicite assequuntur ex Confessione notitiam rei sub sigillo Confessionis comprehensæ. Hinc tenetur sigillo Confessarius fictus, qui talis non est, & talis a pœnitente esse putatur; item illi, qui vel casu, vel data opera, quod est gravissimum, audiunt aliquid in Confessione prolatum; item Superior concedens facultatem absolutionis a casu reservato; item interpres, quo mediante aliquis confitetur; item consiliarius circa aliquem casum in Confessione explicandum, vel alio modo adjuvans pœnitentem, ut congrue talia peccata exponat; item consultor, qui a Confessario aditur de licentia pœnitentis, significando personam pœnitentis; item legens char- *Alii etiam præter Confessarium tenentur dicto sigillo.*

chartam, in qua descripta erant peccata pœnitentis, etiamsi casu illam inveniat, & sciat cujus sit, quam legendo, etiam graviter peccat: item omnes illi qui notitiam receperunt ab aliquo, qui tenebantur sigillo, sive licite sive illicite talem notitiam acquisierint. Hæc omnia sunt respective aut communia, aut probabiliora, quippe quæ faveant Sacramento & pœnitenti, & fundantur in illa gravissima ratione non reddendi Sacramentum odiosum, & non deterrendi fideles ab ejusdem frequentia.

☞ Confessarius nunquam de auditis in Confessione loquatur, potissimum coram Sæcularibus, qui sæpe scandalum patiuntur. Communicaturus infirmum, ut monet P. Concina *loc. cit. n.* 27. non interroget Confessarium, num absolverit, ne periculo violandi sigillum ipsum exponat, sed an audierit illius Confessionem. ☜

✠ Confessarius vero interrogatus a Parocho, num pœnitentem, cui Viaticum ministrare debet, absolverit, imprudenti petitioni respondeat se Confessarii munus implevisse, quamvis revera absolverit. ✠

§. XI. *De Obligatione Pœnitentis respectu Confessarii.*

Obligatio pœnitentis denunciandi Confessarium.

I. Ex Bulla 34. Greg. XV. tenetur pœnitens sub mortali denunciare locorum Ordinariis aut Inquisitoribus contra hæreticam pravitatem Confessarios, qui ipsas personas pœnitentes *Ad inhonesta sive inter se, sive cum aliis quomodolibet perpetranda in actu Sacramentali Confessionis, sive antea, sive post immediate, seu occasione, vel prætextu Confessionis hujusmodi, etiam ipsa Confessione non secuta, sive extra occasionem Confessionis, in confessionario; aut in loco quocumque, ubi Confessiones Sacramentaliter audiuntur, seu ad Confessionem audiendam electo, simulantes ibidem Confessiones audire, sollicitare, vel procurare tentaverint, aut cum eis illicitos & inhonestos sermones, aut tractatus habuerint.*

Explicatur obligatio.

II. Hinc incurret hoc sollicitandi crimen etiam ille, qui sollicitat personam ficte infirmam in domo sæculari, quæ fingit apud domesticos se velle confiteri, juxta omnes; nam Bulla dicit etiam *prætextu Confessionis*. Immo juxta plures, etiamsi persona pœnitens in quolibet recensitorum casuum prima tentet Confessarium, & ipse ostendat se assentiri.

Explicatur modus illam exequendi.

III. Quando igitur posterior Confessarius intelligit a pœnitente, sive fœmina, sive mare se fuisse tentatum, aut tentatam ab anteriori aliquo Confessario; tenetur Confessarius posterior sub mortali obligare ipsam personam sollicitatam aliquo ex dictis modis, ut denunciet Confessarium illum Ordinario aut Inquisitori in illa

D:œ-

Diœcesi, neque illam potest absolvere, nisi denunciationem ad effectum perduxerit, aut saltem se quamprimum delaturam promittat, ut constat ex Constit. Bened. XIV. a nobis §. 6. cit. Quod si persona sollicitata sit moraliter impotens ad personaliter accedendum ad Ordinarium, vel Inquisitorem; debet id agere per epistolam, quin manifestet suum peccatum, si consenserit, significando in eadem nomen & cognomen Confessarii, si illud sciat; sin autem, Ecclesiam & confessionale, in quo id egit, & si recordetur, qua die, & circiter hora: debet autem signare subscriptionem Epistolæ proprio nomine & cognomine, denotando ubi moretur; abstinendo, ut dixi, a suo peccato manifestando, sed ita exponat attentationem sollicitantis, ut se indemnem servet. Immo si velit ipsa, & Confessarius posterior velit acceptare, potest huic committere suas vices: si autem & in aliquo casu necesse foret suum manifestare delictum, teneretur nihilominus illud manifestare, quia bonum commune Sacramenti, ejusdemque religiosa administratio, & impiorum ministrorum amotio, atque punitio prævalere debent suo aliquali damno; dixi aliquali damno, quia Ordinarius, & Inquisitor perpetuo sigillo tenentur obsignare peccatum denunciantis: in hoc tamen casu opportunius erit, ut Confessarius ejus vices charitative obeat.

* Lege quæ huic num. addita sunt in Majori Opere. *

Duæ theses damnatæ.

IV. Circa hanc materiam notandæ sunt duæ theses damnatæ ab Alex. VII. quarum prima est sub num. 6. *Confessarius, qui in Sacramentali Confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione, ac proinde non est denunciandus*: secunda sub. num. 7. *Modus evadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante; hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi*. In primo igitur casu tenetur pœnitens illum denunciare: & in secundo non declinat Confessarius obligationem monendi pœnitentem, ut ipsum denunciet; sed potest ipse prævenire, spontanee comparendo ante judicem, & veniam petendo. Contra personas autem, quæ innocentes Sacerdotes de crimine sollicitationis accusare audent, ita animadvertit laudatus Pontif. Ben. XIV. *Quæcumque persona, quæ tam execrabili flagitio se inquinaverit, vel per seipsam innocentes Confessarios calumniando vel scelestè procurando, ut id ab aliis fiat; a quocumque Sacerdote quovis privilegio, auctoritate, aut dignitate munito, præterquam a Nobis, nostrisque successoribus, nisi in fine vitæ, & excepto mortis articulo, spe absolutionis obtinendæ, quam nobis & successoribus prædictis reservamus, perpetuo careat*.

* Videnda sunt etiam quæ scitu digna adjecta sunt huic num. in Majori Opere. *

§ X.

§. X. *De Casuum Reservatione.*

Quid sit reservatio, & quis reservare possit?

I. Reservatio est ademptio facultatis absolvendi a quibusdam determinatis peccatis, relicta potestate absolvendi ab aliis. Reservare peccata non absolvenda primo potest Pontifex in tota Ecclesia Catholica, secundo Episcopus in sua Diœcesi.

Quinam incurrant in reservationem?

II. Communior & probabilior docet, etiam impuberes reservationem incurrere. Ignorantia autem, quamvis invincibilis, reservationis simplicis non excusat a reservatione incurrenda. Hinc non est admittenda quorumdam scriptorum opinio, dicentium pro prima vice posse absolvi ignorantem reservationem. Dixi reservationis simplicis; nam de reservatione illa, quæ est adnexa censuræ, & quæ peccatum reservat ratione censuræ adnexæ, aliter dicetur suo loco.

Peccata quæ non reservantur.

III. Peccata dumtaxat venialia in aliqua specie, quamvis absolute loquendo reservari possint, non tamen expedit reservari; quippe quod reservatio evaderet inutilis, cum possit quis abstinere avenialium Confessione. Peccata igitur, quæ prudenter & communiter reservationi subjiciuntur, sunt mortalia externa, & quidem ex gravioribus & perniciosioribus respective ad loca & Diœceses, a quibus fideles arceantur, reservationis metu.

Peccata reservabilia.

Notanda, ut reservatio incurratur.

IV. Circa hoc notandum est primo ex communi, quod peccatum, ut reservationi obnoxium sit, debet esse consummatum, nisi aliter in statuto exprimatur: propterea, ubi est reservatum v. gr. adulterium, quamvis aliquis accedat ad conjugatam alienam animo adulterium perpetrandi, & cum illa plura turpia committat, nisi tamen illam cognoscat per copulam consummatam intra vas naturale; non censetur adulterium reservatum: & sic de aliis. Notandum secundo ex communi, actum externum debere esse in se ipso mortalem; si enim non sit nisi venialiter malus, quamvis prodeat ex animo & intentione mortaliter mala, non censetur reservatus: unde v. gr. ubi reservatur quodcumque attentatum impudicum cum pœnitente extra Confessionem, & verbum aliquod eidem dicatur, quod in se sit tantum & certe quid veniale, quamvis animo impudicissimo dicatur, non incurritur reservatio. Notandum tertio, quod ut incurratur reservatio, peccatum debet esse certum: unde quando quis vere dubitat dubio facti, an commiserit illud peccatum; tunc juxta multos, & quidem rationabiliter, non est reservatum: cum enim reservatio sit odiosa, non est applicanda, nisi peccatis certo talibus; nisi tamen tales extarent conjecturæ, quæ ostenderent fuisse commissum: puta, si jurans falsum in judicio dubitaret, an delibera-

Quid in casu dubio?

te

re juraverit, quia proferens juramentum in tali circumstantia censetur deliberate agere. Si autem sit dubium juris, nempe an talis actio comprehendatur in reservatione; tunc juxta probabiliorem nequit absolvi absque licentia. Si demum sermo sit de casibus reservatis Sedi Apostolicæ, jam prohibuit Clemens VIII. omnibus Confessariis etiam privilegiatis, ne quis eorum sub prætextu privilegiorum ab ullo ex casibus clare vel dubie quomodocumque Sedi Apostolicæ reservatis vel reservandis absolvat.

* Vide quæ addita reperiuntur huic n. in Majori Opere.

☞ Quando casus reservatur effectu secuto, ut procuratio abortus, homicidium &c. si effectus non sequatur, casus non est reservatus. Quid autem si quis venenum mortiferum propinet, vulneretve lethaliter hominem, & antequam effectus sequatur, delinquens confiteatur? Tum casum non esse reservatum communiter adfirmant. Quare tum valide absolvitur; dummodo Confessarius obliget ipsum, ut si effectus sequitur, se præsentet ad Tribunal Superioris pro absolutione a reservatione. Alioquin omnes procurantes abortum per propinationem veneni possent frustraneam reddere reservationem, statim post datum venenum confitendo peccatum. Quare mihi probabilius & tutius est, ait P. Concina *tom.* 9. *lib.* 2. *dissert.* 2. *c.* 6. §. 1. *n.* 13. ut ejusmodi delinquentes, effectu secuto, iterum confiteantur illis Confessariis, qui valent a reservatis absolvere. ☜

✠ Animadvertendum præterea est, quod quando quis absolvitur a peccato dubio ab inferiori Sacerdote, si postea deprehendat esse certum, tenetur adire Confessarium potestate præditum absolvendi a reservatis, quidquid in oppositum sentiant nonnulli. ✠

Casus reservandi a Regularibus.

V. Idem Clemens VIII. in Constit. 26. Maii 1593. præscripsit Superioribus Regularibus undecim casus, quos, si velint, sibi reservare possunt. I. *Apostasia a Religione, etiam habitu retento.* II. *Nocturna & furtiva a Monasterio egressio.* III. *Veneficia, incantationes, & sortilegia.* IV. *Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale.* V. *Furtum notabile de rebus Monasterii.* VI. *Lapsus carnis voluntarius opere consummatus.* VII. *Juramentum falsum in judicio legitimo.* VIII. *Procuratio, auxilium, vel consilium ad abortum fœtus animati, etiam effectu non secuto* (hoc enim secuto, incurritur etiam excommunicatio, & irregularitas ob delictum homicidii voluntarii). IX. *Falsificatio manus, vel sigilli Officialium Monasterii.* X. *Occisio, aut vulneratio, seu gravis percussio cujuscumque personæ.* XI. *Malitiosum impedimentum, aut retardatio, aut aperitio litterarum a Superioribus ad infe-*

inferiores, *& ab inferioribus ad Superiores*. Deinde subjungit Pontifex: *Si quod aliud peccatum grave pro Religionis conservatione, aut pro conscientiæ puritate reservandum videbitur, id non aliter fiat, quam Generalis Capituli in toto ordine, aut Provincialis in Provincia matura discussione, & consensu . . . . Superiores in singulis domibus deputent duosvel quattuor Confessarios pro subditorum numero majori vel minori, iique sint docti, prudentes, & charitate præditi, qui a non reservatis eos absolvant, & quibus etiam reservatorum absolutio committatur, quando casus occurrerit, in quo eam debere committi ipse in primis Confessarius judicaverit*. Nullus igitur Superiorum Regularium reservare potest alios casus, præter recensitos a Clemente, vel præter illos, quos Capitulum Generale vel Provinciale respective reservaverit: unde neque potest Superior aliquis magis restringere reservationem, quam restricta fuerit a Capitulo. Non tamen videtur dubitationi obnoxium, quod possit Capitulum Generale vel Provinciale respective reservare aliquem casum, non pro toto Ordine, aut tota Provincia, sed pro talibus dumtaxat Conventibus; qui enim potest pro toto, cur non poterit pro parte? Et præcipue cum Clementis verba non obstent.

Notandum circa modo dicta.

VI. Monet Card. de Lugo disp. 20. sect. 4. n. 43. quod si Capitulum reservasset aliquem eorum casuum Superioribus localibus, non posset Prælatus Generalis aut Provincialis adimere iis Superioribus localibus facultatem delegandi aliquos Confessarios sui Conventus pro tali casu.

Dubium resolvitur.

VII. Longe probabilis est Prælatos Regulares non posse præcipere sub excommunicatione sibi reservata aliquem alium casum præter recensitos in decreto Clementis; idque principaliter ex Sacr. Congr. declaratione 7. Julii 1617.

Aliud dubium resolvitur.

VIII. Probabilius item est, quod quando in Religione reservatur inobedientia lethalis, ad incurrendam reservationem non requiratur rem præceptam fuisse sub præcepto formali, dummodo subditus ex modo deobediendi graviter delinquat; puta contemnendo Superioris auctoritatem, aut expresse dicendo: Nolo obedire. Immo Cardinalis de Lugo disp. 20. de pœnit. sect. 4. n. 54. rationabiliter extendit, etiamsi contemnatur vox Superioris in suo Vicario aut referente illam, & Subditus talia agat aut dicat, ut revera Superioris vocem mediatam respiciat.

§. XI. *De Facultate absolvendi a reservatis.*

Potest reservans,

I. Non est ambigendum, quod tam reservans, quam ipsius in jurisdictione Superior habeant potestatem ordinariam

nariam absolvendi a reservatis: unde nedum Episcopus reservans in sua Diœcesi, verum etiam Summus Pontifex in illa Diœcesi ea gaudet facultate, quam identidem manifestat in Jubilæis, dum impertit Confessariis facultatem absolvendi a reservatis in Diœcesibus Episcoporum. Consulto dixi, qui sit in Jurisdictione Superior; nam quamvis Archiepiscopus, vel Patriarcha sit suis suffraganeis Episcopis superior, non tamen talis est in Jurisdictione ordinaria, nisi in duobus casibus, nempe tempore visitationis, & dum ab Episcopi suffraganei judicio appellatur ad ipsum, ut Superiorem; in his enim duobus casibus, cum sit & agat ut Superior in Jurisdictione, potest absolvere; aliter non potest, quia Jurisdictione ordinaria non gaudet in Diœcesibus suffraganeorum.

& ipsius Superior in Jurisdictione.

Quid si Episcopus incidat in casum a se, vel Pontifici reservatum?

II. Si Episcopus incidat in casum aliquem ex sibi reservatis, jam patet, quod potest a Confessario, quem elegerit, absolvi. Si vero incidat in aliquem casum Pontifici reservatum, dicunt Auctores, quod si casus sit ex illis, a quibus potest ipse alios absolvere, quod possit Confessario suo dare facultatem, ut etiam ipse absolvatur. Si autem sit casus, circa quem caret facultate respectu aliorum, caret eadem etiam respectu sui.

Quid si Vicarius Generalis incidat?

III. Vicarius Generalis Episcopi in sua Diœcesi habens facultatem absolvendi a casibus in Diœcesi reservatis, gaudet eodem privilegio erga seipsum, ut docet communior contra Graffium & quosdam alios dicentes talem non esse voluntatem Episcopi; & verum asserent, si Episcopus ita declarasset.

Superior non potest Sacramentaliter absolvere a solis reservatis.

IV. Superior, si sacramentaliter audiat innodatum reservatis, tenetur totam ejus Confessionem audire, neque potest, absque gravi Sacrilegio, audire & sacramentaliter absolvere a solis reservatis, si pœnitens habeat alia mortalia non reservata exponenda, ita postulante integritate Confessionis: pœnitens tamen ille posset ab alio quolibet Confessario integre audiri, & absolvi; quia reservatio esset jam sublata.

Facultas competens Episcopis circa absolutionem ab hæresi.

V. Episcopis tamquam specialiter delegatis a Summo Pontifice competit facultas delegata absolvendi ab excommunicatione pro foro externo in casu, quo aliquis notorius hæreticus hæresim abjuret, & ad Ecclesiæ gremium revertatur: ita cum pluribus Reinffenstuel in lib. 5. decret. tit. 7. de hæret. §. 7. n. 369. & hæc absolutio ab excommunicatione in hoc casu ab Episcopo impertita hæretico abjuranti, juvat etiam pro foro interno; ita ut sic absolutus possit deinde a quovis Confessario absolvi.

☞ Lege S. P. Bened. XIV. *De Syn. Diœces. lib. 9. c. 4. n. 3.* ☜

Quid possit Episco-

VI. Item impeditus vel in perpetuum vel ad longum tempus adire per se Apostolicam Sedem, potest ab

ius in aliis occasionibus? Episcopo absolvi tam ab hæresi, quam ab aliis criminibus Summo Pontifici reservatis. Ratio est, quia hujusmodi impedimentum vel perpetuum vel ad longum tempus relinqueret in periculo decedendi sine absolutione, ut patet; & proinde reservatio cederet in destructionem, non in ædificationem. In hoc autem casu debet Episcopus absolvens petere juramentum ab eo, qui absolvitur, ut cessante impedimento adeat Pontificem vel ejus Legatum, ad audiendum Pontificis vel Legati mandatum, prout jura statuunt. Hinc apparet, quod si impedimentum obstet dumtaxat, ne adeatur Pontifex, possit autem adiri Legatus, tenebitur quis ad hunc accedere, non ad Episcopum, nisi forte Episcopus haberet speciale privilegium a Pontifice absolvendi a præfatis casibus; quia tunc posset immediate adire ipsum.

Qualia sint hæc impedimenta? VII. Hujusmodi autem impedimenta usque ad septemdecim a Sylvestro recensentur. Primum est status Regularis, qui vagari non permittit, nisi tamen excessus esset admodum enormis. Secundum est articulus mortis. Tertium est status muliebris, qui plura involvit inconvenientia, si diu iter habere permittatur. Quartum est gravis inimicitia capitalis, ex qua prudenter timetur mortem posse imminere. Quintum est ætas puerilis. Sextum est senectus. Septimum est infirmitas longa. Octavum est debilitas ejus, qui iter facere nequit. Nonum est casus percussionis Clerici, dum volens arcere turbam Clericum fortuito percussit, tamen culpabiliter. Decimum est casus percutientis Clericum sub prætextu sui officii, nisi tamen graviter vulneraverit. Undecimum est complexio nimis delicata, quæ sustinere non possit laborem itineris. Duodecimum est paupertas ejus, qui ob nimiam inopiam nequit Romam adire. Decimum tertium est Socialitas Clericorum, qui sub eodem tecto socialiter vivunt, & se invicem percusserunt, nisi forte atrocitas percussionis pœnam graviorem mereatur. Decimum quartum est casus illius, qui non est sui juris, sed est alteri subjectus, ut mancipium, filiusfamilias. Decimum quintum est casus illius, de quo publica fama est quod Clericum percusserit; nam hic ad arbitrium Episcopi vel debet se purgare, si neget, vel ab Episcopo ad cautelam absolvi. Decimum sextum est percussio levis, quamvis sit peccatum mortale. Decimum septimum comprehendit alias justas excusationes, quæ judicio prudentum extare possunt, ut impediatur accessus ad Pontificem.

An impeditus teneatur ad aliquid aliud? VIII. Multi docent, quod impeditus personaliter accedere ad S. Sedem, neque teneatur mittere procuratorem, neque scribere ad Sac. Pœnitentiariam ad obtinendam facultatem, ut absolvatur. Rationem afferunt, quia jura

jura ad id non obligant. Ut verum fatear, circa missionem Procuratoris non dissentior: Circa vero missionem Epistolæ, nisi nimia distantia ab Urbe, aut periculum grave in mora interveniant, non acquiesco: putarem dirigendam esse Epistolam ad Sac. Pœnit., ut pluries & ego feci, & faciendum existimo in Regionibus, quæ nimis non distant ab Urbe, nisi forte adiri possit Legatus Pontificis.

IX. Potestatem, quam habet Episcopus super reservatis Pontifici in casu impedimenti, potest ipse delegare alteri Confessario vel generaliter, qualem delegat Vicario suo Generali, vel specialiter, dum eam delegat alicui Confessario particulari; quia hujusmodi potestas in casu impedimenti convenit Episcopo de jure ordinario & ex vi sui muneris pastoralis, potestas autem conveniens de jure ordinario potest delegari.

Potestas Episcopi in casu impedimenti potest delegari.

X. Quando in Bullis Jubilæi conceditur Confessariis facultas absolvendi ab omnibus casibus reservatis Pontifici, non conceditur facultas circa hæresim, nisi distincte & specialiter exprimatur. Ita pluries declaravit Sac. Congr. & præcipue sub Alex. VII. 15. Maii 1654.

In facultate concessa per Jubilæum non comprehenditur hæresis.

XI. In articulo mortis quis constitutus, gravatus reservatis etiam Pontifici, etiam crimine hæresis, si præsto haberi nequeat Episcopus, aut ejus Vicarius, aut Parochus, aut Sacerdos approbatus, aut simplex Sacerdos nulla censura irretitus; etiam simplex Sacerdos, quamvis censura detentus, potest absolvere in dicto periculo constitutum *a quibusvis peccatis & censuris*, ut loquitur Conc. Trid. sess. 14. c. 7. in decr. de reform. & quamvis dicat quod id possint *omnes Sacerdotes*, non tamen excluditur præfatus ordo servandus, si casus sint reservati; vel si tales non sint, quod præferatur approbatus non approbato, & immunis a censuris, eisdem detento; quia est minister necessitatis, quæ necessitas non occurrit, dum habilior haberi potest. Idem dicendum esse docet Barbosa Alleg. 25. n. 81. cum plurimis etiam in casu prudentis periculi mortis. Notandum vero, quod si pœnitens absolvendus habeat casus reservatos, nulla censura affectos, si ab eo periculo evaserit, non tenetur se præsentare Superiori. Si autem sit absolvendus a reservatis affectis censura, vel a sola censura; tenetur, si evaserit, se præsentare Superiori ad audiendum verbum illius: & circa hoc est ab eodem exigendum juramentum de Superiore respective adeundo, quam primum poterit, antequam absolvatur, sub pœna reincidendi in eamdem censuram, ob novam inobedientiam. Item, antequam absolvatur, exigendum est etiam juramentum de satisfaciendo parte læsa, si quæ læsa fuerit, quam primum poterit. Notandum, quod in dicto casu non tollitur suspensio;

Quid in articulo mortis?

quæ remanet, & suo tempore, si evaserit, ab habente auctoritatem tollenda.

✠ Vide infra §. XIII. n. 1. ✠

§. XII. *De Facultate Regularium super casibus reservatis.*

Quid possint erga suos subditos? I. Prælati Regulares, nempe Generales & Provinciales possunt absolvere suos subditos ab omnibus casibus, a quibus possunt Episcopi de jure communi absolvere subditos suæ Diœcesis: ita communis omnium Doctorum, fundata in Constitutione 132. S. Pii V. in qua Priori Conventuali & Prælatis Superioribus Ord. Præd. (ne sint deterioris conditionis, quam Sæculares) conceditur eadem facultas absolvendi & dispensandi suos subditos, quam habent Episcopi in Clericos & Laicos suæ Diœcesis: unde sicut Episcopus Diœcesanos suos impeditos adire Pontificem, vel Legatum, potest absolvere a casibus indicatis in §. anteced. similiter Prælati Regulares possunt absolvere subditos suos, quippe qui sint inter impeditos, ab omnibus casibus Papæ reservatis, exceptis hæreticis relapsis, schismaticis, litteras Apostolicas falsificantibus, deferentibus prohibita ad partes infidelium, & conspirantibus in Rom. Pontificem: quam potestatem, utpote ordinariam, possunt aliis delegare. Videatur P. Angelus a Lantusca in Theatro Regularium verbo Absolutio n. 5.

* Videantur quæ in Majori Opere subdit Auctor eodem num. & quæ eidem addita fuere. *

Quid quoad casus Episcopo reservatos? II. Regulares absolvere non possunt Sæculares a casibus Episcopo reservatis; nam Alex. VII. reprobavit thesim n. 12. quæ dicebat, quod *Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopo reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.* Quod etiam deinde vetuit Clemens X. in Const. quæ incipit *Superna*: & quamvis aliqui dicant thesim damnatam intelligendam esse de reservatis ab Episcopo in tabella, non tamen de illis eidem reservatis a jure, quales sunt abortus, & percussio non enormis Clerici; nihilominus communius & probabilius in prohibitione comprehenduntur etiam isti. Similiter neque ab excommunicatione nominatim ab Episcopo inflicta ex Decreto Pauli V. die 7. Jan. 1617. neque a quocumque delicto ad Tribunal Ordinarii delato, quamvis in tabella non descripto, neque a casibus, qui dicuntur a jure Episcopo reservati, ut jam innuimus. Et si privilegiorum prætextu a casibus Episcopo reservatis absolvere præsumant, incidunt in excommunicationem Papæ reservatam, ex Decr. Clem. VIII. anni 1601. die 9. Jan-

9. Januarii. Et nota, quod pœnitens habens reservatos in sua Diœcesi, si extra Diœcesim confiteatur, in qua non sunt reservati, valide & licite absolvitur; dummodo non egerit in fraudem, quæ nemini suffragari debet, ad eludendam Superioris auctoritatem.

III. Prælati Regulares non possunt absolvere Sæculares in foro conscientiæ ab hæresi occulta, neque ab excommunicatione propter eam incursa. Ita decrevit Alex. VII. in reprobatione thesis 4. quæ dicebat: *Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscunque Sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa*. *Non possunt absolvere Sæculares ab hæresi occulta.*

☞ Circa vero facultatem Confessariorum Regularium absolvendi Sæculares ab aliis casibus Summo Pontifici reservatis plura habet Auctor eodem §. quæ de industria prætermittimus, & apud ipsum videnda relinquimus. Neque enim compendii brevitas sinit, ut omnia accurate expendamus & promamus. ☜

§. XII. *De Facultate aliorum Confessariorum in reservata*.

I. Quid cæteri Confessarii possint in articulo mortis, & qualiter se gerere debeant circa reservata, jam explicuimus in §. XI. n. 11. Hic dumtaxat addendum, quod quamquam Concilium dicat posse *omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes* in articulo mortis absolvere, hæc potestas denegatur Sacerdoti excommunicato vitando, sive non tolerato, aut hæretico, aut schismatico; & hoc dico ob auctoritatem Illustrissimi, doctissimi, & piissimi Prosperi Fagnani, qui in capite *Non est vobis* de Sponsalibus clare testatur, & Sacr. Congr. ita declarasse verba citata ejusdem Concilii. *Neque Sacerdos excommunicatus vitandus, neque hæreticus, nec schismaticus absolvere possunt in articulo mortis.*

* Equidem Illustrissimus Canonum Professor, atque interpres Prosper Fagnanus *in cap. Non est vobis de Sponsalibus* per totum defendit moribundum in articulo mortis constitutum nec licite nec valide absolvi posse a Sacerdote excommunicato vitando, seu degradato, aut hæretico. At alii, quorum longum texit catalogum P. Lucius Ferraris in *sua Bibliotheca Tom. 5. V. Moribundus n.* 33. contrariam opinionem absolute propugnant, videlicet posse pœnitentem in articulo mortis in defectu alterius Sacerdotis habilis licite & valide absolvi a Sacerdote excommunicato vitando, seu degradato, aut hæretico. Vide quæ ad rem hanc in Majori Opere addita reperiuntur. *

✠ Cl. Sylvius *Tom. 5. Opusc. 7.* tres habet Theologicas de *Absolutione Moribundi* Orationes, quas te legisse non pœnitebit. ✠

Quid de absolutione data pœnitenti oblito reservatorum; aut a Confessario non advertente illa esse reservata?

II. In duobus tantum casibus Confessarius non habens potestatem in reservata ab eisdem indirecte & per accidens absolvit. Primo, quando pœnitens oblivione innoxia obliviscitur confiteri peccatum reservatum. Secundo, quando illud reapse Confessario exponit, & Confessarius inculpate non advertit illud esse reservatum, & pœnitentem absolvit: & est communis, quam docuit S. Carolus Borromæus in sua Diœcesi. Remedium tamen adhibeantl, quando fieri poterit, nempe pœnitens illud confitendo, quando recordabitur; Confessarius autem, redeunte pœnitente, illum moneat &c.

Quid de confitente habenti facultatem, sed obliviscente eidem fateri reservata?

III. Quando pœnitens habens reservata, & eorum inculpate oblitus, confitetur habenti potestatem in illa; si deinde illorum reminiscatur, tenetur illa directe confiteri habenti facultatem super illis, ut docet probabilior: nec per priorem Confessionem sublata fuit reservatio, nisi in casu solius Jubilæi rite accepti. Ratio est, quia, quod possit absolvi a quocunque Confessario, est opinio dumtaxat probabilis, quæ non est in praxi tenenda contra probabiliorem & tutiorem, cum agatur de valore Sacramenti. Rationabiliter vero excipitur casus, in quo quis Jubilæum acceperit, & fateri reservata inculpate oblitus fuerit, qui deinde potest illa cuicunque confiteri; quia Pontifex tollit reservationem a Fidelibus Jubilæum lucrantibus.

Quid de exprimente eidem etiam reservata, sed confessione sacrilega?

IV. Probabilior docet, immo mihi vera, quod a confitente reservata habenti potestatem super illis, & faciente Confessionem culpabiliter nullam, non tollatur reservatio per absolutionem illam invalidam, sed teneatur repetere Confessionem habenti potestatem supra reservata. Ratio est, quia absolvens pœnitentem intendit absolvere sacramentaliter a peccatis, a quibus absolvit, nempe per absolutionem veram, & quæ non sit culpabiliter nulla; atqui in casu nostro non est Sacramentalis, utpote in Confessione culpabiliter sacrilega; ergo non habet effectum neque pro reservatione tollenda.

Quid de committente reservata in confidentiam reservationis tollendæ?

V. Committere peccatum reservatum in confidentiam facultatis obtinendæ, quamvis sit circumstantia gravis & exponenda Confessario; non impedit, quominus, obtenta facultate, absolvi possit, nisi in facultate concessa exprimatur hæc clausula, *dummodo non peccaverit in confidentiam gratiæ obtinendæ*; quia, non extante hac clausula, conceditur facultas absolute. Peccare autem in confidentiam consistit in eo, quod peccans principaliter ad peccandum incitetur ob facilitatem obtinendæ facultatis, cum alioquin a peccando solebat abstinere: hoc modo peccaret, qui occasione Jubilæi proxime venturi assentiretur crimini, quod antea repellere solebat.

Confessarius petens

VI. Confessarius petens facultatem pro casu reservato ali-

alicujus pœnitentis indeterminate, non potest illam sibi applicare; quia concedens illam præsupponit, quod communiter & ordinarie evenit, nempe quod dum a Confessariis petitur, petatur pro aliis, & non pro se. *facultatem, nequit eam sibi applicare.*

VII. Quid dicendum, quando pœnitens, antequam absolvatur, reincidit in eumdem casum reservatum, pro quo petita fuit facultas? Respondeo cum distinctione, si in supplicatione expressus fuit numerus lapsuum, puta dicendo, *qui bis incestum commisit*; profecto pro tertio & quarto petenda esset nova facultas, ut patet: si autem in supplicatione facultas petita fuerit absolute, nempe *absolvendi ab incestu*, valebit etiam pro tertio &c. quia utpote concessa absolute, non est restricta ad numerum, sed ad speciem casus. *Casus incidens.*

* Semper petenda est a Confessario facultas absque ulla limitatione, ut ea in quocunque eventu uti valeat; immo, ut monet Petrus Collet *Instit. Theolog. Tom. 5. tract. de Pœnit. c. 5. q. 8.* obtinenda est generalis potestas a cæteris, qui forte in decursu Confessionis occurrent, casibus absolvendi. *

A P P E N D I X

De Indulgentiis.

§. I. *De Notione Indulgentiæ, & de Potestate illam conferendi.*

I. Indulgentia est remissio pœnæ temporalis peccatis jam quoad culpam remissis debitæ, per applicationem meritorum Christi & Sanctorum; quæ remissia fit extra Sacramentum & Sacrificium Missæ. Dividitur Indulgentia in totalem seu Plenariam, qua tota pœna peccatis debita remittitur; & in partialem, qua pœna ex parte tantum remittitur. Hæc partialis ita intelligitur, puta indulgentia centum annorum, quæ rite suscepta demit in foro Dei de debitis, quantum demeret pœnitentia canonica, si per centum annos quis illam decurrisset. *Notio, & divisio Indulgentiæ.*

II. Potestas concedendi Indulgentias respectu universæ Ecclesiæ residet in solo Summo Pontifice; & ideo illas concedere potest eo gradu, eaque mensura, quæ sibi in Domino videbitur. Archiepiscopi in tota sua Provincia, & Episcopi in sua Diœcesi, jure communi ex decretis Pontificum proficiscente, possunt concedere dumtaxat indulgentias unius anni in Dedicatione Ecclesiæ, & in anniversario Dedicationis, ex alia autem causa solum quadraginta dierum: ita ex Concil. Lateranensi 4. cap. 62. Cardinales, qui non sunt Episcopi, possunt ex concessio- *Potestas concedendi Indulgentias.*

cessione saltem tacita Pontificis, concedere Indulgentias tantummodo centum dierum. Potestas concedendi Indulgentias non est Ordinis, sed jurisdictionis, & idcirco Indulgentiæ concedi non possunt nisi subditis.

☞ Est in Ecclesia Thesaurus, cujus bonorum dispensatio illi credita est. Thesauros autem iste non aliud est, quam valor satisfactionum Christi, quæ superabundantes & infinitæ fuerunt, & etiam Martyrum & aliorum Sanctorum, qui ad expiationem propriorum peccatorum necessarius eis non fuit, manens in conspectu Dei. Hic est, quem Tridentinum sess. 21. c. 9. vocat *Cœlestem Thesaurum*, & de quo Clemens in Extravag. *Unigenitus* dicit Christum superabundanti passione sua infinitum Thesaurum Ecclesiæ militanti reliquisse. Non jungimos autem merita Sanctorum meritis Christi, ut eis aliquid conferant, sed ut ab illis totum valorem & vim ad satisfaciendum pro se & pro aliis accipiant; nempe, ut docet Tridentinum sess. 14. c. 8. passiones Sanctorum totum id quod valent ad satisfaciendum pro fidelium pœnis non aliunde habent, quam per Christum Jesum. Legatur Em. Gottus *Tract. de Indulg. q. 3. dub.* 1. §. 3. & 4. Indulgentiæ igitur nituntur meritis & satisfactionibus Christi & Sanctorum, quibus Thesaurus Ecclesiæ constat. ☜

§. II. *De requisitis ad acquirendas Indulgentias pro viventibus.*

Quid requiritur pro Indulgentiis viventibus concessis? & primo status gratiæ.

I. Ad acquirendas Indulgentias viventibus concessas requiritur status gratiæ, saltem quando ponitur ultimum opus a Bulla pro acquirenda Indulgentia præscriptum; quia personæ inimicæ Divinæ Majestati nulla fit remissio pœnæ: cum enim pœnæ æternæ reatui obnoxia sit, indigna prorsus est, cui remittatur ulla pœna temporalis. Ut igitur vivens Indulgentiam acquirat, nisi in Bulla præscribatur inter alia opera etiam Confessio Sacramentalis, requiretur quod saltem per contritionem perfectam de statu peccati in statu gratiæ se constituat.

Saltem dum ponitur ultimum opus præscriptum.

II. Consulto dixi, saltem dum ponitur ultimum opus præscriptum; quia tunc tantummodo applicatur Indulgentia. Dixi saltem; quia non sine gravi motivo aliqui censent, quod omnia opera injuncta facienda sint in statu gratiæ: nihilominus communior saltem exigit, ut ultimum opus fiat in gratia; reliqua autem opera injuncta fieri debent, saltem sine actuali affectu ad peccatum lethale, immo animo pœnitente, atque ea intentione se transferendi ad statum gratiæ.

Opera injuncta facienda modis præscriptis.

III. Opera injuncta pro acquirenda Indulgentia fieri debent tempore, loco, & ordine, quo præscribuntur, atque integre, & dirigi ad eum finem, propter quem conce-

cedi-

ceditur Indulgentia; puta ad avertendam pestilentiam, ad pacem a Deo obtinendam, ad Deum placandum &c. quia Indulgentia non operatur effectum, nisi juxta intentionem expressam in verbis illam concedentis: eapropter quocumque modo, etiam ex ignorantia invincibili, omittatur aliquod ex injunctis & præscriptis, Indulgentia non acquiritur.

Requisita ad Plenariam consequendam.

IV. Cum itaque Indulgentia Plenaria sit plena & totalis remissio pœnæ peccatis debitæ, ut hanc quis consequatur, necesse est, ut nedum omnia sua peccata lethalia, verum etiam venialia sincere detestetur; ita ut non solum ad nullum mortale, ut supponitur, sed neque ad ullum veniale affectionem habeat, & a quolibet eorum sincere abhorreat; quandoquidem impossibile sit plenariam pœnæ remissionem consequi, si retineatur affectus etiam ad unum veniale; quia hujusmodi affectus excludit plenariam pœnæ remissionem: quinimo nonnulli graves Theologi laudati a S. Antonino 1. *p. tit.* 10. *cap.* 3. §. 3. & ab eodem approbati docent, quod ad hanc plenariam consequendam requiratur præterea sincerum propositum & sedula cura satisfaciendi Deo per opera pœnalia, Christiano homini vere dolenti congrua: & hanc opinionem præ aliis tenent doctissimi Cajetanus, & Navarrus.

* Licet igitur a Pontifice concedatur Indulgentia plenaria, ille tamen qui habet affectum actualem venialiter malum, vel sua peccata venialia non retractavit aliquo dolore universali, lucratur Indulgentiam solum partialem, seu tantum quoad pœnam illorum peccatorum venialium, quæ quoad culpam jam fuerunt remissa.*

An semper requiratur Confessio?

V. Quando in bulla concessionis indulgentiæ exprimitur, quod ea conceditur *contritis & confessis*, probabilius videtur requiri Confessionem etiam ab eo, qui alioquin sperat se esse in gratia.

* Ex concessione S. P. Clementis XIII. nunc omnes Christi fideles, qui semel saltem in hebdomada ad Sacramentum Pœnitentiæ accedere, nisi legitime impediantur, consuescunt, nullius lethalis culpæ a se post peractam ultimam Confessionem commissæ sibi conscii sunt, omnes & quascumque Indulgentias consequi possunt sine actuali Confessione, ut patet ex Decreto S. Congregationis Indulgentiis & Reliquiis præpositæ Edito *die* 9. *Decembris* 1763. Vide alia, quæ in Majori Opere præcedenti n. annexa inveniuntur. *

Quid de Oratione præscripta

VI. Quando inter opera injuncta præscribitur oratio, hæc debet fieri attente, devote, & vocaliter, neque adeo brevis, ut etiam in hac appareat actus pœnitentialis: debet item fieri intra tempus præscriptum, & in loco, seu Ecclesia præscripta, atque ea intentione, quam

habet concedens indulgentiam; quæ esse solet pro Ecclesiæ Sanctæ profectu præcipue spirituali, pro hæresum extirpatione & infidelium conversione, pro pace & concordia Christianorum Principum, & pro felicitate S. Sedis.

Quid de jejuniis, & eleemosynis injunctis? VII. Quando præscribitur jejunium, debet observari saltem ut alia Ecclesiæ jejunia, & diebus in Edicto determinatis. Quando injungitur eleemosyna, cum injungatur ut opus pœnale ponendum, debet esse talis, quæ correspondeat statui & conditioni personæ, & cujus elargitio aliquam pœnam afferat: propterea, si dives duos vel tres obolos erogaret, non videretur eleemosyna pœnalis, & idonea ad indulgentiam; quidquid aliqui nimis molliter dicant.

Quid de indulgentiis visitatione Ecclesiarum acquirendis? VIII. Indulgentiæ, quæ acquiruntur visitatione Ecclesiarum, Altarium &c. talem postulant visitationem, ut ex signis appareat illud Altare visitari, & quidem visitari prece vocali coram illo effusa, quæ non sit adeo brevis, ut visitationis nomine sit indigna, puta si recitatione unius Pater, vel Gloria Patri absolvatur; sed debet esse talis, ut prudenter censeatur Ecclesiam, aut Altare per congruas preces visitata fuisse.

§. III. *De Acquisitione Indulgentiarum pro Defunctis.*

Quomodo intelligitur Indulgentia pro Defunctis? I. Indulgentiæ, quæ in Bullis conceduntur pro defunctis, aut ut applicabiles etiam defunctis, conceduntur non per modum judicii, sed solius suffragii; quia Ecclesia super animabus, quæ ex hac vita migrarunt, non amplius judicat, sed dumtaxat offert satisfactiones illas Deo, ut, quatenus justitiæ & misericordiæ suæ libuerit, illas defunctorum animabus applicet in Purgatorio degentibus.

☞ Rem hanc illustrat Ludovicus Habertus exemplo Regis, qui ex ærario suo sumit ad solvendos captivos, quorum alii in ejus carceribus detinentur, alii in carceribus alterius Principis. In priores jurisdictionem exercet, eosque solvit propria auctoritate; posteriores vero suis solum suffragiis juvat apud Principem, si forte oblatam pro eis pecuniam velit accipere, ac liberos eos dimittere. ☜

Requisita, ut fructuose defunctis applicetur. II. Ut autem fidelis fructuose indulgentiam applicet animabus defunctorum, præter intentionem dirigendi opera illa, quibus indulgentia acquiritur, ad levamen defuncti, sicut & ipsam indulgentiam, & præter exactam injuncti operis executionem; exigitur juxta rationabiliorem opinionem, ut & applicans sit in statu gratiæ. Nihilominus, quia contraria opinio, nempe quod etiam homo peccator possit fructuose acquirere indulgentias defunctis

ctis applicandas, est eisdem defunctis favorabilis; quandoquidem multi peccatores, qui pro defunctis sunt solliciti, ab hoc pietatis opere averterentur, si ad se justificandos tenerentur, ut fructuosa fieret eorum pro defunctis sollicitudo; & quia a gravibus auctoribus hæc opinio protegitur, idcirco dicimus & nos peccatores posse defunctis fructuose indulgentias applicare, dummodo actualem affectum ad mortale non habeant; hortamurque illos, ut saltem displicentiam aliquam de suo malo statu concipiant. Et tandem sciat peccator, quod quamvis possit pro defunctis eas indulgentias applicare, quæ sunt directe pro eis ab Ecclesia concessæ; non tamen fructuose applicare potest illas, quæ pro illis indirecte sunt applicabiles, nempe quæ directe conceduntur viventibus, cum facultate tamen easdem applicandi etiam defunctis.

C A P U T V.

De Sacramento Extremæ Unctionis.

§. I. *De Institutione, Materia, Forma, & Ministro Extremæ Unctionis.*

I. Sacramentum Extremæ Unctionis fuisse a Christo institutum, & vocetenus Apostolis consignatum, dum *per dies quadraginta post resurrectionem apparens eis loquebatur de regno Dei*, quod regnum est Ecclesia, constans est & semper fuit Traditio Apostolico-Divina, & definitum fuit a Tridentino sess. 7. can. 1. Hujus Sacramenti primum Promulgatorem fuisse S. Jacobum Apostolum constat ex ejus Epistola cap. 5. Esse autem verum Sacramentum ex eo liquet, quod & fuerit a Christo institutum, & sit signum sensibile, & sit collativum gratiæ; dicit namque Jacobus de infirmo uncto, quod *si in peccatis sit, remittuntur ei*. *Ejusdem institutio.*

II. Materia remota ejusdem est oleum olivarum ab Episcopo benedictum, & quidem eo anno: propterea qui uteretur oleo non benedicto eo anno, quamvis valide, illicite tamen graviter ministraret; quia in re gravi ageret contra Ecclesiæ consuetudinem; nisi forte necessitas illum excusaret. Si autem oleo consecrato admisceatur aliud non consecratum, & hoc sit in minori quantitate, totum evadet consecratum; illicite tamen notabiliter ageretur, nisi iterum necessitas id fieri postularet. Materia proxima est unctio facienda digito pollice in forma crucis, & quidem necessitate præcepti Ecclesiæ ita fieri jubentis. *Materia ejusdem.* *Forma ejusdem, & quomodo administranda*

III. Forma ejusdem Sacramenti est: *Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi*

bi Deus quidquid deliquisti per visum &c. Amen, exprimendo semper sensum, qui ungitur, dicendo per auditum quando aures, per tactum quando manus, per odoratum quando nares, per incessum quando pedes, per ardorem libidinis quando renes inunguntur. Mulieres tamen, propter honestatem, non unguntur in renibus, unde unctio illius partis in ipsis omittitur. Sacerdotes vero, quia in palma manus semel fuerunt uncti, dum ordinationem Sacerdotalem susceperunt, ideo non unguntur in palma, sed in exteriori parte manus. Exprimitur autem forma modo deprecativo, tum quia ita docemur a S. Jacobo, & *orent super eum*, tum quia, ut ait S. Th. in 4 dist. 23. q. 1. a. 4. q. 2. *infirmus indiget aliorum deprecatione*: & propterea, si quis eam proferret modo indicativo, nedum graviter peccaret, verum etiam, juxta communiorem, invalide ageret. In casu quo non vacet singulos inungere sensus, quia infirmus jam moritur, possunt ita uniri omnes formæ, uncta una parte corporis, quæ pluribus æquipolleat, pura fronte, dicendo: *Per istam sanctam unctionem, & suam &c. indulgeat tibi Deus quidquid per visum, auditum, odoratum, gustum, tactum, gressum, & renes deliquisti*.

* Accurate attendenda sunt, quæ ex Benedicto XIV. *De Synodo Diœcesana lib. 8. cap. 3. n. 2.* huic num. adjecimus in Majori Opere.

✠ Quænam vero verba in forma, quæ adhibetur in unctione cujuscumque sensus sint omnino essentialia, difficultas est, quæ in nova majoris Operis Editione ad examen vocabitur, & resolvetur. ✠

Minister hujus Sacramenti. IV. A Tridentino sess. 14. can. 4. de fide docemur ministrum hujus Sacramenti esse solum Sacerdotem pro valido, pro licito autem esse Parochum vel simplicem Sacerdotem de illius licentia. Ratio primi est, quia jurisdictio non est principium hujus administrationis, sed character Sacerdotalis. Ratio secundi est, quia ad Pastorem proprie pertinet ministrare Sacramenta ex vi sui ministerii, quod a nemine usurpari debet cum illius injuria: cessat autem omnis injuria in casu necessitatis, ne infirmus decedat sine hoc Sacramento: in quo casu excusantur etiam Regulares illud Sæcularibus ministrantes, si desit alius Sacerdos; alioquin ipsi Regulares extra hunc casum in Clement. 1. de Privilegiis, excommunicantur excommunicatione Pontifici reservata, si illud administrent sine Parochi licentia.

* Clementiam ab Auctore *num. præced.* citatam, in qua Regulares ægrotum ungentes, nulla petita a Parocho venia, excommunicationi Summo Pontifici reservatæ subjiciuntur, cum tanta severitate accepere nonnulli, ut asseruerint eadem censura ipsos Regulares irretiri, si Ex-

tremam

tremam Unctionem ministrent ægroto constituto in mortis articulo, etiam dum Parochus abest. Sed jure ac merito alii ipsos refellunt, ut advertit S. P. Bened. XIV. *loc. cit. n.* 7. Etenim cum Ecclesia, urgente mortis periculo, cuilibet Sacerdoti potestatem fecerit absolvendi a quibuslibet censuris & peccatis; verosimile certe non est, quod cuipiam Sacerdoti interdixerit, ne in eodem statu ac vitæ discrimine constituto, cum Parochus abest, administret Extremam Unctionem, quæ est perfectio & complementum Pœnitentiæ, neque ad sui validitatem requirit in Ministro potestatem jurisdictionis, sicuti Sacramentum Pœnitentiæ. Quare S. Carolus Borromæus, etsi Parochorum jura studiose semper tutatus fuerit, nihilominus in Concilio Mediolan. V. *par.* 1. *Actorum Ecclesiæ Mediolanensis pag.* 223. deficiente parocho, cuilibet Sacerdoti integrum esse voluit sacro oleo injungere infirmum in mortis periculo constitutum.

* Duo adhuc supersunt observanda circa Regulares in re, qua de agimus. 1. extra casum necessitatis ipsos non posse sine licentia Episcopi vel Parochi administrare Extremam Unctionem neque Advenis, qui in eorum Conventibus infirmantur. Sic statuit *Sac. Congreg. Concil. in Menopolitana* 27. *Sept.* 1670. 2. posse autem ipsos sine ulla licentia ministrare Extremam Unctionem famulis, domesticis, & continuis commensalibus intra eorum Monasteriorum septa residentibus. Vide P. Lucium Ferraris. V. *Extremam Unctio num.* 27. & 28.

Consectarium.

V. Hinc deducitur, quod si infirmus sine Confessione decedat, teneatur Parochus, etiam cum suæ vitæ periculo, illud moribundo ministrare, puta tempore pestilentiæ; quia casu, quo esset interius dumtaxat attritus, virtute Sacramenti evadet contritus. In casu item necessitatis potest a pluribus Sacerdotibus, proferente unoquoque formam sensui, quem ungit, correspondentem, ministrari.

* Quamquam Extrema Unctio valide conferri a pluribus simul Sacerdotibus valeat, modo tamen singuli diversum infirmi sensum cum forma eidem debita inungant; usus tamen jam inde a pluribus sæculis in Latinam Ecclesiam invectus extra articulum necessitatis fert, ut unus tantummodo sacro Oleo lineat, totumque perficiat Sacramentum; cui mori citra lethalem culpam se non conformare nemo potest, quippe nemini integrum est in Sacramentis administrandis a norma recedere in Rituali præscripta. Laudabile tamen valde fuerit, si dum res sacra peragitur, plures adsistant Sacerdotes, vel saltem probi viri ob rationem, quam adducit D. Thom. *lib.* 4. *cont. Gentes cap.* 43. nempe, ut *oratio totius Ecclesiæ ad effectum hujus Sacramenti coadjuvet*. Quod autem dictum

est

eſt de Extrema Unctione per unicum Sacerdotem adminiſtranda, locum tantum habet in Eccleſia Latina, non vero in Græca, in qua mos eſt, nec a Romanis Pontificibus improbatus, ut in hoc Sacramento conferendo ſeptem Sacerdotes, vel ſaltem tres præſto ſint. Legatur S. P. Benedictus XIV. *loc. ſup. cit. cap.* 4. *n.* 5. qui etiam in Bulla, quæ incipit *Et ſi Paſtoralis*, quæque habetur *Bullarii tom.* 1. *num.* 57. ſanxit neceſſe eſſe, ut Sacerdos Græcus, qui ungit, idem & formam pronunciet *

§. II. *De Subjecto, Effectu, & Neceſſitate hujus Sacramenti.*

Conferendum eſt ſolis infirmis.

I. Hoc Sacramentum, juxta definita a Conciliis Florentino & Tridentino, conferendum eſt ſolis infirmis; ſic enim docuit Apoſtolus: *Infirmatur quis in vobis &c.* & propterea communiter a SS. Patribus appellatur oleum infirmorum. S. Thomas in Suppl. q. 42. ar. 2 docet, quod non cuilibet infirmo ſit miniſtrandum, ſed infirmo conſtituto in mortis periculo, ut juvetur & diſponatur ad Gloriæ ingreſſum: & proinde ab aliis SS. Patribus vocatur oleum exeuntium. Non tamen eſt expectandum, quod omni ſpe vitæ & ſenſibus ſit deſtitutus; cum valde proſit animæ infirmi illud ſuſcipere, dum poteſt per congruos actus interioris devotionis ad illius effectum magis ſe diſponere. Immo tenetur, quantum eſt in ſe, procurare ſtatum gratiæ, ſi eo careat, vel per Confeſſionem, ſi fieri poſſit, vel per contritionem pefectam, ſi non poſſit confiteri.

Amentibus qualiter miniſtrandum?

II. Debet igitur, ſi fieri poteſt, miniſtrari infirmo, dum eſt compos ſui. Hinc docet Angelicus l. c. a. 3. furioſis & amentibus, qui ſemper rationis uſu caruerunt, non eſſe adminiſtrandum, cum illud numquam noverint: & addit, quod ſi lucidis intervallis donentur, ſit illis infirmis eo tempore conferendum; ſi autem in infirmitate dictis lucidis priventur, nihilominus ſit eis adminiſtrandum, ſi abſque irreverentiæ periculo fieri poſſit, & maxime ſi conſtet illud eos optaviſſe, aut taliter vixiſſe, ut ſperetur illud optaturos, ſi compotes ſui eſſent.

* Lege quæ adjecimus in Majori Opere *tract.* 3. *cap.* 2. §. 3. *n.* 5. *

An peſte infectis?

III. Peſte infectis adminiſtrari poteſt, utendo aliqua virga argentea aut lignea, cujus extremitate tangatur oleum, & ſignetur infirmus, ut ait Parochiale Ruremundenſe: & peracta unctione, ſi virga ſit argentea, linteolo purgetur, & ad ſimilem uſum ſervetur; ſi vero ſit lignea, poſtquam fuerit purgata, comburatur; nam ſecundum communiorem Parochus tenetur illud miniſtra-

re

tè peste infectis cum aliquo suæ vitæ periculo, cum sit Sacramentum valde utile animæ decumbentis. Si autem Medicorum judicio valde magnum sit suæ vitæ periculum, nonnulli illum ab hoc onere eximunt, excepto casu, in quo infirmus Sacramentum Pœnitentiæ non suscepisset, ut diximus.

An Pueris?

IV. Pueris annum discretionis nondum attingentibus non est hoc Sacramentum ministrandum, ait S. Th. loc. cit. art. 4. cum respectu ipsorum nequeat verificari sensus verborum formæ, eo quod sint doli incapaces.

Effectus præcipuus hujus Sacramenti.

V. Effectus primarius hujus Sacramenti non est remissio venialium, ut expresse docuit S. Th. loc. cit. q. 8. a. 5. ad 2. Effectus ergo præcipuus Extremæ Unctionis est gratia sanctificans afferens jus ad auxilia, quibus anima infirmi corroboretur & confirmetur contra Diaboli tentationes & morbi molestias. Alter est mundare animam a reliquiis peccatorum, nempe a languore & torpore ad opera bona, nec non a pœnis peccato debitis, juxta gradum dispositionis illud suscipientis: item excitare animam ad actiones virtutum, patientiæ, resignationis &c. & ad repellendum timorem noxium, quo morituri non raro exagirantur. Alter effectus est peccatorum venialium remissio, sicut commune est aliis Sacramentis vivorum, & etiam per accidens remissio mortalium eo modo, quo explicuimus in tract. 13. cap. 1. §. 4. Alter demum effectus, & quidem secundarius & contingens, juxta ordinem Divinæ Providentiæ, est convalescere ab infirmitate, si ita expediat animæ decumbentis.

Alii effectus.

Ejus necessitas.

VI. Extremam Unctionem *non esse de necessitate salutis* docet S. Th. in suppl. q. 29. ar. 3. & 3. par. qu. 65. art. 4. illam recensens inter Sacramenta utilia & convenientia. Plerique item docent eam non esse necessariam necessitate præcepti sive Divini, sive Ecclesiastici, cum hæc præcepta nullibi legantur. Qui tamen positive nollet illam recipere, juxta omnes lethaliter peccaret tum propter scandalum, quod fidelibus daret hac positiva repulsa, tum propter virtualem contemptum in hujusmodi repulsa apparentem.

* Etsi certum sit apud omnes Sacramentum Extremæ Unctionis non esse necessarium absolute & necessitate, ut vocant, *medii*, ad salutem æternam consequendam; attamen plures gravissimi Doctores sustinent fideles periculose decumbentes jure ac præcepto tum divino, tum Ecclesiastico teneri sacram infirmorum Unctionem percipere, idque pluribus argumentis evincunt, & præcipue ostendunt relata verba S. Jacobi verum præceptum continere; quod & docet D. Thomas *in 4. dist. 17. q. 3. art. 1.* 4. Lege inter cæteros, qui hanc sententiam propugnant, Ho-

Signum exterius, Institutio Christi, & Promissio gratiæ in digna susceptione ejusdem. Ordo namque fuit a Christo institutus in Cœna, ut colligitur ex perpetua & constanti Traditione: Signum exterius apparet in manuum impositione, aliisve ex erioribus instrumentis & verbis, quæ in illius collatione exhibentur & proferuntur: & tandem Promissio gratiæ denotatur in Apostoli verbis 2. Timoth. cap. 1. & in aliis Scripturæ locis, tum 1. ad Timoth. cap. 4. tum Actor. 13.

III. Cum igitur Ordo sit Sacramentum compositum ex signis sensibilibus, nempe rebus & verbis, indicatur, quod constet materia & forma; & quod materia quidem remota sint ipsæ res, quæ traduntur; proxima vero sit ipsa rerum traditio; forma autem sint verba, quæ in singulis conferendis proferuntur. *Materia & Forma.*

IV. Ut autem omnis confusio & æquivocatio tollatur, sciendum est id, quod etiam indicavimus in tract. 13. cap. 1. §. 2. nempe quod sicuti quorumdam Sacramentorum materiam remotam præscripsit specifice Christus, puta aquam naturalem pro Baptismo, Panem triticeum pro Eucharistia; ita aliquorum specifice determinandam reliquit Ecclesiæ. Dixi specifice determinandam; nam determinatio generica, nempe quod debeat esse aliquod signum sensibile, ipse Christus instituit: hoc autem aut illud sensibile in aliquibus, ut dixi, Sacramentis ipse determinavit, in aliquibus vero Ecclesiæ determinandum reliquit, & præcipue in Sacramento Ordinis; quam profecto materiam, si ipse in specie præscripsisset, ipsa & non alia uti necesse esset. Cum autem manifeste appareat diversam esse materiam remotam Sacramenti Ordinis in Ecclesia Græca & Latina, absque eo quod Ordinatio peracta sit invalida aut illicita; recte infertur Christum illam reliquisse determinandam in specie beneplacito Ecclesiæ, dummodo ea in aliquo sensibili posita sit. Vidimus namque Græcos ordinare suos Diaconos & Sacerdotes per solam manuum impositionem & orationem, quin instrumentis ullis offerendis utantur. Vidimus quoque Ecclesiam Latinam, præter manuum impositionem & orationem, tradere etiam instrumenta, nempe pro Diaconatu librum Evangeliorum, & pro Presbyteratu tradere etiam calicem cum vino & patenam cum hostia: & exinde colligitur Ecclesiæ beneplacito relictum a Christo fuisse determinare in specie materias pro Ordinibus conferendis, & pro Græcis approbare illam, pro Latinis istam. *Doctrina scitu necessaria.*

V. Materia, quæ in Ordinationibus tangenda exhibetur ab Episcopo, debet ab ordinandis tangi tactu physico. Et hæc sententia est in praxi tenenda, quandoquidem agitur de re spectante ad valorem Sacramenti. *Quomodo tangenda materia?*

Effectus Ordinis. VI. Effectus Sacramenti Ordinis sunt duo, nempe Gratia habitualis & Character. Gratia habitualis, per se quidem secunda, seu augmentum ejusdem, per accidens autem prima, seu ut primo sanctificans, modo explicato in tract. 13. c. §. 4. Gratia ista sacramentalis Ordinis affert digne ordinato jus ad consequenda auxilia divina, ut pie, devote, & bene obeat munera Ordinis suscepti. Character est spiritualis potestas, quæ ordinato confertur, qui imprimitur in anima; de quo vide tradita loc. cit. §. 5.

§. *De Subjecto Ordinis.*

Subjectum pro valida Ordinatione. I. Subjectum validæ Ordinationis debet esse masculus, & baptizatus: & si sit adultus, debet habere intentionem saltem virtualem suscipiendi Ordinem. Ut vero quis licite ordinetur, requiruntur sequentia. Primo quod sit Confirmatus: 2. ut habeat legitimam ætatem: 3. ut habeat primam Tonsuram & Ordines anteriores, dum vult suscipere posteriores: 4. ut habeat scientiam sufficientem & reqisitam pro Ordine respective suscipiendo: 5. ut habeat Titulum, si sacrum Ordinem debet recipere: 6. ut habeat litteras Testimoniales probitaris morum: 7. ut servet interstitia præscripta, a quibus dispensare spectat ad Episcopum: 8. ut sit in statu Gratiæ: 9. quod non sit irregularis, neque ulla censura irretitus: 10. ut sit vestibus sun statui convenientibus inductus. *Requisita ad licitam Ordinis susceptionem.*

* Duo adhuc præter recensita requiruntur, ut quis licite ordinetur, videlicet 1. ut ordinetur a suo proprio Episcopo, vel alio de ejus licentia, & cum suis dimissoriis. 2. ut ordinetur debito loco & tempore. *

Observationes facienda circa Confirmationem, & ætatem. II. Circa Confirmationem, & ætatem requisitam hæc observanda occurrunt. Et primo quoad Confirmationem; quamvis, qui Ordines suscipit non confirmatus, non incurrat suspensionem, tamen graviter peccat. Quoad ætatem legitimam; qui scienter illam non observat, est ipso facto ab Ordinis suscepti excercitio suspensus, quem si advertenter exerceat, incurrit Irregularitatem: peccat prætetea mortaliter, qui ignoranter suscipit, quia ignorantia est culpabilis. Qui est suspensus ab executione Ordini suscepti, non potest. sine gravi peccato alterum suscepto majorem recipere, etiamsi ætatem ad istum requisitam attigerit; quia Ordo major virtualiter continet inferiorem, a quo exequendo jam est suspensus; unde censetur suspensus a suscipiendo majore. Hæc suspensio tolli potest ab Episcopo; non tamen cessat suspensio adveniente ætate, sed requirit absolutionem, cum sit censura.

Observanda circa III. Suscipiens Ordinem per saltum, ex gr. suscipiens Diaconatum antequam fuerit ordinatus in Subdiaconum, in-

incurrit suspensionem; & si exerceat, incurrit irregularitatem. A dicta suspensione potest Episcopo absolvere, quamvis delictum sit publicum; dummodo tamen ita ordinatus Ordinem non exercuerit, ut statuit circa hoc Synodus Trid. sess. 23. cap. 14. de Refor. Suscipiens Ordines extra tempora constituta, sine dispensatione, incurrit suspensionem ipso facto, per quam suspenditur ab exequendis Ordinibus susceptis; a qua potest per Episcopum absolvi. Ita etiam suspensionem incurrit a fortiori, qui plures Ordines Sacros suscipit eodem die sine dispensatione: sicut illam incurrit, qui eodem die suscipit minores Ordines cum Subdiaconatu absque dispensatione, incurrit inquam suspensionem ab exequendo Subdiaconatu. Requiritur autem pro collatione Ordinum Sacrorum eodem die licentia Papæ, sicut requiritur licentia Episcopi pro omnibus Minoribus. Potestas dispensandi ab interstitiis spectat ad Episcopum; qui majorem habere debet rationem utendi hac potestate, dum dispensat ab interstitiis a Minoribus ad Subdiaconatum, & a Diaconatu ad Sacerdotium, quam in reliquis Ordinationibus. Hac dispensatione uti potest etiam respectu Regularium, si motiva ab eorum Superioribus exposita in supplicatione rationabilia ipsi videantur.

Ordinationem per saltum circa tempora, & interstitia.

* De male promotis ad Ordines vide Constitutionem S. P. Benedicti XIV. quæ incipit *Pastor bonus*, quæque habetur *t. 1. Bullarii n. 95.* *

IV. Qui suscipit Ordines sine Titulo, vel cum Titulo ficto, aut ab aliis commodato, cum pacto, ut post Ordinationem restituatur, incurrit suspensionem ab executione Ordinum: immo si obtineat litteras dimissoriales, ut ordinari possit ab alio Episcopo, duas suspensiones incurrit, unam pro defectu Tituli, alteram pro dimissorialibus subreptitie obtentis; & si Ordinem exerceat, incurrit, ut dictum est, irregularitatem. Qui suscipit Ordinem cum Titulo Patrimonii vere sibi donati, & post Ordinem redonet illud cui sibi donaverat, invalide donat ex Tridentino sess. 21. cap. 2. de Refor. neque incurrit suspensionem, si alios Ordines recipiat; quia revera non caret Patrimonio, utpote invalide donato. Si autem habeat Patrimonium hypothecæ obnoxium pro debitis, revera caret titulo habili ad alimenta; unde suspensionem incurrit. Qui ordinatur Titulo Beneficii, si ipsi nondum collatum fuerit, suspensionem incurrit; si autem jam collatum fuerit, sed nondum illud adierit, cum revera habeat Titulum, illam non incurrit. Titulus, sub quo quis ordinatur, debet esse perpetuus respectu ipsius Ordinati, & qui alienari nequeat, & talis, ut congruæ sustentationi sufficere possit: & cum triplex sit Titulus, nempe aut Beneficii, aut Patrimonii, aut Paupertatis

Observanda circa Titulum.

Religosæ regularis; sequitur, quod si Beneficium aut non sit perpetuum, aut insufficiens ad sustentationem, non possit quis Ordinem licite suscipere juxta Tridentinum loco citato. In aliquibus Diœcesibus additur quidam Titulus, qui est Titulus servituris Ecclesiæ, quæ talis esse debet, ut honestam sustenationem subministret; de quo viderint Episcopi. Qui habet Beneficium insufficiens, & simul tale Patrimonium, unde sufficiens Titulus assurgere queat, licite ordinatur; sicuti licite alienare potest Patrimonium, qui certe habet bona, quibus per totam vitam honeste ali possit. Qui autem ex infortunio, aut aliqua causa inculpabili, quæ prævideri non potuit, amittit Patrimonium, & jam est Sacerdos, non idcirco suspenditur ab executione Ordinum; quia jam ordinatus fuit cum vero Titulo, quem absque culpa amisit.

* Em. Cardinalis Lambertinus postea S. P. Benedictus XIV. *Instit.* 26. plura habet scitu digna circa materiam, qua de agit Auctor *in hoc num.* & videnda ulterius sunt quæ docet idem *de Syn. Diœces. lib.* 12. *cap.* 9. N. E. quæque summatim exhibita reperiuntur in Majori Opere. *

Observanda circa Dimissoriales.

V. Qui sine sui Episcopi dimissorialibus Ordinem recipit ab alio Episcopo, suspensionem incurrit; & hanc probabilius incurrunt etiam Regulares, qui sine dimissorialibus suorum Superiorum Ordines sive a Diœcesano, sive ab alio Episcopo recipiunt. Dimissoriales debent obtineri ab Episcopo, vel ejus Vicario speciale mandatum habente, vel a Capitulo Cathedralis, si Sedes vacaverit ultra annum, aut etiamsi non vacaverit tanto tempore, qui indigeat præfatis litteris ratione Beneficii obtenti vel obtinendi, & compellitur ad suos Ordines suscipiendos. In his dimissorialibus quattuor exprimendæ sunt conditiones: nempe legitimum examen cum approbatione; causa cur a proprio Episcopo non conferantur Ordines; ad quos recipiendos dimissoriæ conferantur; & restrictio, vel ampla facultas illos recipiendi vel a tali, vel a quocumque Episcopo Catholico. Facultas in dimissorialibus concessa non expirat morte concedentis, si impertiatur ab Episcopo, sicuti nec concessa a Capitulo, casu quo Sedes impleatur per novum Episcopum.

§. III. *De Ministro Sacramenti Ordinis.*

Ordinarius Minister Sacramenti Ordinis.

I. Solum Episcopum ex proprio munere esse Sacramenti Ordinis ministrum ordinarium certa res est & definita de fide a Concilio Tridentino Sess. 23. cap. 4. & can. 7. post Concilium Florentinum. Idemque ostendit perpetua Ecclesiæ praxis, quæ satis probat exordium ab Apostolis sumpsisse, eosdemque illam a Christo accepisse,

se, ut Scripturæ tum Actor. 6. & 14. tum 1. Timoth. 4. & 2. Timoth. 1. & ad Titum 1. manifestant. Episcopus namque est Princeps Sacrorum; ad quem proinde spectat institutio ministrorum eorumdem Sacrorum; quandoquidem ista potestas instituendi ministros est potestas Ordinis Episcopalis, & non jurisdictionis: quamvis enim, ut illam Episcopus licite exerceat, debeat in subditos exercere, vel in extraneos de suorum Superiorum licentia; valide tamen illam exercet in quoscumque baptizatos.

Quis dicatur proprius Episcopus?

II. Proprius Episcopus talis dicitur ex triplici capite, nempe aut originis, in cujus Diœcesi quis natus est; aut domicilii, in cujus Diœcesi commoratur, & fixum habet domicilium; aut Beneficii, in cujus Diœcesi Beneficium possidet & tenet.

* Vide quæ huic num. adjuncta sunt in Majori Opere. *

An aliis possit ex commissione Pontificis?

III. Dixi, Episcopum ex vi proprii muneris esse ministrum &c. Nam S. Thomas q. 38. Supplem. a. 1. & alibi docet, quod simplex Sacerdos possit ex Pontificis commissione Minores Ordines conferre, quod deinde negat de Majoribus: & quoad Presbyteratum fere omnes subscribunt; quoad Diaconatum aliqui non assentiuntur; quoad Subdiaconatum plures item dissentiunt: sed viderit Pontifex quid possit, vel non. Abbates habentes usum Mitræ & Pastoralis possunt conferre suis subditis primam Tonsuram & Ordines Minores.

Casus resolvitur.

IV. Si quis a Sede Apostolica obtinuerit privilegium recipiendi Ordinem a quolibet Episcopo, non indiget litteris dimissorialibus proprii Episcopi, sed dumtaxat testimonialibus de sua vita suisque moribus, sine quibus licite a nemine ordinari potest; & si ordinetur sine istis, incurrit suspensionem ab Ordinibus susceptis; & collator remanet suspensus per annum a conferendis Ordinibus.

* Notandum etiam hic est, quod Episcopus alienos subditos per dimissorias ad se directas ordinaturus, non tenetur quidem ex communi & recepta sententia ordinandum novo examini subjicere, cum id a proprio Episcopo sit præstandum; at si velit, potest novæ discussioni illum submittere, ut sæpius a Sacra Congregatione Concilii definitum est: Episcopus vero suffraganeus ad supplendas Diœcesani vices assumptus nec tenetur, nec potest, ut ab eadem Congregatione decisum est in causa *Elboren. Dubior. die 22. Augusti* 1721. cui tamen fas est ab ordinatione illius abstinere, si aliqua justa causa suppetat ad eum removendum. Legatur S. P. Bened. XIV. *de Synodo Diœces. lib. 12. cap. 8. n. 7.* *

Casus alter.

V. Episcopus, qui in Diœcesi alterius Episcopi, de istius licentia, Ordines confert, non potest illos conferre Clericis, qui non sunt subditi vel ipsius Episcopi ordinantis, vel illius Episcopi, de cujus licentia Or-

dines confert, nisi habeant dimissoriales suorum Ordinariorum.

* Videnda est Constitutio S. P. Benedicti XIV. quæ incipit *Impositi nobis* de Regularibus ab Episcopo Diœcesano ordinandis edita *die* 27. *Februarii* 1746. *

§. IV. *De Ordinibus in specie, & primo de quattuor Minoribus.*

Numerus Ordinum. I. Septem esse ordines, videlicet Presbyteratum, Diaconatum, Subdiaconatum, Acolythatum, Exorcistatum, Lectoratum, & Ostiariatum, indubitabile est; quorum ab Ecclesiæ primordiis mentionem fieri affirmat Tridentina Synodus sess. 23. cap. 2.

Non tamen sunt plura Sacramenta Ordinis. II. Quamvis autem septem sint Ordines, immo vero octo, si comprehendatur etiam Episcopatus, non tamen dicenda sunt totidem Sacramenta Ordinis; quia, ut ait S. Thom. q. 37. Suppl. a. 1. ad 2. *Distinctio Ordinis non est totius integralis in partes, neque totius universalis, sed totius potestativi, cujus hæc est natura, quod totum secundum completam rationem est in uno, in aliis autem est aliqua participatio ipsius; & ita est hic: tota enim plenitudo Sacramenti hujus est in uno Ordine, scilicet Sacerdotio, sed in aliis est quædam participatio Ordinis; & hoc est significatum in eo, quod Dominus dixit Numerorum* 11. *Moysi: Auferam de spiritu tuo, & tradam eis, ut sustentent tecum onus populi: & ideo omnes Ordines sunt unum Sacramentum.*

De Tonsura, & de Ostiariatu. III. Tonsura non est Ordo; nam per illam non datur specialis potestas circa Eucharistiam: per illam tamen homo fit capax jurisdictionis Ecclesiasticæ & Beneficiorum; & est quoddam præambulum & dispositio ad Ordines. Ostiariatus materia remota sunt claves Ecclesiæ, proxima vero est porrectio earumdem per Episcopum. Forma sunt illa verba ab Episcopo prolata; *Sic agite &c.* idque patet etiam ex Concilio Carthag. 4. cap. 9. celebrato an. 398. cui interfuit etiam S. Augustinus, magnum illud Ecclesiæ lumen. Ostiarii munera sunt, aperire & claudere Ecclesiam, res ejusdem custodire, fideles admittere, infideles & excommunicatos modeste repellere, convocare populum ad præstandum Deo cultum, & fœminas ab altari, in quo celebratur, discrete arcere.

De Lectoratu. IV. Lectoratus materia remota est liber divinarum lectionum; proxima, porrectio ejusdem: forma verba illa; *Accipe, & esto relator &c.* ex laud. Conc. Carthag. cap. 8. Lectoris munera sunt, legere alta voce populo Scripturarum Divina eloquia sive ad Horas nocturnas, sive ad concionem; nam dum Episcopus erat concionaturus, lector stabat, & lectionem illius Scripturæ præmittebat,

quæ

quæ erat ab Episcopo in concione exponenda: ut habetur ex S. Cypriano in Epistolis 24. 33. & 34. item explicare Catechumenis Fidei rudimenta, ut ait S. Tho. Opusc. 5.

De Exorcistatu. V. Exorcistatus materia remota est exorcismorum liber; proxima, porrectio ejusdem: forma sunt illa verba; *Accipe, & commenda memoriæ &c.* ex laud. Concil. cap. 7. Munus Exorcistæ est, invocato nomine Domini, imponere manus super Energumenos ad dæmones ex eorum corporibus depellendos: a quo munere exercendo, ob justa motiva, Exorcistæ modo suspenduntur. Hoc officium deducitur ex actibus Apostolorum cap. 19. quod viguisse etiam apud Judæos deducitur ex cap. 9. &. 12. Matthæi.

* Nullus potest exorcizare sine facultate Ordinarii, etiamsi sit Regularis, ut decrevit S. Congregatio Episcoporum & Regularium *in Florentina* 22. *Februarii* 1625. & expresse confirmavit S. Congregatio S. Officii *die* 5. *Julii* 1710. per Litteram Encyclicam directam omnibus Archiepiscopis, Episcopis, aliisque Ordinariis Italiæ & Insularum adjacentium; quam italico idiomate exaratam de verbo ad verbum exscripsit P. Lucius Ferraris V. *Exorcizare n.* 10. *

De Acolythatu. VI. Acolythatus materia remota sunt urceoli vacui; proxima, porrectio eorumdem: forma sunt illa verba; *Accipe urceolum* &c. ex laud. Concil. c. 6. Additur & Candelabrum cum cereo: sed ut notat S. Tho. in art. 5. non est materia essentialis, sed additur ad ampliorem ministerii significationem. Acolythorum fit mentio non raro in historia Ecclesiastica etiam antiquorum temporum apud S. Cyprianum & alios Patres. Acolythi nomen significat affectatorem, quia affectatur ministros Sacros ad altare, quibus ministrat urceolos pro sacrificio: & idcirco cum per urceolos Acolythi ministerium magis accedat ad Eucharistiam, quam per candelabrum cum cereo, ideo illi, & non istud, sunt materia essentialis. Munus igitur illius est urceolos mundare, vino & aqua replere ad celebrandum, & lumen deferre ad Evangelium.

An Minores sint Sacramenta. VII. Minores Ordines esse Sacramenta fuit veterum Theologorum cum S. Thoma fere communis opinio. Plurimi tamen Eruditi recentiores, concedentes eos esse Ordines Ecclesiasticos, Sacramenta esse inficiantur: quorum momenta in Theologia Scholastico-dogmatica legat, qui voluerit.

§. V. *De Ordinibus Majoribus, seu Sacris.*

De Subdiaconatu. I. Dicuntur tres alii Ordines Majores & Sacri; tum quia propius accedunt ad Eucharistiam, tum quia perso-

nam consecratam Deo efficiunt per votum solemne castitatis perpetuæ. Subdiaconatus materia remota sunt Calix & Patena vacui; proxima, porrectio eorumdem: forma, verba illa; *Videte cujus ministerium &c.* ex laud. Concil. Carthaginensi cap. 5. Traditur etiam liber Epistolarum ad ampliorem ministerii significationem, non ut materia essentialis; calix namque & patena magis ad Eucharistiam accedunt. Hinc neque a Concilio Carthaginensi, neque a Florentino libri Epistolarum fit mentio. Munus igitur præcipuum Subdiaconi est patenam cum hostia & calicem cum vino Diacono in altari porrigere; secundum vero solemniter legere Epistolam in Missa.

Obligationes Subdiaconi. II. Ex instituto Ecclesiæ addita fuere Subdiaconatui votum solemne castitatis & onus Horarum canonicarum; quæ onera suscipere implicite Subdiaconus censetur eo ipso, quod sacram Ordinationem voluntarie recipit. Propterea, si expresse, quamvis impie, non intenderet votum emittere, profecto non emitteret; cum votum sit essentialiter voluntaria, saltem implicita, promissio. Si igitur expresse nollet, profecto neque implicite emitteret; peccaret tamen graviter, & teneretur quamprimum illud emittere. Si autem interea peccaret contra castitatem, non committeret sacrilegium, sed grave peccatum inobedientiæ contra legem Ecclesiasticam, quæ mandat speciali modo Subdiaconis caste vivere etiam ex voto solemni. Circa Horas nil addendum superest dictis in tract. 9. c. 11. per totum.

* Circa votum Castitatis, quod emitunt qui Sacrum Ordinem suscipiunt, vide Sylvium *in* 2. 2. *q.* 88 *a.* 7. & S.P. Benedictum XIV. *De Synodo Diœces. lib.* 13. *cap.* 12. *n.* 13. *

An Subdiaconatus sit verum Sacramentum? III. Quamvis Subdiaconatus admittatur ab omnibus Catholicis inter Ordines Sacros, magna tamen est inter eos contentio, an sit verum Sacramentum? Antiqui Theologi, ut dixi de Ordinibus Minoribus, affirmant; plerique recentiores Eruditi negant: quorum momenta & quidem non spernenda videsis apud eosdem, confinia instituti nostri prætergredientia.

De Diaconatu. IV. Diaconatus materia in Ecclesia Latina est impositio manus Episcopi, forma vero verba illa: *Accipe Spiritum Sanctum &c.* & insuper liber Evangeliorum, & quidem remota; proxima vero, porrectio ejusdem: forma vero; *Accipe potestatem &c.* Prima namque, nempe manus impositio, semper legitur adhibita tum in Actibus Apostolorum, tum in utraque Ecclesia Orientali & Occidentali; est igitur reputanda essentialis; multo magis quod sæpe laudatum Concilium Carthag. 4. cap. 4. expresse docet *Diaconum consecrari per impositionem manus*

Epi-

Episcopi; neque alterius materiæ meminit, quod profecto omittere non debuisset, nisi impositio manus esset essentialis. Secunda autem materia, nempe liber Evangeliorum pro Latinis credenda est essentialis integralis, tum quia in Decreto Eugenii in Concilio Florentino sola exprimitur; judicavit namque superfluam mentionem impositionis manus, utpote jam notissimæ. Dixi pro Latinis, nam pro Græcis nil additur impositioni manus Hoc autem confirmat doctrinam datam in §. 1. num. 4. Et revera in primordiis Ecclesiæ, quando nondum scripta habebantur Evangelia, liber ille exhiberi non poterat, cum tamen Diaconi ordinarentur. At, inquies, quando igitur in Diaconis Latinis imprimitur character? Salvo meliori judicio, putarem in manus impositione; quippe quæ intimior, significantior, universalior materia est: nisi forte aliquis cum Bellarmino malit dicere duos imprimi characteres partiales, unum in dicta manus impositione, quo confertur potestas ministrandi immediate Sacerdoti celebranti; secundum, dum traditur liber Evangeliorum, quo confertur potestas canendi solemniter Evangelium.

Diaconatus est Sacramentum.

V. Diaconatum esse Sacramentum non est ita de fide, ut hæreticus sit qui hoc neget; est tamen modo adeo certum, ut sine gravis temeritatis piaculo vix negari queat. Quippe Concilium Trid. sess. 23. can. 6. definit, Hierarchiam Ecclesiasticam divina ordinatione constitutam constare ex Episcopis, Presbyteris, & Ministris; quo nomine saltem Diaconi denotantur.

Nomen, & munera Diaconi.

VI. Est igitur Diaconus minister antonomastice dictus, ut deducitur ex Epistola S. Ignatii Martyris ad Trallianos; cujus munera sunt, ex vi suæ Ordinationis, ministrare immediate Sacerdoti solemniter celebranti, præcipue porrigendo eidem calicem cum vino & patenam cum hostia in altari; secundo canere solemniter Evangelium cum insignibus sui Ordinis, inter quæ præcipuum est stola transversim accommodata; & etiam sacra vasa Eucharistiam continentia extrahere, & reponere in sacro loco. Munera autem ex commissione Episcopi vel Parochi ipsi competentia sunt prædicare verbum Dei; baptizare solemniter; &, necessitate ita compellente, etiam ministrare Eucharistiam: idcirco autem ad has actiones requiritur commissio, quia sunt actus jurisdictionis, & in carente jurisdictione exigunt commissiunem habentis jurisdictionem.

De Presbyteratu, ejusque materia & forma.

VII. Presbyteratus materia remota duplex est, & utraque essentialis, juxta duas potestates, quæ ordinato conferuntur; una in ordine ad conficiendum Corpus Christi verum, altera super Corpus Christi mysticum, nempe super fideles absolvendos a peccatis. Itaque prima mate-

materia remota pro Sacerdotibus Latinis, & cujus porrectione, addita forma, quis constituitur simplex Sacerdos, est patena cum hostia, & calix cum vino. Forma vero sunt illa verba: *Accipe potestatem offerendi Sacrificium &c.* Altera materia, qua confertur potestas super Corpus Christi mysticum est manuum impositio Episcopi, quæ fit post communionem. Forma vero sunt illa verba: *Accipe Spiritum Sanctum; quorum remiseris peccata &c.* Circa primam, ita habetur ex Decreto Eugenii ad Armenos, ubi S. P. idcirco impositionis manuum non meminit, quippe quod notissima esset omnibus, & ipsis quoque Armenis, ad quos suam instructionem dirigebat.

* Lege quæ huic num. adjecta sunt in Majori Opere. *

Potestas Sacerdotis.

VIII. Hinc inferendum est duos imprimi characteres, unum in ordine ad consecrandum, ut clare docet S. Thomas q. 37. suppl. a. 5. *Ideo in datione calicis sub forma verborum determinata character Sacerdotalis imprimitur*; alterum in ordine ad absolvendum, dum Episcopus manus imponens dicit: *Accipe Spiritum Sanctum &c.* qua actione aliam, & novam confert potestatem; character enim nil aliud est, nisi potestas spiritualis Immo non videtur absonum affirmare, quod tunc novum fiat partiale Sacramentum. Hæc autem potestas absolvendi, cum non solum sit Ordinis, sed & jurisdictionis, ut etiam alibi monuimus, in Sacerdotibus suspensa remanet, quousque eisdem assignentur ab Episcopo subditi per approbationem ad audiendas Confessiones in sua Diœcesi.

Presbyteratus est verum Sacramentum.

IX. Presbyteratum verum esse Sacramentum est de fide: Cum enim de fide sit ex Tridentino, septem esse Ecclesiæ Sacramenta, quibus accensetur Ordo; de Presbyteratu saltem id verum esse debebit, cum sit vertex, ad quem cæteri Ordines ut ad supremum referuntur.

Munera Sacerdotis.

X. Hinc deducas, simplicis Sacerdotis munus ex vi proprii Ordinis esse dumtaxat celebrare Sacrificium, ex commissione autem ministrare Sacramenta Baptismi, Eucharistiæ, Pœnitentiæ, Extremæ Unctionis, & Matrimonii.

* Plura occurrunt in Majori Opere huic num. adjecta scitu digna. *

De Episcopatu.

XI. Episcopatus nedum est gradus simplici Sacerdotio major ad actus Hierarchicos in Ecclesia exercendos, ut contra Novatores tenent de fide Catholici omnes; verum etiam esse Sacramentum docent plures gravissimi Doctores: nec putant S. Thomam adversari huic opinioni. Posito quod Episcopatus sit Ordo & Sacramentum, illius materia est manuum impositio Episcopi consecrantis, forma vero sunt illa verba: *Accipe Spiritum Sanctum &c.* Et quamvis ad consecrationem unius Episcopi tres Episcopi adesse debeant, id tamen non videtur necessa-

cessarium pro valore actus, ut colligitur ex antiquo tertii sæculi scriptore Constitutionum Apostolicarum lib. 8. cap. 27. alias 33. Immo refertur S. Gregorium Magnum & Gregorium XIII. in casu necessitatis indulsisse, ut Episcopus etiam ab uno dumtaxat Episcopo consecretur.

* Vide in Majori Opere quæ ex R. P. Fr. Bernardo M. de Rubeis *Dissert.* 27. *cap.* 3 huic num. adjecta sunt.

Legenda est Constitutio S. P. Benedicti XIV. de Episcoporum residentia, quæ incipit *Ad Universæ Christianæ Reipublicæ statum*, edita die 3. Sept. 1746. Extat Thom. 2. Bullarii n. 18.

☞ S. Thomas 2. 2. *q.* 185. *a.* 1. inquirit, *Utrum liceat Episcopatum appetere?* Et in cor. sic hoc dubium resolvit: *Dicendum*, inquit, *quod in Episcopatu tria possunt considerari; quorum unum est principale & finale, scilicet Episcopalis operatio, per quam utilitati proximorum intenditur ... Aliud autem est altitudo gradus; quia Episcopus super alios constituitur .... Tertium autem est, quod consequenter se habet ad ista, scilicet reverentia, & honor, & sufficientia temporalium .... Appetere ergo Episcopatum ratione hujusmodi circumstantium bonorum, manifestum est, quod est illicitum, & pertinet ad cupiditatem vel ambitionem ... Quantum autem ad secundum, scilicet ad celsitudinem gradus, appetere Episcopatum est præsumptuosum ... sed appetere proximis prodesse, est secundum se laudabile & virtuosum. Verum quia, prout est Episcopalis actus, habet annexam gradus celsitudinem, præsumptuosum videtur, quod aliquis præesse appetat ad hoc, quod subditis prosit, nisi manifesta necessitate imminente; sicut dicit Gregorius in Pastor. quod tunc laudabile erat Episcopatum quærere, quando per hunc quemquam dubium non erat ad supplicia graviora pervenire* &c. Quodlib. autem 2. *art.* 11. docet & ostendit idem S. D. quod *qui appetit prælationem, aut est superbus, aut injustus... & ideo*, ait, *nullus suo appetitu debet ad prælationem pervenire, sed solum Dei judicio*. Et Quodlibet. 3. *a.* 9. asserit, *quod semper est vitiosum Pontificatum appetere*. Gemina habet & pluribus aliis in locis, quæ brevitatis gratia missa facimus. Tantum autem abest, ut S. Doctor ex iis fuerit, *qui dicunt, & non faciunt &c.* Matth. 23. ut non modo non ambierit dignitates Ecclesiasticas, sed etiam oblatas constantissime recusaverit. *Ab Urbano IV.* Romam vocatus (inquit Ecclesia in ejus Officio) adduci non potuit, ut honores acciperet. Archiepiscopatum Neapolitanum etiam deferente Clemente IV. recusavit. Legatur Disputatio *De vocandis ad Episcopatum*, Auctore Antonio Charlas Presbytero Sacræ Theologiæ Doctore; in qua exemplis Christi, Apostolorum, aliorumque Sanctorum probatur non esse licitum Episcopatum desi-

desiderare, vel ad eum obtinendum preces adhibere; ac insuper Patrum doctrina, & rationibus hoc idem confirmatur.

CAPUT VII.

De Sacramento Matrimonii.

§. I. *De Sponsalibus, & de requisitis ad eorum valorem.*

Quid sint Sponsalia?

I. Sponsaliorum nomine, missis aliis pluribus significationibus, in præsentia cum Angelico quæst. 43. Suppl. ar. 1. dumtaxar indicamus mutuam promissionem futuri Matrimonii vicissim factam ab illis, qui Matrimonium contracturi sunt. Hinc sex conditiones requirunt communiter Doctores ad Sponsaliorum valorem: I. quod sit promissio mutua: II. vera & seria: III. voluntaria & deliberata: IV. exteriori aliquo signo sufficienter significata: V. inter personas ad contrahendum habiles: VI. obligatoria statim, si absolute; expleta vero conditione, si sub conditione facta.

Conditiones ad valorem requisitæ.

Explicatur prima conditio, quod sit promissio mutua.

II. Promissio mutua dicitur illa, quæ nedum est alteri parti significata ab eademque acceptata, verum etiam per istius repromissionem alteri promittenti factam confirmata & consummata in via promissionis mutuæ. Quod præsupponatur acceptata, patet ex contractu de promissione, quæ nullam parit obligationem, nisi acceptetur. Quod si Titius promitteret Genitori, Tutori, vel Curatori Bertæ, se illam ducturum in uxorem; si antequam illi id Bertæ significent, ipsum Titium pœniteat promissionis, non ideirco posset recedere a promissione facta, nisi a Berta rejiciatur. Et multo magis teneretur, si etiam juramento promissionem confirmasset. Quod autem requiratur repromissio, evincitur tum ex definitione data, tum ex natura contractus onerosi ultro citroque obligantis: unde nisi altera pars aut expresse repromittat, aut signo sufficienti repromissionem indicet, non esset contractus Sponsaliorum, cum desit conditio essentialis huic contractui; præsumitur enim Titius promisisse promissione sponsalitia, cum verba contrahentium communiter intelligenda sunt, juxta naturam contractuum.

Satisfit interrogationi.

III. Interrogabis: Igitur Titius ad nihil tenebitur? Respondeo, quod ad nihil tenebitur ex vi contractus Sponsaliorum, si animo ineundi Sponsalia promiserit, ut supponitur: si autem promisisset absolute & independenter ab ineundis Sponsalibus; tunc tenebitur ex vi gratuitæ promissionis acceptatæ, si acceptata fuerit, ita ut non possit alteri pro-

promittere, & multo minus alteram licite ducere, nisi de licentia Bertæ. Si autem Berta in promissione sponsalitia nimis differret dare repromissionem, tunc posset compelli via juridica ad se declarandam, ut Titius eximatur ab onere expectandi. Interrogabis iterum. Quid, si Titius dubitaret, an promiserit promissione sponsalitia, vel absoluta? Putarem, judicandum esse promisisse promissione sponsalitia, ita communiter exigente natura hujusmodi promissionum.

Explicatur secunda conditio, quod sit promissio vera.

IV. Debet esse promissio vera, idest animo promittendi, quod perinde est ac se obligandi, cum obligatio sit de essentia promissionis. Qui igitur proferendo verba promissoria positive excludit animum promittendi, aut se obligandi, invalide promittit: peccat tamen mortaliter, si proferat verba promissoria sponsalitia, & exigentia vicissim promissionem; quia in re gravi contractuque oneroso decipit alteram partem. Si vero promitteret sine animo, promissione mere liberali, & non sponsalitia, seu relinquendo alteram partem in sua libertate repromittendi; multi dicunt, quod peccaret solum venialiter mendacio nemini pernicioso: si vero altera pars relicta in sua libertate, & putans illum vere ex animo promittere vere repromittat; tunc ficte promittens tenetur vel serio renovare promissionem, vel declarare actionem promissionis emissæ, & repromittentem in sua libertate relinquere: aliter graviter peccaret.

Occurritur Interrogationi.

V. Quid, si promittens verba promissoria protulerit, præscindens a se obligando, aut non obligando? Respondeo, quod si promittens alioquin sciebat promissionem hujusmodi inducere obligationem, & repulerit illam nolendo facere, quod fieri est consuetum, non promisit; sed peccavit juxta modo dicta: si vero illam obligationem expresse non repulerit, tenetur stare promissioni; quia censetur voluisse id agere, quod a natura hujus contractus postulatur, prout alii agere consueverunt.

Intentio non implendi non invalidat promissionem.

VI. Intentio prava non implendi promissionem sponsalitiam, etiam dum profertur, non nocet valori promissionis, quamvis noceat conscientiæ promittentis, qui eo ipso mortaliter peccat, utpote habens voluntatem non implendi id, ad quod sub gravi tenetur; itaque promissio tenet, quia voluntas implendi non est de essentia promissionis, sicut voluntas se obligandi: qui vero dubitat, an, dum promisit, voluntatem habuerit serio promittendi aut se obligandi, revera tenetur stare promissioni.

Explicatur altera conditio, quod sit voluntaria & deliberata.

VII. Alia conditio est, quod promissio Sponsaliorum sit voluntaria & deliberata: cum enim hujusmodi promissio sit actus humanus, debet procedere ex advertentia & deliberatione, eaque tanta, quæ sufficeret ad peccandum lethaliter in quocumque genere. Quamobrem si promittens

tens vel nondum pervenisset ad usum rationis, vel promitteret in ebrietate, vel dum opprimitur delirio, deesset promissioni sufficiens deliberatio. Non tamen inde inferas, quod si promittens vehementi æstuet passione amoris, aut ardentissima rapiatur concupiscentia in mulierem, cui promittit, careat sufficienti deliberatione; quia vehemens passio, nisi dementet, & rationis usum absorbeat, quamvis deliberationem minuat, sufficientem tamen relinquit sicuti ad mortaliter peccandum, ita & ad promittendum & contrahendam obligationem.

Explicatur uberius.

VIII. Debet itaque esse promissio immunis a quocumque notabiliter lædente plenam libertatem. Propterea lex ultima Codicis, & cap. *Gemmæ* de sponsalibus vetant, ne contractui sponsaliorum addatur pœna aliqua solvenda sponso, vel ejus consanguineis, si per eos steterit, ne matrimonium sequatur: sicuti etiam vetatur omne pactum lucrativum ab altero contrahente additum sponsalibus, ex lege *si ita stipulatus §. si tibi* ff. de verborum obligatione: & hæc juste prohibentur, ne matrimonia ineantur ob motiva voluntarium minuentia; qualia essent pœna solvenda, nisi contrahatur, & lucrum acquirendum, si contrahatur. Hic tamen nota, quod promissio dandi, si Matrimonium sequatur, valet, quando cessat omnis suspicio, quod possit lædere libertatem, nempe dum promittitur nomine dotis (italice *sopraddote, o contraddote*) aut donationis propter nuptias, ad compensandam inæqualitatem inter contrahentes: puta, dum ignobilis ducit nobilem, longævus ducit juvenem, deformis ducit valde pulchram; tunc enim, cum fiat donatio ad compensandam juste inæqualitatem, a lege non prohibetur. Immo si dicta promissio fiat ab aliquo extraneo, & non ab altero contrahentium, non censetur a lege prohiberi.

* Plura addita reperies huic num. in Majori Opere. *

Quænam minuat libertatem necessariam?

IX. Duo sunt præcipua, quæ præfatam libertatem adimere possunt, nempe error, & metus. Sub errore continetur ignorantia, deceptio, dolus: quodlibet igitur horum sufficiens ad reddendum irritum contractum matrimonii, sufficit etiam ad irritanda sponsalia, juxta communem de hoc errore iterum differetur in explicatione primi impedimenti matrimonium dirimentis. Nunc sufficiat dicere, quod quando ignorantia, error, dolus versantur circa substantiam personæ, aut circa qualitatem aliquam, quæ licet non redundet in substantiam personæ, est tamen per se & primario intenta & explicata; reddit sponsalia nulla & irrita, juxta omnes. Et circa hoc observant Doctores faciliorem esse causam solvendorum sponsaliorum, quam matrimonii, utpote vinculi strictioris & venerabilioris: ac proinde si qualitates contrahentium sponsalia ignoratæ tales sunt, quæ

suffi-

sufficerent ad dissolvenda sponsalia, si advenirent post illa contracta, præbent aditum ad petendam dissolutionem, saltem apud judicem competentem.

X. Attente notandum, qualiter inter se differunt ignorantia, & error, deceptio, aut dolus, aut fraus; nam ignorantia proprie dicitur, quando una partium ignorat qualitatem malam alterius, puta infirmitatem gravem habitualem illius: error, quando creditur oppositum, puta sanam esse, quæ est dicto modo infirma: deceptio, quando credit esse sanam, quia ita suadetur ipse contrahens a semetipso: dolus autem & fraus, quando ita persona suadetur ab alia persona. Hæc autem omnia possunt se habere aut antecedenter ad contractum, aut concomitanter. Antecedenter se habent, quando sunt vera causa contractus, ita ut nisi ignorantia, aut error, aut deceptio præcederet, nunquam contraheret; & ideo contrahit, quia ignorat, aut errat, aut decipitur. Concomitanter autem hæc se habent, quando non dant causam contractui, nempe quia, etiam remota ignorantia, errore, aut deceptione, & cognoscendo rem sicuti revera est, adhuc contraheret. *Notabile observandum.*

XI. Hinc docet communis, quod quando ignorantia &c. est tantum concomitans, nec nulla efficit sponsalia, nec rescindibilia relinquit: quando autem ignorantia &c. est antecedens, & orta ex imprudentia, inadvertentia ignorantis, errantis, aut decepti, non reddit irrita quidem sponsalia, sed relinquit aditum ad petendam dissolutionem. Dixi, relinquit aditum ad petendam dissolutionem, quæ forte ab altera parte non concedetur, neque forsan a judice causam judicante. Quando autem error, deceptio &c. processit ab altera tertia persona, quæ suasit, decepit &c. etiam tunc sunt valida sponsalia contracta, tamen facilius rescindibilia ab altera parte, & hac renuente, rescindentur a judice de veritate informato. Quando demum error, deceptio &c. processit ab altero contrahentium, qui fraudulenter & dolose egit, suasit &c. quod falsum erat, manent nihilominus valida sponsalia, si fuerint absolute contracta: attamen sunt omnino rescindibilia nedum a judice, verum etiam ab ipsa parte decepta. *Ignorantia, error &c. concomitans non invalidat sponsalia.*

XII. Altera causa minuens voluntarium in sponsalibus est, ut dixi, metus, ut etiam tradidimus in tract. 3. cap. 3. §. 3. Inde plurimi post Angelicum 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3. docent, quod omnis metus gravis, qui vocitari solet cadens in virum constantem, sive sit gravis absolute & in se, sive respective ad personam, cui incutitur, & sit injuste incussus a causa extrinseca, & ad extorquendum assensum; quamvis forte irrita non reddat sponsalia, relinquit tamen illa rescindibilia etiam *Explicatur altera causa involuntarii in sponsalibus, nempe metus.*

ad

ad beneplacitum ejus, qui metum passus est. Dixi, quamvis forte irrita non reddat Sponsalia, quia revera metus non tollit voluntarium simpliciter tale: cum tamen hujusmodi voluntarium sit adeo injuste extortum, propterea juxta omnes Sponsalia hoc metu contracta rescindi possunt ad beneplacitum metum passi, nisi tamen fuerint juramento firmata.

Explicantur singula modo asserta.

XIII. Debet igitur, ut possint ab eo, qui passus est metum, irrita reddi Sponsalia, esse metus gravis vel in se, vel respectu personæ metum passæ. Debet item esse injuste incussus, id est a persona non habente jus malum illud comminandi. Puta, si pater inveniens Petrum filiam suam inhoneste aggredientem, comminetur ipsi mortem, nisi promittat se illam ducturum in uxorem, est metus injuste incussus; quia pater ille non habet jus comminandi mortem: bene vero accusandi apud judicem, unde si Petrus, ut accusationem evadat, spondeat Filiæ; cum metus sit juste incussus, quippe quod de malo, nempe accusatione, quam pater jus habet comminandi, sponsalia subsistunt. Debet item incuti metus injustus ad extorquendam promissionem, ut efficiat illam rescindibilem; quia si metus incuteretur Petro non animo extorquendi promissionem, sed se vindicandi, puta invadendo illum armata manu, & hic, ut mortem evadat, sponte promittat se filiam ducturum; tunc cum metus non sit incussus ad extorquendam promissionem, quæ sponte offertur ab impudico aggressore, promissio remanet valida: est tamen rescindibilis saltem a judice, si ipsi videbitur. Quod si judex competens comminetur aggressori impudico carcerem, triremes &c. nisi promittat se filiam ducturum; quamvis metus dirigatur ad extorquendam promissionem, cum incutiatur juste, nempe ab habente legitimam auctoritatem; promissio erit valida & irrescindibilis. Idcirco dedita opera dixi, quod incutiatur metus a causa extrinseca, injuste &c. quia de hoc dumtaxat est quæstio: si enim metus excitetur ab animo ipsiusmet promittentis ob aliquod motivum ab ipso conceptum, & illud ad promittendum inducat; promissio tenet, & est irrescindibilis: puta si impudens aggressor, horrens stuprum patratum, timeat, ne virgo violata illud indicet genitori & consanguineis, a quibus gravia mala sibi imminere possint, & hoc timore adactus promittat; promissio tenet, quia est timor incussus non a causa extrinseca, sed a se ipso. Addidi in fine, nisi forte Sponsalia essent juramento firmata, quia quamvis plures dicant, quod cum juramentum sit accessorium, nullis effectis Sponsalibus ab eo, qui injustum metum gravem passus fuit, corruat etiam juramentum; nihilominus non ita censet S. Thomas 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3. Nota

vero,

vero, quod si passus metum nihilominus vellet stare promissioni, altera pars resilire nullo modo potest, sed & ipsa stare tenetur, ne ex iniquitate sua utilitatem libertatis reportet.

Quid de metu levi

XIV. Metus levis non irritat Sponsalia, saltem in foro externo. Dixi saltem in foro externo; quia multi contendunt quod in foro conscientiæ, si fuerit incussus ad extorquendam promissionem, posset sufficere, ut metum passus irrita reddat Sponsalia, si voluerit.

Explicatur altera conditio pro valore Sponsaliorum, nempe quod exteriori signo sufficiente significentur.

XV. Altera conditio ad valorem Sponsaliorum requisita est, quod promissio & repromissio aliquo exteriori signo manifestetur. Et quidem quoad forum conscientiæ, ut inducat obligationem, sufficit quod fuerit factum animo significandi mutuam obligationem, quamvis forte in se sit incertum & non sufficienter significans; si tamen apud sponsos significans fuerit, & animo contrahendi fuerit factum, obligationem parit in conscientiæ foro. Dico in conscientiæ foro; quia forum externum judicat juxta allegata, & exterius prolata, & probata. Cum autem hæc signa quandoque sint obscura, dubia, & incerta; tunc ad examen vocanda est intentio illius, qui tale signum dedit, & juxta conscientiam, quam habuit, judicandum. Immo plerumque apud Nobiles etiam silentium puellæ verecundiæ coram Genitoribus, Tutoribus, aut aliis curam ejus gerentibus, Sponsalia cum aliquo juvene æquali contrahentibus, & pro puella respondentibus, ipsaque hilari facie tacente, habetur ut signum sufficiens assensus ejusdem. In re tanti momenti procurandum est, ut puella in plena libertate constituta expresse dicat, an velit.

Explicatur altera conditio ad valorem Sponsaliorum nempe habilitas personarum naturalis.

XVI. Ultima conditio ad valorem Sponsaliorum est habilitas personarum Sponsalia celebrantium. Prima inhabilitas est naturalis, nempe amentia, ebrietas completa, ætas ante usum rationis, qui in jure ante septennium completum non admittitur; si tamen in raro casu certo constaret aliquem etiam ante septennium usu rationis donatum, & Sponsalia contraxisse, essent valida: putarem tamen arbitrio prudentis judicis rescindibilia, nisi rata haberentur opportuniori ætate; quemadmodum ab opposito valida non essent habenda etiam post septennium, si certo constaret septennio majorem nondum habere rationis usum. Certum est, quod contracta in hac puerili ætate remanent infirma; & quamvis ab illis resilire non possint ante pubertatem, suspenduntur tamen quousque adveniente pubertatis ætate vel illa rata habeant, vel illa rescindant; cum eis concedatur a jure facultas rescindendi. Si autem ante pubertatem Sponsalia juramento firmassent; ut licite resiliant, petenda esset relaxatio juramenti. Qui vero in pubertate consi-

stens Sponsalia iniisset cum impubere, non posset recedere a contractu, nisi expectata pubertate alterius & deliberatione, an resilire velit; quod si dissolutioni dissentiat, pubes ille stare compellitur.

Altera inhabilitas legalis.

XVII. Alia est inhabilitas legalis seu ex aliquo impedimento, quod dirimeret Matrimonium, si celebraretur: quamobrem qui contrahit Sponsalia absolute cum impedimento dirimente Matrimonium, (de quo infra) invalide contrahit; immo invalida sunt absolute contracta, etiam cum impedimento impediente (de quo etiam infra). Dixi hactenus de promissione absoluta; nam de conditionata dicemus in §. 3.

§. II. *De Effectibus Sponsaliorum validorum.*

Tres effectus Sponsaliorum.

I. Effectus Sponsaliorum validorum sunt tres: Primus, obligatio contrahendi Matrimonium tempore congruo: Secundus, inducere impedimentum dirimens Matrimonium, si celebretur cum conjunctis sponsi in primo gradu; nempe ne sponsus valide ducere possit sororem, aut matrem, aut filiam sponsæ; & vicissim ne sponsa valide ducere possit fratrem, Patrem, aut filium sponsi; quod impedimentum dicitur Publicæ Honestatis, de quo suo loco: Tertius est, afferre jus ad rem, nota bene, non in re, sed ad rem, erga corpus alterius sponsi; ex quo sequitur, quod si alter sponsorum carnaliter peccet cum altera persona, graviter violet nedum castitatem, verum etiam justitiam; quia qui promisit alteri, puta Petro aliquam rem, non potest, salva justitia, illam alteri ad usum concedere; propterea est circumstantia in Confessione exponenda.

Detegitur deceptio gravis & perniciosa plurium Recentiorum.

II. Consulto notavi, quod in vi Sponsaliorum sponsi tradunt sibi invicem jus ad rem in proprium corpus, & non jus in re, quod dumtaxat traditur ineundo Matrimonium; ut inde inferas, quam manifeste a veritate aberrent Recentiores illi, qui sponsis nondum Matrimonio conjunctis permittunt absque mortali piaculo quasdam actiones, nempe oscula, amplexus, tactus ex se non admodum turpes, quamvis affectu venereo: quæ omnia non nisi habentibus jus in re convenire possunt, & nullo modo habentibus dumtaxat merum jus ad rem: quamvis enim actus illi non sint ipsa copula, sunt tamen actus, quibus exercetur jus in re imperfectum & incompletum, quod jus in re sponsi mere promissi nullo modo habent: & proinde peccant lethaliter præfatos actus exercendo affectu venereo. Quomodo igitur poterit Confessarius illos actus eisdem permittere absque gravi piaculo? Excusabit ne illum ignorantia distinctionis & diversi juris, quod afferunt jus in re, & jus ad rem? viderit ipse.

Quæ-

☞ Quæres, num saltem licita sint oscula, tactus, & amplexus inter sponsos futuros, si absit periculum pollutionis & delectationis venereæ, solaque adsit delectatio sensibilis?

℞. Affirmant non pauci. Verum opinio hæc est omnino improbanda, utpote a veritate prorsus aliena. Ratio evidens est; Sponsalia quippe nullum jus præbent ad talia peragenda. Exceptio autem periculi delectationis venereæ chimerica plane est, & fictitia. Arcu.. concupiscentia inter juvenes & puellas, neque Sponsalia ...stinguunt, sed fovent ac inflammant amorem reciprocum. Hæc sane in praxi tenenda sententia est, rejectis penitus aliorum placitis; nihilque omnino a pio & prudenti Confessario sponsis unquam permittendum, ut a periculo innumera lethalia perpetrandi avertantur. Lege P. Danielem Concina tum *tom. 4. Theol. Christ. lib. 8. Dissert. 2. c. 4. n. 22.* tum *Tom. 10. lib. 2. Diss. 4. c. 2. q. 2.* qui fuso calamo hanc versat difficultatem, quique validissimis nixus argumentis eamdem sententiam propugnat, & merito laxissimas quorumdam Theologorum opiniones carpit atque refellit. ☜

§. III. *De Sponsalibus conditionatis.*

Doctrina S. Th. circa hoc, & conditiones peccaminosas.

I. Sanctus Thomas q. 43. Suppl. a. 1. circa Sponsalia conditionata hanc tradit regulam: *Si fiat dicta promissio sub conditione, distinguendum est: aut est conditio honesta, cum dicitur, Accipiam te, si parentibus placet; & tunc stante conditione, stat promissio, & non stante, non stat: aut est inhonesta, & hoc dupliciter, quia aut est contra bona Matrimonii, ut si dicam, Accipio te, si venenum sterilitatis procures; & tunc non contrahuntur Sponsalia: aut non est contraria bonis Matrimonii, ut, Accipiam te, si furtis meis consentias; & tunc stat promissio, sed tollenda est conditio.* Quando igitur apponitur conditio prava, non opposita bonis Matrimonii, non est exequenda, & ita corruunt Sponsalia; si autem ponatur, revera transeunt de condionatis in absoluta, & tenent; ut docuit Angelicus.

* D. Thomas, ut perspicue constat ex ipsius verbis ab Auctore relatis *in hoc num.* discrimen assignat, quod intercedit inter conditionem inhonestam, quæ est contra bona Matrimonii, & inter conditionem inhonestam, quæ non est contraria bonis Matrimonii: asseritque non contrahi quidem Sponsalia, si ipsis apponatur conditio primi generis, nempe quæ sit contra bona Matrimonii; stare vero promissionem subdit, si apponatur conditio secundi generis, nimirum quæ non sit contraria bonis Matrimo-

nii, docetque solum in tali casu inhonestam conditionem esse auferendam. *

Conditiones impossibiles quando obligent? II. Aliquando inter se invicem promittentes apponunt conditiones impossibiles, puta, si digito tangas cœlum, si per aera volaveris, promitto &c. si hæ apponantur joci & risus gratia, ut plerumque fieri solet, ad ostendendum potius animum a promittendo alienum, patet quod nullum efficiant contractum; si autem animo vero promittendi fiant, quamvis joci causa dicantur, vere in foro conscientiæ contractum non impediunt, & etiam in foro fori, si ex conjecturis probetur animum promittendi adfuisse; quia ex cap. *Finali* hujusmodi conditiones *habentur pro non appositis*.

Impediens conditionem de futuro. III. Quando conditio est de futuro, si altera partium procuret, ne sequatur conditio; qui hanc fraudem committit, tenetur stare contractui, si ex ipsius opera conditio non sequatur, posito quod altera pars stare velit. Altera autem pars innocens remanet libera, & juxta plures, cognita fraude procurantis impedire, potest promittere & nubere alteri.

Promittens conditionate duabus? IV. Hinc infertur illum, qui conditionate promisit uni dicendo v. g. si hæres fias avunculi & deinde sub conditione etiam promittit alteri; invalide & illicite promisit huic secundæ: & quamvis conditio apposita in secunda promissione effectum habeat, tenetur stare primæ, & expectare executionem primæ conditionis. Quod si cum secunda Matrimonium ineat, graviter quidem peccat, sed Matrimonium tenet.

An purificata conditione requiratur novus consensus? V. Quando Sponsalia conditionata, purificata jam conditione, transeunt in absoluta, non requiritur novus consensus; quia sponsi jam pro eo tempore purificatæ conditionis se obligarunt, & obligare voluerunt: unde, non retractato anteriore consensu, jam perseverat & transit in absolutum. Dixi, non retractato consensu, quia si forte retractatus fuisset, cum jam peccaverit graviter, qui sine causa retractavit, tenetur novum interiorem elicere ad valorem contractus requisitum.

Conditio, si obtineatur sublatio impedimenti dirimentis. VI. Conditio, quæ apponi solet & debet, inter habentes impedimentum dirimens Matrimonium, *si Pontifex dispensaverit*, & revera habeant animum petendi dispensationem, sitque petitio impedimenti dispensari consueti; quando conditio purificatur, an transeant in absoluta absque novo consensu, disputant graves Theologi: probabilior mihi est negans requiri novum assensum, nisi fuerit anterior retractatus; & ideo tenetur utraque pars expectare eventum dispensationis eamque procurare, prout convenere, nempe ut vel sponsus, vel sponsa, vel uterque pro dimidio, vel alio modo inter se pacto illam procurent. Dixi, quod sit impedimentum dispensari

fari consuetum, respective ad personas dispensationem petentes; si enim esset ex illis, quæ aut nunquam dispensari consueverunt, aut non cum talibus personis, jam esset de conditione moraliter impossibili, & nulla esset promissio.

VII. Conditio, si Genitores, Genitor, Avus, Tutor &c. consenserint, cum multis modis possit poni atque in varios sensus explicari, propterea examinanda est intentio promittentium. Si enim intellexerint, ut Pater &c. assentiatur, & non amplius dissentiat, ita & non alio modo erit purificanda conditio: unde Patre &c. ultimo & firmiter dissentiente, cadet contractus, etiamsi semel antea consenserit. Si intellexerint, dummodo Pater assentiatur, idest obtento assensu Patris, quamvis postea forte dissentiat, semel habito, transibunt Sponsalia in absoluta. Si intellexerint de consensu etiam tacito, idest patre non contradicente, quamvis ægro animo, ita purificabitur conditio. Quando autem ita dicunt, nulla facta intentione super qualitate assensus Patris, & dumtaxat dixerint, si pater assentiatur, abstrahendo ab aliis circumstantiis; videtur, quod quamvis prius assenserit, si deinde dissentiat, non purificetur conditio, quia posterior dissensus tollit primum assensum. At, quid si antequam pater assensum explicet, vel neget, morte corripiatur? Multi dicunt renovanda Sponsalia, multi negant. Melius dicunt alii, quod si promittentes vere se diligent, jam statim assensum renovabunt: si autem alter renuat, ad quid velle contrahere cum persona reluctante, minusque diligente? *Conditio, si Genitores assenserint, quomodo intelligenda?*

VIII. Conditio demum illa plebeis consueta, te accipiam si Deo placuerit, vim habet juxta animum illam proferentis; si enim id expresserit, quasi significando absolutam promissionem suo tempore nubendi, jam est promissio absoluta: si autem id expresserit, præscindendo ab omni obligatione, sed animo ostendendi dumtaxat propositum firmum ipsi nubendi; jam non est promissio, & revera videtur significare se nupturum, si ejus negotia permiserint, si sibi utile videbitur, si statum meliorem non elegerit &c. & propterea non esse promissionem. *Conditio, si Deo placuerit.*

§. IV. *De requisitis ad licite contrahenda Sponsalia.*

I. Ad licitam Sponsaliorum celebrationem requiritur primo, ut non contrahantur inconsultis Genitoribus aut aliis Majoribus, ad quos spectat cura Filii vel Filiæ: & proculdubio hi mortaliter peccant, si, inconsultis his Majoribus, Sponsalia absolute contrahant; quandoquidem sit omissio gravis in re maximi momenti reverentiæ debitæ præfatis Majoribus, quæ reverentia est unum ex *Promissio non est danda inconsultis Parentibus.*

tribus, quæ Filii tenentur exhibere Genitoribus, aliisque personis Genitorum vicem gerentibus: secus dicendum esset, si promissio esset dumtaxat conditionata, si Genitores contenti erunt; in hoc enim casu tenebitur Filius aut Filia quamprimum commonere Parentes, ut videant, an expediat; ne longo silentio, promissionem quamvis conditionatam occultans, reciprocus amor eo magis inflammetur, & deinde resistant Parentibus forte dissentientibus, cum non levi familiarum perturbatione &c.

* De Sponsalibus & Matrimoniis, quæ a filiisfamilias contrahuntur, parentibus insciis vel juste invitis, legatur Dissertatio Theologico-Legalis Francisci Mariæ Muscettulæ Archiepiscopi Rossanensis. *

Monita Christiana. II. Laudabile etiam est, habito parentum consensu, celebrare Sponsalia coram testibus idoneis, ut facilius arceantur prætextus, qui ab inconstantia contrahentium aliquando proficiscuntur. Debent autem sponsi inter se invicem ita se gerere, ut neque cogitatione, neque verbo, neque opere quidquam committant, quod honestatem castitatemque christianam dedeceat: & quia humana fragilitas ad malum prona in personis præcipue in hujusmodi statu constitutis sibi non raro usurpat, quæ Deum graviter offendunt, ut indicavimus in §. 2. n. 2. propterea sollicite curandum est genitoribus, aut aliis sponsorum curam habentibus, ne sponsi unquam soli relinquantur, ut cuivis indecentiæ securius præcludatur aditus; ne, illicita perpetrantes, indigni reddantur illis gratiæ auxiliis necessariis, ut connubium deinde celebrandum optimum finem consequatur.

§. V. *De Dissolutione Sponsaliorum.*

Prima causa dissolvendi Sponsalia est mutuus sponsorum consensus. I. Prima causa dissolvendi Sponsalia est mutuus & plane liber utriusque sponsi consensus, cum uterque possit cedere juri suo; & id verum est, etiamsi fuissent juramento firmati. Intellige tamen, dummodo ambo sint in statu pubertatis; si enim ambo sint impuberes, aut alter eorum, juxta superius dicta expectandum est, quousque adveniat ætas pubertatis utriusque, in qua aut ratam habeant, aut rescindant promissionem ante pubertatem factam.

Secunda causa notabilis mutatio superveniens. II. Secunda causa est notabilis mutatio Sponsalibus superveniens, quæ si antea extitisset, Sponsalia inita non fuissent, & proinde inita fuere rebus extantibus prout erant, vel saltem non notabiliter mutatis. Propterea si superveniat notabilis deformitas in corpore; si infirmitas diuturna, & molesta, aut contagiosa; si infamia, aut paupertas, aut defectus dotis promissæ; aut hæresis, aut magna morum mutatio in deterius; aut gravis inimicitia

inter

inter sponsos, vel sponsorum consanguineos; aut corruptio sponsæ, quamvis violenta; aut quidpiam simile; potest altera pars juste resilire a contractu, quia ad hos casus non se extendit promissio: immo si aliquod horum extiterit etiam ante promissionem, sed fuerit callide occultatum, ne impediretur promissio, & deinde post Sponsalia detegatur. Unde si sponsa putabatur aut legitima, aut nobilis, aut virgo, aut dives, idque occultatum fuerit, & deinde detegatur aut spuria, vel naturalis, aut ignobilis, aut pauper, aut corrupta; altera pars juste resilire potest: ex leg. 5. codicis de Sponsalib. Immo si altera pars contrahat cum defectu occulto, qui redditurus sit Matrimonium notabiliter onerosius & incommodum; peccat graviter, nisi illum revelet, quia in re notabili decipit alteram partem.

III. Tertia causa est, si ex Matrimonio promisso mali eventus prudenter timeantur, qui non fuerint prævisi, nempe scandala, inimicitiæ &c. cum enim celebratio Matrimonii tunc evadat illicita; nisi remediis congruis provideri possit, ruit etiam obligatio ad illud celebrandum. *Tertia, gravia mala non prævisa.*

IV. Quarta causa est fornicatio alterius sponsorum; innocens enim tunc resilire potest, quamvis Sponsalia fuerint jurata. A multis extenditur facultas resiliendi in sponso, si sibi certo innotuerit sponsam permisisse etiam solum se impudice tangi ab alio; quemadmodum facultas resiliendi in sponsa, si sibi innotuerit sponsum pluries in hanc turpitudinem incidisse cum altera. *Quarta causa fornicatio alterius sponsorum.*

V. Quinta causa est professio alterius sponsorum in approbata Religione; idque extenditur etiam ad sincerum ingressum Religionis. Attamen si Religionem ingressus non profiteatur, sed ad sæculum revertatur, tenetur ad petitionem partis relictæ stare Sponsalibus. Hæc autem libertas ingrediendi Religionem non tollitur per juramentum, quo forte fuerunt Sponsalia confirmata; quia juramentum non mutat naturam hujus promissionis. *Quinta ingressus Religionis.*

VI. Quod dictum est de ingressu Religionis, affirmatur etiam de voto ingrediendi Religionem; cum enim ipse ingressus sit licitus, cur erit illicitum votum ingrediendi? Salvo semper, ne damnum grave immineat parti relictæ, vel relinquendæ. Non tamen eo ipso, quod votum emittitur, dissolvuntur Sponsalia, sed quousque adimpleatur per ingressum. *Idem intelligitur etiam de voto ingrediendi.*

VII. Si quis autem, factis Sponsalibus, sponsam defloraverit, & deinde Religionem voverit, non potest Religionem ingredi, relicta sponsa. Nec propterea putes votum esse invalidum; remanet enim validum, sed suspenditur ejus executio, ad quam tenebitur, si vel forte dissolvantur Sponsalia, aut sponsa moriatur ante maritum; *Quid circa votum emissum post defloratam sponsam,*

vel ante deflorationem emissum? qui tunc vel dispensationem petet, si se imparem oneribus Religionis sustinendis dubitet, vel eamdem ingredi tenebitur. Idem dicendum, etiamsi emisisset votum Religionis, antequam puellæ votum ignoranti promittat, eamdemque defloret. Dixi puellæ ignoranti votum; nam si ipsi innotescebat, non fuit decepta, sed seipsam decipere voluit.

Quid de voto suscipiendi Ordinem sacrum, aut etiam solius castitatis perpetuæ? VIII. Dicendum videtur etiam votum suscipiendi Ordinem sacrum Sponsalia dissolvere (salvo semper injusto gravamine sponsæ); quia promissio sponsalis semper hanc reservationem includit, nisi meliorem statum elegero: & quamvis jus Canonicum id affirmet & applicet ad statum Religionis, cum tamen ratio omnino eadem sit status Religionis & status Ordinis sacri Ecclesiastici, nempe Deo serviendi in statu solemni castitatis, & Ecclesiæ obseqoio perpetuo se mancipandi; idcirco &c. Et hoc apparet D. Tho. menti conforme, nam quæst. 53. Suppl. a. 1. ad 1. docet, quod *propter votum simplex* castitatis *sint Sponsalia dirimenda:* proinde a fortiori etiam propter votum suscipiendi Ordinis sacri; quod, præter perpetuam obligationem castitatis, inducit perpetuum vinculum Deo & Ecclesiæ inserviendi.

Limitationes addenda. IX. Puto tamen cum aliquibus tam respectu voti Ordinis, quam perpetuæ castitatis, addendas esse sequentes limitationes. Prima est, nisi Sponsalia fuerint publice contracta. Secunda, id esse verum pro foro conscientiæ tantum. Tertia, ut vota illa emittantur sincero animo Deo in meliori statu vacandi. Quarta, ut omnia fiant, remoto undequaque scandalo. Qui autem post emissum votum castitatis obligatur ad Matrimonium contrahendum, licite quidem reddere debitum potest, non tamen licite petere, nisi prius dispensatione obtenta ab habente facultatem dispensandi: insuper, juxta omnes, etiamsi dispensetur ad petendum debitum, toties peccat contra votum, quoties aliquod peccatum contra castitatem committit extra Matrimonium, in Confessione exponendum: tandem si conjux moriatur, reviviscit votum, ita ut nubere iterum licite nequeat, nisi obtenta nova a voto dispensatione, quæ semper cum modo dictis limitationibus concedi solet. Certum est item apud omnes, quod votum sive simplex castitatis, sive suscipiendi sacri Ordinis, sive Religionis ingrediendæ præcedens Sponsalia, eadem irritat.

Sexta causa, affinitas superveniens, aut cognatio Spiritualis aut legalis. X. Sexta causa, & quidem graviter peccaminosa, resiliendi a Sponsalibus, est impedimentum dirimens culpabiliter positum, nempe affinitas carnalis cum sponsa, orta ex copula habita cum consanguinea sponsi vel sponsæ in primo aut secundo gradu. Tenetur tamen sponsus reus dispensationem sumptibus ordinariis & moderatis pro

cura-

curare, si altera pars adhuc insisteret. Si autem sponsam deflorasset, & quod magis est, etiam prægnantem fecisset, proculdubio teneretur etiam magnis impensis procurare dispensationem ad infamiam sponsæ evitandam. Cognatio item aut spiritualis aut legalis Sponsalibus superveniens, (de quibus infra in impedimento cognationis) Sponsalia dirimit, quemadmodum dirimit Matrimonium, ne licite & valide amplius contrahi possit, nisi obtenta a S. Sede dispensatione: unde circa debitum procurandi hanc dispensationem resolvendum est ratione habita ad modo asserta.

XI. Septima causa est Matrimonium cum alia persona contractum, quamvis illicite; Matrimonium enim est vinculum fortius, quam vinculum Sponsaliorum. Si autem uxor accepta moriatur ante sponsam illam anteriorem derelictam, quæ perseverat in anteriori animo & intentione, tenebitur homo ille ducere derelictam. Porro nemo dubitat, quod infidelis sponsus Matrimonium iniens cum altera teneatur sponsam derelictam, in casu deflorationis aut prægnationis, meliori quo potest fieri modo compensare sive illam dotando, sive alio modo eidem providendo.

Septima causa est Matrimonium cum alia persona contractum. Casus emergens resolvitur.

☞ Quemadmodum certum est apud omnes prioribus Sponsalibus de futuro derogare posteriora Sponsalia de præsenti, seu ipsum Matrimonium ratum cum alio vel alia initum; ita extra dubium omne versatur, Sponsalia legitime contracta cum una vel uno dissolvi per Sponsalia de futuro postea contracta cum alia vel alio (etsi hæc præbeant priori sponsæ vel sponso justam causam resiliendi, & rescindendi Sponsalia); sed Sponsalia posteriora contra fidem priorem celebrata omni jure, omniumque consensu irrita esse & nulla. Ratio evidens est; quippe fides posterius data in præjudicium prioris plane irrita est & nulla. Hoc idem etiam sentiendum, licet posteriora Sponsalia juramento firmata sint; quia, cum tale juramentum utpote in præjudicium tertii emissum sit illicitum, nullimode obligat: neque enim juramentum institutum est, ut sit vinculum iniquitatis. Irrita ulterius per se loquendo censenda sunt posteriora Sponsalia, quamvis solemniter v. g. coram Parocho & testibus celebrata sint, priora vero dumtaxat clam inita fuerint; quandoquidem actui, qui de se irritus est & nullus, sicut non juramentum, ita multo minus solemnitas ulla robur addere potest. Diximus consulto *per se loquendo*; siquidem *per accidens*, si nempe sponsus intelligat sibi & priori sponsæ quacumque destitutis probatione etiam oblato juramento fidem non habendam, sed pœnis vel censuris se compellendum ad posteriora Sponsalia cum majori suo ac prioris sponsæ dedecore atque incommodo, secundis Sponsalibus standum erit: in tali namque casu

casu debebit prior Sponsa esse contenta, jurique suo cedere, saltem durante illo Matrimonio. Specialis autem excitatur difficultas, an propria Sponsalia irrita maneant & nulla, si secundis Sponsalibus carnalis copula accesserit. Circa hanc disputant in utramque partem Auctores. Plures sustinent consistere priora Sponsalia. Alii contra propugnant priora irritari Sponsalia, ac Matrimonium cum posteriore deflorata contrahendum existimant. Quod veritati magis consonum nobis apparet, paucis ob oculos ponimus. Priora Sponsalia legitime contracta non dissolvuntur per alia Sponsalia posteriora, quamvis posterioribus Sponsalibus accesserit copula, si secunda sponsa conscia fuerit priorum Sponsalium. Et ratio est, quia, cum secunda sponsa conscia fuerit priorum Sponsalium, fit eo ipso particeps delicti iniquæ permissionis, adeoque contra jus prioris sponsæ nihil prætendere potest; nemo enim ex delicto suo meliorem suam facere conditionem valet, sibique soli imputare debet damnum, cui redditur obnoxia. Immo priora Sponsalia legitime contracta non dissolvuntur per alia Sponsalia posteriora, etiamsi posterioribus accesserit copula, & pars illa, cum qua posteriora Sponsalia inita fuerunt, ignara fuerit priorum Sponsalium, & consequenter fuerit decepta: unde adhuc subsistunt priora Sponsalia, & posteriora irrita remanent & nulla. Ratio est, quia neque copula addit robur actui, qui de se nullus est & irritus: cum ergo jus priorum Sponsalium nequeat tolli per secunda Sponsalia injuste inita ac prorsus nulla, neque etiam poterunt tolli per adjunctam copulam; atque adeo adhuc sponsus tenebitur ad contrahendum Matrimonium cum priore sponsa. Existimant tamen nonnulli, & sane jure meritoque, ut nobis videtur, quod si ex copula cum secunda sponsa ignara priorum Sponsalium ipsi gravia damna infamiæ, vilitatis, &c. timeantur solo Matrimonio reparanda, priori autem nullum vel exiguum incommodum obventurum sit; sponsus debeat ducere secundam, non quidem vi posteriorum Sponsalium, quæ, ut asseruimus, nulla sunt; neque vi præsumpti Matrimonii, quod pariter irritum est; sed ratione damnorum, quæ secunda sponsa injuste pateretur, ad quæ resarcienda vir magis obligatur, quam ad implendam promissionem, ex cujus omissione nullum aut leve damnum priori sponsæ accidit. Addi potest priorem sponsam in hoc casu teneri ex charitate relaxare obligationem sponsi. Legantur P. Patritius Sporer *Theol. Sacr. p. 4. c. 1. sect. 2. subsect. De causis justis dissolvendi Sponsalia §. 3. num. 2.* P. Carolus Renatus Billuart *3. p. tract. de Matrim. dissert. 2. de Sponsalibus art. 5.* & Petrus Colet *Instit. Theol. tom. 5. tr. de Matrim. cap. 3. de Sponsalibus.*

Ani-

Animadvertendum insuper occurrit, eum, qui secunda Sponsalia celebrat, si priora jure scindantur, vel quia prior Sponsa (aut in opposito casu sponsus) jam diem suum obierit, vel Religionem professa sit, vel libere volens a Sponsalibus recesserit &c. non teneri posteriora implere, quamquam fuerint jurata. Valida quippe, ut supponitur, priora erant: ergo irrita posteriora. Nulla igitur obligatio ex ejusmodi secundis Sponsalibus orta fuit. Etenim juxta notissimam Regulam juris 18. in 6. *Non firmatur tractu temporis, quod ab initio non subsistit*. Si tamen quis posteriora Sponsalia conditionate sic iniisset cum aliqua: Ego promitto tibi conjugium, si forte prior mea sponsa moriatur, vel remittat promissionem sibi a me factam, tunc utique valida fuisset promissio conditionata; & mortua, vel juri suo cedente priore sponsa, ad posteriorem ducendam obligaretur: adduntque nonnulli in dubio præsumendum esse talem conditionatam habuisse intentionem; quia alioquin deberet præsumi contra priora deliquisse Sponsalia, absolute contrahendo cum alia.

Octava causa, recessus alterius.

XII. Octava causa dissolvens Sponsalia est recessus alterius partis, quæ non vult stare contractui, & quidem si absque justo motivo, peccaminosa graviter: tunc altera pars, si velit, juste recedit; si autem nolit, potest juste compellere ad observandum promissum: sed hoc nemini consulendum, eo quod Matrimonia ita inita plerumque multorum inconvenientium sint fœcunda. Hujusmodi autem recessus multoties quamvis non expresse, implicite variis modis significatur; & primo,

Nona causa, migratio sponsi in longinquas partes.

XIII. Inducendo nonam causam, quæ contingit, si sponsus proficiscatur in regionem longinquam, eo domicilium translaturus, ignorante aut invita sponsa: ita ex declaratione Alexandri III. in rescripto ad Archiepiscopum Panormitanum in cap. *de illis* de Sponsal. & Matrim. Peccat itaque graviter qui ita se gerit; & alter relictus, si voluerit, potest alia Sponsalia celebrare. Excipiendus est casus justæ causæ longi & diuturni itineris suscipiendi, animo redeundi, quæ debet manifestari sponsæ, & hæc expectare tenetur, donec sponsus negotia necessaria perficiat, & revertatur: si tamen nimis longa futura esset temporis mora, ut valde notabile incommodum oriatur sponsæ expectanti; putarem quod juste posset sponsa licentiam a sponso petere, & se in pristinam libertatem vendicare: quod si sponsus nollet libertatem petitam concedere, posset illa coram judice causam instituere, & tunc stare decisioni judicis.

Decima causa, nimia dilatio.

XIV. Alter recessus sponsi, implicite significatus, fundat decimam causam resiliendi a Sponsalibus, & est nimia dilatio incundi Matrimonium; & quidem proculdubio, si tempus celebrandi Matrimonii præfixum fuerit

eo animo, ut elapso eo tempore partes ad primam revertantur libertatem: si autem præfixio temporis constituta fuerit non animo finiendæ obligationis post elapsum terminum, sed dumtaxat ad illam exequendam & ne diutius protrahatur, & altera partium dilationes identidem interponat, adeo ut qui ita differt prudenter judicetur in mora culpabili, præcipue si pars innocens pluries institerit; tunc pars innocens, & parata exequi, resilire potest. Si demum nullus terminus temporis constitutus fuerit, tenentur partes celebrare Matrimonium, quando altera earum rationabiliter, & consideratis circumstantiis, prudenter petit; & si alia pars absque justo motivo renuat, postquam semel & iterum petitio facta fuit, poterit illa quæ petivit, licite a Sponsalibus recedere: si autem altera pars justum habeat motivum differendi, tunc debet & alia expectare aliquo tempore prudentum arbitrio, attentis circumstantiis rerum & personarum, determinando.

☞ Quando causa dissolvendi Sponsalia est certa, per se loquendo, nulla de jure communi requiritur auctoritas Judicis ad dissolvenda dicta Sponsalia sive publica, sive occulta. Nullibi enim in Jure reperitur requisita ad id Judicis auctoritas. Potest tamen Judicis auctoritas ad id requiri interdum per accidens, ut si Sponsalia sint publica, & causa ea dissolvendi sit occulta: ratione scandali vitandi requiritur tunc Judicis interventus, ut notant communiter Doctores. Quando vero Sponsalia sunt certa, causa autem ea dissolvendi dubia *de jure* vel *de facto*, tunc necessario requiritur Judicis auctoritas pro utroque Foro; quia, cum unus sit in possessione Sponsalium, non potest per alium ob causam dubiam privari. Videatur P. Lucius Ferraris V. *Sponsalia n.* 120. & *seqq.* ☜

§. VI. *De Matrimonio prout est contractus, nempe de illius notione, & de requisitis ad illius valorem.*

Matrimonii nomen plura significans.

I. Matrimonii nomine quattuor significantur. Primum ipse contractus, quo contrahentes sibi invicem jus actualiter tradunt in proprium corpus ad prolem generandam; & hoc vocatur Matrimonium legitimum. Secundum est ratio Sacramenti a Christo Domino adjecta huic contractui inter Baptizatos inito, habentis vim conferendi gratiam habitualem ipsum digne celebrantibus; & hoc vocatur Matrimonium ratum. Tertium est ipsum vinculum indissolubile remanens in contrahentibus, & inducens obligationem simul cohabitandi, fidem conjugalem servandi, debitum reddendi, prolem educandi, & se invicem in se-

ferendis Matrimonii oneribus adjuvandi. Quartum est ipsa copula, a quo denominatur Matrimonium consummatum. Modo nobis sermo est de Matrimonio juxta primam & tertiam significationem: & definiri potest cum Angelico q. 44. Suppl. a. 3. approbante definitionem Magistri Sententiarum, nempe, quod Matrimonium sit viri mulierisque conjunctio materialis, inter legitimas personas, ad individuam vitæ consuetudinem retinendam instituta.

Explicatur definitio.

II. Conjunctionis nomine significatur vinculum in conjugibus remanens ex contractu inito; id namque dumtaxat est permanens & perpetuo durans. Dicitur conjunctio viri & mulieris, quia non inter alios poterit dicta conjunctio verificari, nisi inter personas humanas diversi sexus, cum sit conjunctio instituta ad humanam speciem propagandam. Dicitur conjunctio non quæcunque, sed materialis, tum ad excludendam conjunctionem fornicariam bonis Matrimonii oppositam, tum præcipue ad denotandum, quod sit conjunctio principaliter maritum afficiens, cum ex D. Paulo 1. Corint. 11. vir non sit propter mulierem, sed mulier propter virum; quamvis afficiat etiam minus principaliter uxorem. Dicitur inter legitimas personas, nempe habiles ad dictum vinculum subeundum; cum non omnes habiles sint, ut videbitur suis locis. Dicitur ad individuam vitæ consuetudinem retinendam; nam Matrimonium est omnino indissolubile, & quidem jure naturali, ut probat S. D. q. 67. suppl. a. 1. At quia, ut docet a. 2. non spectat ad primaria legis naturalis præcepta, sed ad secundaria tantum, quod Matrimonium sit indissolubile; idcirco in aliquibus casibus a Deo dissolutum fuit, ut suo loco videbitur.

Primum requisitum ad contractum Matrimonii est consensus mutuus.

III. Primum requisitum ad contractum Matrimonii est mutuus amborum contrahentium consensus, quippe quod sit contractus onerosus reciprocam inducens obligationem, qui consensus explicite vel implicite terminetur ad omnia, quæ communiter intenduntur a fidelibus Matrimonium contrahentibus; consensus, inquam, in præfatas obligationes saltem implicitus. Dixi requiri ad valorem consensum se obligandi dictis oneribus; non requiritur autem consensus illa exequendi, qui tamen requiritur ad licite contrahendum: unde qui contraheret animo non implendi etiam unam ex dictis obligationibus, graviter peccaret; qui vero contraheret animo non se obligandi alicui ex indicatis oneribus intrinsecis & substantialibus huic contractui, profecto invalide contraheret.

Assensus debet esse etiam in-

IV. Debet præterea hic assensus esse nedum exterior & verbalis, sed interior & verus, datus cum completa advertentia & deliberatione, juxta dicta circa Sponsalia,

terior, & absolutus, & præsens.

lia, & liber ab errore, deceptione, aut dolo, & immunis a metu, & coactione, juxta dicta de Sponsalibus, & iterum dicenda, dum de impedimentis erroris & vis differemus. Debet item esse absolutus & præsens, idest independens a conditione ulla in futurum exequenda, aut expectanda; quia ita non haberet vim Matrimonii, sed mere Sponsaliorum: bene vero si esset sub conditione præterita, vel præsente; quia tunc consensus esset de præsenti, eo quod conditio vel fuit, vel est: v. g. Accipio te, si es primogenita, si pater meus obiit; non enim suspenditur hoc modo assensus. Notandum tamen non esse a Parochis assistentibus regulariter admittendas has conditiones, sed hortandos contrahentes, ut absolute se accipiant in conjuges. Notandum insuper, quod quamvis conditiones de præterito vel præsenti non suspendant assensum & Matrimonium, suspendunt tamen usum ejusdem, donec compertum fiat conditionem extare vel extitisse.

Conditio turpis de præsenti, vel de futuro necessario, vel de re impossibili.

V. Quando contrahitur sub conditione indigna & turpi, *si hæc sit contraria bonis Matrimonii, non efficitur Matrimonium*, ait S. Tho. qu. 47. Suppl. a. 5. *si sit de præsenti, & non est contraria Matrimonio, etiam si sit inhonesta, stat Matrimonium:* puta, Accipio te, si promittas occidere inimicum, & ipse promittat; stat Matrimonium. *Si autem sit de futuro necessario, sicut solem oriri cras, tunc est Matrimonium, quia temporalia futura jam sunt præsentia in suis causis*: & ita declaravit Gregorius IX. in Cap. *Finali* de conditionibus appositis. Conditio impossibilis, puta si stellas numeres, si cœlum digito tangas &c. Accipio te: si dicantur per jocum, & alioquin adsit animus vere contrahendi, verum aderit Matrimonium, & conditiones illæ jocosæ *deberent haberi pro non adjectis*. Si autem serio ponerentur & animo non contrahendi, nisi ponantur in esse, jam patet nullum esse Matrimonium, saltem in foro conscientiæ; quia deesset verus assensus, utpote pendens a re impossibili. Dixi saltem in foro conscientiæ, quia forte in foro fori *propter favorem Matrimonii haberentur pro non adjectis*, & compelleretur a judice ad standum Matrimonio: in quo casu in illo, qui adjecit conditionem, requiritur consensus. At hi loquendi modi, si eveniant, non sunt a Parochis admittendi.

Assensus debet esse exterius significatus.

VI. Requiritur præterea ad valorem Matrimonii, ut assensus sit exterius significatus, & quidem, ut communior docet, per verba, cum debeat innotescere tam parti contrahenti, quam Parocho, & testibus: & ita plures requirunt verba, ut dicant peccare mortaliter illum, qui potens loqui, nollet assensum per verba significare, sed alio modo.

VII. De-

VII. Debet insuper a contrahentibus proferri assensus simultate morali, ut assurgat contractus, qui est ex natura sua duorum vel plurium conventio: unde sufficit, ut, dum alter profert suum assensum, perseveret, & duret assensus datus a primo. Non autem semper requiritur præsentia utriusque contrahentis, ut assensus dicatur simultaneus, cum aliquando contrahatur per epistolam; & tunc debet epistola legi coram Parocho & testibus, certis illam esse epistolam v. gr. Titii, & illum esse suum characterem in qua dicat, se per illam epistolam recipere de præsenti Cajam in uxorem, & Caja dicat se recipere Titium; & tunc censentur consensus illi moraliter simul dati. *Debet esse simultaneus moraliter, quanvis per epistolam.*

VIII. Similiter contrahitur Matrimonium & non raro maxime a Personis Regiis per Procuratorem. Tunc autem dumtaxat contrahitur Matrimonium, quando Procurator nomine sui Principalis profert assensum erga hanc personam, nempe quando Titia acceptatur a Procuratore in uxorem nomine Caji; & tunc debet adesse Parochus cum testibus: nec officit sit ne Procurator masculus, an fœmina, dummodo sit legaliter Procurator. Modus autem contrahendi in casu debet esse: Ego Sempronius legitimus Procurator Titii, ad effectum contrahendi Matrimonium nomine ipsius, accipio te Bertam in uxorem; & Berta dicat: Et ego tecum tamquam cum Procuratore legitimo Titii, N. accipio illum in maritum. *Et quamvis per Procuratorem.*

* Matrimonia per Procuratores inter absentes inita valere in ratione contractus etiam post Tridentinum, dummodo a jure Canonico præscriptæ conditiones ab iisdem Procuratoribus observentur, ferme apud omnes in comperto est. Num vero Matrimonia hujusmodi habeant etiam rationem Sacramenti, non sine aliquo æstu Doctores inter controvertitur. Probabilior nobis apparet assertio illorum, qui defendunt prædicta Matrimonia valere etiam in ratione Sacramenti. Vide additamenta in Majori Opere. *

IX. At quid dicendum, si ficto animo & non assentiente Titius instituisset Sempronium Procuratorem; & post ejus discessum, antequam iste contrahat, Titius assensum præstaret? Quidam dicunt Matrimonium per talem Procuratorem contractum subsistere; quidam negant: ea propter in istorum sententia, nisi renovetur instrumentum procurationis, invalide agit in foro conscientiæ. Si, instituto legitimo Procuratore cum consensu, antequam iste contrahat, Principalis revocet assensum, invalide contraheret. Si autem post institutum legitimum Procuratorem, ejusque discessum, Principalis mutet voluntatem & antequam Procurator contrahat, iterum assensum eliciat & præstet, ita ut tempore cele- *Casus emergens resolvitur. Alter Casus resolvitur. Tertius Casus resolvitur.*

bra-

brationis contractus revera Principalis retractatum assensum denuo reassumpserit; patet, quod vere & valide Procurator contrahat.

* Si Titius post institutum Sempronium Procuratorem incidit in amentiam, juxta Sanchez & Cabassutium stabit Matrimonium, ea perseverante, per Procuratorem initum. Oppositum vero sustinet Pontius *lib. 2. de Matrim. cap. 15. num. 14.* ejusque sententia probabilior videtur. *

Debet assensus dari a personis habilibus. X. Tandem pro valore contractus matrimonialis requiritur, quod contrahentes sint personæ habiles, idest nullo impedimento dirimente affectæ; ita ut quamvis a partibus contrahentibus ignoretur etiam invincibiliter impedimentum, si hoc adsit, invalide nihilominus Matrimonium celebratur.

Casus emergens resolvitur. XI. Qui scit, quod impedimentum dirimens efficit Matrimonium nullum; & alioquin certus & suasus putat se affici tali impedimento, quod tamen revera non habet, nihilominus vult iniqua conscientia contrahere; multi dicunt, quod, detecta veritate, Matrimonium subsistat. At probabilior videtur opposita pariter multorum; quia non potest in tali contrahente adesse assensus.

§. VII. *De Matrimonii Sacramento, de ipsius Materia, Forma, & Ministro.*

Matrimonii Sacramenti ratio. I. Contractum alioquin naturalem Matrimonii inter fideles baptizatos fuisse a Christo elevatum ad Sacramenti gradum, de fide definitum habetur in Conciliis Florentino & Tridentino; idque accepit Ecclesia ex perpetua & constanti Traditione, quam S. S. Patres indicant. Definitur Matrimonium ut tale, Sacramentum novæ legis, quod digne contrahentibus habet vim conferendi gratiam habitualem, afferentem eisdem jus ad obtinenda auxilia divina; ut se invicem Christiano amore diligant, sibi fidelitatem servent, concordiam pie custodiant, prolem sancte educent, & alia onera illius status fructuose sustineant, ut innuit S. D. q. 42. Suppl. a. 3. *Matrimonium habet conferre gratiam adjuvantem ad illa opera, quæ in Matrimonio requiruntur.*

Ejus Materia, & Forma. II. Cum autem omne Sacramentum constet materia & forma; relictis variis opinionibus, nobis dicendum videtur, quod ipsius materia remota sint ipsa sponsorum corpora in contractu celebrando tradenda, materia autem proxima sit ipsa reciproca traditio in contractus celebratione expressa. Quoad formam, de qua dumtaxat inter Theologos est contentio, docet S. D. loc. cit. a. 1. *Verba, quibus consensus exprimitur matrimonialis, sunt for-*

ma

ma hujus Sacramenti, non autem benedictio Sacerdotis, quæ est quoddam Sacramentale. Nil clarius dici potest: quam doctrinam sic intelligas, ut verba contrahentium sint forma, quatenus habent vim determinandi, cum tale sit munus formæ: cum autem habeant hanc vim, non quatenus significant traditionem corporum, sed acceptationem; propterea quatenus hanc significant, sunt forma, quatenus vero traditionem, sunt materia proxima, ut dixi. Hinc apparet ipsos contrahentes esse hujus Sacramenti ministros: eapropter Concilium Florentinum in Decreto Unionis docet loquendo de hoc Sacramento: *Causa efficiens Matrimonii est mutuus consensus per verba de præsenti expressus.* Idemque clare audivimus ab Angelico: *Verba ... sunt forma hujus Sacramenti, & non benedictio Sacerdotis*: quæ alioquin talis esset, si Sacerdos esset minister. *Ministri sunt contrabentes.*

III. Sciscitaberis, an a contrahente Matrimonium separari possit ratio Sacramenti a ratione contractus? Certum est apud omnes gravissimum esse peccatum id attentare. Cæterum gravissimi Doctores negant posse separari. Contra alii pariter gravissimi affirmant posse separari, quamvis illicite. *Incidens. dubium resolvitur*

§. VIII. *De Solemnitatibus requisitis ad valorem Sacramenti Matrimonii.*

I. Quod Matrimonia clandestina etiam ante Concilium Tridentinum illicita fuerint, indicant multi Canones, quibus districte prohibentur; indicat etiam ratio naturalis ob inconvenientia gravissima, quibus hujusmodi Matrimonia remanent exposita, ut cuilibet facile constare potest. Propterea novo jure a Concilio Tridentino nedum prohibita, verum & invalida declarata fuerunt, nisi adsit præsentia Parochi & duplicis testis, in sess. 24. cap. 4. de reformat. Matrimonii. Neque Matrimonia clandestina resolvuntur in Sponsalia, idest neque valorem habent Sponsaliorum, ut declaravit sacra Congregatio apud Fagnanum in caput *ad Audientiam &c.* *Matrimonia Clandestina semper prohibita.*

II. Hæc Tridentina lex vim habet in regionibus Catholicorum, in quibus fuit promulgata & acceptata: in regionibus autem Hæritocorum & Catholicorum, in quibus nec promulgata neque acceptata fuit, non obligat quoad valorem: unde in his locis valide celebratur clandestine Matrimonium. In regionibus autem Hæreticorum, in quibus Tridentina lex acceptata fuerat ex dispensatione Ecclesiæ valet Matrimonium Catholicorum sine præsentia Parochi initum, si ibi nullus sit Parochus Catholicus, neque alius supplens ejus vices, aut si moraliter vocari non possit, aut adiri: debent tamen adhi- *Quibus in locis hæc lex obligat?*

beri saltem duo testes, ut declaravit Sacra Congregatio apud Bellarminum in epistola ad Octavium Tricariæ Episcopum. Immo ex usu Ecclesiæ validum est Matrimonium hæreticorum in locis, ubi publice exercent suam religionem, dummodo celebratum sit juxta ritum & leges sui loci, quamvis ibi Tridentina lex promulgata fuerit: & patet ex eo, quod si redeant ad Ecclesiæ gremium, hæc non permittit, ut aliud Matrimonium ineant, & eorum filios ut legitimos habet. Legenda est Constitut. Benedicti XIV. quæ incipit *Matrimonia* data die 4. Novemb. an. 1741.

* Videnda sunt etiam quæ docet idem S. P. *De Synodo Diœcesana lib.* 6. *cap.* 6. *

Quis intelligatur Parochus proprius?

III. Parochus assistens debet esse proprius, nempe aut uterque utriusque sponsi, aut unus alterutrius, prout declaravit S. Congregatio Concilii. Debet autem Parochus assistens animadvertere, quod si vocetur ad assistendum in paræcia alterius Parochi, ut licite agat, obtinere debet facultatem a Parocho, in cujus paræcia assistit; nam pro valore id non requiritur. Si tamen sine licentia assisteret, incurreret suspensionem secundum aliquos. Si vero assisteret Parochus aliquis sine licentia Parochi alterutrius sponsorum, jam patet, quod invalidum fieret Matrimonium; & Parochus ille remaneret suspensus ab Officio & Beneficio Parochiali, donec absolvatur ab Episcopo Parochi, cujus usurpavit ministerium. Proprius autem Parochus ille censetur, in cujus paræcia domicilium habent sponsi vel continuæ habitationis, vel pro majori anni parte: unde invalide assisteret Parochus, in cujus paræcia pro minori anni parte commorantur, aut solius recreationis aut rusticationis gratia.

* Plura addita reperies huic num. in Majori Opere. *

Parochus vagabundorum.

IV. Respectu vagabundorum, quibus nullus est Parochus fixus, cum nullibi fixum habeant domicilium, ille censendus est proprius Parochus, in cujus paræcia tunc degunt; qui ut etiam licite assistat, debet juxta Tridentinam Sanctionem loc. cit. cap. 6. obtinere licentiam ab Ordinario loci, eo fine ut exploret, an aliquod impedimentum subierint: & hæc verificantur, etiamsi unus tantum sponsorum sit vagabundus.

* Legenda *Institutio* 33. Em. Cardinalis Lambertini, postea S. P. Benedicti XIV. *

Quinam alii intelligantur sub Parochi nomine?

V. Nomine Parochi proprii intelligitur etiam proprius Superior Parocho major, nempe proprius Episcopus, item Legatus sedis Apostolicæ in illa Provincia, & Summus Pontifex, ut patet. Item etiam ille, qui quamvis revera Parochus non sit, puta ob vitium Simoniæ in sui promotione, habetur tamen communiter bona fide ut talis, & habet titulum coloratum Beneficii Parochialis. I-

tem

tem Parochus verus, quamvis nondum Sacerdos, cum revera sit Parochus. Item pro valore intelligitur Parochus quamvis excommunicatus etiam vitandus, interdictus, suspensus, dummodo adhuc Beneficium Parochiale retineat, nec sit degradatus, depositus, Beneficioque privatus. Non tamen poterit dictis censuris detentus alterum loco sui delegare.

* Præcisa declaratione S. Congregationis relata ab Auctore in Majori Opere, cui, si vera sit & authentica, dubio procul subscribendum est; veriorem existimamus sententiam illorum, qui asserunt Parochum Matrimonio assistentem Sacerdotem esse debere. Hoc erui clare videtur ex Concilio Tridentino sess. 24. cap. 1. Vide alia ibidem adjecta. *

IV. Potest Parochus ex concessione sibi indulta a Tridentino loc. cit. alium & quidem dumtaxat Sacerdotem loco sui delegare, qui Matrimonio assistat; quam licentiam vel voce, vel scripto concedere debet: neque sufficit licentia generalis ministrandi in sua paræcia omnia Sacramenta, sed requiritur licentia expressa etiam assistendi Matrimoniis. Neque sufficit tacita, aut præsumpta licentia sub ratihabitione futura. Quod si post datam legitime licentiam, antequam Sacerdos delegatus ea utatur, Parochus obeat; si mors ejus innotescit Sacerdoti, non potest ea amplius valide uti; si autem mors non innotuerit, multi dicunt valere ob titulum coloratum & errorem communem: si vero licentia fuerit concessa in generali assistendi suo loco omnibus Matrimoniis suæ paræciæ, quidam dicunt valere. Fateor tamen, quod non auderem consulere Sacerdoti illi, ut ea utatur. Nota demum, quod nullus sit casus, in quo sine hac licentia Parochi assistere possit alius Sacerdos Matrimonio, cum a Tridentino nullus casus excipiatur; sicut etiam de testium præsentia est dicendum: unde Sacerdos assistens concubinario moribundo, qui necesse habet ducere suam concubinam, debet prius tunc licentiam obtinere & testes advocare, ut valide assistat.

Quis delegari possit a Parocho?

VIII. Requiritur insuper pro valore etiam præsentia simultanea saltem duorum testium, ut jubet Tridentinum loc. cit. qui sint ratione, auditu, & visu compotes. Cum autem Tridentinum nullam in hujusmodi testibus qualitatem postulet, infertur quoslibet ratione & sensibus utentes sive mares, sive fœminas, de quibus nulla suspicio sit, quod in occurrente casu sint pejeraturi, esse idoneos testes: unde nil refert, an sint consanguinei, servi, excommunicati, infideles, impuberes, infames &c. Verum prudentia dictat, ut, nisi necessitas compellat, eligantur adultæ, fideles, probæ, & honestæ personæ. Dixi requiri præsentiam simultaneam te-

Quales testes requirantur?

 stium

ctiuni una cum Parocho, ita postulante natura actionis, cum debeant esse præsentes, dum datur utrinque consensus; qui debent advertere ad actionem, quæ fit. Neque requiritur quod sint rogati, aut data opera vocati, cum pro valore sufficiat, ut etiam metu adacti & inviti trahantur, dummodo reapse assistant & advertant ad id, quod celebratur, quia habetur finis legis. Pro licito autem debent vocari, ut spontanei & non coacti veniant.

Non est necessaria pro valore alia actio Parochi præter assistentiam.

VIII. Non est necessaria pro valore Benedictio Parochi, neque ulla verborum prolatio, quæ ab ipso fiat; quamvis graviter peccent, qui ex proposito illam omittunt, quia in re gravi discordant a ritu Ecclesiæ. Sicuti graviter peccant, qui de repente coram Parocho comparentes una cum testibus sive spontaneis, sive tractis, Matrimonium ineunt; ut fieri solet a furtive contrahentibus, non sine gravi scandalo & deordinatione.

Requiruntur tres denunciationes.

IX. Antequam celebretur Matrimonium, ex gravi præcepto Concilii loc. cit. necesse est ut *ter a proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus festis in Ecclesia inter Missarum solemnia publice denuncietur.. Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio Matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint denunciationes; tunc vel una tantum fiat, vel saltem Parocho & duobus vel tribus testibus præsentibus Matrimonium celebretur: deinde ante illius consummationem denunciationes in Ecclesia fiant, ut si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur, nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit, ut prædictæ denunciationes remittantur, quod illius prudentiæ & judicio sacra Synodus relinquit*. Hinc requiruntur istæ denunciationes sub præcepto gravi, ita ut graviter peccet, qui sine Episcopi licentia illas omittit. Debent autem fieri a Parochis utriusque sponsi, nisi consuetudo aliter obtinuerit, ut ab uno dumtaxat eorum fiant, ubi Matrimonium celebrandum est.

* Vide plura adjecta huic num. in Majori Opere. Vide etiam Litteras Apostolicas S. P. Benedicti XIV. ad omnes Episcopos directas *die* 17. *Novemb.* 1741. incipientes *Satis vobis*; in quibus regulas sancivit pro Matrimoniis occultis, quæ vulgo *conscientiæ* appellantur.*

Obligatio revelandi impedimentum.

X. Itaque qui conscius est alicujus impedimenti inter sponsos, tenetur sub gravi illud Parocho manifestare, sive sciatur a sponsis, sive ignoretur. Dixi revelandum esse Parocho, posito quod jam sciatur ab ambobus sponsis: quod si ignoretur ab uno, debet prius ignoranti manifestari, ita exigente charitatis ordine, & præcipue si sit impedimentum infamiam aliquam afferens, puta incestus cum sorore, vel matre &c. si autem spes fructus non affulgeat, revelari debet parentibus sponsorum; sin au-

autem, tandem Parocho; non obstante quod secreto naturali, & etiam sub juramento secreti servandi sciatur tale impedimentum. Quid autem dicendum sit, si sciens impedimentum timeret sibi vel suis ex revelatione grave malum imminere, difficultas est, quam Auctor expendit ac resolvit num. seq. Quare si casus occurrat, ipsum adeas.

XI. Certum est ad valorem Matrimonii non requiri consensum parentum. Dixi ad valorem; nam proculdubio illicite mortaliter contrahitur, insciis parentibus vel aliis majoribus loco parentum habitis, eo quia graviter delinquatur contra reverentiam eisdem debitam. Quod si a filiis exponatur parentibus voluntas contrahendi cum tali persona honesta & pari, & parentes non habeant justa motiva resistendi, sed afferant dumtaxat frivola motiva aut suggesta ab avaritia ad augendas opes &c. tunc postquam filii procuraverint modestis & efficacibus officiis flectere parentes, & post expectatum decens tempus, non erunt accusandi gravis criminis, si Matrimonium ineant. *Quomodo requiri possit assensus parentum?*

XII. Certissimum est, ut hoc Sacramentum digne & licite suscipiatur, requiri dum celebratur in [ipsis] contrahentibus statum gratiæ, ex dictis de Sacramentis generatim: unde si forte peccato mortali inveniantur gravati, tenentur præmittere Confessionem, vel saltem conari pro viribus ad actum perfectæ contritionis.

* Matrimonio jungendi non sunt, qui Doctrina Christiana satis instructi non reperiuntur. Hac de re fuse disserit S. P. Benedictus XIV. *de Synodo Diœcesana lib. 7. cap. 9. E. R.* 1746. *

§. IX. *De Matrimonii Indissolubilitate quoad vinculum.*

I. Matrimonii indissolubilitas est de jure naturali pertinente, ut notavit Angelicus in q. 67. suppl. a. 2. ad secunda juris naturalis præcepta, idcirco a solo Deo quandoque dispensabilia. Dixi cum Angelico indissolubilitatem hujusmodi pertinere ad secunda legis naturalis præcepta; quia quæ sunt prima hujus præcepta, immutabilia sunt, quippe quod oppositum eisdem sit ab intrinseco malum: & propterea ab ipso quoque Deo, qui infinita bonitas & justitia est, sunt indispensabilia. Poterit igitur Deus aliquando Matrimonium etiam consummatum dissolvere quoad vinculum, tanquam supremus omnium creaturarum Dominus omniumque jurium earumdem auferendo ab ipsis jus, quod invicem habent in corpus alterius; & cum infinitæ potestatis sit, ad hanc pertinebit illa incommoda impedire, quæ ex solutione profluere timerentur. *Quo jure Matrimonium indissolubile?*

Quid de libello repudii veteris legis? II. Cum autem circa hoc factum solutionis Matrimonii etiam consummati, in veteri lege per libellum repudii jam consuetum, graves exurgant controversiæ, an revera licite fieret; idcirco S. D. in loc. cit. a. 3. problematice procedit utramque opinionem referendo, tam quod id illicitum fuerit, quam quod licite fieret: quarum opinionum motiva videsis ibidem, confinia instituti nostri excedentia.

Certum est modo esse indissolubile consummatum. III. Modo certum est de fide Matrimonium consummatum esse indissolubile quoad vinculum jure Divino positivo Christi, Matth. 19. ubi Christus revocavit Matrimonium ad sui primævam institutionem, & conclusit dicendo: *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Legatur Concilium Tridentinum sess. 24. can. 5. & 7.

Etiam infidelium Matrimonium insolubile. IV. Etiam Matrimonia infidelium non baptizatorum sunt insolubilia quoad vinculum, quamvis contrahantur in gradibus ab Ecclesia prohibitis, quippe qui non subsint Ecclesiæ legibus: taliter tamen subsistit Matrimonium insolubile, ut ex præcisa & mera conversione alterius eorum ad fidem non solvatur, posito quod infidelis pacifice & sine irreligiosa molestia cohabitare assentiatur: si autem, ut jura loquuntur, cohabitare nolit nisi cum injuria creatoris, idest aut legem Christi blasphemando, aut apostasiam suadendo alteri ad fidem converso, aut ad alia crimina inducendo; tunc ex Dei dispensatione impertita Ecclesiæ in favorem Religionis, potest conjux conversus ad fidem rescindere vinculum Matrimonii etiam consummati, & ad aliud ineundum transire; ita ex cap. *Quanto* de divortio: & Matrimonium dissolvitur eo ipso, quod fidelis aliud Matrimonium ineat; nam si aliud non iniret, quamvis ab infideli molesto recessisset, non posset infidelis aliud Matrimonium inire, quia solubilitas est tantummodo concessa in gratiam Christianæ Religionis, & non in commodum infidelis injuste vexantis. Et quamvis non pauci scriptores dicant, quod possit fidelis rescindere Matrimonium ineundo aliud, etiam ex solo motivo, quod alter nolit converti; id nobis cum pluribus aliis non probatur, quia non extat motivum justum dissolvendi, cum nulla inferatur injuria Religioni Christianæ, stante promissione pacifice cohabitandi & abstinendi ab omni suasione Religioni contraria.

* Videantur quæ ex S. P. Benedicto XIV. *De Synodo Diœcesana l. 6. c. 4. E. R.* 1748. huic num. adjecta sunt in Majori Opere. *

Duæ etiam attendendæ sunt ejusdem S. P. Constitutiones ad rem hanc pertinentes, quarum prima edita *die* 4. *Januar.* 1745. incipit *In Suprema*, habetur *tom.* 1. *Bullarii n.* 127. altera vero publicata *die* 30. *Septemb.*

1747

1747. cujus initium est *Apostolici Ministerii*, extat *Tom.* 2. *Bullarii n.* 83. *

V. Si autem vir infidelis, qui convertitur, habeat plures uxores, illam retineat, si cohabitare velit pacifice, quæ prima ducta fuit, cum qua dumtaxat valide contraxit; quia in præsenti Religionis statu post adventum Christi supremi omnium Domini, ejusque declarationem, Matrimonium ab ipso reductum fuit ad primævam sui institutionem, ut uni unus conjungatur; quæ lex cunctos homines afficit: & propterea etiam infideles invalide contrahunt secunda Matrimonia simultanea post primum, quod solum validum est. *Casus resolvitur.*

§. X. *De Dissolubilitate Matrimonii rati tantum.*

I. Matrimonium fidelium baptizatorum ratum dumtaxat, idest nondum consummatum, licite dissolvitur quoad vinculum per professionem solemnem Religionis ab Ecclesia approbatæ: ita ex capite *Verum*, & ex capite *Ex publico* de conversione conjugatorum: immo Concilium Tridentinum sess. 24. can. 6. id de fide definivit. *Quomodo dissolvatur Matrimonium ratum.*

II. Et nota, non sufficere solum Religionis ingressum, sed expectandam esse professionem ejusdem; qua emissa, alter relictus potest ad novas nuptias convolare. Nota præterea, duorum mensium tempus concedi conjugibus ad consummandum ex debito Matrimonium, ita ut neuter possit ab altero obligari ad consummandum ante duos menses; quibus elapsis a die celebrati Matrimonii, injuste negaret debitum petenti illud, graviterque peccaret denegando. Si tamen etiam ad plures alios menses protraheret quamvis illicite denegationem debiti, nec Matrimonium consummaret, idque probare valeret; adhuc Religionem ingredi & profiteri posset. *Notanda.*

III. Si uxor intra bimestre denegans debitum, quia cogitat de ingredienda & profitenda Religione, vi opprimatur a marito; si revera semper resistat, plures rationabiliter dicunt non privari privilegio ingrediendi & profitendi Religionem, cum nemo sine sua culpa & multo minus per injuriam alterius privandus sit jure suo. Maritus autem gravissime peccaret id agendo contra justitiam; & propterea ipse post professionem uxoris non remaneret liber ad contrahendum aliud Matrimonium; quia ex parte sui illud consummavit, & vinculum insolubile subiit. *Resolvitur casus occurrens.*

✠ Utique conjugibus ante consummationem conceduntur duo menses ad delliberandum de Religione suscipienda *ex c. ex public. de convers. conjug.* intra quod tempus conjux cogitans de Religione non tenetur consummare, nec potest sine injuria ad id cogi. Sed hoc exacto,

tenetur reddere debitum, si exigatur ab altero: tamen quamdiu Matrimonium non est consummatum, tamdiu liberum est conjugibus Religionem ingredi, & uno profitente potest alter ad alias nuptias transire, ex c. *Verum*. Secus autem, si Matrimonium consummetur etiam per vim intra bimestre; tunc namque redditur Matrimonium indissolubile, quia ita conjuges effecti sunt una caro: & cum ex parte copulam extorquentis fuerit libere consummatum, jam effectum est indissolubile, proinde & ex altera parte, cum Matrimonium claudicare non possit, & ex una parte dissolubile, & ex alia esse indissolubile. Sic Continuator P. Patuzzi *tract.* 10. *de Sacr. dissert.* 2. *cap.* 11. *n.* 5. qui etiam subdit non tanti faciendam injuriam illatam ob motivum, quod per vim intra bimestre extorta fuerit copula, ut invito marito adhuc possit uxor Religionem ingredi; cum tunc enormiter maritum gravet, qui uxorem amittit, & aliam sibi non valet copulare. Hæc addenda censuimus ad magis magisque declaranda, quæ docet Auctor *n. praced.* ✠

Casus alter resolvitur. IV. Interrogabis, an possit licite infra bimestre debitum denegare conjux ille, ad merum finem utendi jure suo, quin cogitet de profitenda Religione? Pontius lib. 6. cap. 1. cum aliquibus respondet adhuc licite posse. Sed probabilior docet non posse licite debitum negare, nisi revera de Religione ingredienda & profitenda aliquid saltem animo revolvat. Putarem nihilominus utramque opinionem conciliari posse, addendo quod si nil cogitans de Religione ingredienda prævideat periculum incontinentiæ in altero conjuge, aut hunc valde irritandum, & ex hoc amorem conjugalem aut valde tepefaciendum, aut extinctum iri, quæ inconvenientia sunt plusquam probabilissima; vera dubio procul sit secunda opinio, & teneatur conjux ad reddendum debitum titulo gravi charitatis christianæ: his enim malis prævisis, non potest non esse tyrannica & irrationabilis denegatio debiti cum manifesto periculo animæ conjugis instanter petentis. Si autem conjux petens esset adeo mirabilis modestiæ, moderationis, & patientiæ, ut ex debiti denegatione constanti nullum certo moraliter prævideatur ex indicatis inconvenientibus secuturum; poterit forte esse vera prima opinio: at conjugem recentem hujus indolis quis inveniet? In praxi igitur puto non recedendum a secunda opinione. Quando itaque conjux recens cogitat de Religione profitenda, sincere id alteri manifestet, ut cognito justo & pio denegationis debiti motivo, præcludatur aditus inconvenientibus memoratis. Peccaret autem mortaliter, qui Matrimonium iniret cum hoc positivo animo ingrediendi Religionem & interea negandi debitum alteri conjugi.

Casus alter resolvitur.

V. An

V. An autem Matrimonium ratum solvi possit per dispensationem Pontificis, varie opinantur pro utraque parte Doctores. Nobis adhærendum videtur gravissimis S. Antonino 3. p. tit. 1. cap. 21. §. 3. & aliis apud Sanchez l. 2. disp. 14. n. 3. dicentibus, ob gravissimam causam Pontificia prudentia discernendam posse solvi. Ratio est, quia id fecere Martinus V. & Eugenius IV. teste S. Antonino, Pius II. & Pius IV. teste Navarro, Gregorius XIII. teste Præposito, Clem. VIII. & Urban. VIII. teste Conrado: atqui valde injuriosum est Sedi Apostolicæ asserere tot Pontifices egisse, quod fieri non poterat; igitur &c. *An possit solvi per dispensationem Pontificis?*

§. XI. *De Dissolubilitate Matrimonii quoad torum.*

I. Matrimonii consummati dissolutio quoad torum, conjugali vinculo remanente, duas causas legitimas recognoscit; nempe majorem vitæ perfectionem, & crimen alterius conjugum. Major vitæ perfectio est prima causa licita, nempe si ambo conjuges Religiosum statum assumant; si unus de licentia alterius Religionem ingrediatur & profiteatur: in quo casu alter remanens in sæculo tenetur emittere votum perpetuæ castitatis; ita ex capitibus 4. & 8. de conversione conjugatorum. Ut igitur cautius agatur, antequam conjux Religionem ingrediatur, optimum erit, ut remanens in sæculo coram testibus spondeat se emissurum votum castitatis. Si autem remanens in sæculo quamvis non sine mortali servare fidem recuset, & nolit amplius castitatem vovere, & ex ejus ætate prævideantur scandala adulteriorum oritura; dicit Sanchez lib. 5. tract. 10. part. 3. c. 5. testans esse communem opinionem, teneri Episcopum restituere conjugi illi male feriato conjugem professum ad debitum eidem reddendum, non ad petendum; & defuncto illo conjuge, vel eo in se reverso, & votum emittente, teneri ad revertendum in Religionem; ita postulante communi bono & scandalorum præclusione. *Duæ causæ dissolutionis quoad torum.*

* S. P. Benedictus XIV. *de Synod. Diœces. lib.* 13. *cap.* 12. plura ad rem hanc habet scitu digna. *

II. Si unus conjugum sine licentia alterius Religionem profiteatur sincere & bona fide, nihilominus nulla est professio: unde tenetur reverti ad relictum conjugem, ita exigente justitia, ut patet. Et si conjux ille relictus moriatur ante alterum male professum, hic non tenebitur ad Religionem reverti, cum ex professione invalida non oriatur debitum redeundi: non tamen poterit novum Matrimonium inire; quia cum sincere & bona fide professionem illam, quamvis irritam emiserit, vovit castitatem; quo voto, quia sincere facto præsumitur *Quid quando sine licentia profitetur Religionem?*

se

se voluisse obligare quantum poterat, & eo modo quo poterat: cum autem se obligare potuerit ad non petendum debitum, & ad servandam continentiam; idcirco præsumitur, quod si sincere voverit, cum ad hæc duo obligare tunc se potuerit, ita de facto se obstrinxerit, nempe ad non petendum debitum, vivente conjuge, & ad continentiam servandam, eo defuncto. Caute tamen monet Pontius lib. 9. cap. 11. num. 4. & alii post ipsum, hanc esse præsumptionem fori & ita tenendum, posito quod præfatum animum habuerit vovendi ea quæ poterat, etiam independenter a professione Religiosa: quod si intentionem habuerit vovendi castitatem dependenter a professione Religiosa, & non aliter; tunc docent, quod non teneatur abstinere a petitione debiti, conjuge vivente, neque ab ineundo alio Matrimonio, ipso defuncto.

Dissolvitur quoad torum per susceptionem Ordinis sacri.

III. Solvitur etiam licite Matrimonium consummatum quoad torum, si vir de licentia uxoris Ordines sacros suscipiat, dummodo & ipsa modis supradictis castitatem voveat. Id autem intelligas hoc modo: nempe si, viro de consensu uxoris sacros Ordines suscipiente, uxor sit jam quinquagenaria & vir septuagenarius, sufficiet, ut uxor emittat votum castitatis perpetuæ coram testibus: si vero sint ætate hac minores, debet uxor, præter emissum votum, etiam ingredi monasterium. Addunt quidam, quod si uxor post mortem viri ordinati illicite contrahat Matrimonium, invalide etiam contrahat; quod non verificatur, si contrahat post mortem viri dumtaxat professi, & non ordinati. Alii e contra dicunt in utroque casu esse quidem illicitum, ut patet, ob votum violatum, attamen validum. Interea attente nota, quod si vir de uxoris licentia ad Episcopatum assumatur, illa prius teneatur ingredi Religionem, aliter non sit assumendus. Demum qui sine uxoris licentia sacros Ordines recipit, præter peccatum mortale, incurrit irregularitatem: unde neque potest ministrare in ordine recepto, neque ad altiores promoveri, neque ad Beneficium, neque ad officium Ecclesiasticum; & tenetur ad uxorem petentem reditum reverti, & debitum reddere petenti; non autem potest ipse petere ob votum emissum.

Altera causa votum castitatis utriusque conjugis.

IV. Altera causa licita dissolutionis quoad torum est votum castitatis ab utroque conjuge de reciproca licentia emissum: quod tamen, antequam emittatur, multa & matura consultatione cum viris doctis, probis, & prudentibus indiget.

Altera causa propositum

V. Altera demum causa licita est electio simultanea conjugum vivendi in statu continentiæ sine voto: & etiam hæc matura indiget consideratione, quamvis non tanta ac votum, ne tepescat concordia & amor, & ne res-

pe-

pectus humanus inducat ad quærenda illicita extra Matrimonium, quæ in Matrimonio haberi licite possunt.

continentia.

VI. Solutio Matrimonii quoad torum, criminis causa, licite fieri potest ab innocente in perpetuum ob adulterium, fornicationem, bestialitatem, sodomiam, incestum alterius conjugis. Immo tenetur quandoque maritus ad divortium faciendum, quando uxor non resipiscit, ne participet in crimine cum eadem: ita S. Thomas qu. 62. Suppl. a. 2.

Crimina justi divortii faciendi.

VII. Angelicus in ar. 1. loc. cit. septem casus recenset, in quibus non licet conjugem quoad torum dimittere: *primus est, si ipse vir similiter fornicatus fuerit: secundus, si ipse uxorem prostituerit: tertius, si uxor virum probabiliter mortuum credens propter longam ejus absentiam alteri nupserit: quartus, si latenter cognita ab aliquo fuerit sub specie viri lectum subintrante: quintus, si fuerit vi oppressa: sextus, si reconciliavit eam sibi post adulterium perpetratum carnaliter eam cognoscens: septimus, si Matrimonio in infidelitate utriusque contracto, vir dederit uxori libellum repudii, & uxor alteri nupserit; tunc enim si uterque convertatur, tenetur eam vir recipere.* Secundo casui addendum est, ex communi, vel si occasionem adulterandi dederit denegando pertinaciter ei debitum decenter petitum: & isti casus variis textibus juris confirmantur.

Casus, in quibus nequit attentari solutio tori.

☞ Non potest conjux alter, ut *primo loco* censet S. Tho. conjugem ob adulterium quoad torum dimittere, si ipse similiter adulterium commiserit. Est autem animadvertendum non referre, quod alter altero prius, graviusque, aut sæpius ceciderit. Quippe etsi in crimine desit paritas quoad numerum, aut malitiam; est tamen paritas quoad conjugalis fidei violationem, quam jura præcipuè attendunt, & ut radicem divortii assignant. Insurgit vero difficultas, an valeat is, qui occulte solum peccavit, ab ea, quæ publice delictum commisit, separari, aut saltem ei debitum denegare. Negant SS. Thomas & Bonaventura, & cum illis plures; *quia*, ajunt, *non videtur quod pari crimine infectus alium de eodem punire possit*. Quia tamen aliquando fieret, ut maritus, alioquin parum patiens, non reclamando seipsum adulterii suspectum redderet; addunt Canonistæ quidam posse cum se gerere quasi qui injuriam publice nocenti condonet: immo inquiunt iidem, si ob publicum scandalum teneretur publice nocentem dimittere, dimittere deberet ad breve tempus, & iterum recipere simulando injuriæ condonationem, vel potius injuriam, qua parte publica est, vere condonando. Quod *si vir egisset pænitentiam, & uxor nollet agere, sed perseveraret in adulterio, posset sine peccato accusare & dimittere*, ait S. Antoninus, relatus,

Petro

Petro Colet *Instit. Theolog. tom. 3. tract. de Decal. cap. 4. de IV. Decal. praecept. ar. 4. sect. 1.*

Item non potest, ut *sexto loco* docet S. D. conjux comparatem adulteram dimittere, cum suum ipsi crimen condonavit. Est autem observandum, quod conjux innocens potest nocenti adulterium condonare vel *expresse*, cum in verbis aut litteris manifeste indicat se delictum remittere; vel *tacite*, quod fit 1. cum conjugem ad copulam admittit. 2. cum ei amicitiæ signa seu licita, seu prohibita concedit. 3. cum eum, non obstante criminis notorietate, retinet domi; nisi tamen retineat vel ex ignorantia juris sui, vel ex male fundato judicis præcepto; vel ex metu præjudicii sibi imminentis. Cæterum prædicta signa idem operantur, postquam partes judiciali sententia separatæ sunt, ac ante; quia semper licita est condonatio, extra casum scandali. Sic præcitatus Colet *ibidem*. Vide quæ habentur infra §. 13. *n.* 16.

Addendum vero cum eodem, quod si, conjugibus post alterius adulterium reconciliatis, fornicetur qui ante innocens alterum dimiserat, poterit is vice sua dimitti. Quia prior injuria fuit omnino deleta per reconciliationem. Æquum tamen esset, subdit merito idem, ut qui sibi resipiscenti pepercit, & ei parceret resipiscenti. ☜

VIII. In art. 3. loc. cit. docet Angelicus; *Quod vir potest uxorem dimittere dupliciter: uno modo quoad torum solum; & sic potest eam dimittere, quam cito sibi constat de fornicatione uxoris, proprio arbitrio, nec tenetur reddere debitum exigenti, nisi per Ecclesiam compellatur; & taliter reddens nullum præjudicium sibi facit. Alio modo quantum ad torum & cohabitationem; & hoc modo non potest dimitti, nisi judicio Ecclesiæ: & si alias dimissa fuerit, debet cogi ad cohabitandum, nisi posset ei vir incontinenti fornicationem probare: hæc autem dimissio divortium dicitur; & ideo concedendum est, quod divortium non potest celebrari sine judicio Ecclesiæ.* Et nota, quod pars dimissa non potest absque alterius licentia ingredi Religionem, vel Ordines Sacros suscipere; quia dimittenti remanet jus iterum vocandi partem dimissam. Videantur insuper quæ docet S. D. art. 4.

☞ Utique, sicut optime asserit Auctor, pars dimissa ob adulterium nequit absque alterius licentia ingredi Religionem, vel Sacros Ordines suscipere; quia dimittenti remanet jus iterum illam vocandi. At non eadem est innocentis conditio. Huic licitum est edere votum simplex castitatis, vel Ordines recipere, vel ingredi Religionem, ibique irrevocabiliter profiteri, post divortii sententiam. Verum sequentia & in favorem adulteræ adjicere libet. Si hæc, peracta biennio toto pœnitentia, adhuc rejiciatur ab innocente, postquam hunc Episcopus, aut alius vir

gra-

gravis crebro hortatus fuerit ad veniam, potest ea in Monasterio profiteri; quia tunc vel concessa est ei facultas profitendi, ut amplius lavetur ab iniquitate sua, vel injuste denegata censetur. Addit Pontas V. *Divort. c.* 13. uxorem a viro revocari non posse, cum is cognito ejusdem Novitiatu ac Professione non reclamavit; quia tunc tacere idem est ac assentiri. ☞

Aliæ causæ intentandi divortium.

IX. Aliæ item causæ legitimæ suppetunt intentandi divortium in jure recensitæ: prima, si tanta sit alterius sævitia, ut sine periculo nequeat illi cohabitare; secunda, si alter conjugum sit tali furore fixe raptus contra alterum, ut sibi prudenter metuere de aliquo gravi malo compellatur; tertia, si reapse absque furore tentaverit alteri vitam adimere aut veneno, aut alio modo; quarta, si unus alterum pluries sollicitet ad graviter Deum offendendum, ita ut se cognoscat in gravi labendi periculo, & alter non desistat; quinta, si alter a Catholica Fide defecerit per hæresim &c. Si propter hos casus divortium sequatur, & deinde etiam emendatio; iterum conjungi tenentur, & simul in pace cohabitare.

§. XII. *De Debito Conjugali*.

Obligatio reddendi debitum: & quot modis petatur?

I. Teneri conjuges sub gravi reddere sibi invicem debitum rationabiliter petitum, nimis manifestum est tum jure naturali, tum divina auctoritate. 1. Corinth. 7. Observat autem Angelicus q. 64. Suppl. ar. 2. *Quod petere debitum est dupliciter: uno modo expresse, ut quando verbis invicem petunt: alio modo est petitio debiti interpretata, quando scilicet vir percipit per aliqua signa, quod uxor vellet sibi debitum reddi, sed propter verecundiam tacet: & ita etiamsi non expresse petat verbis debitum, tamen vir tenetur reddere, quando expressa signa in uxore apparent voluntatis reddendi debiti.*

Quando negatio debiti sit gravis, aut levis?

II. Aliquando evenire potest, ut denegatio debiti vel nullum vel veniale tantum peccatum sit: primo, quando petens benevole tantum & non instanter petit, sed amiciter acquiescit modeste neganti. Item si petens petat frequentius, quam decens sit; nam denegare petenti irrationabiliter non est gravis injuria, neque injustitia: cavendum tamen est, ne sub gravi obliget charitas, & ne ex denegatione immineat petenti periculum incontinentiæ, aut ne inde oritura sint dissidia; quia tunc ex charitate sub gravi tenetur conjux reddere: quamobrem hortandi sunt conjuges circa hoc punctum interrogantes, ne sint difficiles, morosi, & asperi in reddendo debitum; sed si ob aliquod motivum abstinere desiderent, id amiciter & benigne exponant: si autem petens ægre ferat recusationem, qui petitur, reddat; nam experientia compro-

probat mala diffidiorum, adulteriorum ec. profluentia ex hujusmodi repugnantia in debito reddendo. Peccabit igitur mortaliter conjux ille, qui suis dissolutionibus vel in materia luxuriæ, vel in quavis alia, se impotem efficit ad reddendum debitum; quia se impotem constituit ad id, quod stricto jure alteri debet: & eadem ratione peccat, etiamsi ex pœnitentiæ actibus ita se debilitet, ut impos ad debitum efficiatur; quia non sunt facienda bona cum gravi injuria proximi. Hinc deducas non posse unum conjugem licire se ab alio ad notabile tempus elongare sine illius licentia: longitudo autem temporis merienda est a prudentia perpendente conditionem, ætatem, & alias personarum circumstantias.

Causæ excusantes a redditione debiti. III. Quando reddens debitum prudenter timet degravi nocumenro suæ salutis corporalis, non tenetur reddere perenri; sed hunc amiciter moneat sibi notabiliter nocere vel ob magnam debilitatem sibi a recente morbo relictam, vel propter periculum contagionis, si conjux sit morbo contagioso infectus, vel ob aliud simile prudens & morale periculum morbi contrahendi ex redditione. At si perenti immineat periculum incontinentiæ? Huic periculo sibi subveniat recurrendo ad Deum, in alio lecto cubando &c. Si tamen unus ante Matrimonium non ignorabat, sed noverat morbum inficientem, quo alter laborabat, & nihilominus contrahere voluit; nisi aliter convenerint, tunc tenetur saltem moderate reddere, quia ipsemet se injecit in tale periculum.

* D. Thomas in 4 dist. 32. q. un. a. 1. ad 4. hæc habet: *Uxor etiam viro leproso tenetur reddere debitum, non tamen tenetur ei cohabitare; quia non ita cito inficitur ex coitu, sicut ex frequenti cohabitatione: & quamvis generetur infirma proles, tamen melius est ei sic esse, quam penitus non esse.* Hanc Doctoris Angelici doctrinam prius tradidit Alexander III. cap. *Pervenit*, & cap. *Quoniam* tit. de conjugio leprosorum. Verum sententia hæc de eo tantum casu est intelligenda, in quo conjugi sano non immineat notabile contagionis periculum ex hujusmodi congressu; nisi enim debitum persolvere queat, quin morbum contrahat, extra dubium omne versatur, quod ad id non adstringatur. Consonum est huic principio quod tum *in corp. præcit. art.* tum *in resp. ad* 2. idem S. D. constituit, quod nec vir uxori, neque uxor viro teneatur debitum reddere, *nisi salva incolumitate & consistentia personæ*. Sic exponendam & intelligendam D. Th. doctrinam sentit & Sylvius in *suppl. q.* 64. *art.* 1. qui tamen tres excipit casus, videndos in Majori Opere. *

Alia causa excusans. IV. Non tenetur uxor debitum reddere, quando pluries experta fuit non posse in lucem edere prolem viventem, sed mortuam tantum. Antequam autem statuat denega-

re

re semper debitum, quousque concipere utiliter possit; multa consultatione opus est; quia gravissimum onus imponitur viro nunquam pro eo tempore petendi debitum: quamobrem res est prius cum peritis medicis examinanda, & deinde quid agendum sit pro conscientia cum doctis Theologis discutiendum.

* Vide quæ huic num. addita reperiuntur in Majori Opere. *

V. Sola difficultas in partu non excusat a debito reddendo. Neque excusat a reddendo prolis multiplicatio in familia inope, si petens instanter petat & moderate, & præcipue si petenti immineat incontinentiæ periculum, aut diffidiis aperiatur aditus. Si vero hoc periculum non subsit, & familia sit jam gravata ultra vires, itaut sufficienter ali nequeat; tunc non videtur mortale negare debitum, saltem si aliquoties reddatur, & procuretur pacifice, ut suadeatur petens ad debitum non exigendum, ne proles jam multiplicata & non provisa compellatur vitam transigere lucris per mala opera acquisitis. *Causæ non excusantes.*

VI. Nulla est obligatio reddendi debitum conjugi ebrio, aut mente capto, quia non petit ut homo, sed ut animal. Si vero timeantur prudenter aut aliqua gravis turpitudo inde profectura, aut blasphemiæ, aut rixæ &c. tunc ad hæc mala impedienda reddendum erit. *Quid de petente ebrio, amente &c.?*

* Si ambo conjuges fiat amentes, continuo sejungendi sunt, nec licet sinere illos carnaliter copulari. Similiter si amentia se teneat ex parte uxoris, non est permittenda carnalis copula. Si vero solus maritus sit amens, non est uxori interdicendus usus Matrimonii; quin potius illa tenetur viro insano qualiter potest petenti reddere debitum, si periculum est, ne alioquin vel polluatur, vel cum altera commisceatur. Videndum autem est, ut monet Pontius *lib.* 10. *cap.* 14. *n.* 8. ex Medicorum consilio, an amens ex coitu deterior fiat, & majus salutis detrimentum patiatur; tunc enim judicandum erit copulam esse illicitam mortaliter vel venialiter pro quantitate damni, cui ille redditur obnoxius. Quare qui sanus est, non poterit ab insano in eo casu petere, neque reddere sine peccato mortali vel veniali.

§. XIII. *De Honestate, & Inhonestate actus conjugalis, aliarumque illecebrarum.*

I. Angelicus in q. 49. suppl. a. 5. probat, quod conjugalis copula ab omni culpa excusari non possit, nisi exerceatur cum intentione saltem virtuali alicujus boni, quod sit Matrimonii proprium. Quare tandem sic concludit: *unde quando conjuges conveniunt causa prolis procreandæ, vel ut sibi invicem debitum reddant, quæ ad finem perti-* *Quando actus conjugalis sit immunis ab omni peccato?*

nent

Quid, quando ad vitandam fornicationem? Quid, quando ob finem conservandæ sanitatis?

nent, totaliter excusantur a peccato. In respons. autem ad 2. asserit, quod non excusatur a veniali, qui actum Matrimonii exercet, ut vitet fornicationem in se. Et in resp. ad 4. censet, quod pariter a veniali non reddatur immunis, qui compartem cognoscit ob finem conservandæ sanitatis. At si de consilio medicinæ vere copula judicaretur medium necessarium ad sanitatem conjugis, putarem quod vacaret etiam a veniali, dummodo non excluderentur alia Matrimonii bona.

Quid, quando ob solam voluptatem?

II. Circa intendentes solam voluptatem (non constituendo in ea ultimum finem, ut supponitur) ita differit loc. cit. in art. 6. *Dicendum, quod si delectatio quæratur ultra honestatem Matrimonii, ut scilicet aliquis in conjuge non attendat, quod conjux est, sed solum quod mulier, paratus item facere cum ea, si non esset conjux, est peccatum mortale ... si autem quæratur delectatio infra limites Matrimonii, ut scilicet talis delectatio in aliis non quæreretur, quam in conjuge, sic est veniale peccatum.* Hinc inferas ex communi, gravi peccato mortali adulterii mentalis illos peccare, qui in actu conjugii aliam personam sibi imaginantur; quæ, si sit altera conjugata, duplicis adulterii, si virgo, stupri &c. culpa committitur. Circa hoc punctum damnavit Innocentius XI. thesim n. 9. in qua dicitur: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa & defectu veniali.* Putarem non adversari doctrinæ Angelici asserere neque venialiter peccare conjugatum graviter tentatum ad fidem frangendam, & debitum petentem ad fidem servandam & conjugalem amorem magis fovendum; quia tunc haberet pro fine unum ex bonis Matrimonii, nempe fidelitatis defensionem.

Quid de accedente ad uxorem menstruatam?

Est grave peccatum.

III. Circa copulam cum uxore menstruis laborantem S. D. in 4. sent. dist. 32. q. 1. art. 2. q. 2. plura observat, ac demum statuit prohibitum esse accedere ad mulierem, quæ naturaliter patitur fluxum menstruorum, & similiter prohibitum esse mulieri in tali fluxu debitum petere. Prohibitio tamen ab Angelico asserta gravis non judicatur a plerisque recentiorum. Nobis tamen gravis videtur, nempe graviter peccare maritum copulam exercere volentem, dum uxor patitur menstrua naturalia. Et primo quidem ex ipsis Angelici verbis, si bene illa perpendas. Secundo, quia in Scripturis accessus ad menstruatam semper commensuratur aliis criminibus mortali gravitate affectis: ita Levitici 18. & Ezechielis 18. Tertio SS. PP. etiam sic sentire videntur, præsertim S. Augustinus lib. 3. quæst. super Leviticum q. 64. S. Hieronymus in cap. 18. Ezechiel. & S. Gregorius Magnus ad interrogationes S. Augustini Angliæ Episcopi cap. 10. eademque docet S. Bonaventura in Speculo animæ cap. 3.

post

post medium. Quarta demum ratio fundamentalis est, quæ indicatur a SS. Augustino & Thoma; quia proles, quæ tunc forte concipitur, gravibus & variis languoribus & infirmitatibus est obnoxia.

* Ex professo difficultatem hanc ad examen vocavimus, ac discussimus in Majori Opere. Extrema rigoris & laxitatis declinanda esse existimavimus. Nimii profecto rigoris nobis apparuit sententia, quam Auctor adoptavit. Extremum laxitatis omnino vitandæ est alia, quam benigniores Probabilistæ propugnant. Quare media via incedendum putavimus, statuimusque conjugale debitum exigentem tempore naturalis fluxus peccatum quidem perpetrare, at hoc peccatum non esse mortale, sed veniale dumtaxat, quamvis grave intra latitudinem hujus generis. Ostendimus autem decisionem hanc D. Thomæ menti plane consonam esse; & insuper palam fecimus ex nullo capite erui posse, petere debitum conjugale tempore fluxus menstrui naturalis esse lethale peccatum: non ex Divina Scriptura, non ex SS. PP. non demum ex ratione: Probavimus vero & quidem validissimis rationibus esse hoc peccatum veniale, & quidem inter venialia graviora percensendum; ac tandem quid asserendum sit de eo, qui tali tempore præcise debitum poscenti reddit, indigitavimus. Vide igitur hæc omnia luculenter exposita *loc. cit.* *

IV. Circa actum conjugalem habitum, uxore jam prægnante, ita docet Angelicus in 4. dist. 31. in expositione textus, ubi affertur locus S. Hieronymi actum illum reprehendentis: *Ex hoc imminet periculum abortus; & ideo Hieronymus vituperat accessum viri ad uxorem impraegnatam: non tamen ita, quod semper sit peccatum mortale, nisi forte quando probabiliter timetur de periculo abortus*. Quando igitur non subest tale periculum, erit veniale petere debitum: reddere autem instanter petenti neque erit veniale; ita postulante fidelitate promissa: & hoc modo consone loquitur etiam prudentissimus ille Doctor S. Antoninus part. 3. tit. 1. cap. 21. *Accessus ad uxorem gravidam.*

* Tempore etiam puerperii nec petere licet, nec reddere debitum, ut respondit Gregorius *cap.* 10. *ad interrogationes Augustini Angliæ Apostoli*. Si autem tali tempore congrediantur, non videtur esse peccatum mortale, nisi notabile aliquod damnum inde sit rationabiliter timendum; puta, si probabile sit infantem necdum ablactatum vitiato ex concubitu lacte graviter debilitatum iri. Lege Sylvium *in supp. q.* 74. *art.* 7. & Pontium *lib.* 10. *cap.* 14. *n.* 1.

V. Circa modum exercendi actum conjugalem, (prætermissis non paucis casibus religiosæ modestiæ importu- *Quid circa modum exercendi actum conjugalem?*

 nis,

nis, castisque legentibus molestis, & forte non necessario discendis) hæc regula communiter videtur statui posse, quod nisi sit modus impediens conceptionem prolis, aut afferens periculum effusionis extra vas naturale, (qui modi juxta omnes semper sunt peccata mortalia tam in petente, quam in reddente) non erit peccatum lethale; immo alius modus præter consuetum, si fiat absque dicto periculo, & ex rationabili motivo vel non nocendi proli jam conceptæ, vel ob dispositionem corporis conjugum, vel ob aliam justam causam, neque erit veniale. Legatur Angelicus in 4. Dist. 31. circa finem, & B. Albertus Magnus relatus a S. Antonino 3. p. tit. 1. c. 20. §. 3. Circa rem igitur non raro praxi obnoxiam, quando pœnitentes sciscitantur, an liceat illis modi uti; interroget Confessarius de causa, & si rationabilem inveniat, permittat, dummodo non sit periculum effusionis extra vas: si nullam justam causam afferat pœnitens, Confessarius benigne illum reprehendat, & efficaciter hortetur, ut consueto modo utatur: & quando comperit ex experentia pluries a pœnitente allata nullum esse effusionis periculum, dicat nihilominus esse veniale ex gravioribus in eo genere, & inculcet ut abstineat, memor sententiæ B. Alberti Magni & documenti S. Antonini, *ne præcipitet sententiam quod sit mortale in se*.

Illatum pro praxi.

Inchoare copulam in al io vase vel in ore.

VI. Inchoare actum conjugalem (abominabile dictu, tamen necessarium dictu, cum effrænis conjugum libido aliquando id attentare & agere non horreat) in vase fœdissimo aut in ore, quamvis animo consummandi in vase naturali, semper est mortalissimum; quippe quod nulla ratione excusabile, & confinia juris conjugalis excedens, sitque inchoatio nefandæ & cujusdam diabolicæ copulæ, nec non plusquam brutalis libidinis argumentum.

Quid de osculis, amplexibus, tactibus, aliisque conjugalibus blanditiis?

VII. Circa oscula, & amplexus seorsim ab actu conjugali, minor est difficultas, cum ex se inter conjuges non videantur notabiliter excedere confinia juris conjugalis, immo levia admodum habenda videantur, si fiant ad finem fovendi amorem reciprocum, & magis arcendi alteram compartem ab extraneis amoribus. Circa tactus vero plures plura dicunt, quæ legat qui voluerit. Nos optantes ab his importunis casibus brevius expediri, quam fieri possit, afferemus judicium doctissimi Cajetani, ejus verba exhibentes, neminem urgentes, ut potius istum quam alios doctores sectetur, sed unumquemque relinquentes dictamini suæ conscientiæ, validiori ratione ductæ. Ipse igitur in summula peccatorum ab ipso scripta dum esset Cardinalis, & post alia doctissima opera, verbo *Matrimonium* capite *usus matrimonialis conjugii* prope finem

finem hæc habet: „ Duodecimum est impudicitia, consi-
„ stens in tactibus venereis: verumtamen tactus venerei
„ tripliciter inveniuntur inter conjuges; primo ratione
„ usus conjugii, & sic ut liciti & quandoque necessa-
„ rii transeunt. Secundo, non propter actum conjugalem,
„ sed nihil aliud intenditur, quam sistere in hujusmodi
„ tactibus; & tunc proprie est impudicitia: & si sine
„ periculo pollutionis in utroque conjuge fiant, tolerabi-
„ le utpote veniale; quia non nisi superfluitas est de-
„ lectationis intra conjugales terminos: si vero cum pe-
„ riculo pollutionis in altero ipsorum fiant, ... unde ex-
„ perta persona est se pollui ex similibus tactibus tot
„ ac talibus, & advertit periculum, & non obviat, ne-
„ scio excusare a mortali, etiamsi pollutio non sequatur,
„ (& id affirmant omnes.) Tertio fiunt hujusmodi ta-
„ ctus ex intentione, aut quasi, ut polluantur; & est
„ manifeste peccatum nefandum: dixi aut quasi, pro-
„ pter vacantes hujusmodi tactibus, non cogitando si eve-
„ niat pollutio, aut non eveniat, essent autem conten-
„ ti, ut eveniret: dant siquidem operam actibus illici-
„ tis, ex quibus nata est sequi pollutio; & ideo tan-
„ quam intenta imputatur illis sic male affectis. " Le-
gatur etiam Navarrus in Manu. c. 16. num. 42. Adde
tamen a pluribus Theologis etiam benignioris doctrinæ
magnam rationem haberi de hujusmodi tactibus in parti-
bus obscœnis, præsertim morose & sejunctim a copula
factis, ut videre est apud Colleg. Salmanticense in ca-
pite de usu Matrimonii, accusans illos ut graves, utpo-
te nimium christianam modestiam conjugalem dedecentes,
nimisque pollutioni provocandæ proximos.

Sunt tactus quidam adeo turpes & infames ex de-
fectu proportionis inter membrum tangens & tactum, ut
ne quidem copulæ intuitu valeant a gravi peccato excu-
sari; quia nimirum graviter dedecent naturam rationa-
lem, & indicia sunt libidinis prorsus dominantis, quæ
charitatem, non secus ac summum frigus calorem, om-
nino expellit. Lege P. Antoine *tract. de oblig. cap. 3.
qu. 8.* *

Quid de nubente cum voto Religionis, vel Ordinis Sacri, circa debitum petendum, aut reddendum?

VIII. Qui nupsit post emissum votum vel religionis,
vel suscipiendi Sacrum Ordinem, jam patet, quod mor-
taliter peccaverit; neque potest intra bimestre a contra-
cto Matrimonio licite reddere debitum, nec multo minus
petere, juxta omnes, quia intra illud bimestre potest
votum adhuc implere & alioquin, consummando Ma-
trimonium se reddit impotentem ad votum implendum;
post bimestre autem si petat, & consummet, juxta om-
nes mortaliter peccat prima vice petendo, quia sibi
viam occludit implendi votum: aliis autem vicibus pe-
tendo, non peccat; quia jam votum, durante Matrimo-
V 2 nio

nio consummato, non amplius potest impleri: probabilius etiam est, quod peccet graviter prima vice reddendo post bimestre, ob dictam rationem, nempe sibi viam præcludendi ab impletione voti. Ne autem peccet lethaliter reddendo instanter petenti, debet ei revelare votum suum, illudque quamprimum exequi, ne diutius torqueat alterum conjugem innocentem, qui profecto ab hoc onere liberandus erat etiam statim post celebratum Matrimonium. Mortuo autem conjuge innocente, votum, quod erat suspensum, iterum obligat, & implendum est, si fieri possit.

* Vide quæ huic num. adjecta sunt in Majori Opere; & præcipue animadverte discrimen, quod intercedit inter eum, qui nubit post emissum votum Religionem ingrediendi & profitendi, & inter eum, qui Matrimonium init post votum dumtaxat Ordines Sacros suscipiendi. *

Quid circa debitum, ejus, qui nupsit cum voto castitatis?

IX. Similiter qui nupsit cum voto castitatis perpetuæ, graviter peccavit nubendo; & tenetur intra bimestre abstinere a petendo & reddendo, post bimestre autem tenetur reddere petenti; ipse vero nunquam petere potest sine peccato. Ut autem a tanto periculo se liberet, dispensationem obtineat ab habente facultatem dispensandi: & circa hoc vide tradita in tract. 4. c. 10. §. 5. & meminerit dispensatus ad petendum debitum, ut etiam alibi diximus, quod quilibet actus impudicitiæ extra Matrimonium est contra votum; & quod, mortuo conjuge, votum reviviscit, ita ut neque ulterius nubere possit absque dispensatione nova: ita omnes, juxta stylum Sacræ Pœnitentiariæ.

* Ad uberiorem doctrinæ ab Auctore hoc num. traditæ explicationem, plura cum Cl. Sylvio *in Suppl. q.* 53. *ar.* 1. eidem num. adjecimus in Majori Opere. *

Quid de eo, qui post Matrimonium votum castitatis emittit?

X. Si alter conjugum post contractum Matrimonium votum castitatis emittat, tenetur abstinere a petendo debito; reddere autem tenetur petenti, qui suo jure privari nequit, & non debet difficultates opponere petenti. Si votum emiserit de licentia alterius, qui tamen non intendisset concedendo licentiam cedere juri suo, quod non est de facili præsumendum, tenebitur pariter reddere: si autem & ille cessisset juri suo, tunc nec reddere potest. Si vero, stantibus his, stimulis importunis vexentur, ita ut in periculo labendi se experiantur, dispensationem petant vel commutationem voti. Hinc patet hæc vota non esse emittenda, nec admittenda ab altero, nisi post longam orationem & maturam consultationem cum viris doctis & expertis; qui plerumque ne emittantur consilium dabunt.

Rejicitur opinio quorumdam.

XI. Quod autem aliqui dicunt posse alterum conjugem liberum a voto, & jus suum amittere nolentem, licite

cite reddere illicite petenti, ita absolute non approbatur ab aliis, eo quod manifeste cooperaretur peccato alterius; nisi addatur limitatio, nempe nisi prudenter timeat morali certitudine petentem in alias turpitudines prolapsurum, vel odia & gravia diffidia inde oritura; quia tunc reddendo permittit minus malum, ut longe majrs impediat. Conjux itaque liber charitative aget, si ipse primus petat, statim ac animadvertit in altero ligato signa quædam remota voluntatis petendi; & hunc inducat ad petendam dispensationem, ut ab his offendiculis se expediat. Multo minus verum esse potest licitum esse sibi invicem reddere, si ambo conjuges sint eodem voto obstricti, ob allatam rationem, eo quod cooperentur alieno peccato; & alioquin votum simul emittendo cesserunt juri petendi & reddendi, ut optime notavit Navarrus c. 16. cum aliis. Immo ita expresse docuit S. Augustinus in Epist. 199. novæ editionis. Hæc igitur vota non emittantur, nisi post longam & maturam cum doctis & expertis consultationem.

XII. Circa locum exercendi actum conjugalem excluditur communiter locus sacer cum S. Antonino 3. p. tit. 1. cap. 21. §. 2. Propterea secundum aliquos auctores dumtaxat excusantur, si diutius in loco sacro commorari compellerentur, & interea gravi tentatione incontinentiæ pulsarentur cum periculo gravi consensus. *Quid circa locum debiti reddendi?*

* In Majori Opere post hunc num. duo excitantur ac resolvuntur dubia, nimirum 1. an valeant conjuges absque peccato actui Matrimoniali operam dare diebus Dominicis ac Festis? 2. num licitum sit accedere ad Eucharistiam post conjugalem copulam? *

XIII. Illicita mortaliter est petitio debiti conjugi illi, qui copulam consummatam habuit cum persona consanguinea sui conjugis in primo aut secundo gradu; eo quia peccando cum tali persona contraxit affinitatem cum sua conjuge, quæ affinitas utpote ex copula illicita non se extendit ultra secundum gradum: habere autem copulam cum persona affine est incestus; idcirco ille conjux, qui dicto modo peccavit, non potest petere debitum, ne incestum committat; & privatur hoc jure petendi, donec obtinuerit dispensationem ab habente facultatem dispensandi. Tenetur tamen debitum reddere conjugi innocenti, qui non debet privari jure suo. Dixi conjugi innocenti; quia si & ipse operam contulisset ad incestum conjugis cum persona sua consanguinea, perderet quoque & ipse jus ad petendum ab affine. *Illicite petitur a conjuge incestuoso.*

XIV. Circa modo dicta notandum est, quod ab incurrendo hoc impedimento non petendi debitum non excusat ignorantia legis, illud inducentis. Aliud autem esset, si ignorasset invincibiliter personam illam esse con- *Notanda circa hoc.*

sanguineam conjugis, quia cum non perpetrasset incestum formalem, nec impedimentum petendi debiti contraxisset; secus vero si dubitasset esse consanguineam conjugis, aut ex metu quamvis gravi peccasset, contraxisset enim dictum impedimentum.

Quando illicite petat debitum conjux effectus affinis spiritualis?

XV. Non privatur jure petendi debitum conjux, qui baptizat proprium filium in necessitate, ut docet S. Thomas in 4. Dist. 42. q. 1. art. 1. *Aut inducitur cognatio causa necessitatis, sicut cum Pater baptizat puerum in necessitate; & tunc non impedit actum Matrimonii ex neutra parte: aut inducitur extra casum necessitatis, ex ignorantia tamen; & tunc si ille, ex cujus actu inducitur, diligentiam adhibuit, est eadem ratio sicut est de primo* (idest non privat jure petendi): *aut ex industria extra casum necessitatis; & tunc ille, ex cujus actu inducitur, amittit Jus petendi debitum, sed tamen debet reddere, quia ex culpa ejus non debet incommodum alius reportare.*

Jus petendi amittitur per adulterium, & quomodo?

XVI. Conjux, qui committit adulterium, privatur jure petendi debitum hoc modo, nempe quod non possit constringere alterum conjugem innocentem ad sibi reddendum debitum: ex quo patet, quod innocens possit, si velit, hoc jus illi restituere. Circa hoc Cajetanus contendit, quod ad hoc ut nequeat reus obstringere innocentem ad sibi reddendum, requiratur ut innocens conscius sit adulterii a conjuge commissi; quia, si innocens reatum alterius ignoret, & reus poterit obligare ad reddendum, & innocens ignorans reddere tenebitur. Addendum putarem, quod cum nemo teneatur crimen suum prodere, si conjux reus non peteret sicut antea consueverat, daret occasionem alteri innocenti suspicandi de patrato crimine; unde innumera profluerent incommoda, ut patet. Si autem conjux innocens noverit adulterium alterius, potest ei denegare debitum, etiam pro semper: ipse tamen potest illum obstringere ad sibi reddendum. At interrogabis: Numquid per hanc petitionem censebitur remittere eidem injuriam? Respondeo, quod in foro fori hæc petitio, præcipue aliis amatoriis signis sociata, reputatur pro remissione, nisi forte petens expresse se declaret per illam petitionem non intendere injuriam remittere, neque cedere juri suo denegandi, sed dumtaxat intendere uti jure suo: pro foro autem conscientiæ dicendum, quod si petat, aut petenti reddat animo positivo non cedendi juri suo denegandi, si voluerit, reus revera non acquirit jus deperditum; si vero sponte petat, aut petenti reddat, amatorie se gerendo, & præscindendo a condonatione, ab eademque abstrahendo, jam censebitur remittere, præcipue si reo petenti reddat ita amatorie; nec absque novo reatu poterit amplius petenti denegare. Reo itaque noto relinquitur facultas petendi non ut stricte debitum,

sed

ſed amiciter & ſuppliciter. Monendum tamen cenſeo, quod ſi conjux innocens & conſcius criminis prudenter prævideat ex denegatione præcipue diuturna debiti imminere reo pericula gravis incontinentiæ, aut concipiendi odium, excitandi diſſidia &c. putarem, quod ex charitate teneretur innocens hæc mala impedire, aut petendo ipſe tali frequentia, quæ alterius infirmitati ſufficiens eſſe poſſit, quamvis declarando ſe non remittere; aut ſi hæc non ſufficiant ad præcavenda dicta incouvenientia, eidem remittendo injuriam, & maxime poſt elapſum aliquod tempus denegati debiti, ne averſio & odium permanens excitetur & foveatur in reo. Moneo item, quod innocens teneatur ex animo remittere offenſam, & parcere adultero quoad animum, hoc eidem ſignificando, quod parcit pro offenſa, at quod non remittit jus deperditum.

XVII. Illicitus eſt congreſſus conjugalis, quando oritur dubium de valore celebrati Matrimonii. Ut tamen hæc difficultas ſatis implexa clare reſolvatur, obſerva cum Angelico in 4. diſt. 38. in fine expoſitionis litteræ, loquente de impedimento ligaminis, quod etiam de aliis eſt intelligendum: *Si oriatur dubitatio aliqua de vita prioris viri ex aliqua cauſa, quæ etiam certitudinem facere poſſit, non debet nec reddere, nec exigere debitum; ſi autem cauſa illla facit probabilem dubitationem, debet reddere, ſed non exigere; ſi autem ſit levis ſuſpicio, poteſt utrumque licite facere, quia debet illam cauſam potius abjicere, quam ſecundum hoc conſcientiam formare*: optime tamen faciet, ſi doctum Confeſſarium conſulat, an cauſa illa ſit abjicienda. Idem pluribus annis ante Angelicum docuit Lucius III. in capite *Dominus* de ſecundis nuptiis. Et Innocentius III. non multo ante Angelicum in capite *Inquiſitionis* de ſent. excom. Opinio itaque quorumdam Recentiorum dicentium, quod quando ſunt opiniones utrimque probabiles de valore vel non valore Matrimonii, poſſit dubitans nedum reddere, verum & petere debitum, reprobanda eſt; quid enim efficit opinio utrinque probabilis, niſi rem eſſe dubiam? atqui in tali dubio negant Pontifices, & poſt ipſos Angelicus, debitum licite peti poſſe; igitur &c.

De illicito uſu in dubio de valore Matrimonii.

XVIII. Quid itaque agendum dubitanti? (vel dubitantibus utrinque, quia tunc nec reddere poſſent) debet, qui dubitat, deſiſtere a petendo debito, quouſque omnem, quam poſſit, diligentiam adhibeat, ut veritatem aſſequatur; & ſi veritas declaret fuiſſe impedimentum dirimens, procuranda ſtatim erit diſpenſatio, & interea abſtinendum erit etiam a redditione debiti. Si autem veritas haberi non poſſit poſt adhibitam omnem moralem diligentiam, ſed adhuc dubium ſubſiſtat; dicunt quam-

Reſolvitur quid agendum in praxi?

Notabile non prætereundum.

plures licite posse etiam petere. Consulto semper dixi de dubio exorto post contractum bona fide Matrimonium; nam, si antequam contraheretur, ab hujusmodi dubio pulsabantur contrahentes, & nihilominus contrahere voluerint, antequam veritas illucesceret; juxta omnes nec petere, nec reddere possunt debitum conjugale: propterea & graviter peccarunt contrahendo, & semper peccant consummando. Si vero unus dumtaxat contrahentium dubitavit, nec diligentiam adhibuit, ut dubium purgaret, neque alteri contrahenti quidquam manifestavit; tenetur, ut dictum est, a petendo abstinere, reddere autem debet petenti innocenti post bimestre. Dixi post bimestre; quia cum intra bimestre negare licite possit, reddere non debet: & interea pacifice quiescere faciat conjugem, atque omni diligentia procuret, ut dubium purificetur: quod si purificari non possit, reddere tenetur debitum post bimestre; an autem petere possit illud, non ausim affirmare. Quid igitur ei agendum erit? Exponat sincere casum sacræ Pœnitentiariæ, si sit occultum, & sublationem impedimenti similiter petat sub conditione quod adsit; & ea obtenta, petere licite poterit.

☞ Sentiunt plures gravissimi Doctores, quod, qui post contractum bona fide Matrimonium dubitat de ejus valore, non possit debitum petere etiam post omnem adhibitam diligentiam ad inveniendam veritatem, si reapse dubium adhuc perseveret, ne ultro se peccandi periculo exponat. Censent tamen etiam dubio persistente teneri debitum reddere. Videatur P. Antoine *tract. de Obligat. c. 3. resp. 1. ad q. 2. n. 4.* ☜

* In Majori Opere huic §. XIII. annexa reperitur Appendix, in qua Casus nonnulli Matrimonii usum spectantes, qui non raro in praxi occurrunt, proponuntur ac resolvuntur. *

§. XIV. *De Impedimentis Matrimonii, & primo de solum Impedientibus.*

Series impedimentorum duplex.

I. Duplex impedimentorum Matrimonii series invenitur: prima est eorum, quæ Impedientia dumtaxat Matrimonium appellantur, quæ videlicet impediunt, ne licite celebretur, celebratum tamen validum relinquunt: secunda est eorum, quæ Dirimentia dicuntur, quæ scilicet nedum impediunt, ne licite contrahatur, verum etiam, quæ contractum nullum & irritum efficiunt. Et nota semper pro omnibus, quod nulla ignorantia quamquam invincibilis excusat ab utrisque impedimentis incurrendis; quia statuuntur non tantum in pœnam, sed præcipue ut absterreantur homines ab illis actionibus, quibus impedimentum affigitur.

II. Im-

II. Impedimenta nunc temporis Impedientia hoc examentro continentur: *Ecclesiæ vetitum*, *Tempus*, *Sponsalia*, *Votum*. Ecclesiæ vetitum significat prohibitionem ab Episcopo vel Parocho factam, ne contrahatur Matrimonium ob ortam difficultatem alicujus impedimenti, donec veritas illuceat. Significat insuper prohibitionem, ne contrahatur sine præviis denunciationibus. Item, ne contrahatur ab excommunicatis sine prævia absolutione. Tandem, ne contrahatur, invitis rationabiliter Majoribus: & hæc omnia obligant sub gravi. *Quot, & quænam sunt Impedimenta impedientia tantum. Et primo quid vetitum?*

III. Tempus significat tempora celebrandis nuptiis interdicta, quæ juxta legem Tridentini sess. 24. c. 10. sunt a prima Dominica Adventus inclusive usque ad diem Epiphaniæ inclusive, idest usque ad primam diem post diem Epiphaniæ; & a die Cinerum usque ad octavam Paschæ inclusive: quæ prohibitio non cadit super privata celebratione, sed super solemni juxta Rituale Romanum. Solemnitates nuptiarum prohibitæ, sunt nuptias benedicere, sponsam traducere, nuptialia celebrare convivia. Matrimonium autem omni tempore contrahi potest. Quamobrem nedum contrahere private coram Parocho & testibus, verum etiam sine pompa sponsam domum inducere, & moderatum convivium parare non videntur prohibita; nisi tamen consuetudo aliter ferat. *Quid tempus?*

* S. P. Benedictus XIV. dum Bononiensi Cathedræ insideret, universis, qui in sua Diœcesi curam animarum gerebant, *Institutionem LXXX.* scripsit de iis Matrimoniis, quæ vetitis temporibus contrahuntur. Porro in ea duo præcipue ostendit Ipse: nempe 1. impertiendas non esse benedictiones a Missali indictas illis conjugibus, qui vetitis temporibus Matrimonio junguntur, licet ad rem gerendam facultas necessaria interveniat. 2. neque ullam religionem, aut criminis metum injiciendum illis, qui Matrimonio indulgeant, quod vetitis temporibus celebrarunt. *

IV. Sponsalia cum alia persona inita, & nondum dissoluta, sunt tertium impedimentum impediens ob gravem injuriam, quæ irrogatur primis Sponsalibus, primoque sponso: patet ex jure naturali. *Quid Sponsalia?*

V. Votum denotat votum simplex castitatis antea emissum, aut votum Religionis ingrediendæ & profitendæ, aut suscipiendi sacros Ordines, aut votum non nubendi & ducendi vitam cælibem: unde graviter peccat, qui cum aliquo hujusmodi votorum ante obtentam dispensationem nubit; quia se constituit in statu illud non observandi. *Quid Votum?*

VI. Dispensandi ab impedimentis impedientibus potestatem habet Episcopus in sua Diœcesi, exceptis dumtaxat votis castitatis perpetuæ & Religionis, quæ a solo *Quid dispensare possit ab his impedimentis?*

lo Pontifice dispensantur; & nota, quod sub voto castitatis venit etiam votum virginitatis, ut plerumque intelligitur, nisi forte vovens expresse intellexerit se obligare ex voto ad abstinendum a primo lapsu.

* Non solum in votis castitatis perpetuæ & Religionis nequit Episcopus dispensare, sed neque etiam in Sponsalibus. Quando Sponsalia valida sunt juramento firmata, neque Pontifex potest dispensare sine gravissima causa, quæ commune bonum respiciat. Si vero Sponsalia valida non fuerunt juramento firmata, utique ob causam vere justam & gravem poterit dispensare Pontifex, at non Episcopus. Lege P. Patritium Sporer *Theol. Sacram. Part. 4. cap. 1. sect. 2. num. 227. & seq.* & S. P. Benedictum XIV. *de Synodo Diœces. lib. 9. cap. 2. n. 1.* ubi addit neque impedimentum proveniens ex hæresi posse ab Episcopo relaxari. *

☞ Alia olim erant impedimenta impedientia tantum, quæ jam obsolevisse Auctores advertunt.

§. XV. *De Impedimentis dirimentibus, & primo de Impedimento erroris.*

Quis impedimenta dirimentia statuere possit?

I. Statuere impedimenta Matrimonium dirimentia pro fidelibus ad solam Ecclesiæ auctoritatem pertinet: & propterea S. Thomas q. 57. Suppl. ar. 2. ad 4. docet, quod *prohibitio legis humanæ non sufficeret ad impedimentum Matrimonii, nisi interveniret auctoritas Ecclesiæ, quæ idem etiam interdicit*. Possunt tamen Principes supremi, qui infideles non baptizatos in suis ditionibus habent, respectu ipsorum constituere Matrimonii impedimenta; quia, cum inter infideles Matrimonium non sit nisi merus contractus civilis, subjicitur legibus Principum, sicut alii contractus: & ideo Angelicus loc. cit. q. 50. a. un. ad 4. docet, quod *ex qualibet istarum legum* (nempe Naturalis, Ecclesiasticæ, & Civilis) *potest aliqua persona effici ad Matrimonium illegitima*, respective loquendo.

Quæ, & quot sint dirimentia?

II. Quindecim sunt impedimenta dirimentia Matrimonium ab Ecclesia constituta & declarata, sequentibus hexametris comprehensa:

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,
Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas,
Ætas, Affinis, si Clandestinus, & Impos,
Raptave sit mulier, parti nec reddita tutæ.
Hæc facienda vetant connubia, facta retractant.

Error circa Personam.

III. Error circa personam v. g. putando esse Bertam, quæ est Titia, jure naturali irritum reddit contractum Matrimonii; quia est error in eo, quod est substantia & materia contractus, ait S. Tho. q. 51. Suppl. a. 1. Si tamen volens contrahere cum Berta, cui substituitur Titia,

tia, revera in animo velit contrahere cum præsente, quia v. g. illi placet, quæcumque illa sit, etsi habitualiter putet esse Bertam; vere in foro conscientiæ valide contrahet cum Titia. Si autem error esset concomitans, & non antecedens, neque dans causam contractui, nempe ea animi dispositione contrahendo cum Titia loco Bertæ, quam vult, ut si sciret illam non esse Bertam, sed Titiam, perinde contraheret; invalide contraheret; quia revera de præsenti non contrahit cum illa, quæ ipsi offertur, sed cum illa, quam putat esse, nempe cum Berta, quam vult. Ratio autem evidens traditur ab Angelico 1. 2. q. 6. a. 8.

IV. Quando error versatur circa meras qualitates personæ, puta nobilitatem, divitias, virginitatem, indolem, probitatem &c. *non evacuat Matrimonium*, ait Angelicus q. 51. Suppl. a. 2. ad 4. Si autem error qualitatis aut redundet in personam, aut expresse & per se intendatur illa qualitas tamquam objectum primarium consensus, tunc nullum efficit Matrimonium, quia deest consensus. Dicitur autem redundare in personam, quando qualitas illa distinguit & determinat personam, ut eam discernat a quavis alia: puta, dum quis intendit contrahere cum sola primogenita Petri. Dicitur vero qualitas esse primario intenta, quando efficit assensum conditionatum, nempe ita contraho cum Berta, ut nisi sit nobilis, aut pulchra, aut dives &c. non intendo contrahere: & tunc, deficiente qualitate, non est Matrimonium saltem in foro veritatis & conscientiæ, quia deest consensus, cum desit objectum primarium illius. Dixi in foro conscientiæ; quia in foro fori non admittitur exceptio, nisi fuerit exterius coram testibus declarata: quod si non fuerit hoc modo declarata, sed dumtaxat interius retenta, compelletur a judice stare Matrimonio; & tunc similiter pro conscientia novum assensum præstare debebit in personam illam, & Matrimonium inire. Caute ergo procedat, qui hoc modo qualitates intendit, & se coram testibus declaret.

Quid de errore circa qualitates personæ?

§. XVI. *De Impedimento Conditionis*.

I. Conditionis nomine significatur conditio servilis, idest servitus proprie dicta, qualis est mancipiorum, quæ si a contrahente libero ignoretur, irritum reddit Matrimonium. Dixi si ignoretur a libero; nam ex communi cum Angelico loc. cit. q. 52. art. 1. *si alter conjugum sciat alterius servitutem, nihilominus est Matrimonium*. Hinc sequitur Angelicus cum communi: *Propter hoc servus si contrahat cum ancilla, quam putat esse liberam, non propter hoc impeditur Matrimonium; quia non*

Notio conditionis, & unde invalidet Connubium?

potest

potest aliquis requirere majorem obligationem ex parte alterius, quam ipse facere possit: & ideo nihil prohibet circa servos esse conjugia.

Servus potest sine licentia domini nubere. II. Docet Angelicus in art. 2. quod mancipium non teneatur petere licentiam a suo domino ad nubendum. In responsione vero ad 3. hæc habet: *Si servus, volente domino, Matrimonium contraxit, tunc debet prætermittere servitutem domini imperantis, & reddere debitum uxori* (si instanter petat); *quia propter hoc, quod ei dominus concessit, ut Matrimonium contraheret, intelligitur ei concessisse omnia, quæ Matrimonium requirit. Si autem Matrimonium, ignorante vel contradicente domino, est contractum, non tenetur reddere debitum, sed potius domino obedire, si utrumque esse non possit. Sed tamen in his multa particularia considerari debent, sicut & in omnibus humanis actibus, scilicet periculum castitatis imminens uxori, & impedimentum quod ex redditione debiti servitio imperato generatur, & alia hujusmodi: quibus omnibus rite pensatis, judicari poterit, cui magis servus obedire teneatur, domino vel uxori.*

☞ Tres percensentur casus, in quibus secundum jura servus per Matrimonium libertatem acquirit. 1. cum dominus dotem tribuit ancillæ. 2. quando dominus ancillam in conjugem recipit, aut domina servum. 3. cum dominus tradit servam libero ignoranti talem servitutem. In his tribus casibus, etiam in ultimo validum est Matrimonium.

In servitute partus sequitur ventrem, ut statuunt jura. Si quis ex matre serva ac patre libero nascitur, servus est; contra qui a matre libera & patre servo gignitur, liber est. ☜

§. XVII. *De impedimento Voti, & Ordinis.*

Quale votum dirimit? I. Nomine voti intelligitur votum solemne castitatis emissum in Religione approbata: ita ex pluribus Canonibus, & ultimo ex Can. 9. sess. 24. Concilii Tridentini; quod dirimit Matrimonium celebratum post dicti voti emissionem. Non autem ita dirimit votum castitatis perpetuæ simplex; quia Ecclesia ita non disposuit.

* Animadvertendum est autem, quod Gregorius XIII. in Bulla, quæ incipit *Ascendente Domino*, declaravit tria vota Religionis substantialia, in Societate Jesu post biennium probationis emissa, Matrimonium dirimere, etiamsi sint simplicia; quamdiu qui sic voverunt non dimittuntur, ita ut si Matrimonium attentetur ab eo, quem Societas retinet post ejusmodi votorum emissionem, illud sit revera nullum. Non valent tamen eadem vota dirimere Matrimonium semel ratum, tametsi inconsummatum

ut adversus Pontium ostendit Cl. Sylvius in *Suppl. q.* 61. *ar.* 2. *q.* 1. *

II. Similiter Ordo sacer quilibet ex tribus, susceptus ante Matrimonium, illud dirimit, ut definit Tridentina Synodus loc. cit. & quidem tum propter votum castitatis solemne adnexum, tum vel maxime ob specialem legem afficientem ipsummet Ordinem, etiamsi votum expressa voluntate contraria non emitteretur. Quamobrem quamvis Ordo sacer susciperetur ex metu gravi, adhuc esset impedimentum dirimens. *Quomodo Ordo dirimit?*

III. Ordinem sacrum susceptum post Matrimonium ratum, & ante illius consummationem, illud non dirimere apparet expressum ex Extrav. Joannis XXII. tit. 5. in qua dicitur, quod si maritus ante Matrimonii consummationem suscipiat sacrum Ordinem sine conjugis licentia, irregularis fiat, atque moneatur, non tamen compellatur, Religionem profiteri: & si nolit, uxori repetenti restituendus est, & Matrimonium cum ea consummet, nempe reddendo ei debitum, non illud ab ea exigendo, ut notat Glossa ibidem, nisi ad illud petendum dispensationem obtinuerit. *Ordo susceptus post Matrimonium ratum, illud non dirimit.*

IV. Pœnæ audentium contrahere Matrimonium post Ordines sacros aut Professionem Religiosam, etiam Monialibus applicabiles respective, sunt; excommunicatio ipso facto incurrenda; item irregularitas, ob bigamiam similitudinariam; item privatio Beneficiorum, si, quæ habeant; sed hanc incurrunt post sententiam judicis. *Pœnæ nubentium post votum solemne, aut Ordinem sacrum.*

§. XIII. *De Impedimento Cognationis.*

I. Cognationis nomine designatur conjunctio quarumdam personarum. Cognatio autem Matrimonium dirimens triplex est, Legalis, Spiritualis, & Naturalis? seu Carnalis. Legalis est conjunctio, seu propinquitas personarum, orta ex adoptione perfecta, qua persona aliqua assumitur in filium, aut filiam, aut nepotem, & deinceps, tamquam hæredem necessarium: & persona ita assumpta transit in patriam potestatem adoptantis. Hæc cognatio legalis dirimit pro semper Matrimonium inter adoptatum & adoptantem; nec non inter adoptantem & adoptati posteros usque ad quartum gradum inclusive; item inter adoptantem & uxorem adoptati, nec non inter adoptatum & uxorem adoptantis; item inter adoptatum, vel adoptatam & filios vel filias adoptantis; at non semper, sed dumtaxat quousque liberentur a patria potestate aut per mortem adoptantis, vel per legitimam emancipationem: ita ex capite unico de cognatione legali. *Quid sit cognatio, & quotuplex?*

II. Di-

Notandum circa cognationem legalem.

II. Diximus, quod oriatur ex adoptione perfecta; nam juxta Angelicum q. 57. Supl. a. 1. ad 1. duplex est adoptionis species. Prima est perfecta, quæ dicitur *arrogatio*; & fit auctoritate Principis cum persona extranea, quæ est sui juris. Alia imperfecta, & vocatur *simplex adoptio*. Hæc non exposcit, ut adoptatus sit sui juris, & fit sine auctoritate Principis. Arrogatus succedit necessario Patri arroganti ex inteſtato; nec potest eum Pater sine culpa privare quarta parte hæreditatis. Simplex autem *adoptatus non succedit in bonis adoptantis, nec tenetur ei adoptans aliquid de bonis suis in testamento dimittere, nisi velit*. Impedimentum oritur ex adoptione perfecta.

Ex his, quæ hactenus diximus, & ex iis, quæ habet D. Th. loc. cit. in resp. *ad* 3. *ad* 4. & *ad* 6. colligere facile est sex necessarias esse conditiones, ut cognatio legalis ex adoptione orta inducat impedimentum dirimens. 1. ut adoptans sit masculus. 2. ut sit 25. annis major. 3. ut possit naturaliter filios gignere. 4. decem & octo annis adoptatum excedere debet, ut ratione ætatis ejus filius dici valeat. 5. Adoptans & adoptatus debent esse præsentes. 6. tandem requiritur Principis seu Magistratus auctoritas.

Quid sit Cognatio spiritualis.

III. Cognatio spiritualis est propinquitas spiritualis personarum orta ex Baptismo & Confirmatione: & est inducta jure Ecclesiastico, nec non declarata impedimentum dirimens; de qua cognatione omnia diximus in cap. 1. hujus tractatus §. 5. unde non sunt hic iterum inutiliter repetenda.

Sedes Apostolica difficilius dispensat in impedimento cognationis spiritualis, quam in impedimento cognationis carnalis, ut Fagnanus advertit in C. *Ex litteris de cognat. spirit.* ubi subdit etiam, ei, qui carnaliter cognovit personam, cum qua cognatione spirituali junctus erat, si dispensationem petat, non cognationem dumtaxat, verum & crimen admissum in supplicatione exprimendum esse.

Quid sit cognatio naturalis carnalis?

IV. Cognatio carnalis seu naturalis, quæ consanguinitas vocari solet, *est vinculum seu conjunctio personarum, quæ per carnalem generationem ab eodem propinquo stipite seu principio descendunt*. Dixi propinquo stipite, quia descendentes a valde remoto stipite non dicuntur consanguinei: aliter omnes essent consanguinei, cum omnes ab Adamo descendant. Et quamvis Legistæ aliquam distinctionem faciant inter consanguineos ratione sexus virilis, quos vocant agnatos, & consanguineos ratione sexus feminilis, quos cognatos appellant; apud Theologos tamen pro eodem sumuntur. Dirimit autem Matrimonium usque ad quartum gradum inclusive.

V. In

V. In coordinatione consanguinitatis duæ distinguuntur lineæ, nempe recta, & transversa aut Collateralis; si cut etiam distinguuntur varii gradus inter easdem. Linea consanguinitatis absolute accepta definitur: *Ordinata connexio personarum habentium inter se consanguinatem in ordine ad eumdem stipitem*: gradus consanguinitatis definitur: *Distantia unius personæ ab altera in eadem linea consanguinitatis, in ordine ad eumdem stipitem*. Stiptes autem est *illa persona, in quam velut in principium originis personæ consanguineæ concurrunt*. Linea recta alia est Ascendentium, alia Descendentium. Linea transversa alia est æqualis, alia inæqualis: Linea recta Ascendentium *est coordinatio personarum secundum habitudinem ad suum principium originis*: v. g. Pater, Mater; Avus, Avia; Poavus, Proavia; Abavus, Abvia. Linea recta Descendentium *est coordinatio personarum secundum habitudinem principii ad derivatos*: v. gr. Filius, Filia; Nepos, Neptis; Pronepos, Proneptis; Abnepos, Abneptis. In utraque hac linea tot sunt gradus, quot sunt personæ, dempta una: unde filius distat a patre uno gradu, nepos ab avo duobus gradibus &c. Linea transversa collateralis *est coordinatio personarum descendentium quidem ab uno communi stipite, sed quarum nulla descendit ab altera*; ut sunt frater, & soror; consobrinus, & consobrina &c. Linea transversa æqualis *est habitudo inter personas ab eodem communi stipite æqualiter distantes*: v. gr. inter fratres & sorores, patrueles & consobrinos. Linea transversa inæqualis *est habitudo inter personas inæqualiter a communi stipite descendentes*: v. g. Patruus, & nepos ex fratre. *Linea consanguinitatis.*

☞ In utraque linea recta seu ascendentium & descendentium tot sunt gradus, quot generationes, seu personæ, dempta una, seu dempto stipite, sicuti docet Auctor *num. praced.* Quare filius vel filia distat a patre & matre uno gradu; nepos vel neptis ab avo & avia duobus gradibus, & sic deinceps. In linea autem collaterali si personæ æqualiter a communi stipite distent, eo gradu inter se distant, quo distant ab eodem stipite, sive tot gradibus inter se distant, quot generationibus descendunt a communi stipite. Sic frater & soror sunt in primo gradu, consobrini seu liberi fratrum in secundo, horum filii in tertio, & sic deinceps. Si demum personæ inæqualiter distent a communi stipite, tot gradibus inter se distant, quot gradibus distat a stipite, qui est remotior. Sic filia & frater patris sunt in secundo gradu; & si una persona sit in quinto, altera in quarto, censentur esse inter se in quinto; & per consequens inter illos non est impedimentum.

VI. Consanguinitas juxta descriptos gradus lineæ tam- *Usque ad quem tra-*

uctæ,

dum dirimat? rectæ, quam transversalis, æqualis vel inæqualis, quæ jamdiu dirimebat usque ad septimum gradum inclusive, modo dirimit, ut supra diximus, usque ad quartum inclusive, ex lege Concilii Lateranensis IV. cap. 30. relati in cap. *non debet* de consanguinitate & affinitate; & novissime ex lege Concilii Tridentini sess. 24. de Refor. Matrimonii.

Quo jure? VII. Nemo Catholicorum ambigit consanguinitatem in primo gradu descendentium & ascendentium in linea recta dirimere jure naturali. Legatur Angelicus q. 44. Suppl. a. 3. Videtur etiam jure naturali prohibitum Matrimonium inter fratres & sorores, licitum dumtaxat in exordio mundi. Hinc si duo infideles frater & soror Matrimonio juncti converterentur ad fidem, juxta hanc opinionem separandi essent. At quia opposita opinio sua probabilitate non caret; idcirco occurrente casu, exponenda esset res S. Sedi, & agendum, quod illa decerneret. Hic inutile non erit addere, quod statuitur ab Innoc. III. in c. *Gaudemus de Divortiis*, nempe, Paganos, qui uxores duxerunt *in secundo, vel tertio, vel ulteriore gradu sibi conjunctas*, post conversionem suam *posse simul remanere*.

Quo jure dirimant alii gradus? VIII. Quod autem Angelicus dixerit quosdam alios consanguinitatis gradus dirimere jure divino, intellige de positivo in lege Mosaica contento, & ex legibus, quæ judiciales dicebantur; quarum obligatio cessavit, Christo regnante, & in quibus potest Ecclesia dispensare. Idcirco cæteri gradus sive in linea recta, sive in transversa dirimunt jure Ecclesiastico.

☞ Consanguinitas inter duas personas potest esse duplex ex duplici capite proveniens. 1. quia sunt duo stipites: ut si duo fratres contrahant cum duabus fœminis inter se consobrinis, liberi ex his duobus conjugiis nati erunt in secundo gradu ex parte Patrum, & in tertio gradu ex patre matrum; & tunc dicuntur esse in secundo & tertio ex duobus stipitibus. 2. quia licet sit unus stipes, ab eo descendentes inter se Matrimonia contraxerunt; ex quibus nati liberi sunt dupliciter consanguinei. Cum autem est duplex consanguinitas, duplex est quoque impedimentum, quod exprimi debet in petitione dispensationis. ☜

Notandum ulterius breviter est, quod lethaliter peccaret, qui etiam propter mortis periculum sine dispensatione absolute Matrimonium iniret cum persona consanguinea (idem dicendum si contraheret cum affini) in gradu prohibito, & copulam exerceret. Etenim tunc, cum Matrimonium sit irritum, copula esset fornicatio, immo incestus lege naturali vetitus.

§. XIX.

§ XIX. *De Impedimento Criminis.*

I. Criminis nomine denotantur nonnulla crimina, quæ facile perpetrari possent, nisi jura Ecclesiastica sancirent validum non posse contrahi Matrimonium inter reos hujusmodi delictorum. Primum itaque horum criminum est uxoricidium vel mariticidium ex prævia conspiratione eoque animo, ut post illius mortem Matrimonium celebret conjux superstes cum persona, quæ in mortem conspiraverit; effectu mortis secuto, dirimit Matrimonium inter conspirantes: sufficit autem, ut mors secuta fuerit ex conspiratione sive physica, sive morali, nempe suasione, consilio, jussione, immo etiam solo consensu prævio in occisionem exequendam ob sui gratiam, ad contrahendum Matrimonium. Non tamen sufficit, quod alter occidat vel occidere faciat absque ulla cognitione, scientia, vel consensu alterius; neque sola ratihabitio occisionis factæ in sui gratiam. Neque sufficit, ut ad occisionem conspiret ex odio, aut ne accusentur de adulterio perpetrato, aut ne occidantur deprehensi in adulterio flagranti, vel ex alio motivo, nisi sit ad ineundum Matrimonium.

Quid crimen? & qualiter impediat primum crimen?

II. Notandum, quod in conspirantibus non requiritur promissio futuri Matrimonii, sed sufficit, ut intentio occidendi manifestetur alteri ob ineundum Matrimonium. Quod si hæc iniqua intentio alteri declarata, ab isto serio & constanter reprobetur cum protestatione se numquam initurum Matrimonium secum; si nihilominus alter occidat, non videtur exinde impedimentum oriri.

Notabile ad incurrendum hoc crimen.

III. Secundum crimen dirimens est homicidium cum adulterio, nempe quando etiam solus conjux adulter, adulterio perpetrato, suum occidit conjugem vel conjugem alterius, ex intentione nubendi cum adultero, quamvis omnino inscio; oritur impedimentum inter illos. Requiritur ergo adulterium perpetratum ante occisionem, neque refert si post vel ante machinationem mortis. Requiritur præterea, quod mortis illatio sit ex intentione nubendi cum adultero, vel adultera; nam si inferatur ex alio motivo, etiam liberius peccandi inter se, vel nubendi cum aliquo alio, sed non cum adultero, non exurgit impedimentum.

Exponitur secundum crimen.

IV. Sapienter monet Sanchez. lib. 7. dis. 78. num. 19. quod si occisor contrahat cum persona adultera, in foro externo præsumitur, quod intentio contrahendi fuerit causa occisionis; ac proinde in casu dubii, nempe quod occisor dubitet, an hæc fuerit intentio, præsumendum erit eam fuisse etiam in foro conscientiæ. Si tamen certe & semota omni dubitatione occisor affirmet nullam præces-

Monitum observandum.

sisse intentionem contrahendi cum persona adultera, in hoc foro non exurgit impedimentum.

☞ Ad contrahendum impedimentum non requiritur, ut utraque pars sit fidelis: unde si mulier fidelis Maritum occidat, ut nubat Gentili ad fidem convertendo, non stabit Matrimonium. Ita statuit Cœlestinus III. Cap. 1. *de Conversione infidelium*. ☜

Exponitur tertium crimen. V. Tertium crimen dirimens est adulterium cum sola promissione futuri Matrimonii de futuro, sive promissio præcedat, sive subsequatur adulterium; ita ex cap. *relatum* 1. q. & ex cap. *propositum*, ex cap. *Ex litterarum*, & alibi; ne ob promissionem futuri Matrimonii inducantur conjuges ad intentandam mortem conjugi innocenti: propterea neque sufficit solum adulterium, neque sola promissio, sed requiritur utrumque; peccant tamen lethaliter, qui talem promissionem faciunt, etiam sine ullo adulterio, ob aditum, quem aperiunt tentationi inferendi mortem conjugi.

Monitum observabile. VI. Non requiritur ad incurrendum hoc impedimentum, quod adulterium committatur ex pacto nubendi post mortem conjugis, sed sufficit adulterium perpetratum, etiam sine hoc pacto: dummodo vel ante, vel post extet promissio. Observant plures, quod si promissio facta fuisset ante adulterium, & ante ipsum serio retractata, non exurgeret impedimentum, si deinde perpetretur adulterium; secus autem, si promissio sequatur adulterium, quamvis deinde retractetur ante mortem conjugis.

Notabile alterum cum duplici casu resoluto. VIII. Ad incurrendum hoc impedimentum requiritur adulterium consummatum, & quod ab utroque sciatur esse tale, nempe complicem esse conjugatum; non tamen requiritur, quod promissio sit mutua, sed sufficit quod sit acceptata, etiam solo silentio ejus, cui fit. An vero dirimat Matrimonium promissio facta verbis dumtaxat, & non ex animo facta, diversa est opinio. Profecto pro foro externo sufficit etiam promissio verbis solummodo facta; pro foro autem conscientiæ dicunt aliqui, quod non generet impedimentum. Attamen cum scopus legis sit præcavere pericula homicidiorum inter conjuges, profecto videtur comprehendi etiam promissio verbis dumtaxat expressa. At quid si esset promissio conditionata? Respondeo, quod sive impleatur conditio ante conjugis mortem, sive non impleatur, est impedimentum dirimens.

Exponitur quartum crimen. VIII. Quartum crimen est adulterium conjunctum cum Matrimonio inito, vivente adhuc altero conjuge; quia præterquam quod hoc Matrimonium sit invalidum, ut patet, conjunctum cum adulterio evadit etiam impedimentum dirimens, ne amplius valide simul contrahere possint.

§. XX.

§. XX. *De Impedimento disparis Cultus.*

I. Disparitas cultus significat, quod contrahentium unus sit baptizatus & fidelis, alter non, sed infidelis. Hæc Matrimonia semper fuisse jure naturali & divino prohibita, non dico invalida, sed prohibita, docent multi, ob magnam perversionis periculum, quod imminet fideli ex continua, intima, & benevola conversatione cum infideli; & solum in aliquibus casibus fuisse permissa, quando nempe spes affulgebat nullum subesse periculum perversionis, immo potius sperabatur beneficium conversionis infidelis, & quod proles in vera fide esset educanda. *Explicatur disparitas cultus, & quo jure prohibitæ nuptiæ?*

II. Hinc huiusmodi Matrimonia non sunt irrita jure naturali vel divino, sed dumtaxat ecclesiastico in nova lege. Hinc in casu urgentissimæ necessitatis poterit hoc impedimentum a Pontifice dispensari; quippe quod jure humano in Ecclesiam invectus sit. *Quo jure irritæ?*

III. Quando ambo infideles conjugati convertuntur ad fidem, jam verum Matrimonium perseverat, ut patet: quando vero unus tantum eorum convertitur, jam diffuse dictum fuit in §. 9. quin hic quidpiam addendum supersit. *Quid circa Matrimonia infidelium, qui convertuntur ad fidem?*

IV. Matrimonia inita inter conjuges, quorum unus sit catholicus, hæreticus alter, valida sunt, cum ambo sint rite baptizati, ut supponitur; at per se loquendo sunt graviter illicita, tum jure naturali ob perversionis periculum; tum quia communicatur in re sacra cum hæretico; tum quia ministratur Sacramento indigno; tum propter tacitum pactum educandi medietatem prolis hæretice; tum denique quia prohibentur a Generali Concilio Chalcedonensi cap. 13. ac proinde etiam in civitatibus, ubi mixti cum hæreticis degunt catholici, per se loquendo mortaliter illicita sunt præfata connubia, ob indicata motiva, juxta communiorem & probabiliorem. Dixi per se loquendo; nam si interveniant hæ conditiones, nempe quod cesset subversionis periculum; quod conjux hæreticus juramento se obstringat nullam molestiam allaturum alteri in negotio religionis, & eodem juramento se obstringat se concessurum, ut proles omnis catholice educetur; obtenta prius licentia a Pontifice, vel ab Episcopo respective, licite Matrimonium iniretur. Item ex aliqua gravi causa, quæ in Regibus contrahentibus facile emergere potest, licite petitur a S. Sede licentia; quæ, quibusdam positis conditionibus, concedi solet, sicut factum fuit, dum Urbanus VIII. ob Religionis bonum indulsit; ut Henrica Borbonia nuberet Carolo Regi Anglorum hæretico. *Quid de Matrimonio hæretici cum catholico?*

☞ Vide S. P. Benedictum XIV. *de Synodo Diœcef. lib. 6. c. 5.* ☜

§. XXI. *De Impedimento Vis, seu Metus.*

Explicatur vis dirimens.

I. Nomine vis significatur metus gravis, qui a Juristis vocitari solet cadens in virum constantem, qui videlicet aptus sit compellere & adigere hominem etiam fortis animi ad volendum, quod nullo pacto vellet, semoto tali metu. Metus gravis talis dicitur respectu mali imminentis nedum ipsi timenti, verum etiam valde conjunctis, puta uxori, genitoribus, filiis &c.

Quotuplex metus gravis, & quis judicetur talis?

II. Metus gravis dividitur in gravem absolute, & in gravem respective: primus est talis respectu cujuscumque; secundus est talis respectu talis personæ, puta respectu fœminæ, puellæ &c. qui non censetur talis respectu viri. Metus gravis absolute talis respectu cujuscumque est metus mortis, mutilationis, gravis percussionis, servitutis, exilii, diuturni carceris, gravis infamiæ, violenti stupri, amissionis status juste acquisiti, privationis officii, a quo pendet ratio victus & sustentationis, amissionis majoris partis bonorum, exhæredationis, excommunicationis injustæ, & his similium. Metus gravis respective ille est, ut indicavi, qui talis est respectu talis personæ, fœminæ, puellæ, hominis modici spiritus; ut apud prudentes censeatur gravis. Metus itaque gravis sive absolute, sive respective, injuste incussus, ab exteriori causa, ad extorquendum Matrimonium, irritat & invalidum efficit Matrimonium tali metu contractum, & quidem jure Ecclesiastico, & etiam jure quodam naturali; cum contra jus naturale videatur, quod per injuriam adeo gravem aliquis sibi acquirat jus perpetuum in personam alterius.

Conditiones metus, ut invalidet.

III. Dixi quod, ut hic metus nullum efficiat Matrimonium, debet esse injuste incussus, ab extrinseco, ad extorquendum consensum in Matrimonium: quæ omnia explicata habes in hoc cap. §. 1. quin hic inutiliter repetantur: videas igitur ibidem.

Metus levis non invalidat: an aliquando reverentialis.

IV. Metus levis non reddit irritum Matrimonium, neque metus reverentialis: non levis, quia utpote talis debuit repelli, neque admittitur in foro; non reverentialis, absolute loquendo, quia non affert aliud incommodum nisi ruborem & displicentiam quamdam, agendo contra voluntatem & reverentiam majoribus debitam; quem ruborem subire, & quam displicentiam perferre, negando consensum a majoribus optatum, non est tale incommodum, ut propter illud nullum efficiatur Matrimonium, juxta communem, quousque intra hos limites contineatur. Idcirco autem dixi, absolute lo-

loquendo; quia si metus exiret limites solius ruboris aut displicentiæ perferendorum, quippe quod Genitores, Tutores, aliique majores expressiones quasdam proferrent significantes gravem mœrorem, contristationem, & offensam ex denegatione optati consensus, ut exinde in animo puellæ excitaretur metus, ne imposterum male & dure tractetur, ne amplius benigne aspiciatur, ne via alteri Matrimonio obstruatur, vel quidpiam simile; tunc puto hujusmodi metum reverentialem, ab his circumstantiis excitatum, irritum reddere Matrimonium.

V. Ex hactenus dictis inferas primo, quod quando Matrimonium est invalidum ob consensum metu gravi injuste incusso extortum, corruit, etiamsi fuisset juramento firmatum. Inferendum secundo, Matrimonium ita irritum neque resolvi in Sponsalia valida; si enim ita resolveretur, non esset vera irritatio ejusdem, quia saltem valeret ad inducenda Sponsalia. Inferas tertio, graviter peccare illum, qui consensu ita extorto celebrat Matrimonium; quia illud celebrat cum impedimento dirimente. *Nonnullæ deductiones notandæ.*

☞ Excitatur difficultas, an Matrimonium gravi metu contractum subsequenti copula vel cohabitatione ratificetur. Sic nos hanc breviter, ac dilucide dirimimus. 1. Si post Matrimonium ex metu gravi injuste incusso initum habeatur copula sponte & affectu maritali, id est animo vivendi conjugaliter, Matrimonium omnino ratificatur. S. Thom. *in 4. Dist. 29. q. unic. art. 3.* Si vero copula non sponte ac libere, sed ex gravi metu illato subsequatur, mortaliter delinquunt utrique contrahentes, nec Matrimonium revalidatur. Delinquunt quidem mortaliter, quia actum pure fornicarium perpetrant. Non revalidatur autem Matrimonium; quia si positivus consensus metu gravi extortus satis non est ad valorem Matrimonii, multo minus sufficiens erit tacitus consensus, qui per copulam habetur pari metu productus.

2. Matrimonium ob gravem metum initum vires sumit per spontaneam habitationem, etiam sine copula; quia cohabitatio spontanea est signum sufficiens novi consensus, qui dumtaxat ad Matrimonii valorem requirebatur. Ut autem per cohabitationem vires sumat, seu ratificetur prius Mattimonium, quattuor sequentes conditiones interveniant necesse est: 1. ut cohabitatio sit spontanea. Porro cohabitatio censetur spontanea, cum eousque sublata est incussi timoris causa, ut metum passus vel fugere, vel commode reclamare potuerit. 2. ut habitatio a copula sejuncta sit diuturna; quod quidem discutiendum relinquitur arbitrio judicis, qui in dubio, fugiendi opportunitatem habitationisque moram accurate

perpendat. 3. ut pars metum passa sciat Matrimonium nullum fuisse & invalidum. 4. demum, ut adhuc perseveret consensus partis, quæ metum incussit. Vide hæc omnia uberius exposita a P. Philippo de Carboneano apud P. Antoine *tract. de Matrimon. cap.* 3. *post n.* VII. ☞

Hic disserendum esset de impedimento Ordinis, de quo disseruimus in §. 17. dum egimus de impedimento voti.

§. XXII. *De Impedimento Ligaminis.*

Explicatur Ligamen dirimens.

I. Ligamen denotat vinculum prioris Matrimonii sive rati, sive consummati; quo persistente, jure divino, irritum est in nova lege alterum Matrimonium: Non potest igitur alterum Matrimonium iniri, nisi prius certo constet de obitu alterius conjugis.

Quænam certitudo requiratur de morte conjugis?

II. Tota difficultas devolvitur ad gradum certitudinis de morte conjugis. Regula certa statuitur a Doctoribus, quod nec sola absentia multorum annorum, neque sola fama de morte conjugis sufficiat ad fundandam moralem certitudinem, ut novum ineatur connubium; sed requiratur testimonium authenticum de morte conjugis, quod testimonium approbetur ab Ordinario, sine cujus assensu & consilio in eo casu non debent Parochi quidquam agere. Et nisi possit haberi testimonium authenticum de morte, requiritur testificatio virorum fide dignorum, quæ itidem admittatur ab Ordinario, ne in re adeo gravi erretur cum scandalo non levi multorum pusillorum fidelium.

Illatum.

III. Si quis igitur post contractum omnino bona fide novum Matrimonium incipiat prudenter dubitare de morte prioris conjugis, tenetur abstinere a petendo debito, reddere autem debet petenti inscio, nec petere potest, donec dubium solidis motivis evacuetur: si vero uterque Matrimonium ineundo dubitavit, uterque a petendo abstinere debet, & a reddendo; nemo enim eorum possidere potest hoc jus, cum possessio nunquam inchoetur cum mala aut dubia fide. Circa hoc punctum vide superius tradita in §. 13.

☞ Si alicui post contractas bona fide secundas nuptias de prioris conjugis vita constiterit, tenetur posteriorem statim relinquere, & ad priorem reverti; quippe prius Matrimonium subsistit, & posterius irritum est. ☜

§. XXIII. *De Impedimento Honestatis.*

Notio hujus impedimenti orti ex Sponsalibus.

I. Honestatis nomine significatur justitia quædam publicæ honestatis, in quadam affinitate & propinquitate quarumdam personarum, jure civili & canonico inducta; quæ profluit ex Sponsalibus validis absolutis, & nec non

ex

ex Matrimonio rato dumtaxat, nondum consummato, ob publicam honestatem; quippe quod decens sit, ut inter personas tali propinquitate conjunctas Matrimonium non contrahatur. Si itaque oriatur ex Sponsalibus, efficit ut sponsus nequeat valide ducere sororem, aut matrem, aut filiam sponsæ, sicut neque sponsa possit valide ducere fratrem, patrem, aut filium sponsi: & id verum est, tametsi Sponsalia justa de causa fuerint dissoluta, aut quamvis dissolvantur mutuo consensu sponsorum. Itaque hoc impedimentum non extenditur ultra consanguineos Sponsorum in primo gradu.

Notio hujus impedimenti orti ex Matrimonio rato.

II. Quando hæc propinquitas oritur ex Matrimonio rato, nec consummato, nullum efficit Matrimonium usque ad quartum gradum consanguinitatis inclusive. Itaque si Cajus contraxit Matrimonium cum Berta, quamvis illud non consummaverit, puta ex repentina morte Bertæ, Cajus non posset amplius contrahere cum aliqua Bertæ consanguinea usque ad quartum gradum inclusive; sicut nec Berta cum aliquo consanguineo Caji usque ad dictum gradum, si Cajus præmoriatur consummationi.

Observatio valde notanda.

III. Valde notandum, quod hoc impedimentum subsistit, quamvis postea detegatur Matrimonium, etiam dumtaxat ratum, fuisse nullum ob aliquod impedimentum illud dirimens, dummodo non fuerit nullum ex defectu consensus; quia tunc hoc impedimentum non exurgit.

Quid si consensus esset tantum conditionatus?

IV. At quid dicendum, si consensus esset dumtaxat conditionatus, & pendens a conditione? Respondeo, quod nondum posita conditione, non pariet impedimentum, cum reapse nondum sit datus consensus: si autem conditio ponatur, neque fuerit retractatus consensus, jam pariet impedimentum usque ad quartum gradum; quia consensus jam transivit in absolutum.

☞ Animadvertendum est, Matrimonium irritum ob impedimentum publicæ honestatis non parere aliud publicæ honestatis impedimentum in præjudicium priorum Sponsalium. Hinc Matrimonium contractum cum sorore, matre, vel filia sponsæ, non habet vim quasi reciprocam dissolvendi præcedentia Sponsalia. Cap. unic. *de Sponsalibus in 6.* ☜

§. XXIV. *De Impedimento ætatis.*

Exponitur impedimentum ætatis.

I. Impedimetum ætatis denotat irritum esse Matrimonium, quod contrahitur ante annos pubertatis; qui pro masculis sunt quattuordecim completi, pro femellis sunt duodecim completi. Id intelligendum est ordinarie: nam si in contrahentibus prudentia & malitia suppleret ætatem, nempe si tanta discretione donarentur, ut percipere valerent gravitatem hujusmodi contractus, & tanto vi-

perpendat. 3. ut pars metum passa sciat Matrimonium nullum fuisse & invalidum. 4. demum, ut adhuc perseveret consensus partis, quæ metum incussit. Vide hæc omnia uberius exposita a P. Philippo de Carboneano apud P. Antoine *tract. de Matrimon. cap.* 3. *post n.* VII. ☜

Hic disserendum esset de impedimento Ordinis, de quo disseruimus in §. 17. dum egimus de impedimento voti.

§. XXII. *De Impedimento Ligaminis.*

Explicatur Ligamen dirimens.

I. Ligamen denotat vinculum prioris Matrimonii sive rati, sive consummati; quo persistente, jure divino, irritum est in nova lege alterum Matrimonium. Non potest igitur alterum Matrimonium iniri, nisi prius certo constet de obitu alterius conjugis.

Quænam certitudo requiratur de morte conjugis?

II. Tota difficultas devolvitur ad gradum certitudinis de morte conjugis. Regula certa statuitur a Doctoribus, quod nec sola absentia multorum annorum, neque sola fama de morte conjugis sufficiat ad fundandam moralem certitudinem, ut novum ineatur connubium; sed requiratur testimonium authenticum de morte conjugis, quod testimonium approbetur ab Ordinario, sine cujus assensu & consilio in eo casu non debent Parochi quidquam agere. Et nisi possit haberi testimonium authenticum de morte, requiritur testificatio virorum fide dignorum, quæ itidem admittatur ab Ordinario, ne in re adeo gravi erretur cum scandalo non levi multorum pusillorum fidelium.

Illatum.

III. Si quis igitur post contractum omnino bona fide novum Matrimonium incipiat prudenter dubitare de morte prioris conjugis, tenetur abstinere a petendo debito, reddere autem debet petenti inscio, nec petere potest, donec dubium solidis motivis evacuetur: si vero uterque Matrimonium ineundo dubitavit, uterque a petendo abstinere debet, & a reddendo; nemo enim eorum possidere potest hoc jus, cum possessio nunquam inchoetur cum mala aut dubia fide. Circa hoc punctum vide superius tradita in §. 13.

☞ Si alicui post contractas bona fide secundas nuptias de prioris conjugis vita constiterit, tenetur posteriorem statim relinquere, & ad priorem reverti; quippe prius Matrimonium subsistit, & posterius irritum est. ☜

Notio hujus impedimenti orti ex Sponsalibus.

§. XXIII. *De Impedimento Honestatis.*

I. Honestatis nomine significatur justitia quædam publicæ honestatis, in quadam affinitate & propinquitate quarumdam personarum, jure civili & canonico inducta; quæ profluit ex Sponsalibus validis absolutis, & nec non

ex

ex Matrimonio rato dumtaxat, nondum consummato, ob publicam honestatem; quippe quod decens sit, ut inter personas tali propinquitate conjunctas Matrimonium non contrahatur. Si itaque oriatur ex Sponsalibus, efficit ut sponsus nequeat valide ducere sororem, aut matrem, aut filiam sponsæ, sicut neque sponsa possit valide ducere fratrem, patrem, aut filium sponsi: & id verum est, tametsi Sponsalia justa de causa fuerint dissoluta, aut quamvis dissolvantur mutuo consensu sponsorum. Itaque hoc impedimentum non extenditur ultra consanguineos Sponsorum in primo gradu.

Notio hujus impedimenti orti ex Matrimonio rato.

II. Quando hæc propinquitas oritur ex Matrimonio rato, nec consummato, nullum efficit Matrimonium usque ad quartum gradum consanguinitatis inclusive. Itaque si Cajus contraxit Matrimonium cum Berta, quamvis illud non consummaverit, puta ex repentina morte Bertæ, Cajus non posset amplius contrahere cum aliqua Bertæ consanguinea usque ad quartum gradum inclusive; sicut nec Berta cum aliquo consanguineo Caji usque ad dictum gradum, si Cajus præmoriatur consummationi.

Observatio valde notanda.

III. Valde notandum, quod hoc impedimentum subsistit, quamvis postea detegatur Matrimonium, etiam dumtaxat ratum, fuisse nullum ob aliquod impedimentum illud dirimens, dummodo non fuerit nullum ex defectu consensus; quia tunc hoc impedimentum non exurgit.

Quid si consensus esset tantum conditionatus?

IV. At quid dicendum, si consensus esset dumtaxat conditionatus, & pendens a conditione? Respondeo, quod nondum posita conditione, non pariet impedimentum, cum reapse nondum sit datus consensus: si autem conditio ponatur, neque fuerit retractatus consensus, jam pariet impedimentum usque ad quartum gradum; quia consensus jam transivit in absolutum.

☞ Animadvertendum est, Matrimonium irritum ob impedimentum publicæ honestatis non parere aliud publicæ honestatis impedimentum in præjudicium priorum Sponsalium. Hinc Matrimonium contractum cum sorore, matre, vel filia sponsæ, non habet vim quasi reciprocam dissolvendi præcedentia Sponsalia. Cap. unic. *de Sponsalibus in 6.* ☜

§. XXIV. *De Impedimento ætatis.*

Exponitur impedimentum ætatis.

I. Impedimetum ætatis denotat irritum esse Matrimonium, quod contrahitur ante annos pubertatis; qui pro masculis sunt quattuordecim completi, pro femellis sunt duodecim completi. Id intelligendum est ordinarie: nam si in contrahentibus prudentia & malitia suppleret ætatem, nempe si tanta discretione donarentur, ut percipere valerent gravitatem hujusmodi contractus, & tanto vi-

gore naturali, ut essent ad copulam conjugalem habiles, Matrimonium subsisteret.

Deductiones notandæ. II. Cum autem hoc impedimentum profluat partim ex jure naturali, in quantum affert defectum legitimi consensus, partim ex jure positivo, in quantum involvit defectum præstandi officium conjugale; hinc fit primo, quod si duo conjugati infideles, qui contraxerunt ante pubertatem, tamen cum consensu sufficientis discretionis, & convertantur ad fidem; tale Matrimoninm ut validum habendum sit. Secundo, posse de plenitudine potestatis Ecclesiasticæ dispensari, ut duo impuberes nubant, si certo constet de sufficienti discretione. Tertio, connubium validum esse habendum, si duo, paucis ante pubertatem mensibus, nubant; dummodo certo constaret eos sufficienti discretione fuisse donatos.

Notabile secundum. III. Notandum, quod quando Matrimonium est invalidum defectu ætatis, resolvitur in Sponsalia valida, ipsisque æquivalet; dummodo tamen illud Matrimonium, quamvis irritum, initum fuerit coram Parocho & testibus: proinde ex Matrimonio hujusmodi, defectu ætatis nullo, non consurgit impedimentum publicæ honestatis usque ad quartum gradum, sicut in rato; sed dumtaxat usque ad primum gradum, sicut dictum fuit de Sponsalibus validis.

✠ Legatur Carolus Sebastianus Berardi *Comment. in Jus Eccles. univ. tom.* 3. *differt.* 2. *cap.* 4. *p.* 2. ubi quæstionem instituit; An Matrimonium, omissis juris solemnitatibus &c. habeat vim Sponsalium; & speciatim casum proponit de impuberibus ad contrahenda Sponsalia idoneis, qui per verba etiam de præsenti Matrimonium contrahunt per errorem juris vel facti. Præmissa & exposita distinctione conventionum, quæ ineuntur ad rescindendas pridem contractas obligationes, a conventionibus, quæ ineuntur ad obligationem inducendam, ad quæstionem dirimendam procedit: „ Ego puto, inquit, „ generalibus juris principiis inhærendo, conjugia ejus ge- „ neris non jure Sponsalium censeri; plurimum enim di- „ stat contractus Matrimonii a contractu Sponsalium: & „ quando multum interesse solet Matrimonium contraxis- „ se, nihil fere interesse contraxisse Sponsalia, quando „ etiam diversa utrobique obligatio nascitur, non facile „ voluntas contrahentium ab una contractus specie ad „ aliam deducetur. “ Deinde sententiam suam firmat Romanorum Jurisconsultorum, qui hanc ipsam quæstionem discusserunt, auctoritate; ac tandem ad objecta enervanda progreditur, & in quo sensu intelligendi sint textus ex Jur. Canon. deprompti, qui in favorem oppositæ sententiæ afferuntur, patefacit. Advertendum autem est Auctorem nostrum non absolute asserere, quod quando Ma-

Matrimonium est invalidum defectu ætatis, resolvatur in Sponsalia valida, ipsisque æquivaleat; sed cum hac limitatione nimirum, dummodo tamen illud Matrimonium, quamvis irritum, initum fuerit coram Parocho & testibus. ✠

§. XXV. *De Impedimento Affinitatis.*

I. Affinitas definitur conjunctio seu propinquitas personarum, orta ex copula carnali completa, idest per se sufficiente ad generationem, sive fuerit licita, sive illicita; & oritur dumtaxat inter consanguineos viri & mulierem, & inter consanguineos mulieris & virum. Quando oritur ex copula licita seu conjugali, extenditur usque ad quartum gradum inclusive; itaut neque uxor possit amplius nubere cum consanguineis viri usque ad quartum gradum, neque maritus possit amplius contrahere cum consanguineis uxoris usque ad dictum gradum. Quando vero oritur ex copula illicita, idest non conjugali, non se extendit nisi ad secundum gradum inclusive. *Quid sit affinitas? quousque dirimat?*

II. In affinitate computantur Lineæ & Gradus, sicut computata fuere in consanguinitate: quapropter quo gradu consanguineus aliquis est uni conjugum vel copulatorum conjunctus, eodem gradu est affinis alteri conjugi vel copulato: proinde consanguineus mariti aut viri fornicantis in primo gradu, aut secundo &c. est affinis uxori vel fornicariæ, quacum ille rem habuit, in primo, aut secundo &c. gradu: & similiter consanguineus mulieris vel fornicariæ in primo &c. est affinis viro vel fornicanti in primo &c. *Quomodo computentur gradus affinitatis?*

III. Valde probabilis est opinio, quod affinitas in primo gradu lineæ rectæ orta ex legitimo Matrimonio dirimat jure naturali, eaque deducitur ex S. Augustino lib. 22. contra Faustum c. 61. & videtur tradi ab Angelico lect. 1. in 1. Corinth. cap. 5. Idcirco jure naturali dirimitur Matrimonium Vitrici cum Privigna, & Novercæ cum Privigno, Soceri cum Nuru, & Generi cum Socru. In reliquis gradibus lineæ rectæ, & in omnibus lineæ collateralis impedimentum dirimens est dumtaxat juris positivi; & idcirco justis de causis potest ab Ecclesia dispensari. *Quo jure affinitas dirimat?*

* Circa Matrimonium inter Vitricum & uxorem Privigni, nec non cum Noverca vel Nuru, vide quæ in Majori Opere ex S. P. Benedicto XIV. *de Synod Diœces. lib. 9. cap. 13. ob oculos posuimus.* *

IV. Quid sentiendum, quando affinitas supervenit Matrimonio ob copulam incestuosam habitam ab altero conjugum cum consanguineis in primo vel secundo gradu alte- *Quid de affinitate, quæ supervenit Matrimonio?*

terius conjugis, jam traditum habes in §. 13. quin hic inutiliter repetatur.

Illatum observandum. V. Ex dictis patet, quod consanguinei conjugum seu copulatorum non evadunt affines inter se invicem, & proinde quod consanguinei uxoris non sunt affines consanguineis mariti, sed soli marito; sicut consanguinei mariti non sunt affines consanguineis uxoris, sed soli uxori: & idem dicas de conjunctis fornicarii & fornicariæ usque ad secundum gradum. Hinc duo fratres valide & licite contrahunt cum duabus sororibus; & filius mariti ex alio Matrimonio licite & valide contrahit eum filia uxoris ex alio Matrimonio, quia affinitas non parit affinitatem.

§. XXVI. *De Impedimento Clandestinitatis.*

Circa hoc impedimentum omnia, quæ hic desiderari possunt, fuse tradita invenies in toto paragrapho octavo, ubi disseruimus de solemnitatibus requisitis ad valorem Matrimonii inter baptizatos.

§. XXVII. *De Impedimento Impotentiæ.*

Quid sit impotentia? & ex quot capitibus oriatur? I. Nomine Impotentiæ significatur inhabilitas ad copulam naturalem & prolificam. Hæc autem impotentia vel ortum habet ex maleficio, quod Diaboli ope habuit effectum, vel ortum ducit a principio naturali, uempe ex naturali constitutione personæ; & hæc in viro procedit aut ex nimia naturæ frigiditate, aut ex testiculorum carentia vel attritione, aut ex debilitate complexionis, aut ex improportione excedente & monstruosa membri virilis, aut ex nimia ejusdem modicitate, ita ut ad penetrationem fœminei vasis, & ad emittendum intra idem semen prolificum sit inhabile. In fœmina autem impotentia naturalis oritur regulariter ex nimia vasis arctitudine.

Impotentia quotuplex? II. Impotentia alia dicitur absoluta, & alia respectiva: prima efficit personam impotentem respectu omnium aut virorum, aut fœminarum: secunda efficit impotentem respectu dumtaxat alicujus. Utraque hæc impotentia subdividitur in perpetuam, & temporaneam: perpetua censetur illa, quæ tolli non potest aut sine peccato, aut sine vitæ periculo: temporanea, quæ tolli potest sine peccato, miraculo, aut vitæ periculo, sed modis licitis & ordinariis sive naturalibus, quamvis aliquid incommodum afferentibus, sive spiritualibus, puta exorcismis & precibus contra maleficia. *Sterilitas non est impotentia.* Sterilitas non comprehenditur in hac impotentia; quia revera talis non est, cum non prohibeat copulam ex se sufficientem ad prolis generatio-

rationem, quamvis generatio per accidens non sequatur vel ex morbo, vel ex aliquo alio defectu accidentali viri aut mulieris.

III. Certum est apud omnes impotentiam absolutam perpetuam antecedentem Matrimonium, quamvis in uno dumtaxat conjugum inveniatur, dirimere & irritum reddere Matrimonium tum jure naturali, tum positivo. Impotentia autem solum respectiva irritat Matrimonium respectu illius personæ, cum qua maritalis congressus haberi non potest. *Qualiter impotentia perpetua antecedens dirimit?*

IV. Hinc inferas Eunuchos & Spadones utroque testiculo privatos invalide Matrimonium contrahere cum quacumque, ob impotentiam perpetuam emittendi semen prolificum. Similiter qui utrosque testiculos habent attritos, aut qui licet attritos non habeant, ob nimiam frigiditatem temperamenti semen emittere non possunt, invalide contrahunt ob dictam rationem: non ita dicendum de habente unum testiculum, & de accidentaliter impotente ad copulam ob infirmitatem non perpetuam. Senes adeo annosi, qui quamvis habuerint potentiam illamque exercuerint, ætate tamen ita sunt confecti, ut illam in posterum non possint exercere, invalide contrahunt. *Illata notanda.* *Quid de Senibus?*

V. Quando maleficium præcedens Matrimonium, ex quo oritur impotentia, ex occulta Dei providentia, nullo modo licito tolli potest, post triennalem experientiam jam efficit impotentiam perpetuam, & irritum reddit Matrimonium cum tali impedimento initum. Verum si conjux post initum secundum Matrimonium experiatur redditam sibi esse potentiam consummandi; tenetur redire ad priorem conjugem. Debet autem securus esse, quod sublatum sit maleficium; nam si dubitet, coram Deo respectu prioris conjugis non esse sublatum, non tenetur ad illam redire. Si autem dubitet, an maleficium præcesserit Matrimonium, an eidem supervenerit; valde diffident Doctores. Probabilior videtur sententia, quæ asserit præsumendum; quod præcesserit. *Quid in casu maleficii?*

VI. Quando impotentia est ex parte mulieris, quæ judicio prudentum matronarum, aut sapientum medicorum, adeo arcta est, ut respectu cujuscumque viri impotens ad copulam censeatur; nequit valide contrahere: si autem impotentia illa sit dictorum judicio remediabilis per incisionem non mortalem, quamvis satis molestam & dolorosam, si mulier acquiescat se incisioni submittere; valide, ut patet, contrahet Matrimonium: si vero nolit se subjicere incisioni, & impotens judicetur respectu cujuscumque viri, invalide contrahet. Si vero contrahat bona fide, & post Matrimonium detegatur dicta arctitudo, ita ut sine incisione copula haberi non possit; tenetur, *Quid de impedimento ex parte mulieris?*

netur, juxta communem, pati incisionem non periculosam vitæ, quamvis magno dolori conjunctam. Si vero intervenire debeat grandis morbus in incisione, dicunt Auctores apud Bonacinam q. 3. punc. 13. n. 7. quod non teneatur incisionem illam pati, & adhuc subsistat Matrimonium, cum reapse non verificetur impotentia absoluta, eo quod per remedium tolli potest, quamvis non sine molestissimo morbo & incommodo citra mortem. Resolutio forte vera, at summe dura pro marito, præcipue prolem optante ob gravia motiva: propterea putarem, quod, dummodo moraliter certa sit mulier medicorum judicio incisionem non esse mortalem, ipsa teneatur eidem se subjicere.

Nubens cum dubio impotentiæ.

VII. Qui nubit cum dubio, an sit impotens perpetuus, an temporaneus, peccat mortaliter: conceditur tamen hujusmodi conjugibus a jure triennium ad experiendum, an Matrimonium consummare queant, & interea omnia media licita adhibeant; triennio autem expleto, si adhuc impotentia perseveret, irritum efficitur Matrimonium: ex cap. 5. de frigidis & maleficiatis, in quo capite conceditur illis, qui bona fide nupserunt, ut, si velint, simul permaneant, tamen sicut frater & soror, interdicta ipsis sub mortali omni actione, cogitatione, & affectione conjugali, sicut interdicitur non conjugatis, cum revera non sint conjuges. Illud triennium experientiæ, si impotentia sit ex parte viri, vel ex maleficio, incipit a die primæ attentationis copulæ: quando impotentia se tenet ex parte uxoris, incipit a die, qua cœperunt adhiberi remedia: cavendum tamen est, ne differatur data opera & malitiose remediorum applicatio; quia dilatio esset peccaminosa. Hoc triennii privilegium denegatur illi, qui nupsit sciens se habere impotentiam perpetuam, qui statim tenetur non uti Matrimonio, & separationem procurare per legitimam judicis sententiam ad vitanda scandala.

Triennium experientiæ quando, & quibus concedatur?

Impotentia superveniens Matrimonio.

VIII. Impotentia superveniens Matrimonio, illud nunquam dirimit, si fuerit consummatum; si vero fuerit ratum dumtaxat, poterit dissolvi non ex vi impotentiæ, sed ut diximus in toto §. 10. per professionem Religionis approbatæ, vel per Pontificis dispensationem: in casu autem, quod nolit Religionem profiteri, Matrimonium subsistit; & tunc tenetur, ut dixi n. 7. sustinere omnia remedia citra mortem, ut se potentem reddat.

Quid de Hermaphroditis?

IX. Circa Hermaphroditos, in quibus reperitur uterque sexus, si unus sexus prævaleat alteri, puta virilis, poterit licite ducere mulierem; sicut si prævaleat sexus muliebris, poterit licite nubere viro; eo quod judicio peritorum Anathomicorum judicetur talis, aut talis sexus, qui in eo prævalet: proinde si contraheret secun-
dum

dum sexum minus prævalentem, nedum illicite, sed & invalide contraheret: quando autem sexus est omnino æqualis, quod rarissime evenit, tunc in tali hypothesi potest Hermaphroditus alterutrum eligere, & secundum a se factam electionem contrahere: at semel electo sexu, juxta illum se debet gerere & vivere, ita ut si post mortem conjugis vellet sexus electionem mutare, & secundum novam electionem contrahere, juxta omnes graviter peccaret. Fatentur tamen omnes, quod si juxta novam sexus electionem contraheret, valide contraheret. Hinc Parochus vocatus ad assistendum Matrimonio, quorum unus contrahentium est Hermaphroditus, tenetur, antequam assistat, efficere ut Hermaphroditus coram judice Ecclesiastico declaret sexum, quem eligit, & cum juramento affirmet se juxta sexum electum ducturum vitam imposterum usque ad mortem: & nisi certus sit tale juramentum ab eo fuisse emissum coram Episcopo, aut alio judice Ecclesiastico, non potest licite assistere, juxta omnes.

§. XXVIII. *De Impedimento Raptus.*

Exponitur impedimentum Raptus, & quando dirimat?

I. Raptus significat violentam fœminæ abductionem de de loco ad locum, Matrimonii aut explendæ libidinis causa. Duobus modis committitur; uno, quando persona abducitur per vim; altero, quando abducitur quidem persona consentiens, sed invitis parentibus aut custodibus suis, sub quorum cura & potestate degit. Raptus inducens Impedimentum dirimens Matrimonium inter raptorem & raptam tunc evenit, quando ipsa violenter abducitur contra suam voluntatem; nam si ipsa sponte consentiat in sui abductionem, quamvis aliis invitis, erit quidem raptus a jure punibilis, sed non inducens Impedimentum. Ratio est; quia lex Tridentina sess. 24. cap. 6. de Refor. Matrim. induxit hoc Impedimentum ad tuendam libertatem Matrimonii, in cujus evidens signum, quando rapta constituitur in loco tuto, ubi possit de se libere disponere, si assentiatur raptori, Matrimonium tenet, juxta omnes, quidquid resistant parentes &c. neque Tridentinum exigit, ut reddatur parentibus, sed loco tuto & libero ab omni metu: igitur si ipsa omnino libere consentiat in sui raptum, non erit raptus, qui inducat Impedimentum. Nec sunt admittendi, qui dicunt non incurri Impedimentum, quamvis violenter rapiatur ad libidinem, si non rapiatur ad Matrimonium, quod deinde libere contrahit: secus dicendum, si raperetur ob alium finem libidini & Matrimonio extraneum, & ibi libere in Matrimonium propositum assentiretur; tunc enim in foro conscientiæ validum esset. Pariter

An raptus dirimat etiam Sponsalia? riter dicendum est quoad Sponsalia, nempe invalida esse, si rapiatur violenter puella, aut mulier ad ipsa contrahenda.

Casus incidens resolvitur. II. Quid dicendum, si mulier a Titio rapta, & nondum in loco tuto constituta, contrahat sponte non cum Titio raptore, sed cum alio tertio, qui nil operæ præstitit in raptum Titii? Videtur validum esse Matrimonium; quia lex illud irritum reddit inter raptorem & raptam, quin aliquid loquatur de alio tertio innocente. Est tamen semper illicitum in tali circumstantia Matrimonium inire.

Alter Casus emergens resolvitur. III. Quid iterum dicendum, si post contracta legitime Sponsalia nimis differatur celebratio Matrimonii, & sponsus moræ impatiens sponsam rapiat, ipsa renuente & resistente, erit ne raptus dirimens? Magna est contentio inter Doctores, quorum aliqui affirmant, alii negant. Nonnulli vero ita distinguunt apud Gobat casu 19. n. 554. Si sponsa illa habeat justum resiliendi motivum, cum abductio evadat injuriosa, incurritur impedimentum; si nullum habeat resiliendi motivum, non incurritur, quia non videtur injuriosa. Si cui autem placet hæc opinio, adjungat, quod injuste differantur nuptiæ, itaut injuriosa evadat sponso expectanti hujusmodi dilatio; tunc enim videtur valde minui deformitas raptus rei sibi juste debitæ & injuriose dilatæ. Interea quod verum esse debet apud omnes est, primo, quod semper hujusmodi raptus sit mortaliter illicitus; secundo, quod pro praxi standum sit primæ opinioni.

Pœna Raptori debitæ. IV. Pœnæ Ecclesiasticæ; quibus punitur raptus, quæ nostra intersunt, reducuntur a Tridentino sess. 24. cap. 6. de refor. Matr. ad tria genera: prima, quod raptor & omnes consilium & favorem præstantes sunt ipso facto excommunicati, perpetuo infames, & dignitatum omnium incapaces: Excommunicatio autem non censetur reservata. Circa vero infamiæ perpetuitatem, & sublationem ejusdem, plura videsis apud Molinam tom. 2. de just. disp. 59. Secunda est, ut raptor sive eamdem ducat, sive non, teneatur ad decenter dotandum raptam, arbitrio judicis, nec non ad alia damna, si quæ evenerint, jure naturali resarcienda, non expectata judicis sententia. Tertia, ut invalidum sit Matrimonium cum rapta, dum rapta est in potestate raptoris, etiamsi libere in Matrimonium assentiatur: ut autem Matrimonium valide celebretur, debet subtrahi a potestate raptoris, & in loco libero a quocumque metu constitui; & tunc si libere assentiatur, validum erit Matrimonium, at semper illicitum donec accedat assensus Majorum.

☞ Observandum in primis non referre, an quis per se, vel per alium rapiat ex Reg. juris 72. in 6. Adverten-

tendum insuper non sufficere ad incurrendum impedimentum, si fœmina virum rapiat; quia Concilium Tridentinum loquitur de solo raptore.

§. XXIX. *De Dispensatione Impedimentorum Dirimentium*.

I. Cum in expendendis impedimentis animadvertimus quædam eorum dirimere Matrimonium jure naturali, certum remanet circa illa nullam extare in Ecclesia facultatem dispensandi. Certum quoque est in cæteris aliis, quæ sunt humani juris, solum Pontificem Summum ut supremum Ecclesiæ Caput posse potestate ordinaria dispensare.

Quædam quæ dispensationi non sub sunt, & quædam dispensabilia.

II. Dixi potestate ordinaria solum Pontificem dispensare; nam in aliquo extraordinario casu, putant communiter pie & prudenter Doctores, quod dispensare possit etiam Episcopus tamquam specialiter a S. Sede interpretative delegatus; & primo quidem, quando publice constat de Matrimonio celebrato, impedimentum vero inter conjuges, quorum uterque vel unus saltem bona fine contraxit, est occultum; ita ut conjuges absque gravi infamia separari nequeant, aut sine gravi scandalo alteriusve gravis mali periculo, neque recursus moraliter haberi queat ad Pontificem, ipsiusve Legatum potestate dispensandi forte donatum; quia vel ratione paupertatis, vel propter locorum distantiam, vel propter aliud impedimentum redditur moraliter impossibilis accessus ad præfatos: dicunt Doctores tunc posse Episcopum tamquam specialiter a Pontifice interpretative delegatum dispensare a tali impedimento. Hinc Benedictus XIV. fel. record. in suo percelebri Opere de Synodo Diœcesana lib. 7. cap. 31. fol. 572. hæc scribit: *Præsumendum est Summum Pontificem delegare Episcopo potestatem dispensandi, quam certe requisitus non esset ei denegaturus*. Dixi de conjugibus, quorum alter saltem bona fide contraxerit; nam si ambo mala fide contraxissent, aut tametsi ignorarent impedimentum, omisissent sine licentia denunciationes ad Matrimonium prærequisitas; in hoc casu plures putant recurrendum esse ad Pontificem, & reservationem vigere. Recursus autem in casu occulto haberi potest per litteras ad Sac. Pœnitentiariam; qua de re inferius sermo redibit.

Potestate ordinaria dispensat solus Pontifex; extraordinaria etiam aliquando Episcopus.

Notabile.

III. Secundus casus, in quo potest Episcopus ut specialiter delegatus dispensare, videtur esse, quando impedimentum animadvertitur etiam antequam contrahatur Matrimonium, attamen tales adsunt circumstantiæ, ut absque gravi infamiæ nota, aut gravis scandali periculo, aut absque aliquo alio gravi incommodo moraliter certo, ne-

Secundus casus in quo posse videtur Episcopus dispensare.

nequeat differri celebratio nuptiarum quousque petatur dispensatio a Pontifice vel Legato, qui sit facultate donatus. Hoc autem semper intelligendum est solummodo, dum agitur de Impedimento occulto, & de moraliter impossibili accessu ad Pontificem, nec non de morali certitudine gravium inconvenientium ex dilatione prævisorum.

* Lege S. P. Benedictum XIV. *de Syn. Diœc. lib.* 9. *c.* 2. *N. E.* ubi refert Fagnanum in C. *Nimis* n. 34. & 35. de Filiis Presbyter, hanc opinionem acriter reprehendere & exagitare. *

Recensentur legitimæ dispensandi causæ.

IV. Legitimæ dispensandi causæ ab Impedimentis plerumque sunt: Conciliare familias inter se valde diffidentes, & extinguere graves inimicitias diu gliscentes: difficultas inveniendi sponsum aut sponsam æqualem intra Regionem: conservatio Familiæ illustris intra eumdem sanguinem: conservare magnas ditiones, ingentesque opes intra eamdem familiam: insigne promeritum de Ecclesia: ingens pecuniarum oblatio ad aliquod opus valde pium erogandum: evitatio infamiæ, aut magni scandali: & tandem quæcumque alia, quæ prudentiæ Summi Pontificis sufficiens judicabitur in supplicatione exposita. Neque vertendum est vitio acceptionis personarum, quod facilius dispensetur cum nobilibus & opulentis, quam cum pauperibus; id namque fit magna ex convenientia, cum valde expediat Ecclesiæ habere hujusmodi personarum genera erga se bene affecta, dum ex earumdem favore plures ad Dei gloriam sibi utilitates proveniunt; plurimumque conferat publico bono, etiam civili, ut divitiæ in Familiis Illustribus conserventur, neque in plures familias dispergantur, quarum nulla amplius valeat publicis necessitatibus opem ferre.

Quomodo petenda sit dispensatio?

V. Circa modum petendi dispensationem, nota quod, cum ad valorem dispensationis requiratur, ut motivum ejusdem verum sit, & subsistat, dum dispensatio conceditur; & insuper quod in petitione nihil eorum omittatur, quæ a jure & stylo Curiæ postulantur; nihilque reticeatur veri, propter quod dispensatio aut nullo modo concederetur, aut nisi limitato modo; idcirco in litteris supplicibus exponendum est v. gr. præter gradum consanguinitatis & affinitatis, si inter eos copula præcesserit, itemque si hæc fuerit perpetrata, spe dispensationis facilius obtinendæ; si inter eos attentatum fuerit Matrimonium; si contractum fuerit Matrimonium cum notitia impedimenti; si præmissis, vel omissis denunciationibus. Præterea si plura adsint Impedimenta ejusdem rationis, puta plures incestus cum eadem consanguinea, aut affine: si gradus sit æqualis, vel inæqualis, quod oritur ex eo, quod persona sit propinquior stipiti &c.

✠ Ut

✠ Ut hic ab Auctore tradita de impedimentis ejusdem rationis dilucidius intelligantur, nota de talibus impedimentis sermonem esse, qualia foret e.c. plures affinitates cum eadem persona, ratione copulæ habitæ cum pluribus ejusdem consanguineis. ✠

VI. Regulam exponendi supplicationem, ne erres in re adeo gravi, exscripsi ex Doctissimo Sylvio in Suppl. qu. 50. a. un. quæsito 3. concl. 4. Si ad obtinendam dispensationem adfertur unica causa, eaque falsa sit, dispensatio erit invalida. Idemque judicium est, si plures afferantur, eædemque falsæ. Si autem exponantur plures, quarum nulla per se sufficit, sed simul junctæ faciant unam causam sufficientem, si omnes veræ sint, valet dispensatio; si una sit falsa, non valet. At si exprimantur plures, quarum una sola sit sufficiens, propter quam scilicet, etiam quando sola est, Pontifex solet dispensare, ideoque merito præsumitur dispensaturus fuisse, quamvis ea sola fuisset expressa; ea existente vera, etiamsi aliæ non sint veræ, valet dispensatio: illa autem existente falsa, dispensatio nullius est valoris, nisi aliquæ aliæ, quæ sufficiant, sint veræ. Videri possunt Sanchez lib. 8. disp. 21. Suarez tom. 1. de Religione, Pontius lib. 8. cap. 17. Bonacina disp. 1. de legibus quæst. v. punct. 4. Hæc Sylvius. *Regula ad explorandum valorem dispensationis.*

* Vide notationem additam huic num. in Majori Opere, in qua ad rem refertur tum Constitutio S. Pii V. quæ incipit *Sanctissimus* edita an. 1566. tum Decretum S. P. Benedicti XIV. editum die 27. Septem. 1755. quod incipit *Cum super Matrimonio*, quodque extat *tom.* 4. Bullarii n. 51. *

§. XXX. *De Modis, quibus Matrimonium invalide contractum redintegrari, seu, ut ajunt, revalidari potest.*

I. Quando Matrimonium fuit contractum coram Parocho & testibus, & nullitas ejusdem est occulta, neque impedimentum aliis notum est, & abest periculum ne innotescat; sufficiet, ut, submoto impedimento per obtentam dispensationem, libere consensus inter conjuges renovetur, quin opus sit alia solemnitate. Quod si impedimentum aut sit jam notorium, aut subsit periculo notorietatis; tunc renovandus erit assensus coram Parocho & testibus. *Explicatur unus modus revalidandi.*

II. Quando Matrimonium fuit invalidum ex defectu veri consensus in utroque conjuge, quia vel ex metu gravi injuste incusso ad illud extorquendum, vel ex errore circa personam &c. processit; tunc uterque conjux novum assensum libere præstare debet, & exterius sibi invicem *Alter modus revalidandi ex alio capite.*

significare saltem habendo copulam affectu reciproco maritali, præsupposito jam quod antea celebratum fuerit solemniter. Si vero fuerit invalidum ex defectu veri consensus in uno conjugum, juxta S. Thomæ q. 47. Suppl. a. 4. Paludani, S. Bonaventuræ, Soti, Navarri, & aliorum nonnullorum sententiam, sufficit ad illud redintegrandum seu revalidandum, ut qui sine consensu contraxit, consensum præstet aliquo exteriori signo manifestatum, saltem copulam petendo maritali affectu: quapropter in altero conjuge inscio non requiritur renovatio consensus, neque notitia de anteriori defectu consensus alterius; præsupponitur namque consensus verus ab inscio jam præstitus adhuc habitualiter perseverans, quippe qui non fuerit retractatus, neque de hoc constet; qui proinde moraliter simul est cum noviter præstito ab altero, qui habet inscium ut verum conjugem, idque declarat petendo aut reddendo debitum affectu maritali. Verum nemo ambigit longe tutius & melius esse, ut, qui sine consensu contraxit, cauta dexteritate procuret, quod etiam inscius consensum renovet; dummodo absit periculum, ne in suspicionem excitetur de non præstito consensu, & exinde oriatur separatio, quæ scandalum pariat.

Alter modus revalidandi ex alio capite.

III. Quando Matrimonium est nullum ex quovis alio impedimento dirimente, ut redintegretur seu revalidetur, ut ajunt, necesse est primo, obtinere a Sacr. Pœnitentiaria in casu occulto, ut supponitur, vel ab Episcopo in necessitatibus supra indicatis dispensationem: præterea necesse est, ut pars conscia nullitatis nullo modo reddat debitum, quousque habeatur dispensatio, cum nullo modo sint conjuges, & multo minus ne illud petat: insuper requiritur, ut uterque conjux novum consensum præstet atque exterius significet; eo quod utriusque consensus anterior fuerit nullus, utpote inter personas ad contrahendum inhabiles, & exinde juxta verba, quæ in rescripto dispensationis semper ponuntur, debeat manifestari nullitas anterioris consensus: *Ut conjux de nullitate prioris consensus certioretur, sed ita caute, ut latoris delictum nusquam detegatur.*

Nodus difficillimæ resolutionis paulatim resolvitur.

IV. At quomodo id agendum, ne crimen detegatur, aut ne exurgant scandala separationis in casu, quo amor refriguerit, & conjugem innocentem jam multum tædeat alterius? En angustiæ & anxietates, quibus tranquillandis tota Theologorum sagacitas vix potuit unquam opem ferre sufficientem. Si enim amor non refriguerit, sed semper ardens perstiterit, nil facilius; potest enim pars conscia de impedimento dicere alteri se magna anxietate affligi propter consensum in celebratione nuptiarum datum, & propterea sibi a Confessario impositam fuisse obligationem, ut novus consensus ab ambobus

præ-

præftetur, & fubjungat fe reapfe velle ipfum vel ipfam in verum conjugem: & tunc alter fimiliter dicat fe pariter velle ipfum in conjugem, ita ut, fi ob aliquam caufam fuiffet nullus anterior affenfus, hoc novo fponte præftito Matrimonium ineatur.

V. At interrogabis primo, quid interea confulere debeat Confeffarius pœnitenti confcio impedimenti, & proinde obftricto fub mortali nedum ad non petendum, fed neque ad non reddendum debitum, donec difpenfatio executioni mandetur, & ad abftinendum a quibufvis blanditiis conjugalibus? En nodus difficillimus ob periculum aut manifeftandi crimen, aut diffenfionum conjugalium, aut violandi tori. Primo procurandum eft, ut conjux confcius impedimenti emittat ad breve tempus votum caftitatis, & voto revelato alteri conjugi, illum amiciter roget, ut pro eo brevi tempore a petendo debito aliifque conjugalibus blanditiis defiftat. At fi hic nolit cedere juri fuo, neque a petendo defiftere? tunc revelandum ei erit impedimentum in genere tantum, dicendo extare inter eos impedimentum tale, quod irritum reddit Matrimonium contractum, & ita judicaffe omni certitudine Confeffarium doctiffimum a fe requifitum. At fi alter dicat; Igitur fi nullum eft Matrimonium, feparemur ab invicem, & ego ad alias nuptias convolare intendo; quid tunc agendum? quot fcandala, quot turbæ, quot tumultus, murmurationes, judicia, obtrectationes erumpent? & maxime fi jam plures anni procefferint in Matrimonio putativo, fi proles jam fufcepta fuerit, & data alteri conjugio &c.? Videas igitur, mi lector, neceffitatem manifeftam admittendi opinionem allatam in §. antecedente n. 2. nempe in his cafibus ad præcavenda tot & tam gravia mala recurrendum effe ftatim ad Epifcopum, qui difpenfationem concedat, & relaxet impedimentum, citius quam fieri poffit: & interea ad hoc breviffimum tempus vel iter aliquod conjux fciens arripiat, dicendo conjugi infcio fibi & negotiis fuis effe iter illud indifpenfabile, operante interea apud Epifcopum prudente Confeffario: fi vero confcia fit mulier, illa excogitet aliquod ftratagemma, cujus fagacitati forte non deerit; nam ego ignoro, quid fuggeram.

Occurritur interrogationi primæ.

VI. Interrogabis iterum, Quomodo igitur, poft obtentam difpenfationem ab impedimento requirendus erit ab infcio novus confenfus, cum expreffe in refcripto dicatur, *quod certior fieri debeat de nullitate prioris Matrimonii*? En novæ difficultates & anguftiæ. Tres modos fe gerendi tibi trado a Doctoribus excogitatos. Primum jam indicavi, nempe quod confcius dicat alteri fe nimium agitari ob timorem non præftiti confenfus, prout opus erat, & idcirco opem imploret dulcioribus verbis ab al-

Occurritur alteri interrogationi primum explicando modum fe gerendi.

tero inscio, dicendo: an in casu, quo nullum & irritum esset Matrimonium celebratum, vellet adhuc contrahere? & si alter respondeat, ita; subjungat conscius: dicas itaque mihi: volo, & intendo tecum contrahere: & si inscius ita reapse respondeat & dicat, etiam conscius subjungat: & ita volo & intendo; & sic fiet Matrimonium. Et nota, quod non sufficit, ut inscius dicat *vellem*, si non esset; quia aliud est dicere *vellem*, si non esset, & aliud est dicere *volo* de præsenti, sicut requiritur ad hunc contractum celebrandum. Et oppositioni, quæ fit de certiorando inscio circa nullitatem Matrimonii, respondent Doctores hujus modi se gerendi protectores certiorandum esse inscium, quando moraliter fieri potest, non quando timetur prudenter, quod aperiatur aditus scandalis memoratis

Secundus modus se gerendi. VII. Alterum excogitarunt modum doctissimi Cajetanus, Sotus, Ledesma apud Sanchez loc. cit. nempe, requiri quidem absolutum utriusque conjugis novumque de præsenti consensum; attamen non esse necesse, quando prudenter timentur supra memorata inconvenientia, ut conjugi inscio indicetur nullitas Matrimonii, sed sufficiat, ut conscius dicat inscio: ita te diligo, & sum te contentus, ut si te conjugem non haberem, te adhuc vellem, & reapse ita nunc te volo: numquid & tu simili modo me nunc vis in conjugem? & procuret, ut respondeat: ita & ego te volo in conjugem. Verum videtur hic modus se gerendi, quod nedum certiorem non reddat inscium de nullitate, sed neque verbum in genere faciat de nullitate; ideo apparet minus aptus primo: nihilominus nil detraho huic excogitationi ob auctoritatem illam proponentium.

Tertius modus se gerendi. VIII. Alium suggerunt modum redintegrandi, seu revalidandi, ut ajunt, Matrimonium una cum doctissimo Sanchez loc. cit. Bartholomæus de Ledesma, Bonacina, & alii; nempe quod, quando prudenter timentur supra indicata illa gravia inconvenientia, neque opus sit manifestare inscio nullitatem Matrimonii, neque requirere novum consensum ab eodem; nam si fuerit persona sagax, ajunt ipsi, facile conjicere potest novum postulari consensum, ut convalidetur Matrimonium, quod alioquin ipse optat dissolutum iri: propterea, subjungunt, sufficiet quod affectu maritali copulam petat, & illam petendo consensum interiorem renovet; quia, dicunt ipsi, alter inscius aut petendo aut reddendo virtualiter vult Matrimonium inire, cum ideo petat aut reddat, quia vult exercite illum habere ut conjugem: quæ opinio adhuc magis se elongat a conditione illa in rescripto posita; nihilominus eam proponunt præfati Doctores.

* Legatur Institutio 87. Em. Lambertini postea S. P. Benedicti XIV. in qua *instruuntur Parochi & Confessarii, quemadmodum confugere debeant ad Cardinalem Pœniten-*

tentiarium, & executioni mandare, quæ ab illo præcipiuntur, præsertim in difficultatibus ad Matrimonium pertinentibus. In ea speciatim *num.* 66. expenditur difficultas, de qua disserit Auctor in eo reposita, nempe qua ratione fieri possit, ut alter conjugum ignarus impedimenti certior de ipso reddatur, ita ut latoris crimen nequaquam innotescat, juxta postremam clausulam, quæ in dispensationibus Matrimonialibus enunciatur. In primis *num.* 68. rejicitur sententia illorum, qui instructionem solum, non vero conditionem indici per illam Sacræ Pœnitentiariæ clausulam arbitrantur. Deinde *num.* 71. asseritur, quod qui periti sunt moris & instituti Sacræ Pœnitentiariæ, jam pro certo tenent ad confirmandum Matrimonium requiri novum consensum, & simul ignaro conjugi detegendum impedimentum. Quamobrem, *subditur ibidem*, rationem modumque perscrutantur, ne crimen impedimenti causa in lucem proferatur. Postea quattuor modi a Doctoribus excogitati afferuntur & explicantur, tresque illorum ab Auctore etiam expositi *num. præc.* improbantur; ac tandem admittitur, ac præfertur cæteris modus tertio loco sic propositus *num.* 37. Impedimenti conscius libere declaret haud rite Matrimonio consensisse, cum primo celebratum fuit; ideoque oportere consilio Confessarii, atque internæ tranquillitatis causa, ut ambo consensum renovent, seque id libenter facturum ostendat. Quod si alter conjux eamdem voluntatem patefaciat, id satis erit, ut novus consensus juxta præscriptam normam elicitus intelligatur. Hic sane modus æquitati potius consentaneus videtur. Nam conjux ignarus Matrimonium irritum cognoscit, non tamen crimen notum efficitur, ex quo consecutum est impedimentum; neque ullum mendacium admiscetur. Quippe certissimum est primo Matrimonio haud rite traditum fuisse consensum; neque a veritate abhorreret, si impedimenti conscius affirmaret primo Matrimonio se nunquam consensisse. Nam verus consensus appellari nequit, qui rite præstitus non fuit.

Sed quid si timor occurrat, ne, parte ignara certiorata de nullitate consensus, futurum sit, ut illa renuat novam celebrationem, adeoque sic soluto Matrimonio, nata antecedenter proles timeatur, ne declaretur illegitima? Tunc utique de prole non est cur dubitetur, ut asseritur *num.* 80. nam semper habetur ut legitima, cum impedimentum est occultum, & unus saltem ex conjugibus in bona fide versatur. Verum si adhuc persevere metus scandalorum, modusque expositus gravissimis obnoxius judicetur incommodis; ad Majorem Pœnitentiarium confugiendum erit, vel consulendus Episcopus, qui divinam opem prius exposcens id suadebit, quod magis

erit opportunum. Etenim continget fortasse, ut rebus omnibus diligenter examinatis præter quattuor rationes superius expositas alia deprehendatur, ob quam ignaro conjugi irritum Matrimonium declaretur, nec tamen pateat crimen, quod impedimentum induxit, & nulla prorsus incommoda consequatur. *

Monitum valde notandum. IX. Ad calcem hujus capitis monitum necessarium reservavi ab omnibus ferme Doctoribus tam benignioribus, quam castigatioribus inculcatum; & est, ut Confessarius attente caveat, ne dum audit pœnitentem jam conjugatum incidisse ante Matrimonium in aliquod impedimentum dirimens, (quod non sit defectus consensus, facile supplebilis, ut vidimus) caveat, inquam, ne præcipitanter & intempestive declaret nullitatem Matrimonii celebrati; sed, eo mente notato, observet, an pœnitenti dubium aliquod excitetur de valore sui Matrimonii; & si videat illum esse in plena bona fide valoris ejusdem cum ignorantia invincibili nullitatis, & prudenter timeat, si nullitatem revelet, quod se subjiciet supradictis angustiis, & constituet pœnitentem in statu præcipitandi in supra memorata gravissima pericula, nempe aut perpetrandi innumerabilia mortalia cum conjuge putativo, aut volendi separationem cum ingenti scandalorum, turbarum &c. multitudine; sileat etiam ipse, & rem Deo commendet: ita expresse docet etiam castigatissimus & perdoctus recentior in capite 6. de consanguinitate his verbis: Confessarius ex Confessione deprehendens pœnitentes contraxisse cum impedimento dirimente, quod invincibiliter ignorant, non debet illos de eo admonere, quin prius sciat id posse fieri sine periculo gravis incommodi, scandali, vel peccati respectu illorum: in his autem, & aliis gravibus difficultatibus consulendi sunt viri docti, & præsertim Episcopus loci, vel ejus Vicarius Generalis: hæc ille; hæc & ego.

* S. P. Benedictus XIV. *die* 3. *Novemb.* 1741. Constitutionem edidit incipientem *Dei miseratione*, in qua ad impediendas faciles & nonnunquam fraudulentas Matrimoniorum solutiones quemdam ordinem in judiciis id genus omnino servandum præfiuit. Ejus Synopsis exhibetur in Majori Opere. *

TRA-

TRACTATUS XV.
DE CENSURIS.

CAPUT PRIMUM.
De Censuris Generatim.
§. I. *De Notione, & divisione Censuræ.*

I. CEnsura generatim est pœna spiritualis & medicinalis, inflicta ab Ecclesiastica potestate, privans hominem baptizatum usu aliquorum bonorum spiritualium, Ecclesiæ dispensationi commissorum, in ordine ad salutem. Dicitur pœna, eo quod semper præsupponit culpam: dicitur spiritualis, quia spectat ad animam: dicitur inflicta ab Ecclesiastica potestate, quia a sola Persona Ecclesiastica infligi potest: dicitur privans hominem baptizatum, quia solis Ecclesiæ subditis potest infligi; dicitur usu aliquorum bonorum spiritualium, quia est diversa a pœna civili; & si quandoque secundario privet bonis temporalibus, id efficitur per ordinem ad bona spiritualia: dicitur aliquorum etiam, ut ostendatur quomodo non privet omnibus, utpote potestati Ecclesiæ non subjectis, qualis sunt Character Ordinis, Gratia habitualis, Virtutes & actus earumdem &c. & ideo dicitur Ecclesiæ dispensationi commissorum, qualia sunt usus Sacramentorum, exercitium Ordinis &c. dicitur in ordine ad salutem, quia Censuræ feruntur, ut homo avertatur a peccato & actionibus animam lædentibus; & propterea Censura dicitur pœna medicinalis. *Quid sit censura?*

II. Censura triplex est, nempe Excommunicatio, Suspensio, Interdictum; quarum notio dabitur, dum de illis seorsim agetur, ne idem pluries repetatur. Et quamvis Sotus in 4. dist. 22. q. 3. ar. 1. Censuris accenseat etiam cessationem a Divinis, Irregularitatem, Degradationem; & Depositionem; communiter ab aliis non approbatur. Nam cessatio a Divinis est simplex prohibitio, ne peragantur divina, quæ non fertur in pœnam solius delinquentis, sicuti fertur censura, quandoquidem etiam innocentes privantur divinis Officiis, quibus interesse consueverunt: tum etiam, quia violans cessationem a Divinis non incurrit irregularitatem, sicut incurritur a violante censuram. Neque Irregularitas, quæ plerumque non est pœna, sed mera inhabilitas, orta non ex peccato, sed ex alio capite; & illam violans non incurrit aliquam irregularitatem. Neque demum Degradatio, & Deposi- *Prima divisio censuræ.*

 tio,

tio; quæ cum sint vincula indissolubilia, & durent sine spe restitutionis ad pristinum, non habent rationem censuræ; quæ cessat & aufertur, reo emendato.

Subdivisio censuræ in latam a jure, & latam ab homine.

III. Tres memoratæ censuræ dicuntur aut latæ a jure, aut latæ ab homine: latæ a jure dicuntur illæ, quæ a Superiore statuuntur per modum legis perpetuo duraturæ contra delinquentes tali aut tali criminæ: latæ ab homine non infliguntur per modum legis, sed ut præceptum transitorium contra inobedientes: hinc latæ ab homine cessant, mortuo Superiore infligente; secus autem latæ a jure: & propterea censura a jure non potest ferri nisi ab habente jurisdictionem condendi leges, quales sunt Pontifex, Legatus Pontificis, Concilium Generale, Episcopus pro sua Diœcesi, Archiepiscopus in Concilio Provinciali, etiam pro Diœcesibus suorum suffraganeorum, & alii gaudentes jurisdictione Episcopali: proinde etiam Capitulum, Sede vacante, potest censuras ferre in perpetuum duraturas, nisi revocentur ab Episcopo electo, aut Successore suo.

* Censura a jure, ut Auctor docet, non cessat morte Legislatoris. At censura ab homine expirat quidem morte Superioris, aut ejus amotione, si hæc eveniat antequam illa contrahatur; sed jam contracta manet post ejus mortem, donec tollatur per absolutionem. Vide P. Antoine *tract. de censuris cap. 1. in resp. ad q. 2.* *

Alia subdivisio in censuram latæ, & ferendæ sententiæ.

IV. Præfatæ censuræ aliquando dicuntur latæ sententiæ, aliquando ferendæ sententiæ: primæ incurruntur ipso facto, absque alia judicis declaratione; secundæ requirunt sententiam judicis declaratoriam criminis patrati. Cognoscitur autem censura latæ sententiæ ex verbis in lege expressis v. g. *ipso facto*, *ipso jure*, *statim*, *continuo*, *ex tunc*, *omnino*, *mox*, *prorsus*, *incontinenti &c.* idest per adverbia significantia illico incurri: item si ponatur censura per verbum præsentis vel præteriti temporis, v. g. qui hoc fecerit, *excommunicatur*, *suspenditur*; *vel est excommunicatus*, *suspensus*; vel *noverit se esse excommunicatum &c.* vel *noverit se excommunicari* &c. vel *illum excommunico*, *suspendo &c.* vel *declaro*, *volo*, *definio illum excommunicatum*, *suspensum &c.* vel *anathema sit*, *vel habeatur excommunicatus &c.* vel *incidat*, *incurrat excommunicationem &c.* ita communior. Censura ferendæ sententiæ apparet, si dicatur, *incurrat censuram comminatoriam*, vel *præcipimus sub pœna excommunicationis*, *sub interminatione anathematis*, *suspensionis &c.* vel *excommunicabitur*, *suspendetur &c.* Formula imperativi modi v. g. *suspendatur*, *excommunicetur*, *subjaceat excommunicationi*, *incurrat excommunicationem &c.* est dubia, an significet sententiam latam, an ferendam; & ideo, nisi addatur aliquid declarans mentem Legislatoris, quod

sit

sit latæ sententiæ, juxta plures intelligenda erit ferendæ sententiæ; quia odia sunt restringenda.

§. II. *De Habentibus potestatem inferendi censuras.*

I. Præsupponendum est, quod ferens censuram non debet habere usum jurisdictionis impeditum, qualem habet excommunicatus vitandus. Item non potest quis ferre censuram in casu, quo fuisset interposita appellatio legitima ad Superiorem. Neque potest quis ferre censuras in causa propria, contra partem alteram. Excipiendus tamen est casus necessitatis se defendendi a violentia sibi illata. *Nonnulla præsupponenda.*

II. Jure ordinario potestas ferendi censuras residet in Summo Pontifice respectu totius orbis christiani; in Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopi respectu suorum subditorum. Eadem potestate ordinaria pollet Concilium Generale in cunctos fideles, Concilium Provinciale in sua Provincia, & Concilium Diœcesanum in sua Diœcesi. Item Cardinales eadem potestate ordinaria fruuntur respectu Ecclesiarum, in quibus habent jurisdictionem in foro externo; item Legati a latere Pontificis in loco suæ Legationis, Vicarius Papæ, & Vicarius Episcopi. *Quis possit censuras ferre?*

III. Superiores Generales, & Provinciales Ordinum Regularium hanc potestatem habent ordinariam a Pontificibus concessam: Superiores veros locales consulere debent suorum Ordinum statuta & Constitutiones. Suarez tamen tract. 5. de cens. disp. 2. sect. 4. judicat eos illam habere respectu suorum subditorum. *Quid de Superioribus Regularibus?*

IV. Parochi, juxta communem, carent dicta potestate. Si tamen alicubi consuetudo obtinuisset, ut Parochus possit aliquam censuram inferre, ea gaudebit: cavere tamen debet, ne abutatur hujusmodi potestate circa alias censuras; sed eadem uti circa illam determinatam censuram, sibi ex consuetudine concessa. *Quid de Parochis?*

V. Potestas ferendi censuras delegari potest habenti saltem primam Tonsuram. Non Clerico autem, quamvis sit professus Regularis, delegari non potest; neque Clerico conjugato, nisi de plenitudine potestatis Pontificiæ: *Cui hæc potestas delegari potest?*

§. III. *De Materia Censuræ.*

I. Certum est materiam remotam censuræ esse peccatum; cum pœna non infligatur nisi propter culpam: & quamvis censura, præsertim excommunicatio, non infligatur nisi peccatori, aliquando tamen tam Suspensio, quam Interdictum infliguntur etiam innocentibus propter peccata aliorum; & tunc peccatum reorum punitur etiam in illis. Certum quoque est peccatum mere inter- *Peccatum est materia censuræ: non mere internum.*

ter-

ternum non esse materiam censuræ. Actus vero internos habentes ordinem ad externos sicut potest Ecclesia præcipere, ita potest etiam censuram punire.

Debet esse peccatum mortale. II. Peccatum censura punibile debet esse lethale externum, ut pœna commensuretur culpæ. Peccatum autem veniale puniri potest censura levi, utipatet in excommunicatione minori, qua punitur loquens cum excommunicato vitando. Dixi lethale externum; quia si actus exterior esset levis, quamvis profluens ab animo graviter criminoso, non incurreret censuram gravem contra tale peccatum illatum. Quando autem actiones sunt natura sua leves, puta quod Clericus induat vestem non nigram, vel noctu deferat arma, fertur nihilominus contra illas gravis censura: tunc non sunt censendæ amplius actiones leves, sed graves & mortales, quia non considerantur amplius secundum suam speciem, sed relative ad finem gravem, & propter quem sub censura prohibentur.

Quomodo exigatur actus exterior completus? III. Aliquando censura videtur requirere actum completum cum effectu secuto, aliquando non; sed punit ipsam actionem, etiam effectu non secuto: idcirco verba legis sunt perpendenda: puta, dum sub censura vetatur Clerici percussio, requiritur effectus secutus percussionis; eapropter quamvis etiam quis sclopum exploderet contra Clericum, si illum minime tangat, censuram non incurrit neque explodens, neque mandans explosionem: secus dicendum, si infligeretur censura contra mandantes; sufficeret enim tunc expressisse mandatum, nulla secuta percussione.

Quando per actum prohibitum non incurritur censura? IV. Non incurritur censura, quando actus exterior non inficitur malitia, quæ sub censura prohibetur; puta si quis ex ignorantia proferat hæresim, quam putat esse veram doctrinam. Neque quando actio exterior non dedit causam sufficientem effectui sub censura prohibito: puta, si censura sit contra homicidium, illam non incurrit, qui vulneravit vulnere non valente inferre mortem; quæ tamen vulnerato accidit ex non observata Chirurgi directione, ob inordinatum modum se gerendi &c. quia revera mors non supervenit ex vulnere, sed ex deordinato vivendi modo ipsius vulnerati. Neque incurritur, quando infertur censura in pœnam peccati commissi, quando nondum fuerat lata: ratio patens, quia non potest incurri pœna, quæ nondum est imposita. Aliud autem est dicendum de pœnis, quæ non sunt censuræ, puta de Depositione, Degradatione, quæ sunt vindictæ justæ de patrato antea crimine.

§. IV.

§. IV. *De Subjecto Censuræ*.

I. Quinque conditiones a Doctoribus recensentur requisitæ in Subjecto censuræ: prima, ut sit persona viatrix: secunda, ut sit baptizata: tertia, ut sit in ætate usus rationis & discretionis, dolique capax. Impuberes autem, quamvis licite excommunicari non possint censura lata ab homine, valide tamen excommunicarentur, cum nullum extet jus irritam declarans talem excommunicationem: & reapse impuberes ligantur Interdicto locali. Hinc amentes & furiosi non ligantur censura, si in eo statu actionem vetitam perpetrent: neque dormientes, & plane ebrii, si in eo statu actionem vetitam faciant; nisi tamen se patraturos prævidere debuerint, quia tunc esset voluntaria in causa malitiose non impedita. Quarta, quod persona nominetur in censura excommunicationis; cum Universitates & Communitates non sint excommunicandæ. Aliæ autem censuræ ferri possunt in Communitates, & tunc intelligitur suspensa Communitas aut Capitulum collective sumptum, idest quoad actiones & officia, quæ competunt Communitati collective acceptæ; non autem distributive, ita ut singulæ personæ Communitatis non censeantur suspensæ ab officiis & beneficiis suis personalibus; quia pœna est stricte interpretanda: nisi tamen aut ex verbis expressis, aut ex subjecta materia, aut ex circumstantiis intelligendæ essent etiam singulæ personæ comprehensæ. Quinta demum, ut censura feratur in inferiorem, ut patet: proinde Sum. Pont. nulli censuræ potest esse subjectus. Episcopi autem excommunicationi a Pontifice generaliter latæ subjiciuntur, nisi excipiantur. Si vero censura gneneraliter lata sit Suspensio, vel Interdictum, Episcopi non comprehenduntur, quamvis expresse non excipiantur. An autem Cardinales comprehendantur in censuris a Pontifice generaliter latis, quando non fit eorum mentio, dissensio est inter Doctores. Alterius tom. 2. disp. 7. c. 4. negat, cujus auctoritas in hac materia est magna; quippe qui ex professo doctissime de censuris differuerit, & Romæ opus ediderit.

Quinque conditiones requisitæ in subjecto censuræ.

II. Qui accipit a Pontifice facultatem ferendi censuram contra aliquod peccatum, si ipse incidat in illud, non incurrit censuram: secus dicendum, si esset dumtaxat vulgator censuræ; quia esset subditus illam inferentis, sicut alii. Excipienda tamen est censura Interdicti localis, in quo loco sit & ipse Superior. Excipe vero Pontificem, qui solus est humano jure Superior.

Censuram ferens illi non subjicitur. *Excipiendum Interdictum*.

III. Æqualis non potest subjici censuræ latæ ab æquali, cum par in parem non habeat imperium. Si autem æqua-

An aequalis in æ-

qualem possit ferre censuram? æqualis illam ferat potestate a Superiore sibi delegata, tunc alter æqualis subjacet censuræ illi.

Committens actum vetitum, sub censura a pluribus, quot censuras incurrit? IV. Quando quis committit actum, a pluribus Superioribus eadem potestate gaudentibus sub eadem censura vetitum, unam tantum censuram incurrit: proinde qui committit actum a pluribus Pontificibus sub tali censura prohibitum, una dumtaxat censura innodatur. Si vero inferentes censuram etiam eamdem sint diversæ potestatis, puta si actus ille prohibeatur & a Pontifice & ab Episcopo sub tali censura, proculdubio illum perpetrans duplicem censuram incurrit. Idemque dicendum, si censura feratur & a jure communi, & ab Episcopo, nec non si ab Episcopo, & ab Inquisitore.

Censura lata contra aliquid facientes, non ligat alios. V. Censura lata contra facientes aliquid non ligat mandantes, consulentes &c. proinde si feratur contra mandantes &c. non expressis facientibus, illos solos ligabit, qui exprimuntur. Secus dicendum, si verba legis etiam illos comprehenderent, dicendo: *Concurrentes, causam & influxum præstantes, cooperantes &c.*

Quando cooperantes censuram incurrant necne? VI. Quando mandans, consulens &c. revera nullum influxum habuerunt in actionem vetitam, non incurrunt censuram: proinde qui mandat, consiliat v. gr. percussionem Clerici alicui, jam efficaciter determinato percutere, ita ut nihil omnino animi augeat &c. non incurrit censuram: secus dicendum, si consilio, mandato animum instauraret, confirmaret &c. quia reapse aliquo modo influeret: immo si dubitaret an influxerit, censuræ subjici judicandum esset.

* Mandantes, consentientes, & consulentes Clerici percussionem, effectu secuto, excommunicationem incurrunt. Item non impedientes, si ex officio ad hoc teneantur, vel si potuerint impedire sine damno periculove suo, & dolose permiserint *cap. 47. de sent. Excom.* Item ratam habentes percussionem suo nomine factam, etiamsi non consuluerint, nec mandaverint *cap. 13. de sent. Excom. in 6.* Lege P. Antoine de *Censuris cap. 2. q. 6.* *

An incurrant mandantes, & consilian tes qui retractant mandatum & consilium? VII. Quando mandans actionem serio & efficaciter retractat mandatum mandatario datum, & huic innotescat retractatio; si effectus sequatur, mandans non ligatur. Non ita sentiunt plerique Probabilioristæ de retractante consilium datum. At, salva reverentia his Doctoribus debita, duplici distinctione utendum esse putarem: prima, si consilium fuerit mere & simpliciter approbativum, nullam afferens rationem, sed solum approbationem mali consilii seu propositi significans; hoc serio revocato & retractato, addita præcipue aliqua ratione christiana, putarem quod talis consilians censuram nullam incurreret. Si vero fuerit consilium etiam rationes inducentes afferens; tum secunda distinctione utendum putarem: vel

enim

enim ille consulens vere affert rationes fortiter: & efficaciter elidentes motiva anterius allata, ita ut ex natura sua removeant omnem vim anteriorum motivorum: & in hoc casu, cum revera tollat totum antea positum quod poterat inducere, ratio agendi non erit hoc quod poterat inducere, quod amplius extare non debet, utpote convulsum & elisum ab urgentioribus motivis adductis; sed ratio agendi erit malitia, indocilitas, & obstinatio consiliati, & consilians non incurreret censuram: si autem motiva allata ad tollendum consilium revera non elidant anteriora motiva, vel dubitari possit an sufficientem vim elidendi habeant; tunc subjacebit censuræ.

§. V. *De Modis ferendi Censuras.*

I. Certum est ad ferendam censuram requiri signum aliquod externum Superioris; cum innotescere debeat. Certum quoque est sufficientia esse qualiacumque verba vel signa, quibus intentio Superioris significetur, sicuti etiam necessarium esse declarare, quænam censura infligatur. Et quamvis, quando infligitur excommunicatio vel suspensio, non sit necesse addere, quod excommunicatio sit minor vel major, & suspensio ab officio vel beneficio; quia quando infligitur excommunicatio sine addito, semper intelligitur major; & suspensio sine restrictione, semper intelligitur ab officio & beneficio: nihilominus qualitas, seu species censuræ semper est exprimenda, nempe aut Excommunicatio, aut Suspensio, aut Interdictum. *Præmittuntur certa.*

II. Quando Censura alternative ponitur, puta, qui hoc fecerit, incurrat excommunicationem, vel suspensionem, licite ita ferri potest; & tunc est in optione rei alterutram eligere: ita probabilior; nihil enim absonum in hoc relucet, quamvis sit insuetum. *Censura alternative expressa.*

III. Censura est ferenda in scriptis, cum expressione causæ propter quam fertur; ita ut, qui illam solo verbo infert, mortaliter peccet, & incurrat suspensionem ab ingressu Ecclesiæ & a Divinis per mensem; quam suspensionem non incurrit, si sit Episcopus. Nota nihilominus, quod quamvis censura non feratur in scriptis, adhuc est valida. *Est necessarium ferri in scriptis cum expressione causæ.*

IV. Ad infligendas censuras latas a jure, vel ab homine per statutum generale contra actum futurum, nulla requiritur monitio præcedens: v. gr. Clericus, qui talibus diebus loquetur cum Monialibus; sit ipso facto excommunicatus; loquens incurrit absque ulla prævia monitione: & idem dicas de sententia declaratoria censuræ a dictis juribus illatæ & contractæ, quæ nulla indiget prævia monitione: debet tamen ante sententiam declaratoriam *An ad infligendam censuram requiratur monitio præcedens?*

tiam citari reus, ut juridice constet de delicto ab ipso patrato; eo quod contra partem inauditam non possit aliquid in judicio valide definiri. Quando vero censura fertur ab homine non per statutum generale, sed per sententiam particularem contra aliquem; tunc, ut sit valida, præcedere debet aliqua monitio delinquentis. Itaque ut licite feratur censura per sententiam particularem, trina præcedere debet admonitio cum requisitis intervallis, saltem duorum dierum inter unam & alteram. Si vero urgens causa non permittat talem ritum servare, sufficiet unica monitio pro trina, concedendo intervalla; vel etiam, si necessitas compellat, sine intervallis dicendo, Moneo te semel pro tribus vicibus; & fiat in scripto, in quo exprimatur causa censuræ, & reo petenti exemplar scripturæ tradatur infra mensem.

Observanda in infligenda censura ferendæ sententiæ.

V. Quando censura est a jure, seu per statutum generale, & sit ferendæ sententiæ, antequam censura infligatur, necessaria est citatio rei, & condemnatio juridica seu legalis: proinde non debet infligi censura reo, etiam convicto & manifesto, nisi præcesserit monitio juxta paulo ante dicta. Quando autem est latæ sententiæ, ut declaretur contracta, exigitur, ut dixi supra, ut citata parte, constet juridice de crimine patrato. Nam quando censura fertur non per modum censuræ proprie dictæ, idest non per modum pœnæ medicinalis præservantis, sed per modum pœnæ vindicativæ post delictum perpetratum, nulla requiritur monitio.

Observanda in ferenda censura contra personam particularem.

VI. Quando censura fertur contra personam particularem, monitio debet fieri coram illa persona; neque sufficit, quod fiat ad domum illius, nisi tamen ipsa persona dolose se subtraxerit, vel per vim impediat, ne monitio fiat, aut si non habeat domicilium; quia in his casibus sufficiet, ut fiat in Ecclesia præcipua illius loci: quod si saltem semel facta fuerit coram persona, tunc aliæ duæ possunt fieri ad domum; aut si facta ad domum innotuerit personæ, aliæ poterunt similiter fieri ad domum. Et notandum, quod quando monitio fit personæ, debent esse idonei testes, qui factam fuisse testari possint. Porro quando facienda est denunciatio personæ censura affectæ, fieri debet publice in Ecclesia, chyrographum affigendo ad januas ejusdem, in quo exprimatur causa & reatus censuræ.

Observanda in censura ferenda contra Communitatem.

VII. Cum, ut dixi, excommunicatio non feratur contra Communitates, ne adeo gravi pœna innocentes implicentur; suspensio tamen & interdictum, ut supra dixi, aliquando infliguntur: & tunc quando sunt ferendæ sententiæ, monitio facienda est personæ illi, ob cujus delictum ferenda est censura; cum ipsa persona, & non Communitas, sit delinquens & rea.

§. VI.

§. VI. *De Justitia causæ, ob quam censura infligitur, & de loco ferendæ, vel latæ censuræ.*

I. Certum est apud omnes, quod si censura sit injusta ex defectu amoris justitiæ in judice, puta quia illam infert ex odio, indignatione, rancore &c. dummodo nil substantiale a jure requisitum omittat, est valida, quamvis graviter peccet illam inferens. Si feratur non servato ordine substantiali juris, puta si nulla præcesserit monitio, vel quidpiam simile, est invalida: dixi substantiali; quia si desit aliquid accidentale, puta aliqua ex monitionibus faciendis, aut aliquod intervallum, aut non fiat in scripto &c. remanet valida. *Præmittuntur certa apud omnes.*

II. Censura duplici capite dici potest injusta: primo materialiter, quando infligitur innocenti, legaliter & juridice probato reo: secundo formaliter, quando omittuntur ea, quæ a jure præscribuntur, ut necessario præstanda. Quando est injusta formaliter, nemo ambigit eam esse invalidam: quando vero est injusta materialiter, plurimi docent similiter esse invalidam: & in hanc opinionem inclinare videtur etiam S. Thomas in 4. dist. 18. q. 2. a. 1. q. 4. Ratio autem est, quia Ecclesia nunquam intendat pœnis adeo severis punire innocentes, quod esset injustum & nefas suspicari de Sancta Matre: igitur non intendit innocentem subesse pœnis suis. Quomodo igitur se gerere debebit innocens ille? Posset quidem, ait Cajetanus 2. 2. q. 70. a. 4. omnia facere privatim, quæ potest quicumque alius innocens, & coram illis qui certi sunt de illius innocentia, protestando se neutiquam agere in contemptum censuræ, sed ne tantis bonis privetur, innixus opinioni gravori & communiori. (Dixi privatim, quia publice nunquam licet sine mortali.) At quia vix hæc fieri possunt tam occulte, quin aliquod scandalum suboriatur; proinde prudentius aget, si exterius se gerat tamquam censura ligatum, & interea procuret per appellationem ad Superiorem, ut manifesta fiat sua innocentia: cum alioquin anima sua coram Deo nullum detrimentum patiatur, eo quod perseveret esse particeps bonorum communium Ecclesiæ. Porro in dubio, an censura fuerit formaliter justa, tenebitur secundum omnes se gerere ut censura ligatum etiam in foro conscientiæ. *Quid agendum in casu censuræ injustæ?*

III. Circa observanda quoad locum ferendæ censuræ, notandum primo, quod censura, quæ fertur per modum statuti & legis, afficit solos delinquentes, existentes in loco jurisdictioni Superioris subjecto. Censura vero lata per modum sententiæ, afficit personam subditam, ubicumque fuerit, tametsi extra territorium Superioris, sive lata fuerit per sententiam generalem, sive per sententiam par- *Observanda circa locum ferendæ censuræ.*

particularem. Notandum secundo, quod quæ fiunt extra Territorium proprium, possunt pertinere vel ad Jurisdictionem gratiosam seu voluntariam, quæ videlicet non requirit processum, cognitionem causæ, seu strepitum judicialem: quædam vero spectant ad jurisdictionem contentiosam, quæ nempe requirunt processum, causæ cognitionem, & strepitum judicialem. His præmonitis. Quando in ferenda sententia opus est jurisdictione contentiosa, servanda est a Superiore circumstantia loci proprii Territorii: secus autem, si non requiratur hæc contentiosa jurisdictio, etiamsi censuram ferat per modum statuti.

Aliud observandum circa locum. IV. Superior non potest ferre censuram per statutum contra existentes in alieno territorio; unde delinquens extra territorium non incurrit illam: puta, si in Diœcesi Veneta extaret statutum, ut, qui adulterium perpetrat, sit excommunicatus; subditus Venetus illud perpetrans Patavii non incurret censuram, quia delinquit extra ditionem Veneti Præsulis. Si autem censura puniatur actus, qui censetur consummari intra Diœcesim, quamvis extra Diœcesim committatur, incurreret censuram: [puta, si extaret censura contra Canonicos non residentes & absentes per mensem, Canonicus Venetus Patavii commorans censuram incurreret; quia censetur peccatum non residendi consummare Venetiis; & hoc ex fictione juris.

Aliud observandum circa locum. V. Quando crimen incipitur in loco jurisdictionis, & extra eumdem perficitur, videtur censura non incurri; quia, cum censuræ soleant ferri contra actum completum, nisi aliter exprimatur, cum consummatio fiat extra locum jurisdictionis, illa non incurritur: qui inique v. gr. in loco subjecto seduceret conjugatam ad adulterium, & discederet a territorio, illudque extra patraret, censuram non incurreret latam contra tale delictum.

Casus emergens resolvitur. VI. Extraneus perveniens ad Diœcesim, in qua crimen aliquod sub censura prohibetur, animo ibi non manendi, neque sistendi ad longum tempus, sed modico tempore, puta quousque perficiat breve negotium, & interea committat illud crimen; quibusdam cum Bonacina videtur non incurrere censuram, eo quod non sit subditus illi Diœcesi. Sed mihi probabilius distinguit Suarez disp. 3. sect. 5. n. 18. cum Sayro lib. 5. c. 7. n. 22. & aliis, & dicit quod homo ille incurrat censuram latam per modum statuti, non vero latam per modum sententiæ.

§. VII. *De Causis a Censura excusantibus.*

Ignorantia invincibilis excusat. I. Prima causa excusans ab incurrenda censura est ignorantia inculpabilis juris tam communis, quam particularis; quia ignorans inculpabiliter censuram non potest esse

esse contumax ullo modo contra legem ferentem illam. Qui igitur scienter peccat peccato gravi contra legem Dei, ignorat autem ignorantia inculpabili tali peccato adnexam censuram; quamvis peccet contra Deum, non peccat contra Ecclesiam, ignorando incnlpabiliter ejus legem vetantem sub censura actum illum. Similiter excusat ignorantia invincibilis facti ob rationem allatam. Qui igitur percutit hominem invincibiliter ignorans esse Clericum, non incurrit excommunicationem: ita passim Doctores.

II. Ignorantia vincibilis & mortaliter culpabilis, crassa & supina, sive juris sive facti, quæ non valet excusare ignorantem a reatu mortali, non excusat a censura incurrenda. Fundamentum desumitur ex cap. 2. *cum animarum* de Constitution. in 6. ubi docemur ignorantiam, quæ non sit crassa & supina, excusare a sententiis quorumcumque Ordinariorum; igitur quæ est crassa & supina, non excusabit. Hinc certum est, quod quando ignorantia est vincibilis & culpabilis tantum venialiter, excusat a censura, quæ, cum sit pœna gravis, est improportionata peccato levi. An autem possit inveniri ignorantia vincibilis & culpabilis mortaliter, quæ non sit crassa & supina, videtur Soto, Avilæ, & aliis apud Bonacinam disp. 1. quæst. 2. punc. 1. n. 4. posse inveniri: puta, cum quis studuit quidem & interrogavit, ut veritatem assequeretur, sed non studuit neque interrogavit pro merito materiæ, quantum moraliter poterat & tenebatur; ad differentiam illius, qui aut nihil, aut modicum sciscitatus fuit: cujus ignorantia merito dicitnr crassa & supina, quod profecto dici non potest de primo. An iterum per quamcumque ignorantiam mortaliter vincibilem incurratur censura? videtur depromendum ex verbis legis ferentis censuram: si enim verba absolute prohibeant crimen aliquod sub censura, v. g. qui voluntarium homicidium commiserit, sit excommunicatus; proculdubio sufficiet quæcumque ignorantia mortaliter vincibilis. Si autem lex non absolute prohibeat crimen sub censura, sed significet postulare aliquid aliud, nempe aut certam scientiam, aut ausum temerarium, dicendo v. g. qui temere hoc fecerit, qui ausus fuerit, qui præsumpserit hoc facere, qui scienter id fecerit &c. quamvis illud faciendo ex ignorantia mortaliter vincibili peccet, nisi accedat aliqua dictarum conditionum, non videtur incurrere: immo censet Bonacina loc. cit. q. 1. punc. 3. n. 8. ignorantiam etiam crassam excusare, quando in lege adsunt dictæ formulæ. Non autem approbare possumus id, quod ibidem infert num. 11. contra Suarez, nempe ignorantiam etiam affectatam (qua quis fugit scire legem, & pro-

Non excusat ignorantia vincibilis sive juris, sive facti:

procurat nescire legem, & alia quæ scire tenetur) in casu dictarum formularum excusare, quod melius negat Suarez disp. 4. sect. 10. n. 3. quandoquidem ignorantia affectata, nempe quæsita & volita ad liberius peccandum, in jure æquiparatur certæ scientiæ. Quæ hactenus diximus de censura generatim, intelligenda sunt etiam de irregularitate inflicta ex delicto; nam quæ incurritur ex defectu, non requirit cognitionem, sed incurritur etiam ab omnino ignorante.

Secunda causa excusans est appellatio legitima.

III. Secunda causa, excusans a censura incurrenda, est appellatio legitima ad Superiorem, dummodo fiat ante conditionem expletam; v. gr. si Titio dicatur: nisi infra mensem restitueris bona, quæ Ecclesiæ rapuisti, ipso facto eris excommunicatus. Appellatio valet ante expiratum mensem, & effectus censuræ suspendit ur: expirato vero mense, non valet appellatio, nec per eam suspenditur effectus censuræ. Ita neque valet appellatio a censura ipso facto, pure, & absolute lata, v. gr. contra Clericos publice aleis ludentes: unde si Titius probetur publice lusisse aleis, jam est excommunicatus, quin appellatio sua possit suspendere effectum censuræ: poterit quidem sua appellatio habere vim devolvendi causam ad Superiorem, ut judicet de justitia censuræ, non tamen potest habere vim, ut suspendat effectum. Qui autem interposuit legitimam appellationem infra tempus, quamvis postea illam non prosequatur, adhuc suspendit effectum, ob causam jam devolutam ad aliud Tribunal.

Aliud observandum circa appellationem.

IV. Appellatio legitima, facta post sententiam declaratoriam censuræ incursæ, habet effectum, ut non efficiat vitandum ipsum declaratum & denunciatum; dummodo factum non sit adeo manifestum, ut nulla possit tergiversatione celari.

Quid requiritur ad legitimam appellationem.

V. Sciscitaberis: quid requiritur, ut appellatio sit legitima? Duæ requiruntur conditiones: prima, quod fiat ex probabili saltem ratione & sufficienti causa, quæ saltem bona fide credatur sufficiens; qua deficiente, esset fraus, & nemini suffragari debet. Secunda, ut jam dixi, ut fiat debito tempore: & quamvis pro aliis sententiis præfiniantur decem dies, communior tamen docet, quod possit protrahi pro censuris ultra decem dies, dummodo fiat infra tempus præfinitum a judice; quo expirato, incurritur censura. Videtur etiam necessarium, quod fiat in scriptis, exprimendo appellationis motivum. Et nota, quod v. gr. Episcopus potest absolvere illum, qui a suo judicio appellavit.

Alia causa excusans est impotentia ad actum justum.

VI. Tertia causa, excusans ab incurrenda censura, est impotentia etiam moralis ponendi actionem sub censura præceptam: quia lex humana in tali casu desinit obligare, neque efficitur inobediens contumax: proinde qui non

po-

potest sine gravi damno & jactura longe majori v. gr. facere restitutionem, aut solvere pensionem jussam sub censura, excusatur ab ea incurrenda. Qui vero debens sub censura solvere intra mensem, & potens solvere circa initium mensis, prævidet in posterum se redditum iri impotentem; tenetur quamprimum solvere, alioquin incurreret censuram.

VII. Quarta causa excusans, est metus gravis; cum enim excuset ab implendis legibus humanis, multo magis ab incurrendis censuris, præsupponentibus contumaciam, quæ non adest in operante ex metu. Excipe casum, in quo metus incuteretur in contemptum legis Ecclesiasticæ; seu ipsius censuræ; quia tunc, ut pluries diximus, ex obligatione juris naturalis teneretur abstinere ab actu vetito sub censura, etiam vitam amittendo. Qui itaque v. gr. adulterium ex metu gravi committeret, puta ne amittat vitam, famam, ne vulneretur &c. peccaret quidem graviter contra castitatem & justitiam, censuram tamen non incurreret adulterio adnexam, si adnecteretur. Ita etiam si quis jam excommunicatus, metu gravi adactus, celebret, sacramenta ministret &c. non incurrit irregularitem.

Alia causa excusans est metus gravis.

* *Sunt* qui contendunt censuram incurri, si quod fit ex metu, non Ecclesiastico solum, sed divino, & naturali jure vetitum sit. Lege Petrum Collet *Tract. de Cens. Par. 1. cap. 4. q. 2.* *

VIII. Quinta causa excusans, est beneplacitum illius, in cujus favorem fuit lata censura: v. gr. Titius obtinuit, ut Prælatus sub censura jubeat Cajo solutionem sui debiti cum Titio infra mensem; poterit Titius protrahere terminum mensis ad annum, quin Cajus incurrat. Neque dicas, id esse suspendere censuras. Nam hoc non est suspendere directe & potestative, sed indirecte & subtrahendo materiam censuræ, quæ materia subest dominio Titii.

Altera causa excusans, beneplacitum alterius.

§. VIII. *De Absolutione generatim a Censuris.*

I. Nemini dubitandum est, quod censura lata ab homine sive per sententiam generalem, sive per statutum particulare, possit absolvi ab ipso, a successore, a suo Superiore in jurisdictione, & a suo specialiter delegato. Nota pro delegato, quod expirato termino suæ delegationis, cessat in eo absolvendi potestas: hoc autem tempus comprehendit etiam casum, in quo concessisset reo tempus ad resipiscendum; puta si infra annum id non præstiterit, & ipse infra annum præstet, poterit a delegato absolvi, non autem elapso anno. Hinc mortuo Episcopo, potest excommunicatus ab ipso, absolvi a Capitulo, quod succedit in jurisdi-

Quis possit absolvere a censura lata ab homine?

risdictione Episcopi, donec eligatur successor; & ita mortuo Pontifice, potest summus Pœnitentiarius absolvere a casibus Pontificiis, sicut poterat antea. Hinc etiam deducitur, quod mortuo Superiore, qui intulit censuram, hæc perseveret.

Quis a censuris non reservatis latis per sententiam generalem Episcopi?

II. A censura non reservata, lata ab Episcopo per sententiam generalem, potest jure communi absolvere, quicumque potest absolvere a peccatis mortalibus; nisi forte in aliqua Diœcesi esset vetitum, ne Confessarii ab hujusmodi censuris absolvant, sed de licentia speciali Ordinarii. Hinc si aliquis irretitus censura dicto modo lata, alio transferret domicilium, potest a quolibet Confessario absolvi: secus dicendum, si esset irretitus per sententiam particularem contra se latam. Similiter a censuris juris communis nemini reservatis possunt absolvere omnes Confessarii approbati.

Quis a censuris juris communis nemini reservatis?

Censura nunquam cessat sine absolutione.

III. Quamvis reus censura ligatus emendetur, non ideo in foro Conscientiæ cessat censura, quæ perdurat quousque a legitima potestate absolvatur: ita ex damnatione thesis 44. ab Alex. VII. facta, in qua dicebatur: *Quoad forum conscientiæ, reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.*

Quomodo impertienda absolutio a censura?

IV. Absolutio a censura per quælibet verba aut signa externa sufficienter manifestantia valide impertitur. Observanda tamen est formula in Rituali expressa. Valide impertiri potest etiam absenti, indisposito, immo invito. Ut autem licite impendatur, danda est præsenti, si fieri possit, & aliquo modo disposito, saltem per seriam voluntatem non amplius patrandi delictum censura affectum; nisi forte absolveretur, ne deterior evaderet.

Absolutus ab una censura non absolvitur ab aliis.

V. Absolutus ab una censura neque absolvitur ab aliis diversæ speciei, neque ab aliis ejusdem speciei, si illas incurrerit ob diversa crimina, quibus fuerunt adnexæ: hinc qui pluries v. gr. percussit eumdem Clericum, vel plures Clericos, id explicare debet; & ab omnibus illis excommunicationibus absolvi.

Casus resolvitur.

VI. Qui confessus fuit peccata sua Confessario habenti facultatem super tali censura, & oblitus fuit invincibiliter fateri illud peccatum tali censura affectum, potest censeri absolutus ab illa censura; quia Confessarius in absolutione a censuris, quam præmittit Sacramentali, absolvit pro quanto potest; (quod regulariter non verificatur de reservatione, ut diximus suo loco) tenetur tamen, cum meminerit, peccatum illud fateri, ut directe absolvatur, ut dictum fuit de Sacramento Pœnitentiæ. Si autem ab illa censura non potuisset absolvi, nisi post satisfactionem partis læsæ, probabilius est, quod non fuerit ab illa absolutus.

VII. Ille, qui in foro tantum conscientiæ absolutus fuit a censura notoria, adhuc tenetur in foro externo se gerere ut censura affectum, donec in foro externo absolvatur, tum propter evitandum scandalum, tum ne violetur Jus Tribunalis Ecclesiastici: unde quousque ab hoc absolvatur, potest compelli ad luendam pœnam censuræ adnexam. *Alius casus resolvitur.*

VIII. Absolutio a censura, extorta a Superiore per metus incussionem, aut alio modo graviter injurioso, est nulla, quamvis etiam non extorqueatur a reo, sed ab alia tertia persona: immo qui illam ita extorquet, incidit in excommunicationem. Similiter si extorqueatur per fraudem, dolum &c. versantem circa motivum finale cesuræ, est nulla. *Censura absolutio extorta injuriose non valet.*

IX. Absolvens potestate ordinaria (nota bene) potestate ordinaria a censuris, antequam satisfactum fuerit parti læsæ, dum hæc potuit satisfieri, valide absolvit; peccat tamen graviter ita absolvendo nedum contra charitatem, ut docent omnes, verum etiam contra justitiam, ut docent multi. Qui autem absolvit potestate sibi delegata, si eam habeat absque ulla limitatione, agendo dicto modo valide absolvit & ipse, sed illicite: si vero eam habeat cum limitatione, nempe cum conditione, ut satisfiat parti læsæ; tunc examinanda erunt verba, quibus ipsi delegatur potestas: si enim verba significent conditionem sine qua non, v. gr. non possit dari absolutio, nullius sit valoris &c. nisi satisfiat læsa pars, nisi redintegretur &c. tunc proculdubio esset invalida absolutio, nisi satisfiat parti læsæ, si hoc fieri possit. Si autem verba non significent potestatem limitatam sub dicta conditione, sed dumtaxat injungant præceptum; aut monitionem de satisfacienda parte; tunc valide quidem, sed illicite impertiretur absolutio, antequam pars læsa redintegretur, si hæc redintegrari potuerit ante absolutionem. Si demum verba sint æquivoca, puta concedimus facultatem absolvendi, satisfacta parte; tunc videtur probabilior opinio, hujusmodi verba facere sensum conditionatum & limitantem facultatem concessam. *Quid de absolutione requirente satisfactionem partis?*

X. Quando necessitas postulat, ut detur absolutio ante satisfactionem partis, debet absoluturus exigere a reo cautionem pignoratitiam vel fidejussoriam, vel si aliud haberi nequeat, juramentum de satisfacienda parte, quamprimum poterit. Si autem pœnitente satisfactionem offerente, pars læsa recuset illam; tunc absolvendus est. Si tandem dubitetur, an pœnitens teneatur satisfacere parti; tunc distinguendum est: nam si hoc dubium subsistat etiam in foro externo, potest in foro externo absolvi; si vero dubitatio contingat etiam in foro conscientiæ, tunc si Confessario appareat ipsum teneri, non debet ab- *Quid, quando necessitas aliter fieri postulet, vel alia circumstantia emergat?*

absolutionem dare, nisi satisfacta parte. Si vero etiam ipse dubitet, poterit illum absolvere; cum juxta regulam juris in dubio potius favendum est reo, quam actori.

* Quem effectum pariant, & quantæ virtutis sint absolutiones generales a censuris, quas nonnunquam subditis suis impertiuntur Prælati Regulares, exposuimus in additione, quam in Majori Opere reperies; & videre poteris Passerinum *de Elect. Canon. cap.* 26. Castellin. *cap.* 13. & P. Lucium Ferraris *V. Præl. Regul.* *

CAPUT II.

DE CENSURIS

In Particulari: & primo De Excommunicatione.

§. I. *De Notione, & divisione Excommunicationis, necnon de primo Excommunicationis Majoris effectu, quoad Suffragia Ecclesiæ communia.*

Quid sit Excommunicatio, & quotuplex?

I. EXcommunicatio in genere est censura Ecclesiastica, qua homo baptizatus privatur respective bonis communibus Ecclesiæ, dependentibus a potestate & dispensatione ejusdem. Dividitur in eam, quæ est ferendæ sententiæ, seu comminatoriam, & in eam, quæ est latæ sententiæ, seu effectivam; quod jam habes explicatum in capite anteced. §. 1. n. 4. Dividitur præterea in majorem, & minorem; major privat omnibus dictis bonis communibus Ecclesiæ, quæ num. seq. indicabuntur; minor privat dumtaxat aliquibus bonis communibus Ecclesiæ, nempe receptione & administratione licita Sacramentorum, & electione passiva ad dignitates & beneficia Ecclesiastica; & contrahitur plerumque ob peccatum veniale, nempe culpabiliter communicando etiam in civilibus cum excommunicato vitando; de qua fuse dissCretur suo loco: quinam autem sint vitandi, dicetur, dum agemus de excommunicatione minori in §. 9.

Effectus summarii Excommunicationis Majoris.

II. Cum itaque excommunicatio major privet excommunicatum; 1. communibus Ecclesiæ suffragiis; 2. participatione tam passiva quam activa Sacramentorum; 3. Sepultura Ecclesiastica, & sacris functionibus; 4. capacitate ad officia, beneficia, & dignitates; 5. jurisdictione Ecclesiastica, voceque activa & passiva; 6. communicatione civili cum fidelibus; 7. etiam communicatione judiciali & forensi; 7. impetratione gratiarum, & retentione obtentarum in eo statu: idcirco quoad primam privationem, de qua disserimus in præsenti, observandum est, quod Ecclesiæ suffragia communia dicuntur illa, quæ ab Ecclesiasticis personis offerun-

runtur tamquam ab Ecclesiæ ministris pro populo fideli; ut sunt sacrificia, Horæ Canonicæ, publicæ supplicationes, Processiones, & alia his similia, quibus personæ Ecclesiasticæ Deum deprecantur nomine Ecclesiæ, ac in persona ejusdem. Suffragia autem privata sunt illa, quæ quilibet fidelis etiam Ecclesiasticus offert Deo, non ut Ecclesiæ minister, neque Ecclesiæ nomine, sed pio privato suo instinctu: hujusmodi sunt preces privatæ, eleemosynæ, jejunia &c. Hæc autem inter utraque est differentia, quod prima nedum habent valorem ex merito offerentis, sed præcipue ex nomine Ecclesiæ, in cujus persona offeruntur; secunda vero valorem & efficaciam habent ex solo merito offerentis.

III. Excommunicatus itaque majori excommunicatione, primo privatur communibus modo explicatis Ecclesiæ bonis; ita ut, qui applicaret dicta Ecclesiæ bona & suffragia excommunicato, peccaret mortaliter; immo, juxta plures, incurreret etiam excommunicationem minorem: excipiunt aliqui solum diem Parasceves: & hæc verificantur etiam de excommunicatis toleratis & non vitandis; eo quod, nisi hoc esset verum, tolleretur proprior effectus majoris excommunicationis, qui in tali privatione consistit.

Primus effectus excommunicationis Majoris.

IV. Sacerdos, agens ut Minister Ecclesiæ, graviter peccaret applicando Sacrificium Missæ pro excommunicato; non autem si ut persona privata oret in *Memento* mentaliter pro resipiscentia excommunicati.

Quomodo celebrans orare possit pro excommunicatis?

* Vide in Majori Opere, quæ ad rem hanc tradidimus *in Appendice ad* §. 10. *cap.* 3. *tract.* 14. *

§. II. *De secundo Excommunicationis Effectu, quoad participationem Sacramentorum.*

I. Excommunicatus invincibiliter ignorans vel oblitus suam censuram, juxta communiorem & probabiliorem, & valide & fructuose suscipit Sacramenta. Secus dicendum, si de hoc dubitasset; & multo magis, si id scienter agere præsumeret: in utroque enim casu sacrilegium perpetraret, nullam tamen censuram incurreret: excipe Sacramentum Ordinis, quod si dicta dubia aut mala fide suscipiat, incurrit suspensionem; & si Ordinem exerceat, etiam irregularitatem. Si autem suscipiat quodvis Sacramentum metu prudenti gravissimi incommodi declinandi, excusaretur juxta dicta in cap. præc. §. 7.

Excommunicatus invincibiliter suscipiens Sacramenta.

II. Sacerdos ministrans Sacramenta excommunicato non vitando graviter peccat; non tamen ullam censuram incurrit, cum in nullo jure inveniatur. Si vero ministret vitando, præter culpam gravem, incurrit excommunicationem minorem; item interdictum ab ingressu Ecclesiæ; item

Sacerdos ministrans Sacramenta Excommunicato.

item aliquando incurrit præterea excommunicationem majorem Papæ reservatam. Ut autem hæc excommunicatio incurratur, quinque exiguntur conditiones; 1. ut sit persona Clericalis; 2. ut sciat illum esse excommunicatum à Pontifice; 3. ut participet sponte & sine metu; 4. ut participet cum nominatim denunciato; 5. ut recipiat talem excommunicatum, admittendo illum ad officia Divina: quem si non admittat, sed dumtaxat intersit cum illo divinis officiis, ut facerent alii de populo, non incurrit hanc censuram.

Sacramenta a vitando ministrata.

III. Sacramenta administrata ab excommunicato vitando, quæ profluunt a potestate Ordinis, sunt valida, si adsint materia, forma, & intentio, ut supponitur; quæ vero profluunt a potestate jurisdictionis, sunt invalida: proinde Sacramentum Pœnitentiæ ab ipso administratum est invalidum, etiamsi illius censura a pœnitente ignoretur invincibiliter; qui cum id noverit, tenebitur Confessiones illas repetere. Excipe casum, si Confessio fieret in loco, in quo ignorabatur ipsum esse excommunicatum, & in quo communi errore & cum titulo colorato habebatur ut legitimus minister: ipse tamen excommunicatus vitandus administrando incurrit irregularitatem.

* Excipe etiam casum extremæ necessitatis, nempe articuli mortis, in quo insuper valide absolvit excommunicatus vitandus, juxta ea quæ adjecimus cap. 4. §. 13. *

Sacramenta administrata a non vitando.

IV. Sacramenta administrata a non vitando seu tolerato sunt valida: proinde Sacramentum v. gr. Pœnitentiæ, administratum ignoranti illius censuram, est validum & cum effectu; si autem recipiatur a sciente illius censuram, & absque ulla necessitate, probabilius est pœnitentem illum graviter peccare; quia aut cooperatur illicitæ administrationi, si fuerit paratus ministrare, aut inducit ad illicite ministrandum, si non erat paratus.

§. III. *De Tertio Excommunicationis effectu, quoad privationem Sacrarum functionum & Sepulturæ Ecclesiasticæ.*

Excommunicatus non potest audire Missam.

I. Quicumque excommunicatus majori excommunicatione privatur facultate audiendi Missam, graviterque peccat, si illam audiat; nisi forte ad illam audiendam aliqua necessitate compellatur, puta vitandi scandali &c. & etiam Missæ inserviendi, si hæc nequeat sine scandalo omitti, & non alius adsit, qui inservire possit. Audiens autem sine necessitate, nullam censuram incurrit, neque si compellat coram se celebrari, dummodo sit persona laica; nam si sit Sacerdos excommunicatus, & jubeat coram se celebrari, vel alia divina officia persolvi, incurrit irregularitatem. Si demum, dum celebratur sacrum,

in-

interveniat excommunicatus vitandus, qui admonitus a celebrante ut exeat, nolit discedere; novam incurrit excommunicationem reservatam Pontifici.

Illatio notabilis. II. Excommunicatus autem, qui non procurat, quamprimum potest, absolutionem a censura, est reus in causa omissionis Missarum non auditarum, ut docet probabilior; alioquin reportaret solutionem a debito præcepti ex iniquitate sua: tenetur ergo tollere impedimentum, quod illum non dispensat, sed impedit ab implendo præcepto.

Audientes Missam cum vitando. III. Audientes Missam scienter cum vitando peccant mortaliter; quia in divinis participant cum eodem, & incurrunt excommunicationem minorem. Qui autem coram eo celebrat, præter peccatum lethale, incurrit etiam Interdictum ab ingressu Ecclesiæ. Et si celebret, vel actum Ordinis exerceat, dum est interdictus, incurrit irregularitatem.

Vitandus adstans celebrationi, vel officiis. IV. Si ad celebrationem vel ad divina officia interveniat vitandus, debet statim moneri, ut discedat; si nolit, potest etiam compelli, quamvis esset Clericus: si autem neque compulsus discedat, cessandum est a divinis officiis & a celebratione, si nondum facta fuerit consecratio; quæ si fuerit facta, potest Sacerdos prosequi usque ad sumptionem inclusive, & statim ab altari discedere se recipiendo in alium locum, ut cætera compleat: alii vero adstantes illi Missæ debent inde exire, in quocumque statu fuerit Missa. Si autem vitandus Ecclesiam ingrederetur non ad audiendam Missam, sed dumtaxat ad transeundum, vel ad se recipiendum in locum securum a persequentibus illum, vel ad Ecclesiam curiose conspiciendam, vel etiam ad orandum seorsim in aliqua Capella, dicit Suarez disp. 12. sect. 2. num. 16. cum aliis, neque Sacerdotem, neque adstantes teneri discedere. Similiter dicendum, si feratur eo tempore cadaver vitandi in Ecclesiam, dummodo neque Sacerdos, neque adstantes intendant ullo modo cum illo communicare.

Quid de tolerato? V. Quæ hactenus diximus contra vitandum, non sunt applicanda tolerato seu non vitando: peccat tamen ipse mortaliter assistendo divinis officiis. Nomine autem divinorum officiorum, præter Missæ auditionem, intelliguntur Horæ Canonicæ, Orationes publicæ, Processiones, Benedictiones solemnes, Cantus solemnis Epistolæ aut Evangelii, aliaque hujusmodi, quæ ex Ecclesiæ instituto publice aut solemniter celebrantur. Tenetur tamen excommunicatus persolvere Horas solus & sine socio, si ad eas teneatur; neque dicat Dominus vobiscum, sed Domine exaudi orationem &c. Neque potest se tergere Aqua lustrali, quæ cum sit quoddam sacramentale, habet valorem ex meritis Ecclesiæ; quibus omnibus privatur

tur excommunicatus. Possunt tandem excommunicati tam vitandi, quam tolerati interesse Concioni.

* Plura animadversione digna addita sunt *huic num.* in Majori Opere. *

Quid quoad sepulturam?

IV. Excommunicatus obiens ante absolutionem a censura, quamvis contritus, privatur Ecclesiastica sepultura in loco ad cadavera fidelium recondenda destinato & benedicto, puta in Ecclesia, Cæmeterio, vel alio consimili. Quod si esset vitandus, graviter peccaret illum sepeliens; si toleratus, non peccaret graviter. Per sepulturam vitandi polluitur Ecclesia; a qua sunt & ossa, si cognosci possint, ejicienda. Sepeliens autem scienter vitandum in loco sacro, præter peccatum mortale, ut dixi, incurrit etiam excommunicationem, a qua non potest absolvi, nisi antea satisfecerit ad arbitrium Episcopi. An autem, ut censuram incurrat, requiratur quod propriis manibus sepeliat? Videtur probabilior sententia, quæ statuit sufficere, quod mandaverit.

§. IV. *De altero effectu Excommunicationis respectu Beneficiorum, & fructuum inde perceptorum.*

Quomodo, & quibus in casibus excommunicatio nullam reddat collationem beneficiorum?

I. Præsentatio, Resignatio, Electio, Permutatio, & quæcumque alia provisio, etiam solius pensionis clericalis, facta pro excommunicato quamvis tolerato, est nulla; proinde non potest percipere, neque retinere fructus Beneficii. Et hoc verum est, quamvis ignoret invincibiliter suam excommunicationem. Si vero sit innocens, non privatur Beneficio: quod si in foro probetur legaliter reus, debet se gerere ut talem, quousque per appellationem innocentiam suam innotescere faciat. Si demum ignorantia invincibili accepit Beneficium, & triennio bona fide illud possederit, plures affirmant posse illud retinere.

Alii casus enodantur.

II. Sed an illa, quæ hactenus diximus de Præsentatione, Electione, & Permutatione, debeant verificari etiam de Acceptatione, discrepant Doctores. Conveniunt tamen omnes invalidam esse acceptationem, si dum fuit præsentatus, electus &c. erat excommunicatus, & absolutus solum quando acceptat.

Satis fit quæsito emergenti.

III. Quid igitur agendum illi, qui fuit præsentatus, electus &c. dum erat excommunicatus? debet petere absolutionem, & iterum præsentari, eligi &c. itaut Beneficium, Pensio &c. ipsi denuo conferatur ab habente facultatem circa illud. Opportune autem monet Bonacina,

Monitum valde notabile.

excommunicatum, qui cum tali vinculo obtinuit Beneficium, cujus collatio tunc pertinebat ad Episcopum, non posse obtinere dispensationem retinendi Beneficium ab Episcopo, si perseveraverit in excommunicatione usque ad

men-

menſem illum, in quo collatio Beneficii pertinet ad Pontificem.

IV. Sed adhuc interrogabis: quomodo interea ſe gerere debet excommunicatus occultus, cui conferendum eſt ſubito Beneficium? numquid tenebitur ſe prodere excommunicatum? Reſpondent Suarez diſp. 13. ſect. 1. n. 11. & alii apud ipſum, quod poteſt ſe alio honeſto titulo excuſare, ſi poſſit: quod ſi non poſſit, & alioquin ex manifeſtatione ſuæ cenſuræ immineat ſcandalum, aut infamia, non teneatur ſe manifeſtare, & poſſit acceptare Beneficium, petendo quamprimum abſolutionem, & revelando Superiori motivum removendi ſcandalum, aut infamiam, quæ ut declinaret, compulſus fuit acceptare; nam lex humana cum onere adeo gravi non obligat: ſi autem ex ſui manifeſtatione hæc mala non immineant, ſe manifeſtet. Ex dictis apparet, quomodo præſentatus, electus &c. dum erat excommunicatus, nequeat retinere fructus Beneficii, quod ſuum non eſt. *Satis fit alteri quæſito.*

V. Beneficiarius, qui poſt obtentum Beneficium incidit in excommunicationem, privatur fructibus Beneficii correſpondentibus tempori, quo in cenſura permanſit; & probabilius videtur, quod privetur ipſo facto, & ante ſententiam Judicis. *Beneficiarius incidens in excommunicationem.*

§. V. *De alio Excommunicationis effectu, privandi Actibus juriſdictionis.*

I. Geſta ab excommunicato vitando, & agente ex officio; & uſu ſuæ juriſdictionis, ſunt invalida. Excipitur caſus, in quo Pontifex eligitur a Cardinalibus excommunicatis. Conſulto dixi ſuæ juriſdictionis, quæ ſit proprie talis; quia actus, qui non ſunt juriſdictionis proprie talis, validi ſunt: ita valide aſſiſteret Matrimonio Parochus vitandus; peccarent tamen mortaliter ipſe, & contrahentes eum adhibentes, & incurrerent excommunicationem minorem. *Geſta ob excommunicato vitando.*

II. Actus juriſdictionis excommunicati non vitandi ſunt validi: illicite tamen mortaliter agit, ut patet. Cum autem communicare cum illo concedatur non in ſui favorem, ſed aliorum; propterea poteſt dari exceptio contra actus juriſdictionis ab eo elicitos, ſi quis nolit ſecum communicare: unde ſi excommunicatus velit concurrere ad ſuffragium dandum in aliqua electione, poteſt repelli ab aliis; ſicuti etiam Epiſcopus, vel alius Superior, ad quem ſpectat confirmatio electionis, poteſt illam rejicere, ſi excommunicatus interfuerit, ac ſi facta non fuiſſet. *Geſta a excommunicato non vitando.* *Illationes ex dictis reſpectu excommunicati tolerati.*

III. Hinc infertur ſententiam latam a tolerato validam

dam esse, donec contra ipsam excipiatur; sicuti etiam Sacramentum Pœnitentiæ ab eo administratum validum esse; & similiter validas esse leges ab eo latas, dispensationes in votis, concessiones indulgentiarum, censuras latas; collationes Beneficiorum, præsentationes &c. Item facultas administrandi Sacramenta aliis concessa ab Episcopo excommunicato tolerato, antequam fieret vitandus, perseverat in illis. Vicarius autem Generalis Episcopi, qui acceperat jurisdictionem, illam amittit statim ac Episcopus evadit excommunicatus vitandus: unde etiamsi causa aliqua inchoata jam esset, res manet infecta, nec Vicarius prosequi illam potest. Non autem res maneret infecta, si causa jam esset inchoata apud Vicarium Foraneum.

§. VI. *De altero Excommunicationis Effectu, privandi communicatione civili.*

Qualiter peccet toleratus?

I. Excommunicatus toleratus sponte se ingerens ad tractandum civiliter cum aliis fidelibus, plerumque peccat tantum venialiter; quando autem a fidelibus invitatur, nullo modo peccat. Communicare in civilibus cum vitando plerumque est peccatum veniale, cui tamen est semper adnexa excommunicatio minor. Si tamen hæc communicatio esset frequens, aut cum animo perseverandi, videtur probabilius esse lethale peccatum. Qui autem communicat cum excommunicato in crimine criminoso, incurrit excommunicationem majorem, a qua nequit absolvi nisi ab illo, a quo potest absolvi principalis: ut autem participans hanc excommunicationem incurrat, requiritur primo, quod principalis jam excommunicationem contraxerit; secundo, quod participet in crimine illo, propter quod excommunicatus fuit; tertio, ut noverit ipsum fuisse excommunicatum ob tale crimen; quarto, quod siti vitandus; quinto, quod participet per actionem, quæ sit notabilis cooperatio.

Communicare civiliter cum vitando.

Communicans cum vitando in crimine.

In quibus speciebus actionum vetitum est communicare cum vitando?

II. Quinque actionum genera sunt fidelibus vetita, ne in illis cum excommunicatis vitandis communicent, hoc exametro comprehensa, *Os*, *Orare*, *Vale*, *Communio*, *Mensa negatur*. Nomine *Oris* significatur quæcumque communicatio per locutionem, per epistolas, per nutus, & signa per nuncios, per amplexus, oscula, munera danda & recipienda aliave amicitiæ signa. *Orare* significat communicationem in orando simul. *Vale* significat salutationem & resalutationem, quamvis etiam pileus dumtaxat elevetur, ut docet probabilior: dicere autem illi salutanti, Deus te illuminet, vel quidpiam simile, non censetur illicitum; quia id non est resalutare, sed bene precari apud Deum.

Com-

Communio significat communicationem civilem in contractibus, quamvis valide ineantur; cohabitationem vel in exercitio corporali, vel cubando in eodem lecto, non autem in diverso lecto, si in diversorio forte non sit aliud cubiculum, dummodo non fiat ad modum Societatis. *Mensa* significat simul discumbere in eadem mensa, vel refectorio. Quod si in diversorio, quo plures itinerantes conveniunt, non adsit alia mensa, quam una, ad quam sedeat etiam vitandus; tunc non tenentur accumbentes surgere & discedere, dummodo non comedant secum in eadem patina, neque sociali modo.

Prima causa excusans ab his prohibitionibus, nempe utilitas.

III. Quinque sunt causæ excusantes ab observandis his vetitis, hoc exametro comprehensæ: *Utile*, *Lex*, *Humile*, *Res ignorata*, *Necesse*. *Utile* donotat utilitatem spiritualem tam vitandi, quam communicantis cum illo, & etiam utilitatem corporalem notabilem communicantis, puta petere subsidium, solutionem debiti activam, vel remissionem passivam, consilium omnino necessarium, quod solus vitandus dare possit; neutiquam tamen novum contractum inire. Hinc licite vitandus excitatur ad pœnitendum; consulitur, si medicus sit, nec alius adsit; licite ab eo recipitur legatum; juxta aliquos Doctores, licite etiam ipse petere potest ab aliis solutionem sui crediti.

Secunda causa excusans, nempe Lex.

IV. Nomine *Legis* denotatur lex Matrimonii; proinde conjugi licet ab altero, qui sit excommunicatus vitandus, expetere eique reddere debitum; licet inter se invicem colloquia habere, obsequia præstare ad familiæ regimen, sicut antea faciebant. Non tamen ita est dicendum de conjugibus futuris, seu sponsis. Excipiuntur aliqui casus, in quibus illicita est communicatio inter conjuges. Primus, ne communicet in crimen, propter quod lata fuit excommunicatio: secundus, ne communicet in divinis, in quibus conjux non est alteri subjectus: tertius in casu divortii quoad habitationem.

Explicatur Humile, quod est tertia causa.

V. *Humile* significat officium subditorum & famulorum, qui jam inserviebant hero, antequam esset vitandus, cui communicare possunt communicatione usuali, domestica, & ordinaria: & propterea Religiosi suo Superiori, & Magistro; milites suo Duci; filii, etiam adoptivi, suo Patri communicare possunt: item privilegio filiorum gaudent etiam alii affines, qui loco filiorum habentur. Item agricolæ possunt communicare in his, quæ ad agriculturam spectant. Non potest autem communicare cum vitando filius emancipatus, nisi in his quæ sunt filii, quoad reverentiam, obedientiam, & amorem. Famuli, qui antea non serviebant, nequeunt famulatum vitandi suscipere, juxta probabiliorem. Item neque frater cum alio fratre, neque famulus cum alio famulo per se lo-

loquendo: per accidens tamen ratione subjectionis Patri, aut hero possunt. Item pupillus Tutori; qui non sit commensalis, potest communicare in his dumtaxat; quæ spectant ad tutelam; si vero sit commensalis; in cæteris ordinariis & usualibus. Tandem Vassali non possunt communicare suo Principi vitando; tenentur tamen ipsi tributa dare.

Explicatur quarta causa, Res ignorata.

VI. *Res ignorata* significat ignorantiam invincibilem & inadvertentiam, quæ excusant a peccato, & ad incurrendam minorem excommunicationem. Qui autem dubitat, an aliquis sit vitandus; si sciat esse excommunicatum, potest abstinere; quia a quolibet excommunicato possumus: plures tamen dicunt, quod non teneatur, nisi in casu quo communicare esset scandalum, vel periculum actus invalidi.

Explicatur quinta Causa, Necesse.

VII. *Necesse* significat necessitatem tam spiritualem quam corporalem, pertinentem ad victum, vestitum, habitationem; neque tantum extremam, sed etiam talem, propter quam ex consilio teneremur succurrere indigenti: & id verificatur nedum respectu aliorum erga vitandum sed etiam respectu istius erga alios. Potes itaque vitando, dare eleemosynam, qua eget; equum commodare sibi necessarium; tractare secum ad pacem ineundam cum inimicis, vel ad evitandum grave malum imminens: neque teneris rescindere cum tuo gravi damno contractum Societatis cum illo initum ante censuram: potes item illum consulere, si advocatus sit tibique necessarius; illum vocare ad tibi medendum, si medicus, & alius non adsit &c.

§ VII. *De altero Effectu, privandi Actionibus Forensibus.*

Omnis judex vitandus judicando peccat, & invalide agit.

I. Omnis judex sive Ecclesiasticus, sive Sæcularis privatur usu jurisdictionis, quousque vitandus perseveret; & idcirco invalide judicat, etiamsi dumtaxat sit judex Arbiter in forma judicii, non autem si sit Arbiter ex partium consensus electus tamquam vir prudens & peritus, tamen sine jurisdictione. Peccabit ergo mortaliter vitandus sententiam judicialiter proferens (quod peccatum incurrit, juxta probabiliorem, etiam toleratus, quamvis istius judicium sit validum) & profert judicium nullum. Valebit autem, si sit dignitas nullam conferens jurisdictionem.

Quo jure privetur toleratus?

II. Excommunicatus toleratus privatur jure agendi judicialiter in causis etiam civilibus, sive agat per se, sive per alterum. Excipitur casus necessitatis. Potest tamen seipsum defendere, agendo etiam per se ipsum sine procuratore: itaque potest appellare, convenire, & in jus

jus vocare alterum, excipere contra actorem, & alios actus facere. Si excommunicatus vitandus personam actoris faciat, valide agit, si non fuerit a Tribunali repulsus. An autem agendo peccet lethaliter? Respondent Suarez & Alterius, quod si semel aut iterum agat, non peccet graviter ob parvitatem materiæ; secus vero, si sæpius.

Quibus aliis actionibus priventur vitandus, & toleratus?

III. Vitandus, quamvis illicite graviter obeat munera Advocati, Procuratoris, Tutoris, & similium; valida nihilominus sunt acta per ipsum; ac proinde retinere potest, quæ accipit in pretium suarum operarum. Toleratus licite potest ferre testimonium, dummodo tamen non se ingerat, sed vocetur. Illicite testimonium fertur a vitando, valide tamen.

§. VIII. *De ultimo Effectu, nullitatis gratiarum impetratarum.*

Quivis excommunicatione majori innodatus illis privatur.

I. Quivis majori excommunicatione innodatus non sortitur effectum gratiarum Apostolicarum pro se obtentarum sive per se, sive per procuratorem, & sunt irritæ: ex cap. 1. de rescriptis in 6. Circa hoc punctum plura videre poteris apud Suarez dis. 17. sect. 1. Alterium lib. 2. disp. 7. & 9. & Bonacinam dis. 2. q. 2. puncto ultimo.

☞ Legatur celebre Opus S. P. Benedicti XIV. *de Syn. Diœces. E. Ferrar. an.* 1760. *lib.* 10. in quo plura de censuris, & præcipue de excommunicatione, occurrunt scitu & observatu digna. Et quidem *cap.* 1. ostenditur censuras, præsertim latæ sententiæ, Synodalium Constitutionum Transgressoribus non nisi sobrie & circumspecte infligendas esse: sed simul nonnullorum opinio refellitur, qui excommunicationes, præcipue latæ sententiæ, tamquam perniciosas deleri & abrogari vellent. *Cap.* 2. auctoritate & exemplis earumdem censurarum immoderatus usus improbatur. *Cap.* demum 3. eorum probatur sententia, quæ asserit, interdum decerni posse censuram latæ sententiæ ad cohibendam culpam, quæ in se spectata est levis, si ob adjunctas circumstantias fiat gravis. ☜

§. .X. *De Excommunicationis minoris effectibus.*

Causæ cur incurratur?

I. Quid sit excommunicatio minor, traditum habes §. 1. n. 1. Hæc incurritur communicando in prohibitis cum excommunicato vitando, nedum vivente, verum etiam mortuo.

Quis sit excommunicatus vitandus?

II. Excommunicatus vitandus ille est, qui per sententiam judicis Ecclesiastici publice denunciatur tamquam ex- com-

communicatus; item Clerici percussor notorius sive notorietate juris, nempe per confessionem in judicio factam; sive notorietate facti, nempe cujus percussio fuit publica, ita ut nulla possit tergiversatione celari, neque excusari ullo juris suffragio, quamvis nondum sit denunciatus ut excommunicatus: debet autem percussio fuisse facta saltem coram sex, ut docet Sylvester, verbo *notorium*.

* Vide quæ huic num. adjecta sunt in Majori Opere.*

Primus effectus excommunicationis minoris.

III. Primus effectus excommunicationis minoris est privare passiva Sacramentorum participatione; proinde peccat mortaliter recipiens quodvis Sacramentum, antequam absolvatur: immo graviter etiam peccat ministrans illi Sacramentum, si illum noverit hoc vinculo detentum. Non tamen graviter peccat, qui huic excommunicationi subjectus sacramenta ministrat. Excipe, nisi celebrando ministret sibi Sacramentum Eucharistiæ; tunc enim peccaret lethaliter, non quia conficiens Sacramentum, sed quia recipiens.

* Excommunicationi minori subjectus privatur etiam licita administratione Sacramentorum, ut constat ex cap. ult. *de Cleric. excom.* ubi dicitur, *peccare conferendo Ecclesiastica Sacramenta*. *

Secundus effectus.

IV. Secundus effectus Excommunicationis minoris est, impedire sic excommunicatum, ne possit præsentari aut eligi ad Beneficium vel Ecclesiasticam dignitatem, & multo magis ne ei licite conferatur: dicti tamen actus sunt validi, quamvis irritandi; propterea graviter peccat tam excommunicatus recipiens, quam præsentans, eligens, conferens, hæc agens. Hæc tamen excommunicatio non privat eadem innodatum facultate eligendi, præsentandi, conferendi. Hinc hac censura detentus potest absque peccato cum illis fidelibus communicare etiam in Divinis, participare suffragia &c. immo & absolvere a censuris & peccatis, cæterosque actus jurisdictionis exercere.

Absolutio ab hac censura.

V. Absolutio ab excommunicatione minori lata a jure potest impertiri a proprio Sacerdote, ex cap. *Nuper* de sent. excom. Proprius autem Sacerdos est Pontifex, proprius Episcopus, & proprius Parochus, qui, utpote gaudentes potestate ordinaria, possunt extra Sacramentum ab eadem absolvere; non enim videtur limitata eorum facultas ad absolvendum intra Confessionem. Item potest absolvere quilibet Confessarius approbatus, potestate quidem delegata, qui ex vi delegationis potest dici proprius Sacerdos. Dixi, lata a jure, quia in casu quo feratur ab homine, tunc censeretur reservata ipsi inferenti, vel alteri delegato ab eodem: non est tamen in usu, quod feratur ab homine.

Hic

Hic differendum esset de excommunicationibus singulatim; quæ cum quamplurimæ sint, ratio instituti nostri non patitur, ut de illis agamus.

CAPUT III.

DE SUSPENSIONE.

§. I. *De Notione, & divisione Suspensionis.*

I. SUspensio est Censura Ecclesiastica, qua persona Ecclesiastica impeditur a functionibus sui Ordinis, vel Beneficii, vel officii exercendis, sive in toto, sive in parte, sive in perpetuum, sive ad tempus. *Quid sit Suspensio?*

II. Suspensio alia est ab officio tantum, sive illud sit Ordinis, sive jurisdictionis; alia est a Beneficio tantum, sive sit curatum, sive simplex, sive sit dignitas tantum; alia est a Beneficio, & officio simul. Item alia est ab officio pro toto, qua quis privatur omni usu officii sui; alia pro parte, puta ab audiendis Confessionibus, non autem a ministrandis aliis Sacramentis, aut aliis ad proprium ministerium spectantibus. Item alia est pœnalis, quæ fertur in vindictam delicti præteriti, quæ non fertur per modum censuræ, sed pœnæ; alia medicinalis, quæ intendit emendationem delinquentis, & hæc proprie est censura. Item alia est temporaria, quæ fertur ad tempus limitatum, puta ad mensem; alia perpetua, quæ fertur absque tali limitatione. Demum alia est a jure, quæ statuitur per modum legis perpetuo duraturæ; alia ab homine, quæ fertur per modum præcepti transitorii contra inobedientes: & hæc cessat morte illam ferentis; non autem illa, quæ fertur per modum legis. *Suspensionis multiplicitas.*

§. II. *De Effectibus Suspensionis.*

I. Suspensio lata, nulla addita limitatione, habet effectum suspendendi ab omnibus, idest tam ab Officio, quam ab executione Ordinis, & ab adnexis eisdem. Suspensio lata limitato modo, exprimendo effectum particularem, eo dumtaxat privat: puta, si Episcopus suspendatur a Pontificalibus, privatur dumtaxat usu horum & actionibus illis, quæ cum Pontificalibus exercentur, nempe Ordinationibus, Consecrationibus Ecclesiarum, Confirmationibus &c. Non autem intelligitur privatus illis, quæ sunt jurisdictionis, quæve sine Pontificalibus administrantur. Ita suspensus ab Ordine non est suspensus a jurisdictione, neque a Beneficio; nisi tamen Beneficium ita adnectatur Ordini, ut nequeat munera ex debito præstanda præstare; & tunc non posset recipere fructus Be- *Effectus correspondet modo ferendi Suspensionem.*

neficii; unde tunc suspenditur indirecte a fructibus. Ita suspensus a Subdiaconatu censetur suspensus ab Ordinibus eo superioribus; nisi forte Superior se clare exprimeret: e contra autem suspensus a Sacerdotio non censetur suspensus ab Ordinibus infra ipsum.

Suspensio absoluta ab Ordine quid significet?

II. Hinc deducitur, quod suspensus ab Ordine, quin aliud addatur, censetur suspensus ab omni Ordine: & similiter suspensus ab Officio, sine ulla limitatione addita, censetur suspensus ab Officio tam Ordinis, quam jurisdictionis, nempe ab utraque potestate. Proinde, si v. g. Episcopus suspendatur ab Officio absolute, absque ulla addita limitatione, non poterit celebrare, ordinare, Sacramenta administrare, Beneficia conferre, excommunicare &c. & quamvis suspensus ab Officio ex terminis non censeatur suspensus a Beneficio, idest a fructibus & proventibus Beneficii percipiendis; ut tamen fructus percipiat, debebit per alterum supplere, cum ipse ab actionibus Beneficii suspensus sit: & nisi suppleat, non poterit fructus percipere. Quando autem per alterum supplet, sufficiet, ut dando substituto congruam pensionem stipendiariam sibi deinde retineat, quæ sufficiunt ad congruam sustentationem suam: hoc tamen verum esse putant aliqui, nisi habeat alia bona patrimonialia, quibus se sustentare possit.

Suspensio a Beneficio quid significet?

III. Qui suspenditur a Beneficio, idest a proventibus Beneficii, tenetur adhuc onera Beneficii perficere: & nisi habeat patrimonialia, quibus congrue se sustentet, potest sibi retinere eos Beneficii fructus, qui debentur substituto onera illa implenti. Fructus vero, quos suspensus a Beneficio non potest percipere, applicandi sunt in utilitatem Ecclesiæ: si autem sint distributiones, quæ dantur intervenientibus divinis Officiis, & ipse reapse interfit, potest illas recipere; si vero sint distributiones, quæ dantur ratione Beneficii, illas recipere non potest, cum sit privatus Beneficii fructibus, sed dandæ sunt aliis Clericis. Immo Suarez disp. 17. sect. 1. n. 15. cum aliis ab eo citatis putat suspensum a Beneficio intelligi etiam suspensum a percipiendis fructibus pensionum Clericalium, si quas habeat; quamvis aliter doceat Alterius tom. 2. disp. 5. c. 1.

Suspensio a Beneficio ob contumaciam, aut ex alio capite.

IV. Suspenso a Beneficio, idest proventibus ob sui contumaciam, probabilius est, quod nil tribuendum sit ob sui sustentationem, quamvis obeat onera Beneficii. Si suspensio lata fuerit in pœnam delicti jam patrati, danda ei erit portio ad sui sustentationem a Superiore taxata, si suspensio fuerit lata ab homine per sententiam; si vero fuerit lata a jure, & delictum non fuerit deductum ad forum, taxatio dictæ portionis fieri poterit a viro aliquo Ecclesiastico docto & probo.

V. Su-

V. Suspensus ab officio nequit Sacramenta ministrare, quæ tamen potest accipere; potest item sepeliri Ecclesiastica sepultura, recipere indulgentias &c. Nequit tamen recipere Sacramentum Ordinis, quod recipitur ad exercendas sacras functiones, a quibus est suspensus: aliis tamen nonnullis non placet hæc opinio; quia odia non sunt amplificanda, sed restringenda. *Suspensio ab officio.*

VI. Suspensus a divinis officiis non potest illa ex officio in choro persolvere, puta hebdomadarium agendo &c. sed potest illa persolvere, sicut persolveret persona laica: hinc non potest distributiones recipere; quia distributiones dantur canentibus ex officio: tenetur autem ad Horas privatim recitandas, ut palam est. *Suspensio a divinis officiis.*

VII. Suspensus ab officio, sine limitatione loci, est ubique suspensus. Similiter suspensus a Beneficio, sine restrictione loci, censetur suspensus nedum a Beneficio existente intra territorium Superioris, sed etiam a beneficiis, quæ alibi tenet. *Extensio Suspensionum.*

VIII. Sententia suspensionis latæ, vel contractæ, incipit ab hora, in qua contrahitur vel fertur, usque ad ultimam horam temporis constituti, puta mensis, anni &c. quin ulla ratio habeatur, an annus sit Bissextilis, an mensis habuerit 28. 30. vel 31. dies: non tamen dies inchoata debet haberi ut completa, ut in quibusdam aliis casibus; quia pœna imposita debet compleri. *Tempus Suspensionis.*

* Num autem Episcopus ex informata conscientia possit suspendere tum ab Ordine, tum a Beneficio, difficultas est, quam fuso calamo expendimus & enodavimus in additamento, quod in Majori opere reperies. *

§. III. *De Violatione Suspensionis.*

I. Nemo ambigit suspensum peccare lethaliter exercendo actus, a quibus est suspensus. Dari tamen potest in aliquo casu parvitas materiæ, ut tantum venialiter peccet: puta, si suspensus ab ingressu Ecclesiæ, modico tempore in ea moretur, dum recitantur Officia divina. Si autem actum aliquem, a quo est suspensus, sed nondum ut talis denunciatus, exerceat requisitus ab aliis, dicunt aliqui quod non peccet lethaliter, neque irregularitatem incurrat; quemadmodum graviter peccat, & irregularitatem incurrit, si actum sponte exerceat. Hinc deducitur communicantem cum suspenso, nondum declarato & denunciato, in illis actibus, a quibus est suspensus, non peccare mortaliter; quemadmodum mortaliter peccaret communicando in dictis actibus cum suspenso denunciato ut tali. Excipe casum necessitatis. *Quomodo peccet violans suspensionem?*

II. Suspensus ob delictum, violans suspensionem per exercitium solemne majoris Ordinis, a quo est suspen- *Suspensus exercens Ordinem.*

 sus,

sus, incurrit irregularitatem. Propterea si exerceat actum illius Ordinis non solemniter, puta legendo Epistolam, dum munus Acolythi exercet, illam non incurrit; quia non agit solemniter ex officio. Similiter si exerceat actum Ordinis Minoris, quamvis solemniter, si sit suspensus ab Ordine generaliter, non incurrit irregularitatem juxta S. Antoninum & alios. Suarez tamen & aliis videtur dicendum esse oppositum, quia vere delinquit solemniter contra Suspensionem.

Suspensus ab Ordine, aut ab ingressu Ecclesiæ. III. Si suspensus ab Ordine aquam, cereos, panem &c. benedicat cum stola juxta ritum Ecclesiæ, cum violet Suspensionem, incurrit irregularitatem. Suspensus pariter ab ingressu Ecclesiæ, si in ea celebret, incurrit irregularitatem. Si autem celebret in Oratorio privato non deputato ab Episcopo, ut perpetuo in eodem celebretur, illam non incurreret.

Suspensus a Pontificalibus, aut a Divinis Officiis. IV. Episcopus suspensus a Pontificalibus fit irregularis, si exerceat actus solis Episcopis consecratis convenientes; secus, si exerceat actus non proprios ordinis Episcopalis, vel qui possunt fieri ab Episcopo non consecrato. Suspensus a Divinis Officiis fit irregularis, si eadem persolvat ex officio, & eo modo quo persolvi solent ab initiatis sacro Ordine: tenetur tamen alioquin Horas persolvere.

Suspensus a Beneficio. V. Suspensus a Beneficio, si fructus Beneficii percipiat (modo dicto in §. 2.) quamvis graviter peccet violando Suspensionem, obedientiam, & justitiam; non tamen fit irregularis.

Notabile valde observandum. VI. Actus jurisdictionis facti a suspenso denunciato invalidi sunt, nisi adsit titulus coloratus & error communis; proinde invalide absolvit: validi tamen sunt actus correspondentes charactéri Ordinis, puta consecrare, confirmare &c. quamvis graviter peccet, irregularitatemque incurrat, qui illos exercet. Actus autem jurisdictionis facti a suspenso tolerato & non denunciato validi sunt, etsi graviter illiciti.

§. IV. *De Suspensionibus, quibus Ecclesiastici sunt obnoxii.*

Recensentur casus. I. Censura Suspensionis a Clericis incurritur ipso facto: 1. qui Ordines recipiunt ab alieno Episcopo sine dimissorialibus proprii Episcopi: 2. qui illos recipiunt a proprio Episcopo, sed in aliena Diœcesi absque Diœcesani licentia: 3. qui illos recipiunt titulo ficto: 4. qui illos recipiunt per saltum: 5. qui illos recipiunt detenti aliqua censura: 6. qui illos recipiunt extra tempora statuta a jure, sine legitima dispensatione: 7. qui illos recipiunt, sine legitima ætate aut licentia: 8. qui illos recipiunt post

Ma-

Matrimonium contractum, quamvis non consummatum: 9. qui furtive ordinantur, nempe qui repulsi se intrudunt inter ordinandos, aut alterum loco sui examini substituerunt: 10. qui eodem die duos Ordines Sacros recipit: 11. qui ordinat, vel ordinatur simoniace: 12. Parochus, vel Sacerdos jungens Matrimonio sponsos alterius paræciæ sine Parochi licentia. Hæ sunt præcipuæ suspensiones, quas Clerici incurrunt. Alias facile videre poteris apud Doctores. Notandum, quod Episcopi non incurrant suspensionem nec interdictum lata a jure, nisi fiat ipsorum specialis mentio.

§. V. *De Modis, quibus aufertur suspensio.*

I. Suspensio tollitur primo per terminationem temporis, pro quo fuit illata, puta per annum, quin alia sit opus absolutione. Quidam autem post Sylvestrum addunt, quod quando fuit illata sub conditione, puta satisfactionis præstandæ, tunc etiam sit opus absolutione. Sed probabilius videtur oppositum. *Tollitur terminato tempore.*

II. Tollitur secundo per absolutionem, ad quam licet non requirantur determinata verba, optimum tamen est exprimere restitutionem ad munus, a quo fuerat suspensus: neque est necessarium exprimere causam, ob quam fuerit illata. In delictis tamen valde gravibus petenda sunt juramentum de obediendo Ecclesiæ, nec non satisfactio, & cautio. *Tollitur per absolutionem.*

III. Episcopus absolvere potest suos subditos a suspensione perpetua vel temporaria, reservata Papæ, dummodo proveniat a delicto occulto, neque ad forum contentiosum deducto; ex Tridentino sess. 13. cap. 6. Si autem lata fuerit in puram pœnam pro delicto prærerito, cum indigeat non absolutione, sed dispensatione, non potest auferri ab alio inferiore illo, qui eam intulit; quamvis nullum verbum reservationis expresserit. *Quid possit Episcopus circa reservatas Papæ?*

CAPUT IV.

DE DEGRADATIONE.

§. I. *De Notione Degradationis, & de motivis ejusdem inferendæ.*

I. Cum Degradatio duplex sit, nempe Verbalis, & Actualis seu Realis; Verbalis, quæ etiam dici consuevit Depositio, est sententia Ecclesiastica, qua persona Ecclesiastica privatur omni officio & Beneficio in perpetuum, sine spe illa in posterum recuperandi; quamvis degradatus per istam verbalem non amittat privile- *Quid sit Degradatio, & quotuplex?*

gium status Clericalis. Realis seu actualis est pœna Ecclesiastica, qua persona Ecclesiastica reapse & actualiter privatur omni officio & Beneficio, & etiam statu Clericali, sine spe eadem unquam consequendi; & fit cum aliqua solemnitate.

Diversitas inter Degradationes. II. Hinc notandum est discrimen inter degradationem seu depositionem verbalem, & degradationem realem; nam degradatio realis solet fieri solemniter, nempe coram personis habentibus usum Mitræ & Pastoralis, vel aliis in dignitate constitutis, ex Conc. Trid. sess. 13. cap. 4. ubi degradandus introducitur coram Episcopo, omnibus insignibus sui Ordinis ornatus, nec non vasibus ad suum ministerium spectantibus; quibus omnibus gradatim ab Episcopo expoliatur, & tandem capillis tondetur, additis quibusdam verbis terrorem incutientibus, & abominationem significantibus: & ita degradatus non amplius gaudet privilegiis status Clericalis, nempe fori & canonis. Verbaliter autem degradatus seu depositus potest esse absens, quia contumaciter noluit comparere; & ideo gaudet adhuc privilegio fori & canonis, nisi forte evaserit incorrigibilis in delictis suis.

☞ Legatur S. P. Benedictus XIV. *De Syn. Diœcesf. E. Ferr.* 1760. *lib.* 9. *c.* 6. *n.* 3. ☜

Quis possit degradatum restituere? III. Degradatus quovis modo non potest ad statum pristinum remeare, nisi ex sola auctoritate Pontificis. Cum autem degradatio non tollat characterem, validæ sunt actiones eidem correspondentes, quamvis sacrilegæ. Tenetur adhuc ad Horas Canonicas, quas recitare potest etiam cum aliis, nisi sit insuper excommunicatus; nec non ad castitatem servandam, ut patet.

Crimina degradationem verbalem promerentia. IV. Crimina punibilia degradatione verbali sunt, Adulterium, Concubinatus perseverans post monitionem, Simonia notoria, Stuprum, Incestus, Furtum, Perjurium, Homicidium etiam solo consilio patratum, Permissio ut Parochianus decedat sine Baptismo, nec non cætera crimina, quæ inferunt irregularitatem.

Crimina punibilia degradatione actuali. V. Crimina punibilia degradatione reali seu actuali sunt, Homicidium qualificatum, Hæresis, Sodomia sæpius exercita, & alia videnda in Molina Tom. 4. disp. 49. tract. 3. n. 17. Addit Bonacina cum aliis disp. 4. n. 7. quod quando in jure invenitur illata Depositio, intelligendum est de verbali; quia odia sunt restringenda. Degradatus autem juxta probabiliorem non est alendus fructibus Beneficii antea possessi, quamvis teneretur mendicare.

§. II.

§. II. *De habentibus facultatem degradandi tam verbaliter, quam realiter; & de iis, qui degradari possunt.*

I. Degradatio verbalis seu depositio fit ab Episcopo, & ex ejus delegatione fieri potest a solo suo Vicario Generali, ita ex Tridentino sess. 13. cap. 7. Degradatio vero realis sive actualis a solo Episcopo, & non ab alio, ibidem. Hinc Prælati Regulares non habent facultatem degradandi suos subditos, nisi per privilegium vel consuetudinem id eis concedatur. Degradatio verbalis, utpote actus pertinens ad jurisdictionem, potest fieri ab Episcopo etiam solum electo & confirmato, quamvis nondum consecrato: degradatio vero realis ab Episcopo, qui sit etiam consecratus. *Indicantur, qui facultatem habent degradandi.*

II. In degradatione reali Sacerdotis requiruntur præsentes sex alii Episcopi, vel si isti nequeant haberi, totidem Abbates, aut in defectu istorum sex aliæ personæ Ecclesiasticæ in dignitate constitutæ. In degradatione Diaconi & Subdiaconi tres sufficiunt: illi vero considentes sunt conjudices causæ ab ipsis cognitæ per examen &c. qui omnes assentiri debent sententiæ, nemine discrepante. Hæc actio fieri debet in aliqua Ecclesia seu Oratorio, quamvis id non pertineat ad substantiam degradationis; debetque Episcopus indui Pontificalibus. *Ritus degradandi realiter.*

III. Personæ degradandæ sunt solæ Ecclesiasticæ: & quamvis non sit in usu, ut Clerici Minoribus insigniti degradentur; tamen degradari possunt, cum degradatio fieri debeat usque ad exuendam vestem clericalem. *Personæ degradandæ.*

IV. Regulariter loquendo nemo potest degradari, nisi per viam accusationis, & non solius inquisitionis. Si tamen delictum fuerit notorium, ut nulla possit tergiversatione celari, vel reus deprehendatur in flagranti, a judice & aliis testibus poterit puniri alterutra via; & etiam quando spontanea confessione reus suum delictum fatetur: in quo casu videtur mitius agendum esse, nisi scandalum & delicti atrocitas compelleret procedere ad degradationem. *Qua via procedatur ad sententiam degradationis?*

V. Reus degradatus degradatione reali & valide nequit, ut dixi, restitui nisi de plenitudine potestatis Pontificiæ. Quando autem contingit error in processu, & reus petat restitui juridice, potest restitui per Episcopum; quæ restitutio cum judicialiter fiat, probabilius est requirere assistentiam eorum, qui degradationi interfuerunt. Quando restitutio fit a Pontifice, potest illa fieri quomodo ipsi placuerit. Quando autem fit ab Episcopo, debet degradatus iterum indui & ornari insignibus sui *Quomodo restitui possit degradatus degradatione reali?*

Ordinis, suique gradus solemniter, sicuti solemniter degradatus fuerat.

Quomodo restituendus degradatus degradatione verbali?

VI. Degradatus degradatione verbali, sine respectu ad degradationem realem, potest restitui per Episcopum, dummodo illata fuerit propter adulterium & crimina illo minora. Alterius addit juxta aliquos, etiam a Capitulo, sede Vacante, restitui posse, tamen post actam condignam pœnitentiam.

CAPUT V.

DE INTERDICTO.

§. I. *De Notione, divisione, intelligentia, & causis Interdicti.*

Quid sit Interdictum, & quotuplex?

I. Interdictum est censura Ecclesiastica, qua privatur homo participatione quorumdam Sacramentorum, divinis Officiis, & Sepultura Ecclesiastica. Triplex est, Personale, Locale, & Mixtum. Personale interdicit personæ audire Divina Officia, ubicumque fuerit. Locale interdicit, ne in loco aliquo eadem celebrentur; unde nedum incolæ, sed neque advenæ possunt ibi illa audire. Mixtum interdicit hoc idem tam loco, quam personis ibi commorantibus. Hinc juxta communiorem, si interdicatur aliqua Ecclesia particularis, potest quis in aliis Ecclesiis illius Civitatis audire & persolvere Divina Officia.

Qualiter intelligenda Interdicta Localia?

II. Interdictum tam locale quam personale est duplex, aliud Generale, & aliud Particulare. Generale est, quo interdicitur locus universalis, puta Regnum, Provincia, Civitas, Castrum, Villa: proinde si interdicatur paræcia, quæ sit totus ambitus Villæ & Castri, interdicitur Villa & Castrum; si autem sint ibidem aliæ Ecclesiæ præter Parochialem, est interdictum solius Parochialis. Ita si interdicantur omnes Ecclesiæ loci, non censentur interdicta Oratoria, in quibus ex privilegio consuetum est celebrari sacrum. Interdictis omnibus indistincte Ecclesiis Civitatis, censeri non debet, juxta Alterium, interdicta Ecclesia Cathedralis, quia est speciali nota digna. Interdicta Diœcesi, quidam dicunt intelligi interdictam civitatem, quæ est caput Diœcesis: quidam negant, nisi exprimatur; quia Diœcesis sumitur in sua specie, prout differt a civitate, & in odiosis strictior facienda est interpretatio: mihi hæc secunda magis arridet.

Qualiter intelligatur Interdictum Personale?

III. Interdictum Personale Generale illud est, quo interdicitur populus totius aut Regni, aut Provinciæ, aut Civitatis, aut Oppidi, aut Villæ. Particulare vero, quo in-

interdicitur aliqua pars communitatis, aut aliqua specialis persona. Quando interdicitur Clerus, & interdictum fertur a Pontifice, probabilius comprehenduntur etiam Regulares; secus autem, si infertur ab Episcopo. Interdicto autem Clero, non intelligitur interdictus populus, sicuti neque e contra: unde populus potest alios Sacerdotes vocare &c. Interdicta aliqua familia, comprehenduntur etiam Clerici illius familiæ; sicut interdicta Academia, vel Universitate quoad ejus Doctores, comprehenduntur etiam Clerici in ea docentes.

IV. Quando interdicuntur incolæ omnes Civitatis, comprehenduntur etiam incolæ absentes; non autem comprehenduntur advenæ ibi aliquo motivo commorantes, & habentes alibi domicilium suum, puta scholares; neque incolæ illi, qui alio transferunt domicilium suum. Si autem advena, puta scholaris, & ibi & alibi teneat domicilium; censetur interdictus, dum ibi moratur, non vero censetur, quando alibi commoratur. Hinc deducitur, quod transferens domicilium a loco immuni ad locum interdictum, interdicto fiat obnoxius. *Notandum alterum circa interdicta personalia*

V. Interdicta aliqua Civitate a Pontifice, intelliguntur interdicta suburbia civitati proxima, aliaque ædificia civitati contigua, quamvis extra mœnia civitatis posita, etiam quamvis non sint subdita illi Domino, propter quem illatum fuit interdictum, neque Episcopo illius Diœcesis: idemque dicendum, quando interdictum infertur ab Episcopo, non quidem jure Episcopi ferentis interdictum, sed jure communi ex cap. *Si Civitas* de sent. excom. in 6. Quando a Pontifice interdicitur Civitas, censentur comprehensæ etiam Regularium Ecclesiæ; secus, quando infertur ab Episcopo. Nota, quod quando Superior fert interdictum contra Civitatem, in qua & ipse moratur, vel ad quam pergit; tenetur & ipse, excepto solo Pontifice, interdictum servare. *Notandum alterum circa localia.*

VI. Causa efficiens interdictum est Superior, nempe Pontifex respectu totius Orbis Christiani, Episcopus respectu suæ Diœcesis, etiam. Sine consensu Capituli, & etiam Capitulum, Sede Vacante. Prælati Regulares possunt personale interdictum ferre, non locale. Causa, propter quam fertur interdictum, est delictum grave, ob finem emendandi delinquentes. *Causæ inferendi interdictum.*

§. II. *De primo Effectu interdicti, qui est privatio nonnullorum Sacramentorum.*

I. Quamvis dixerimus tres esse Interdicti effectus, nempe privare nonnullis Sacramentis, divinis officiis, & sepultura Ecclesiastica; hi tamen non ita sunt connexi, ut non possint arbitrio Superioris sejungi: & proinde *Baptismi & Confirmationis Sacra-*

atten-

menta permittuntur tempore interdicti. attente perpendenda sunt verba, quibus interdictum fertur. Tempore interdicti localis, sive generale sit, sive particulare, potest administrari Baptismus etiam solemniter & Confirmatio: proinde potest confici Chrisma in die cœnæ Domini, januis tamen Ecclesiæ clausis, & absque campanarum pulsatione, & cum exclusione populi interdicti. Qui est interdictus personaliter ratione interdicti generalis personalis, potest Confirmationem recipere, non autem qui est personaliter specialiter interdictus, vel fuit causa interdicti illati; nisi prius condignam satisfactionem dederit. Similiter interdictus personaliter generaliter potest ministrare Baptismum; secus autem interdictus personaliter in particulari, nisi in casu necessitatis. Ita Episcopus personaliter specialiter interdictus nequit ministrare Confirmationem.

Etiam Sacramentum Pœnitentiæ? II Sacramentum Pœnitentiæ licite ministratur cuicumque sive sano sive infirmo tempore interdicti, cum solita prævia absolutione a censuris. Excipe excommunicatos, ut supponitur, & etiam eos, qui causam culpabiliter dederunt interdicto, nisi prius satisfaciant; & si non possint, nisi congruam dederint cautionem; & si neque hoc possint, nisi jurent se satisfacturos & procuraturos, ut etiam alii satisfaciant. Potest autem hoc Sacramentum ministrari a quolibet Confessario approbato, qui non dederit causam interdicto, neque sit specialiter personaliter interdictus; qui si talis esset, non posset nisi in casu necessitatis.

Etiam Sacramentum Eucharistiæ, & quomodo? III. Tempore interdicti localis ministratur etiam Eucharistia solis morientibus, scilicet in probabili periculo mortis constitutis, illam ad ipsos deferendo cum consueta solemnitate, etiam pulsando campanulam. Licite etiam illam recipiunt non morituri extra locum interdictum, dummodo recipiens non dederit causam interdicto, neque sit personaliter specialiter interdictus: & similiter non potest illam ministrare, qui dedit causam interdicto, aut est specialiter personaliter interdictus; nisi in necessitate, & in defectu aliorum: unde si esset Parochus, deberet alteri committere communionem infirmi. Isti autem personaliter specialiter interdicti, aut dantes causam interdicto, ut illam licite recipiant in necessitate, debent ante receptionem præstare satisfactionem, & si non possint, dare cautionem de satisfaciendo. Tempore interdicti localis generalis nemo potest tempore Paschali illam sumere.

Quid quoad Sacramentum Ordinis, & Extremæ Unctionis? IV. Sacramentum Ordinis tempore interdicti localis non potest administrari; in loco autem non interdicto potest administrari alicui non specialiter personaliter interdicto: ita neque Sacramentum Extremæ Unctionis in loco interdicto, quamvis personæ non interdictæ; neque illis diebus,

bus, in quibus ex privilegio posset audiri Sacrum: personaliter autem specialiter interdictus non potest illud ullibi recipere.

V. Sacramentum Matrimonii nequit a personaliter interdictis licite ullibi celebrari, neque in loco interdicto a personis non interdictis: ita communis. Dixi licite, quia valide celebratur, quamvis peccetur mortaliter. Dixi Matrimonium, quia Sponsalia, utpote contractus mere humanus, & valide & licite celebrantur. Benedictiones autem, quæ fieri solent super noviter conjugatis, dummodo fiant personis non interdictis, & sine solemnitate, & conjugati privilegium habeant adsistendi divinis, licite possunt fieri.

Quid quoad Sacramentum Matrimonii?

* Vide P. Antoine *Tract. de Cens. cap.* 3. *in resp. ad q.* 3. *n.* 2. *

§. III. *De secundo effectu Interdicti, privationis Officiorum Divinorum.*

I. Officiorum Divinorum nomine non intelligitur Officium Divinum, quatenus est oratio Deo oblata a privata quadam persona, quæ in quolibet loco fieri potest; sed prout est quædam precandi forma publica ab Ecclesia instituta, ut persolvatur in templis a deputatis ministris quasi ex officio, & nomine Christiani populi Deo offerenda; & hæc tempore interdicti recitari non potest: & sub hoc nomine veniunt aliæ preces publicæ, quæ aliquando Officiis adnectuntur. Item intelliguntur etiam Sacramentalia, nempe benedictiones solemnes, quæ vel præcedunt, vel subsequuntur Sacramentalium actiones. Non vetatur tamen recitatio Officiorum, quæ ex modo suo non postulat personam Ecclesiasticam deputatam, eo quod censeantur preces privatæ; neque Litaniæ Confraternitatum, tamen sine superpelliceo aut veste Ecclesiastica, & fiant sine processione publica a fratribus laicis; neque alia consimilia.

Quid intelligatur Divini Officii nomine interdicti tempore vetiti?

Aliqua non vetita.

II. Tempore interdicti localis generalis prohibentur celebrationes Missarum, pulsatio Organorum & Campanarum pro officio, sicut & officia, ne publice fiant. Nam celebrare privatim Missam singulis diebus, & divina officia in Ecclesiis, & Monasteriis, & Hospitalibus privatim, scilicet januis clausis, & non extra dicta loca, ita ut illi, quibus vetatur interesse, nequeant videre aut audire, concessit Bonifacius VIII. in cap. *Alma mater:* debent autem hæc fieri submissa voce, & non cantu, ne audiantur ab existentibus extra, & exclusis personis interdictis, & sine pulsatione Campanarum. Personæ autem personaliter interdictæ neque possunt Missam celebrare, neque audire. In interdicto autem locali non generali.

Quid quoad celebrationem Missæ?

si, sed speciali, non est licitum singulis diebus Missam aut divina officia celebrare, sed dumtaxat singulis hebdomadis unam Missam ad renovandam Eucharistiam.

Quædam permissa, & concessa.

III. Tempore interdicti generalis localis licitum est pulsare campanas ad vocandum populum ad concionem, ad comitandam Eucharistiam pro infirmis, ad salutationem Angelicam matutinam, meridianam, & vespertinam, & ad indicandum diem festivum aut jejunii, & ad ostendendas Reliquias. Item licitum est in Festis Nativitatis Christi, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis B. V. celebrare divina officia & Missas publice, januis apertis cum sono campanarum, & alta voce; & possunt etiam admitti illi, quorum causa latum fuit interdictum, dummodo arceantur ab altari, neque admittantur ad oblationes. Immo a Martino V. & Eugenio IV. addita sunt Festa Corporis Christi cum Octava, & Conceptionis B V. cum Octava. Circa duo Paschata & Natale plures cum Soto in 4. dist. 22. q. 2. intelligunt tres dies dictarum solemnitatum, contra Suarez: prædicta autem Festa incipiunt a primis Vesperis usque ad Completorium diei hora consueta canendum inclusive: non autem licet in præfatis Festis accipere Sacramenta, nisi illa tantum, quæ possunt recipi aliis diebus, de quibus diximus §. 2. & nota, ista omnia concedi in interdicto generali, non in speciali.

Et quibus Clericis concessa?

IV. Pariter tempore interdicti generalis localis, omnes Clerici etiam extranei possunt admitti ad Divina officia, adhibitis supra indicatis cautionibus; & nomine Clericorum veniunt etiam Regulares in favorabilibus: excipe Clericos conjugatos, neque addictos alicui sacro Ministerio.

Alia concessa laicis, & quomodo?

V. Tandem tempore interdicti generalis localis non possunt admitti ad Divina officia laici, nisi habeant privilegium; quo privilegio gaudentes tenentur audire illud Sacrum, quod in dictis Ecclesiis, ut diximus supra, diebus festivis celebrari potest; immo etiam secum ducere suam familiam, & etiam famulos: non tamen possunt famuli audire sine dominis suis.

§. IV. *De tertio Effectu privationis Sepulturæ Ecclesiasticæ.*

Notantur plura circa sepulturam.

I. Interdictum quodlibet latum simpliciter absque ulla restrictione privat locum & personas in eo existentes sepultura Ecclesiastica; ita ut laici, quamvis non interdicti, nequeant sepeliri in loco sacro interdicto, tametsi possint sepeliri in non interdicto: proinde isti personaliter non interdicti possunt deferri & sepeliri Ecclesiastice in loco sacro non interdicto: si autem alio non deferantur, debent sepeliri in loco ab Episcopo deputato, at non bene-

nedicto. Si vero laici habeant privilegium assistendi officiis, poterunt etiam gaudere sepultura Ecclesiastica. Immo probabilius videtur & certe mitius, quod illis diebus festivis, in quibus celebrari possunt Divina officia, possint interdicti sepeliri Ecclesiastice.

II. Sepeliens interdictum interdicto personali generali non peccat, saltem ex vi censuræ, quia non est vitandus; & proinde non incurrit excommunicationem latam contra sepelientes interdictos, quam incurrit sepeliens specialiter & nominatim interdictum. Ut autem quis censeatur specialiter & nominatim interdictus, sufficit, ut sit membrum alicujus Communitatis, quæ denunciata fuit interdicta. *Quid de sepeliente interdictum?*

III. Tempore interdicti localis generalis & specialis Clerici, qui non fuerunt interdicti, & interdictum observarunt, nec eidem causam dederunt, possunt sepeliri in loco sacro, etiam specialiter interdicto, tamen sine solemnitate ulla; immo possunt sepeliri cum officio & Missa, januis tamen Ecclesiæ clausis: & idem dicas de Religiosis; qui, ut dixi, in favorabilibus accensentur Clericis. *Quid de Clericis non interdictis?*

IV. Persona interdicta non privatur jurisdictione, quam habet. Hinc interdictus, etiam personaliter denunciatus, potest excommunicare, absolvere, indulgentias concedere &c. *Interdictum non privat jurisdictione.*

§. V. *De Interdicto ab ingressu Ecclesiæ.*

I. Qui est interdictus ab ingressu Ecclesiæ, privatur exercitio Ordinis Sacri in Ecclesia: proinde non potest licite celebrare, nec Sacramenta ministrare; & contra agens fit irregularis. Poterit tamen celebrare in Oratorio privato extra Ecclesiam; neque potest in Ecclesia sepeliri; neque potest in Ecclesia audire officia Divina, idest ut illa audiat, non autem si per eam transeundo audiat, & si contra agat, peccat mortaliter, non tamen fit irregularis; immo juxta Suarez disp. 34. n. 36. non peccat, si dum recitantur Divina officia, intret Ecclesiam non auditurus, sed per se privatim oraturus: si autem officia etiam extra Ecclesiam constitutus audire vellet vel Missam, quæ in eadem celebratur, graviter deobediret præcepto. Potest nihilominus hic interdictus accipere Sacramenta in Ecclesia, dum officia non celebrantur. Hactenus dicta de interdicto ab ingressu Ecclesiæ verificantur etiam de suspensione ab in ingressu Ecclesiæ. *Quid de interdicto ab ingressu Ecclesiæ?*

§. VI. *De Peccato, & Pœnis violantium Interdictum.*

I. Laici violantes Interdictum locale generale vel specia- *Laici violantes*

qualiter peccent? ciale mortaliter peccant. Cajetanus tamen verbo *Interdictum* versus finem, cui adhærent alii, putat esse solum veniale, si desit contemptus, violentia, inductio ut Clerici violent, scandalum, aut alia circumstantia, quæ gravem efficiat violationem. Violantes autem interdictum personale peccant lethaliter ex communi, nisi levitas materiæ excuset a tanto, vel gravis necessitas excuset a toto. Cajetanus ibidem, cui subscribunt alii, existimat, quod personæ non specialiter interdictæ peccent tantum venialiter, nisi addantur circumstantiæ indicatæ. Violantes graviter non incurrunt aliam censuram, nisi forte aut cogant aliquem celebrare divina Officia in loco interdicto, aut prohibeant, ne interdicti exeant, postquam fuerint admoniti de exeundo; quia tunc incurrunt excommunicationem Summo Pontifici reservatam, quam etiam incurrunt ipsi admoniti, si nolint exire.

Clerici violantes qualiter peccent? II. Clerici utriusque Cleri violantes interdictum tam generale quam speciale, tam locale quam personale peccant ob deobedientiam &c. nisi levitas materiæ excuset a tanto. Si tamen metu gravi aut diutini carceris, aut verberum, aut amissionis bonorum &c. jubeantur a Principe ne servent interdictum, Bonacina de Interd. dis. 5. punc. 7. n. 3. dicit, quod excusentur; quia leges positivæ humanæ non obligant cum tanto onere; nisi tamen metus incutiatur in contemptum interdicti, aut interveniat grave scandalum, ob præceptum naturale, sæpe dictum, tunc stricte obligans. Cognoscitur autem tunc juberi in contemptum, ait ipse, quando Princeps, qui ante interdictum parum curabat de actionibus, quæ prohibentur, post interdictum sollicite vult, ut observentur; & citat Alterium disp. 8. c. 6. dub. 2.

Quas pœnas incurrant? III. Clerici scienter violantes interdictum per exercitium alicujus Ordinis Sacri incurrunt irregularitatem; incurrunt item suspensionem ab Officio, & consequenter privantur jurisdictione violando interdictum locale. Videtur tamen hæc suspensio potius ferenda, quam lata. Incurrunt item suspensionem ab ingressu Ecclesiæ violantes interdictum locale saltem generale. Immo Regulares non servantes interdictum locale generale, quando servatur ab Ecclesia Cathedrali, aut Matrice, aut Parochiali, incurrunt ipso facto excommunicationem, etiamsi interdictum sit irritum. Triplici modo a Clericis utriusque Cleri violatur interdictum: primo, si interdicto ligatus functiones Sacrorum Ordinum exerceat; secundo, dum, etsi non sit ipse interdictus, illas exercet in loco interdicto: tertio, dum, etsi nec ipse nec locus sit interdictus, confert Sacramenta personæ interdictæ: in primis duobus casibus incurrit irregularitatem, in tertio autem multi dicunt, quod non incurrat.

IV.

IV. Ex his infertur Sacerdotem celebrantem aut ministrantem Sacramenta in loco interdicto, quæ tempore interdicti prohibentur, fieri irregularem, etiamsi ministret in illis solemnitatibus, in quibus, ut vidimus, permittuntur divina Officia. Immo fit irregularis etiam aspergendo solemniter populum cum *Asperges me* &c. & faciendo benedictiones solemnes superius memoratas, & recitando divina Officia solemniter. *Illatio prima ex dictis.*

V. Clerici violantes interdictum per aliquam actionem non propriam Ordinis Sacri, quamvis mortaliter peccent, non incurrunt irregularitatem: proinde neque pulsando campanas, neque recipiendo Sacramenta, neque assistendo privatim Matrimonio, neque baptizando sine solemnitate, illam incurrunt; illam autem incurrunt, si celebrent in altari interdicto, si sponsos benedicant, si solemnitates Baptismi exerceant. Nota Clericum interdictum & celebrantem in loco interdicto duplicem incurrere irregularitatem necessario exponendam pro dispensatione: celebrans vero coram persona interdicta non incurrit tertiam irregularitatem. *Illatio secunda.*

VI. Clerici communicantes cum nominatim interdictis in illis actionibus, a quibus sunt interdicti, peccant lethaliter, sicut etiam Clerici habentes regimen illius Ecclesiæ, & hanc communicationem permittentes: secus autem, si communicent in solis civilibus, aut cum interdictis non nominatim denunciatis: dicuntur autem nominatim denunciati, qui aut nomine proprio significantur, aut nomine sui officii, vel alio signo talem personam denotante. *Clerici communicantes cum interdictis.*

§. VII. *De Relaxatione Interdicti.*

I. Interdictum latum ad tempus, aut sub conditione, elapso tempore, aut impleta conditione cessat, ad differentiam lati absolute, ad cujus relaxationem requiritur absolutio; quam multi affirmant necessariam etiam pro lato sub conditione. Interdictum locale non cessat, si destruatur locus, aut incendatur: proinde si incendatur Ecclesia interdicta, in ejus solo nequit quis sepeliri. Interdictum autem generale latum in aliquam Communitatem; si dissolvatur communitas, cessat quoad personas innocentes, non quoad reas. *Varii modi interdictum tollendi.* *Interdictum Communitatis.*

II. Episcopus absolvere potest ab interdicto locali lato a jure, item a personali, si sit occultum, neque Pontifici reservatum. Non potest autem, si fuerit latum a Pontifice. Parochus vero dumtaxat potest absolvere ab interdicto personali particulari non reservato. *Episcopus a quo interdicto absolvat? a quo Parochus?*

III. Interdictum non tollitur, quamvis Superior, qui illud *Quid dicendum,*

quando Superior non observat interdictum?

illud intulit, non observet; & inferiores tenentur illud observare.

CAPUT VI.

De Cessatione a Divinis.

§. *Unicus. De Notione Cessationis a Divinis, & de Causis & Effectibus ejusdem.*

Quid, & quotuplex sit Cessatio?

I. Cum Cessatio a Divinis quamdam convenientiam habeat cum interdicto, idcirco de eadem hic disserimus; & est prohibitio Ecclesiastica, qua Clerici cessare debent ab Officiis Divinis, & ab administratione Sacramentorum, & sepultura laicorum in loco sacro. Et est duplex, alia generalis, qua prædicta prohibentur in aliquo regno, civitate, oppido, rure: alia particularis, qua prædicta vetantur alicui particulari Ecclesiæ, vel aliquibus Ecclesiis. Cessatio non est proprie censura, quia est simplex prohibitio; & violantes ipsam peccando lethaliter non incurrunt irregularitatem. Regulares tamen ipsam non servantes, quando eam servat Ecclesia Matrix aut Parochialis loci, incurrunt excommunicationem; qui etiam tenentur illam observare, quando est generalis, quamvis non servetur a Matrice. Cessatio nunquam incurritur ipso facto, sed semper comminatorie fertur.

Quomodo inferatur, & ob quod motivum?

II. Cessationem possunt inferre Pontifex, Episcopus, & Capitulum, Sede Vacante, & Concilia. Fertur hoc modo: Nos ob talem causam præcipimus talem Civitatem aut Ecclesiam abstinere a Divinis Officiis, ab administratione Sacramentorum, & a sepultura laicorum in loco sacro. Motivum illam inferendi debet esse etiam gravius motivo Interdicti, cum privet majoribus bonis, ut statim videbitur.

Primus effectus Cessationis.

III. Primus effectus Cessationis est prohibitio, ob quam Clerici abstinere debent ab Officiis Divinis & Horis publice recitandis, a celebratione Missarum, quin observari possit moderatio, quæ conceditur tempore Interdicti; unde in cessatione numquam celebranda sunt prædicta. Licet tamen pulsare Campanam ad salutationem Angelicam, & ad alia, quæ non sunt Officia vel Missæ. Licitum est unam dumtaxat Missam cum uno tantum serviente semel in hebdomada celebrare ad renovandam Eucharistiam pro infirmis. Licitum est privatas orationes facere etiam in Ecclesia: & qui tenentur ad Horas, palam est teneri privatim illas persolvere. Im-

mo

mo si quis ex privilegio speciali posset Missam celebrare, nemo laicorum posset illam audire.

IV. Secundus Cessationis effectus est privario Sacramenrorum: excipiuntur ex benigna & communiori Doctorum: interpretatione, si tamen vera sit, Sacramenta Baptismi Pœnitentiæ, Confirmationis, & Eucharistiæ pro morientibus deferendæ cum solito comitatu, ob reverentiam eidem debitam. Dixi, si hæc interpretatio vera sit; quia in rigore juris solum Baptisma pro parvulis & sola Pœnitentia pro morituris conceditur, & nil aliud.

Secundus Cessationis effectus.

V. Tertius Cessationis effectus est privare laicos sepultura sacra; qua non privantur Clerici ex dicta interpretatione Doctorum, si iterum vera sit; dummodo sepeliantur sine solemnitate funebri. Isti effectus restringi non possunt aut alterari ab Episcopo illam inferente.

Tertius Cessationis effectus.

VI. Violantes Cessationem, ut dixi, peccant lerhaliter, non tamen incurrunt irregularitatem. Regulares tamen, ut dixi n. 1. excommunicationem contrahunt. Ille, propter quem lata fuit Cessatio, & noluit ad præviam monitionem desistere a delicto, tenetur restiruere damna Clericis obvenia circa distributiones & alia Ecclesiastica lucra; quia fuit causa efficax horum damnorum. Cum aurem Cessatio feratur ab homine, ab eo tolli potest, qui illam intulit.

Violantes Cessationem.

CAPUT VII.

De Irregularitate.

§. I. *De Notione & Divisione Irregularitatis generatim; nec non de Effectibus ejusdem.*

I. Irregulariras est impedimentum canonicum proveniens ex defectu aut delicto, impediens directe hominem baptizatum a susceptione Ordinum Ecclesiasticorum aut eorumdem usu, ob reverentiam debitam rebus divinis. Dicitur impedire hominem baptizatum, cum hic solus sit capax Ordinum: dicitur impedire directe, ut distinguatur a censuris; tum quia censuræ privant ratione delicti, non sic semper irregularitas; tum quia censuræ finis est resipiscentia delinquentis, irregularitatis autem finis est reverenria divinorum; tum quia censuræ etiam feruntur ab homine, irregularitas vero solum a jure. Nota, nomine Ordinum intelligi etiam primam Tonsuram.

Quid sit Irregularitas?

☞ Utique, sicuti Auctor censet, irregularitas a solo jure, & non ab homine induci potest. Quare jus instituendæ irregularitatis soli Ecclesiæ vel Romano Pontifici competit, cum illis solum competat jus canonicum &

commune condere. Hinc colligendum est nullam esse irregularitatem, quæ vel peculiaribus Diœceseon statutis, vel ipsa simplici consuetudine introducatur. Legatur S. P. Benedictus XIV. *de Synod. Diœces. lib. 12. cap. 3. n. 6. & 7.*

Irregularitas quotuplex? II. Irregularitas duplex est: una ex defectu & indecentia, quæ nullum præsupponit delictum; & habet sex origines, nempe ex defectu animi, ex defectu corporis, ex defectu natalium, ex defectu libertatis & ætatis, ex defectu Sacramenti quæ est bigamia, & ex defectu lenitatis. Altera est ex delicto seu facto criminoso; & habet quinque origines, nempe ex iteratione Baptismi, ex indebita susceptione & usu Ordinis ex actu infidelitatis aut hæresis, ex infamia, & ex homicidio illicite patrato. Nota, quod ad incurrendam irregularitatem ex delicto requiritur culpa mortalis externa consummata: neque excusat ab ea incurrenda ignorantia invincibilis; quia non est proprie censura, sed impedimentum inhabilitans.

* Videatur Sylvius in *Supp. q. 21. a. 4. & tom. 5. Resol. var. V. Irregularitas cas. 8. concl. 1. et 2.* *

Primus Irregularitatis effectus. III. Primus irregularitatis effectus est impedire susceptionem Ordinum, etiam Tonsuræ, & usum Ordinum susceptorum; valide tamen suscipiuntur, quamvis illicite mortaliter: & quando irregularitas est totalis, impedit ab usu omnium; quando partialis, impedit ab usu illius, cui exercendo impositum est impedimentum: puta, si Sacerdoti amputetur digitus pollex, est irregularis respectu Missæ celebrandæ, non respectu aliorum Ordinum, quos ministrare potest. Irregularitas etiam totalis non prohibet ab illis actibus sacris, quos etiam laicus exercere potest, puta recipiendi Sacramenta, excepto Ordine, baptizandi privatim in necessitate &c. Violans irregularitatem non incurrit aliquam censuram, attamen lethaliter peccat.

Alter effectus Irregularitatis. IV. Alter effectus irregularitatis est reddere incapacem Beneficiorum, quæ invalide recipit irregularis, nec recepta in eo statu retinere potest; nisi, obtenta prius dispensatione ab irregularitate, procuret ut sibi denuo conferantur: quod verum est etiamsi irregularitas sit occulta; & idem dicendum de pensione Clericali, necnon de dignitatibus & Prælaturis Regularium. Si autem irregularitas accidat post jam possessum Beneficium vel pensionem, non privat illum ipso facto suo Beneficio, nec fructibus; dummodo oneribus per se vel alium satisfaciat. Irregularis tamen ob homicidium debet privari Beneficio.

Illatio notanda. V. Irregularis non potest licite exercere actus jurisdictionis, qui sunt etiam Ordinis, puta absolvere a peccatis,

ĉatis, benedicere solemniter &c. illos autem, qui sunt simplicis jurisdictionis, non prohibetur facere: unde potest delegare ad ministrandam Pœnitentiam, potest Matrimonio assistere; potest excommunicare & absolvere a censura; quia isti sunt solius jurisdictionis; qua non privatur irregularis: Confessio autem facta irregulari est valida, si fiat bona fide, & ignorando ejus Irregularitatem; aliter scienter facta sine necessitate est sacrilega: si vero fiat eidem nominatim denunciato irregulari, est invalida, cum sit vitandus. *Illatio altera.*

IV. Dubitans de Irregularitate, si dubium sit juris; nempe an extet lex vetans hanc actionem; postquam diligenter perquisierit; & dubium tolli nequeat, potest se tamquam non irregularem gerere. Si autem sit dubium facti, nempe sciendo extare legem contra talem actionem, dubitet an tale factum egerit, debet se gerere ut irregularem, quamvis post adhibitam diligentiam nequeat dubium tolli. Unde qui v. g. dedit potionem fœminæ ad abortum, & dubitat an fœtus fuerit animatus; sicut etiam consulens homicidium; si dubitet an habuerit effectum, debent se tenere irregulares. *Dubitans de Irregularitate:*

§. II. *De Irregularitatibus in particulari, & primò ex defectu animi & corporis.*

I. Amentes sunt irregulares etiam jure naturali, utpote omnino incapaces Ordinis. Illitterati, qui nil sciunt latini idiomatis, sunt irregulares jure saltem positivo; cum plures asserant etiam naturali jure; & quamvis recipiant characterem, illo uti licite non possunt: tollitur autem irregularitas per acquisitionem scientiæ necessariæ. Neophyti, qui adulta ætate Christi fidem receṅter susceperunt, sunt irregulares. Discernere vero, quando Neophyti sint promovendi, spectat ad Episcopum respectu Ordinum conferendorum; & ad Pontificem respectu Episcopatus conferendi: dispensare autem cum Neophytis spectat ad Pontificem, cujus est dispensare in irregularitate ex defectu. *Qui sint irregulares ex defectu animi?*

II. Defectus corporis tunc efficit personam irregularem, quando impedit, ne usus & exercitium Ordinis decenti modo peragi possit, aut talem inducit deformitatem, ut vel horribilem vel contemptibilem efficiat personam. Propterea qui caret lumine oculi sinistri, qui caret omnino altero oculorum, est irregularis; non tamen si careat visu oculi dexteri, si habeat utrumque oculum integrum: item qui careret naso, etiam ob infirmitatem, quæ supervenerit, vel habeat ita deformem, ut risum vel horrorem excitet; qui habeat labia multum corrosa & abscissa, qui linguam ita innodatam habet, ut vix possit in- *Qui ex defectu corporis?*

integra verba proferre; qui dentes ita prominentes habet, ut ore egrediantur & deformitatem magnam inducant: item surdus utraque aure antequam ordinetur; si vero evadat post Sacramentum, potest Missam celebrare submisse: qui autem caret auriculis exterioribus, etiamsi audiat, est irregularis. Item si gibbosus nimis deformis sit, aut ventrem habeat immaniter turgidum, aut crura enormiter distorta, aut careat aliquo pede: item qui sine baculo incedere non potest neque ad altare; qui est hermaphroditus, aut dæmoniacus, aut laborans morbo caduco aut gallico exterius apparente, aut lepra, aut caret aliquo corporis membro visibili, (aut etiam occulto ob sui culpam) sunt irregulares.

Notabile observandum. III. Notandum tamen, quod non eodem modo defectus corporis impediunt ab Ordine suscipiendo, & ab exercendo jam accepto; nam si superveniant Ordinibus jam susceptis, non semper impedit ab eorumdem exercitio: proinde si Sacerdoti accidat morbus, quo amittat aliquod membrum, dummodo non reddatur multum deformis, aut inhabilitetur ad sua munera; poterit illa præstare, vel saltem illa, ad quæ remanet habilis. Itaque qui privatur digito pollice, quamvis non possit amplius celebrare, cum hostiam elevare non possit; poterit absolvere, benedicere, canere Evangelium &c. Circa hæc tamen in casibus occurrentibus consulendi sunt viri pii & docti; at ad Episcopum spectat judicare: & si opus fuerit, privilegium a S. Sede petendum erit.

☞ Auctor supra, nempe §. *praced. num.* 5. asserit irregularem non posse licite exercere actus jurisdictionis, qui sunt etiam Ordinis, puta absolvere a peccatis &c. Hic autem censet, quod qui propter infirmitatem privatur digito pollice, & ob id irregularis evadit, quamvis non possit amplius celebrare, cum hostiam elevare nequeat, poterit tamen absolvere &c. Hæc prima fronte inter se pugnare videntur. At res non ita se habet, si penitius introspiciatur. Animadvertendum enim est duplicem esse distinguendam irregularitatem, totalem videlicet & partialem, sicuti & Auctor docet n. 2. præcitati §. Totalis ea est, quæ absolute & totaliter excludit ab omni Ordine & Ordinis usu. Partialis vero, quæ non omnes istos effectus parit, sed aliquos solum ex ipsis. Et observandum ulterius, quod quamvis irregularitas, quam incurrunt Clerici, semper totalis sit, est respectu promotionis ad Ordines; attamen non semper totalis est respectu functionum Ordinis jam suscepti. Dum quis igitur est innodatus irregularitate totali, seu simpliciter irregularis est, non potest actus Ordinis sacri exercere; contra vero, qui partialiter dumtaxat irregularis est. Loco itaque citato loquitur Auctor de eo, qui simpliciter irregularis est; hic vero sermonem habet de eo,

qui

qui partiali solummodo irregularitati est obnoxius. Non est ergo culpandus, quasi paucis interjectis sibimetipsi contradixerit.

§. III. *De Defectu Natalium*.

I. Illegitime nati, idest non ex legitimo Matrimonio, quamvis occulti, sunt irregulares. Qui nascitur ex Matrimonio nullo ob impedimentum dirimens, occultum tamen, quod ab altero conjuge ignoraretur, non est illegitimus; dummodo connubium fuerit in facie Ecclesiæ celebratum. Expositi, quorum genitores ignorantur, sunt irregulares. An autem irregularem se credere debeat ille, cui mater asserit cum juramento in articulo mortis, esse illegitimum putarem affirmative respondendum. *Qui illegitimi sint irregulares.*

II. Isti illegitimi evadunt legitimi per subsequens genitorum Matrimonium, & habiles ad Ordines & dignitates Ecclesiasticas, excepto Cardinalatu. Ut autem per subsequens Matrimonium legitimentur, requiritur, quod tam tempore conceptionis, quam nativitatis, potuerint genitores Matrimonium contrahere. Unde neque spurius, idest natus ex adulterio aut ex incestu aut ex sacrilegio, neque manzer, idest natus ex meretrice, incerto patre, legitimari possunt, saltem ad Ordines. Illegitimus suscipiens Ordines sine dispensatione peccat mortaliter, & privatur executione Ordinum susceptorum; nullam tamen pœnam incurrit. *Quomodo legitimentur? Illegitimi suscipientes Ordines.*

III. Irregularitas ex defectu natalium tollitur primo per legitimationem factam a Pontifice, ex qua legitimatus remanet habilis ad Ordines & Beneficia ubique, atque in ditione S. Petri etiam ad dignitates sæculares & ad hæreditatem, absque præjudicio tamen tertii. Dixi per legitimationem, & non per dispensationem; quia, quando tollitur per dispensationem, evadit habilis ad solos actus in dispensatione expressos. Quando vero tollitur per legitimationem, evadit habilis ad omnia, ac si esset legitimus. Legitimatus autem a potestate Sæculari, non redditur habilis ad Ordines, Beneficia, aliasve res Ecclesiasticas. Secundo tollitur dicta irregularitas per professionem religiosam, ex qua remanet habilis ad Ordines, non vero ad Prælaturas etiam suæ Religionis; & quoad hoc solus Pontifex dispensare potest, nisi forte in aliqua Religione extaret privilegium Papæ, quod me latet: neque fit habilis ad hæreditatem. Tertio tollitur per dispensationem Papæ, quæ stricte est interpretanda. Episcopus potest dumtaxat dispensare quoad Ordines minores, & quoad unum Beneficium simplex, quod non requirat Ordinem Sacrum. *Quomodo tollatur irregularitas ex defectu natalium.*

☞ Necessitas recurrendi ad Summum Pontificem pro dispensatione ad Ordines Sacros & Beneficia duplicia locum habet, etiamsi illegitimitas omnino occulta sit. Ubi tamen irregularitas penitus occulta est, haud necesse est ut ad Datariam, sed sufficit ut ad Pœnitentiariam recurratur. In hac vero dispensatione petenda omnino exprimendum est, an illegitimus sit ex soluto & soluta, ex soluta & conjugato, ex Sacerdote an ex laico; tum quia, qui ex graviori nati sunt crimine, difficilius dispensantur; tum quia iidem aliquando duplici egent dispensatione. Sic illegitimus, qui in eadem Ecclesia, in qua Pater suus Sacerdos Beneficium habet vel habuit, Beneficium habere vult, indiget dispensatione gemina, qua & ad Beneficium ut sic, & ad Beneficium in tali Ecclesia obtinendum idoneus reddatur. Ita Petrus Collet *Instit. Theol. tom. 3. tract. de irregul. p. 2. c. 1.* ☜

§. IV. *De Defectu ætatis, & libertatis.*

Defectus ætatis. I. Defectus legitimæ ætatis ad suscipiendos Ordines requisitæ inducit in Ordinato irregularitatem, quamdiu defectus durat. Tollitur hæc irregularitas adveniente ætate præscripta juxta plures, & certe ex dispensatione Pontificis. Ordinatus ante legitimam ætatem remanet ipso facto suspensus ab executione Ordinis: quod si Ordinem exequatur, incurrit novam irregularitatem ob violationem suspensionis.

☞ Irregularitas ex defectu ætatis non potest contrahi per nimiam & decrepitam ætatem. Si tamen talis sit senectus, ut in morbum declinet, eive æquivaleat, itaut obstet, ne sacræ functiones eo quo par est modo exerceri possint; tunc instar morbi perpetui pariet irregularitatem, vel si mavis, ait Collet *loc. supra cit. cap. 4. concl. 2.* incapacitatem quamdam, in qua, utpote quæ juris naturalis esse possit, nec ipse Papa dispensare queat. ☜

Defectus libertatis primus. II. Defectus libertatis primo evenit in conjugato, qui non potest sine uxoris licentia recipere Ordines; & illos recipiens incurrit irregularitatem, & remanet suspensus ab Ordinibus susceptis & ab aliis suscipiendis, & inhabilis ad obtinenda officia & Beneficia.

Defectus alter libertatis. III. Secundus defectus libertatis contingit in mancipiis, quæ in eo statu sunt irregularia; si tamen ordinentur de consensu expresso vel tacito sui domini, evadunt libera. Si absque dicto consensu recipiat Minores Ordines, remanet adhuc mancipium; si vero recipiat Majores, evadit liberum, dummodo vel se redimat, vel aliud mancipium substituat; aliter remanet mancipium, & debet servire in iis, quæ non dedecent Ordines susceptos. Episcopus autem, qui illud scienter ordinavit, peccavit mor-

mortaliter, & tenetur reddere Domino duplicatum pretium, aut duos substituete servos; quæ pœna, cum sit non mera pœna, sed consonans æquitati naturali, debet solvi ab Episcopo ante omnem sententiam. Si vero Episcopus omnino bona fide egit, tenentur ad dictam pœnam cooperatores scientes: si autem & isti bona fide egerint, tenetur mancipium ad eamdem pœnam, vel saltem ad aliud substituendum suo loco. Si demum sit ordinatum ad Sacerdotium, non debet redigi in servitutem, sed compelli ad satisfaciendum meliori modo quo potest.

IV. Tertius libertatis defectus contingit in obligatis ad ratiocinia, qui sunt irregulares, quousque tales sint; & tenentur reddere rationem administrationis publicæ, vel privatæ. Qui autem gerunt administrationem personæ Ecclesiasticæ, vel personarum miserabilium, ut viduarum, pupillorum, pauperum, causarum piarum &c. non afficiuntur hoc impedimento; sicuti neque qui sunt obstricti, absque ulla administratione, reddere rationem de aliquo contractu; nisi forte antequam promoveantur, vel in ipsa promotione moveatur lis de dolo aut infidelitate in contractu. Qui autem, finita administratione & expletis ratiociniis, remanet debitor & sufficientem dat cautionem de solvendo, juxta comuniorem non est irregularis contra nonnullos sustinentes, quod si remaneat debitor Reipublicæ, nondum sit immunis ab irregularitate: quæ opinio mihi non displicet. *Alter libertatis defectus.*

V. Quartus libertatis defectus evenit in Curialibus deservientibus in Curia Principis ex obligatione, qui quamdiu tenentur, sunt irregulares; sicut etiam Feudatarii illi, qui sunt obstricti personaliter servire suo Domino, nec non alii ministri agentes causas civiles, nisi prius ab officiis illis se abdicent. *Alter defectus libertatis.*

§. V. *De Defectu Bigamiæ.*

I. Triplex est Bigamia; prima vera, quando quis vere Matrimonium init cum pluribus uxoribus successive. Secunda est interpretativa, quæ multis modis contingit; primo, quando jam conjugatus invalide nubit alteri, & consummat. Secundo, quando habita una uxore easque defuncta, Matrimonium contrahit cum altera cum impedimento dirimente, & illud consummat maritali affectu; qui enim nubit secundæ cum consensu ficto, ut copulam obtineat, non est bigamus, quamvis graviter peccet. Tertio, quando duo Matrimonia cum impedimento dirimente contraxit, illaque consummavit. Quarto, si cum fœmina non virgine contrahit Matrimonium, quamvis invalidum ob latens impedimentum, illudque consummat. Quinto, quando quis, contracto Matrimonio cum virgine, illud consum- *Quotuplex Bigamia?*

Civilis tollitur a Pontifice; Civilis vero solius, a Principe. Infamia orta ex adulterio, & delictis illo minoribus potest tolli per Episcopum. Infamia ob quodvis delictum patratum ante Baptismum tollitur per idem Baptisma.

Infamia pro Ordinibus suscipiendis?

III. Infamis in uno loco ubique est talis, nam alioquin frustraretur finis legum infamiam infligentium. Addunt Auctores infamiam, quæ hominem inhabilem reddit ad Ordines, oriri etiam ex professione alicujus artis aut officii, habiti communiter apud prudentes ignominiosi, puta lictoris, mimi, histrionis &c. non autem transfunditur in eorum filios, nisi aliunde reddantur indigni; si cuti transfunditur in filios proditoris Principis, in filios injicientis manus violentas in Cardinalem, & in filios hæreticorum. Hinc collatio Beneficii facta infami, utpote irregulari, est invalida.

Infamia quousque extendatur?

* Nonnulla animadversione digna adjecimus huic num. in Maj. Opere.

§. VII. *De Irregularitate ob iterationem Sacramentorum.*

Iteratio culpabilis Baptismatis tam in ministrante quam in recipiente inducit Irregularitatem, & tot Irregularitates, quoties iteratur; & comprehenduntur etiam omnes ex officio adsistentes huic reiterationi. Debet itaque intervenire culpa, cum Irregularitas hæc infligatur in pœnam. & privat rebaptizantem promotione ad superiores Ordines.

Iteratio Baptismi.

II. An incurratur in iteratione Confirmation[illegible] & Ordinis, disconveniunt Doctores. Communius [illegible], quod non incurratur.

An in iteratione Confirmationis & Ordinis?

III. Ab hac Irregularitate, propter iterationem publicam, solus Pontifex dispensat; si autem fuerit occulta, etiam Episcopus.

Quis absolvat ab hac Irregularitate?

§. VIII. *De Irregularitate ob indebitam susceptionem, & indebitum usum Ordinum.*

I. Excommunicatus majori excommunicatione si scienter vel cum ignorantia vincibili recipiat Ordines, incurrit Irregularitatem, ultra suspensionem ab Ordine suscepto, ut alibi diximus: eamque incurrit etiam suspensus & interdictus Ordines suscipiens juxta probabiliorem. Item qui eadem die, non advertente Episcopo, suscipit duos Ordines Sacros, vel aliquem Minorem cum Subdiaconatu, præter suspensionem incurrit Irregularitatem. A qua, si delictum sit occultum, potest Episcopus dispensare: si autem publicum, solus Pontifex.

Denotantur aliqui illam incurrentes ob indebitam susceptionem.

* Vi-

* Vide quæ habet S. P. Benedictus XIV. *De Synod. Diœces. lib. 12. cap. 3. n. 6.* *.

Denotantur alii. II. Qui recipit Ordines per saltum, licet sit suspensus, non tamen fit irregularis; si tamen Ordinem, a quo est suspensus, exerceat, irregularitatem incurrit. Qui furtive, idest sine dimissorialibus, aut titulo ficto, aut sine approbatione Episcopi Ordines suscipit, est suspensus & etiam irregularis: & quia solet Episcopus ante Ordinationem præmittere denunciationem, qua sub excommunicatione jubet, ne quis furtive accedat, propterea dispensare ab hac irregularitate spectat ad Pontificem. Conjugatus suscipiens Ordines & committit peccatum mortale, & incurrit irregularitatem. Item recipiens Ordines ab Episcopo, qui renunciavit dignitati Episcopali. Item qui recipit Ordines in statu peccati mortalis notorii.

Indicantur qui ob indebitum usum. III. Qui est ligatus censura aut excommunicationis majoris, aut suspensionis, aut interdicti, si exerceat solemniter & ex officio Ordines etiam minores; etiamsi sit occultus & toleratus, incurrit irregularitatam, nisi forte excusetur ratione necessitatis, aut scandali vitandi, vel inculpatæ oblivionis. Immo duplicem irregularitatem incurrit, si duplici censura detentus Ordines dicto modo exerceat. Quænam autem sint actiones Ordinum, jam sæpe diximus, in quibus comprehenditur etiam absolvere sacramentaliter, etiam occulte. A qua irregularitate dispensare potest Episcopus, si delictum sit occultum, & violatio censuræ sit occulta; si vero delictum fuerit publicum, solus Pontifex.

Irregularitas ob exercitium Ordinis, quo quis caret. IV. Clericus scienter & solemniter ministrans in Ordine Sacro, quem non habet, præter Excommunicationem inferendam, incurrit irregularitatem; qui item non amplius debet ordinari, neque debet ad ulteriores Ordines promoveri, & remanet suspensus ab ultimo, quem recepit. Hinc inferur, Clericum non Sacerdotem Sacramentaliter absolventem, solemniter baptizantem, & sponsis benedicentem, quamvis non solemniter, fieri irregularem; sicuti etiam quando ordinatus per saltum exercet actum Ordinis prætermissi: & ab hac irregularitate, quippe quæ lata jure communi, solus Pontifex dispensare potest, ad hoc ut ad ulteriores Ordines queat promoveri.

§. IX. *De Irregularitate ob Apostasiam vel Hæresim.*

Quomodo eam Hæretici in- I. Hæretici, juxta graves Doctores, etiam occulti, & multo magis Apostatæ a fide eorumque fautores & defensores, etiamsi occulti, sunt irregulares, dummodo sufficien-

ficienti signo exteriori hæresim significarint. Item Religiosi apostatæ a sua Religione sunt irregulares.

currant, nec non Apostatæ Regulares? Filii Hæreticorum quomodo irregulares? Quis dispensat ab Irregularitate ob hæresim?

II. Filii hæreticorum in hæresi morientium usque ad secundam generationem per lineam virilem, & usque ad primam per lineam fœmineam, sunt irregulares. Non autem videtur multis irregularis esse, qui natus est ex patre catholico, deinde lapso in hæresim, & in eadem mortuo.

* Vide quæ observat S. P. Bened. XIV. *De Syn. Diœces. lib. 12. cap. 1. n. 4.* *

III. Ab hac Irregularitate ob hæresim dispensat solus Pontifex, ut docet probabilior, tam quoad susceptionem Ordinum, quam quoad usum susceptorum.

* Circa facultatem Episcoporum quoad hanc Irregularitatem vide quæ addidimus in Majori Opere. *

§. X. *De Irregularitate propter homicidium licitum & justum & mutilationem, ubi etiam de defectu Lenitatis.*

Requisita ad illam incurrendam.

I. Cum Irregularitas ex defectu Lenitatis incurratur ob homicidium vel mutilationem juste factam, ut evenit in carnificibus; idcirco ut incurratur, debent prædicta fieri in hominem viventem ab homine doli capace, baptizato, & proxime influente in dictas actiones in pœnam illatas, & extra casum necessitatis & justæ suæ defensionis. Hinc sequitur omnes proxime confluentes ad mortem vel mutilationem justam incurrere hanc Irregularitatem, excepto solo Pontifice; propterea Judices, Assessores, Fiscales, Lictores, Consiliarios, Accusatores, Notarios, Testes, aliosque cooperatores illam incurrere.

An Doctor consultus, & Confessarius?

II. Si quis Doctor consulatur, an quis occidendus sit vel mutilandus, & ipse affirmative respondeat; vel interrogatus de qualitate pœnæ infligendæ, ipse respondeat mortem aut mutilationem esse inferendam, & hæc sequatur, fit irregularis. Secus vero, si interrogatus veritatem aperiat, respondendo interroganti suam obligationem esse vel accusandi, vel condemnandi &c. quin inducat ad illas actiones, sed dumtaxat interrogantem illuminando de debito sui muneris pro conscientia, relinquendo illius arbitrio id agere vel omittere; immo optime faciet, si protestetur se non intendere concursum ullum habere in factum, sed dumtaxat ut doctorem se aperuisse veritatem obligationis. Hinc Confessarius nolens absolvere in Confessione Judicem vel alium Ministrum, qui non vult implere obligationem circa mortem aut mutilationem malefactoris, & qui dicit illis, non possum vos absolvere, nisi proponatis parere legibus vestris tam naturalibus quam positivis circa hoc punctum; non incurrit Irregularita-

ritatem; quia facit quod debet. Cavere tamen debet, ne dicat directe, illum suspendere facias, mutilare &c. sed tantummodo obedias legi tibi præcipienti. Hinc quicumque aut suasione aut actione accelerat mortem aut mutilationem juste condemnato, fit irregularis: item porrigens gladium juste bellanti, ut aliquem ex inimicis occidat.

Quid de accusatore criminali?

III. Accusans alium in causa crimina ijusta si accuset, non ut puniatur morte aut mutilatione, sed dumtaxat ut redintegretur in damnis sibi vel suæ Ecclesiæ illatis, & protestetur se non petere vindictam, non incurrit; si vero accuset ad petendam justam vindictam, & hæc sequatur, incurrit.

Quinam accusantes excusentur ab incurrenda irregularitate?

IV. Ab incurrenda irregularitate excusantur, etiamsi sequatur mutilatio, accusantes juste aliquem cum protestatione, quod accusant pro mera redintegratione in damnis illatis, & nullatenus ad vindictam. Item si accusent de injuria non illata, sed inferenda, quam aliter evadere non possunt, nisi accusando; addita protestatione modo dicta. Et nota, adeo esse necessariam hujusmodi protestationem, ut si omittatur etiam ex oblivione inculpabili & sequatur mutilatio, accusator fiat irregularis; quæ protestatio fieri debet coram judice, petendo solam redintegrationem, vel solam damni inferendi impeditionem, & quod nullo modo intendit causam sanguinis. Et hanc protestationem debet præmittere etiam laicus, si non vult fieri irregularis. Et proinde, si Clericus consulens accusationem simul consulat protestationem, non fit irregularis.

Quid de Teste?

V. Testis in causa sanguinis fit irregularis. Neque excusare valet protestatio, quæ dumtaxat excusat, dum agitur de proprio interesse. Hinc Clerici non sunt compellendi ad testimonium ferendum contra reum in tali causa. Ab auctoribus autem excusatur ab Irregularitate testis, qui ex metu gravi compellitur ad testimonium ferendum in causa sanguinis: nec non quando a jure naturæ inducitur ad testandum contra proditorem Patriæ, aut in proprio interesse, ut diximus.

Quid de Advocato & aliis Ministris?

VI. Advocatus contra reum, Procurator, Fiscalis, aliique Ministri tribunalis in causa sanguinis incurrunt Irregularitatem, quin adjuventur a protestatione.

§. XI. *De Irregularitate ex defectu Lenitatis propter bellum.*

Quinam ratione belli illam incurrunt?

I. Pugnantes in bello etiam justo mutilando, occidendo, irregularitatem incurrunt defectu lenitatis. Consulens autem Principi bellum justum non fit irregularis. Clerici, qui intersunt bello justo, non incurrunt illam, si horten-

tentur milites ad viriliter agendum, fortiter dimicandum &c. in bello justo. Similiter neque Duces exercitus, Consiliarii militares, Tibicines, Timpanistri, aliique Officiales eam non incurrunt, dummodo per se neque occidant, neque mutilent: neque conficientes, vendentes, præbentes arma pro bello justo. Secus autem, si bellum sit injustum, tunc enim præfati omnes sunt irregulares, immo etiam farcinas custodientes, & alio quovis modo cooperantes.

Clerici pugnantes

II. Clerici pugnantes in bello justo de licentia Pontificis illam non incurrunt; sicuti neque præbentes arma ad pugnandum generaliter, dummodo non contra hunc aut illum determinate; neque pugnantes juste pro defensione Patriæ, necessitate postulante.

* Vide *Instit.* 101. Em. Cardinalis Lambertini postea S. P. Benedicti XIV. *

§. XII. *De Irregularitate ob exercitium Medicinæ, Chirurgiæ, &c.*

Quomodo Medici & Chirurgi illam incurrant?

I. Laici exercentes Medicinam aut Chirurgiam secundum regulas artis non incurrunt irregularitatem, quamvis mutilent, aut inculpabiliter vitam adimant. Si autem ex negligentia eorum gravi infirmus compellatur mutilationem subire aut mortem, tunc illam incurrunt ex delicto.

Assistentes infirmo, &c.

II. Assistentes infirmo, si assistentiam præstent debita cautela & discretione, etiamsi per accidens ei mors acceleretur, non incurrunt irregularitatem, neque ex defectu lenitatis, neque ex delicto: bene vero, si ex gravi omissione cautelæ & diligentiæ. Similiter suadens alicui actionem aliquam piam, puta se projiciendi in flumen scientem natare, quamvis cum aliquo periculo, ut liberet aliquem certo submergendum, & reapse ipse quoque submergatur, non incurrit irregularitatem.

Clerici exercentes medicinam &c.

III. Clerici etiam beneficiarii non incurrunt irregularitatem exercendo medicinam vel Chirurgiam secundum regulas artis, præter abscissionem & adustionem, quæ etiam ipsis conceduntur, si non sint in sacris. Immo neque constituti in sacris illam incurrunt, quando tempore necessitatis, & nullo extante, qui amputet vel adurat, has actiones exercent.

* Videsis nonnulla observatione digna adjecta huic §. in Majore Opere. *

§. XIII.

§. XIII. *De Irregularitate propter homicidium ad sui proximi, & cæterarum rerum defensionem, nec non de casuali.*

Occidens ob defensionem non incurrit.

I. Occidens aliquem injustum invasorem actualem cum moderamine inculpatæ tutelæ, ut se defendat a morte vel gravi vulnere, non incurrit Irregularitatem; ex Clemenr. *si furiosus* de homicidio: idemque dicendum de defendente suam pudicitiam aut notabilem quantitatem bonorum temporalium necessariorum ad conservandum statum suum juste acquisitum, nec non de defendente vitam proximi sui: intellige semper cum moderamine alibi explicato.

* Citata ab Auctore Clementina eos dumtaxat ab Irregularitate eximit, qui occidunt, cum aliter mortem propriam vitare nequeunt. Quare irregularis evadit, qui alium necat vel ob honoris aut bonorum defensionem, vel ut servet vitam Patris, Fratris, alteriusve consanguinei, aut proximi innocentis, quam aliter servare non potest; hi enim casus minime excipiuntur. Lege Contin. Prælect. Theolog. Honorati Tournely *Tract. de Irregular. Par. 2. cap. 8. art. 2.**

Homicidium casuale.

II. Homicidium mere & simpliciter casuale illud est, quod prævideri non potuit nec debuit, neque in se, neque in sua causa; & hoc si eveniat, non inducit Irregularitatem: secus autem dicendum de interpretative volito in sua causa; quemadmodum etiam de occidente vel mutilante hominem, dum daret operam rei illicitæ habenti adnexum periculum homicidii vel mutilationis.

Casus varii.

Hinc aromatarius conficiens medicinas ex rebus corruptis, unde infirmus moriatur, incurrit Irregularitatem. Magister indiscrete tractans discipulos, aut percutiendo, ita ut ex verberibus sequatur mors vel mutilatio, fit irregularis: puta si projiciens contra aliquem magno impetu librum, excutiat oculum, aut auriculam adeo frequenter & indiscrete trahat, ut graviter lædatur, marcescat, & amputari debeat &c. Ita etiam mandans v. gr. Titio, ut fustibus percutiat Sempronium, qui in rixa Titium mutilat vel occidit, mandans ille incurrit Irregularitatem. Similiter dormiens cum infantulo, illumque inadvertenter opprimens, & suffocans; aut projiciens lapidem in Cajum excutit oculum a Sempronio parum a Cajo distantem; aut incutiens terrorem etiam ex joco mulieri prægnanti, quæ ob dictum terrorem abortum fœtus animati subeat; aut notabiliter negligens in custodienda fera, quæ exinde fugiens aliquem dilaniet vel detruncet, fiunt omnes isti irregulares.

§. XIV.

§. XIV. *De Irregularitate propter homicidium, vel mutilationem voluntariam.*

I. Homo baptizatus occidens, vel mutilans sufficienti voluntate hominem, incurrit Irregularitatem. Sed attente nota, quod nomine membri mutilati non intelligitur quæcumque pars humani corporis, sed illa pars significatur, quæ aut habet officium distinctum ab aliis partibus, ut omnes conveniunt, puta manus, pes, nasus, auricula, oculus &c. aut etiam officium conjunctum cum aliis partibus, puta digitus manus. Hinc mamillam a fœmina abscindens incurrit Irregularitatem, quia illa est pars proprium officium habens; secus illam ab homine abscindens, quia nullum officium habet, nisi ad merum ornatum. *Circa hoc notanda.*

II. Mandans homicidium vel mutilationem, nisi revocet serio mandatum, & revocatio innotescat mandatario, incurrit Irregularitatem, quamvis tacite dumtaxat mandet, idest talia verba proferendo, ut v. gr. servus aut filius sibi suadeant gratum fore hero aut genitori, ut inimicum mutilet vel occidat; immo etiamsi mandet tantum verberationem, & ex ea sequatur in verberante aut verberato mutilatio. *Mandans*

III. Consulens mutilationem, vel mortem, similiter incurrit Irregularitatem, etiam quamvis revocet & retractet consilium. Putarem tamen (juxta tradita in tract. 9. cap. 5. §. 13.) quod quando consilians affert motiva efficacissima & optime valentia evertere motiva anteriora, sicut, ut dixi ibidem me referendo sapientiori judicio, non tenetur ad restitutionem; ita neque hic incurreret Irregularitatem. Illam itaque proculdubio incurrunt cooperantes, & consilium ferentes ad præfatas actiones, sicuti etiam non impedientes illas, dum ex justitia impedire tenentur. Qui ratum habet homicidium vel mutilationem nomine suo patrata, ipso tamen antea nihil sciente, non incurrit Irregularitatem; sicuti ex jure speciali incurrit excommunicationem, qui ratam habet percussionem Clerici nomine suo factam, quamvis ipso omnino inscio. *Consulens* *Alii cooperantes.*

§. XV. *De Dispensatione in Irregularitate.*

I. Ex Concilio Trid. sess. 24. cap. 6. Episcopus potest dispensare cum suis subditis sicuti in omni Suspensione, ita in omni Irregularitate proveniente ex delicto occulto, & non ad forum contentiosum deducto, excepta illa, quæ contrahitur ob homicidium voluntarium. Sicuti etiam dispensare potest cum illegitimo ad Tonsuram & Ordines *Dispensantes in Irregularitate.*

Mi-

Minores, & ad Beneficium simplex, quod non requirat Ordinem Majorem. In cæteris autem omnibus irregularitatibus solus Pontifex, vel alius habens ab eo privilegium dispensat. Et nota, quod facultas dispensandi in irregularitate nunquam censetur concessa, nisi clare & distincte exprimatur.

* De dispensatione irregularitatis plura docet scitu digna Continuator Tournely *tract. de Irregularit. part.* 3. *c. ult.* & præsertim declarat, quandonam delictum in præsenti materia occultum dicatur, & quandonam deductum ad forum contentiosum, ut pariat irregularitatem. *Regula* autem 7. censet Irregularitates Papæ reservatas in duplici casu ab Episcopo relaxari posse, 1. quidem cum dubiæ sunt; 2. cum irregularis vel nunquam ad Apostolicam Sedem recurrere poterit propter paupertatem suam; vel saltem hic & nunc recurrere nequit ob imminens scandalum. *

Prælati Regulares. II. Paulus III. Generali Societatis Jesu, & per communicationem etiam aliis Religionum Prælatis concessit privilegium dispensandi in omnibus irregularitatibus suos subditos, exceptis illis, quæ incurruntur ob homicidium voluntarium, mutilationem, & Bigamiam. Immo Benedictus XIII. in Bulla, quæ incipit *Pretiosus* data anno 1727. §. 25. concedit Prælatis Ordinis nostri, *Dispensare posse super quavis irregularitate, ex homicidio voluntario orta dumtaxat excepta. Possit tamen solus Magister Ordinis ab irregularitate hujusmodi dispensare cum fratribus suis subditis, dummodo homicidium non fuerit appensatum, & intra Claustra extiterit consummatum.* Quando dispensatur in irregularitate, potest dispensans hac formula uti juxta Rituale: Auctoritate mihi concessa dispenso tecum super irregularitate, quam contraxisti ob talem causam; & habilem te reddo, & restituo te executioni Ordinum & Officiorum tuorum, & ad omnes Ordines suscipiendos; si pœnitens Ordine Sacro careat.

* Animadversione dignum est quod præcitatus Contin. Tournely docet *ibid. Regula* 2. nimirum irregularitatem quamlibet ex delicto proprio consurgentem tolli per Baptismum; vel accuratius loquendo, nullam irregularitatem ante Baptismum incurri ratione proprii delicti. Aliud est, *subdit*, de irregularitate ex defectu, nisi defectus sit lenitatis. *

TRA-

TRACTATUS XVI.

DE STATU RELIGIOSO.

CAPUT PRIMUM.

De Notione Status Religiosi, ejusdemque Obligationibus.

§. I. *Explicatur Notio Status Religiosi.*

A Religione, inter morales virtutes eminentiori, nomen Status Religiosi depromptum dignoscitur. Hic autem status immobilitatem quamdam seu stabilitatem refert, & definiri potest cum S. Thoma 1. 2. q. 186. a. 2. *Disciplina quædam, seu exercitium perveniendi ad perfectionem*; & quidem per observantiam trium Votorum solemnium, Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ, veluti per media præcipua, nec non per observantiam & praxim aliarum virtutum &c.

Notio Status Religiosi.

II. Requiritur ad Statum Religiosum proprie talem, quod sit approbatus ab Ecclesia, ut habetur ex c. *nimia* Conc. Later. tit. de Relig. domib. Requiritur insuper emissio trium votorum prædictorum, ut aperte docet S. Th. loc. cit. a. 3. 4. & 5. Eorumdem autem votorum emissio, ab Instituto aliquo Regulari Ecclesiæ nomine acceptatorum, fieri debet sub determinata aliqua norma seu regula vivendi, nempe juxta Constitutiones ab Ecclesia approbatas, quas in singulis Ordinibus Regularibus profitentur illi, qui eisdem adscribuntur: non enim hactenus apparet fuisse in Ecclesia diverso modo emissa prædicta vota. Quandoquidem Constitutiones Ordinum nedum sunt prætatorum votorum antemurale, verum etiam media necessaria ad consequendum finem, quem unaquæque Religio ad serviendum Deo atque ad perficiendos suos alumnos sibi præfixit.

Requiritur Ecclesiæ approbatio.

§. II. *De Obligatione tendendi ad perfectionem, essentialem eidem Statui.*

I. Cum juxta S. Thomam 2. 2. q. 186. a. 2. scopus, ad quem collimat Status Religiosus (*qui est disciplina, vel exercitium perveniendi ad perfectionem*) sit ipsa perfectio, & hæc perfectio ex eodem S. Doct. ibidem sit perfectio charitatis; ait enim: *Perfectio charitatis est finis Status Religiosi*; idcirco explicandum est, quid significetur nomi-

In quo consistat scopus pefectionis religiosæ?

mine perfectionis charitatis. Perfectio charitatis in hac peregrinatione assequibilis in eo videtur posita, quod anima, habitu jam charitatis ordinata, ex vi repetitorum actuum virtutum moralium ita passiones immoderatas domuerit, sensusque sui corporis ita cohibuerit, ut ei promptum ac facile sit in actus virtutum theologalium & præcipue amoris erga Deum frequenter erumpere, necnon imperare aliis facultatibus praxim aliarum virtutum moralium, quin resistentiam aut ullam aut valde modicam experiatur; eapropter facillimum eidem sit quoscumque actus virtutis tam ad Dei gloriam, quam ad proximi utilitatem operari juxta spiritum vocationemque proprii Instituti. Propterea notandum quædam esse media necessaria cuicumque personæ pro quocumque statu ad perfectionem tendenti; & sunt cohibitio passionum per praxim virtutum theologalium & moralium, mortificatio sensuum, & Orationis studium: quædam vero esse necessaria in particulari, & respective ad statum personæ ad perfectionem tendentis; & hujusmodi sunt pro statu Religiosorum præter modo indicata, omnibus communia, observantia exacta votorum solemnium & regularum proprii cujusque Instituti: & in hoc sensu docuit S. Thomas 2. 2. q. 186. a. 2. tum in arg. sed contra, tum in fine corp. art. quod *non tenetur Religiosus ad omnia exercitia, quibus ad perfectionem pervenitur, sed ad illa, quæ determinate sunt ei taxata secundum regulam, quam professus est*. Per quæ verba non excludit S. Doct. tria memorata, nempe cohibitionem passionum, mortificationem sensuum, & Orationis studium, communia ex Evangelio quibuscumque tam Ecclesiasticis, quam sæcularibus, perfectionem assequi optantibus: quippe quæ sint media necessaria ad charitatem nedum augendam, sed & conservandam. Sed ly *non omnia*, ab Angelico indicata, sunt quæ omnino supererogatoria sunt; puta corporis cruciatus per cilicia, flagellationes, severissima jejunia, longas vigilias, aliaque similia, quæ passim leguntur a Sanctis adhibita: ad hæc, inquam, non tenetur Religiosus ex vi hujus obligationis, sed prout hujusmodi, aut alia præscribuntur a sua regula.

Quo nisu teneatur Religiosus tendere in hanc perfectionem?

II. Ad hunc felicem perfectionis terminum conari tenetur ex vi professionis suæ quæcumque Religiosa persona, non quocumque modo; sed, ut verbis Auctorum a Collegio Salmanticensi adprobatorum tr. 15. c. 1. punc. 2. a. 16. utar, *tenetur semper, totis viribus, magnoque studio*, præfatam perfectionem procurare: omnesque concordant teneri Religiosum sub mortali numquam deponere animum sincerum conandi, studendi, procurandi ad præfatam perfectionis metam pervenire: & hujus obligationis executio, ut ajunt indicati Scriptores minime

de

de severitate doctrinæ suspecti, consistit in *continuo quodam motu* erga perfectionem; itaut numquam ab hoc motu & progressu Religiosus homo quiescat nec dicat, satis est, sed semper ad altiora adspiret, juxta vocationem sui Instituti.

III. Cum igitur hæc vera sint & ab universis admissa, nonne videtur justum & rationabile motivum habuisse eximius ille ac piissimus Doctor Martinus Navarrus, Canonicus Augustiniani Instituti professor, dicendi in cap. *quia porro* 12. q. 1. n. 10. hæc verba? *Terribilis est multis Religiosis hæc sententia, qui neque actu seu actualiter, nec virtute seu virtualiter habent animum se in dies magis in charitate perficiendi; nec curant plusquam boni Clerici sæculares vel laici ad eam tendere.* Qua enim veritate affirmare potest Religiosus se habere animum sincerum, volentem, sollicitum tendendi *magno studio totisque viribus* ad perfectionem charitatis, qui contentus abstinere a peccatis mortalibus modicam vel nullam sollicitudinem impendit abstinendi a venialibus deliberatis? qui in sensibus sui corporis reprimendis nullum studium adhibet? qui viam pœnitentiæ & mortificationis quasi omnino ignorat? qui quasdam regulares observantias jam stabiliter admisit, quasdam raro exequitur, cæteras ex mera consuetudine absque ullo spiritus fervore perficit? qui, quæ Dei sunt, pluribus distractionibus, negligentiis, deordinationibusque commaculat? qui orationi vacandi nulla cura tangitur? qui conversandi cum Deo in corde suo nullum penitus usum habet? qui temporis insumendi in ludis, solatiis, spectaculis, aliisque dedecentibus modis nullo conscientiæ stimulo pungitur? qui totus est in propriis commodis procurandis, in magna fama sibi conciliandа? qui, ut paucis multum dicam, hujus gravissimæ obligationis tendendi ad perfectionem charitatis tali oblivione occupatur, ut fere nunquam menti suæ se illa offerat; eamque se offerentem concito gradu vix transeuntem dimittit? Hujusmodi Religiosus, repeto, dici poterit *magno studio totisque viribus* ad perfectionem charitatis conari, quemadmodum sua requirit obligatio sub gravi? Nonne igitur merito jure protulit Navarrus terribilem esse multis Religiosis hanc sententiam?

Animadversio valde notanda.

IV. Hinc nedum mortaliter peccat Religiosus, qui reliquit media ad perfectionem conducentia juxta status sui vocationem ex contemptu, nempe ex animo non se subjiciendi regulis, ut explicat S. Doct. loc. cit. a. 9. ad 3. nedum peccat mortaliter, juxta omnes, qui regulas non observat eo pravo fine, ut suam perfectionem impediat; nedum qui suo pravo exemplo regulæ relaxationem inducit, vel ampliat; verum etiam lethaliter peccat juxta plures, qui contentus servare præcepta regulæ sub gravi

Illatio valde notanda.

vi obligantia, consuetudinem habet transgrediendi cætera tale vinculum non afferentia; nullam rationem habens de sui Ordinis Constitutionibus, vitamque transigens modo dudum descripto: idque probant Auctores ex D. Th. qui loc. cit. ar. 2. docet: *Tertio modo pertinet aliquid ad perfectionem instrumentaliter & dispositive, sicut paupertas, continentia, abstinentia, & alia hujusmodi. Dictum est autem, quod ille, qui operatur ad finem, non ex necessitate convenit, quod jam assecutus sit finem; sed requiritur, quod per aliquam viam tendat in finem: & ideo qui statum Religionis assumit, non tenetur habere perfectam charitatem, sed tenetur ad hoc tendere & operam dare, ut habeat charitatem perfectam..... Similiter etiam non tenetur ad omnia exercitia, quibus ad perfectionem pervenitur,* (cum hæc sint pene innumerabilia, immo quamplura etiam suæ vocationi adversantia, ut patet) *sed ad illa, quæ determinate sunt ei taxata secundum regulam, quam professus est.*

† In additamentis, quæ occurrunt in Majori Opere affertur integer textus D. Thomæ, ut ejus mens circa hoc punctum clare innotescat; & insuper plura exhibentur & ex Cl. Sylvio & ex P. P. Salmanticensibus, quæ eamdem materiam in propatulo ponunt.

☞ Auctor autem *n. n. seqq.* magis magisque explicat S. Thomæ doctrinam, simulque ostendit Religiosum, qui descripto superius modo vitam ducit, nempe qui de passionibus refrænandis nil curat, qui virtutibus acquirendis nullum studium impendit, qui orationis exercitium negligit, quique nullam habet rationem de sui Ordinis Constitutionibus &c. ostendit, inquam, juxta S. D. hunc reum esse sin contemptus formalis, expressi, & expliciti, certe tamen contemptus interpretativi, virtualis, & impliciti, adeoque esse in statu lethalis peccati; ac demum detegit & refellit hallucinationem eorum, qui asserunt in tribus votis eorumdemque observantia charitatis perfectionem esse repositam. ☜

§. III. *De Necessitate trium votorum ad Statum Religiosum.*

Vota requiruntur. I. Cum Status Religiosus, ex ipsamet voce *status*, postulet firmitatem & perpetuitatem personæ se divino cultui devoventis, & hæc perpetuitas non habeatur ex lege aliqua aut statuto, eo quod hic status voluntarie assumatur; hinc sequitur, quod vinculum & obligatio permanendi in eo statu oriri debeat ab ipsa voluntate statum assumentis, ac proinde ex voto, quo perpetuo persona adjiciatur divino cultui. Cum autem Status Religiosus sit essentialiter studium & schola perfectionis acqui-

quirendæ; necesse erit, ut vota hujusmodi statum constituentia sint circa abdicationem earum rerum, quæ perfectioni acquirendæ nimis adversantur: hujusmodi vero res sunt illa tria bona mundana, in quibus mundialis felicitas censetur reposita, nempe divitiæ, carnis illecebræ, & honores, juxta illud Joannis 1. Epist. c. 2. *omne quod in mundo est* &c. ut igitur constituatur Status Religiosus per contrapositionem ad statum mundialem, tamquam Status inimicorum irreconciliabilium, necesse erit, ut status Religiosus eas obligationes perpetuas intrinsece involvat, quibus profitens hunc statum teneatur perpetuo abdicare a se omnem sollicitudinem circa tria præfata bona mundialia: hoc autem fit per emissionem trium votorum Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ; quorum primum evellit sollicitudinem acquirendi, & possidendi bona temporalia; secundum eradicat omnem spem fruendi illecebris quibusvis carnalibus; tertium captivat perpetuo liberum arbitrium, ne de suis actibus disponat, nisi prout censebitur a legitimo Superiore, cujus nutu dumtaxat potest, præcipue quoad omnia exteriora, libertate sua uti, quo voto tollitur aspiratio ad quemvis honorem. Hæc omnia egregie explicantur a S. D. loc. cit. in art. 6. quem legas.

II. Si dicas, quod perfectio vitæ Religiosæ præcipue in actibus exterioribus, & maxime amoris Dei, sit reposita, nec non in observantia cæterarum Instituti regularum; respondet S. D. loc. c. ad 1. quidem in actibus dilectionis præcipue perfectionem esse repositam, vota tamen ad illos ordinari, sicut media ad hunc finem: & proinde non illi actus, sed vota constituunt Statum Religiosum, eo quod sint via & tendentia quædam ad dictum finem; cæteræ autem regulæ, ait ad 2. ordinantur ad tria vota respective, ut illas consideranti constabit. Observat autem idem S. D. art. 8. quod in voto Obedientiæ alia duo contineantur tamquam in principali.

Objectio resolvitur

Votum obedientiæ præcipuum.

CAPUT II.

DE VOTO PAUPERTATIS.

§. I. *De Materia voti Paupertatis Religiosæ.*

I. Materia voti paupertatis Religiosæ sunt bona exteriora, nempe quidquid pecunia æstimari potest aut comparari: & propterea nedum dominium rerum temporalium, quod est jus disponendi de re aliqua, verum etiam ususfructus, usus, & possessio sunt hujus voti materia, & quidem proxima, quibus omnibus privatur persona votum paupertatis emittens. De his omnibus spe-

Materia voti Paupertatis.

ciebus dominii disseruimus tract. 9. Non comprehenditur sub hoc voto, immo neque comprehendi potest usus meri facti, in quo non relucet jus proprie tale, quale est illud, quod exercetur nomine alterius & dependenter ab illius actoritate,

Possunt Religiones possidere bona in communi.

II. Possidere bona immobilia, & proventus in communi, aperte concessit Religionibus Tridentina Synodus sess. 25. de Regularibus cap 3. *Exceptis domibus Fratrum S. Francisci, Capuccinorum, & eorum qui Minores de Observantia vocantur*. Id autem non repugnat voto paupertatis, eo quod dominium horum bonorum sit penes Religionem. Hinc deducitur, & habetur etiam in Clementina *exivit* de verb significat. quod omnes Religiones Dominii capaces possunt recipere hæreditates, legata, donationes &c. eapropter si earum Religiosi ante professionem de suis bonis non disponant, ipsæ Religiones succedunt in dictis bonis, quamvis Religiosus de hoc nihil dixerit.

Possunt hæredes esse, & quomodo?

* Legantur PP. Salmanticenses *Tract.* 12. *cap.* 2. *Punct.* 12. §. 1. ubi rem hanc luculenter exponunt, aliasque difficultates ad hanc materiam spectantes proponunt ac resolvunt; præsertim vero posteaquam *nu.* 168. statuerunt hæreditatem vel legatum Religioso relictum immediate ad Monasterium, non ad Religiosum pertinere, inquirunt *n. seq.* 169. an validum sit & firmum legatum, quod relinquitur Religioso ea conditione, ut illud possideat absque dependentia a Superioris voluntate?

Monitum notabile.

III. Cavendum tamen est Religionibus, ne nimia opum & redituum abundantia noceat disciplinæ, & tepescere faciat charitatem; quia regulariter loquendo nimia hæc redituum abundantia multis commoditatibus aditum pandit, & elongat Religiosos a ministeriis laboriosis. Unde apposite dixit S. Tho. 2. 2. qu. 88. a. 7. *Quod habere superabundantes divitias in communi, sive in rebus mobilibus sive immobilibus, est impedimentum perfectionis, licet non totaliter excludat eam: habere autem de rebus exterioribus in communi sive mobilibus sive immobilibus, quantum sufficit ad simplicem victum, perfectionem religionis non impedit, si consideretur paupertas per comparationem ad communem finem Religionum, qui est vacare divinis obsequiis.*

Monitum alterum.

IV. Cavere item debent Religiones, ne bona superflua proprio statui retineant: si enim neque laici licite retinere possunt superflua personæ & statui suo, sed juxta Christi mandatum tenentur in eleemosynas erogare; multo magis ad id tenebuntur Religiones opulentæ, voto paupertatis obstrictæ: & quemadmodum contra Christi mandatum peccant laici, si, quod superfluum habent, in eleemosynas non erogent, sed potius in novas & superfluas

eorum

eorum statui vanitates, voluptates, & tripudia nova consumant, falso putantes, quod ita expendendo pecuniam, hæc illis non sit superflua; cum excogitandarum vanitatum, & voluptatum nullus sit finis: ita, & multo gravius Religionum Superiores & Monasteria peccabunt contra Christi mandatum, si quod superest personis, & statui pœnitentiæ, & paupertatis voto devinctis, impendant in novas commoditates procurandas, in nova solatia, in nova mobilia etiam Ecclesiastica, (habendo jam convenientissima) & non in subveniendo tot pauperibus; quorum multitudo variorum statuum jam replet civitates, oppida, rura, immo & vias pene omnes cujuscumque loci habitati.

§. II. *De variis contra paupertatis votum peccandi modis; & primo quoad acquisitionem rerum.*

I. Jam patet ex dictis Religiosum graviter contra hoc votum peccare, si dominium aut proprietatem alicujus rei pretio æstimabilis & valoris ad grave sufficientis habeat, volendo illam habere tamquam dominus. Quod si dumtaxat optet habere, vel delectatione morosa delectetur, ac si rem aliquam haberet ut dominus, distinguendum videtur; si enim hoc desiderium & hanc delectationem retineat in sensu composito voti, palam est eum peccare mortaliter; si vero optet ac delectetur in sensu diviso a voto, idest, si voto non tenerer, vellem illam rem habere &c: videtur non peccare lethaliter. ***Optans habere qualiter peccet?***

II. Cum autem triplici modo peccare possit Religiosus contra hoc votum, nempe aut male acquirendo, seu recipiendo; aut male possidendo; aut denique male utendo: idcirco incipiendo ab acquisitione graviter peccat Religiosus, qui sine Superioris licentia acquirit, aut recipit quantitatem notabilem rei pretio æstimabilis ad mortale sufficientem. Quænam vero quantitas requiratur ad violationem voti mortalem, difficile est determinatu. Salvo meliori judicio, putarem dicendum hanc gravitatem esse deducendam nedum ex ipsa quantitate rei in se, sed ex quantitate ista comparata voto & disciplinæ regulari, quæ vigeat in monasterio: & quidem comparative ad votum putarem, quod quantitas octo librarum Venetarum sit gravis respectu cujuscumque Religiosi cujusvis Instituti. Per comparationem vero ad disciplinam monasterii, putarem quod si disciplina vigeat, & exacta rerum communitas observetur, etiam minor quantitas ea, quam modo assignavimus, sufficiat ad mortale. ***Quantitas notabilis quænam sit?***

III. Licentia Superioris, quando moraliter haberi potest, debet esse expressa, ita postulante regulari modo procedendi: quando autem moraliter haberi non potest, ***Quænam licentia requiratur?***

 suf-

sufficiet licentia præsumpta & interpretativa, credendo sincere, quod si Superior adesset, illam concessurus esset. Distinguendum tamen est; nam si res sit usu præsenti consumenda, puta cibus oblatus, non requiritur ulterior expositio Superiori facienda: si vero res accepta existat, illam recipiendo cum licentia præsumpta, eadem Superiori tradatur, ut vel ratam habeat acceptionem, vel revocet illam, si voluerit. Neque admittenda videtur opinio nonnullorum sufficere licentiam præsumptam, etiam quando Superior moraliter adiri potest, a quo adeundo retineatur Religiosus ob aliquem pudorem humanumve respectum. Quare Superiores prudentes & cordati has licentias reprobare tenentur, quando potest haberi expressa, ne voti disciplina relaxetur.

* Videatur P. Antoine *Tract. de Oblig. cap.* 2. *q.* 5. *

Recipiens rem, putans Superiorem renuentem.

IV. Quod si Religiosus rem illam reciperet credens, quod illam recipendo displiceret Superiori; proculdubio peccaret contra votum graviter, vel leviter pro ratione materiæ: idque asseritur ab omnibus de voluntate Superioris renuente circa substantiam rei, pluribus deinde affirmantibus, quod si Religiosus sit certus de voluntate Superioris circa substantiam rei, & solum credat, quod sit renuens circa modum recipiendi sine licentia, non peccet graviter, si ob pudorem ratihabitionem non petat. Verum id videtur sine fundamento affirmari.

V. Licentia a Superiore extorta per metum, dolum, fraudem, aliosque modos voluntarium minuentes, non sufficit ad excusandum Religiosum a crimine proprietatis, ea acquirendo per hujusmodi licentiam concessa; cum licentia debeat esse omnino voluntaria.

Licentia injuste denegata.

VI. Ex licentia injuste & irrationabiliter negata, si denegetur pro actione, cujus omissio efficiat Religiosum deficientem contra præceptum graviter obligans in materia justitiæ vel charitatis, non sequitur, ut Religiosus peccet agendo contra licentiam. Si autem ex denegata licentia nil sequatur in Religioso contra præcepta; tunc, quamvis Prælatus denegans forte graviter peccet contra justitiam, aut charitatem, aut pietatem, Religiosus contra talem negationem licite agere nequit: quandoquidem nil esset perniciosius disciplinæ voti, quam facultas agendi in tali casu; nil namque facilius esset Religiosis, quam sibi suadere licentiam injuste denegari.

Religiosus semper acquirit Monasterio.

VII. Igitur quæcumque bona *a Religiosis quovis modo acquisita, statim ea Superiori tradantur, conventuique incorporentur*, monet jubetque Synodus Trident. sess. 25. cap. 2. de Regular. nam quidquid Religiosus quovis modo acquirit, semper Monasterio acquirit, ut habetur in cap. *statutum* 28. q. 1. Immo etiamsi Religiosus male acquireret, puta si donatum contra prohibitionem, semel tamen

acquisitum, acquirit Monasterio; quæ acquisitio firma non est, nisi a Superiore approbetur, qui secundum motiva, quæ sibi videbuntur, poterit illam rescindere & rem donatori restituere.

Quid de acceptione rerum usu consumptibilium?

VIII. Circa usu consumptibilia, nota primo, quædam unico actu consumi, ut esculenta & poculenta; quædam, quamvis corruptibilia, habere tamen usum permanentem, quamquam usu consumantur: & hæc possunt accipi vel ad unum actum transeuntem, vel ut res retineantur ad usum durabilem. Nota secundo, hæc bona vel accipi a Religioso ex ipso Monasterio, vel ab extraneo, & ad merum usum, & non ut possideantur. His prænotatis: Certum est, quod accipere hujusmodi & dictis modis ex bonis Monasterii sine licentia sit contra paupertatis votum; eo quod fiat independenter a voluntate Prælati, & violentur simul Religio & justitia, cum & sit contra votum, & accipiatur alienum. Quando autem hæc acceptio sit lethalis, difficile est determinare: si sermo sit de esculentis & poculentis, audi doctum & pium Suarez tom. 3. de Relig. lib. 8. cap. 11. num. 40. ubi caute monet duo extrema esse cavenda; primum, ne nimis alleviando culpam relaxationi locus aperiatur; secundum, ne nimis aggravando fragilitas humana periculo exponatur: ideoque subdit ad lenitatem potius esse declinandum. Legenda sunt, quæ docet ipse *ibid.*

Observandum circa modo dicta.

IX. Observandum autem addo; primo, quod si Superior interdixisset expresse hujusmodi rerum acceptiones, nemini liceret accipere absque culpa gravi, aut levi pro quantitate materiæ. Secundo, quod ubi non viget consuetudo res hujusmodi sic acceptandi, non sit introducenda, cum tendat ad corruptelam contra votum: & Superior dissimulando non esset tutus in conscientia, atque Religiosi hos abusus introductos foventes non sunt immunes a culpa plerumque gravi; quippe quod abusus vergat in detrimentum commune disciplinæ regularis.

Quid de acceptis ab extraneo?

X. Accipere hujusmodi res ad quemvis proprium usum ab extraneis est contra votum paupertatis; quia, cum usus ille acceptatus sit pretio æstimabilis, sive res statim absumatur, sive tractu temporis, jam Religiosus accipit aliquid pretio æstimabile sine licentia, & peccat contra votum. Hinc quando res per usum tota consumitur, & tanti valeat, ut sit summa sufficiens, erit culpa gravis: puta, si ab extraneo accipias vasculum liquoris exquisiti & valoris unius aurei, illumque sine licentia absumas. Si vero res, ab extraneo accepta ad usum, non sit ipso usu consumptibilis sed duratura, puta liber magni valoris; tunc non est mensuranda culpa ex pretio rei concessæ ad usum, sed ex ipso usu, nempe quanti æstimari possit talis usus: unde si usus sit brevis temporis, erit cul-

pa

pa venialis, si vero esset adeo diuturnus, ut æstimaretur multi pretii, esset culpa lethalis. Quoad usum vero pecuniæ mutuo acceptæ, cum pecunia transeat in Dominium accipientis, non est dubium, quod si sit summa sufficiens, acceptio sit mortalis; tum quia sibi usurpat Dominium rei mutuo acceptæ, tum quia ipse non potest de suo restituere, cum nihil habeat quod suum sit; neque possit restituere de rebus Religionis; quæ cum non consenserit in talem contractum, neque restituere tenetur: & quoad hoc peccat etiam contra justitiam respective ad mutuum dantem, qui mutuo non dedisset, si hæc sibi innotuissent. Excipitur casus necessitatis, puta si Religiosus itinerans infirmetur in aliquo diversorio, & non habeat sufficientem summam suis necessitatibus providendis; quia tunc licite mutuare potest ab aliquo pecuniam, tunc enim juste præsumitur assensus Religionis, quæ restituere tenetur mutuo accepta &c.

Quid de accipiente ad meram custodiam?

XI. Accipere ab extraneo rem vel pecuniam dumtaxat ad custodiam, eidem reddendam quando repetierit, directe & per se non videtur esse contra votum; quia nil sibi Religiosus applicat: minus tamen decet Religiosum id agere sine licentia Superioris expressa; immo plerumque est grave peccatum contra obedientiam, quæ in Monasteriis ordinatæ disciplinæ solet Religiosis imponi a Superioribus, nec non a legibus, ne hujusmodi custodiam Religiosi suscipiant.

Quid de accipiente ad erogandum in eleemosynas?

XII. Accipere ab extraneo summam erogandam in eleemosynas, si ab ipso dante destinentur pauperes, quibus sit eroganda, conveniunt omnes non requiri licentiam ex vi voti paupertatis: si autem relinquat Religioso electionem pauperum, Lezana docet requiri licentiam. Passerinus vero dicit neque in hoc casu requiri licentiam. Et hæc sententia videtur magis ad verum accedere. Dixi ex vi voti paupertatis; quia aliunde peccare potest contra votum obedientiæ ob prohibitionem forte a regulis vel Superioribus factam.

* Observa, quod, ut docet Sanchez, non peccat Religiosus contra votum paupertatis, si inconsulto Superiore recuset acceptare rem sibi ex liberalitate oblatam; potest tamen peccare contra charitatem, impediendo sine justa causa bonum Religionis, cui illa res ipso acceptante acquirenda erat. At non peccabit, subdit P. Antoine *loc. sup. cit. n.* 6. si donum non necessarium Religioni recuset ex justa causa, v. gr. ut liberior sit ad sua ministeria obeunda, vel ad majorem ædificationem. *

§. III. *De Modo peccandi contra hoc votum per detentionem rerum.*

Retentio repugnans voto.

I. Manifestum est, quod non quæcumque rerum detentio

tio sit contra votum; immo necessarium est Religioso retinere vestes, lectum, libros &c. dummodo hæc retineat ad merum usum, & de Superioris licentia. Retentio itaque illa voto repugnat, quæ fit independenter ab hujusmodi licentia, & nomine proprio. Indicia vero hujus animi proprietarii plerumque isthæc sunt. Primum & indubitabile, retinere sine dicta licentia. Secundum, si, obtenta licentia, ita occulte retineatur, ut a Superiore inveniri non possit, aut sine magna difficultate, ne rem auferat: idque verificatur nedum de dono receptis ab extraneo, sed etiam de receptis a Religione, etiam commodato, præcipue ad diuturnum tempus: & erit culpa gravis, aut levis pro ratione materiæ & actionis. Tertium, claudendo sub clavi particulari rem, quamvis cum licentia acquisitam, nisi Superior clavem illam concesserit; qui usus non est a Superioribus permittendus, nisi ex gravissima causa, & quam maxime ubi hic abusus non obtinet. Requiritur tamen in Religioso, etiam ubi invaluit, animus aperiendi ad nutum Superioris.

Retinere rem cum licentia irrationabili.

II. Retinere rem cum licentia quidem, sed irrationabiliter concessa, sine justa causa, quamvis non sit peccatum proprietatis, ut patet; est tamen grave vel leve pro materia, contra paupertatem, tam in concedente, quam in retinente; & hoc verificatur circa bona superflua personæ & statui Religiosi. Legatur Synodus Tridentina sess. 25. de Regul. c. 2.

* Animadvertendum hic est fieri posse, ut, quod non repugnat paupertati religiosæ spectatæ in genere, repugnet paupertati, ut est propria talis Religionis. Sic in quibusdam Religionibus quædam permittuntur, quæ non permittuntur in aliis, repugnante earum Instituto. *

Illatio notanda.

III. Hinc inferas mortaliter peccare pro ratione materiæ tam Superiores concedentes, quam subditos retinentes utensilia argentea, sive ex alia materia pretiosa, tam pro tabacco, quam pro mensa, quam pro aliis quibusvis privatis & domesticis usibus; cum haberi possint alia, statui pauperum convenientiora, & æque utilia. Item peccant mortaliter tam Superiores concedentes, quam subditi retinentes vestes sæculares, ut larvati discurrere possint per ea loca, in quibus inconveniens est religiosum habitum comparere: quænam enim necessitas aut convenientia est, ut ad ea loca se conferant, ubi quaquaversum offenduntur occasiones peccandi, a quibus sæculares ipsi aliquo Dei timore tacti sollicite fugiunt? His addo declarationem Sac. Congreg. relatam a Fagnano in cap. *Monachi: Regulares, præter supellectilem, quæ statui paupertatis regularis convenit, non posse de licentia suorum Superiorum Regularium alia bona mobilia superflua, &* de-

dependenter a voluntate eorumdem Superiorum, & ad solum usum proprium possidere seu retinere; & possidentes vel tenentes mobilia superflua non excusari propter licentiam Superiorum a culpa & pœna. Quid clarius?

Quæstio incidens, de religiosis larvate incedentibus.

IV. Dictorum occasione sciscitaberis, peccant ne Religiosi mortaliter ex alio capite præfatis indumentis utentes, ullamve censuram incurrunt? Huic quæsito respondet Doctissimus noster Bannez in 2. 2. q. 12 a. 4. concl. 2. *Religiosus dimittens habitum suæ Religionis, & assumens alium quemcumque, ut occultata persona libere possit digari per vicos & plateas, absque eo quod cognoscatur cujus Religionis sit, etiamsi id faciat tantum ad horam, incurrit excommunicationem: conclusio hæc certa est apud omnes.* Hæc Bannez assertio fundatur in lege Canonica 6. Decretal. tit. 23. cap. *ut periculosa.* Larvis ergo utentes Religiosi ad publice discurrendum occultati per civitates graviter peccant, & excommunicationem ipso facto incurrunt.

Solvitur objectio.

V. Objicies, Clerici sæculares larvati incedentes videntur non peccare mortaliter, quamvis habitum clericalem deponant, & personam occultent, ut alii credantur quam sint: ergo neque Claustrales graviter peccabunt. Respondeo falsum esse Clericos non peccare, & quidem graviter: ita communis Doctorum, qui de hoc disserunt, & dubio procul omnes illi, quos vidi, quorum nemo est severæ doctrinæ sectator. Inter cæteros P. Lucius Ferraris recentissimus & perdoctus Auctor Bibliothecæ Canonicæ, t. 1. littera C. a. 4. n. 14. qui hæc profert: Clerici non possunt personati incedere, seu larva, ut vulgo dicitur *maschera*, se tegere; ex cap. *cum demum* 12. de vita & honest. Clericor. ex cap. nullus dist. 33. ex cap. nullus presbyterorum dist. 5. de consecrat. Hæc ille: & addit Sac. Congregationem sub die 10. Aprilis 1654. declarasse, Clericis incedentibus personatis tempore Bacchanalium posse ab Episcopo imponi pœnam excommunicationis. Cum igitur etiam Clerici mortaliter peccent, & pœna excommunicationis puniri possint; a fortiori peccant Regulares professi, qui pœnæ prædictæ jam subjiciuntur, ut ostendi.

Præceptum Tridentini circa bona Religiosorum.

VI. Claudo hunc paragraphum præcepto Synodi Tridentinæ loc. cit. cap. 2. *Nemini Regularium, tam virorum quam mulierum, liceat bona immobilia vel mobilia cujuscumque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita, tamquam propria aut etiam nomine Conventus possidere vel retinere, sed statim ea Superiori tradantur, Conventuique incorporentur. Nec deinceps liceat Superioribus bona stabilia alicui Regulari concedere, etiam ad usumfructum, vel usum, administrationem, aut commendam. Administratio autem bonorum Monasteriorum*

seu Conventuum ad solos Officiales eorumdem, ad nutum Superiorum amovibiles, pertineat. Hinc deducas, qualiter peccent contra hoc grave Synodi præceptum Superiores illi, qui suis subditis liberam concedunt censuum livellariorum administrationem, ut illis utantur ad suum beneplacitum, nec non quomodo peccent subditi licentia injuste concessa utentes; & multo magis si pecuniam censuariam expendant in ludos, & in res superfluas, & dedecentes, & forte criminosas; ad quæ omnia nullo modo se extendere potest Superioris facultas, cum voto adversentur.

§. IV. *De Modo peccandi contra paupertatem per usum.*

I. Neminem latere potest usum proprietarium, nempe utendi rebus concessis cum dominio & pro omni libito, interdici Religiosis ea ratione, qua interdicitur dominium. Tenentur igitur uti rebus sibi concessis ad eos usus, ad quos sibi conceduntur, & non aliter, nisi licentia ad alios usus petatur. Hinc nedum est Religioso illicitum graviter vel leviter pro ratione materiæ recipere vel retinere sine licentia, ut dictum fuit; verum etiam donare, commutare, destruere, commodare sibi concessa, etiam intra Religionem, sine licentia. Similiter neque potest sibi concessa ad vescendum dare alteri sine licentia. Multo minus potest pecuniam sibi pro emendis v. gr. libris concessam, in aliud expendere sine licentia; & sic de aliis. *Dependentia in usu.*

* Notandum hic est, quod si Religiosus sine licentia valida Superioris aliquid donet vel alienet, accipiens tenetur illud restituere Religioni. Qui autem donum accipit a Regularibus excedens summam *Scutorum decem*, in casum incidit reservatum Summo Pontifici; nullam tamen censuram incurrit. Reservatio cadit in recipientes, non vero in donantes. Vide Constit. Clementis VIII. quæ incipit: *Religiosæ Congregationes*: & Constit. Urbani pariter VIII. quæ incipit: *Nuper a Congregatione*. Ab hujusmodi casu ne quidem summus Pœnitentiarius absolvere potest, quoadusque restitutio facta non sit. Hæc omnia confirmata fuere a S. P. Benedicto XIV. in Constit. quæ incipit: *Pastor bonus*, edita *idibus Aprilis* 1744. *

II. Peccat Religiosus graviter vel leviter pro ratione materiæ contra usum rerum sibi concessarum, si ex negligentia illas perdat; si sinat eas vel a tineis corrodi, vel deteri, vel marcescere; si tanta incogitantia illis utatur, ut ex modo indiscreto illas adhibendi sit causa, quod aut citius consumantur, aut in majori quantitate, quam necesse sit. Et circa hoc vereor, ne facilius pec- *Peccat negligenter tractando sibi concessa.*

peccetur graviter in monasteriis vitæ communis. Sane non raro ex negligentia votum violant paupertatis in materia notabili, quæ talis sensim evadit, dum modo aliquid deperdendo, modo alicujus obliviscendo, modo aliud non curando, modo aliud perire sinendo, modo aliud oscitanter tractando, & identidem his modis se gerendo, facillime ad eam summam ascendunt, quæ gravem voti violationem constituit.

Quæsitum opportunum. III. At sciscitaberis; ut negligentia in tractandis rebus ad usum concessis censeatur gravis, quanta esse debebit? Respondeo Doctrina ab universis admissa in materia contractuum; dicendo, quod quando omittitur ea diligentia, quæ a diligentioribus impendi solet, tunc, si quod deperditur &c. sit notabile, erit culpa gravis. Cum enim contractus initus inter Religionem & Religiosum sit in utilitatem utriusque, tenetur utraque pars pro culpa levi juridica, ut alibi explicuimus: igitur graviter peccabit Religiosus damnum afferens Religioni in suis bonis, si in eisdem sibi concessis custodiendis, & utendis non præstet diligentiam, quam diligentiores præstare consueverunt.

* Quando Religiosus damnum injuste intulit sive extraneis, sive Religioni, ejus bona usurpando, vel destruendo, vel aliter nocendo; tenetur restituere, quantum potest, ex iis bonis, de quibus licite potest disponere in alios usus, vel minuendo expensas, quas licite posset ex Conventus bonis facere, nisi condonet Prælatus vel Dominus. Nam injuria omnis jure naturali resarciri debet, quantum fieri potest, nisi condonetur. Sic post alios P. Antoine *loc. supra cit. n. 7.* *

Ludere quando illicitum Religioso? IV. Circa ludos alearum, italice *di fortuna*, & præcipue chartarum, quantum dedeceant Ecclesiasticas Personas, & præcipue Regulares, declarant Sacri Canones Ordinumque regulæ; & idcirco Theologi communiter damnant peccati lethalis Religiosos hujusmodi ludis, præcipue frequenter, operam dantes. P. Passerinus hæc habet tom. 2. q. 187. art. 2. „ Ludi chartarum, ait ipse, „ maxime cupiditati & avaritiæ deserviunt, eo quod de „ uno ex illis ad aliud est facilis transitus ... Inde est, „ quod nedum in Religionibus observantibus, sed & in „ omni Religione Prælati hujusmodi pestes & ludos vo- „ luptuosos, nulla consuetudine obstante, juxta sancita „ in Conc. Tridentino sess. 22. cap. 1. de reform. ex- „ tirpare debent; & graviter peccant, si id non faciant, „ & si hujusmodi ludos permittant, & multo amplius si „ dent licentiam eis ludendi suis subditis. (at, dico „ ego, quid? si forte Superior ipse suo exemplo opposi- „ tum doceret?) Manifestum est enim, quod per usum „ horum ludorum sub prætextu recreationis fratrum ster-

„ nitur

„ nitur via ad dissolutionem Religionum " Legatur etiam P. Rotarius tom. 2. lib. 3. cap. 1. puncto 17. n. 13. & 14. qui tamen concedit, quod nos non audemus concedere, nempe licere aliquando Regularibus chartis ludere.

V. Ex his inferri debet primo, ex communi, Superiores permittentes introductionem ludi chartarum in suos conventus graviter peccare, sicut & introductos extirpare non procurantes. Secundo, dictis ludis Religiosos utentes, saltem aliqua frequentia, certo peccare lethaliter: dixi saltem aliqua frequentia, ut communem opinionem indicarem; cæterum adopto opinionem semper damnantem ut mortales in Religiosis hujusmodi ludos, nisi forte parvitas materiæ, nempe brevissimi temporis & magnæ raritatis excuset. Tertio, inferendum graviter peccare Superiores, qui, ubi toleratur abusus peculii, concedunt Religiosis ludentibus aliis ludis honestis, & non vetitis, puta tesseribus, schacchiis, pila &c. ut pecuniam exponant, quamvis intra claustra: similiter peccare ipsos Religiosos tam sine licentia pecuniam exponentes, quam cum licentia; quæ cum sit injusta & sine honesta causa, quandoquidem discordet a voto & a regularitate, nequit licitum reddere actum. Si opponas: igitur nil pretio æstimabile poterit cum licentia exponi ad acuendam honestam delectationem ludentium? Respondeo posse aliquid licite exponi de licentia, puta imagines, cereolos &c. pecuniam vero non; quia est esca nimis alliciens avaritiæ famem, nimisque adversans voto.

Illationes notandæ.

VI. Circa usum peculii pecuniarii, ubi ex necessitate tenetur, ad subveniendum necessitati Religiosorum a Religione non sufficienter provisorum; ut innocens coram Deo inveniatur, & securum in conscientia utentem constituat, has postular conditiones, ipsimet voto & religioso statui insitas. Prima, quod sit sub totali potestate & auctoritate Superioris; ita ut ab ipsius nutu pendear illud habere, vel eo privari. Secunda, ut non resideat apud ipsum Religiosum, sed in capsa communi. Tertia, ut ejusdem usus sit ob necessitates, quibus Religio nequit præsto esse, pura pro itineribus necessariis & decentibus, pro medicinalibus, pro libris comparandis, vestibus &c. Quarta, ut non expendatur in usus superfluos, indecentes, & irreligiosos. Quinta, ut sit in ea quantitate & summa, quæ necessitatibus prudenter occurrendis sufficere possit. Sexta, ut illo utens, sincero animo promptus sit ad acceptandam vitam communem, si offeratur occasio; immo, quantum in se est, illam optet, & suo modo procuret. Septima, ut, quoties peculio utendum est, toties licentiam petat; &, si fieri potest, per ministros expendatur, quod expendendum est. Hæ sunt conditiones requisitæ, & a Do-

De usu peculii.

Doctoribus passim indicatæ, ad licitum peculii pecuniarii usum, quippe quod a voto & statu regulari postulentur.

§. V. *De Qualitate obligationis ad vitam communem.*

Vita communis notio. I. Vita communis, Consiliis Evangelicis a Christo accensita, ita describitur a Sancto Luca Actor. c. 2. & 4. atque ab Apostolis executioni mandata: *Omnes etiam, qui credebant, erant pariter & habebant omnia communia; possessiones & substantias vendebant, & dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat. Nec quisquam, eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat; sed erant illis omnia communia &c.* Hanc vivendi rationem constituerunt suis alumnis, quotquot fuere Sacrarum Religionum Fundatores, volentes ut omnia temporalia, a Religiosis quocumque modo acquisita, in unum confusim conferrentur; quibus administrandis aliqui Superiorum auctoritate instituerentur, ut cuilibet Religioso de ejusdem Superioris licentia tribueretur, pro ut eidem opus esset, juxta confinia Constitutionum ab unoquoque Instituto statutarum; neque ullus apud se quidquam haberet, nisi ad merum usum facti, ad Superioris nutum revocabilem.

Vita communis an intima voto paupertatis? II. Hujusmodi vitam communem ita intimam paupertatis voto quidam Theologi arbitrati sunt, ut sine ipsa neque votum ipsum subsistere posse affirment. Cæterum quamvis communius Doctores diverso modo opinentur, fatentur tamen omnes, absque vitæ communis observantia, multis paupertatis votum patere periculis multisque violationibus, ut facile constabit perpendenti paulo ante tradita circa ea, quæ præstanda sunt a Religiosis, ut votum custodiant, & quæ cavenda, ne in ejusdem violationes impingant; & præcipue mature consideranti, quæ pro innoxio peculii pecuniarii usu indispensabiliter requiruntur. *Vita communis quam necessaria voto.* At, quod fateri etiam debent omnes, illud est, vitam communem cum exclusione peculii cadere sub præcepto gravi, ita ut valde sibi metuere debeant de salutis æternæ dispendio, qui in gradu Superioris sunt constituti, si illam quanta possunt prudenti & sedula cura in sua Monasteria introducere non satagant, nec non subditi, si vel eam recusent, vel ne introducatur impediant.

Vita communis præcipitur a Sac. Concilio Trid. III. Hoc præceptum grave habetur in Conciliis Generalibus Lateranensi III. 1189. sub Alexandro III. capite *Monachi*, & Lateranensi IV. 1213. sub Innocentio III. capite *Probibemus*. Sed ut ad proximiora accedamus, Concil. Tridentinum sess. 25. de Regularibus cap. 1. absolute & efficaciter jubens reformationem Regularium

tam

tam virorum, quam mulierum inter alia vult: *Ut obedientiæ, Paupertatis, & Castitatis, ac si quæ alia sunt alicujus Regulæ & Ordinis peculiaria vota & præcepta, ad eorum respective essentiam; nec non ad communem vitam, victum, & vestitum conservanda pertinentia, fideliter observent.* Et cum in sequentibus capitibus plura alia statuat, tandem cap. 22. concludit: *Hæc omnia & singula in superioribus decreta & contenta observari S. Synodus* præcipit in omnibus Cœnobiis & Monasteriis &c. Et quamquam scriptores aliqui Tridentinum præceptum quibusdam interpretationibus extenuare tentaverint, illius vigorem in tuto posuit Clemens VIII. sua declaratione anno 1599. emanata, in qua sub undecim capitibus comprehendit quidquid intentum efficaciter concludere valet. *Vita communis jubetur a Clemen. VIII.*

IV. Clementinum Decretum invicto robore sustinuit Sac. Congregatio suis responsis ad quæsita sibi proposita, atque a Doctissimo Fagnano ejusdem Congregationis Secretario relatis in Commentario ad Caput *Monachi* de statu Monachorum n. 1. Qui insuper num. 75. affirmat Clementis VIII. decreta fuisse deinde innovata a Paulo V. a Gregorio XV. & ab Urbano VIII. Deinde Innocentius X. Urbani successor in Decreto edito an. 1654. relato ab eodem Fagnano in 2. par. tertii Decretalium, capite *Relatum ne Clerici vel Monachi*, prohibet Superioribus, ne ad habitum Religionis Novitios admittant nisi sub conditione servandi vitam communem. Idem confirmavit Alexander VII. Innocentii successor an. 1655. qui sub eadem conditione servandæ communitatis concessit recipi ad habitum Novitios. Deinde Innocentius XI. hoc idem, omni adhibita sollicitudine, executioni mandari studuit, edita etiam Constitutione, quæ incipit *Cum nos* 1679. 6. Octobris. Postea Innocentius XII. nedum idem inculcavit confirmavitque, verum etiam Sacram Congregationem erexit sub titulo Disciplinæ Regularis, ut reformationi Regularium juxta omnia hactenus indicata decreta invigilaret; a qua Sacra Congregatione plura emanarunt decreta. Demum Benedictus XIII. in Constitutione sub die 5. Junii 1726. quæ incipit *Quod Apostolicæ*, dolens vota suorum Prædecessorum intentum non obtinuisse, & volens Provinciam utriusque Lombardiæ, cujus fuerat alumnus, quamque tenero prosequebatur amore, in melius provehere, dicit: *Pro conservanda & dilatanda per totam Lombardiæ Provinciam severiore Disciplina has regulas præscribimus, atque ut perpetuo observentur, districte præcipimus & mandamus.* „ Primo Vita communis &c.

Accedunt Declarationes Sacræ Congregationis. Et confirmationes aliorum Pontificum Pauli V. Gregorii XV. Urb. VIII. Innoc. X. Et Alex. VII. & Innoc. XI. & Innoc. XII. & Bened. XIII.

V. Omnibus his documentis ante oculos positis, fateor imbecillitati meæ suaderi non posse, quod vita

communis, extincto peculiorum usu, non cadat sub gravi præcepto afficiente Superiores, ut eam pro viribus promoveant, atque subditos, ut illam sincero animo optent, & data occasione prompte amplexentur. Si plura desideres, videsis volumen P. F. Danielis Concina inscriptum titulo: *Disciplina Apostolico-Monastica* Dissertationibus Theologicis illustrata &c.

* Vide quæ PP. Ordinis Prædicatorum in postremo Capitulo Generali Romæ celebrato anno 1756. sub Reverendissimo P. F. Joanne Thoma de Boxadors ejusdem Ordinis Generali, Magistro in eodem Capitulo electo, statuerunt, vel potius in aliis Capitulis jam sancita confirmarunt ad communem vitam in Conventus ejusdem Ordinis introducendam. *

* Legatur etiam S. P. Benedictus XIV. *de Synodo Diœcesana lib.* 13. *cap.* 12. *n.* 21. ubi modum præscribit servandum, dum agitur de perfecta vita communi in Monialium Cœnobia invehenda; & quænam præstanda sint, priusquam operi manus admoveatur, sapienter suggerit. *

☞ Celebriores Theologi communiter asserunt non esse licitum juvenibus Religionis habitum suscipere, atque solemnem professionem emittere in iis Monasteriis vel Conventibus, in quibus vita communis non servatur, atque aliarum præcipuarum Regularum & Constitutionum observantia non viget. Sufficiat ad prolixitatem vitandam unum dumtaxat S. Antoninum in medium afferre. Sic is se se explicat 3. P. tit. 16. cap. 2. *Et ubi*, ait, *qui ignorantia vel errore intenderet illam* (videlicet Religionem) *ingredi, in qua non bene vivitur, crudelitas esset non revidere illum cautum & a proposito suo revocare*. Videatur etiam quæ docet Em. Cajetanus *in* 2. 2. *q*. 188. *a*. 9. ☜

CAPUT III.

De Votis Castitatis & Obedientiæ.

§. I. *De Obligationibus ad votum Castitatis pertinentibus.*

Obligatio voti Castitatis.

I. Manifestum ex traditis in hoc opere variis in locis merito censeo, quod votum Castitatis Religiosæ constringat perpetuo voventem ad abstinendum a quocumque actu venereo tam interiori, quam exteriori: ac proinde, si contra hanc obligationem delinquat, præter malitiam luxuriæ contra Temperantiam, incurrit malitiam Sacrilegii contra Religionem. Immo si Religiosus peccans sit etiam Sacris Ordinibus initiatus, aggravat notabiliter peccatum suum ob duplicem titulum castitatis servandæ, afferentem duplex motivum proximum continentiæ;

tiæ; ac proinde violator duplex hoc vinculum frangit, augetque malitiam suam eo gradu, ut sit in Confessione explicanda. Addunt aliqui, quod si violator voti sit Sacerdos, hunc gradum manifestare teneatur, eo quod gradus Sacerdotalis notabiliter augeat deformitatem impudicitiæ, quam alter simplex Ordo sacer; quæ longe majori quadam ratione repugnat quotidie sacrificanti & sumenti Agnum Immaculatum, quam repugnet aliis ordinatis ad eidem inserviendum dumtaxat destinatis.

Præcautiones ad votum servandum,

II. Hinc monita cuncta, quæ universis Christifidelibus dantur ad custodiendam castitatem proprii cujusque status, potissimo titulo commendantur Religiosis: omnes enim plurimorum Conciliorum Canones, ad defendendam Clericorum continentiam constituti, eo urgentius ad protegendam religiosam conspirant. Cum autem cuncti Canones colliment ad inducendos Clericos, ut omni sedulitate totoque conatu arceantur a contubernio, a conversatione, a colloquiis, a visitationibus, ab aspectu, &, si fieri posset, etiam a recordatione mulierum; ab omnibus his potiori titulo arceri debent Religiosi Claustrales, quandoquidem omnes austeritates, pœnalitates, pœnitentiæ actus, quibus singula Sacra Instituta plus minusve abundant, in illud conspirant, ut castitatem in suis alumnis sartam tectam conservent. Majori nihilominus vigilantia indigent Instituta mixta ex contemplatione & actione, præ Institutis soli contemplationi vacantibus: cum enim illa in proximorum salute procuranda multis modis versentur, & quam maxime in administrando Sacramentum Pœnitentiæ, conciones habendo, aliaque utriusque misericordiæ opera proximis impendendo, juxta scopum cuique Ordini præfixum; fit inde, quod necessitas non raro compellat ad tractandum cum personis muliebris sexus. Quocirca hujusmodi animarum ministris, præcipueque Confessariis attentissima cautio atque oculatissima vigilantia necessaria est, ut animum tam proprium quam suarum pœnitentium a quacumque affectione reciproca defæcatum custodiant: & quam maxime quoad hoc invigilare debent super illas, quas filias vocitant spirituales; facillime namque ex frequenti collocutione, quamquam de rebus spiritualibus, gignitur quædam affectio aut in altero aut in utroque colloquente, quæ prima fronte spiritualis creditur ideoque a multis negligitur, & pedetentim, nisi summa vigilantia discernatur & præfocetur, transit in sensibilem: & hæc, si munusculis foveatur, verbis mollibus colatur, significationibus benevolis alatur, visitationibusque non necessariis augeatur, facillime transit in sensualem, tametsi a principio vix discerni queat. Legantur, quæ ad rem hanc reperiuntur in Opusculo *De modo confitendi & puritate conscientiæ*,

quod adhuc incertum est, num tribuendum sit Angelico Doctori D. Thomæ, an Seraphico S. Bonaventuræ; quamvis longe probabilius sit esse Bonaventuræ adscribendum, tum quia stylus id manifestet, tum quia in editione Romana Opusculorum S. Thomæ minutioribus characteribus inveniatur impressum. Sane quæ in eo habentur, a quolibet Confessario atque Directore firmiter memoriæ imprimenda sunt, sæpe animo serio revolvenda, & exacte executioni mandanda; ut se se a quocumque periculo eximat, & a lapsibus immunem reddat.

Modus in directione tenendus,

III. Nullus tamen hinc inferat ab Ecclesiis & Confessionalibus repellendas esse Virgines & juvenculas, aliasque honestas fœminas spiritualem & cœlibem vitam instituere optantes, & in perfectionis studio ferventer proficisci. Nullus, inquam, hoc inde inferat: immo potiori virginitatis jure, vitæque castæ ducendæ proposito, veniant istæ in lætitia & exultatione, adducanturque in templum Regis; attamen nonnisi magna adhibita prudentia, cautione, discretione, sobrietate, ac spirituali sagacitate. Atque in primis Director mature perpendat earumdem vocationem ad hujusmodi vitæ genus; cum, juxta Pauli monitum, non sit credendum omni spiritui, sed probandi sint spiritus, utrum ex Deo sint. Deinde post exploratam vocationem, firmitatemque in eadem, super ipsas invigilet, atque eisdem inculcet, ut summo studio, linguæ, oculorum, aliorumque corporis sensuum mortificationi insistant; secessum in propria domo diligant; omnibus domesticis se ex corde submittant; a familiæ servitio non se subtrahant, immo cæteros in laborando præveniant; a vanis ornatibus prorsus abhorreant; modeste & verecunde vestes componant, atque ad cætera exteriora tam quoad se, quam quoad alios ita se habeant, ut ad sui met custodiam aliorumque ædificationem cuncta conspirent. Deinde inculcet, ut moderationi passionum incessanter operam dent; ut virtutum moralium imprætermissæ exercitationi vacent; preces, meditationes, & accessum ad Sacramenta ita temperent, ut compati possint cum statu & circumstantiis personæ. Duo semper præ oculis Director teneat: primum, ne persona spiritualiter vivens, unquam se agmen mulierum spiritualium ingressam existimet; immo suo judicio valde longinquam ab hujusmodi vitæ ratione sincere se credat. Secundum, ut cor suum a quacumque nimia affectione erga humanas personas defæcatum custodiat, & præcipue erga Directorem; qui, post data salubria documenta & monita, quo rarius ad secum colloquendum admittet eam, eo felicius illius profectum promovebit: caveat autem summopere a visitationibus domesticis, si velit ne brevi exsiccentur germina, quæ multo labore antea excoluerat.

Iis

lis aliisque cautis modis, apud probatos Doctores legendis, fieri poterit, ne sibi noceat spiritualis fœminarum directio; dummodo & ipse summa vigilantia cor suum custodiat, ne ob profectum, quem in via Domini aliquam facere animadverterit, peculiari quodam vinculo spirituali erga eamdem afficiatur, memor illius Hieronymiani canonis ad Nepotianum: *Omnes Virgines Christi aut æqualiter dilige, aut æqualiter ignora.*

§. II. *De Spectantibus ad votum Obedientiæ.*

I. Votum obedientiæ in eo positum est, quod homo offerat Deo proprium arbitrium, ipsique promittat se obtemperaturum suis Superioribus quoad omnia, quæ juxta propriam Regulam juste jubebunt: quæ obedientia respectu jussorum juxta Regulam vocatur obedientia *necessitatis* ad differentiam illius obedientiæ, quæ dicitur *perfectionis*, quæque obtemperat in omnibus, quæ non sunt contra Deum. *Notio hujus voti.*

II. Religiosus parere tenetur obedientia necessitatis suo Superiori triplici titulo, nempe titulo Traditionis humanæ, quia nempe se tradidit Religioni ad vitam ducendam juxta Superiorum jussa: titulo Voti Deo emissi, obediendi homini propter ipsius Dei amorem: & titulo Jurisdictionis, qua pollet quilibet Prælatus Ecclesiæ respectu suorum subditorum. Cum autem vovens promiserit obedire non cuicumque voluntati Prælati, sed dumtaxat præceptis illius, eo quod motivum specificans virtutem obedientiæ sit Præceptum; propterea certo non peccat mortaliter, si non exequatur ea, quæ optantur etiam ardenter a Prælato, eo quia non extet præceptum: immo, juxta plures, neque venialiter, quia nullo modo violat præceptum, quod non extat; sed dumtaxat peccat mortaliter, quando præcipitur aliquid grave illis modis in Constitutionibus præscriptis. Dixi aliquid grave, quia quemadmodum legislator non potest aliquid leve sub gravi jubere, ut dictum fuit in tract. 1. cap. 2. §. 5. n. 7. ita neque Prælatus præcipere. *Tituli inducentes obligationem obediendi.* *Quomodo peccetur graviter?*

III. Cum vero S. Th. 2. 2. q. 104. a. 2. docuerit, quod *speciale obedientiæ objectum sit præceptum tacitum, vel expressum Superioris; voluntas enim Superioris, quocumque modo innotescat, est quoddam tacitum præceptum*: fit inde, quod quamquam Religiosus regulariter non peccet graviter, nisi agat contra præceptum expressum; nihilominus graviter peccare potest, si agat contra præceptum tacitum, quando videlicet notum est Superiorem intendere ad aliquid obligare velle, puta ad applicationem Sacrificii pro oneribus Sacristiæ &c. Qui vero obedit præveniendo præceptum, perfectius obedit: ideo concludit An- *Requisita ad inobedientiæ peccatum, & ad obedientiæ virtutem.*

 geli-

gelicus: *Et tanto videtur obedientia promptior, quanto expressum præceptum obediendo prævenit, voluntate tamen Superioris intellecta.* Quamobrem plus requiritur, ut quis peccatum inobedientiæ committat, quam ut virtutem obedientiæ exerceat; ad illud namque requiritur violatio præcepti expressi vel taciti, ad istam sufficit sola notitia voluntatis Superioris quocumque modo intellectæ.

Modus perfectæ obedientiæ.

IV. Ut Religiosus perfecte obedientiam exerceat, quatuor requiruntur conditiones, a SS. Doctoribus communiter assignatæ. Prima, ut Religiosus id prompte exequatur, quod a Superiore jubetur. Secunda, ut obediat etiam voluntate, nempe animo volente, exequendo quod præceptum fuit. Tertia, submittendo etiam proprium judicium judicio Superioris, judicando id melius esse, quod a Superiore præcipitur, quamvis melius suo judicio non appareat; & hic est perfectissimus obediendi modus. Quarta, ut obediat, nullo expectato præcepto, sed sola voluntate Superioris significata.

Animadversio notanda.

V. Ex hactenus dictis deducas, quam longe distent a Religiosa obedientia subditi illi, qui circa dispositionem vitæ suæ ea munera constanter recusant, quæ sibi non placent, quamquam ipsis certo constet, quod Superior vellet, ut ab ipsis obirentur; eaque sola libenter amplectuntur, quæ favent eorum genio, ambitioni, commodo, & peculio. Quid respondebunt Christo judici, cui cum spoponderint obedientiæ voto abdicationem proprii arbitrii quoad inserviendum Religioni, *& se subjiciendi Superioribus quantum ad generalem dispositionem vitæ suæ*, ut inquit S. Thom. Quodlib. 10. a. 10. ad 3. in quo consistit obedientiæ praxis; disponere fategerunt, non pro Superiorum voluntate, sed pro genio suo?

Materia voti obedientiæ.

VI. Materia voti obedientiæ est totum id, quod confert sive directe, sive indirecte ad conservationem Sacri Instituti, ad præsidium votorum, ad subsidium regularis Disciplinæ. Dixi sive indirecte; quia Superior præcipere potest, quod conspirat ad arcenda peccata, ad vitanda scandala, ad impediendas Constitutionum violationes; & etiam novas ordinationes facere ad hujusmodi præservanda. Hinc non mirum, si Doctores communiter doceant posse subditum a Superiore obligari ad quasdam actiones, vitæ periculo conjunctas, quando commune bonum Religionis id postulaverit, puta inserviendi Religiosis peste ictis in Conventu commorantibus; ministrandi Sacramentum Pœnitentiæ etiam sæcularibus tempore pestis, si Parochi non sufficiant, & Religio sit Instituti mixti, nempe etiam proximorum saluti dicata.

Quid agendum in dubio

VII. In dubio, an id quod præcipitur sit intra confinia facultatis Superioris, juxta communem obtemperandum est. Pariter in dubio, an extet præceptum, juxta pro-

probabiliorem tenetur subditus obedire. Et a fortiori obtemperandum est, quando subditus habet pro se opinionem probabilem non obediendi circa aliquid, & probabilior est opinio Superioris jubendi circa idem. In casu demum, quod & pro Superiore & pro subdito extarent opiniones æque probabiles, opinio subditi cedere debet; eadem enim est ratio, ac in casu dubii. *de potestate Superioris?*

VIII. Prælato particulari præcipienti aliquid supra Regulam, puta novas austeritates v. gr. abstinendi a vino, absolute loquendo, non tenetur subditus obedire; quia non vovit obedientiam, nisi juxta Regulam: immo peccat Prælatus hæc præcipiendo. Consulto dixi Prælato particulari; quia si a Capitulo Generali statuantur & præcipiantur, obediendum erit, ut paret. Consulto item dixi absolute loquendo; quia si in aliqua communi necessitate, ad placandam indignationem divinam, juberet jejunium vel quidpiam simile, esset obediendum; quia id esset secundum Regulam, saltem implicite. *Præcipienti supra Regulam an parendum?*

* Legatur D. Tho. 2. 2. *q.* 104, *ar.* 5. *in corp.* & *ad* 3. *.

IX. Videtur, quod non possit Superior Regularis præcipere subdito, ut acceptet prælaturam extra Ordinem, puta Episcopatum, neque subditus teneatur præcipienti obedire. Laudabiliter tamen faciet, si animo sincere reluctante, & vere coram Deo de propria imbecillitate timente, præcipienti obediat: & idem dicas de præcepto ad acceptandum Beneficium cum cura animarum. Immo, si Religiosus acceptaret electionem ad Episcopatum sine obtenta Superioris majoris licentia, acceptatio esset nulla. Putarem tamen, quod si electio fiat immediate a Summo Pontifice, quamvis laudabile foret licentiam obtinere etiam a Superiore, ei non videretur necessaria, nisi forte in Bulla electionis exprimeretur. Ad Prælaturas intra Ordinem acceptandas valide & licite præcepto obligari potest subditus, atque is ad obediendum tenetur; etiamsi minus sufficientem se credat; quia in hoc dubio parendum est, & cedendum auctoritati certæ. *Quid de præcepto ad acceptandas Prælaturas?*

* D. Tho. 2. 2. q. 185. ar. 2. ad examen vocat, *utrum liceat Episcopatum injunctum omnino recusare?* Hinc ipse difficultatem clarissime suo more dirimit in *corpore* ejusdem articuli; & plura etiam docet in responsionibus ad opposita argumenta, quæ materiem eamdem magis magisque declarant. *

§. III. *De variis contra obedientiam peccandi modis.*

I. Peccat graviter Religiosus contra obedientiam, nedum frangendo præceptum in Regula contentum aut a Superiore juxta Regulam impositum, verum etiam oretenus *Modi peccandi graviter con-*

tra praeceptum. factum, & ex ore alterius ex commissione Superioris eidem annunciatum. Secundo peccat graviter, transgrediendo ordinationes Superioris, quamvis non præceptas, ex contemptu; qui in eo consistit, juxta S. T. 2. 2. q. 186. a. 9. ad 3. *Quando voluntas subditi renuit subjici ordinationi legis vel regulæ*, (aut Superioris) *& ex hoc procedit ad faciendum contra legem vel regulam*, aut Superioris præceptum. Quamobrem subditus respondens vel Superiori aliquid ordinanti vel alteri annuncianti ordinationem ejusdem, quamvis non præceptam, & dicens: Nolo obedire, nolo id agere; ex communi peccat mortaliter contra obedientiam, quia ex modo se gerendi contemnit Superioris vocem & auctoritatem: & peccat duplici malitia, sacrilegii contra votum, & injustitiæ contra suam Religionem, cujus servitio se perpetuo tradidit juxta beneplacitum Superiorum.

* Legatur integer D. Thomæ textus loco ab Auctore *n. praced.* citato; videaturque Em. Cajetanus, qui suo commentario S. D. Doctrinam illustrat.

II. Peccat graviter Religiosus contra obedientiam, & etiam contra propositum tendendi ad perfectionem, si se submittere renuat, & contradicere conetur reformationi statutæ a Capitulo Generali ad reparandum collapsum Institutum; tum quia Religio, in Cœtu Superiorum repræsentata, habet jus reparandi proprias jacturas, & obligandi subditos ad reparationem acceptandam; tum etiam, quia eo ipso quod se opponit reformationi, & reluctatur se subjicere eidem, manifestat patenter animum a perfectione aversum, ad quam tamen sincere tendere tenetur: immo peccat etiam gravi peccato scandali, dum conatur impedire profectum etiam suorum Confratrum, & relinquere illis apertam occasionem spiritualis ruinæ. Nec prodest quidquam, si dicat se professum fuisse statum Religionis, quam invenit: quandoquidem professus fuit Regulam non prout collapsam, esset namque professio iniqua Deoque abominabilis; sed regulam absolute, quæ semper arguit professos reformationi obnoxios, si hac indigeant, & ab habentibus potestatem præcipiatur.

Quando peccetur venialiter contra hoc votum? Qualiter peccet deobediens regulis?

III. Peccat venialiter contra obedientiam Religiosus, qui sciens a Superiore aliquid fuisse demandatum, quamvis absque præcepto, sine justa causa illud facere advertenter omittit. Deobediendo regulis & constitutionibus non obligantibus ad culpam absolute, ex se, & ex vi earumdem, nullum committitur peccatum: in praxi tamen, si deliberate vel ex malo habitu violentur, nescio excusare deobedientem a culpa veniali. Quippe violatio deliberata aut ex habitu semper profluit ex inordinata aliqua affectione aut curiositatis, aut vanitatis, aut ineptæ

ptæ lætitiæ, aut accediæ &c. Quare D. Th. 2. 2. q. 186. a. 9. ad 1. postquam asseruit, quod in Ordine Prædicatorum *transgressio talis vel omissio* (scilicet Regulæ &c.) *ex suo genere non obligat ad culpam neque mortalem, neque venialem*, statim subjungit, *qui tamen* (nempe Religiosi) *possunt venialiter, vel mortaliter peccare ex negligentia, vel libidine seu contemptu*. De contemptu tam formali & explicito, quam virtuali & implicito plura alibi dicta sunt.

Gravis obligatio Superiorum circa Regulas.

IV. Quamquam autem subditi identidem transgrediendo regulas, ex vi earum nec venialiter peccent, non ita censendum est de Superioribus hujusmodi transgressiones dissimulantibus & permittentibus: si enim prudenter & moraliter possint aut collapsas regulas erigere, aut extirpare violationes gliscentes, aut præcavere imminentes; tenentur sub mortali, omni adhibita diligentia, id præstare, ut plures docent Auctores non severi, laudati & approbati a Collegio Salmant. tract. 15. cap. 4. punc. 6. n. 63. quos inter etiam Diana, quibus addo recentissimum P. La Croix, qui lib. 3. part. 1. num. 707. docet peccare mortaliter Superiorem, si negligat observantiam legum de ingressu in aliena cubicula, de silentio &c. quæ profecto non sunt inter Constitutiones gravioris ponderis. Immo S. Antoninus 3. p. tit. 9. cap. 5. docet teneri Superiorem nedum amovere violationes regularum, quæ ipsi occurrunt & innotescunt, sed quod *debet esse sollicitus ad inquirenda vitia subditorum: nec sufficit, quod corrigat defectus, quos contingit eum scire, sed debet inquirere diligenter vitam subditorum, si forte etiam occultos defectus possit deprehendere, ut admonendo & præcavendo malis obviet*. Cavere tamen debet, ne aut indole suspiciosa inductus, aut nimiis scrupulis exagitatus, aut tristitiæ habituali obnoxius, evadat nimis anxius, morosus, & indiscretus; præ oculis semper tenens illud S. Augustini in Regula: *Disciplinam libens habeat, metuendus imponat; & quamvis utrumque sit necessarium, tamen plus a vobis amari appetat quam timeri, semper cogitans Deo se pro vobis redditurum esse rationem.*

CAPUT IV.

De nonnullis aliis Obligationibus Religiosas Personas afficientibus.

§. I. *De Obligatione circa clausuram virorum Claustralium.*

Notio Clausuræ. I. CLausuræ nomine, juxta Doctores, intelligitur totum illud spatium, quod intra septa Monasterii seu Conventus continetur. Hæc clausura verificatur etiam de illis hospitiis, in quibus Religiosi Conventum & Ecclesiam habent, quamvis sine Eucharistia; dummodo Horas divinas communiter recitent, & in iis Conventibus saltem aliqui degant. Non autem clausi dicuntur, neque clausura afficiuntur illi Conventus seu illæ domus, quæ nondum declaratæ sunt Conventus, quæque interea construuntur, in quibus aliqui Religiosi morantur ad illas construendas deputati, ut docent communiter, & quæ proinde ut Conventus nondum habentur.

Quid de Choro & Sacristia? II. Sacristia, ad quam accedi non potest nisi per Ecclesiam, certum est quod non contineatur in clausura; sicuti neque Chorus, ad quem nisi per Ecclesiam accedatur: ita ab opposito, si in Chorum & Sacristiam nequeat haberi ingressus, nisi per Conventum, jam patet, quod clausuræ subjiciantur. At quando tam Chorus, quam Sacristia habent portas tam Conventui, quam Ecclesiæ correspondentes, putarem cum Suarez & aliis, quod Chorus non sit in clausura comprehendendus. Similiter si Sacristiæ janua sit immediate in Ecclesia, quamvis etiam habeat portam interiorem communicantem cum Conventu, non censetur intra clausuram. Si vero Sacristia non habeat januam immediate in Ecclesia, sed, ut pateat ingressus ad ipsam, necesse sit per aliquem alium locum transire, qui communicet Conventui; tunc Sacristia habenda est in clausura. *Quid de hortis & viridariis?* Circa hortos & viridaria; si careant janua exitum aperiente ad viam publicam, certum est apud omnes in clausura contineri: si autem habeant etiam talem januam præter illam, quæ communicat cum Conventu, longe probabilius est nihilominus clausuræ subjici.

Quotuplex sit Clausura, & quomodo immutabilis? III. Clausura, quæ est a jure, immutabilis est a Superioribus Religionis: talis est clausura Dormitorii, Refectorii, aliorumque locorum interiorum Conventus. Clausura alia est a Superioribus, nempe a Generali vel Provinciali, quando prudenter dubitatur de aliquo loco, an clausuræ sit accensendus; & hæc mutabilis est, cum possit ab eadem auctoritate auferri, a qua fuit imposita:

pru-

prudentia tamen has variationes reprobat. Dixi a Generali vel Provinciali; quia, cum declarare clausuram loci dubii sit res gravis momenti, dictis Superioribus reservata videtur, & quidem ut minus variationi subjaceat.

IV. Clausura per se obligat Religiosos sub mortali tum jure naturali, orto ex vi voti obedientiæ suis Prælatis, tum jure positivo Tridentini sess. 25. cap. 4. de Regular. *Ne liceat Regularibus a suis conventibus recedere etiam prætextu ad Superiores suos accedendi, nisi ab eis missi aut vocati fuerint.* Non tamen idcirco peccant, dum exeunt conventu de licentia expressa aut tacita, aut ex consuetudine obtinente, & permissa suorum Superiorum. Si autem quis interdiceretur, ne exiret absque expressa licentia, peccaret mortaliter ob indicata motiva; non tamen ex præcisa fractione clausuræ excommunicationem incurreret, quæ nullibi invenitur. Peccaret etiam mortaliter quicumque noctu exiret: idemque dicas de aliquo alio exitu, qui circumstantiis conjici possit contra voluntatem Superioris. *Clausuræ obligatio.*

V. Jam audisti a Concilio vetitum exitum sine licentia, etiam prætextu accedendi ad Superiores: audi modo Bullam Sixti V. an. 1588. in qua addit: *Quod si dicerent se ad Apostolicam Sedem confugere ob gravamina a suis Superioribus sibi illata, & ideo ab ipsis Superioribus licentiam & litteras obtinere non potuisse; non propterea ullo modo recipi debent, nisi de fide dignorum testimonio, & de petita ab eis licentia, & per suos Superiores denegata constiterit*: atque ex Decreto Sac. Congregationis 1585. remittendi sunt ad suos Superiores severiori pœna plectendi, ab Urbano VIII. approbato. *Nullos Fratres Romam venire Superiores permittant, nisi a Generali vel Protectore Ordinis dumtaxat licentiam in scriptis impetraverint. Si quis autem sine hujusmodi facultate Romam venire præsumpserit, voce activa & passiva biennio privatus existat, subiturus etiam alias arbitratu Superiorum infligendas pœnas: quæ item omnia adversus eos, qui supradictos admiserint & receperint, sine ulla exceptione locum habeant.* Hæc facultas concedendi licentiam, se conferendi Romam, deinde concessa fuit etiam Provincialibus, dumtaxat ob motivum alicujus causæ communis totius Provinciæ. Et nota, quod pœna illata vocis activæ & passivæ reservatur S. Sedi: vide Lezanam tom. 1. c. 18. n. n. 14. 15. 16. *Prætextus exeundi sine licentia.*

VI. Ut igitur exitus e clausura sit undequaque innocens, debet esse cum licentia Superioris. Si concedatur sine rationabili causa, illam concedens peccabit plus minusve, juxta motivum, regulam, & frequentiam, nec non juxta moram temporis permanendi extra claustra. Circa id audiatur S. Congregatio ab Urbano VIII. appro- *Licentia exeundi quando penitus innocens?*

ba-

bata: *Nullus e Conventu egredi valeat, nisi ex causa, cum socio, licentiaque singulis vicibus impetrata, ac benedictione accepta a Superiore; qui non aliter eam concedat, nisi causa probata, sociumque exituro adjungat; non petentis rogatu, sed arbitrio suo, nec eumdem sæpius. Licentiæ vero generales exeundi nulli omnino concedantur. Contravenientes autem pœna gravi, etiam carceris, ad Superioris arbitrium plectantur. Eamdem etiam janitor subeat, si sciens exeundi facultatem fecerit.*

Pœnæ mulierum ingredientium. Clausuram Regularium, & istorum illas admittentium.

VII. Mulieres, extra casus permissos, ingredientes clausuram Regularium ipso facto incurrrunt excommunicationem S. Sedi reservatam, nisi ignorantia invincibilis illas excuset; ita communis ex Constitutione S. Pii V. incipiente: *Decet Romanum Pontificem* edita anno 1570. in qua clare comprehendit *omnes & quascumque mulieres tam in genere, quam in specie*. Religiosi autem admittentes illas contrahunt ipso facto pœnas privationis officiorum, & inhabilitatis in posterum ad eadem officia, nec non ad quæcumque alia, & etiam suspensionem a divinis; ita in citata Constitutione: *sine ulla declaratione ipso facto*. Ubi notant Auctores, quod quamvis suspensio ipso facto incurratur, privatio tamen officiorum, puta Prælaturæ, Dignitatis, Lectoractus &c. requirunt sententiam judicis saltem declaratoriam; quia pœnæ consistentes in abdicatione juris jam possessi, cum sint difficillimæ executionis alicujus contra seipsum; propterea postulare videntur, quod infligantur ab altero, ut diximus in tract. 1. cap. 2. §. 5. n. 9. A suspensione illa possunt absolvi a suis Superioribus, immo videtur a quovis alio Confessario sui Ordinis, cum non inveniatur reservata.

Quænam mulieres excipiantur?

* Videndæ quæ huic numero addita reperiuntur in Majori Opere, utpote necessaria, & legatur P. Ferraris V. *Conventus art. 3. n. 6. & 7.* *

VIII. Excipiunt multi a Lege S. Pii V. Imperatrices, Reginas, filias & neptes Regum. Alii etiam excipiunt, sed pauciori numero, Fundatrices Conventuum. Quonam autem jure illas omnes excipiant, me latet; cum expressio S. Pii sit adeo universalis, quemadmodum notat communior, ut claudat aditum exceptionibus. Casu autem quo de licentia intrent prædictæ mulieres, jam patet, quod cum decenti comitatu, quidem restricto ad paucas sodales, ingredi permittantur.

Quando mulieres ingredi possint?

IX. Casus autem, in quibus permittitur mulieribus ingressus in clausuram Regularium sunt. Primo, Necessitas, puta in incendio, cui exstinguendo paucitas masculorum non sufficeret sine opera mulierum: item Necessitas ex parte fœminæ, puta ut se salvet ab illam insequentibus ad vulnera, gravia verbera, stuprum, carcerem evitanda. Secundo, Pietas, nempe Processio aliqua etiam

ad

ad ferendam Euchareſtiam infirmo, aut in funere defuncti in Capitulo ſepeliendi, aut ſi quodvis aliud officium celebretur in Clauſtro vel Capellis ejuſdem: ita idem Pius V. Quando patet ob dictas cauſas ingreſſus, non peccant contra clauſuram ingredientes curioſitatis gratia: tenentur tamen, expleta ſacra functione, ſtatim egredi: & ſi diutius permaneant, peccant quidem graviter, ſed excommunicationem non incurrunt. Si vero Superior ad hoc functionem inſtitueret, ut mulieres ingredi poſſent, multi dicunt quod peccaret dumtaxat venialiter. Sed prima ſententia videtur probabilior, & Bullæ conformior.

X. Verum Benedictus XIV. felicis memoriæ in ſua Conſtitutione, data anno 2. ſui Pontificatus die 3. Januarii 1742. incipiente *Regularis Diſciplinæ* &c. abolet præfatas facultates mulieribus conceſſas ingrediendi Monaſteria virorum, etiam in Proceſſionibus, ſepulturis, aliiſque piis ſupplicationibus &c. Legenda eſt tota Conſtitutio, in qua profecto occurrunt plura ſcitu neceſſaria. Attendenda eſt etiam alia ejuſdem S. P. Conſtitutio eodem die & anno edita ſuper Clauſura Monialium, quæ incipit *Salutare in Catholica Eccleſia*, habeturque tom. 1. Bullarii n. 40. *Conſtit. S. Bened. XVI.*

* P. Paulus Comitolus S. J. lib. 6. Reſp. Moral. q. 22. ad examen vocat, an Moniales (eadem & de Religioſis reſpectu puellarum difficultas excitatur) puerum puellamve infantem aut lac ſugentem intra Monaſterii ſepta recipientes excommunicatæ nec ne ſint? Et reſpondet ſe ſemper in eam partem fuiſſe propenſum, ut excommunicationis pœnam ſubirent, niſi iis juſtæ aliqua inſcientiæ excuſatio ſuffragetur. Plura ad id evincendum affert ipſe argumenta, quæ videri poſſunt in Majori Opere. *

§. II. *De Obligatione non alienandi bona Monaſteriorum.*

I. Certum eſt apud omnes, quod poſt Decretum Sac. Congregat. 1614. die 7. Septembris approbatum ab Urbano VIII. vetitum eſt omnibus locis piis Epiſcopi auctoritate erectis, & principaliter Conventibus, & Monaſteriis alienare bona immobilia & mobilia pretioſa Conventuum & Eccleſiarum, ſine expreſſa Sac. Congregationis licentia, in locis, ubi præfatum Urbani decretum eſt receptum: & cum extravanganti *Ambitioſa* Superioribus, qui non ſunt Epiſcopi vel Abbates gaudentes juriſdictione quaſi Epiſcopali, infligantur pœnæ excommunicationis, & privationis officii, & Beneficii, & adminiſtrationis bonorum, quæ alienare intendunt, ipſo facto incurrendæ; & Epiſcopis atque Abbatibus infligatur inter- *Explicantur prohibitio, & pœnæ additæ.*

ter-

terdictum ab ingressu Ecclesiæ; in quo si per sex menses perseveraverint, incurrant suspensionem a præsidentia, quam habent in spiritualibus & temporalibus: idcirco alienantes hæc bona has pœnas respective incurrunt, & irritantur acta facta, & restituenda sunt dicta bona: & si emptor mala fide egerit, in pœnam privatur jure repetendi pretium, quod cedere debet in utilitatem Ecclesiæ vel Monasterii: si vero egerit bona fide, & res non extet, nec Ecclesia aut Monasterium ditius factum fuerit, similiter pretium amittet; si autem res extet, & ex pretio Monasterium ditius evaserit, tunc pretium reddere tenetur: quando autem res non extat, nec Ecclesia ditior evasit, tunc onus redintegrandi emptorem bonæ fidei pro pretio erogato spectat ad illum, qui nomine Ecclesiæ contraxit. Aliqui addunt posse ab emptore bonæ fidei retineri res, vel earum fructus, titulo compensationis pretii sibi restituendi. Excipitur juxta omnes, post S. Thomam 2. 2. q. 120. ar. 1. casus necessitatis, & si periculum sit in mora, ita ut non vacet petere & obtinere dispensationem.

Excipitur Casus. *Quænam bona alienari non possunt?*

II. Bona, quæ sine licentia alienari nequeunt, sunt Immobilia & Mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt. Immobilia ex laudata Extravaganti sunt, Fundi, Prædia, Domus, Vineæ, Oliveta, Arboresque fructiferæ, & cætera quæ habent radicem fixam: item Census, annui reditus, & jus ad illos; Commendæ, Beneficia Ecclesiastica, Cathedræ, Debita rerum immobilium, Jus patronatus, Ususfructus longi temporis, & jura ad hujusmodi res, & sufficit quod hæc jura sint ad decennium. Item Greges pecorum &c. & Bibliotheca inter immobilia, quæ alienari non possunt, recensentur, sumptis utrisque in uno corpore.

* Vide quæ ex Card. Petra *Tom. 5. Comment. ad Const. 5. Pauli II. Sect. 2. n.* 15. adjecimus huic num. in Maj. Opere. *

Quænam sit circa hæc bona parvitas materiæ?

III. Quænam autem circa hujusmodi bona censenda sit parvitas materiæ, varie definitur a Doctoribus. Puto standum esse judicio eorum, qui statuunt rem valoris 25. aureorum esse parvam materiam; quia, ajunt ipsi, ita declaraverit Sac. Congregatio.

Quænam mobilia sunt, quæ alienari non possunt?

IV. Bona mobilia, quæ alienari nequeunt, sunt illa pretiosa, quæ servando servari possunt: & sunt omnia vasa & instrumenta Ecclesiastica aurea, argentea, & ex lapide pretioso, puta candelabra, lampades &c. item gemmæ, paramenta pretiosa, aliive ornatus, qui non de facili consumuntur, sed durant, & quorum valor decem aureos excedit; item omnes illæ res, quæ fructificant, & per triennium durant: hæc omnia sunt, quæ alienari non possunt. Quæ vero neque dictum valorem attingunt, vel

quæ

quæ triennium non durant, sed consumuntur, alienari valent. Plures tamen asserunt Sacram Congregationem declarasse, quod res mobilis excedens valorem vigintiquinque ducatorum alienari non possit. Pecunia in quantavis summa alienari potest; nisi forte fuerit retracta ex venditione mobilium pretiosorum vel immobilium, vel recepta ad investiendum, aut ad emenda pretiosa Ecclesiastica &c. quia tunc reducitur ad genus rerum mobilium vel immobilium, quæ alienari nequeunt. *Pecunia qualiter alienari non possit?*

V. Inter res, quæ alienari non possunt, juxta probabiliorem, recensentur etiam Reliquiæ insignes; eo quod quamquam non sint pretio æstimabiles, idcirco pretiosiores quibuscumque mobilibus censendæ sunt: & idem dicas de vasis aureis, argenteis, excedentibus supradictum valorem, quæ offeruntur a fidelibus. *Reliquiæ alienari non possunt.*

VI. Actiones seu contractus prohibiti circa hujusmodi sunt, Venditio, Donatio, Permutatio, Feudum, Emphyteusis, Locatio ad longum tempus, sumere census etiam redimibiles, cedere juribus, accipere pecuniam ad Cambium vel mutuum cum onere solvendi lucrum cessans vel damnum emergens, reddere pignora, dare in pignus aut hypothecam; ex declarat. Sac. Congregat. 2. Martii 1643. Excipitur casus necessitatis & periculi in mora perendi licentiam a Sancta Sede. *Actiones alienantes vetitæ.*

VII. Illicitam graviter esse renunciationem hæreditatis rei immobilis vel mobilis pretiosæ Conventui factæ docet communis; nisi forte justissima & urgentissima causa id agere compellat. Non potest licite Superior cum suo Consilio transactionem facere super re litigiosa, ut docet P. Lucius Ferraris in sua Bibliotheca Canonica tom. I. V. *alienare*, art. 4. n. 12. afferens plures Rotæ decisiones, & tandem Decretum Sac. Congregationis Concilii in *Asculana Beneplaciti* 14. Februarii 1699. Renunciationem præfatam esse etiam invalidam, nobis probabilius videtur cum Barbosa 3. p. de Pot. Episc. Allegat. 95. n. 54. & aliis ab ipso relatis. *Illicita est renunciatio hæreditatis.*

VIII. Non est licita permutatio bonorum tam mobilium quam immobilium unius Ecclesiæ cum alia. Patet id ex auctoritate Sac. Congregationis Concil. *in una Neapolitana*, 24. Januarii 1532. *Dubio proposito mature discusso, censuit permutationem inter duas Ecclesias absque solemnitatibus factam* (id est sine licentia &c.) *effectuatam minime sustineri; & Rectores earum Ecclesiarum incidisse in pœnam cap.* 11. *sess.* 22. *de Refor. &c. Extravagantis, Ambitiosa &c.* ita laud. Ferraris loc. cit. num. 13. *An licita permutatio?*

IX. Locationes prohibitæ ad longum tempus illæ sunt, quæ excedunt triennium, itaut irrita sit locatio diuturnior, etiam ad plura triennia repetita, puta novennalis, *Ad quantum tempus locare liceat?*

lis: nec non locatio ad triennium cum pacto renovandi post expletum triennium. Monet tamen Barbosa allegat. 95. n. 4. cum aliis, quod locatio, si sit rei, quæ soleat fructificare dumtaxat singulis biennis vel trienniis, poterit locari etiam ad novennium; quia tunc respiciendum est ad fructus, non ad tempus.

Causæ legitimæ alienandi. X. Causæ legitimæ exponendæ in petitione licentiæ ad alienandum, sunt. Prima, necessitas, si Ecclesia, vel Conventus gravatur ære alieno, nec solvere possit, nisi bona alienet, vel si indigerent reparatione aut reædificatione. Secunda est evidens utilitas. Tertia est incommoditas seu inutilitas rei alienandæ, puta quia modicam utilitatem affert, quæ certo valde augebitur ex ipsius alienatione: vel si inferior sit fructus expensis ad illam conservandam. Quarta est pietas, puta pro redimendis captivis periclitantibus, pro alendis pauperibus gravi admodum necessitate languentibus, pro defendenda fide & Religione. Aliqua istarum sufficit. Et nota, quod ad simplicem mutationem unius rei in aliam, puta crucis argenteæ pene inutilis in calicem, Vineæ vetustissimæ in Olivetum recens &c. non requiritur aliqua ex dictis causis; cum nullo modo in tali casu alienentur bona, sed præstantiorem statum obtineant, ac prudenter administrentur.

Aliæ solemnitates requisitæ. XI. Exposita in petitione licentiæ aliqua ex dictis causis, requiruntur ex juribus citatis adhuc quattuor conditiones ad alienandum valide. Prima, prudens examen eorum, ad quos pertinet, an expediat; & sufficit, quod ex tribus partibus Capituli duæ assistant. Secunda, consensus majoris partis Capituli collegialiter congregati; nec sufficit assensus etiam omnium seorsim. Tertia, consensus Superioris nedum localis, sed etiam vel Generalis, vel Provincialis respectu Religionum; quæ licentia debet præcedere contractum, sine qua est nullus. Quarta, subscriptio Religiosorum, expressis singulorum nominibus, saltem manu Notarii facta. Quinta, consensus Pontificis, vel Sac. Congregationis, ubi Extravagans Pauli II. & Decreta Urbani VIII. sunt recepta.

Quædam notanda. XII. Notandum primo, si alienatio fiat sine justa causa, quamvis justa putetur, remanet invalida nedum in foro Ecclesiæ, verum etiam in foro conscientiæ. Nota secundo, subsistente juxta causa & deficientibus solemnitatibus, quamvis sit illicita, plures dicunt esse validam. At Suarez de legib. lib. 3. c. 14. n. 9. & aliis videtur probabilius esse invalidam.

Casus incidens. XIII. In casu, quod legetur Monasterio aliquid ea conditione, ut possit ab ipso libere alienari, poterit illud libere alienare. Ab opposito autem si legaretur res sub conditione, ut numquam possit alienari; adhuc servata

jussit

justa causa, & solemnitate requisita, posset alienari; quia legator non potest derogare juri, & esset conditio rejicienda ut turpis.

XIV. Clemens VIII. in Bulla incipiente *Religiosæ* in ordine 28. vetuit, ne Religiosi, Superiores, & Capitula Generalia & Provincialia cujuscumque Ordinis & Instituti faciant donationes seu largitiones notabiles, sub pœna privationis dignitatis, graduum, munerum, & officiorum, & inhabilitatis ad illa & alia in posterum obtinenda, nec non infamiæ & ignominiæ perpetuæ, privationisque vocis activæ & passivæ: & quod contra ipsos procedi possit, sicuti contra fures. Non propterea contra Bullam agit Superior, si eleemosynas faciat de bonis Conventus, reditibus proportionatas, donationes moderatas, & maxime remuneratorias, prout prudentia dictaverit; quia id spectat ad rectam, prudentem, religiosam, & piam administrationem. Ita neque Religiosi contra Bullam agunt, si de licentia Superioris aliquas modicas donationes faciant, & multo minus si quasdam eleemosynas de licentia erogent. *Probibitio donationum.*

* Vide quæ adjecta sunt *cap. 2. §. 4. post. n. 2.* *

§. III. *De Probibitione alloquendi Moniales.*

I. Regulares nunquam possunt alloqui Moniales sibi conjunctas, aut alias personas intra clausuram degentes, sine licentia Ordinarii. Nec Episcopus potest concedere hanc licentiam, nisi sint Regulari conjunctæ in primo vel secundo gradu, & quater dumtaxat in anno, pro die & hora certa; & extra Adventum, Quadragesimam, Feriam sextam, Sabbathum, Vigilias, & dies Festos: quæ licentia subscribi debeat a Superiore Regulari pro Monialibus sibi subjectis, registrari, & Confessario consignari, qui assistat cum auscultatricibus: ita expresse Sac. Congr. jussu Urbani VIII. 12. Kalend. Decemb. 1625. *Ut Regulares loquantur cum Monialibus quid requiratur?*

* Vide quæ post hunc num. discussa sunt in Majori Opere. *

II. Regulares absque legitima licentia alloquentes Moniales, vel alias Personas intra clausuram, etiam ab Episcopi jurisdictione exemptas, eisdemque Regularibus subjectas, peccant mortaliter, quamvis alloquantur per quodcumque modicum tempus; & transgressores possunt ab Ordinario coerceri sub pœnis excommunicationis, privationis vocis activæ & passivæ, & aliis. Ita Sac. Congr. approbante Clemente IX. sub die 11. Maji 1669. contra illos, qui dicebant *loqui cum Monialibus usque ad quadrantem horæ cum dimidio non esse interdictum*, declaravit; *colloquendo etiam per quodcumque modicum temporis spatium cum Monialibus, aut aliis intra clausuram degentibus,* *Pœnæ contra loquentes.*

tibus, peccare mortaliter; eosque sub excommun. privationis vocis activæ & passivæ, aliisque .... statutis pœnis posse ab Ordinario tamquam Sedis Apostolicæ delegato coerceri; & eam approbavit Sum. Pontifex die 7. Junii ejusdem anni: & hoc est verum, *etiamsi loquantur ob bonum fidem, per quodcumque modicum temporis spatium*, ex alia declaratione sub die 26. Novembris 1672.

Prædicatores Monialium.

* Vide quæ huic nu. adjecta sunt in Majori Opere.*

III. Regulares missi ad crates Monialium, ut concionentur, peccant mortaliter, & incurrunt censuras & pœnas, si absque expressa licentia colloquendi *immediate post concionem cum aliquibus vel cum una tantum, omnibus aliis audientibus, immisceant sermones cum quæstionibus, vel dubiis spiritualibus, aut materiis ipsius concionis*. Ita expresse Sac. Congregatio 21. Maji 1672. Additur novissima Constitutio Clementis XII. Februarii 1732. in qua irritat & annullat omnes facultates a Romanis Pontificibus prædecessoribus per eorum vivæ vocis oraculum, vel per eorum rescripta, quibuscumque personis concessas; & inter cætera multa, num. 13. revocatur *facultas Regularibus alloquendi Moniales etiam consanguineas, aliasque personas intra clausuram degentes, absque peculiari Superiorum, ad quos quomodocumque spectat, licentia*: & versus finem varias pœnas transgressoribus imponit, legendas in eadem Constitutione; quæ tamen omnia exhibentur in Majori Opere*

Superiores & a Confess

IV. Superiores Regulares, & Confessarii Monialium non egent licentia Ordinarii ad colloquendum cum Monialibus eorum curæ commissis: quod intelligitur nedum de Provinciali, verum etiam de Superiore locali, cui cura Monastrii Monialium incumbit; ipsi namque excipiuntur in Decretis Sixti V. & Urbani VIII. prout etiam declaravit Sac. Congregatio 23. Novembris 1392. & 27. Septembris 1641.

In prohibitione comprehenduntur etia Abbatissæ.

V. Decreta, quæ interdicunt locutionem cum Monialibus comprehendunt etiam Abbatissas, Priorissas, & Officiales Monasterii: ita Alexander VIII. in Constitutione, quæ incipit *Sacrosancti*: & ita etiam censuit Sacra Congregatio anno 1654. sed salvo meliori judicio, videtur tolerari a Præsulibus mos, qui jam invaluit, ut Abbatissas & Superiorissas alloqui possint, iisdem Ordinariis non contradicentibus, neque conquerentibus; & præcipue si allocutio versetur circa negotia Monasterii, vel alicujus utilis consultationis gratia.

Possunt Regulares pœna carceris puniri.

VI. Regulares, qui loquentes cum Monialibus inveniuntur absque requisita licentia, possunt ab Episcopo pœna carceris puniri ex Decreto Sac. Congregation. 7. Martii 1617. & denuo anno 1624. sub Urbano VIII. ad dubium 14.

VII.

VII. Colloquens cum Moniali per fenestram alicujus Monasterii seu Conventus, aut palatii alicujus, aut domus, etiam per nutus & signa, incurrit pœnas latas contra accedentes; quia intantum prohibetur accessus, ne eveniat allocutio, quæ per se primo prohibetur: pariter nutus & signa sunt locutiones quædam factis peractæ, & sufficienter significantes. Similiter pœnas incurrit loquens per interpositam personam, & etiam qui alloquitur Monialem, ipsa tacente: non tamen incurreret, si loquentem Monialem audiret, ipseque taceret. Idemque dicas de scribente epistolas Moniali, si in diœcesi extet prohibitio sub censuris. *Loquens per fenestram, aut per nutus.* *Loquens per interpositam personam.*

VIII. Confessarii Regularium indigent approbatione Ordinarii ad audiendas Confessiones Monialium sibi subjectarum, non obstante consuetudine etiam immemorabili, & quamquam sint Generales Ordinis. Constat id ex variis Sac. Congregat. Concilii Decretis & declarationibus, nec non ex Constitut. Gregorii XV. quæ incipit *Inscrutabilis*. *Confessarii Monialium etiam Generales indigent approbatione Episcopi.*

* Perpende addita huic num. in Majori Opere. *

CAPUT V.

De Novitiatu.

§. I. *De Requisitis ad validum & licitum Novitiatum.*

I. UT Novitiatus ab habente ætatem congruam licite suscipiatur debet sponte & libere suscipi: proinde qui vi, fraude, aut metu compellunt virum ad inchoandum Novitiatum aut illum prosequendum, mortaliter peccant juxta omnes. Dixi virum, quia compellentes fœminas incurrunt etiam excommunicationem ex Trident. sess. 25. c. 18. de Regularibus. Nihilominus vir ita inchoans Novitiatum, valide operatur; quia in nullo jure Novitiatus sic susceptus irritus declaratur: unde si in fine anni omnino sponte profiteatur, vere perficit Novitiatum præmittendum. Secus dicendum, si simoniace susceptus fuisset; quia esset nullus, sicuti etiam professio subsequens esset nulla. Et tam admissus sciens, quam admittens incurreret excommunicationem Papæ reservatam. *Debet voluntarie saltem iniri.*

II. Ad validum Novitiatum percurrendum necessaria est habitus religiosi susceptio & gestatio, ut tenet probabilior, ex verbis Trident. loc. cit. dicentis, annum probationis numerandum *à die suscepti habitus*. Qui autem animo ficto habitum susciperet, & dumtaxat in fine anni animum mutaret, non proinde invalide percur- *Requiritur gestatio habitus.*

 isset

Casus emergens risset Novitiatum, dicunt plures; quia revera in foro Ecclesiæ annum percurrisset, Religionemque probasset, & salvaretur finis a lege intentus.

Novitiatus nullus est renovandus. III. Quando Novitiatus fuit irritus, quia vel simonia, vel immatura ætas, vel illegitima potestas recipiendi, vel alia causa illum irritum reddit, probabilius est Novitiatum esse renovandum; quia, quod in se est nullum, nequit operari aliquem effectum juris, ergo neque Novitiatum a jure requisitum ante professionem.

Quid de loco Novitiatus? IV. Locus Novitiatus debet esse intra Ordinem, & ad hunc finem destinatus, atque in eo peragendus Novitiatus. Si autem in aliquo casu, ex rationabili causa Novitius de Superiorum licentia degeret in alio Ordinis Conventu; non propterea interrumperetur Novitiatus, quia adhuc experiretur austeritates Ordinis, essetque Religioni conjunctus. Si enim per mensem in Novitiatu infirmitate aliqua detineatur, non interrumpitur annus, quamvis ex justa causa non experiatur austeritates; multo minus interrumpetur in casu.

Quid de anno Novitiatus? V. Integer omnino annus est in Novitiatu percurrendus, itaut neque per horam liceat prævenire professionem; itaut si die 2. Maji hora vigesima habitum susceperit, ante talem horam profiteri non possit, ut patet ex Synodo Trident. sess. 25. cap. 15. Debet autem annus esse continuus, & non interruptus. Non tamen interrumpere videtur, qui in Monasterio habitum exuit, & adhuc in Monasterio consistens, & facti pœnitens, post aliquot horas illum iterum induit: si tamen animo non redeundi exiret Conventu, & post diem rediret; Novitiatum interrumpi affirmant plures contra alios, quia verificatur completa desertio status antea assumpti. Quamvis autem post expletum integrum annum statim non sequatur professio, quia expectanda sit ætas, aut ob aliud prudens motivum; non propterea annus interrumpitur.

* Cl. Sylvius in Opusc. quod inscribitur *Resolutiones variæ* Verb. *Novitius* plures circa hanc materiem casus proponit, atque resolvit. *

Impedimenta ad Religionis ingressum. VI. Impedimenta, quæ nullum aut illicitum respective efficiunt ingressum Religionis & Novitiatum, quædam sunt de jure naturali, quædam de positivo: de jure naturali sunt, Ætas decrepita, Insania, Infirmitas gravis habitualis, Servitus proprie talis, sine licentia Domini, unde & professio esset nulla; Conjugium consummatum, sine licentia alterius conjugis, que sufficiet ante professionem, cujus anterior omissio non reddit irritum Novitiatum peractum, quia in nullo jure irritus declaratur; Professio emissa in altero Ordine, nisi obtineantur requisitæ licentiæ, Debita solvenda, quæ saltem reddunt illicitum. Jure autem positivo non possunt

sunt recipi Archiepiscopi & Episcopi sine licentia Pontificis, quam nisi obtineant, invalide profitentur; ex capite *licite* de regul. & cap. *nisi cum pridem*: egregia affertur ab Angelico congruentia 2. 2. q. 189. a. 7. in eo legenda. Cæteri autem omnes Ecclesiastici, etiam habentes curam animarum, & valide & licite possunt Religionem ingredi & profiteri: nec requiritur licentia Episcopi, quamquam decentissimum sit illam petere, quamvis non obtineatur. Similiter, stando juri communi, licite admittuntur Illegitimi, Judæi, & ex quacumque secta venientes: ideo unisquisque observet jura specialia suæ Religionis. Hinc si Novitius celavit defectum aliquem ex illis, propter quem Religio illa non recipit, & Religio protestata fuerit, quod si talem defectum habeat, non intendit ipsum admittere; ipseque cum tali defectu occultato profiteatur; professio est nulla.

Quid juris Pontificii circa antedicta

VII. His non obstantibus, notandum Sixtum V. anno 1587. condidisse Constitutionem *Cum de omnibus*, in qua prohibuit, ne viri annum decimum sextum excedentes reciperentur, nisi de eorum parentibus, patria, antecacta vita prius diligenter inquisitum fuerit: & si constiterit, eos furta, latrocinia, aut alia consimilia scelera perpetrasse, aut de eisdem esse suspectos, & eapropter vel fuisse condemnatos, vel formidetur esse condemnandos; aut ære alieno supra suas vires esse gravatos, vel ratiociniis reddendis obstrictos, ut ex hujusmodi causa aut lis aut molestia illis jam fuerit illata, vel inferenda timeatur; vetat, ne recipiantur, & si professionem emittant, ipsa sit nulla: Prælatosque eosdem recipientes punit privatione vocis activæ & passivæ, officiorum, graduum, dignitatum ab ipsis possessarum, nec non pœna inhabilitationis perpetuæ ad hujusmodi in posterum possidenda. Hanc Constitutionem anno sequenti altera incipiente *Ad Romanum Pontificem* moderatus fuit, non quoad pœnas, sed quoad crimina, dicendo: *Cum constiterit actis publicis Judices & Curiam sæcularem ante susceptionem habitus de ipso crimine accusationem suscepisse, vel inquisitionem instituisse*. Deinde Gregorius XIV. anno 1590. in Bulla *Circumspecta* ampliavit dictas moderationes, atque ex parte sustulit. Postea Clemens VIII. anno 1592. in Constitutione *Altissimæ paupertatis via* indicatas Constitutiones Sixti & Gregorii quoad nullitatem professionis reduxit ad terminos juris communis, persistentibus tamen pœnis contra transgressores in eisdem statutis; validamque declaravit professionem, nisi ex jure communi aliud impedimentum eam irritam reddens interveniat. Tandem idem Clemens anno 1597. in Constitutione *In his quæ* concessit Fratribus S. Dominici Conventus S. Stephani Salmanticensis, ut quoscumque

juvenes etiam ætatis annum 19. excedentes ad habitum admittere possent, recepto ab eisdem juramento, quod criminosi, ratiociniis obligati, furto, latrocinio, aut homicidio notati, aut aliis impedimentis in Bulla Sixti V. contentis detenti non sint; & per aliquem ejusdem Conventus Religiosum deputatum ad investigandum de anteacta vita illorum, moribus, & cæteris antedictis, sine strepitu judiciario, sed per scrutinium secretum fieri concedit, qui deinde Prælato & cæteris, ad quos recipere pertinet, fideliter referat. Quo privilegio etiam cæteri Ordines mendicantes per communicationem frui possunt. Semper igitur subsistit professio, dummodo nil obstet contra jus commune. Prælati omittentes cognitiones prædictas lethaliter peccant, & sunt obnoxii pœnis a Sixto constitutis, quas Clemens intactas reliquit.

§. II. *De Privilegiis Novitiorum.*

Novitii gaudent privilegiis Professorum.

I. Quod Novitii gaudeant omnibus privilegiis Professorum, communior est DD. sententia; eo quod in favorabilibus reputentur ut Religiosi. Et Collegium Salmantic. tract. 15. c. 3. punc. 6. n. 86. id extendit etiam ad proxime vestiendos, qui jam sunt in Conventu suæ vestitionis, & se ad illam disponunt per spiritualia exercitia &c.

Recensentur exemptiones.

II. Hinc habitu induti gaudent privilegio Fori & Canonis. Deinde proxime vestiendus absolvi potest, sicut cæteri Religiosi, a reservatis illis, a quibus possunt absolvi etiam alii Professi. Possunt illorum vota a Superiore commutari vel dispensari respective; (non autem irritari, cum nondum habeat super illos potestatem dominativam) quæ vota reviviscunt, si exeant Religione. Possunt item dispensari nedum quoad Constitutiones, verum etiam quoad Præcepta Ecclesiæ ex rationabili motivo, ut supponitur, ob jurisdictionem, qua Religio gaudet super eisdem. Si Novitius vi privilegiorum absolutus a censuris, irregularitate, reservatione, egrediatur Religione, non reincidit in easdem; dummodo bona fide habitum induerit.

Absolutus exeundo non reincidit in casus.

Testamenta a Novitiis facta.

III. Testamentum, factum a Novitio ante professionem, quamvis nondum cogitarit de professione emittenda, facta professione, probabilius tenet, dummodo non sit aliunde vitiatus ex aliquo alio capite. Quod si in Novitiatu sine condito testamento decedat ante professionem, succedit in bonis illius hæres ab intestato; (de quibus diximus in tract. 10. cap. 3. §. 4.) eo quod non censeatur sua bona reliquisse Monasterio, nisi quando profitetur; tunc namque reputatur proprie Religiosus.

Renunciationes, donationes

IV. Donationes liberæ inter vivos, contractus lucrativi, renunciationes quorumcumque bonorum temporalium, officiorum, dignitatum &c. a Novitio factæ ante profes-

sio-

sionem, etiam juratæ, non valent nisi sub hac forma & a Tridentino sess. 25. cap. 16. præscripta: *Nulla quoque renunciatio, aut obligatio ante facta, etiam cum juramento, vel in favorem cujuscumque causæ piæ, valeat, nisi cum licentia Episcopi sive ejus Vicarii fiat, intra duos menses proximos ante professionem; ac non alias intelligatur effectum suum sortiri, nisi secuta professione: aliter vero facta, etiamsi cum hujus favoris renunciatione expressa, etiam jurata, sit irrita & nullius effectus*. Proinde quamvis aliquam donationem &c. faceret sub hac conditione, si profiteat; nihilominus invalida esset, quia defuisset consensus Episcopi &c. Ut autem donationes &c. factæ modo a Tridentino præscripto effectum habeant, debet professio subsequens esse valida. *&c. a Novitio factæ.*

V. Non potest Novitius valide renunciare in favorem alicujus determinatæ personæ bona sperata, puta ex hæreditate patris sibi obventura, ipso patre vivente et dissentiente; quia prohibetur hæc actio a lege in cap. *Finale* de pactis, ne præbeatur occasio machinandi mortem illi, a quo expectatur hæreditas sibi renunciata: quod inconveniens cessat, si illam renunciet Conventui, de quo nec præsumitur nec timetur hujusmodi machinatio; & sic Monasterio facta erit valida. Quod si Novitius succedere debeat jure sanguinis ab intestato in alterius hæreditatem, de hoc jure disponere potest ante professionem modo a Concilio præscripto; quia de hoc disponit dum adhuc est sui juris, de quo si non disponat, & deinde post professionem hæreditas adveniat, acquiritur Conventui, cujus est filius, vel in quo invenitur, juxta morem suæ Religionis. *Quædam notanda circa hujusmodi renunciationes.*

* In additione, quæ hunc §. occurrit in Majori Opere, reperies discussam difficultatem circa professionem, quam in mortis articulo emittunt Novitii & Novitiæ, nondum exacto probationis anno. *

CAPUT VI.

De Professione Religiosa.

§. I. *De Natura, & divisione Professionis, & quomodo incurratur.*

I. PRofessio Religiosa definiri potest, Contractus quidam moralis, quo homo seipsum voluntarie Deo tradit in determinata Religione approbata, emittendo solemniter tria vota paupertatis, castitatis, & obedientiæ, cum consensu Prælati Regularis, nomine Dei eadem acceptantis. Duplex est professio, expressa, & tacita: expressa, quæ communiter & verbaliter fit in manu Supe- *Quid, & quotuplex sit Professio?*

rioris: tacita, quæ signis vel actionibus a jure statutis inducitur. Expressa (modo adsint cætera requisita) quocumque modo significetur, semper est valida: debet fieri absolute, non conditionate: si tamen fieret sub aliqua conditione non turpi, quamvis esset illicita, esset valida; & expleta conditione transiret in absolutam. Expressa potest fieri etiam per procuratorem ad id specialiter electum, cum nullo jure prohibeatur: at id non est agendum nisi ob necessitatem ita fieri compellentem.

Modus incurrendi professionem tacitam.

II. Professio tacita post Concilium Tridentinum non incurritur, nisi Novitius expleverit annum decimum sextum ætatis suæ, & integrum annum Novitiatus percurrerit. Quamobrem si quis expletis & annis sexdecim, & integro anno Novitiatus, se ingerat exercitiis Professorum per triduum, vel habitum specialissimum Professorum (ubi hujusmodi peculiaris Professorum habitus adhibetur) induat & gestet per triduum, vel, si utrumque hoc signum conjunxerit statim ante triduum, incurrit Professionem tacitam; additis tamen his conditionibus: prima, quod actus, quo illa inducitur fiat de consensu Superioris; secunda, ut non fiat coacte sed spontanee, idest nulla vi aut metu extrinseco; tertia, ut sciat tales actus esse Professorum proprios, & per illos tacitam induci professionem; quarta, ut in casu quo sciret se non esse professum, vel non fuisse valide professum, exerceat actus illos animo profitendi & veram emittendi professionem.

Requisitum aliud ad legitimam professionem.

III. Ad legitimam professionem requiritur legitima potestas admittendi ad illam; quæ potestas, excepto solo Pontifice, in nullo alio residet nisi in Superiore regulari, qui sit Superior immediatus illius Conventus, in quo Novitiatus peragitur, vel in alio, ex ipsius Superioris commissione, juxta omnes: neque sufficit solus Superioris consensus, nisi etiam accedat consensus majoris partis Patrum sui Consilii vel Capituli, juxta leges Religionum respective. Nihilominus non prohibetur Prælatis majoribus Religionis admittere ad professionem, si Superior immediatus reluctetur, dummodo accedat consensus aliorum Patrum requisitorum pro majori parte; & hoc est verum de jure communi: unusquisque autem consulat municipalia suæ Religionis statuta, eademque servet.

Defectus professionem nullam reddentes.

IV. Defectus, ex quibus professio redditur invalida, sunt primo, ætas ante annum decimum sextum completum, & si emittatur ante integrum annum Novitiatus expletum. Secundo, diversitas sexus; puta si mulier occulta profiteatur in Monasterio virorum, vel e contra: & nota, quod quamquam vota non obligarent ut solemniter emissa, probabilior docet quod obligarent tamquam vota simplicia, quia profitens voluit se obligare pro quanto potuit; nisi constet de contrario animo. Tertio, defectus libertatis,

ut

ut si mancipium sine licentia profiteatur. Quarto, si Matrimonium consummaverit, etiam stante divortio, & professus fuerit sine alterius conjugis licentia. Quinto, si sit Episcopus, & absque licentia Pontificis. Sexto, si nimia sit senectute confectus, vel ex gravi morbo impotens ad Regulam. Septimo, si occultaverit defectum, de quo interrogatus fuit. Octavo, si professionem emisit metu gravi adactus, & hoc ex jure positivo: non tamen irritam efficit professionem metus gravis, incussus Superiori admittenti ad professionem, quia de hoc jura silent. Nono, si erraret circa substantialia Status Religiosi; puta si falso crederet se non obligari in perpetuum ad vota &c. Decimo, si profiteatur sine animo se obligandi, saltem in foro conscientiæ est nulla, graviter tamen peccaminosa; tenereturque illam ratificare: & idem dicendum, si ficto animo acceptetur ab admittente, quia deest assensus necessarius contractui. Demum si interveniat alius defectus, qui ex vi statutorum Religionis a S. Sede approbatorum irritet professionem.

Quomodo ratificetur professio?

V. Professio, quæ nulla & irrita fuit, posito quod rata possit haberi, (nam quædam sunt, quæ ratificari nequeunt, ut si emissa fuisset in Religione non approbata, aut a decrepito) non ratificatur per solum & merum tractum temporis, quamvis tollatur defectus, propter quem fuit invalida; sed si defectus se tenuit ex parte Professi, requiritur novus assensus exterius significatus: eapropter debet innotescere, quod anterior professio nulla fuerit; aliter putaret illam confirmare, & non novam emittere, prout requiritur: si tamen annum Novitiatus integre, & non interrupte percurrerit, non tenetur novum Novitiatum suscipere, quia jam implevit quod ab Ecclesia exigitur.

Explicatur melius.

VI. Cum autem consensus deesse potuerit vel ex parte solius profitentis, vel ex parte solius admittentis, vel ex parte utriusque; propterea probabilius dicendum videtur, quod quando defuit consensus ex parte alterius tantum, sufficiet quod ille novum consensum eliciat & significet, (quin requirantur aliæ solemnitates fieri solitæ). Et nota, quod quando defuit consensus in profitente, potest juxta superius dicta tacite profiteri, actus Professorum exercendo: at hoc modo non revalidatur, ut ajunt, professio, nisi post quinquennium hujus praxis. cum enim a Tridentino concedatur quinquennium ad reclamandum, ut infra videbitur; idcirco non præsumitur tacite ratificasse professionem, nisi expleto quinquennio incipiente a die, qua cognoscitur nullam fuisse, & faciendo actus Professorum animo volente ratificare. Quando autem consensus defuit ex parte utriusque, probabilius est, quod requiratur novus consensus in utroque, ita postulante natura

cuju-

cujusque contractus. Nonnulli tamen contendunt, quod quando defuit consensus ex parte Prælati admittentis, non requiratur novus consensus, qui suppletus fuit ab Ecclesia & Pontifice intendente professiones profitentium acceptare.

§. II. *De Effectibus Professionis Religiosæ.*

Effectus Professionis. I. Primus Professionis Religiosæ effectus emissæ in statu gratiæ est, juxta omnes post S. Thomam 2. 2. q. 189. a. 3. ad 3. plenaria omnium peccatorum remissio etiam quoad pœnam. Secundus effectus est tollere irregularitatem ex defectu natalium, quoad suscipiendos Sacros Ordines, non autem quoad Prælaturas. Possunt tamen etiam in ordine ad Prælaturas dispensari a propriis Superioribus. Tertius effectus est abolere ingratitudinem filii erga Patrem, ita ut non possit amplius exhæredari. Quartus est dirimere Matrimonium ratum & non consummatum. Quintus est commutare omnia vota in sæculo facta in ipsam Professionem: ita S. Th. 2. 2. q. 88. a. 12. ad 1. Et hoc verum est, etiamsi profitens expresse non intenderet facere talem commutationem; eo quia hæc commutatio non pendeat ex profitentis voluntate, sed ex jure naturali & Ecclesiastico. Et hæc intelligenda sunt tam de votis personalibus, quam realibus. Idemque dicendum est de juramentis personalibus & realibus soli Deo nuncupatis, quæ accensentur votis; si autem juramentum factum fuisset homini, & ab eo acceptatum, tunc fides ipsi data servanda esset: ita quoque Professus non absolveretur, si esset hæres defuncti habentis vota realia, quæ essent implenda ab hæredibus ipsius Professi; est enim obligatio conjuncta hæreditati. Videtur tamen, quod non gaudeat dicta commutatione Religiosus, qui nec jejunia nec reliquas Ordinis austeritates plerumque observat; quippe quemadmodum qui deficit notabiliter in observanda re vel actione, in qua commutatum fuit votum, reus est sacrilegæ omissionis, ita in præsenti; in eo enim præcipue fundatur ratio S. Thomæ: nec debet sibi blandiri, quod tria vota observet; quia commutatio non fuit facta in sola vota solemnia, sed magna ex parte in austeritates cæteras, quibus unaquæque Religio plus minusve abundat. Sextus demum effectus professionis est fundatus in contractu inter Religionem & Professum, quo contractu illa se obstringit ad consulendum Religioso tam benevalenti quam ægroto, tam viventi quam defuncto, de omnibus necessariis ad victum, vestitum, educationem tam spiritualem quam intellectualem, nec non ad quæcumque alia subsidia & suffragia, juxta Regulam & Constitutiones Ordinis: unde & ipse vicissim

se

se obstringit ad ipsi Religioni inserviendum tam in Ministeriis divini cultus, quam quoad reliqua omnia, quæ ipsi a Superioribus injungentur juxta Regulam; ita ut teneatur se idoneum reddere studio & labore ad munera sibi imponenda juxta sui Ordinis scopum, eademque obeunda: & quia hujusmodi contractus est eorum, qui in utilitatem utriusque contrahentis redundant; idcirco reus erit culpæ lethalis, si in materia gravi committat culpam levem juridicam, id est si omittat eam curam & diligentiam, quæ a diligentioribus impendi solet. Peccabit itaque mortaliter Religiosus, qui ita negligat dare operam (puta in Religione nostra) studiis Philosophiæ aliisque sacris, quibus se idoneum reddat inserviendæ Religioni in Scholis, in Confessionali, in Pulpitis, in chorali cantu, si necessarium laborem omittat, sedulamque diligentiam non impendat, ut ad hæc aliaque obeunda munera aptus fiat. Neque cor suum seducere debet, quod ipsi sufficiat in aliquo dumtaxat officio Religioni inservire; minime gentium: ad omnia, si possit, aptum se reddere debet ex stricta & rigorosa justitia.

* Ante Auctorem nostrum duo alii ex eodem Ordine insignes Theologi hac ipsa de re egerunt, nempe Bannez *in* 2. 2. *q.* 33. *a.* 13. *dub.* 3. & P. Daniel Concina in *Disciplina Apostolico-Monastica p.* 2. *Disser.* 2. *c.* 10. *num.* 3. At Bannez docet Religiosum sub mortali peccato teneri se idoneum reddere ad potissima (non vero ad omnia) sui Ordinis munia. P. vero Concina solum reprobat eos, qui studiis minus utilibus vacant, si in concionibus, aut (nota disjunctionem) confessionibus, vel sacris litteris non vacent potiori tempore. Itaque si quis serio uni alterive ex muneribus sui Ordinis se idoneum reddere curaret, in iisque idoneus effectus sese sedulo exerceret, non videretur damnandus, quod non omnibus omnino animum addiceret: eoque vel magis, quod nimis implicitus curis minus recte singula forte præstaret, præstaret vero diligentius majorique sui atque aliorum profectu nonnulla, si iis solummodo intenderet. *

§. III. *De Reclamatione ad rescindendam Professionem.*

Lex Tridentina circa hoc.

I. *Quicumque Regularis prætendat se per vim aut metum ingressum esse Religionem, aut etiam dicat ante ætatem debitam professum fuisse, aut quid simile, velitque habitum dimittere quacumque de causa, aut etiam cum habitu discedere sine licentia Superiorum; non audiatur nisi intra quinquennium tantum a die professionis: & tunc non aliter, nisi causas, quas prætenderit, deduxerit coram Superiore suo & Ordinario. Quod si antea habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandam quamcumque cau-*

sam

sam admittatur, sed ad Monasterium redire cogatur, & tamquam apostata puniatur: interim vero nullo privilegio suæ Religionis juvetur. Hæc Tridentina Synodus sess. 25. cap. 19. de Regular.

Conditiones ad reclamandum requisitæ.

II. Ex hac lege habes tres conditiones ad hanc reclamationem, requisitas: prima, ne reclamans ante reclamationem vel pendente causa, habitum deponat, vel sine debita licentia fugiat: secunda, ut causam instituat coram suo Superiore & Ordinario, a quibus sententiam expectet: tertia, ut causa instituatur ante quinquennium expletum a die professionis, quo expleto, clauditur aditus ad reclamandum; eo quod præsumatur professio valida, aut ratificata. Propterea illicite mortaliter reclamat, qui vere in conscientia est professus, vel ante quinquennium professionem ratificavit: immo neque dubius tantum de validitate, potest licite reclamare. Secus autem dicendum esset, si longe probabilius appareat nullam fuisse. Similiter reclamare non potest, qui ficto animo tacite professus fuit, nisi habeat testes, coram quibus significaverit se illas actiones Professorum facere sine animo tacite profitendi. At si expresse professus fuerit, aut expresse ratificaverit, quamquam coram testibus protestetur se ficte profiteri; nil juvat hæc protestatio saltem pro foro externo.

Quid ei dandum, durante causa, eaque finita?

III. Quamvis autem reclamans a Religione ali debeat, quousque causa finiatur, expensæ tamen pro sententia ad ipsum spectant, cum sit actor pro sua utilitate. Completa causa in sui favorem, debet eidem Religio restituere, quæ ipsi fuerunt relicta a consanguineis, aut amicis, vel ex hæreditate, aut legato, aut donatione, aut renunciatione, aut alio titulo. Non tamen tenetur Religio eidem reddere lucra, quæ titulo Religionis acquisivit, puta legendo, concionando, Confessiones audiendo &c.

Casus emergens resolvitur.

IV. Quando jam constat aliquem professionem irritam emisisse, potest Religio illum compellere intra quinquennium ad reclamandum; & si nolit, potest illum ejicere, dummodo non ex defectu solius consensus (de quo inferius n. 6.). Non potest tamen eum compellere, ut ratificet professionem ante quinquennium; eo quod professio debeat esse omnino voluntaria & libera: potest itaque hunc nolentem ejicere.

Casus alter arduus.

V. Acriter discutitur inter Doctores, an certo sciens se non esse professum possit vel ante vel post quinquennium se a Religione subducere, & Matrimonium inire? Respondeo primum ex communi, quod si possit de facili reclamare & probare nullam fuisse professionem a se emissam, neque ad id agendum impediatur; peccet mortaliter fugiendo, & pœnis fugitivorum vel apostatarum respective subjaceat. Respondeo secundo ex communi, talem hominem teneri ad unum ex tribus, nempe aut reclama-

re,

re, aut ratificare professionem, aut se subducere, si absque scandalo fieri possit: aliter injuste recipiet alimenta, nec potest se actibus Professorum ingerere, nec Ordines suscipere; quod si suscipiat, remanet ab eis suspensus, utpote ordinatus sine titulo Religionis, cujus non est membrum. Si autem nec possit de facili reclamare, nec congruas rationes afferre ad probandum nullam fuisse professionem a se emissam, neque absque scandalo fugere; Respondeo tertio, posse alimenta percipere, compensando tamen pro ipsis, labores impendendo in servitium Religionis eo modo quo potest: item Ordines recipere, si absque gravi scandalo ab eis suscipiendis abstinere non possit Religiosus; lex tamen Ecclesiæ non videtur obligare, quando absque gravi infamia aut scandalo impleri non potest. Quid igitur dicendum circa fugam, quando vel non potest reclamare, eo quod prudenter timeat se impeditum iri, aut graviter vexari; vel non potest rationes afferre, utpote impedimentum difficillimæ probationis, sive respectu testium nolentium deponere veritatem, sive quia, cum reclamaverit, contrariam passus fuit sententiam; & alioquin non habet vocationem ad Statum Religiosum; poterit ne tunc licite fugere, Matrimonium inire? an vero tenebitur professionem ratificare?

VI. Plures dicunt non teneri ratificare professionem, neque posse ad id a Religione compelli; ac proinde posse fugere, Matrimonium inire &c. ut autem scandalum meliori modo tollatur, folium relinquat, in quo cum juramento declaretur nullitas professionis & impotentia reclamandi. Plures asserunt, quod si impedimentum oriatur ex defectu consensus, teneatur ratificare professionem, ac proinde censent hunc licite reclamare non posse neque infra quinquenium, neque post. Profecto nimis dura videtur hæc sententia, ut quis statum vitæ perpetuum assumat, ad quem non est vocatus, immo cui obnititur & repugnat. *Absolvitur.*

VII. Circa primam conditionem ad reclamandum a Tridentino requisitam, nempe ne reclamans habitum dimittat, notandum, quod loquatur de dimissione habitus temeraria: si enim esset necessaria, puta quia aliter ad reclamandum pergere non posset, aut impediretur a prosequenda causa, nisi dimisso habitu fugiat ad judicem, vel ob quidpiam simile; non amitteret jus, ut possit audiri, ut dicunt auctores, addentes etiam quod quamvis temere dimitteret habitum, & deinde illum reassumeret, adhuc posset audiri. *Notanda circa primam conditionem a Tridentino positam.*

VIII. Secunda conditio præscribit, ut causa agatur coram Superiore & Ordinario. Ordinarii nomine significatur Episcopus, vel ejus Vicarius, vel Provisor Sedis Vacantis, vel alius Superior Ecclesiasticus regens locum, ubi est Monaste- *Notanda circa secundam.*

sterium, in quo reclamans professionem emisit. Superioris vero Regularis nomine ille denotatur, qui in eo Conventu professionem acceptavit, vel ejus successor. Circa hoc tamen standum est Constitutionibus Religionum, si quoad Superiorem in aliquo differant, dummodo aliquis Superior Regularis causam audiat.

Notanda circa tertiam.

IX. Tertia conditio circa quinquennium fundatur in præsumptione, quod eo tractu temporis revalidata fuerit professio, etiamsi a principio fuerit nulla: quod si neque ullo modo ratificata fuerit, neque illam ratificare velit eo tractu temporis homo ille, nunquam fieri poterit, quod sit Religiosus; nec Religio in illum ullum jus acquirat. Proinde nota primo, quod si causa reclamationis inchoetur ante expletum quinquennium, legitime durat quousque compleatur, etiam post quinquennium. Nota secundo, quod si toto quinquennio quis impeditus fuit reclamare, & probetur hoc impedimentum toto eo tempore perdurasse, neque ullo modo professionem ratificasse, etiam post quinquennium potest causam reclamationis instituere. Addunt caute & sapienter, quod cum impotentia reclamandi difficile possit efficaciter probari, sufficiet eam probare qualicumque ratione probabili, ut consequatur beneficium restitutionis in integrum; qua via restitutionis in integrum dumtaxat agere poterit, qui ignorantiam, quod professio fuerit nulla, allegaverit, eo quod contra præsumptionem juris allegans ignorantiam non auditur via ordinaria: in casu autem jus præsumit, quod post quinquennium sciverit nullam fuisse professionem, eamdemque ratificarit, ac proinde quod via restitutionis in integrum possit audiri, quæ est via extraordinaria.

Quando incipit quinquennium pro ignorante, vel impedito.

X. Probabilius videtur pro tali ignorante aut impedito quinquennium esse computandum a die sublati impedimenti ad professionem faciendam, vel ad reclamandum, vel depulsionis ignorantiæ, quod illa fuerit nulla. Qui transacto quinquennio vult reclamare afferens pro motivo, aut quod ignoravit sibi concessum quinquennium ad reclamandum, vel eo tempore fuisse impeditum a reclamando propter infirmitatem, & alterum horum probare potest, hujusmodi reclamans est admittendus; eo quod non habeatur præsumpta ratificatio professionis, quam adesse putat Concilium: ea propter petere poterit via extraordinaria restitutionem in integrum. Ut autem audiri possit, monent aliqui, quod debet impetrare rescriptum a Pontifice vel a Sac. Congregatione, coram qua allegaverit motiva, cur intra quinquennium non reclamaverit, ut deinde ab Episcopo & Superiore audiri possit, & suam causam agere; quod est reapse petere restitutionem in integrum: sine quo rescripto nequit ab

Epi-

Episcopo, & Superiore audiri. Qui plurima alia ad Statum Religiosum aliquo modo pertinentia desiderat, legat Doctores, & inter alios nostrum Hyacinthum Donatum Laynensem, qui inter Recentiores in pluribus tomis de omnibus difficultatibus ad Religiosum Statum spectantibus perdocte disserit.

* S. P. Benedictus XIV. die 4. *Martii* 1748. Constitutionem dedit incipientem *Si datam hominibus*, in qua præscribit ordinem servandum in causis super nullitate Professionis Regularis. Eam ad Epitomen redegit Petrus Collet in calce Tom. 5. *Institutionum Theolog.* p. 933. *Edit. Venetæ* 1757. nosque sic ad epitomen redactam huic §. attexuimus in Majori Opere.

Et his suscepto labori redigendi in compendium Auctoris Opus, ut multorum votis morem gererem, divino favente Numine, finem impono; omnia, quæ a me exarata sunt, pleno obsequentique animo supremo atque irreformabili Sanctæ Catholicæ Romanæ Ecclesiæ judicio submittens. Si quid fortassis e calamo prodierit, quod aut Orthodoxæ Fidei, aut bonis moribus minus consonum deprehendatur; nunc ex corde penitus rejicio, execror, & retracto. *

Finis Tomi Secundi.

